

الحمد لله الذي هدانا لهذا
الذي كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله

بسمون الكبي فموض اتنا على بين من غيا قران سته امار الوحد ومسته من المحدثين صفة شاه الى اتمنى

عن عبدان
ففضل الشبان

محمدي جواشي حده وخواجده في اقامته احقر الامام محمد عبدا لاهل البصرة في ايامه الثاني ١٠٤١ هـ

مطعم ومطعم
الغناء محبا واعم مطبوخ

مختصر فہرست کتب خانہ تجارت مطبع مجتہائی دہلی

تفاسیر عربی	در دو جلد کشوری نہایت صحیح خوشخطا شاہ عبدالعزیز	کے آخر تک حصہ چہارم عرب
تفسیر جلالین مع کمالین محشی بجاوی حیدرہ مجتہائی	تفسیر سوط اللہ (فیضی) بے نقط	ایضا پارہ تبارک الذی فارسی - پارہ و ملوک کے آخر تک حصہ
تفسیر کریم مطبوعہ استنول کاغذ چکنا عمدہ جلد	مطبوعہ کشوری - ایضا پارہ عم	چشم بخترون سؤہ یوسف نام
ایضا کامل در ہشت جلد بر حاشیہ تفسیر	تفسیر جامع البیان دہلی	تفسیر عم و تبارک الذی
ابو سعید مصری -	حاشیہ عبد حکیم بر بیضاوی مطبوعہ	تفسیر قادری ترجمہ اردو و تفسیر
تفسیر رحمانی مصری در دو جلد -	مقتضوی دہلی -	الاضیاء فارسی از مولوی محمد حسن صاحب کشوری کا قدرسی در دو جلد -
تفسیر احمدی بمبئی جلد	تفسیر بیضاوی تا سؤہ بقرہ محشی بجاوی	تفسیر سورہ تحریم منظر از مولوی
تفسیر خازن مصری چار جلد بر حاشیہ	از شہاب خفاجی وغیرہ تیار باقی از مولوی	محمد کریم دہبہ حاشیہ ششمی سلک نور
تفسیر دارک کامل -	شہاب خفاجی حاشیہ بیضاوی کامل	از مولانا محمد اسماعیل صاحب
تفسیر فتح البیان مع ابن کثیر مصری در	حاشیہ جمل علی تفسیر الجلالین مصری	تفسیر سورہ ہود از مولوی سید
ہشت جلد -	تفسیر معالم التنزیل بمبئی -	تفسیر سورہ وضحی در تصویف خان صاحب مولوی - زیر طبع
تفسیر بیضاوی مصری -	ایضا کاغذ مصری	تفسیر سورہ فتح
تفسیر دارک جلد	اعراب لقرآن مصری	تفسیر سورہ برزخ
تفسیر مظہری قاضی ثنائیہ صاحب	ایضا کشوری	تفسیر زاد الآخرة
پانی پتی مطبوعہ حصار - اول منزل	تفسیر کشاف مطبوعہ کلکتہ در دو جلد	تفسیر رؤی از مولانا
حاشیہ اسماعیل علی تفسیر الجلالین	کاغذ ولایتی چکنا سات و صحیح	ساحب مولوی در دو جلد جلد
تفسیر اتقان مطبوعہ مصر در دو جلد	ایضا مطبوعہ مصر مع شواہد	تفسیر سورہ فاتحہ
تفسیر سراج المنیر از شیخ محمد بن شریف	تفسیر روح البیان جلد مطبوعہ استنول	تفسیر سورہ یوسف منظوم
خطیب مشق -	شیخ زادہ علی البیضاوی -	تفسیر ترجمان القرآن حصہ اول سورہ جمال انسانی المعروفہ بطور صفا
تفسیر عرائس البیان معروف تفسیر	تفاسیر فارسی	بقرہ حصہ دوم آل عمران سے سنار
روز بہان مع تفسیر کی از مولی الدین بی	تفسیر عربی فارسی سورہ بقرہ از مولانا	تفسیر آیتہ خلقنا الانسان فی کے آخر تک حصہ سوم مادہ سے الفہام حسن تقویم -

Marfat.com

بِحُكْمِهِ وَاللَّهِ بِكَ تَدْعُو
لِلَّهِ إِلَهٍ مِنْ شَيْءٍ وَهَذَا لِيَمِينِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ بِحُكْمِهِ وَاللَّهِ بِكَ تَدْعُو لِيَمِينِ

فِي الْعَيْنِ
فِي الشَّجَانِ

مَنْ يَمُوتُ بِحُكْمِهِ وَاللَّهِ بِكَ تَدْعُو لِيَمِينِ

مَطْعَةٍ وَصَلَّى عَلَيْهِ
وَأَعْرَضَ عَنْهُ

آنست که این سلفان سلف از اجلی بدیسیان
 بود که هیچ عاقل دران شک نمی کرد الا قوت
 از مبتدعان که شیخ آثار صحابه و تابعین فیمه ایشان بنیاد
 الان از اثنی عشری نظریات گشت که جزیه شیخ و استخفاف جمله کثیره از سن
 و جز نظر درست و اعمال آرای قویه بفهمان نتوان رسید و کسبش در آمدن بیانی
 از علوم مستند است در شریعت و شدت روح آنها و سخن الان نشر
 فی المقصود بدون السرا بل مجولی آخره ۱۲ عه قوله بنیاد
 فی القاموس النری اثری و البلیل و شری
 یطیب به کلام خود عه قوله بنیاد
 ای بسک و کافیک

باین طرز واقع شد و الحمد لله رب العالمین
 و الصلوة والسلام علی سیدنا محمد و علی آله
 و سلم و تسلیه قلبیه که با ایشان در عاقل اول
 و ذکر است لهذا درسته چند مورد شده و بقره العینین
 و علی العدا انکلاک فی السرا و الا ملان باید دانست که
 ابوبکر صدیق و عمر فاروق است بر غیر ایشان صاحب
 غنم جمیعین و از جانب

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي بعث عبده محمد صلى الله عليه وسلم الى العالمين ليكون رحمة لهم وهدى وفضله على جميع خلقه وآدم ومن دونه تحت لوائه يتبعون منه ندى وجعل له اصحابا يتدون بهديه ولقيدون بسنته ودل وجعل افاضلهم وزراره في عمده وخلفائه من بعده وناهبك بهما من فضيلة ترحي وانطقه صلى الله عليه وسلم بينا قبا صحابه وفضائلهم عند التميم حجة الودع في تفضيلهم وتعظيمهم على من غير خواروا شهدان لال الا الله وحده لا شريك له شهادة موصلة الى الدرجات العلى واهل ان سیدنا و مولانا محمد عبده ورسوله المجتبی والمصطفی اما بعد میگوید فقیر ولی الصدقی عنده که برادر عزیز خواهر محمد امین اگر مه الله تعالی شهاده از تفصیل شخنین رضی الله عنهما سوال کردند که درین زمانه این مسئله مطرح انظار مردم و مسرح افکار نبی آدم گشت و بسبب اشراق مذاهب متبدعه شکوک و شبهات پدید آمد تا آنکه حق مخفی شد و قائل بجزیب سلف در مقام مناظره در ماند و خواستند که کلام چند درین باب مرقوم گردد لهذا عنایت الهی در خاطر فقیر داعیه بیان این مسئله قولاً و کتابه انداخت لاجرم مشیای علی الراس و جریا علی الوجه درین بادیه پر مهول شتافت توقع از مطالعه کنندگان منصف آن است تا مغز سخن را احاطه نکنند بر دو انکار زبان نگشایند و تا بمقصد متکلم نرسند استعمال نه تحسین و تحجین نمایند و سمیته بقرة العینین تفضیل الشخنین و هذا وان الشرح فی المقصود هو المستعان المعبود باید دانست که تفضیل شخنین بر سایر صحابه ثابت است بنقل و عقل اما نقل پس

مسالك بسیار در دورین اوراق بر سه مسلك الكفا کنیم مسلك اول خدا تعالی و مدد استخلاف مومنین
صالحین و افاضه من بردست ایشان و تکمیل زمین بواسطه ایشان در قرآن عظیم نازل فرمود باز این عمل با
نحوه های مستفیضه که آنحضرت صلی الله علیه وسلم دیدند و صحابه دیدند پیش آنحضرت صلی الله علیه وآله سلام عرض
کردند و آنحضرت صلی الله علیه وسلم تصویب و تعبیر آن فرموده مفصل گردانید باز آنحضرت صلی الله علیه وسلم
بنص و اشارت شریفین را خلیفه ساخت و این معنی متواتر بالمعنی شد پس خلافت ایشان حق است باقطع
و ایشان افضل باشند از غیر خویش اما مدد استخلاف پس خدا تعالی میفرماید و عدل الله الذین آمنوا منکم و
عملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الارض کما استخلف الذین من قبلهم ولیکن من لهم ذنوب الذی انقضی لهم ولیبذلهم
من بعد وفهم انما یبدون لالیس کون بی شیا و اما تفصیل این بهمال برویا پس طرق بسیار در از آنجمله حدیث
ابی هریره قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول بینا انانا نم اذ رأیتنی علی قلب علیها لو فتنعت
منها ما اشار الله ثم اتخذا بن ابی قحافة فشرع منها ذنوبا و ذنوبین و فی نزعه و الله یغفر له ضعف ثم استحات
غربا فاختد ما بن الخطاب فلم ار عبقریا من الناس نیرع ترع عمر بن الخطاب شی ضرب الناس لطن متفق
علیه و عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اریت کانی انزع بدو بکرة علی قلب فجا
ابو بکر فشرع ذنوبا و ذنوبین نزع ضعیفا و الله یغفر له ثم جاء عمر فاستقی فاستحات غربا فلم ار عبقریا
من الناس یغفر شی فری حقی روی الناس و ضربوا العطن متفق علیه و حدیث ابن عباس ان ابن عباس
کان یحدث ان رجلا اتی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال انی رأیت اللیالی فی المنام نطقت السم من
و العسل فاری الناس یتکفون منها فالمستکثر و المستقل و اذا سبب و اصل من الارض الی السماء
فانک اخذت به فعلوت ثم اتخذه رجل آخر فعلى به ثم اتخذه رجل آخر فانقطع ثم
وصل قال ابو بکر یا رسول الله یا ابی انت و الله لته عنی فاعبر بافعال النبی صلی الله علیه وسلم اعبر قال
اما النطقة فالاسلام و اما الذی یظف من العسل و السم فالقرآن صلا و ته تنطق و المستکثر من القرآن المستقل
و اما السبب لو اصل من السماء الی الارض فالحق الذی انت علیه تاخذه فیعلک الله ثم یخذه به رجل من
بعدک فیعلو به ثم یخذه به رجل آخر فیعلو به ثم یخذه به رجل آخر فیقطع به ثم یوصل به فیعلو به فاختبر فی

بسیار در دورین اوراق بر سه مسلك الكفا کنیم مسلك اول خدا تعالی و مدد استخلاف مومنین
صالحین و افاضه من بردست ایشان و تکمیل زمین بواسطه ایشان در قرآن عظیم نازل فرمود باز این عمل با
نحوه های مستفیضه که آنحضرت صلی الله علیه وسلم دیدند و صحابه دیدند پیش آنحضرت صلی الله علیه وآله سلام عرض
کردند و آنحضرت صلی الله علیه وسلم تصویب و تعبیر آن فرموده مفصل گردانید باز آنحضرت صلی الله علیه وسلم
بنص و اشارت شریفین را خلیفه ساخت و این معنی متواتر بالمعنی شد پس خلافت ایشان حق است باقطع
و ایشان افضل باشند از غیر خویش اما مدد استخلاف پس خدا تعالی میفرماید و عدل الله الذین آمنوا منکم و
عملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الارض کما استخلف الذین من قبلهم ولیکن من لهم ذنوب الذی انقضی لهم ولیبذلهم
من بعد وفهم انما یبدون لالیس کون بی شیا و اما تفصیل این بهمال برویا پس طرق بسیار در از آنجمله حدیث
ابی هریره قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول بینا انانا نم اذ رأیتنی علی قلب علیها لو فتنعت
منها ما اشار الله ثم اتخذا بن ابی قحافة فشرع منها ذنوبا و ذنوبین و فی نزعه و الله یغفر له ضعف ثم استحات
غربا فاختد ما بن الخطاب فلم ار عبقریا من الناس نیرع ترع عمر بن الخطاب شی ضرب الناس لطن متفق
علیه و عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اریت کانی انزع بدو بکرة علی قلب فجا
ابو بکر فشرع ذنوبا و ذنوبین نزع ضعیفا و الله یغفر له ثم جاء عمر فاستقی فاستحات غربا فلم ار عبقریا
من الناس یغفر شی فری حقی روی الناس و ضربوا العطن متفق علیه و حدیث ابن عباس ان ابن عباس
کان یحدث ان رجلا اتی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال انی رأیت اللیالی فی المنام نطقت السم من
و العسل فاری الناس یتکفون منها فالمستکثر و المستقل و اذا سبب و اصل من الارض الی السماء
فانک اخذت به فعلوت ثم اتخذه رجل آخر فعلى به ثم اتخذه رجل آخر فانقطع ثم
وصل قال ابو بکر یا رسول الله یا ابی انت و الله لته عنی فاعبر بافعال النبی صلی الله علیه وسلم اعبر قال
اما النطقة فالاسلام و اما الذی یظف من العسل و السم فالقرآن صلا و ته تنطق و المستکثر من القرآن المستقل
و اما السبب لو اصل من السماء الی الارض فالحق الذی انت علیه تاخذه فیعلک الله ثم یخذه به رجل من
بعدک فیعلو به ثم یخذه به رجل آخر فیعلو به ثم یخذه به رجل آخر فیقطع به ثم یوصل به فیعلو به فاختبر فی

و الله یغفر له ضعف ثم استحات غربا فاختد ما بن الخطاب فلم ار عبقریا من الناس نیرع ترع عمر بن الخطاب شی ضرب الناس لطن متفق علیه و عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اریت کانی انزع بدو بکرة علی قلب فجا ابو بکر فشرع ذنوبا و ذنوبین نزع ضعیفا و الله یغفر له ثم جاء عمر فاستقی فاستحات غربا فلم ار عبقریا من الناس یغفر شی فری حقی روی الناس و ضربوا العطن متفق علیه و حدیث ابن عباس ان ابن عباس کان یحدث ان رجلا اتی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال انی رأیت اللیالی فی المنام نطقت السم من و العسل فاری الناس یتکفون منها فالمستکثر و المستقل و اذا سبب و اصل من الارض الی السماء فانک اخذت به فعلوت ثم اتخذه رجل آخر فعلى به ثم اتخذه رجل آخر فانقطع ثم وصل قال ابو بکر یا رسول الله یا ابی انت و الله لته عنی فاعبر بافعال النبی صلی الله علیه وسلم اعبر قال اما النطقة فالاسلام و اما الذی یظف من العسل و السم فالقرآن صلا و ته تنطق و المستکثر من القرآن المستقل و اما السبب لو اصل من السماء الی الارض فالحق الذی انت علیه تاخذه فیعلک الله ثم یخذه به رجل من بعدک فیعلو به ثم یخذه به رجل آخر فیعلو به ثم یخذه به رجل آخر فیقطع به ثم یوصل به فیعلو به فاختبر فی

بن علی اند قام خطبها فقال يا ايها الناس لريت البارحة في منامي مجازيت الرب تم فوق عرشه فجا
رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى قام عند قائمته من قوائم العرش فجا ابو بكر فوضع يده على منكب رسول الله صلى الله
ثم جا عمر فوضع يده على منكب ابى بكر ثم جا عثمان فكان بيده راسه يقول سل عبادك فيم قالوا في فانتعيب
من السما ميزابان من دم في الارض قال فتصبل على الاتري ما يحدث به بحسن قال يحدث بما راى اخرج
ابو يعلى ولانص واشاره ان حضرت صلى الله عليه وسلم باستخلاف ابى بكر الصديق ووجه وشيخين جميعا ليس
ينسب طرق يسار وادركه به بهيئة اجتماعية متواتر بالمعنى باشند از انجمله حديث عائشة رضى الله عنها قالت قال لي
رسول الله صلى الله عليه وسلم في مرضه اذى لي ابا بكر اباك وانك حتى اكتب كتابا فاني اخاف ان تخينى ثم من يقول
قائل انما اولى ديابى الله والمؤمنون الا ابا بكر مستحق عليه واز انجمله حديث حذيفة وابن مسعود عن حذيفة قال
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اقمه وابل الذين من بعدى ابى بكر وعمر رواه الترمذى واصلحكم وعن عبد الله
بن مسعود قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اقمه وابل الذين من بعدى ابى بكر وعمر واهتدوا بهدسى
عما وتمسكوا بهداه من مسود رواه الترمذى واصلحكم واز انجمله حديث انس قال لعننى نبو المصطفى الى رسول الله
صلى الله عليه وسلم فقالوا سل لنا رسول الله صلى الله عليه وسلم الى من نرفع صدقاتنا بعدك قال فاتيته
فسالته فقال الى ابى بكر فاتيته واخبرته تم قالوا الرج اليه فاسال فان حدث بابى بكر حدثت فالى من فاتيته
فاخبرته فقال الى عمر فاتيته واخبرته تم قالوا الرج اليه فاسال فان حدث بعمر حدثت فالى من فاتيته فاسالته
فقال الى عثمان فاتيته واخبرته تم قالوا الرج اليه فاسال فان حدث بعثمان حدثت فالى من فاتيته فاسالته
فقال ان حدث بعثمان حدثت فادبا لكم الدهر فقبا اخرج اسمكم وعن عائشة رضى الله تعالى عنها قالت
حجر حمله النبى صلى الله عليه وسلم لبناء المسجد ثم حمل ابو بكر ثم حمل عمر ثم حمل عثمان حجرا آخر فقلت يا رسول الله
الى هؤلاء كيف يسعدونك فقال يا عائشة هؤلاء اخلفاء من بعدى اخرج اسمكم واز انجمله حديث اختلاف
ابى بكر الصديق وراى صلوته وقت مرضه ابا بكر ان حضرت تبصره ان لما است غيرى واين
تصد متعارت است وفتهاى صبا به مثل عمر و على رضى الله عنها استدلال كردند بن استخلافه بر خليفة
بودن ابى بكر الصديق رضى الله عنه و سار صبا به سكوت كردند و تسليم نمودند پس مسله مجمع عليه گشت

عنه و قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
من بعدى ابى بكر وعمر واهتدوا بهدسى
عما وتمسكوا بهداه من مسود رواه الترمذى
واصلحكم واز انجمله حديث انس قال لعننى
نبو المصطفى الى رسول الله صلى الله عليه وسلم
فقالوا سل لنا رسول الله صلى الله عليه وسلم
الى من نرفع صدقاتنا بعدك قال فاتيته
فسالته فقال الى ابى بكر فاتيته واخبرته تم
قالوا الرج اليه فاسال فان حدث بابى بكر
حدثت فالى من فاتيته فاخبرته فقال الى عمر
فاتيته واخبرته تم قالوا الرج اليه فاسال فان
حدث بعمر حدثت فالى من فاتيته فاسالته
فقال الى عثمان فاتيته واخبرته تم قالوا الرج
اليه فاسال فان حدث بعثمان حدثت فالى من
فاتيته فاسالته فقال ان حدث بعثمان حدثت
فادبا لكم الدهر فقبا اخرج اسمكم وعن عائشة
رضى الله تعالى عنها قالت حجر حمله النبى
صلى الله عليه وسلم لبناء المسجد ثم حمل ابو
بكر ثم حمل عمر ثم حمل عثمان حجرا آخر
فقلت يا رسول الله الى هؤلاء كيف يسعدونك
فقال يا عائشة هؤلاء اخلفاء من بعدى اخرج
اسمكم واز انجمله حديث اختلاف ابى بكر
الصديق وراى صلوته وقت مرضه ابا بكر ان
حضرت تبصره ان لما است غيرى واين تصد
متعارت است وفتهاى صبا به مثل عمر و على
رضى الله عنها استدلال كردند بن استخلافه
بر خليفة بودن ابى بكر الصديق رضى الله
عنه و سار صبا به سكوت كردند و تسليم
نمودند پس مسله مجمع عليه گشت

ودالات ابن قصة باليقين ثابت شد عن عائشة ان النبي صلى الله عليه وسلم قال مروا ابابكر فليصل بالناس
 فقالت عائشة يا رسول الله ان ابابكر اذا قام مقامك لم يسمع الناس من البكار فامرهم فليصل بالناس قالت
 فقال مروا ابابكر فليصل بالناس قالت عائشة فقلت لخصتة قولي لان ابابكر اذا قام مقامك لم يسمع الناس
 من البكار فامرهم فليصل بالناس ففعلت خصتة فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم انكن لانتن صواحب
 يوسف مروا ابابكر فليصل بالناس فقالت خصتة لعائشة ما كنت لاصيب منك خير اخرجت اجماعة وعنها قالت
 قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا ينبغي لقوم فيم ابوبكر ان يؤمهم غيره اخرجت الترمذي وعن ابي موسى قال
 مرض النبي صلى الله عليه وسلم فاشد مرضه فقال مروا ابابكر فليصل بالناس قالت عائشة يا رسول الله ان
 رجل رقيق اذا قام مقامك لم يستطيع ان يصلي بالناس فقال مروا ابابكر فليصل بالناس فتعالت فقال مروا
 ابابكر فليصل بالناس فانكن صواحب يوسف فاتاه الرسول فصلى بالناس في حيوه رسول الله صلى الله عليه
 وسلم متفق عليه وعن ابن عمر قال لما اشتد برسول الله صلعم وجعه قيل له في الصلوة فقال مروا ابابكر فليصل
 بالناس قالت عائشة ان ابابكر رجل رقيق اذا قرأ عليه البكار قال مروه فليصل فعادت فقال مروه فليصل انكن
 صواحب يوسف اخرجت البخاري وعن انس بن مالك ان المسلمين بنياهم في الفجر يوم الاثنين ابوبكر يصلي بهم
 فجاءهم النبي صلى الله عليه وسلم قد كشف ستر حجرة عائشة فظفر بهم وهم صفوف فبسم بضحك فنكص ابوبكر على
 عقبيه وطم ان رسول الله صلى الله عليه وسلم يريد ان يخرج الى الصلوة وهم المسلمون ان يقفوا في
 صلواتهم فرح بالنبي صلى الله عليه وسلم راده فاشار بيده ان اتوا ثم دخل الحجرة وارخى الستة وتوفى في ذلك
 اليوم صلى الله عليه وسلم اخرجت البخاري وعن عبد الله بن زمعة قال لما استقر برسول الله صلى الله عليه وسلم
 وجهه فانا عنده في نفر من الناس دعاه بلال الى الصلوة فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم مروا ابابكر يصلي
 بالناس قال فخرجنا فاقام في الناس وكان ابوبكر فابا فقلت يا عمر قم فصل بالناس فقدم فكبر فلما سمع
 رسول الله صلى الله عليه وسلم صوته وكان عمر رجلا مجرأ قال فابن ابوبكر يا ابي عبد ذلك والمسلمون يا ابي عبد
 ذلك والمسلمون فبعث الى ابي بكر فجاء بعد ان صلى عمر تلك الصلوة فصل بالناس زاد رواية قال لما ان سمع
 النبي صلى الله عليه وسلم صوت عمر خرج النبي صلى الله عليه وسلم حتى اطلع راسه من حجرة ثم قال لا الا يصلي بالناس

مع صاحب من و...
 صدقة...
 انصار...
 پس عائشة...
 صديق...
 نمود...
 مردم...
 نظام...
 دل...
 در...
 این...
 بنده...
 زمان...
 بر...
 شام...
 روز...
 بوزن...
 از...
 و...
 تقدیر...

Marfat.com

ابن ابی قحافة یقول ذلك منسوبا لخرجا یودا و یومر فی الاستیعاب وعن عبید المد بن عبد المد بن عبته بن
 مسعود قال قد قلت لعلی بن عباس فقلت لا الا عرض عليك ما حدثنی عائشة عن مرض النبی صلی اللہ
 علیہ وسلم قال بابت فحضرت علیہ حدیثا فما انکر منہ شیئا غیر انہ قال اسمت لک لعلی الذی کان مع العباس
 قلت لا قال هو علی بن ابیطالب رواه البخاری والی ابن ماجه من طریق ارقم بن شریب عن ابن عباس
 یا حدیث مفصلا و عن عبد المد بن مسعود قال لما قبض رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قالت الانصار اننا امیر
 منکم امیر قال فانا ہم مرضی اللہ عنہ فقال یا منشی الانصار اسم تعلمون ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 قد امر ابیکم یوم الناس فاکم تطیب نفسان یتقدم ابیکم فالت الانصار نعوذ بالمدان تقدم ابیکم اخرج
 اسحاق فی المستدرک والیوم فی الاستیعاب روى الحسن البصری عن قیس بن عباد قال قال لی علی بن
 ابیطالب رضی اللہ عنہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم مرض لیالی وایام ینادی بالصلاة فیقول مروا
 ابیکم یصل بالناس فلما قبض رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نظرت فاذا الصلاة علم الاسلام وقوام الدین
 فرضیتا لمدینتنا من رضی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لمدینتنا فباینا ابیکم رواه ابو عمر فی الاستیعاب ما حکم
 فی المستدرک نحوه عن علی والزبیر رضی اللہ عنہما فی قصته طویلة وازواجہ حدیث جبر بن مطهر ان امرأة است
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم شیئا فامر بان ترجع الیه فالت یا رسول اللہ ایت ان تجبت فلم ابیکم کانتا عنی
 الموت قال فاکم تجد منی فالی ابیکم استفق علیہ قال ابو عمر فی الاستیعاب قال الشافعی فی هذا الحدیث دلیل علی
 ان علیة بعد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ابیکم و یومر حدیث ابی دراد قال خطب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم خطبة
 تنقیح فلما فرغ من خطبته قال یا ابیکم فاکم فخطب فخطب فخطب فخطب فخطب فخطب فخطب فخطب فخطب فخطب
 خطبته قال یا عمر فاکم فخطب فخطب فخطب فخطب فخطب فخطب فخطب فخطب فخطب فخطب فخطب فخطب
 اسحاق سؤل اگر گوی که از کلام فاروق و مرتضی رضی اللہ تعالی عنہما معلوم شده که آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
 مکرده اند قال عمر اکم استخلف فما استخلف رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم رواه البخاری و قال علی استخلف
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فما استخلف رواه اسحاق کس تطبیق در میان آنچه گفته شد از نص قریش
 و در میان این آثار چگونه باشد جواب گویم که مراد از استخلاف درین آثار استخلاف است نهصل علی

یعنی متواتر باللفظ والمعنی یا استخلاف معتاد است از جمع کردن مردمان و امر فرمودن ایشان را به بیعت و مانند
آن زیرا که ایشان تصریح کردند بدلالات امر با امامت بر خلیفه بودن اما ملازمه در استخلاف باین صفت و
افضلیت پس آن ثابت است بر وجه یکی آنکه خدا تعالی با استخلاف این بزرگان اراده فرمود تکمیل
دین و اقامت آن و این معنی مستلزم خلیفه ساختن اهل حق با خلافت است زیرا که اگر از وی دیگری اهل حق باشد
استخلاف آن اهل حق با خلافت تکمیل دین زیادتر می شود و نزدیک اراده تکمیل دین اهل حق و اولی گذشتن
سعی است و حق تعالی از سغه منزه است و آنکه گفتیم که نزدیک اراده تکمیل دین چنین است از آن جهت
گفتیم که اگر اراده اضلال قوم باشد استخلاف جابر و کافر مناسب است چنانکه در زمان جاہلیتہ واقع شد
قال اللہ تعالی و اذا اردنا ان نهلك قرية امرنا مستر فیها ففسقوا فیها ای کثرتنا هم وجعلناهم الولاة قال ابن
مسعود و در زمان اراده هدایت من وجه و اضلال من وجه استخلاف مفضل جابر است قال رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم ثم یكون ملک عضوض و این معنی از کلام حضرت مرتضی کرم اللہ وجہہ فہمیدیم عن ابی
وائل قال قیل لعلی الا استخلف علینا قال ما استخلف رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فاستخلف و لکن ان
یرو اللہ بالناس خیر فیجمعهم بعدی علی خیرهم رواہ السحاکم دوم آنکه خلافت نبوت مقیس است بر نبوت
پس چنانکه نبی گردانیدن شخصی دلالت میکند بر افضلیت او نسبت به سبقت ایهم استخلاف شخصی بنفس
نیز دلیل است بر افضلیت او و جامع اراده انتظام است با کمال وجوه و نفی جهل و سفار سب و فیاض سوم
آنکه استقرار سیرت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در جاری احوال دلالت میکند بر آنکه تقدیم شخصی با استخلاف
نباشد الا از جهت رجحان او بر سائر الناس در دین چنانکه حضرت مرتضی فرمود و کان قرہیم عنده علی
حسب الدین او كما قال اخرجہ الترنذی فی الشامل و قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کبر کبر ای قدم
الاکبر عن ابن عباس قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من استعمل رجلا من عصابة و فی تلک
العصابة من یوارضی لمدمنه فقد خان رسولہ و خان المؤمنین اخرجہ السحاکم و عن ابی بکر
الصدیق قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من ولی من امر المسلمین شیئا قام علیهم احد محاباة
لعتة اللہ لا یقبل اللہ منه صرفا ولا عدلا حتی یرضی عنہم اخرجہ السحاکم چہارم آنکه خلافت نبوتہ ریاست عامہ
نقل یا توہم قرہ من یا طہ

لا عضو
یعنی مستلزم
صیغہ بالنسب
از عضو
گرفتند در زمان
کرمین و معنی
سبطه خواہد بود
که وقت آمدن
چند تن فایز بود
گویا آدم کبریا
را فایز از زید
سبطه

Marfat.com

درین و دنیا ظاهر او باطن او لهذا آنحضرت صلی الله علیه وسلم کتب استخلاف فرمود بقدریم در صلوة زیرا که
 صلوة بهترین عبادات است و قد بینا لک تفضی رضی الله عنه كما مر و معنی ریاسته تبلیغ مؤمنین است بدو چنانکه
 و کمال قوم بهتر است از رعیت خود که نکلیس اند بخلاف ملک مخصوص که ریاسته است ظاهر فقط و اگر نمی بیند
 نباشد فرقی پیدا نشود در خلافت نبوة و غیر آن و خلافت نبوت ایستی سال موقت نباشد و بخلاف اربعه
 مخصوص نکرده و نیم آنکه حکیم مشفق ناصح خلیفه نمیکرد اند در حلقه خود مگر افضل جماعه را و اشباه ایشان را بنمود و الا
 ناصح نباشد یا حکیم نباشد پس خلیفه گردانیدن آنحضرت صلی الله علیه وسلم که ناصح ترین خلق و اعلم خلق
 است بالله كما قال الله تعالی النبی اوتی بالموئین من انفسهم و قال جریر علیکم بالموئین یرون رحیم
 و قال رسول الله صلی الله علیه وسلم انما املکم بالسواد خاشاکم صدیق اکبر را اول دلیل است بر آنکه آنجناب
 افضل مسلمین بود و اشباه ایشان با آنحضرت صلی الله علیه وسلم ششم آنکه فقهای صحابه مثل عمر فاروق
 و علی مرتضی و ابن مسعود رضی الله عنهم استنباط کردند از استخلاف افضلیت ایشان را کما قال الحق ان الناس یعلمون
 ایشان که انما است اند در وجه استنباط و فهم معانی شریح استنباط نمیکردند تا آنکه ملازمه قویه متحقق نمیشد
 قال عمر ایکم تطیب نفسه ان یتقدم علی ابی بکر و قدر و نیاه من قبل و قال علی و الزبیر ما غضبنا الا ما قد خیرنا
 من المشاورة و انما نری ابا بکر الحق الناس بهما بعد رسول الله صلی الله علیه وسلم انه لصاحب الفار و ثانی اشین
 و انما نعلم شرفه و کبره و تقدیره رسول الله صلی الله علیه وسلم بالصلوة للناس و یومی رواه الحاکم فی المستدرک
 و قال ابن مسعود اجملا و انما کم خیر کم فان رسول الله صلی الله علیه وسلم جعل امامنا خیر تا بعد رواه ابو عمر
 فی الاستیعاب یفتم آنکه اگر جمعی در استحقاق خلافت مساوی الاقدام می بودند یا بی الله و المسلمون
 چه معنی میداشت و ابا کردن آنحضرت صلی الله علیه وسلم از امامت غیر می با کرد و چه چاره می بود ششم آنکه در بعضی
 احادیث رجحان در میزان باین ترتیب ظاهر شد و آن نه باعتبار کثرت فتوح است زیرا که باعتبار کثرت
 فتوح در باب ابی بکر صدیق آمده و فی تروضعف پس این ترتیب نباشد الا از جهت افضلیت نزدیک
 خدا تعالی ششم آنکه انصار و بعضی نبی با ششم در استخلاف صدیق اکبر مناقشه داشتند و چون این اول ظاهر شد
 ایشان از رای خود برگشتند و تسلیم نمودند و افضلیت او را استقر شد و چنانکه از قصه انصار و سرگذشت

رضی اللہ عنہم ظاہر شد و گفتند که افضلیت مسلم نیست پس این دلالت میکند بر آنکه استخلاف باین صفت با فضیلت مساوق است درهم آنکه استخلاف شیخین قطعا متحقق شد بخلاف غیر ایشان و خلافت مشر و طاہست بصفت کمال کما بین فی موضع پس استخلاف قطعی دلالت میکند بر ثبوت آن بالقطع و کسیکه صفات کمال او بالقطع ظاہر شده باشد افضل است از کسیکه فضیلت او بقیاس یا خبر واحد ثابت شود چنانکه فرق نهادند در فرض و واجب مسلک دوم تلویح آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم با فضیلت شیخین جمیعا و واحد واحد با ثبات لوازم آن از اجبته و سیادة اهل جنت و اکثریة ثواب و علوم مرتبه در آخرت و اثبات صفاتی که بمنزله جز افضل کلی باشند مثل سعی بالغ در خدمت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بحال و جان و فرار شیطان و تائید دین بواسطه ایشان و مانند آن و آنهم بهیئتہ اجتماعیہ بعد تو اتر رسیده اند اینجا یک نکته می باید دانست که هر چه مثبت فضل صدیق است مستلزم است فضل فاروق را و هر چه مثبت فضل فاروق است مستلزم است فضل صدیق را از آن جهت که متکلمان بکلمه اسلام متفق اند بر دو قول و آن نفی قول ثالث است کما بین فی محله اهل سنت میگویند فضل الامتہ ابو بکر ثم عمر و اهل بدعت نفی فضل یا افضلیت هر دو میکنند پس فضیلت یکی از ایشان مثبت قول اهل سنت باشد و هر فضلی نبوی سعی کنیم چون استیعاب همه طرق متعذر است بر آنچه قوه حافظه کفایت نماید اکتفا کنیم نوع اول اثبات مرتبه که تلویح است باشد حضرت صدیق را از حدیث ابن عباس عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم لو كنت متخذا من امتی خلیلا لاتخذت ابا بکر و لکنه اخى وصاحبى اخرجہ البخاری و از حدیث عبدالسدر بن الزبیر عن عبدالسدر بن ابی ملیکہ قال کتب اهل الکوفه الى ابن الزبیر فی اجد فقال اما الذی قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لو كنت متخذا من نزه الامتہ خلیلا لاتخذتہ انزل ابا یعنی ابا بکر و من حدیث ابی سعید فی قصه الوفاة و لو كنت متخذا خلیلا لاتخذت ابا بکر و خلیلا اخرجہ البخاری و مسلم و من حدیث عبدالسدر بن مسعود انه کان یحدث عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم انه قال لو كنت متخذا خلیلا لاتخذت ابا بکر خلیلا و لکنه اخى و صاحبى و قد اتخذ اللہ صاحبکم خلیلا اخرجہ مسلم و الترمذی نحوه من حدیث ابی المعلی فی قصه الوفاة عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لو كنت متخذا خلیلا لاتخذت ابن ابی قحافة خلیلا و لکن و و اخاه فی ایمان مرتین او ثلثا و ان صاحبکم خلیل اللہ اخرجہ الترمذی نحوه و از حدیث ابی هریره قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لو كنت

بجز در باره حضرت
عبدالسدر بن ابی ملیکہ
سوال کردند بن ابی ملیکہ
بجواب نوشتند که
آنکس که رسول خدا
صلی اللہ علیہ وسلم
دیشان او گفتند
گویند متخالی از
عبدالسدر بن ابی ملیکہ
که خاندان است
لور که صدیق را
عبدالسدر بن ابی ملیکہ
تسایر حدیث
که در حدیث
عبدالسدر بن ابی ملیکہ
نشان میدهد
عبدالسدر بن ابی ملیکہ
عبدالسدر بن ابی ملیکہ

رجلان يقول ربى الصدقوا من هذا قالوا هذا بن ابي قحافة المحبون اخرجوه احكام واز حدیث اسما بنت ابی بكر
انهم قالوا لها ما اشد ما رايت المشركين بلعوا من رسول الله صلى الله عليه وسلم قالت كان المشركون قعودا
فى المسجد الحرام فتدأروا رسول الله صلى الله عليه وسلم فى التهم وما يقول فى التهم فبينما هم كذلك دخل
رسول الله صلى الله عليه وسلم المسجد فقاموا اليه وكان اذا سألوه عن شىء صدقهم فقالوا الاست تقول فى
التناكروا وكذا قال بل بنسبوا به باجمعهم فأتى الصريح الى ابى بكر فقبل له اورك صاحبك فخرج ابو بكر حتى
دخل المسجد فوجد رسول الله صلى الله عليه وسلم والناس مجتمعون عليه فقبل ويكلم القتلون رجلا ان يقول
ربى الصدوق جارك بالبينات من ربكم قال فلبوا عن رسول الله صلى الله عليه وسلم واقبلوا على ابى بكر فصرخوا
قالت فرج الينا فجعل لايس شيئا من غدا ربه الاجار معه وهو يقول تباركت يا ذا الجلال والاكرام روه ابو بكر
فى الاستيعاب نوع ششم جمع كردن حضرت صدیق رضی اللہ عنہ انواع بدر از حدیث ابی ہریرہ قال
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من اصبح منكم اليوم صائما قال ابو بكر انا قال فمن اتبع اليوم منكم جازة
قال ابو بكر انا قال فمن اطعم اليوم مسكينا قال ابو بكر انا قال فمن عاد منكم اليوم مرضيا قال ابو بكر انا فقال رسول
الله صلى الله عليه وسلم ما اجتمعن فى امر الا دخل الجنة اخرجته البخارى ومسلم نوع هفتم ند كردن ملائكة صدیق راز ابواب
ثانية جنت از حدیث ابی ہریرہ ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من انفق زوجين فى سبيل الله
نودي من ابواب الجنة يا عبد الله هذا خير فمن كان من اهل الصلوة وعى من باب الصلوة ومن كان من
اهل الجهاد وعى من باب الجهاد ومن كان من اهل الصيام وعى من باب الريان ومن كان من اهل الصدقة
وعى من باب الصدقة فقال ابو بكر يا بى انت وانى يا رسول الله ما على من وعى من تلك الابواب
من ضرورة قيل يدعى احد من تلك الابواب كلها قال نعم وارجوان تكون منهم اخرجته البخارى ومسلم والترند
ومالك فى الموطن نوع هشتم اول كسيك در بهشت در آيد حضرت صدیق است رضی اللہ عنہ از حدیث ابی ہریرہ
قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اتانى جبرئيل فاختب بى فارتانى باب الجنة الذى تدخل منه
فقال ابو بكر يا رسول الله وددت انى كنت معك حتى انظر اليه فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اما
انك يا ابى بكر اول من يدخل الجنة من امتى اخرجته ابو داود ونوع نهم تجلى كردن خدا تعالى بتخصيص بر حضرت

در حدیث ابو بصیر
بسم الله الرحمن الرحيم
انهم قالوا لها ما اشد ما رايت المشركين بلعوا من رسول الله صلى الله عليه وسلم قالت كان المشركون قعودا
فى المسجد الحرام فتدأروا رسول الله صلى الله عليه وسلم فى التهم وما يقول فى التهم فبينما هم كذلك دخل
رسول الله صلى الله عليه وسلم المسجد فقاموا اليه وكان اذا سألوه عن شىء صدقهم فقالوا الاست تقول فى
التناكروا وكذا قال بل بنسبوا به باجمعهم فأتى الصريح الى ابى بكر فقبل له اورك صاحبك فخرج ابو بكر حتى
دخل المسجد فوجد رسول الله صلى الله عليه وسلم والناس مجتمعون عليه فقبل ويكلم القتلون رجلا ان يقول
ربى الصدوق جارك بالبينات من ربكم قال فلبوا عن رسول الله صلى الله عليه وسلم واقبلوا على ابى بكر فصرخوا
قالت فرج الينا فجعل لايس شيئا من غدا ربه الاجار معه وهو يقول تباركت يا ذا الجلال والاكرام روه ابو بكر
فى الاستيعاب نوع ششم جمع كردن حضرت صدیق رضی اللہ عنہ انواع بدر از حدیث ابی ہریرہ قال
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من اصبح منكم اليوم صائما قال ابو بكر انا قال فمن اتبع اليوم منكم جازة
قال ابو بكر انا قال فمن اطعم اليوم مسكينا قال ابو بكر انا قال فمن عاد منكم اليوم مرضيا قال ابو بكر انا فقال رسول
الله صلى الله عليه وسلم ما اجتمعن فى امر الا دخل الجنة اخرجته البخارى ومسلم نوع هفتم ند كردن ملائكة صدیق راز ابواب
ثانية جنت از حدیث ابی ہریرہ ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من انفق زوجين فى سبيل الله
نودي من ابواب الجنة يا عبد الله هذا خير فمن كان من اهل الصلوة وعى من باب الصلوة ومن كان من
اهل الجهاد وعى من باب الجهاد ومن كان من اهل الصيام وعى من باب الريان ومن كان من اهل الصدقة
وعى من باب الصدقة فقال ابو بكر يا بى انت وانى يا رسول الله ما على من وعى من تلك الابواب
من ضرورة قيل يدعى احد من تلك الابواب كلها قال نعم وارجوان تكون منهم اخرجته البخارى ومسلم والترند
ومالك فى الموطن نوع هشتم اول كسيك در بهشت در آيد حضرت صدیق است رضی اللہ عنہ از حدیث ابی ہریرہ
قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اتانى جبرئيل فاختب بى فارتانى باب الجنة الذى تدخل منه
فقال ابو بكر يا رسول الله وددت انى كنت معك حتى انظر اليه فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اما
انك يا ابى بكر اول من يدخل الجنة من امتى اخرجته ابو داود ونوع نهم تجلى كردن خدا تعالى بتخصيص بر حضرت

صديق رضي الله عنهما حديث جابر وقصده وقد عبد القيس قال قاجا بهم لم يكن رضي الله عنهما بجواب واجاد بجواب
 فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم يا ابا بكر عطاك الله الرضوان الاكبر فقال بعض القوم بالرضوان الاكبر
 يا رسول الله قال تعجل الله لعباده في الآخرة عامته وتبجلى للابن بكر خاصته اخرجهما كما لم نوع درهم حاضر شدن
 حضرت صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ بر جوض کوثر را همراه آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم از حدیث عبد اللہ بن عمر
 ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال للابن بكر انت صاحبى على الخوض وصاحبى في الغار اخرجهما للترنذى
 نوع يازدهم تشریف حضرت صدیق با اسم عتیق از حدیث عائشة رضی اللہ عنہا ان ابا بكر دخل علی رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم فقال انت عتیق المدین النذری ومسمى فقیحا اخرجه للترنذى والحاكم نوع دوازدهم
 تشریف حضرت ابی بکر بلقب صدیق از حدیث حضرت مرتضیٰ کرم اللہ وجہہ عن النزال بن سبرة قال
 ووفیقا علیا رضی اللہ عنہ طیب النفس وودیمیزح فقلنا حدیثنا عن اصحابك قال كل اصحاب رسول اللہ
 اللہ علیہ وسلم اصحابی فقلنا حدیثنا عن ابی بکر فقال ذلك مرء ساء اللہ تعالیٰ صدقاً علی لسان جبریل
 ومحمد صلی اللہ علیہما وسلم اخرجه ابا بکر واز حدیث عائشة رضی اللہ عنہا قالت لما اسرى بالنبی صلی اللہ علیہ
 وسلم الى المسجد الاقصى اصبح تیمم الناس بذلك فارتدنا من من كان آمنوا به وصدقوه وسخوا بذلك الى
 ابی بکر فقالوا اهل لك الى صاحبك يزعم انه اسرى به الليلة الى بيت المقدس وجار قبل ان يصبح قال اقول
 ذلك قالوا نعم قال لمن كان قال ذلك لقد صدق قالوا او تصدقانة ذهب الليلة الى بيت المقدس
 قبل ان يصبح قال نعم انى لا صدق فيها هو ابعد من ذلك اصدق بخر السمار في غدوة او راحة فلذلك سمى
 ابو بكر الصدیق نوع سیزدهم بودن صدیق بجای وزیر پیش آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و تقدیم نکردن آنحضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم برومی دیگرى را از حدیث سعید بن السیب مرسل قال كان ابو بكر الصدیق من النبي
 صلی اللہ علیہ وسلم كان الوزير وكان يشاوره في جميع اموره وكان ثانياً في الاسلام وكان ثانياً في
 الغار وكان ثانياً في المعشر يوم بدر وكان ثانياً في القبر ولم يكن رسول الله صلى الله عليه وسلم يقدم
 عليه احد اخرجه ابا بکر عن عبد الرحمن بن غنم ان النبي صلی اللہ علیہ وسلم قال لاني بكر وعمر وبعثتاني في شؤركم
 ما خافتكم ارواه احمد نوع چهاردهم بودن جبریل همراه صدیق از حدیث تفسی رضی اللہ عنہما قال لی

Marfat.com

النبي صلى الله عليه وسلم ولابى بكر مع احدكما جبرئيل ومع الآخر ميكائيل واسرافيل ملك عظيم شهيد القتال
ويكون في الصف وفي رواية اخرى عن محمد بن جبير بن مطعم انه سمع عليا خطبا للناس فقال بنيانا انا انا
من قليب بدر اذ جارت ريح شديدة لم ار مثلها قط ثم ذهبت ثم جارت ريح شديدة لم ار مثلها قط الا التي
كانت قبلها ثم ذهبت ثم جارت ريح شديدة لم ار مثلها قط الا التي كانت قبلها فكانت الريح الاولى
جبرئيل ترسل في الف من الملائكة مع رسول الله صلى الله عليه وسلم وكانت الريح الثانية ميكائيل
ترسل في الف من الملائكة مع رسول الله صلى الله عليه وسلم وكان ابو بكر عن ميمنة وكانت الريح الثالثة
اسرافيل في الف من الملائكة عن ميسرة رسول الله صلى الله عليه وسلم وثاني الميسرة اخرجه الحاكم نوع
ياتردهم احب بودن صديق از سار صحابه از حديث عائشة رضي الله تعالى عنها وعن عمر بن الخطاب
قال ابو بكر سيدنا وخيرنا واجبتنا الى رسول الله صلى الله عليه وسلم اخرجه الترمذي واز حديث ابن عباس
عن عمر في قصة البيعة نحوه رواه البخاري نوع شانزدهم سبقت كردن ابو بكر الصديق بر صحابه بمنزل جميع
مال از حديث عمر بن الخطاب قال امرنا رسول الله صلى الله عليه وسلم ان نتصدق ووافق ذلك عندي
بلا فقلت اليوم اسبق ابا بكر ان سبقته يوما قال فحجت بنصف مالي فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم
يا ابا بكر ان سبقتك مثل ما سبقتك فقال يا ابا بكر يا ابا بكر ان سبقتك فقال فقال القيت
لهم رسول الله قلت لا اسبقه الى شئ ابا بكر الترمذي نوع هفتم هم امر كردن آنحضرت صلى الله عليه وسلم
بماست الى بكر الصديق در قصة نبى عمرو بن عوف از حديث سهل بن سعد قال اذن بلال لصلوة الظهر
فجاء الصيلىح من قبل نبى عمرو بن عوف انه قد وقع بينهم شر حتى تراموا بالبحارة فاما هم النبى صلى الله عليه وسلم
فقال يا ابا بكر ان قيمت الصلوة تتقدم فصل بالناس فقال نعم اخرجه الحاكم والشيخان من طرق متعددة
نوع ثمردهم هم فرمودن آنحضرت صلى الله عليه وسلم از امامت غير اهل بكر از حديث عائشة قالت قال
رسول الله صلى الله عليه وسلم لا ينبغي لقوم فيهم ابو بكر ان يؤمهم غيره اخرجه الترمذي وله شواهد كثيرة عند الشيخين
نوع نوزدهم گواهي دلان آنحضرت صلى الله عليه وسلم بانك صدیق از اهل خيلا نيت از حديث عبد الله
بن عمر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من جرت له خيلا لم ينظر اليه الله يوم القيمة فقال ابو بكر

تتابع صحابه مع النبى صلى الله عليه وسلم
مدحه وبقوله بنى بكر وبتار
دلو ببيت برسانه
من صلواته من قال
كان على افاضه البكر قال
السابق بذكره السابق
بذكره والذى نفسى بيده
لا يستغنى الى غير ذلك
اليه ابو بكر انا صاحب بكر
عن على رضي الله عنه قال
والسلامات رسول الله
عليه وسلم
فماة واكثر
قالا وقد كنت في منزله
كل ذلك يا تبه المنزلة فيروز
بالصلوة فيقولون وقد كنت
فليصل بالناس وقد كنت
ويورى سائله ما جاع

ان استحقاق ثوبی یستحق الا ان اعا بد ذلک منه فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم انک است تصنع ذلک
 خیلاً لوی بستم کتاب کردن آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر ایضای صدیق از حدیث ابی در دا، قال کنت
 به الساعن النبوی صلی الله علیه وسلم افا قبل ابو بکر أخذ البطرف ثوبه حتی ابدی عن رکبته فقال النبوی صلی الله
 علیه وسلم اما صاحبکم فقد غامر فسلم و قال انی کان منی و بین ابن الخطاب شی فاسرعت الیه ثم صوت
 قسات ان یغفر لی فانی علی فاقبلت الیک فقال یغفر الله لک یا ابوبکر ثلثا ثم ان عمر ندم فانی منقل
 الی بکر فسال اثم ابوبکر قالوا لا فانی الی النبوی صلی الله علیه وسلم فسلم فجعل وجه رسول الله تمعرتی از شفق
 ابوبکر فیشا علی رکبته فقال یا رسول الله و الله انک انت اعظم مرتین فقال النبوی صلی الله علیه وسلم ان الله
 الیکم فقلتم کذبت و قال ابوبکر صدق و و اسانی بنفسه و مال فسلم انتم تارکولی صاحبی مرتین فما اودی بعد
 از خبیه البخاری نوع بست و یکم دعا آنحضرت صلی الله علیه وسلم اللهم اعز الاسلام از حدیث ابن عمر قال
 ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اللهم اعز الاسلام باحب بنین الریحلیین الیک بابی جهل و بعمر بن الخطاب
 قال و کان ابهما الیه عمر اخرج الترمذی و از حدیث ابن عباس ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال
 اللهم اعز الاسلام بابی جهل بن هشام او بعمر بن الخطاب قال فاصبح فعدا عمر علی رسول الله صلی الله علیه
 وسلم فاسلم اخرج الترمذی و از حدیث عائشه رضی الله عنها ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اللهم اعز
 بعمر بن الخطاب فاحصا اخرج الحاکم و از حدیث ابن مسعود قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اللهم
 اعز الاسلام بعمر بن الخطاب و بابی جهل بن هشام فجعل الدعوة رسول الله صلی الله علیه وسلم بعمر بن
 علیه ملک الاسلام و بهم ببالا و ثمان اخرج الحاکم نوع بست و دوم حصول عزة اسلام باسلام فادری
 از حدیث ابن مسعود ما زلنا اعزة منذ اسلم عمر بنی رواته و الله ما استطنان نصلی عند الکبره تظاہر عن حتی
 اسلم عمر اخرج الحاکم و از حدیث ابن عباس لما اسلم عمر قتل المشرکون الیوم انتصف منا اخرج الحاکم
 نوع بست و سوم وضع الحدیث علی لسان عمر از حدیث ابن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال
 جعل الحدیث علی لسان عمر و قلبه اخرج الترمذی و از حدیث ابی ذرانی سمعت رسول الله صلی الله علیه
 یقول ان الله جعل الحدیث علی لسان عمر و قلبه اخرج ابو داود و الحاکم و از حدیث مر تفصی رضی الله عنه قال

بسم الله الرحمن الرحیم
 الحمد لله رب العالمین
 اللهم صل علی محمد و آل محمد
 و اعز الاسلام باحب بنین الریحلیین
 الیک بابی جهل و بعمر بن الخطاب
 و اعز الاسلام بعمر بن الخطاب
 و بابی جهل بن هشام
 و جعل الحدیث علی لسان عمر
 و قلبه
 و جعل الحدیث علی لسان عمر
 و قلبه
 و جعل الحدیث علی لسان عمر
 و قلبه

ما كنا نجد ان السكينة تنطق على لسان عمر اخرج ابو عمر في الاستيعاب والبيهقي في دلائل النبوة نوع بست
 چهارم محدث بودن فاروق یعنی امام از حدیث ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لقد کان
 فیما کان قبلكم من الائمة ناس محدثون فان یکن فی امتی منهم احد فانه عمر اخرج البخاری واز حدیث عائشة
 عن النبی صلی الله علیه وسلم انه کان یقول قد کان یكون فی الائمة قبلکم محدثون فان یکن فی امتی منهم احد
 فان عمر بن الخطاب منهم قال ابن وهب تفسیر محدثون ملهون اخرج مسلم والترذلی واز حدیث عقبه
 بن عامر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لو کان نبی بعدی لکان عمر بن الخطاب اخرج الترذلی
 واسحاق نوع بست و پنجم فر شیطان از فاروق از حدیث سعد بن ابی وقاص قال استاذن عمر علی رسول
 الله صلی الله علیه وسلم وعنده نساء من قریش یکلنہ ولیتکثرنہ عالیة اصواتهن فذکر احدیث الی ان
 قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لعمر والذکے نفسی بیده ما یتیک الشیطان قط ساکافحاً الا
 سلک فحماً غیر فحک اخرج البخاری و مسلم واز حدیث ابی هریره نحو من حدیث سعد اخرج مسلم واز حدیث
 بزیرہ اسلمی خرج رسول الله صلی الله علیه وسلم فی بعض معازیة فلما انصرف جارت جارتیه سودار فذکر
 احدیث الی ان قال فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الشیطان یخاف منک یا عمر اخرج الترذلی
 واز حدیث عائشة قالت کان رسول الله صلی الله علیه وسلم جالساً فسمعا لغطاً وصوت صبیان فقام
 رسول الله صلی الله علیه وسلم فاذا جثتہ ترفن فذکرت احدیث الی ان قالت فقال رسول الله صلی الله
 علیه وسلم الی لا نظری شیاطین ابی والناس قد فر وامن عمر اخرج الترذلی نوع بست و ششم دیدن آنحضرت صلی
 الله علیه وسلم خانه فاروق را در بهشت از حدیث ابی هریره قال بیانا عن عند رسول الله صلی الله علیه وسلم
 اذ قال بیانا ان انا تم را یتقی فی الجنة فاذا امرأة متوضا الی جانب قصر فقلت لمن هذا القصر قالوا عمر فذکرت غیر
 فویت مدبر ابیک عمر و قال اعلیک فکر یا رسول الله اخرج البخاری و مسلم واز حدیث جابر بن عبد الله
 قال قال النبی صلی الله علیه وسلم را یتقی دخلت الجنة فذکر احدیث الی ان قال ورايت قصر البقار جارتیه
 فقلت لمن هذا فقال لعمر فاروق ان ادخله فانظر الیه فذکرت غیر تک فقال عمر یا ابی انت و امی یا رسول
 الله اعلیک انما اخرج البخاری و اخرج مسلم فی الفصل فقط واز حدیث انس ان النبی صلی الله علیه وسلم

از سکنه در مقام نبی است که چون
 او را از خانه شکر بود یعنی
 می کند که در لای سر زبان بان
 ساد از سکنه فکر در مقام آن است
 و در تفسیر آن اختلاف احوال
 است نزد بعضی رحمت و نزد
 بعضی یولنه بصورت شیطان
 و در جبرئیل جواد و نزد بعض
 صلوات الله علیه و آله و سلم
 که سوست علیه السلام باده
 شده بود که فی
 بلجیح ما
 صلح محدث بودن بزرگم
 یکدیگر در ان بگویند
 که در حضور و از ان بگویند
 فرست خبر و بدین شخص
 صادق خداست لکن از ان
 راجع است که با شکر است
 عمر و جابر و امیر مفسرین
 شود است که بجزند فادون
 بفرزن تفرس با از ان بگویند
 قصر کردن و بزرگان
 بیان

قال دخلت الجنة فانا انا بقصر من ذهب فقلت لمن هذا القصر قالوا اشاب من قريش فقلت اني انا فقلت
 ومن هو فقالوا عمر بن الخطاب خريجة الترمذي واز حديث بريرة قال اصبح رسول الله صلى الله عليه وسلم قدما
 بلا اقل يا بلال كم سقتني الى الجنة فقلت بخرجة قطيب بن شريك المامي فاتيتم على قصر مربع مشرف من ذهب فقلت
 لمن هذا القصر قالوا الرجل من العرب فقلت انا عزني لمن هذا القصر قالوا الرجل من قريش فقلت انا
 قريشي لمن هذا القصر قالوا الرجل من امية فقلت انا محمد لمن هذا القصر قالوا عمر بن الخطاب خريجة الترمذي
 نوع لبست واهتمم دين ان حضرت صلى الله عليه وسلم زياد علم فاروق راد منام بصورت لبن
 از حديث عبد الله بن عمران رسول الله صلى الله عليه وسلم قال بينا انا نائم شربت لبنين حتى انظر الى
 الري بحري في نظري اذ في اطفاري ثم ناولت عمر قالوا فما اولت قال العلم خريجة البخاري وسلم نوع
 لبست واهتمم دين ان حضرت صلى الله عليه وسلم زياد دين فاروق ران بست سار صحابه بصورت
 قيس سابع از حديث ابى سعيد بخري قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول بينا انا نائم
 الناس عرضوا على و عليهم قمص فمنها ما يبلغ الشدى ومنها ما يبلغ دون ذلك وعرض على عمر و عليه قميص
 قالوا فما اولت يا رسول الله قال الدين خريجة البخاري وسلم واز حديث ابى هريرة مثل حديث ابى سعيد
 رواه ابو عمر في الاستيعاب نوع لبست واهتمم راي فاروق موافق است با وحي الهى از حديث حضرت
 عمر رضى الله عنه قال وافقت ربلى في ثلث في مقام ابراهيم وفي الجباب في اسارى بدر خريجة مسلم
 و البخاري نحوه واز حديث ابن عمر قال ما نزل الناس امر قط فقا لوفيه وقال فيه عمر لا نزل في القرآن
 على نحو ما قال عمر وفي رواية عنه لما توفي عبد الله بن ابي قحافة حديث و اخذ عمر بثوب رسول الله صلى الله
 عليه وسلم وقوله يا رسول الله انصلى عليه وتزل ولا تصل على احد منهم خريجة البخاري وسلم واز حديث عبد
 بن مسعود قال فضّل الناس عمر بن الخطاب باسبع بدكر الاسارى يوم بدر امر بقتلهم فاتزل الله و لاكت
 سن الله سبق لمسلم فيما اخذتم عذاب عظيم و بدكر الجباب بنسار النبى صلى الله عليه وسلم ان كتمت فقال
 ان زيب انك علينا بن الخطاب و الوحي يتزل في بيوتنا فاتزل بالله تعالى و اذا سألتموهن متاعا
 كما سألتموهن من ارجاب و بدعوة النبى صلى الله عليه وسلم اللهم لبيد السلام بعمر و براتى الى بكر كان اول انك

يعنى النبى صلى الله عليه وسلم
 ما ذكره من غنا و ذوقى كالمعجم
 كالمعجم و منى كالمعجم
 كالمعجم و منى كالمعجم

Marfat.com

بالیعة اخرجہ احمد کذا فی مشکوٰۃ نوع عسی اہم اول کسیکہ خدا تعالیٰ با او مصافحہ و معانقہ کند فاروق خواهد بود
 از حدیث ابی بن کعب قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اول من یصافح الحق عمر و اول من یسلم علیہ و
 اول من یأخذ بیدہ فی خلدہ الجنة اخرجہ ابن ماجہ و من طریق آخر منہ قال سمعت النبی صلی اللہ علیہ وسلم یقول
 اول من یعانق الحق یوم القیامۃ عمر و اول من یصافح الحق یوم القیامۃ عمر و اول من یأخذ بیدہ فیطلق بہ
 الی الجنة عمر بن الخطاب اخرجہ اسحاق بن عمار و یوم فاروق بہترین کسی است کہ طلوع کردہ است بر
 شمس از حدیث صدیق رضی اللہ عنہما عن جابر بن عبد اللہ قال قال عمر لابن بکر یا خیر الناس بعد رسول
 اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فقال ابو بکر اما ان قلت ذاک فلقد سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول
 ما طلعت الشمس علی رجل خیر من عمر اخرجہ الترمذی و اسحاق بن عمار و یوم اعظم الناس در بہشت باعتبار
 درجہ فاروق خواهد بود از حدیث ابی سعید خدری قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ذاک الرجل
 ارفع امتی درجۃ فی الجنة قال ابو سعید و ما کان نری ذاک الرجل الا عمر بن الخطاب حتی مضی بسیدک کذا فی
 مشکوٰۃ نوع عسی مسوم طلب کردن دعا آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم از فاروق از حدیث فاروق عن
 النبی صلی اللہ علیہ وسلم انہ استاذنہ فی العمرة فاذن لہ فقال یا اخی لا تنسنا من دعائک و فی روایتی
 اشکرکنا فی دعائک فقال عمر احب ان لی بہا ما طلعت علیہ الشمس لقول یا اخی رواہ احمد و اخرجہ الشیخان
 من طرق نوع عسی و چہارم دعا کردن آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در بارہ فاروق اللهم اذہب عنی
 الغل از حدیث عبد اللہ بن عمران رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ضرب صدر عمر بن الخطاب بیدہ حین
 اسلم ثلاث مرات و ہو یقول اللهم اخرج ما فی صدرہ من غل و ابدلہ ایمانا یقول ذاک ثلثا اخرجہ اسحاق و ابو
 عمر فی الاستیعاب نوع عسی و پنجم دعا فرمودن آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در بارہ فاروق البس جدیدا
 و عش حیدرا از حدیث عبد اللہ بن عمران رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم رای علی عمر قمیصا ابیض فقال اجید
 قمیصک ندام غسیل فقال بل غسیل فقال البس جدیدا و عش حیدرا و مت شہیدا و یرزک اللہ قمرہ عین
 فی الدنیا و الآخرۃ قال دایک یا رسول اللہ رواہ ابو عمر فی الاستیعاب نوع عسی و ششم استبشارہ
 سموات باسلام فاروق از حدیث ابن عباس قال لما سلم عمر نزل جبریل قال یا محمد لقد استبشارہ

ما طلعت الشمس
 و تشدید لام یعنی یزید
 و عداوت " "

الناس احب اليك قال عائشة فقلت من الرجال قال ابو بكر قلت ثم من قال عمر بن الخطاب فعد رجالا
 اخرجه البخاري ومسلم واز حديث عائشة رضي الله عنها قيل لها اي اصحاب النبي صلى الله عليه وسلم كان احب اليه
 قالت ابو بكر قيل ثم من قالت عمر قيل ثم من قالت ثم ابو عبدة اخرجه الترمذي وابن ماجه واز حديث انس قيل
 يا رسول الله اي الناس احب اليك قال عائشة قيل من الرجال قال ابو بكر ابن جبهه ونوع جهل ونوع
 شيخين في جميع احوال تيرين انحضرت صلى الله عليه وسلم في بودندوا انحضرت صلى الله عليه وسلم الشانرا بافتناي
 تمام ذكر سيفرمود واز حديث حضرت مرتضى كرم الله وجهه لغير شتي از النجمله طريقيه ابن عباس قال عين وضع عمر
 بن الخطاب على سريره فتكثفه الناس يدعون وثمانون ويصلون عليه بل ان يرفع وانا فيهم قال فلم
 يرعني الا رجل قد اخذ بمنكبى من وراءى فالتفت فاذا هو على فترحم على عمر وقال ما خلفت احد احب الى ان
 اتقى الله مثل عملك ايم الله ان كنت اظن ان يجعلك الله مع صاحبك وذلك انى كنت اكثر اسمع
 رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول جئت انا وابوبكر وعمر ودخلت انا وابوبكر وعمر وخرجت انا وابوبكر وعمر فان
 كنت لا ارجو ولا ظن ان يجعلك الله معهما اخرجه البخاري ومسلم نوع جهل وچهارم اگر انحضرت صلى الله عليه
 وسلم استخلاف نبص على يسكو شيخين را خليفه ميساخت از حديث عائشة رضي الله عنها سئلت من كان
 رسول الله صلى الله عليه وسلم مستخلفا لو استخلفه قالت ابو بكر قيل لها ثم من بعد ابى بكر قالت عمر ثم قيل لها من
 بعد عمر قالت ابو عبدة بن الجراح ثم انتهت الى هذا اخرجه البخاري ومسلم نوع جهل وچشم فرمودن انحضرت
 صلى الله عليه وسلم اقتدوا بالذين من بعدى الى بكر وعمر حديث حذيفة قال قال رسول الله صلى الله عليه
 وسلم اقتدوا بالذين من بعدى الى بكر وعمر متفق عليه واز حديث ابن مسعود قال قال رسول الله صلى الله
 عليه وسلم اقتدوا بالذين من بعدى من اصحابى الى بكر وعمر اهتدوا بهدى عمار وتسلوا بهدى ابن مسعود اخرجه
 الترمذي نوع جهل وشمس شيخين وزير انحضرت صلى الله عليه وسلم بودند از حديث ابى سعيد الخدرى قال
 قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما من بنى الا وله وزيران من اهل السماء ووزيران من اهل الارض
 اما وزيرى من اهل السماء فيجبريل وميكائيل واما وزيرى من اهل الارض فابوبكر وعمر اخرجه الترمذي
 نوع جهل وشمس شيخين ورحبت انحضرت صلى الله عليه وسلم مرتبه داشتند که ديگر انرا ميسر نبود از حديث

يعنى كسى كه بعد از خداوند استخلاف كند
 كردن من خدايى تر از بنى اسرائيل
 اعمال انكس به نسبت تو از ان
 خوب باشد

وعمر منهم والعماء اخرج الترمذی وابن ماجه ونوع نجاه وچهارم نزول آیه فان المد هو مولاه وچیریل وصالح
المؤمنین ودرشان شیخین از حدیث ابی امامه قال فی قوله تعالی المد هو مولاه وچیریل وصالح المؤمنین ابوبکر وعمر
اخرج ابی حاتم شاهد و حدیث النعمان بن بشیر قال استاذن ابوبکر علی النبی صلی المد علیه وسلم فسمع صوت عائشة
عالیه فلما دخل تناولها لیلطمها وقال لا اراک ترفعین صوتک علی رسول المد صلی المد علیه وسلم فحجل النبی
صلی المد علیه وسلم بحجره وخرج ابوبکر مغضبا فقال النبی صلی المد علیه وسلم حين خرج ابوبکر کیف رايتنی ان قد تک
من الرجل قالت فمکث ابوبکر اياما ثم استاذن فوجد بها قد صطلح فقال لهما ادخلانی فی سلمكما كما ادخلتما
فی حرکما فقال النبی صلی المد علیه وسلم قد فعلنا قد فعلنا رواه ابوداؤد ورواه حدیث عبدالعزیز بن عباس عن
عمر رضی المد عنهما فی عطية ازواج النبی صلی المد علیه وسلم رواه البخاری فی تفسیر لم تحرم ما حل المد لک
نوع نجاه وچوم مشاوره کردن آنحضرت صلی المد علیه وسلم وقت شب یا شیخین در امور مسلمین از حدیث
فاروق قال کان رسول المد صلی المد علیه وسلم یسمی بکیر اللیلۃ کذاک فی الامر من امر المسلمین واما
رواه احمد نوع نجاه وشمس دیدن آنحضرت صلی المد علیه وسلم خلافت شیخین را در روایات حدیث ابی هریره
قال سمعت رسول المد صلی المد علیه وسلم یقول بینا انا انکم رايتنی علی قلب علیها ولو فترعت منها ما سار المد
ثم اخذها ابن ابی قحافة فترع منها ذنوبا وذنوبین و فی ترعه ضعف والمد یغفر له ضعفه ثم سالت غرابا فخذها
ابن الخطاب فلم ار عبقریا من الناس ینترع ترع عمر حتی ضرب بالناس بعطن الخریه البخاری و مسلم و از حدیث ابن
عمر مثله و فی روایتی ثم اخذها ابن الخطاب من ید ابی بکر فاستحالت فی یده غرابا فلم ار عبقریا یفری فریه حتی
روی الناس و ضربوا العطن از حیه البخاری و مسلم نوع نجاه وچوم حسنات فاروق مثل نجوم آسمان است
و فاروق یک حسنه است از حسنات صدیق از حدیث عائشه رضی المد عنها قالت بینا اس رسول المد
صلی المد علیه وسلم فی حجری فی لیلۃ صحابته اذ قلت یا رسول المد هل یکون لاحد من الحسنات عدد نجوم السماء
قال نعم ثم قلت فلین حسنات ابی بکر قال انما جمیع حسنات عمر کحسته واحده من حسنات ابی بکر و اذیرین
کذا فی المشکوۃ نوع نجاه وشمس نزول آیه ثانی اثین اذ هما فی الغار و در شان صدیق باتفاق است
از حدیث انس قال حدثنی ابوبکر قال کنت مع النبی صلی المد علیه وسلم فی الغار فرأیت آثار المشیر کیر قلت

بعضی است از العام یعنی زیادہ
شدند و از نزول آیه مدینه و نیت
و بعضی گویند که مینشانی انرا
در بیعت جنت و بعضی گویند که در مدینه
و بعضی گویند که مینشانی انرا
در فضل و نعمت حق تعالی بابت
در بیعت کردن کذا فی البخاری
شرح ابی هریره
نورق دوم گزشت
اسم فاعل از صفی
در شان ابی بکر و ابی بکر
و بلا صاف یعنی صاف بے
برو غبار
اللعنه علی من یزین

یا رسول المدوان احدہم رفع قدمہ رانا قال یا ظنک بائین المدنا شہما اخرجہ البخاری نوعی چاہ و ہم دست
 داشتند شخین آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم زیادہ از نفس خویش از حدیث فاروق در قصہ غار قال یعنی
 ابو بکر و اللہ لاقول حتی اذ حل قبلک فان کان فیہ شیء اصابتی وونک قد غل فکس ووجد فی جانبہ ثقب فشق
 اذہ و سد بایہ و بقی منہا ثمان فالتھما رجلہ ثم قال لرسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لو غل رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم و وضع راسہ فی حجر و نام فلور ابو بکر فی رجلہ من الحجر ولم یحک فواقہ ان ینبئہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ
 وسلم فسقطت و مود علی وجہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فقال یا ابوبکر قال لدعت فداک ابی و امی
 فقتل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فذهب بلجده ثم تقض علیہ و کان سبب موته رواہ زین از حدیث
 عبد اللہ بن ہشام قال کنا مع النبی صلی اللہ علیہ وسلم و هو آخذ یید عمر بن الخطاب فقال لہ عمر لانت احسب
 من کل شیء الا انفسی فقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم لا و الذی نفسی بیدہ حتی اکون احسب لیک من نفسک
 فقال لہ عمر فالآن و اللہ لانت احسب لیک من نفسی فقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم الآن یا عمر اخرجہ البخاری
 نوعی شصتہ امثال کردن شخین آیہ لا ترفعوا اصواتکم را با بیع وجوه و احتیاط نمودن ایشان درین باب
 از حدیث عبد اللہ بن الزبیر و فی اختلاف الشخین فیما بینہما و ارتفاع اصواتہما فارتل المد تعالی یا ایہا الذین
 آمنوا لا ترفعوا اصواتکم فوق صوت النبی الایہ فقال ابن الزبیر فما کان عمر یسمع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 بعد ہذہ الایہ حتی یستقر اخرجہ البخاری و از حدیث طارق عن ابی بکر قال لما تزلت علی النبی صلی اللہ علیہ وسلم
 ان الذین یغضون باصواتہم عند رسول اللہ اولئک الذین تمہن الصد قلوبہم للتقوی قال ابو بکر رضی اللہ عنہ
 فالتبت علی نفسی ان لا اکریم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم الا کما شی السیر اخرجہ اجماعک نوعی شصت و سلم
 بشارت داوان آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم شخین و ذی النورین را یہ بہشت از حدیث ابی موسی قال
 کنت مع النبی صلی اللہ علیہ وسلم فی حالط من حیطان المدینہ فجاہ رجل فاستفتح فقال النبی صلی اللہ علیہ
 وسلم افتح لہ و بشرہ بانجۃ فتحت لہ فاذا ابو بکر فبشرہ بما قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فحمد اللہ ثم جاہ رجل
 فاستفتح فقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم افتح لہ و بشرہ بانجۃ فتحت لہ فاذا عمر فبشرہ بما قال النبی صلی اللہ علیہ
 وسلم فحمد اللہ ثم استفتح رجل فقال لی افتح لہ و بشرہ بانجۃ علی بلوی تصیب فافا عثمان فبشرہ بما قال

بکبر و کبر و کبر و کبر
 ان من کبر کبر کبر
 ان من کبر کبر کبر

النبى صلى الله عليه وسلم فحمد الله ثم قال اللهم المستعان متفق عليه نوع شصت و دووم بشارت
 دادن آنحضرت صلى الله عليه وسلم شيخين و مرتضى راضى الله عنهم بهشت از حدیث جابر بن عبد الله
 قال مشیت مع النبى صلى الله عليه وسلم الى امرأة فذبحت لنا شاة فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم
 ليدخلن رجل من اهل الجنة فدخل ابو بكر رضی الله عنه ثم قال ليدخلن رجل من اهل الجنة فدخل عمر رضی
 الله عنه ثم قال ليدخلن رجل من اهل الجنة اللهم ان فست فاجعله عليا قال فدخل علي بن ابي طالب
 رضی الله عنه اخرج الحاكم نوع شصت و دووم گواهی دادن آنحضرت صلى الله عليه وسلم شيخين و مرتضى
 حقیق اند بخلاف از حدیث حذیفه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان ولتمو با ابا بكر فزادنى الدنيا
 راغب فى الآخرة وفى جسمه ضعف وان ولتمو با عمر فقوى ايمى لا يخاف فى الصد لومة لائم وان ولتمو با
 عليا فزاد مهدى يقمكم على صراط مستقيم رواه الحاكم و از حدیث مرتضى رضی الله عنه قال قال رسول الله
 صلى الله عليه وسلم ان تولوا ابا بكر تجدوه زاهدانى الدنيا راغبانى الآخرة وان تولوا عمر تجدوه قويا اينالا
 ياخذوه فى الصد لومة لائم وان تولوا عليا تجدوه با ديا مهاديا يسلك بكم الطريق اخرج احمد معناه
 و فى لفظ وان تولوا عليا ولا اراكم فاعلين تجدوه با ديا مهاديا نوع شصت و چهارم گواهی دادن
 آنحضرت صلى الله عليه وسلم صدیق ابصدیقیت و فاروق البشادات بر كوه از حدیث انس ان النبى صلى
 الله عليه وسلم اصعد احدوا ابو بكر و عمر و عثمان فرجع بهم فضر به برجله فقال اثبت احدنا عليك نبى و صدیق
 و شهيدان اخرج البخارى و از حدیث ابى هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان على حرار هو ابو بكر
 و عمر و عثمان و على و طلحة و الزبير فمركت الصفوة فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اهدأ فما عليك الا نبى
 او صدیق او شهيد اخرج مسلم و از حدیث سعيد بن زيد قال اشهد على رسول الله صلى الله عليه وسلم
 انى سمعته يقول اثبت حرار فما عليك الا نبى او صدیق او شهيد و عد هم رسول الله صلى الله عليه وسلم
 ابو بكر و عمر و عثمان و على و طلحة و الزبير و سعد بن عوف و سعيد بن زيد اخرج ابن ماجه نوع شصت و پنجم
 تنويه كردن آنحضرت صلى الله عليه وسلم بمناب شيخين با جمعى از صحابه از حدیث مرتضى رضی الله عنه قال
 قال رسول الله صلى الله عليه وسلم رحم الله ابا بكر زوجى ابنته و حملنى الى دار الهجرة و اعشق بنا لاسن باله

رحم الله عمر يقول الحق وان كان مرا ترك الحق وما لا صدق رحم الله عثمان رضي الله عنهما رحم الله عليهما اللهم اورد الحق حيا
 دار خراج الترمذي واز حديث انس عن النبي صلى الله عليه وسلم قال اتعا ستى يا متسى ابو بكر واشهدهم في امر الله عمر
 اصد قهم حيار عثمان واعلمهم بالكلال والحرام معاذ بن جبل وافرضهم زيد بن ثابت واقراهم ابى بن كعب وكل
 امثاين واين هذه الامه ابو عبيدة بن الجراح اخراج الترمذي واحمد نوع شصت وشصت شصت شصت شصت
 انحضرت صلى الله عليه وسلم شيخين را باجمعى از صحابه بانفط نعم الرجل از حديث ابى هريره قال قال رسول الله
 صلى الله عليه وسلم نعم الرجل ابو بكر نعم الرجل عمر نعم الرجل ابو عبيدة نعم الرجل اسيد بن حضير نعم الرجل ثابت بن
 قيس نعم الرجل معاذ بن جبل نعم الرجل عمر بن جموح اخراج الترمذي نوع شصت شصت شصت شصت شصت
 فاون انحضرت صلى الله عليه وسلم شيخين را بهشت هسار عشره بشرة از حديث سعيد بن زيد ان رسول
 الله صلى الله عليه وسلم قال عشرة في الجنة ابو بكر في الجنة وعمر وعثمان وطلحة والزبير وعبد الرحمن ابو عبيدة وسعد
 بن ابى وقاص وسكت من العاشرة فقالوا نشكك بالسه يا ابا الامور من العاشرة قال نشدتمونى بالله
 ابو الامور في الجنة اخراج الترمذي واخرجه ابن ماجه من طريق آخر قال كان رسول الله صلى الله عليه وسلم
 عاشرة فقال ابو بكر في الجنة وعمر في الجنة واخر حديث عبد الرحمن بن عوف مشد اخراج الترمذي نوع شصت شصت
 شيخين از بخبار قبلا بودند از حديث شمر قضي رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان لكل نبى سبعة
 بخبار قبلا واهليت انا لبعة عشر قلنا من هم قال هانا وابناى وجعفر وحمزة وابو بكر وعمر وجصا بن عمير بلال
 سلمان وعمار وعبد الله بن مسعود والبوزر والمقداد اخراج الترمذي كذا في المشكوة نوع شصت شصت شصت
 انزل اين آيه بود الذين استجابوا للثمة والرسول من بعد ما اصابهم القرح للذين هم نواهم واتقوا اجر عظيم
 از حديث عائشة رضى الله عنها قالت لعروة يا ابن اختى كان ابواك نسمة الزبير وابو بكر ليا اصاب بنى الله
 صلى الله عليه وسلم ما اصاب يوم احد فانصرف عن المشركون خاف ان يرجعوا فقال من يذهب في اثرهم
 فانتدب منهم سبعون رجلا قال كان منهم ابو بكر والزبير اخراج البخارى نوع شصت شصت شصت شصت شصت
 عليه وسلم فرموند عليكم بسنتى ورسول الله انما ارادوا ان يمشوا في الكفر فلافه را تفسير فرمودند بوجهى كه منطبق
 باشد شيخين از حديث عمر باض بن مسارية قال قام فينا رسول الله صلى الله عليه وسلم ذات يوم فذكر الحديث

Marfat.com

الی ان قال علیکم بقوی الصد والسمع والطاعة وان کان عبد اجتیا واسترون من بعدی اختلافا شدیداً فاعلیکم
 بسنتی و سنته الخلفاء الراشدین المهتدین ^{الی} عضوا علیها بالنواجذ وایاکم والامور المحذرات فان کل بدعة ضلالة
 اخرج ابن ماجه والترندی و احمد و از حدیث سفینه قال سمعت النبی صلی اللہ علیہ وسلم یقول الخلفاء بعدی
 ثلثون سنة ثم یمون ملکاً ثم یقول سفینه امسک خلافة الی بکر سنتین و خلافة عمر عشرة و عثمان اثنتی عشرة
 و علی ستہ رواه احمد و الترندی و ابو داود و از حدیث الی ہریرہ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال الخلفاء بالمدینة
 و الملک بالشام اخرجہ احکم نیست آنچه از تلویح آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم با فضیلتہ شیخین درین مسلک میسر شد
 و یجز این فضائل شیخین از فضائل بسیار است زیرا کہ ہرچہ در فضل اصحاب مطلقاً و ہرچہ از فضائل مہاجرین
 خاصہ و ہرچہ از فضائل اہل بدر و احد و بیعتہ الرضوان و غیر آن از مشاہد مبارکہ دارد شدہ شیخین در ان فضل
 داخل ہند بالاولی و ہرکہ از علم حدیث بہرہ دارد و انصاف دادہ شدہ است می شناسد آنمقدار فضائل کہ شیخین
 را حاصل است غیر ایشان را نیست بدو وجہ یکی آنکہ بدرجہ شہرت و استفاضہ نرسیدہ است مثل فضائل شیخین
 ہرچہ در کثرت زیادہ باشند دیگر آنکہ در باب فضل کلی کہ نیابت نبوت است تفضیل و تصریح ندارند مانند
 فضائل شیخین شاید در موضعی ازین رسالہ واضح تر ازین مذکور کنیم و اللہ علی ما نقول وکیل + + +

معنی نظری آنکہ بزرگواران
 این بیان پس درین مثل است
 در شدت استمال بامرون
 زیرا کہ بزرگواران پسین
 اگر فتن است بعمد زبان
 و در زمانہ از ان قبیل
 منقولہ در ان حدیث
 فعلی یا قوی است کہ در ان
 کہ در ان فضائل صلی اللہ علیہ وسلم
 و در ان فضائل و آنحضرت
 انکار ان نیز نمودند

مسک سوم

بیان اجماع صحابہ و تابعین بر آنکہ افضل است ابو بکر صدیق است بعد از ان عمر و ابن معنی بدو طور بیان
 کنیم حکایت اجماع اجمالاً صراحتہ تارہ و دلالتہ اخری و حکایت اقوال فقہائی اصحاب و تابعین بقدر السماع
 وقت مفصلاً اما حکایت اجماع اجمالاً بطریق تصریح از حدیث عبدالسد بن عمر قال کنا نخیر بین الناس فی
 زمان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فخییرنا بکرم ثم عمر ثم عثمان بن عفان اخرجہ البخاری و فی روایت کنا فی
 زمن النبی صلی اللہ علیہ وسلم لان عدل بابی بکر احد ثم عمر ثم عثمان ثم نترک اصحاب رسول اللہ صلی اللہ علیہ
 وسلم لاننا فضل بینہم اخرجہ ابو داود و فی روایت کنا نقول و رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و عثمان اخرجہ الترندی
 و این حدیث مشہور است بتقریر آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کما بین فی محله اما حکایت اجماع دلالتہ پس

مسک سوم
 اجماع صحابہ
 اجماع و دلالتہ

پنج نوع است نوع اول وقت انعقاد خلافت صدیق جمعی از قضاة صحابه صدیق را افضل امت گفتند
 و بیان استدلال کردند بر استخلاف او و دیگران تسلیم نمودند و موافقت کردند در اول حالت یا بعد توقف و سکوت
 و تسلیم قبل تدوین مذاهب اجماع است کما بین فی محلّه از حدیث فاروق قال قلت یا معشر الانصار یا معشر المسلمین
 ان اولی الناس بامر رسول الله صلی الله علیه وسلم من بعده ثانی اشینین از همامی الغار ابو بکر السباق المبین
 الحدیث اخرج ابن ابی شیبة من حدیث ابن عباس فی قصته سقیفة بنی ساعدة اخرج ابن ابی شیبة و غیره
 حدیث فاروق در قصه بیعت عامه عن انس بن مالک انه سمع خطبة عمر الآخرة عین عین علی المنبر و ذلك
 الاغص من یوم توفی النبی صلی الله علیه وسلم فشهدوا ابو بکر صاست لایکلم قال کنت ارجوان بعش رسول الله
 صلی الله علیه وسلم حتی یدبرنا یرید بذلك ان یکون آخرهم فان کین محمد قد مات فان المدعو و قبل قد جعل بین
 انهم کم نور اتشدوا ان به باهدی الله محمد فان ابابکر صاحب رسول الله صلی الله علیه وسلم ثانی اشینین انما
 المسلمین با مورکم فقوموا فبا یعوه اخرج البخاری و غیره حدیث فاروق بروایت ابن مسعود قال لما قبض
 رسول الله صلی الله علیه وسلم قالت الانصار منا امیر و منکم امیر قال فانما هم عمر فقال یا معشر الانصار اسم
 تعلمون ان رسول الله صلی الله علیه وسلم امر ابابکر ان یرسل بالناس قالوا بلی قال فایکم تطیب نفسکم تیقوم
 ابابکر قالوا نعوذ بالله ان تقدم ابابکر و از حدیث ابو عبیدة بن الجراح عن محمد بن سیرین قال اتی الناس عند
 بیعة ابی بکر ابی عبیدة بن الجراح فقال تالونی و فیکم ثالث ثلثة یعنی ابابکر اخرج ابن ابی شیبة و اخرج احمد و غیره
 انه ذکر استدلال ابی عبیدة لاستخلافه صلی الله علیه وسلم فی الصلوة و از حدیث مر قرضی رضی الله عنه و زبیر بن
 حنین رجعا الی البیعة ما غضبنا الا اننا قد اخرجنا عن المشاورة و انما نری ابابکر ارجح الناس به بعد رسول الله صلی
 علیه وسلم انه صاحب الغار ثانی اشینین فلانا نعلم شرفه و کبره و تقدمه رسول الله صلی الله علیه وسلم بالصلوة
 بالناس و هو حی اخرج احکام نوع دوم آنکه فاروق در مجالس متعدده بر تنبیر افضلیت صدیق بیان کرد
 و رومی و سوادلی از کسی در میان نیامد از حدیث عبد الله بن عباس قال عمر کان و الله ان اقدم قضر ب
 حقی لا یقر بنی ذلك من اثم احب الی من ان انما علی قوم فیم ابوبکر اللهم الا ان تسول الی تعسی عند الموت
 شیدا لاجده الآن اخرج البخاری و غیره حدیث ابن عباس قال عمر فی جواب من قال انما كانت بیعة

ابی بکر فلتة وتمت الاوانها قد كانت كذلك ولكن السدوقی شر ما و ليس فيكم من تقطع الاعناق اليه مثل ابی بکر
 اخرج البخاری نوع سوم صدیق در وقت استخلاف فاروق با فضیلت فاروق بیان کرد و دردی و انکاری
 پیش نیامد از حدیث زبید بن الحارث ان ابابکر حين حضره الموت ارسل الى عمر يستخلف فقال للناس استخلف
 علينا قطا غليظا ولو قد ولينا كان افظوا و غلط فما تقول لربك اذا يقنته وقد تخلفت علينا عمر قال ابو بكر ابرني
 تخوفوني اقول اللهم استخلفت عليهم خيرا خلقا ثم ارسل الى عمر فقال اني موصيك بوصية الحديث اخرج ابن ابی
 شيبة و از حدیث صدیق عن جابر عبد الله قال قال عمر لابی بکر يا خير الناس بعد رسول الله صلى الله عليه وسلم
 فقال ابو بكر انا ان قلت ذلك فقد سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ما طلعت الشمس على رجل
 خير من عمر اخرج الترمذی و الحاکم و المعنی انه خيرهم في ايام خلافة نوع چهارم عبد الرحمن بن عوف در وقت
 استخلاف ذی النورین در مجمع عظیم شرط کرد که بر سیرت شیخین عمل کند و حاضران تسلیم نمودند و مرضی رضی
 الله عنه در فضیلت ذی النورین بر خود مناقشه کردند برین شرط پس ان معنی دلیل قاطع شد بر فضیلت شیخین
 زیرا که حواله کردن احد المجتهدین بر مفضول یا مساوی غیر معقول است از حدیث مسور بن مخرمة فارسل
 یعنی عبد الرحمن الی من كان حاضر من المهاجرين و الانصار و ارسل الی امرار الاجناد و كانوا و افوا ملک الحجة
 مع عمر فلما اجتمعوا شهد عبد الرحمن ثم قال اما بعد يا علي اني قد نظرت في امر الناس فلم اراهم يعدون بعثمان
 فلما تجلسن على نفسك سبيلا فقال ابايعك على سنة الله و رسوله و الخليفتين من بعده فبايعه عبد الرحمن و بايعه
 الناس و المهاجرون و الانصار و امرار الاجناد و المسلمون اخرج البخاری و از حدیث ابی الطفیل قال لما
 احضر عمر جعلها شورى بين علي و عثمان و طلحة و الزبير و عبد الرحمن و سعد فقال لهم علي انشدكم الله بل فيكم احد
 آخر رسول الله صلى الله عليه وسلم بينه و بينه اذا آخا بين المسلمين غيري قالوا اللهم لا اخرج ابو عمر نوع پنجم مرضی
 در ايام خلافت خود در مجالس متعددة فضیلت شیخین را بترتیب بیان نمود و جمعی را که درین مسئله ظن فاسد
 داشتند زجر فرمود و فقهای صحابه حاضر بودند و کسی منعی و اعتراضی ظاهر نشد و این آثار بعد تو اثر رسیده اند
 چنانکه عنقریب ذکر میکنم اما حکایت اقوال فقها و صحابه و تابعین درین مسئله تفصیلا استیعاب آن مستحسنت
 بر آنموزی گفتا کنیم از آنجمله قایل فاروق رضی الله عنه که همه بهیچ وجه اجتماعیه بعد تو اثر رسیده از آنجمله قول او خیر

الذی یفزعنا و یسکن لام الی بکر
 بدون فکر و تدبیر و فتنه نموده شود
 یعنی بیعت صدیق ناگاه بود
 بدون تامل که عمر فاروق و
 تابعین را انتظار آمد اصحاب
 بنشینند و مبارکات بپوشین
 نمودند و مثل این بیعت لایق
 آنست که در وقت خلافت
 خدا تعالی از شران محفوظ داشت
 و معنی دیس قبایم آنکه در
 تمام سابق حکمت مثل ابوبکر
 نیست که گردنهای سابقین
 و قطع کرده شود و در حدیث
 سدیدانی الجمع " "

اقوال صحابه و تابعین فاروق

الناس بعد رسول الله صلى الله عليه وسلم از حدیث عائشه رضی الله عنها قالت قال عمر ابو بكر سيدنا وخيرنا واجبتنا
 الى رسول الله صلى الله عليه وسلم اخرج الترمذی و نیز از حدیث عائشه رزم در قصه سقیفه فقال عمر بل نبایک
 انت فانت سيدنا وخيرنا واجبتنا الى رسول الله صلى الله عليه وسلم اخرج البخاری و از حدیث ابن عباس مشاهیر از حدیث
 جابر بن عبد الله قال لابی بكر يا خير الناس بعد رسول الله صلى الله عليه وسلم اخرج الترمذی و از حدیث ابن عمر
 قال قيل لمر لا تتخلف قال ان اتخلف فقد اتخلف من هو خير مني ابو بكر وان اترك فقد ترك من هو خير
 مني رسول الله صلى الله عليه وسلم اخرج البخاری و از آن جمله قول او سابق الى الخیر از حدیث مقدمه قال جابر بل
 الى عمر و هو ابره فذكر قصته عبد الله بن مسعود و بشاره ابني صلى الله عليه وسلم قال عمر قلت والسلافة من
 اليه فلا بشره قال فقدوت اليه لا بشره فوجدت ابا بكر قد سبقني اليه فبشره و لا والله ما سابقته الى خير قط
 الا سبقني اليه اخرج احمد و از حدیث اسلم مولى عمر قال سمعت عمر بن الخطاب يقول امرنا رسول الله صلى الله
 عليه وسلم ان تصدق فذكر الحديث الى ان قال قلت لا اسبقه الى شئ ابدأ اخرج الترمذی و ذكر عند عمر
 قبلي فقال و دوت ان على كالمثل عملوا واحدا من ايامه و ليلة واحدة من لياليه فذكر ليلة الغار و قصته
 ارتدا و العرب رواه رزين كذا في المشكوة و از آن جمله لفظ اتق با تخلافة و معلوم است كه خلافت مشرط است
 بصفات كمال و اتق با تخلافة اكمل مردم است در ان صفات از حدیث انس در قصه جمعيت عامه و
 ان ابا بكر صاحب رسول الله صلى الله عليه وسلم و ثانی اشین و انه اولی المسلمین باموركم فقوموا
 فبايعوه اخرج البخاری و از حدیث ابن عباس فی جواب من قال كانت بيعة ابى بكر فقلت فتمت وليسر
 فيكم من تقطع الاعناق اليه مثل ابى بكر اخرج البخاری و قول او كان والدمان اقدم قنض بعتنى لا يقربني
 ذلك من اثم حسب الى من ان انا م على قوم فهم ابو بكر از حدیث ابن عباس اخرج البخاری و از آن جمله
 قول او هما المران اقتدى بهما و از آن جمله قول او در قصه بنی نضیر و الله يعلم انه بارر اشد تابع للمحق و از آن جمله
 قول ابو ذر بن النورین رضی الله عنه از حدیث مسور بن مخزومه كه عبد الرحمن بن عوف بشره كرهه سیرت
 تخمين عمل كند و اذ قبول نمود اخرج البخاری و قول او در جواب تعريضات عبد الرحمن بن عوف بطعن
 لما قول اني لم اترك سنة عمر فاني لا اطيعها و لا هو اخرج احمد و قول او بل استطيع ان اكون مثل عثمان نعم

محدث بن قرظت
 آنحضرت صلی الله علیه و آله
 از آن سوره شریفه و چون
 دست به ما برداشت
 از خود فکرمسال کن داد
 فدای شد یعنی از بنجار
 که ما بود زنی
 نبردند
 فاروق خواست کلان
 شکیست بعد از رسالت
 سابق خلافت که درین
 با بزرگت کرد و
 نبارت رسانید

اول بیان

اخرج ابو عمر في الاستيعاب وقول ذي النورين في مسنده جلد ثلثم الشيخ كان وورقه سوال ما نجاه هذا الا كنت
 انت اتق بهذا واما آثاره رضي الله عنه ودين باب پس بعد تو اتر رسیده است بلکه بمر تبه که نصف ثلث
 ان تو اتر باشد و بحقیقت این مسله را بهتر از خاتم خلفا کسی تقریر نکرد و اعتماد کلی اهل سنت و دین مسله بر
 تصریحات او است از ان جمله قول او خیر هذه الامة ابو بكر ثم عمر که بروایات کثیره ثابت شده از حدیث محمد بن
 الحنفیه قال قلت لابی ای الناس خیر بعد النبی صلی الله علیه وسلم قال ابو بكر قلت ثم من قال عمر و حشیت
 ان یقول عثمان قلت ثم انت قال ما انا الا بل من المسلمین اخرج البخاری و از حدیث ابی حنیفه عن ابن
 جیحین عن ابی حنیفه قال سمعت علیا یقول الا خیر کم خیر هذه الامة بعد نبیها ابو بكر ثم قال الا خیر کم خیر هذه الامة
 بعد ابی بكر عمر اخرج احمد و عن الشیبی قال حدثنی ابو حنیفه الذی کان علی یسمیه و هب الخیر قال قال لعلی
 یا ابا حنیفه الا خیر کم بافضل هذه الامة بعد نبیها قال قلت بلی قال و لم اكن انی ان احد افضل منه
 قال ان افضل هذه الامة بعد نبیها ابو بكر و بعد ابی بكر عمر و بعدهما آخره ثالث و لم یسمه اخرج احمد و عن ابی اسحق
 السبیعی عن جحیفه قال قال علی خیر هذه الامة بعد نبیها ابو بكر و بعد ابی بكر عمر و ثلثت اخرجتکم بالثالث بفضلت
 اخرج احمد و عن عون بن ابی حنیفه قال کان ابی من شرط علی و كان تحت المنبر فحدثنی ابی عن سعد بن زید بن علی
 فحمد الله و اتثنی علیه و صلی علی ابی النبی صلی الله علیه وسلم و قال خیر هذه الامة بعد نبیها ابو بكر و الثاني عمر و قال
 یجعل الله تعالی الخیر حیث احب اخرج احمد و از حدیث علقمه عن ابراهیم التمیمی قال ضرب علقمه بن قیس
 هذا المنبر و قال خطبنا علی علی هذا المنبر فحمد الله و اتثنی علیه و ذکر ما اشار الیه ان یدکر و قال ان خیر الناس
 كان بعد رسول الله صلی الله علیه وسلم ابو بكر ثم عمر ثم احدثا بعدهما احدثا لیقضی الله فیها اخرج احمد از حدیث
 عبد الملك بن میسر عن التمرال بن سبرة عن علی قال خیر هذه الامة بعد نبیها ابو بكر و عمر اخرج ابو عمر في
 الاستيعاب و از حدیث عبد الخیر عن صبیب بن ابی ثابت عن عبد خیر عن علی انه قال الا انبکم خیر هذه الامة
 بعد نبیها صلی الله علیه وسلم ابو بكر ثم عمر اخرج احمد و عن المسیب بن عبد خیر قال سمعت علیا یقول
 ان خیر هذه الامة بعد نبیها ابو بكر ثم عمر اخرج احمد و عن عبد الملك بن سلح عن عبد خیر قال سمعت یقول قام
 علی المنبر فذكر رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال قبض رسول الله صلی الله علیه وسلم و استخلف ابو بكر

من علی قال اذا ذكر الصحاب فلی
 علیهم السلام ان السیئة شیء
 علی بن ابی حنیفه قال و قلت
 بعد رسول الله صلی الله علیه وسلم
 فقال مهیا یا حنیفه الا ان خیر
 خیر الناس بعد رسول الله
 صلی الله علیه وسلم ابو بكر و عمر
 من علی قال ان
 احب الی قلوبکم
 یوم الفیض مع الیوم و صلی
 حیث یخیر من احب الی قلوبکم
 مع عمر حیث یخیر من احب
 عثمان کان مع عثمان من احب
 هو الا کان مع عمر فی الخیر
 سیوطی
 حدثت ببغیة احدثت سنکرت
 متنا و باسند و زین و فادرت

فصل بعلم و سار بسیرت حتی قبضه السد و جعل علی ذلک ثم استخلف عمر فعمل بعلمها و سار بسیرتها حتی قبضه السد علی
 ذلک اخرجہ احمد و عن ابی اسحق عن عبد خیر قال سمعت علیا یقول علی المنبر خیر نبی الامۃ بعد نبیہا ابو بکر و عمر
 و وثقت ان اسمی الثالث لسمیۃ و اخرجہ احمد و عن عبد الملک بن سلع عن عبد خیر قال سمعت علیا یقول
 قبض رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم علی خیر ما قبض علیہ نبی من الانبیاء و اثنی علیہ صلی اللہ علیہ وسلم
 قال ثم استخلف ابو بکر فعمل بعلم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و بسیرتہ ثم قبض ابو بکر علی خیر ما قبض علیہ احد
 و کان خیر نبی الامۃ بعد نبیہا ثم استخلف عمر فعمل بعلمها و بسیرتها ثم قبض علی خیر ما قبض علیہ احد و کان خیر
 الامۃ بعد نبیہا و بعد ابی بکر اخرجہ ابن ابی شیبہ و از حدیث عبد السد بن سلمۃ قال سمعت علیا یقول خیر الناس
 بعد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ابو بکر و خیر الناس بعد ابی بکر عمر اخرجہ ابن ماجہ و از حدیث صعصعۃ بن
 سوھلن قال خطبتنا علی رضی اللہ عنہ صین ضرہ ابن الملجم فقلنا یا امیر المؤمنین استخلف علینا فقال اترککم
 كما ترکنا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قلنا یا رسول اللہ استخلف علینا فقال ان یرکبکم
 خیارکم قال علی فعمل اللہ فینا خیر انوی ابابکر اخرجہ الحاکم و از الجملة تعریضاً و کسی را کہ با فضیلتہ شیخین معتقد
 نباشد عن الحکم بن حجل قال قال علی لا یفضلنی احد علی ابی بکر و عمر الا جلدتہ صد المفتری اخرجہ ابو عمر فی الام
 و از الجملة قول او ما من الناس احد احبالی ان التقی السد بانی صحیفۃ من ہذا المسجح یعنی عمر از حدیث ابن
 عباس قال وضع عمر علی سریرہ فکنفہ الناس یدعون ویصلون قبل ان یرفع و انما فینم فلم یرعنی الدلیل
 اخذ منکبی فاذا علی فترحم علی عمر و قال ما خلفت احداً احبالی ان التقی السد شبل علم منک و ایم السدان
 کنت لاطن ان یجلیک السد مع صاحبیک حیث انی کنت کثیر السمع البنی صلی اللہ علیہ وسلم یقول ذبت
 انا و ابو بکر و عمر و دخلت انا و ابو بکر و عمر و خرجت انا و ابو بکر و عمر اخرجہ البخاری و از حدیث جابر بن عبد اللہ
 عن سفیان بن عیینہ عن جعفر بن محمد عن ابیہ عن جابر بن عبد اللہ ان علیا دخل علی عمر و هو مسجح فقال
 صلی اللہ علیک ثم قال ما من الناس احد احبالی ان التقی السد بانی صحیفۃ من ہذا المسجح اخرجہ الحاکم
 و اخرجہ محمد بن الحسن فی کتاب الآثار عن ابی جعفر الباقر مرسل و از حدیث عبد السد بن سلمۃ قال وضع
 عمر بن الخطاب بینه المنبر و تقبر فجاء علی حتی قام بین یدی الصفوف فقال ہو ذالمات سرات ثم قال

۴
 بنی نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم
 خطاباً لرجال
 این کلمن این نبی کریم
 خرافت من مات مال و حق
 زید و رضا نیست از سید عالم
 و برین

رحمة الله عليك ما من خلق الله احب الي من ان القاه بصحيفة بعد صحيفة النبي صلى الله عليه وسلم من هذا
المسحى ثوبه اخرجه احمد واز حديث ابى جحيفة قال كنت عند عمر وهو مسحى ثوبه وقد قضى تحته فجا على
فكشف الثوب عن وجهه ثم قال رحمة الله عليك باخص فوالله ما بقى بعد رسول الله صلى الله عليه
وسلم احد احب الي ان التقي الله تعالى بصحيفة منك اخرجه احمد واز انجمله قول ابو سبوق رسول الله صلى الله
عليه وسلم وصلى ابو بكر وثلاث عمر از حديث قيس المازني قال سمعت عليا يقول سبق رسول الله
صلى الله عليه وسلم وصلى ابو بكر وثلاث عمر ثم خبطتنا فنته ويعفو الله عن يثار اخرجه الحاكم واز انجمله تلويح
او با فضليت شيخين عن مرة قال جابر ابوسفیان بن حرب الى بن ابي طالب فقال يا ابا طالب هذا الامر
في اقل قریش قلته واذا لها ذلا يعنى ابابكر والسد لئن عشت ملأتها عليه خيلا ورجالا فقال على لطلال ما
عاديت الاسلام والهل يا اباسفيان فلم يضره ذلك شيئا انا وجدنا ابابكر لهما ابلا اخرجه الحاكم واز انجمله رواه
كروان او حديث ابو بكر وعمر سيد الكمول اهل الجنة واز انجمله تسمية او اولاد خود را با سماء شيخين واز انجمله قول
اورحم الله ابابكر جمع القرآن وحمل رسول الله كما في البجرة نور الله قبره كما نور مساجدنا وعن سالم بن ابي
ابجد قال كان اهل نجران قد بلغوا الربعين الفا فذكر احد رث واجلار عمر اياهم قال فلما قدم على اتوه فقالوا
انا سالك بخط عينك وشفاعتك عند نبيك الا قلنا قالي وقال ويحكم ان عمر كان رشيد الامر قال سالم
فكانوا يرون ان عليا لو كان طاعنا على عمر في شئ من امره طعن عليه في اهل نجران رواه ابن ابي ثيبة
واز جملہ روایات سادات اهل بیت عن الحسن بن علی فی قصه روایه اخرجه ابو یعلی و عن جعفر بن محمد عن
ابیه عن عبد الله بن جعفر قال ولینا ابو بكر فكان خیر خلقه الله ورحمة بنا واحناہ علینا اخرجه الحاكم وكفست
ترین العابدین در بسیاری از اخبار فعل رسول الله و ابو بكر وعمر وكفست ابن عباس احوى اصحاب رسول
الله صلى الله عليه وسلم وارضاهم عندي عمر في النبي عن الصلوة بعد العصر وكفست زيد شهيدك ابا من شيخين را
دوست میداشتند در وقتی که خروج کرد و عن عبد الله بن عباس قال دخلت على عمر حين طعن فقلت
بشرا بالجنة يا امير المؤمنين سلمت حين كفر الناس وجاهدت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم حين خذله
الناس وقبض رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو عنك راض ولم يخلف في خلافتك انسان وقلت

از اسان سابق است که از عمر
پیشی را سابق است و دوم
صلى و ان لفظا خودست
از صلابت معنی جانب راست
دم زید که هم سابق دوم از فکر
دم سابق می باشد ۱۱
از صلابت معنی افلاکی یاد مقصود
از نیکو که عمر فاروق مارا
قد فعل اسوال داده است
از نیکو که اسوال با بادی
روا جلا وطن نسازی ۱۱

ابوات اهل بن

شهيد فقال امد على قاعدت عليه فقال والسد الذي لا الاغيره لوان لي ما على الارض من صفرار و ميفار
لافتديت بمن هول المطلع اخرج الحاكم واخرجه البخاري من طرق متعددة وعن الحسن بن زيد بن حسن قال
حدثني ابي عن ابيه عن علي قال كنت عند النبي صلى الله عليه وسلم فاقبل ابو بكر وعمر فقال يا علي هذا من سيد
كقول اهل الجنة وشياها بعد النبيين والمرسلين اخرج احمد وعن الزهري عن علي بن ابي طالب
قال كنت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم اذ طلع ابو بكر وعمر فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم هذا من
سيد اول اهل الجنة من الاولين والآخرين الا النبيين والمرسلين يا علي لا تخبر بها اخرج الترمذي وعن
سفيان بن عيينة عن جعفر بن محمد عن ابيه عن جابر بن عبد المدين عليادخل علي عمر وهو سخي فقال صلى الله
عليك ثم قال يا من الناس احد احتبالي ان اتقى الله في صحيفته من هذا المستحي وازا قاول بعد
بن سعد رضى الله عنه قال ما راى المسلمون حسنا فهو عند الله حسن وما راوه سيئا فهو عند الله سيء وقد را
اصحابي جميعا ان يتخلفوا بايا بكر رضى الله عنه اخرج الحاكم وقال ايضا جعلوا ما لكم خيركم فان رسول الله صلى الله
وسلم جعل لما منا خيرنا بعده اخرج ابو عمر في الاستيعاب وقال ايضا لو وضع علم اجساد العرب في كفة ميزان
ووضع علم عمر في كفة لرجح علم عمر و بعد كانوا يرون انه ذهب بمسوة اعشار العلم ولجلس كنت اجلسه من عمر
اوثق في نفسي من عمل شبة اخرج ابو عمر في الاستيعاب وقال ايضا ان افرس الناس ثلثة للعزيز عيين
تفرس في يوسف فقال لامرأة الكرمي مشواه والمرأة التي رات موسى عليه السلام فقالت لا ايهلها ابنت
اسايرة وابو بكر عيين تتخلف عمر رضى الله عنه اخرج الحاكم وقال ايضا ان كان عمر محصنا حصينا يدخل الاسلام
فيه ولا يخرج منه فلا يصيب عمر اشلم الحصن فالا سلام يخرج منه ولا يدخل فيه اذ اذكر الصالحون فيهم لا
عمر اخرج الحاكم وازا قاول عن ابي ربيعة قال كان الاسلام في زمان عمر كالرجل للقبيل لا يزداد الا قربا فلما
قتل عمر كان كالرجل للبد بر لا يزداد الا بعدة اخرج الحاكم قال الواحدى في تفسير سورة الليل بعد قصة
عماق الصديق جماعة تمن كانوا يذهبون في السد قال عمارين يا سر وهو ذكر بلا لا واصحابه وما كانوا
فيه من البلا و اعماق الى بكر اياهم وكان اسم الى بكر صيقاس

صيقا واخرى فاكنا واباهسل

جزى السد خير من بلال وصبره

<p>عشية هما في بلال بسورة * بتوحيد ربه رب الانام وقوله فان يقتلاني يقتلاني ولم اكن فيا رب ابراهيم والعبد يونس لمن ظل يهوى النعمي من آل غالب</p>	<p>ولم يجذرا ما يجذر المراد ذوا لعقل شهدت بان السدري على قتل لا شرك بالرحمن من خيفة القتل وموسى وعيسى نجى ثم لا تملى * على غير بركان منه ولا عدل</p>
---	--

بسم الله الرحمن الرحيم

واذا اقوال ابي ذر غفاري عن كحول عن غصيف بن اسحارث عن ابي ذر قال ترفقني على عمر فقال عمر
 نعم الفتى قال فتبعه ابو ذر فقال يا فتى استغفر لي قال لا او تخبرني فقال انك مررت على عمر رضي الله
 عنه فقال نعم الفتى والى سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ان الله جعل الحق على لسان عمر وقلبه
 اخرجته احكام واذا اقوال سعد بن ابي وقاص قال اما والله ما كان باقد منا اسلاما ولا اقدمنا هجرة ولكن
 قد عرفت باي شئ فضلنا كان ازهدنا في الدنيا يعني عمر بن الخطاب اخرجته ابن ابي شيبة واذا اقوال عمرو
 بن العاص قال والله لئن كان ابو بكر وعمر تركا هذا المال وهو يحل لهما شئ منه لقد غنينا ونقضت رايها وايم
 الله ما كانا بمغبونين ولانا قضى الرادولن كانا امرين يحرم عليهما من هذا المال الذي اصبتا بعدهما لقد كانا
 وايم الله ما الوهن الا من قبلنا اخرجته ابن ابي شيبة واذا اشعار حسان بن ثابت عن حبيب بن ابي حبيب
 قال شهدت ورسول الله صلى الله عليه وسلم قال حسان بن ثابت قلت في ابي بكر شيئا حتى اسمع
 قال قلت

لا تمنعني لا تملى است
 في نعمت الله كمن لا
 ينجوا بغير الله ازال غالب
 بوجه عدم سلوك وعدم
 اعتدال

اقوال سعد بن ابي وقاص بن
 اقوال عمرو بن عاص بن
 اقوال حسان بن

<p>وشأني اثنين في الغار المنيف وقد وكان حب رسول الله قد علموا</p>	<p>طاف العدو به اذ صعد الجمل من الخلائق لم يعدل به بدلا</p>
<p>فبسم رسول الله صلى الله عليه وسلم اخرجته احكام وعن مجالد بن سعيد قال سئل الشعبي عن اول من اسلم فقال سمعت قول حسان رضي الله عنه</p>	
<p>اذا تذكرت شجوا من اخي ثقيفة خير البرية اتفاسها واعدلسا</p>	<p>فاذكر اخاك ابا بكر بافعلا * بعد النبي واوف با بافعلا</p>

مخبرته قال لما طعن عمر بن الخطاب قال له ابن عباس وكان يحضر عيادته يا امير المؤمنين ولا اكل ذلك بعد صحبة
رسول الله صلى الله عليه وسلم فاحسنت صحبته ثم فارقتك وهو عنك راض ثم صحبت ابا بكر فاحسنت صحبته
ثم فارقتك وهو عنك راض ثم صحبت جدهم فاحسنت صحبته ثم فارقتهم فاحسنت صحبته ثم فارقتهم فاحسنت صحبته
اما ذكرت من صحبته رسول الله صلى الله عليه وسلم ورضاه فانما ذلك من من المدائن به علي واما ذكرت
من صحبته ابي بكر ورضاه فانما ذلك من من المدائن به علي واما ترضى من جزي فهو من اجلك ومن
اجل اصحابك والعدوان لي طلاع الارض ذهابا لا فتير به من عذاب المد قبل ان اراه اخرجته بخارج
واذا اقول سعيد بن المسيب قال كان ابو بكر الصديق من النبي صلى الله عليه وسلم مكان الوزير فكان ايشا
في جميع اموره وكان ثانيه في الاسلام وكان ثانيه في الغار وكان ثانيه في العرش يوم بدر وكان
ثانيه في القبر ولم يكن رسول الله صلى الله عليه وسلم يقيم عليه احد اخرجته اسحاك واذا اقول قاسم بن محمد بن ابي بكر روى
ان رجلا من ابناء اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم قال في مجلس فيه القاسم بن محمد بن ابي بكر
الصديق واليه كان لرسول الله صلى الله عليه وسلم من موطن الا وعلی معه فیه فقال القاسم يا اخی
لا تحلف قال لهم قال علی بالاترود قال المدعز وجل ثانی اثین اذ هما فی الغار اخرجته ابو عمر فی الاستیعاب
واذا اقول مسروق قول اوحش ابی بکر وعمر ومعه فضلها من السنة اخرجته ابو عمر فی الاستیعاب اذا اقول
حسن بصری عن یونس قال کان الحسن ربا ذکر عمر فيقول والهدا كان باولهم اسلا ما ولا بافضلهم نفقة
فی سبیل الهد ولكن غلب الناس بالزهد فی الدنيا والصرافة فی امر الهد ولا يخاف فی امر الهد لومه لا ثم
اخرجته ابن ابی شیبته وعن هشام عن الحسن قال کان عمر بن الخطاب یمر بآیة فی درة فخطب فیها حتى سقط
حتى یلزم بینه حتى یعاد ویسبونہ مریضا اخرجته ابن ابی شیبته واذا اقول محمد بن سیرین قال ما طعن رجلا
ینتقص ابا بکر وعمر بحب النبي صلى الله عليه وسلم اخرجته الترمذی وقال ابو داود حد ثنا محمد بن یسکین قال
حد ثنا محمد بن یسکین الغریابی قال سمعت سفیان یقول من زعم ان علیا كان الحق بالولاية منها فقد خطا
ابا بکر وعمر والمهاجرين والانصار رضی الله تعالى عن جميعهم واما راه يرتفع تلال السمار اما ولیل
عقلی برافضیلت شخین پس تقریر آن موقوف است بر هفت مقدمه چون آن هفت مقدمه معلوم

منه من نهته
لا یعنی حجی بارک علی
مفغان باهرا بنود گفت
ارای من حجت ارم
توردان نتوانی ساخت

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

شود ترتیب شکل اول از قیاس اقترانی سهل گردد که شغین بهترند از سائر صحابه در صفات کذا و کذا
 و صفات کذا و کذا افضل کلی است پس شغین متمیزند از سائر صحابه بفضل کلی مقدمه اولی بیان
 حقیقت فصل مطلقاً بدانکه حقیقت فصل چیری بر چیری اشتراک هر دو است در اصل و زیاده اول
 است بر ثانی در آن اصل و دلیل این مقدمه استقرار موضع استعمال لفظ فصل است کما لا یخفی پس اگر
 در اصل واحد اشتراک را ملاحظه کنیم لفظ فصل استعمال کردن ممنوع باشد نتوان گفت که نافرین
 بجانب ملو افضل است از حمار در بلاد یا این دارا طول و اعراض است از حقیقت انسان اگر سواد
 شغین باشد در چیری یا ثانی زائد باشد در آن چیز از اول نتوان گفت که اول افضل است سوال
 اگر گوی که در بعضی استعمالات میگویم که یا قوت افضل است از جبر فی نفسه یا آدمی افضل است
 قوه از فرس و فرس از گاو و گاو از حمار و ملاحظه اصل واحد در اینجا کنیم چنانچه علم از اوصاف و علوم
 در اصل مخاطب بیشتر متداول شد و التفات بانها زیاد تر متحقق گردید پس در خیال مردمان چنان
 صورت بست که تفضیل یک بر دیگری امری حقیقی است نه باعتبار شیء دون شیء و این خیال از قبیل
 غلط خطابیات و شعریات است به برانیات و این در اعضاء است که جز با اوصافیه ناشی از
 خلق حکمت و عدالت و سلامت فطرت علاج آن میسر نیست علامت این غلط آنست که چون
 سخن در خواص حمار بحسب طب یا بحسب سهولت نجات و حکاکت دافع شود گاهی بلور و فادز هر
 رایج باشد از یا قوت و چون سخن در حمل افعال و رفتن راه واقع شود میل کنند بر همان فرس بر انسان
 و چون سخن در حرارت افتد گاو را بهتر دانند از فرس و چون سخن در موافقت مزاج لحم مزاج انسان
 گوشت را ترجیح دهند بر گاو و چون سخن در سهولت اکتفا و کفایت حاجت خفیه واقع شود خرا احتیاج
 کنند بر گاو و آردین صورت با لفظ تفضیل گویند بلاخط ادب مجالس و لفظی دیگر بجای تفضیل استعمال
 نمایند کار با معنی فصل است نه با ادب مجالس و استعمال الفاظ خطابیه با جمله هر گاه تغیر حقیقت
 ما افتد چنانچه از تصریح آن اوصاف که فصل باعتبار آنهاست زیرا که تا وقتیکه تصریح بان
 اوصاف نکنیم اختلاف برانداخته نشود و پرده خفا از روی حقیقت منکشف نگردد مقدمه

ثانیه بیان حقیقت فضل کلی بدانکه فضل کلی عبارت است از زیادت بحسب اوصافی که در اکثر احوال و
 احسن احوال عقلا بآن اعتبار نمایند و بحسب اوصافی که نفع آن در اکثر امور عقلا ادراک کنند مانند آنکه گویند
 یا قوت فضل است از حجر و ذهبا فضل است از نحاس و فرس فضل است از گاو و مویز نظر عقلا در تفضیل
 یا قوت و ذهبا ترین است بآن و رغبت ملوک در آن و غلامان آن و آنچه بدان مانند در تفضیل
 فرس استعداد آن برای سواری ملوک و جهاد اعدا و تفریح بر کوب آن و بیج در تجارت آن و چون
 احسن و النفع بحسب سوم و حاجات و صناعات مختلف است لاجرم فضل کلی را در حد پیدا شد
 فضل کلی بحسب عرف عام و بحسب عرف خاص و فضل کلی بحسب عرف عام در آن اشیا باشد که همه
 مردم بحسب جبلت و رسم عام احسن و النفع شمرند بسبب آنکه آن صفات اکثر باشد در تداول مردمان
 خصوصاً افاضل ایشان در هر طبقه مانند گندم نسبت به جو و ذهبا نسبت به نحاس و فضل کلی بحسب
 عرف خاص مختلف باشد بحسب حاجات و اغراض طبقات و اعم مثلاً از افراد انسان در اصطلاح
 طبقه که بتدبیر ملک مشغول اند فضل کلی کسی را باشد که مجمع رجال و نصب مکاتبت و جبایت
 و تفریق اموال و سیاست مدن در جمیع احوال احقق و اقدر باشد و در عرف طبقه که باستنباط علوم
 و درس آنها مشغول اند فضل کلی کسی را باشد که حفظ و اقدر باشد بر اقتدار علوم و تحریر و تقریر آن و
 در زمره خدادان فضل کلی کسی را باشد که آلات حرب و ادوات ارتفاق باحسن وجهه بتواند ساخت و اگر
 فضیلتی در کسی از غیر جبری که غرض این طبقات بدان متعلق است ظاهر شود مانند براعت جمال یا
 شرافت نسب آنرا فضل جزئی گویند و گاهی جمعی مشغول باشند بدفن و عرف ایشان مستخرج باشد
 از هر دو فن معاً مانند خاندانی از سادات که نجابت و بسیار هر دو متفخر باشند و مانند خاندانی از قزلباش
 که بعلم و نجابت هر دو متفخر باشند پس در میان ایشان اگر شخصی علم و بسیار ندارد و نجابت کامله
 دارد او را فضل کلی بعرف ایشان نتوان داد و این مقدمه از تفتیش استعمالات فرقی و اعم واضح گردد
 مقدمه ثالثه هرگاه اهل ملت که جامع باشند خود را بر پیغامبری مبعوث من عند الله تعالی علمی
 و کتابی جدا و معتقد باشند بآنکه سعادت مخصوص است در اتباع این پیغمبر و این پیغمبر نیز خیرت و فضیلت است

چنانکه در حدیث شریف آمده و احسن الهدی هدی محمد صلی الله علیه و سلم و این پیغمبر افضل بشر است بلکه افضل
 از ملائکه نیز فضل کلی استمال کنند در علوم ملت خود بکلم مقدره سابقه مراد ایشان نباشد الا شبه بودن به
 پیغامبر خود در صفاتی که پیغامبر را از جهت پیغامبری او ثابت است و تحمل اعبار ترویج و نشر آن ملت و واسطه
 بودن در میان پیغامبر و امت او در ان علوم و تربیت کردن است بر منهای تربیت پیغامبر نظیر آنکه در
 مذہب شافعی ابو اسحق شیرازی و بعد از وی امام محمد غزالی و بعد از وی امام رافعی و بعد از وی امام نووی
 افضل صحابا و شدند کمالا یعنی معتدبی مذہب و در مذہب حنفی امام ابو یوسف و امام محمد و بعد از ایشان امام
 و کرخ و بعد از ایشان قدوسی و بر بان الدین مرغینانی و ابو البرکات نسفی افضل صحابا بحقیقت بودند
 و در طریق نقشبندی شیخ عطار الدین عطار و بعد از ایشان خواجه عبید الله احرار فضل صحابا و شدند لے
 غیر و کس من الامثله و القطار یفهم اگر میتوانی فهمید که نظام ملت بوجہی از وجوه مشابهت دارد با نظام
 سیاست مدنی و چنانکه در سیاست مدنی ملک تمامی نمی شود بغیر اعانت احوان که بمنزله جوارح ملک اند
 امر ملت نیز تمامی نمی شود بدون احوان پیغامبر که بمنزله جوارح پیغامبر باشند باز احوان مختلف اند بعض
 اهل قلم و بعض اهل سیف و بعضی از هزاران هزار دخل دارد در تمام امر او بر حسب مقدار خود و افضل
 احوان کسی است که بمنزله وزیر و بخشی باشد در جمیع جنود و تدبیر نصب عزل و شریک با دوشاه شود حل
 و عقد و جمیع و تصرفی همچنان سیاست ملت تمام نمی شود بدون قرار و خزانة و علماء و یکی را از هزاران هزار دخلی
 هست و تمام امر او بر حسب مقدار خود و افضل احوان کسی است که عضدا و شد در وقت تنهای او و دعوت
 اسلام داد در وقت غربت او و کسر جماعت متعصبین نمود در وقت غلبه مدار و بعد از آنکه پیغامبر بر رفیق
 علی صمود فرمود علم او را مشهور ساخت و دین او را در عرب و عجم شائع گردانید و این که گفتیم که تشبیه در صفاتی
 که از جهت نبوة حاصل شده است می باید از ان جهت گفتیم که حضرت پیغامبر با صلوات الله و سلامه علیه
 و صفات کمال هر جمیع فرموده بود که بعضی آن باصل نبوت لازم نیست مثل جمال رابع و نسب باع
 و صوت حسن و قوت بطش و بارت و غیر آن ۶ آنچه خوبان همه دارند تو تنها داری بلکه سخن در فضیلتی
 می رود که همه انبیاء را بر امت خود ما تحقق است و تشبیه آن و اعانت در ان سوال اگر گوئی که خدا تعالی

مشاخ شوارح

مشاخ حنفی اور
نوشته بنوی

می فرماید ان اگر کم عند الله اتقام و از اینجا فهمیده می شود که افضلیت منوط بحالتی است که فیما بین العبد و بین الله باشد جواب گوئیم که تقوی امثال او امر واجتناب مناهی است و او امر و نواهی در حالتی که فیما بین الله و بین العبد فقط باشد مخصوص نیست جهاد از او امر است و امر معروف و نهی منکر از او امر است و تعلم علم از او امر است بسا اوقات که ذکر نفل و صلوة نفل و صدقه نفل مفضول باشد کثیری از جهاد و مشغول شدن بامر لشکر و مانند آن ۴۶ هر سخن وقتی و هر نکته مکانی دارد و در حدیث شریف آمده عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه و سلم من مجلسین مسجد فمال کلاما علی خیر واحد هما افضل من صاحبهما بولاه فی عود المد ویرغبون الیه فان شاء اعطاهم وان شاء منعهم و اما بولاه فیتعلمون الفقه و العلم و یعلمون الجاهل فم افضل و اما بعثت معلما ثم جلس فیهم رواه الدارمی و تفضیل عالم بر عابد امر مقرر است در دین آری ازین آیه بعد ملاحظه سیاق و شان نزول فهمیده می شود که جمال رابع و نسب بارع و مانند آن در اگر کسیت دخل ندارد و همین است حاصل این مقاله ما مقدمه رابعه تعین صفاتی که نبی را از جهت نبوت حاصل شده باید دانست که اصل نبوت پیغامبری از میان ایشان و اعلا کلمه او و اظهار حج او و شائع گردانیدن خود و تقریب ایشان بخیر بخت پیغامبری از میان ایشان و اعلا کلمه او و اظهار حج او و شائع گردانیدن علم او قال الله تعالی و لقد سبقتم کلما العبادنا المرسلین انهم لهم المنصورون و ان جندنا لهم الغالبون و عن عیاض بن حمار المجاشعی ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال ذات یوم فی خطبة الا ان ربی امرنی ان اعلمکم ما جهلتم و ان ما علمنی یومی هذا کل مال نخله عبد احلال و انی خلقت عبادی جنفا و کلهم و انهم اتهم الشیاطین فاجتالتم عن ذنوبهم و حرمت علیهم ما احللت لهم و امرتهم ان یتسکروا لی ما لم ینزل به سلطانا و ان نظر الی اهل الارض فمقتهم عربهم و عجمهم الا بقایا من اهل الکتاب قال انما بعثتک لاتبلیک و ابلی بک انزلت علیک کتابا لایغسله الماء تقره نائما و لقیطان و ان الله امرنی ان احرق قریشا فقلت رب انما اذنا شلغوا لای فیدعوه خبیرة قال استخرجهم کما اخرجوک و اغزیم لغزک و انفق فستفق علیک و ابعت جیشا نبعثت جمیة شبله و قاتل من اطاعک من عصاک رواه مسلم بعد از ان چون تامل بلخ بکار بریم معلوم شود که از لوازم نبوت و اجزای آن تمیز نبی است از سایر بشر در هر دو قوت نفس ناطقه که قوت عالمه و عاقله است

و انما بعثتکم لاتبلیکم و ابلی بکم انزلت علیکم کتابا لایغسله الماء تقره نائما و لقیطان و ان الله امرنی ان احرق قریشا فقلت رب انما اذنا شلغوا لای فیدعوه خبیرة قال استخرجهم کما اخرجوک و اغزیم لغزک و انفق فستفق علیک و ابعت جیشا نبعثت جمیة شبله و قاتل من اطاعک من عصاک رواه مسلم بعد از ان چون تامل بلخ بکار بریم معلوم شود که از لوازم نبوت و اجزای آن تمیز نبی است از سایر بشر در هر دو قوت نفس ناطقه که قوت عالمه و عاقله است

پس خدا تعالیٰ پیغامبر را بفصل و نعمت خود بی ساقطه عملی در قوت عاقله زیادتی عطا فرمایم که سبب آن
وقتی از جانب غیب با او میرسد و جنت و نار را مشاهده میفرماید و ملائکه را بصورت آنها بیند و در واقعات و روایات
سالمه واقعات آینده را بصورت مثالیه درمی یابد و سوای این جزو اشارت واقع شده است در حدیث
الرویا جزو من است و العین جز من النبوة و همچنین در قوت عالم او مدوی میدهد که سبب آن همست صلح
نصیب و میگردد و در رعایت آداب عبادات و تدبیر منزل و سیاست مدنی بطوری که از آن خوبتر تصور
نشود اهتمام میفرماید و خلاق و شجاعت و سیاست و عدالت و کفایت و شناختن مصلحت هر وقتی او را عطا
میکند و بسوی این جزو اشارت واقع شد در حدیث السمت الصالح جز من خمسه عشر من جز من اجزاء النبوة
اگر میخواهی که خواص نبی را بفهمی فرض کن که چهار شخص را در یک تن جمع کرده اند و نام آن مجموع را نبی
گذاشته بادشاهی که صاحب حکمت عملی او را انسان مدنی میگویند یعنی انسانی که ظل نفس ناطقه او بر مردمان
می افتد و بسبب آن ظل الیومی و انتظامی در میان افراد بشر واقع می شود و هر یکی بر جای خود قرار گرفته
ترتیبی مناسب حادث میگردد و از انواع اهل قلم و ابطال و مدیران حبش و سیاست کنندگان در مدن
و مزارعان و تجار و غیر ایشان پس اگر اجتماع و ترتیب در میان این فرق متحقق نباشد بسبب ظل نفس
ناطقه او که بر ایشان می افتد بواسطه افعال و اقوال او از سر نو متحقق گردد و اگر متحقق باشد کمال خود رسد
و هر بنا بایستنی که در وی هست زائل گردد و قصه مختصر کنم هر چه درین انسان می باید از جنت و حکمت و عدالت
و شجاعت و کفایت و غیر آن همه در نبی به بین و حکیمی که در حکمت عملی بسز آمده و علم اخلاق و تدبیر منازل
و سیاست مدن نیک شناخته و اصول و فروع آن علوم را حاوی شده و بر علم اکتفانه نموده بلکه هم آن
صفات تحقیقا و خلقا در وی نمایان شده و آثار آن صفات عینا عینا از وی میتراود که کل انار شجر بانیسه
و صوفی مرشدی که در میان زمره صوفیان نشسته مصدر کرامات عجیبه و نوارق غریبه گشته و نبوة اشراف
تو باو به پیمایان ضلال را راه نجات نموده بعد از آنکه طریق تهذیب نفس بطاعات و ریاضت نیک شناخته
و حس مشترک او را علوم حق گشته و خایای محی عالم ملک و خیایای محی عالم ملکوت بروی مفاض شده و خواص
اعمال جوارح و افکار زبان نیک و زبیده بجزئی و کلی این فنون با هر گردیده مثل آنچه در مقامات شائخ

ما مثل بجه الاسرار و مقامات نواجہ نقش بند خوانده باشی و جبرئیلی کہ چارہ از جوارح تدبیر الہی گشته و واسطہ
 اخذ علوم حقہ از منبع آن شدہ و لا یعصون الہا امرہم و یفعلون ما یؤمرون و صفا او شدہ و از جہد حیلست
 او را ہی بظہیرہ القدس کشادہ و از ان راہ علوم مجرودہ عالیہ در عقل و قالب و ریختہ و اطمینانی و بچی و یقینی
 و عظمتی میسر و شدہ باز تامل باید کرد کہ آنحضرت صلعم در ایام خود چہ چیز اعتناء تام نمودند و از آثار آنحضرت صلی
 اللہ علیہ وسلم در عالم چہ چیز باقی ماند و ہر چند این سخن دراز است اما از خبر نیات بکلیات انتقال می باید کرد
 و حدس زہن را کار باید فرمود قال اللہ تعالی ہو الذی بعث فی الامم رسولاً منہم تیلو علیہم آیاتہ و یرسیم
 و یعلیمہم الکتاب الحکمۃ و ان کانوا من قبل لفی ضلال مبین و آخرین منہم لما یلتحقوا بہم و ہو الغریر بحکیم پس
 باید دانست کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در زمانی مبعوث شدند کہ شرک در عبادت شائع بود و سعادت را
 اثبات نمی کردند و عبادات را فراموش ساختہ بودند و در دین حنفی کہ منسوب است بحضرت ابراہیم تحریر فیما
 راہ یافتہ بود و در اول بعثت ابطال شرک نمودند و اثبات مجازاتہ فرمودند و تحریفات را بر انداختند از نگاہ
 عرب عامہ و قریش خاصہ تبصیب برخاستند و ایضا دادند آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بقوت خدا داد و در
 مقابلہ و مجادلہ ایشان استقامت نمودند با آنکہ راہی واضح شد و اسلام از کفر ممتاز گشت و مردمان در
 دین حق درآمدند بعد از ان مامور شدند بحجرت و بجاودان باب تباہی الہی سعی کہ زیادہ بر آن مقدور بشر
 نباشد بجا آوردند و فتح با واقع شد و ہزیمت با بر کفار افتاد و دین جاہلیت از ہم پاشید و مظالم و مخالفت
 سببت عاودہ کہ شیوع تمام یافتہ بود در کمین عدم رفت و علمی کہ ہرگز بان آشنا نبودند در میان ایشان شائع
 شد و آن وہ علم است علم قرآن و علم ایمان یعنی ارکان پنجگانہ اسلام با توفیق اوقات و تعیین آداب
 و مانند آن و علم معاد یعنی شرح احوال برزخ و حشر و جنت و نار و علم احسان یعنی از قوالب عبادات
 با روح آن و از صور طاعات بانوار آن ترقی نمودن و نام احسان امروز طریقت و معرفت است و علم
 شریع در تدبیر منازل و سیاست مدن و طریق معاش و علم اخلاق و علم آداب و علم فتن یعنی حوادث
 آیندہ و علم فضائل اعمال و علم مناقب عمال و این ہمہ علوم را بوجہی شرح و تفصیل داد و شائع و مشہور
 گردانید کہ با قاصی و ادانی و صغیر و کبیر و ذکی و غبی رسید الی اہل نصیبی کہ شقاوت از لی او را در گرفتہ

و تربیت فرمود اهل زمان خود تا آنکه اهل بدو و مسکن صحرا عینین و مقربین گشتند و این تربیت بفض
 صحبت بابرکت بود و امر معروف و نهی منکر در هر حالتی بقدر آن حالت و بهین من عظمی که اشاره واقع شد
 درین آیت اگر عمری در تامل بگذرانی مثل این منقح و محصل نیابی مقدمه فاسمه بیان آنکه حالتی
 که بسبب آن غیر نبی بانبی تشبیه کند چیست و اعانت کلی پیغامبر در امور و پیغامبر برای او مبعوث شد
 و باعتبار تمام آنرا سرخام و او بچه قسم تصور گردد بدانکه تشبیه در خصلت اولی که اراده بعثت است بان
 طریق تواند بود که اراده منعقد شود بانکه تمام این کار بردست بعضی امتیان کنند و این معنی را پیغامبر بشاد
 فرماید قال الله تعالی کنتم خیر امته اخرجت للناس تامرون بالمعروف و تنهون عن المنکر و تو منون بالشر
 عن بهر من حکیم من ابیه عن جده انه سمع النبی صلی الله علیه و سلم یقول فی قوله تعالی کنتم خیر امته الایة قال
 انتم تمون سبعین ائمة اتم خیر با و اگر ما علی الصخره الترمذی و عن ابن عباس فی قوله عز و جل کنتم خیر
 امته اخرجت للناس قال هم الذین باجروا مع رسول الله صلی الله علیه و سلم من مکة الی المدینة اخرجهم حکم
 و قال الله تعالی و عدو الذین آمنوا منکم و عملوا الصالحات یستخفون فی الارض کما استخف الذین من
 قبلهم و یکنس لهم ذنوبهم الذی ارتضی لهم و لعلهم من بعد فوفهم انما یعبدون فی لا یشکر کون لی شیئا و من کفر
 بعد ذلک فاولئک هم الفاسقون عن ابی بن کعب قال لما قدم رسول الله صلی الله علیه و سلم
 و اصحابه الی المدینة و آواهم الانصار و رثم العرب عن قوس واحدة کانوا الایمونیون الی بالسلح و لا یصحبون الی
 فیه فقالوا اترون انما نعیش حتی نمیت آمینین مطمئنین لا تخاف الا الله فنزلت و عدو الذین آمنوا منکم
 الایة اخرجهم حکم و عن ابی عروة قال کنا عند مالک بن انس فذکر و ارجلنا متقص اصحاب رسول الله صلی الله
 علیه و سلم فقال مالک من اصبح من الناس فی قلبه فیظ علی اصحاب رسول الله صلی الله علیه و سلم فقد صانته
 هذه الایة و عدو الذین آمنوا منکم و عملوا الصالحات اخرجوا الی احدی و قد بیان الله تعالی کشف علی
 نبیه جباری اصحابه ان المرد ذلک استخلاف اصحابه تمکین سنة و قال الله تعالی ذلک تسلیم فی التوراة و
 تسلیم فی الانجیل کزرع اخرج شطاه فانزله فاستغلظ فاستوی علی سوتة یعجب المزراع لیغیظ بهم الکفار
 و عدو الذین آمنوا و عملوا الصالحات منهم مغفرة و اجرا عظیما عن حذیمة قال قرأ رجل علی عبد الله سورة الفتح

فلما بلغ كثر ع اخرج شطاه فآزره فاستغلظ فاستوى على سوة يعجب الزراع ليغيط بهم الكفار قال ليغيط
 المد بالبنى صلى الله عليه وسلم وباصحابه الكفار قال ثم قال عبد المد اتم الزراع وقد ناصاده اخرج به احكام
 وعن عائشة في قوله تعالى ليغيط بهم الكفار قالت صحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم امروا بالاستغفار
 لهم فسبواهم اخرج به احكام وقال الواحدى هذا مثل ضرب الله تعالى لمحمد صلى الله عليه وسلم فالزراع محمدا والسطا
 اصحابه والمؤمنون حوله وكانوا في ضعف وقتة كما كان اول الزراع دقيقا ثم غلظ وقوى وتلاحق كذلك
 المؤمنون قوى بعضهم لبعض حتى استغلظوا واستوى واعلى امرهم ليغيط بهم الكفار اي انما كثر بهم وقوا بهم
 ليكونوا غيظا للكافرين اما تشبهه در زيادتي که در جز عملي نفس ناطقه دهند باين وجه تواند بود که کسی را از است
 محذرت و ملهم کنند تا بعض بروق غيب در دل او ملعمان نمايد و اين معنی بدو طريق تواند بود یکی آنکه بحسب
 شنيدن سخن پيغام تبرئه شود باصل کار گویا آنرا بی واسطه می بیند و می داند و از لوازم ان معنی تصدیق
 دل است بغير کثرت و تيز از لوازم او صحبت دائمه با پیغمبر صلى الله عليه وسلم باوصف فنا و فدا و تسليم
 و ترک مخالفت اگر چه در ادنی شئی باشد و امام اين طريقه صديق اکبر است و دوم آنکه فراست صادق و اورا
 نصيب کنند و عقل او را از حظيرة القدس تايندی دهند که غالبا اصابت کنند در مجتهدات خود و از لوازم
 اين معنی آنست که وحی بر حسب رای او نازل شود و تيز از لوازم او آنست که ممتاز شود در میان ابناء
 جنس خود با نکه هر چه نری را که ظن کند موافق واقع افتد و امام اين طريقه فاروق اعظم است اما تشبه در
 زيادتي که در جز عملي نفس ناطقه دهند بدو وجه تواند بود وجه اول آنکه سمعت صالح داشته باشد و عدالت
 کامله و در امور ملکرانی و سياست مدن داد آن دهد و بوجهی معاملة کند که امت بروی مختلف نشود
 و تا مقدر بدون سسل سيف در میان سلیمان کار سر انجام دهد و جهاد عرب و عجم بنوعی که بهتر از ان متصور
 نباشد بجا آرد و حق شخصی از هزاران هزار که در امر ملت سعی کند جدا جدا بشناسد و از هر یکی کاری که از وی
 می آید بگیرد و علما و عملا و نصرت دين را باقصی همت مطمح نظر خود سازد و گویا برای همین کار مخلوق شده
 فاین امر فایده سعادت او است و در و قبول او همه بر موافقت ملت و مخالفت آن باشد یا اضا
 رای و فطانت المعية بان مشابه گویا رای او مرآة اراده الهی افتاده هر چه می اندیشد از مکن غیب بحسب

اندیشا و ظاهر شود چنانکه حضرت مرتضی فرمود ان عمر کان رشید الای و فرمود تا زیاده عمر بهتر از سیف ما است
و چه ثانی آنکه ترتیب کند جمیع اصحاب خود را بتایید صحبت و هر یکی را امر معروف کند و هر حالتی بقدر آن حالت
و مواعظ و خطب بلیغ و موثرترین کلمات باشد در نفوس و کرامات عجیبه و خوارق غریبه از وی مشاهده
افتد اما تشبیه او با پیغمبر در تحمل اعباء و دعوت بآن وجه تواند بود که مرد جلیل القدر که در نظر مردمان محترم باشد
و از وی در محل و عقد خویش حساب میگرفته باشند و با وی از هر لطن جماعتی موافق باشند باقصی محبت
در اسلام قدم راسخ زند و بجز در دخول او در اسلام جمعی در اسلام در آیند و بجز در دخول او غزوة اسلام ظاهر شود و
در نظر مردمان پر ظاهر گردد که این ملت را ظهوری شدنی است و دست متعصبان از تطاول این ملت
بسبب قیام او بسته گردد و توقع غلبه از خاطر ایشان بسبب بسوختن قدم او از هم باشد باز چون جهاد در میان
آید بفرقه قبی او داخل باشد در محل و عقد جمیع رجال منصف قتال و مشورت او را پذیرای تمام باشد پیش
آنحضرت صلی الله علیه و سلم و اما تشبیه او با پیغمبر در نشر علوم بآن تواند بود که تصرف کند در علوم مرویه آنحضرت
صلی الله علیه و سلم با روشا و طرق روایت و عمل ناس بر تعلیم علوم آنحضرت صلی الله علیه و سلم و اگر در مسأله اول
روایت مختلف شوند خروج نماید از مضیق اختلاف بقضا و اجماع و ارشاد نماید طریق اجتهاد را و سد کند
طریق تحریف را با جمله احکام نماید اقد علم از پیغمبر و امام باشد درین راه و واسطه باشد در میان آنحضرت
صلی الله علیه و سلم و امت او در اقد علوم قائده در حدیث متواتر آمده است خیر القرون قرنی ثم الذین
یلونهم الحدیث و سرور تفضیل صحابه بر هر که بعد از ایشان آید آنست که ایشان واسطه اند میان پیغمبر
و این جماعت متاخره و از جهت غلبه اسلام بواسطه ایشان و رسیدن علم بسبب ایشان بضمم اگر بتوانی
فهمید که امر ملت مشابهت تمام دارد بدیواری که هرشت فوقانی متفرع است بر خشت تحتانی و بواسطه
استقامت او است تا آنکه کار باساس رسد همچنین هر قرن متاخر متقدمت پذیرد قرن متقدم است
شرائع اسلام و علوم و هدایت و شریع تا آنکه امر منتهی گردد بصاحب شریع که از جانب خدا تعالی شریعت
را بانی واسطه آورده نمی بینی که امروز کافری چون میخواهد که مسلمان شود چه قدر حرکات عظیمی بناید
کرد که از میان اهل کفر و رسم کفر برآمده از اهل اسلام یاد گیرد و بآن متخلق گردد و خدا تعالی رحمت تامه

نازل گرداناد بر ابا و اجداد و اساتذہ و مشائخ ما کہ در حجر تربیت خود ما را پرورش دادند و اول کلمہ بار سائید
کلمہ اسلام بود و اول رسمی کہ بانمودند رسم اسلام بود آن مؤنت دشوار از سر ما برداشتند رب رحمت ما کما سائید
صغیر و رحمت دیگر او فی و اتم از ان نصیب اصول ایشان گرداناد کہ ایشانرا همچنین در حجر تربیت کرده
این مؤنت خلاص گردانیدند و همچنین تا آنکہ صلوات تامرہ و تحیات کاملہ تحفه جناب عالی آنحضرت صلی اللہ
علیہ وسلم گردد و بعد ہر مسلمانی کہ باین ملت حقہ بہرہ مند گردید علما و عملا همچنین باید دانست و انچنینست
لا بر جان خود باید نہاد تا بر آبی ظاہری و باطنی کردہ باشیم و از حقوق ایشانان دور شویم و الحمد للہ رب
العالمین مقدمہ سادسہ بیان تحقق این خصال در شیخین بوجہ کمال امانتضمن بودن بعثت پیغامبر
صلی اللہ علیہ وسلم بعثت ایشانرا و اعلام از جانب غیب باینمعنی پس فصلی ہزاران در مسلک اول تقریر کردہ
شد و ازین باب است قصہ سقف عن الاقرع مؤذن عمر بن الخطاب قال عثنی عمر بن الخطاب انہ
اسقف فدعوتہ فقال لہ عمر بل تجدنی فی الکتاب قال نعم قال کیف تجدنی قال اجدک قرنا قال فصرخ علیہ
اللہ فقال قرن مہ قال قرن حدید امیر شدید فقال کیف تجد الذی یجدنی بعدی قال اجدہ خلیفہ صالحا
غیرانہ یومر قرا تبہ قال عمر یحم اللہ عثمان ثلثا قال کیف تجد الذی بعدہ قال اجدہ صدرا حدید قال فوضع
عمر یدہ علی راسہ فقال یادفراہ فقال یا امیر المؤمنین انہ خلیفہ صالح و لکنہ یستخلف حدین یستخلف والسیف
مسلول و الدم مہراق قال ابوداؤد و الدفرۃ السنن اخرجہ ابوداؤد فی بعض النسخ و ازین باب است
رویای عوف بن مالک عن عوف بن مالک الاشجعی انہ رای فی المنام کان الناس جموعا و اذا فہم رجل
فرعم فہو فوقہم ثلث اذرع قال نقلت من ہذا قال عمر قلت لم قالوا لان فیہ ثلث خصال لانہ لایخاف
فی السلوۃ لائم و انہ خلیفہ مستخلف و شہید مستشهد قال قاتی ابابکر فقصھا علیہ فارسل الی عمر فدعاہ
لیشبہہ قال فجاء عمر قال فقال لی ابوبکر اقصص رویاک قال فلما بلغت خلیفہ مستخلف زبرنی عمر کہ فی
وقال اسکت تقول ہذا و ابوبکر حی قال فلما کان بعد ان ولی عمر سررت بالشام و ہو علی المنبر قال
و عانی و قال اقصص رویاک فقصصتها فلما قلت انہ لایخاف فی السلوۃ لائم قال انی لارجوان بجلتی
اللہ منہم قال فلما قلت خلیفہ مستخلف قال تنجھنی اللہ فسلان یعنی علی ما ولانی فلما ان نوکرت شہید

آن یعنی قاف یعنی قلم که انی قاف
در جمع گفته که صد انقرون
صد ان یعنی لطیف جم جم ازاد
از صد ان صید دوم ساج
پوشی و زبرہ پوشی است بگفتن
کنت بجلت و
مالبت امور
شکل و بھین جبت خفت
فادق گفت باز فرہ و فہم
عول یعنی با بو است گو ازین
علا تکلل کرد و ازین باب

قوله في الخبر

استشهد قال اني لي بالشهادة وانا بين انظر كم تغزون ولا اغزو ثم قال بلى يا ابى السائب ان شاء الله اخرج
ابو عمر في الاستيعاب واما تشبيه شيخين بجنرت بينا مبر صلى الله عليه وسلم وخرجه عظمى نفس ناطقة بان ووطر يقبه
كبيان كرويم پس شواهد بسیار دارد از جمله حديث ابى دردا قال قال النبى صلى الله عليه وسلم ان الصدقة بعثني اليكم
فكتمت كذبت وقال ابو بكر صدقت وواساني بنفسه وماله فهل انتم تاركولي صاجي مرتين فما اودى بعد ما اخرج
البخاري وحديث عائشة قال لما اسرى النبى صلى الله عليه وسلم الى المسجد الأقصى اصبح يتحدث الناس بذلك فارتع
ناس ممن كان امسوا به وصدقه وسعوا به لك الى ابى بكر رضى الله عنه فقالوا اهل لك الى صاجيك يزعم انه اسرى
به الليلة الى بيت المقدس قال لو قال ذلك لقد صدق قالوا او تصدق انه ذهب الليلة الى بيت المقدس
وجاء قبل ان يصبح قال نعم اني لاصدق فيما هو بالبعد من ذلك اصدقه بخبر السماء في غدوة او ردة فلذلك سمي
ابو بكر الصديق اخرجها كما قال ابو عمر سمي الصديق لبداره الى تصديق رسول الله صلى الله عليه وسلم في كل
ما جاء به وقيل بل قيل له الصديق لتصديقه في خبر الاسراء وفي حديث التفسير قال علي فكان رسول الله
صلى الله عليه وسلم هو المخير وكان ابو بكر علمنا به وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم دعوا الى صاجي فانكم قتلتم لي
كذبت وقال لي صدقت وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم في كلام البقرة والذئب آمنت به انا و ابو بكر
وعمر وما هما ثم علمنا منه باكانا عليه من اليقين الايمان انتهى قول ابى عمر وعن ابى سعيد الخدري ان رسول الله
صلى الله عليه وسلم جلس على المنبر فقال ان عبد اخيره السدين ان يوتيه من زهرة الدنيا ما شاء و بين عنده
فاختار ما عنده فقال ابو بكر فديناك يا رسول الله يا ابا سنا واهما سا قال فجبنا فقال الناس انظروا الى
هذا الشيخ بخبر رسول الله صلى الله عليه وسلم عن عبد اخيره السدين ان يوتيه من زهرة الدنيا ما شاء و بين
ما عنده السدي هو يقول فديناك يا ابا سنا واهما سا فكان رسول الله صلى الله عليه وسلم هو المخير وكان ابو بكر علمنا
به فقال النبى صلى الله عليه وسلم ان من امن الناس على في صحته وماله ابو بكر ولو كنت تسخدا اخليلا لاتخذت
ابا بكر فيلا ولكن انوة الاسلام لا يتبعين في المسجد فاخته الاخرة الى بكر اخرج الترمذي و الشيخين نحوه من طرق
متعددة ومن عايشه ان ابا بكر لم يقبل بيت شعر في الاسلام حتى مات وانه كان قد حرم في الجاهلية هو و
عثمان رضى الله عنهما اخرج ابو عمر في الاستيعاب وعن سعيد بن المسيب ان رجلا من اسلم جاء الى ابى بكر

Marfat.com

الصديق فقال له ان الاخرني فقال له ابو بكر هل ذكرت هذا احد غيري فقال لا فقال له ابو بكر فتب الى الله
استر لي سر المدفان المدقبيل التوبة عن عباده فلم تقره نفسه حتى عمر بن الخطاب فقال له مثل ما قال لابي
بكر فقال له عمر مثل ما قال له ابو بكر قال فلم تقره نفسه حتى جاز الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال له ان
الاخرني قال سعيد فاعرض عنه رسول الله صلى الله عليه وسلم ثلاث مرات كل ذلك يعرض عنه رسول الله
صلى الله عليه وسلم حتى اذا اكثر لعنت رسول الله صلى الله عليه وسلم الى اهل بيته فقال يشكوا ووجهه فقالوا يا رسول الله
والمدانة صحح فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ابراهيم ثيب قالوا بل ثيب يا رسول الله فامر به رسول الله
صلى الله عليه وسلم فخرج ما لك وعن المسور بن مخرمة في قصة احد يتيه وحديث ابي جندل فقال عمر بن الخطاب
فاتيت نبى الله صلى الله عليه وسلم فقلت استنى الله حقاً قال بلى قلت لسنا على الحق وعدونا على
الباطل قال بلى قلت فلم تعطى الدنيا في ديننا اذا قال انى رسول الله دست اعصية وهو ناصرى قلت
اوليس كنت تحدثنا اناسا في البيت فنطوف به قال بلى افانك اتية العام قلت لا قال فانك آتية
ومطوف به قال فاتيت ابا بكر فقلت يا ابا بكر اليس هذا نبى الله حقاً قال بلى قلت لسنا على الحق وعدونا
على الباطل قال بلى قلت فلم تعطى الدنيا في ديننا اذا قال ايها الرجل انه رسول الله وليس يعصى به
وهو ناصر فاستمسك بغرزة فوالله انى قلت اليس كان يحدثنا اناسا في البيت فنطوف به قال
بلى افانك اتية العام قلت لا قال فانك آتية ومطوف به اخرج البخارى وعن ابن عباس قال
لما اخرج اهل مكة النبى صلى الله عليه وسلم قال ابو بكر الصديق رضى الله عنه انا لسنا انا اليه راجعون اخرجوا اليهم
ليسلطوا قال فنهزت اذن للذين يعاملون بانهم ظلموا وان الله على نصرهم لقدير قال ابو بكر الصديق فعملت
انها قتال اخرج الحاكم وفي قصة روى النبى صلى الله عليه وسلم عنما كثيرة سودا دخلت فيها غنم كثيرة بيض وفي
رواية ابي ايوب قول النبى صلى الله عليه وسلم يا ابا بكر اعبر يا فقال ابو بكر يا رسول الله هي العرب تبسك ثم
تتبعها العجم حتى تغمر يا فقال النبى صلى الله عليه وسلم هكذا عبر يا الملك السحرا اخرج الحاكم وقال ابن هشام حدثني
بعض اهل العلم عن ابراهيم بن جعفر الحمودى قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم رأيت انى تقمت بقمة
من صبيس فالتذوت طعمها فاعترض فى حلقى منها شئى حين ابتلعها فادخل على يده ونزعه فقال ابو بكر الصديق

دعوتهم بغير ذل هو بكر نون
وتشبهوا بحية بنى خضلت
قد منعم وتقصيرك دلالت
لكم ذر كانه واين سواها
فادوق برى
كشف غيباتك اجمع
بودر بخت نيك اجمع

رضي الله عنه يا رسول الله هذه سرية من سر ابيك تبغثا فيما يتك منها بعض ما تحب ويكون في بعضها اعراض
 فتبغث عليا فيسجد وعن عائشة قالت رايت ثلثا اعمار سقطن في جبرتي فقصصت رويها على ابي بكر الصديق
 قالت فلما توفي رسول الله صلى الله عليه وسلم ودفن في مئبها قال لها ابو بكر بنها اصد اعمارك وهو خير يا اخية مالك
 في الموطا وعن ابي هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لقد كان فيما قبلكم من الادمم محمد ثون فان
 يكن في امتي منهم احد فانه عمر اخيه البخاري قال ابو عمر من حديث ابن عمر قال قال رسول الله صلى الله عليه
 وسلم ان السجمل الحق على لسان عمر وقلبه وترل القرآن بموافقة في اسرى بدر وفي الجباب وفي تحريم الخمر
 وفي مقام ابراهيم وروى من حديث عقبته بن عامر والي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال لو كان
 بعدي نبي لكان عمر ومن حديث ابن عمر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم بينا انا نائم ايتت بقدر لبن فبغثت
 حتى اريت الرمي يخرج من اطفاري ثم اعطيت فضلي عمر قال فما اولت ذلك يا رسول الله قال للمعلم و
 قال على ما كنا بعد ان السكينة تنطق على لسان عمر عن ابن سيرين قال كعب لعمر يا امير المؤمنين هل ترى
 في مناك شيئا فانتهره فقال انا اجد رجلا يري امر الامم في منامة معنر وانا بن عساكر ذكر ابن ابي داود في
 كتاب مصاحف انه كان ابو بكر يسمع مناجاة جبرئيل للنبي صلى الله عليه وسلم ولا يراه من كتاب انصاف في
 باب ما كان ينظر عليه في الوحي من الآيات وقال صديفة كان علم الناس كلهم قدوس في حجر مع علم عمر و
 قال ابن مسعود لو وضع علم ابياء العرب في كفة ميزان ووضع علم عمر في كفة اخرى علم عمر ولقد كانوا يرون انه
 ذهب تسعة اعشار العلم ولمجلس كنت اجلسه من عمر اوثق في نفسي من عمل سنة اتهمي كلام ابي عمر وعن عبد الله
 بن عمر قال ما سمعت عمر شي قط فيقول اني لا اظنه كذا الا كان كما يظن اخيه البخاري وعنه ان رسول الله
 صلى الله عليه وسلم قال ان السجمل الحق على لسان عمر وقلبه وقال ابن عمر ما نزل بالناس امر قط فقالوا
 فيه وقال فيه عمر لا ترل فيه القرآن على نحو ما قال عمر اخيه الترمذي وعن عمر بن شريك عن عمر بن الخطاب
 انه قال اللهم بين لنا في الخمر بيان شفاء فنزلت التي في البقرة يساؤنك عن عمر والميسر قل فيها انتم كالبيرة
 فدمي عمر فقرات عليه ثم قال اللهم بين لنا في الخمر بيان شفاء فنزلت التي في النساء يا ايها الذين آمنوا
 انصروا الصلوة واتموا سكارى فدمي عمر فقرات عليه ثم قال اللهم بين لنا في الخمر بيان شفاء فنزلت التي

منه
 مني ابن نفعه في
 مني ابن نفعه في
 مني ابن نفعه في

في المائدة انما يريد الشيطان الى قوله فهل انتم منتهون فدعى عمر فقرات عليه فقال اهتينا اهتينا اخرجوا التمر
 اما نشتر شحين علم شريعت را وواسطه بدون درمیان آنحضرت صلی الله علیه وسلم وامت او در علوم پس
 تفصیلی وارد یک ساعت خاطر را متوجه آن باید ساخت اعظم میرانی که از آنحضرت صلی الله علیه وسلم بامت
 مرحومه رسید قرآن عظیم است و حمله آن قرار و کتبه قرآن عظیم اند بر سم قرآن و هر چه امروز بدست مردمان باقی
 ماند از علوم قرآنه در رسم منشأ آن شحین بوده اند عن زید بن ثابت قال ارسل الى ابو بكر رضی الله عنه
 مقبل اهل الیامه فاذا عمر بن الخطاب عنده قال ابو بكر ان عمر انی فقال ان القتل قد استحق يوم الیامه بقرآن
 القرآن وانی لا خشى ان یتجر القتل بالقرار بالمواطن فیه سب کثیر من القرآن وانی اری ان تامة بحج القرا
 ئلت لعمریف تفعل شیئاً لم یفعله رسول الله صلی الله علیه وسلم قال عمر هذا والله خیر فلم یرسل عمر یراجعنی
 حتی شرح الله صدری لذلك ورايت فی ذلک الذی رای عمر قال زید قال ابو بكر انک رجل شاب عاقل
 لا تمک وقد کنت تکتب لوجی الرسول الله صلی الله علیه وسلم فتبع القرآن فاجمعه فوالله لو کلفونی نقل
 جبل من اجمال ماکان أثقل علی مما امرنی به من جمع القرآن قلت کیف تفعلون شیئاً لم یفعله رسول الله
 صلی الله علیه وسلم قال هو والله خیر فلم یرسل ابو بكر یراجعنی حتی شرح الله صدری للذی شرح له صدر ابی بکر
 عمر فتبعت القرآن اجمعه من العشب واللحاف وصدور الرجال اخرج البخاری وعن انس بن مالک
 ان حذیفه بن الیمان قدم علی عثمان وکان یغازی اهل الشام فی فتح ارمینیه واذریجان مع اهل العراق
 فافزع حذیفه اختلا ففهم فی القرآه فقال حذیفه لعثمان یا امیر المؤمنین ادرک هذه الامة قبل ان یتفلسوا
 فی کتاب باختلاف اليهود والنصارى فارسل عثمان الی حفصه ان ارسلی الیها بالصحف تسخما فی
 المصاحف ثم نروها الیک فارسلت بها حفصه الی عثمان فامر زید بن ثابت وعبد الله بن الزبیر و سعید
 بن العاص و عبد الرحمن بن اسحاق بن هشام فسخوا فی المصاحف وقال عثمان للربیع الثقفین
 الثلثه افا اختلفتم انتم زید بن ثابت فی شی من القرآن فاكتبوه بلسان قریش فانما نزل بلسانهم ففعلوا
 حتی افانتموا الصحف فی المصاحف رو عثمان الصحف الی حفصه وارسل الی کل ائمة بصحف مما نسخوا و
 امر ما سواه من القرآن فی کل صحیفه و صحف ان یحرق اخرج البخاری وقال البغوی فی شرح السنه فی شرح

لا
 ما تروى من صحف عثمان
 ما تروى من صحف عثمان
 ما تروى من صحف عثمان
 ما تروى من صحف عثمان
 ما تروى من صحف عثمان
 ما تروى من صحف عثمان
 ما تروى من صحف عثمان
 ما تروى من صحف عثمان
 ما تروى من صحف عثمان
 ما تروى من صحف عثمان

Marfat.com

قوله صلى الله عليه وسلم ان هذا القرآن نزل على سبوت احرف وكان الامر على هذا حيوة رسول الله صلى الله عليه
 وسلم وبعده كانوا يقرون بالقرارة التي اقراهم رسول الله صلى الله عليه وسلم وتضم باذن المدعو وجل الى
 ان وقع الاختلاف بين القراري ز من عثمان بن عفان واشتد الامر فيه بينهم حتى اظهر بعضهم انكار بعض
 البراءة منه وخافوا الفرقة فاستشار عثمان رضي الله عنه الصحابة في ذلك فمجمع الله تعالى الامة بسمن اختيار
 الصحابة على مصحف واحد هو آخر العرضات من رسول الله صلى الله عليه وسلم وكان ابو بكر الصديق رضي الله
 عنه امر بكتبه جميعا بعد ما كان مستقر في الرقاع بمشورة الصحابة حين استقر القتل بقرار القرآن يوم اليمامة في فوا
 ذهاب كثير من القرآن بذهاب جملة فامر بجمعه في مصحف واحد ليكون اصلا للمسلمين يرجعون اليه ويعتمدون
 عليه فامر عثمان بنسخه في مصاحف وجمع القوم عليه وامر بتحريق ما سواه قطعا لمادة اختلاف وكان ما يخالف
 المشتق عليه في حكم المنسوخ والمرفوع كسائر ما نسخ ويرفع منه بالتفاق الصحابة عليه والمكتوب من اللوحين
 وهو المحفوظ من المدعو وجل للعباد وهو الامام للامة وليس لاحد ان يعدوني اللفظ الى ما هو خارج من حكم
 الكتابة والشواذ فاما القرارة باللغات المختلفة مما يوافق السخط والكتاب فانسخه فيها باقية والتوسعة قائمة
 بعد ثبوتها وصحتها بنقل العدول عن رسول الله صلى الله عليه وسلم على ما قرأته القرار المعروفون بنقل
 الصحيح عن الصحابة رضي الله عنهم روى عن عمار بن زيد بن ثابت قال القرارة ستة واراد به والمد اعلم ان
 اتباع من قبلنا في الحروف وفي القرارة ستة متبعية لا يجوز فيه مخالفة المصحف الذي هو امام ولا مخالفة القرارة
 التي هي مشهورة وان كان غير ذلك شائعا في اللثة جتمعت الصحابة والتابعون فمن بعدهم على هذا ان
 القرارة ستة ليس لاحد ان يقر حرفا الا بالترجم عن رسول الله صلى الله عليه وسلم سوا في لفظ المصحف
 اخذ لفظا وتلقينا وفتح عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال استقرأوا القرآن من اربعة عبد الله بن مسعود
 وسالم بن ابى حفصه والي بن كعب ومعاوية بن جبل والقرار المعروفون اسندوا قرارهم الى الصحابة في عهد
 بن كثير ونافع اسندوا الى ابي بن كعب وعبد الله بن عامر اسندوا الى عثمان بن عفان واسندوا الى علي
 وعبد الله بن مسعود وزيدوا اسندوا الى عثمان وعلي وهو لا يقرأ على النبي صلى الله عليه وسلم بعد ذلك
 فاروق اعظم باهتمام عظيم قرار انصب فرسود براسي تعلم قرآن وتعاها ايشان فرسود وقرارات من انظر

كرو ودر سواضع مشكلا خود مپاشه كشف اشكال شد و سائر مواضع را حواله بر قرار نمود تا آنكه راه واقع شد
 و قرآن بمره قاصی و ادانی رسید و مردمان همه بآن رطب اللسان گشتند چند حدیثی از شواهد این معنی نیز
 بخوانیم عن عمر بن الخطاب رضی الله عنه انه خطب للناس فقال من اراد ان يسال عن القران فليأت
 ابی بن كعب ومن اراد ان يسال عن الحلال والحرام فليأت سعاذ بن جبيل ومن اراد ان يسال عن
 المال فليأتني فان المدعى جعلني خازنا اخرج به الحاكم وعن عبد الرحمن بن عبد القاري انه قال خرجت مع
 عمر بن الخطاب ليلة في رمضان الى المسجد فاذا الناس اوزاع متفرقون يصلي الرجل لنفسه ويصلي الرجل
 فيصلي بصلوة الرجل فقال اني اراي لوجعتهم على قاري واحد كان امثل ثم عزم فجمعهم على ابی بن كعب قال
 ثم خرجت مع ليلة اخرى والناس يصلون بصلوة قاريهم فقال عمر نعمت البدعة هي والتي تتامون عنها
 افضل ممن التي تقومون يعني اخر الليل وكان الناس يقومون اوله اخرج به البخاري ومسلم وعن السائب
 بن يزيد انه قال امر عمر بن الخطاب ابی بن كعب وتيمم الداري ان يقوم للناس باحدى عشرة ركعة وكان
 القاري يقرب بالميسر حتى كنا نتمد على العصا من طول القيام وما كنا نصرف الا في فروع الفجر اخرج به مالك
 وعن عمر بن الخطاب قال علي افضنا و ابی اقرنا وانا لنذع بعض ما يقول ابی و ابی يقول اخذت عن رسول
 الله صلى الله عليه وسلم ولا اذعه وقال الله تبارك وتعالى ما نسخ من آية او تسها اخرج به الحاكم وعن مالك انه
 سأل ابن شهاب عن قول الله تبارك وتعالى يا ايها الذين آمنوا اذنوا لودى للصلوة من يوم الجمعة فاسمعوا
 الى ذكر الله فقال ابن شهاب كان عمر بن الخطاب يقربها اذنوا لودى للصلوة فاسمعوا الى ذكر الله اخرج به
 الموطأ والمعنى انه كان يفسر بما بالمضى وعن عمر بن الخطاب انه مر برجل وهو يقول السابقون الاولون
 من المهاجرين والانصار والذين اتبعوا هم باحسان رضی الله عنهم ورضوا عنه الى آخر الآية فوقف عليه عمر
 فقال انصرف فلما انصرف قال له عمر من اقرك هذه الآية قال اقرانيها ابی بن كعب فقال انطلقوا بنا
 اليه فانطلقوا اليه فاذا هو متكئ على وسادته يرحل راسه فسلم عليه فردا السلام فقال يا ابا المنذر قال لبيك
 قال اخبرني هذا بك اقراته هذه الآية قال صدق تلقيتها من رسول الله صلى الله عليه وسلم قال عمر انت
 تلقيتها من رسول الله صلى الله عليه وسلم قال نعم تلقيتها من رسول الله صلى الله عليه وسلم ثلاث مرات

كل ذلك يقول وقال في الثالثة وهو غضبان ثم والسد لقد انزلها السد على جبرئيل وانزلها جبرئيل على محمد فلم يسلم
 فيها الخطاب ولا انبه فخرج عمر وهو واقع يديه وهو يقول السد اكبر السد اكبر اخرجه احكامك ومعنى اين حديث انت
 فاروق اعظم واودد والدين اتبعوا ثم لم يخوانه وبعد مناظره ابى بن كعب ظاهرا شكك فيهم وجودا وهت پس
 در مصحف همان صحیح را اثبات نمود و عن ابی ادریس عن ابی بن کعب انه كان يقرأ اذ جعل الذين كفروا في
 قلوبهم حمية صلبة اجمالية ولو محتم كما سموا النفس المسجد المحرام فانزل السد سكتة على رسول فيبلغ ذلك عمر فاشت عليه
 فبعث اليه وهو ينسأ ناقلة فدخل عليه فدعا ناسا من صحابه فيم زيد بن ثابت فقال من يقرأ منكم سورة
 الفتح فقرأ زيد على قرأنا اليوم فعلقه عمر فقال لا ابى انكلم فقال تكلم فقال لقد علمت الى اذخل على ابني
 صلى السد عليه سلم ويقرئني واتم بالباب فان اصعبت ان اقر الناس على ما قرأني اقرت والالم اقر
 خرفا فاجب قال بل اقر الناس اخرجه احكامك ومعنى اين حديث انت كه ولو محتم كما سموا استوا تر نيت
 بله قرآءة شافه است پس آنرا در قرآن داخل نگردد و عن الشافعي انه قال حدثنا اسمعيل بن عبد المدين قسطنطين قلى قرأت على
 شبل ان جبرئيل ان قرأ على عبد المدين كثره خبر عبد المدين قرأ على مجاهد و اخرجه مجاهد انه قرأ على ابن عباس ان قرأ
 على ابى بن كعب قال ابن عباس قرأ على النبي صلى السد عليه سلم قال الشافعي وقرأت على اسمعيل بن عبد المدين قسطنطين ان قرأ
 و عن ابن جبرئيل محمد بن القاسم بن ابي هريرة قال سمعت عكرمة بن سليمان يقول قرأت على اسمعيل بن عبد المدين قسطنطين فلما بلغت
 والنفسى كبرته حتى تم وانقره قرأ على عبد المدين كثره فامره بذلك اخرجه عبد المدين كثره قرأ على مجاهد فامره بذلك اخرجه مجاهد ابن عباس
 امه بذلك و اخرجه ابن عباس ان بن كعب امه بذلك اخرجه ابى بن كعب ان ابى على السد سلمه بذلك اخرجه احكامك و عن سليمان بن كعب
 عن جده العرفى قال قرأت في كتاب عمر الى اهل اليمن بكوفة ما بعد فاتم راس العرب في مجتمعا وانتم سمي الذي
 ارى به ان جارتى من هناد و هناد قد بعثت اليكم عبد المدين و اخرته لكم و اشرتمكم به على نفسي اخرجه احكامك و
 عن ابي حنيفة بن اسيد قال قرأت كتاب عمر الى اهل الكوفة ما بعد فاتي بعثت اليكم عمار امير و عبد المدين
 بن مسعود و معلما و ذريه و هما من النجباء من اصحاب رسول الله صلى السد عليه وسلم فاستمعوا لهما و اقدوا
 بها فاني قد اشرتمكم بعبد المدين على نفسي اشره اخرجه ابو عمر في الاستيواب و عن الاعمش قال قرأت القرآن
 على يحيى بن وثاب ثلثين مرة و قرأ يحيى على علقمة و قرأ علقمة على عبد المدين و قرأ عبد المدين على رسول الله صلى

ان عبد المدين واهله يعني
 قطن و المدين بن
 عبد المدين و غيره
 اية

عليه وسلم والرحمة فالجبر كسيرة الرأفة اخرجها الحاكم وعنه قيس بن مروان انه اتى عمر فقال حبت يا امير المؤمنين من الكوفة
وتركت بها رجلا ياتي للصاحف عن ظهر قلبه فغضب وانفتح حتى كاد يملأ ما بين شعبي الرجل فقال ومن هو
ويحك قال عبد الله بن مسعود فما زال يطفي ويسر عنه الغضب حتى عاد الى حاله التي كان عليها ثم قال ويحك
والمدنا علمه تقى من الناس احد هو احق بذلك منه وساحد شك عن ذلك كان رسول الله صلى الله عليه
وسلم لا يزال يسمي عند ابى بكر الليلة كذلك في الامر من امر المسلمين وانه سمع عنده فوات ليلة وانا معه فخرج رسول
صلى الله عليه وسلم وخرجنا معه فاذا رجل قائم يصلي في المسجد فقام رسول الله صلى الله عليه وسلم يستمع قرآنه فلما
كدنا ان نغرفه قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من سره ان يقرأ القرآن رطبا كما انزل فليقرأه على قراءة
ابن ام عبد قال ثم جلس الرجل يدعو فجعل رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول له سل تعطه سل تعطه قال
عمر قلت والمدنا فدون اليه فلما بشرته قال فعدوت اليه لا بشرة فوجدت ابا بكر قد سبقني اليه فبشره ولا
والمدنا سابقته الى خير قط الا سبقني اليه اخرج احمد وعنه علي بن ابيته قال قلت لعمر انما قال الله تعالى ان تقصروا
من الصلوة ان ختمتم وقد امن الناس فقال عمر حبت مما عجت ههنا قد كرت ذلك رسول الله صلى الله
عليه وسلم فقال صدقة تصدق الله بها عليكم فاقبلوا صدقة اخبره الترمذي وعنه عبد الله بن عمر يحدث عن
ابى بكر الصديق قال كنت عند النبي صلى الله عليه وسلم فانزلت عليه هذه الآية من يعمل سورة سجدة وللجدة
من دون المدونين ولا نصير فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم يا ابا بكر الا قرأك آية انزلت على قلت
بلى يا رسول الله صلى الله عليه وسلم قال فاقرئها فلما علم الا انى وجدت في ظهري القصصا فتمطت لها فقال
رسول الله صلى الله عليه وسلم يا ابا بكر قلت يا رسول الله يا ابي انت وامى واني لم يعمل سورة الجوز
يا عملنا فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اما انت يا ابا بكر والمؤمنون فيجزون بذلك في الدنيا حتى تلتقوا
الله وليس لكم ذنوب واما الآخرون فيجتمع ذلك لهم حتى يخرؤا به يوم القيمة اخرج الترمذي وعنه ابى بكر الصديق
انه قال يا ايها الناس انكم تقرؤن هذه الآية يا ايها الذين آمنوا عليكم انفسكم لا يضركم من ضل اذا هتديتم واني
سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ان الناس اذا راوا ظالما فلم يأخذوا على يديه اوشك ان يهزم
بعقاب اخرج الترمذي وعنه ابن عباس قال لما نزلت هذه الآية والذين يكفرون الذهب والفضة كذلك

بفاد قاف
ادعاست
شكلى

Marfat.com

علی السلیمن فقال عمر رضی اللہ عنہ انما فرج عنکم فانطلقوا فقال ریاضی السدانة کبر علی اصحابک هذه الآية فقال
 ان السلم یفرض الزکوة بالایطیب البقی من اموالکم وانما فرض للوارث و ذکر کلمة لیکون لمن بعدکم قال فکبر
 عمر ثم قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم الا اجرک بخیر ما کنتم المرأة الصالحة اذا نظر الیها سترته واذا امر بالطاعة
 واذا غاب منها حفظتہ اخرجها حکم وعمر بن مسلم بن یسار الجبلی ان عمر بن الخطاب سئل عن هذه الآية واذا نذرک
 من نبی آدم من ظهورهم ذریتهم واشهدهم علی انفسهم الست برکم قالوا بلی شهدنا ان تقولوا یوم القیامة
 کنا عن هذا فلیین فقال عمر بن الخطاب سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سئل عنها فقال رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم ان اللہ خلق آدم ثم مسح ظهره یحییة فاستخرج منه ذریة فقال خلقت هؤلاء للجنة و لعل
 اهل الجنة یعملون ثم مسح ظهره فاستخرج منه ذریة فقال خلقت هؤلاء للنار و لعل اهل النار یعملون فقال
 الربیب فقیم العمل یا رسول اللہ فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان اللہ اذا خلق العبد للجنة استعمله
 بعمل اهل الجنة حتی یموت علی عمل من اعمال اهل الجنة فیدخل الجنة واذا خلق العبد للنار استعمله بعمل اهل النار
 حتی یموت علی عمل من اعمال اهل النار فیدخل النار اخرجہ الترمذی و بعد از قرآن عظیم اصل دین و سرایه
 یقین علم حدیث است کما قال ربنا تبارک و تعالی و یعلیہ الكتاب و الحکمة و آنچه امر فرماز علم حدیث است
 مروان است ساخته و پر و اخره شیخین است بآن سبب که جمله صحابہ حدیث شیخین خود روایت کرده اند نه
 چنداری که شیخین همین قدر روایت کرده اند که در کتب مسانید ایشان نسبت کرده می شود بلکه بسیاری
 از احادیث مرفوعه که در مسانید کثیرین از صحابہ مذکور است بحقیقت روایت شیخین است که عبد اللہ بن
 عمر و عبد اللہ بن عباس و ابو هریره آنرا ارسال نموده اند و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم رفع کرده و اهل
 مسانید ظاهر آنرا اعتبار کرده در مسانید ایشان درج نموده اند چنانکه بر شخصی که مستمع جزئیات و کلیات
 علم حدیث باشد منجی نخواهد بود و برین قدر اکتفا نموده اند و صحابہ را در آفاق فرستاده اند و ایشان را بطریق
 روایت آموخته اند و بر روایت حدیث تحریر نموده اند و قوم را بر آن از ایشان حمل کرده اند انگاه تعهد
 ایشان نموده اند و روایات ایشان را در محاکم امتحان آورده اند انگاه ترتیب سنت بر کتاب چون
 تخصیص عام کتاب بنخاص سنت و محل مشابیه کتاب بحکم سنت و مانند آن تعلیم فرموده اند انگاه

اولہ اربعہ را با ترتیب آن نشان دادند و طریق اجماع و مشاوره صحابہ کہ اصل ثالث است و در استفادہ یقین
در احکام ملت خوبتر از آن متصور نیست در اکثر مسائل پیش آورده اند چنانکہ عبداللہ بن مسعود گفت کان عمر
اذ اسلک طریقاً وجدناہ سہلاً اخرجہ الدارمی و فاروق میخواست کہ سنن آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مدون
کند اما در مانع کرد از آن مصلحتی فی تمویر الموالمک اخرجہ الروی فی کتاب فہم الکلام الخ و قال ابن سعید الخ
انگاہ از ذرائع تحریف مثل نخوض در مسائل شرع بعقل صرف و اعراض از سنت با اعتماد کتاب زجر شدہ
فرمودند تا آنکہ راہی کہ ایوم فقہا بر آن میروند واضح شد چنانکہ فاروق رضی اللہ عنہ در خطبہ کہ پیش از
وفات فرمود واضح ساخت چیست قال ترکتم علی طریقیۃ واضحہ لیلہا نہارہا الا ان تفضلوا ہکذا و ہکذا
حالا چند حدیثی از شواہد این معنی روایت کنم ہر چند استیفای حق آن درین اوراق متعذر است و اما
یدرک کلمہ لا یترک کلمہ عن مسروق قال کان صحابہ لقضائہ من صحاب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
و ابی وزید و ابو موسی رضی اللہ تعالی عنہم فی روایتہ معاذ بن جبل بدل ابی موسی اخرجہ الحاکم و عن موسی
بن علی بن ربیع اللخمی عن ابیہ ان عمر بن الخطاب رضی اللہ عنہ خطب لہ الناس فقال من اراد ان یسال
عن القرآن فلیات ابی بن کعب و من اراد ان یسال عن الحلال و الحرام فلیات معاذ بن جبل و من
اراد ان یسال عن الفرائض فلیات زید بن ثابت و من اراد ان یسال عن المال فلیاتنی فانی رضوان
اخرجہ الحاکم قال الاوزاعی اول من ولی قضاء فلسطین عبادة بن الصامت و کان معاویۃ قد خالف فی
شیء لکرم علیہ عبادة من الصرف فاغلظ لہ معاویۃ فی القول فقال لہ عبادة لا اساکنک بارض واحدة ابد و
رحل الی المدینۃ فقال لہ عمر ما قدمک فاجبرہ فقال ارجع الی مکاتک فقیح المدرضات فیہا و لا امثالک
و کتب الی معاویۃ لا امرہ لک علی عبادة ذکرہ ابو عمر فی الاستیعاب قال الحسن کان عبد اللہ بن مخنف العترة
الذین یبشہم عمر الینا یفقہون الناس ذکرہ فی الاستیعاب و عن عمر بن الشہم ان عمر بن الخطاب قال
ان سیاتی ناس یجادونکم بشبہات القرآن فخذوہم بالسنن فان صحاب السنن اعلم بکتاب اللہ اخرجہ الدارمی
و عن طاہوس قال قال عمر علی البتہ اخرج بالمد علی رجل سال عما لم یکن فان المد قد بین عما ہو کائن
اخرجہ الدارمی و عن مسعود قال اخرج الی معن بن عبد الرحمن کتاباً فمخلف لی بالمد انہ خطا بیہ فاذا فیہ قال

عبد الله والذی لالا الایہ واریت اصدکان اشد علی امتنطعین من رسول الله صلی الله علیه وسلم واریت
اصداکان اشد علیهم من ابی بکر والی لاری کان عمر اشد فوافینهم اولم اخرجہ الدارمی وعن سلیمان بن یسار
ان رجلا یقال له صبیغ قدم المدینة فمعل یسال عن تشابه القرآن فارسل الیه عمر وقد اعد له عرابین النخل فقل
من انت فقال انا عبد الله صبیغ فاند عمر ونام من تمکنا لعرابین فصره وقال انا عبد الله عمر فمعل له ضربا حتی
دمی راسه فقال یا امیر المؤمنین حسبک قد ذهب لندی اهدنی راسی اخرجہ الدارمی وعن نافع ان صبیغا اصر
بمعل یسال عن اشبار من القرآن فی احوال المسلمین حتی قدم مصر فبعث به عمرو بن العاص الی عمر بن الخطاب
فلما اتاه الرسول بالکتاب فقرأه فقال ابن الریبل فقال فی الریبل قال عمر الصبر ان یکون قد ذهب فصبک
منی العقوبة الموحدة فاتاه به فقال عمر تسال محدثه فارسل عمر الی رطاب من جرید فصره به باحتی ترک ظهره
ویرة ثم ترکه حتی برأ ثم ما ذم ترکه حتی برأ فدعا به یسود له قال فقال صبیغ ان کنت ترید قتلی فاقتلنی قلما حبیلا
وان کنت ترید ان توادرنی فقد والله برئت فاذن لالی ارضه وکتب الی ابی موسی الأشعری ان لا یجاسه
من المسلمین فاشد ذلك علی الریبل فکتب ابو موسی الی عمران قد حسنت هبیه فکتب عمران یا ذن الناس
یکالیس اخرجہ الدارمی وعن میمون بن مران قال کان ابو بکر اذا ورو علیه انخصم نظر فی کتاب الله فان وجد فیه
ما یقضی بنیم قضی به وان لم یکن فی الکتاب و علم من رسول الله صلی الله علیه وسلم فی ذلک الامر فمعه قضی به
فان اعیاه اخرج نسأل المسلمین فقال انانی کذا وکذا فهل علمتم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قضی فی ذلک
بقضار فربما اجتمع الیه النفر کلهم یدکر من رسول الله صلی الله علیه وسلم فیه قضار فیقول ابو بکر اشد لندی جعل
فینا من یحفظ علی سنیانا فان اعیاه ان یجد فیه شیهة من رسول الله صلی الله علیه وسلم جمع رؤس الناس انیارهم
فاستشارهم فاذا اجتمع راہیم علی امر قضی به اخرجہ الدارمی وعن شرح ان عمر بن الخطاب کتب ایسان جابر
شی فی کتاب الله فانقض به ولا یکنک عنہ الریال فان جاک مالیس فی کتاب الله فانظر شیهة رسول
صلی الله علیه وسلم فانقض بها فان جاک مالیس فی کتاب الله ولم یکن فیه شیهة من رسول الله فانظر ما
اجتمع علیه الناس فخذ به فان جاک مالیس فی کتاب الله ولم یکن فی شیهة رسول الله صلی الله علیه وسلم
ولم یمکن فیه انه قبلک فانخرای الامر من فحسنت ان شئت ان تجهد باریک ثم تقدم فتقدم وان شئت
ان تجهد باریک

۲
من صبیغ بنی فاد جابر
بنی فاد جابر
من صبیغ بنی فاد جابر
بنی فاد جابر
من صبیغ بنی فاد جابر
بنی فاد جابر

ان تآخر قمتا خرو لا اری التآخر الا خیر الک اکخرجه الدارمی وعن عبد العبدین زید قال کان ابن عباس اذا
سئل عن الامر فکان فی القرآن خیر به وان لم یکن فی القرآن وكان عن رسول الله صلی الله علیه وسلم خیر به فان لم
یکن فعن ابی بکر وعمر فان لم یکن قال فیه برایه اخرجہ الدارمی وعن مالک عن ربیعہ بن ابی عبد الرحمن عن غیره
من علمائهم ان اباموسی الاشعری جاریتاذن علی عمر بن الخطاب فاستاذن ثلثاً ثم رجع فارسل عمر بن الخطاب
فی اثره فقال مالک لم تدخل فقال ابو موسی الاشعری سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول الاستیذان
ثلث فان اذن لك فادخل والا فارج فقال عمر بن الخطاب من یعلم بذلک لم تاتنی بمن یعلم ذلک لافعلن
بک کذا وکذا فخرج ابو موسی حتی جاء مجلساً فی المسجد لقال له مجلس الانصار فقال انی اخبرت عمر بن الخطاب انی
سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول الاستیذان ثلث فان اذن لك فادخل والا فارج فقال
لذین لم تاتنی بمن یعلم بذلک لافعلن بک کذا وکذا فان کان سمع ذلک احد منکم فلیقم فی فقالوا لابی سعید انک
قم معہ وكان ابو سعید اصغرهم فقام معہ فاجبر ذلک عمر بن الخطاب فقال عمر لابی موسی اما انی لم اتهمک لکنی
خشیت ان یتقول الناس علی رسول الله صلی الله علیه وسلم رواه فی الموطأ وعن حدیثه قال انما یفتی الناس
احد ثلثه رجل علم ناسخ القرآن من منسوخه قالوا ومن ذلک قال عمر بن الخطاب قال او امیر المسجد بدوا وجمی
تسکف اخرجہ الدارمی وعن مجاهد قال قال عمر بن الخطاب ایاک والمکایله یعنی فی الکلام اخرجہ الدارمی وعن
قیس بن ابی حازم قال دخل ابو بکر علی امراة من الخمس یقال لها زینب قال فقرأ ما لا تسکلم فقال ما بها لا تسکلم
قالوا نوت حجة مصمتة فقال تکلی فان هذا لا یعمل به من عمل الجاهلیة قال فقلت فقالت من انت قال انما
امر من المهاجرین قالت ای المهاجرین قال من قریش قالت فمن ای قریش انت قال انک اسؤل
انا ابو بکر قالت ما بقارتا علی هذا الامر الصالح الذی جار الله به بعد الجاهلیة فقال بقارکم علیه ما استقامت بکم انکم
قالت وما الائمة قال اما کان لقومک روساء واشراف یامرونهم فیطیعونهم قالت بلی قال فم مثل اولک علی
الناس اخرجہ الدارمی وعن زید بن جری قال قال لی عمر بل تعرف ما یدم الاسلام قال قلت لا قال
یدمه زلة العالم وجدال المنافق بالکتاب وحکم الائمة للضلعین اخرجہ الدارمی وعن عمرو بن سیمون قال
ذهب عمر ثلثی العلم فذکر لابی بکر فیم قال ذهب عمر ثلثه اعشار العلم اخرجہ الدارمی وعن قرظ بن کعب ان

علم شیخ الانصارین خروجاً من المدینة فقال امدرون لم شیعتکم قلنا الحق الانصار قال انکم تاتون قوماً تهتر السنتهم
 بالقرآن اهتز از النمل فلما تصدوهم بالحديث من رسول الله صلى الله عليه وسلم وانا شريككم قال فما حدثت بشئ
 وقد سمعت كما سمع اصحابي اخرج الدارمی وعن عمرو بن ابی سفیان انه سمع عمر بن الخطاب يقول قیدوا العلم
 بالکتاب اخرج الدارمی وانه حدث اصل است در کتابت حدیث و عمر بن حفص بن عمر قال قال عمر بن الخطاب
 من رقی وجهه رقی علمه اخرج الدارمی وعن الحسن بن ابی موسی انه قال قال عین قدم البصرة فبلغتني السیك من عمر بن
 الخطاب علمکم کتاب ربکم دسته بیکم والنطف طرقتکم اخرج الدارمی وعن المغيرة بن شعبه قال نشد عمر الناس
 اجمع من النبی صلی الله علیه وسلم احد منکم فی یحنین فقام المغيرة فقال قضی فیہ عبد او امة فنشد الناس ایضاً
 فقام المقضی له فقال قضی النبی صلی الله علیه وسلم لی به عبد او امة فنشد الناس ایضاً فقام المقضی علیه فقال
 قضی النبی صلی الله علیه وسلم علی غرة عبد او امة فقلت انقضی علی فیہ فیما لا اکل ولا شرب ولا استهل ولا نطق
 ان تطلبه فهو حق بالظن فهم النبی صلی الله علیه وسلم بشئ معه فقال اشعر فقال عمر لولا ما بلغنی من قصار النبی
 صلی الله علیه وسلم بجملة دیتة بین دیتین اخرج الدارمی وعن مورق العجلی قال قال عمر بن الخطاب تعلموا
 انظر النفس واللمن والسنن كما تعلمون القرآن اخرج الدارمی واین حدیث اصل است در علم قرارة و عربیة
 و بعد از قرآن و سنت انفع علوم باشد آن باعتبار احتیاج و اکثر آن باعتبار شتغال علماء علم احکام است که ایوم
 بقدر مسمی می شود و اقوی مسائل فقیه جماعیات فاروق اعظم است و هیچ چیز اشبه بعلوم انبیا علیهم الصلوات
 مانند مجمع علیه نیست زیرا که قطع در بسیاری از مسائل فقیهیه بدون اجماع میسر نمیشود و اتفاق است بجز اجماع
 بدست نمی آید و هیچ فصلت در میان است مهم تر از اتفاق نیست مفاسد تفرق بسیار است و هر چند اتفاق
 بیشتر تفرق کمتر شناسند و ماخذ فقه میداند که اهل سنت که جملة اوار شریعت ایشان اند و قلب کتبیة است ایشان
 اند در ایشان بر مسائل اجماعیه فاروق است همان مسائل است که اصل و مدار فقها را بر بعد افتاد بر مسائل
 که اگر نفس فاروق را در آن اعتبار نکنند حجت بآن قائم نشود و بر مسائل که در زمان آنحضرت صلی الله علیه
 وسلم و صدیق اکبر رضی الله تعالی عنه واضح نشد و با قاصی و ادانی نرسید و اختلاف در آن برانداخته نشد فاروق
 اعظم آنرا مجمع علیه گردانیده آنچه از دست فاروق باقی ماند همان است مختلف فیہ که تا روز قیامت در آن

التفائق شدني ليست الكسعي فاروق نبي بود علما شند و قدرمي شند و حصي بسبب بسيارمي و يند و راه
اجتهاد واضح نمي شد و تحقيق حق ميسر نمي آمد عالامي بايد شنيد كه چند حديثي از شواهد اين معني نيز روايت كنيم
عن الاسود بن يزيد عن عمر بن الخطاب انه توضأ فغسل يديه ثم غسّل ثوبه و غسّل وجهه ثم غسّل
و غسّل ذراعيه ثم غسّل راسه ثم غسّل رجليه ثم غسّل يديه ثم غسّل راسه ثم غسّل رجليه ثم غسّل يديه ثم غسّل راسه ثم غسّل رجليه
قرطبة بن كعب قال بعث عمر بن الخطاب رهطاً من الانصار الكوفة فمؤذّن الحديث الى ان قال فاعلموا اني
اسبغ الوضوء ثلثاً وثلاثين سجدة ان اخرجت الدارمي وعن عبد الله بن عمر انه قدم الكوفة على سعد بن ابى وقاص
و هو امير ما قرأه عبد الله بن عمر مسح على الخفين فانكر ذلك عليه فقال له سعد سل اباك اذا قدمت عليه فقدم
عبد الله بن عمر فمسح على الخفين فانكر ذلك عليه فقال له سعد سل اباك فقال لا فساله عبد الله بن عمر
فقال عمر اذا دخلت رجلك في الخفين و بها طهرتان فامسح عليهما فقال عبد الله بن عمر اني اذا غسلت
قال عمر نعم وان جار احدكم من الغائط اخرج ما لك وعن نافع مولى عبد الله بن عمر ان الخطاب كتب الى
عالمه ان اهتم امركم عندى الصلوة فمن حفظها وحافظ عليها حفظ دينه ومن ضيعها فمولا سواها اضيع ثم كتب ان
صلوا الظهر اذا كان النحر ذراعاً الى ان يكون ظل احدكم مثله والعصر والشمس مرتفعة بيضاء نقيته قدر ما يسير
فستخين او ثلثة قبل غروب الشمس والمغرب اذا غربت الشمس والعشاء اذا غاب الشفق الى ثلث الليل فمن
نام فلما نامت عينه فمن نام فلما نامت عينه فمن نام فلما نامت عينه والصبح والنجوم باوية مشبكية اخرج ما لك
عن ابي بصير عن ابي موسى الاشعري زيادة وهو قوله واقر فيها بسورتين طويلتين من المفصل اخرج ما لك
وعن ابي بصير عن عمر بن الخطاب انه قال ابرو دابا نظهر عن نبيهم اخرج محمد وعن ابراهيم ان ناساً من اهل البصرة
اتوا عمر بن الخطاب لم ياتوه الا ليساؤه عن اقتراح الصلوة قال فقام عمر بن الخطاب فاقتح الصلوة و بهم خلفه
ثم جهر فقال سبحانك اللهم وبحمدك وتبارك اسمك وتعالى جدك ولا اله غيرك اخرج محمد وعن مسروق ان ابا بكر
الصديق كان اذا سلم في الصلوة كانه على الرضف حتى يتقبل اخرج محمد وعن عبد الرزاق قال اهل مكة يقولون
اخذ ابن جريح الصلوة عن عطاء واخذ عطاء من ابن الزبير واخذ ابن الزبير من ابي بكر واخذ ابو بكر من
النبي صلى الله عليه وسلم ما ريت احداً احسن صلوة من ابن جريح اخرج محمد وعن ابراهيم عن عمر بن الخطاب

اعاديت متعلق بالباب صلوة

اعاديت متعلق وضوء

بفتح همزة وسكون نون
يعني نكاح نقيته و
مقصود ان يستك
در تشبیه تخفیفه
فی بود

اعاديت متعلق سجدة

اعاديت متعلق ناز

قال ابي بصير باجربا كديث بعد العشاء الا في صلوة او قراة قرآن اخرج محمد وعنه ابي نافع عن ابن عمر بن الخطاب
 كان يضرب الناس على الصلوة بعد العصر وعنه حميد بن عبد الرحمن قال سمعت عمر بن الخطاب يقول لا تجوز
 الصلوة الا بشهد اخرج محمد وعنه ابراهيم ان الناس كانوا يصلون على ايجان من مساو ستاوار بعاشي قبض
 النبي صلى الله عليه وسلم ثم كبروا بعد ذلك في دلاية ابي بكر حتى قبض ابو بكر ثم ولي عمر بن الخطاب ففعلوا ذلك
 في ولايته فلما راي ذلك عمر بن الخطاب قال انكم معشر صحاب محمد حتى ماتتم لفون تختلفون من بعدكم و
 الناس حديث عهد باجابتة فاجبه اعل شى يجمع عليه من بعدكم فاجتمع روى صحاب محمد صلى الله عليه وسلم ان
 يتطروا اخرجنازة كبر عليها النبي صلى الله عليه وسلم حين قبض فياخذون به ويرفضون ما سوى ذلك فنظروا
 فوجدوا اخرجنازة كبر عليها رسول الله صلى الله عليه وسلم ارجا اخرج محمد وعنه الحسن عن عمر بن الخطاب ان قال
 اللباس با صلوة على الميت من الزوج اخرج محمد وعنه ابن عمر انه كان يقول كان المسلمون حين قدموا
 المدينة يجمعون متخفون الصلوة عليهم يتادى لها فتكلموا ايو ما في ذلك فقال بعضهم اتخذوا ناقوسا مثل
 ناقوس النصارى وقال بعضهم بل بوقا مثل قرن اليهود فقال عمر ولا تجشون رجلا يتادى بالصلوة
 فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم يا بلال قم فناد بالصلوة اخرج البخارى وعنه جابر بن سمرة قال شكى
 اهل الكوفة سعد الى عمر فعزله واستعمل عليهم عمرا فاشكوا حتى ذكره وانه لا يحسن لصلى فارس الى فقال يا ابا اسحاق
 ان هؤلاء يزعمون بانك لا تحسن تصلى قال انا والله فاني كنت اصلى بهم صلوة رسول الله صلى الله
 عليه وسلم ما ابرم عنها اصلى صلوة العشاء فاركده في الاولين وانخفت في الاخرين قال ذلك انظر بك يا
 ابا اسحق اخرج البخارى وعنه ربيعة قال قرأ عمر بن الخطاب رضى الله عنه يوم الجمعة على المنبر سورة النمل حتى
 اذ اجار السجدة تزل فسجد وسجد الناس حتى اذا كانت الجمعة القابلة قرأ بها حتى اذ اجار السجدة قال يا ايها الناس
 اتانمرا بالسجود فمن سجد فقد اصاب ومن لم يسجد فلا ثم عليه ولم يسجد عمر اخرج البخارى وعنه عمر بن الخطاب
 انه قال سمعت هشام بن عكيم بن حزام يقرأ سورة الفرقان على غير ما قرأها وكان رسول الله صلى الله
 عليه وسلم هو الذي اقرن بها فقلت ان اجعل عليه ثم اهدت حتى انصرف ثم لبته بردا ثم فحيت برسول الله صلى الله
 عليه وسلم فقلت يا رسول الله انى سمعت هذا يقرأ سورة الفرقان على غير ما اقرن بها فقال رسول الله صلى الله

اصول شمس بن حبان

ابو بصير باجربا كديث
 كان يضرب الناس على الصلوة
 بعد العصر وعنه حميد بن عبد الرحمن
 قال سمعت عمر بن الخطاب يقول لا تجوز
 الصلوة الا بشهد اخرج محمد وعنه ابراهيم
 ان الناس كانوا يصلون على ايجان من مساو
 ستاوار بعاشي قبض النبي صلى الله عليه
 وسلم ثم كبروا بعد ذلك في دلاية ابي بكر
 حتى قبض ابو بكر ثم ولي عمر بن الخطاب
 ففعلوا ذلك في ولايته فلما راي ذلك عمر
 بن الخطاب قال انكم معشر صحاب محمد حتى
 ماتتم لفون تختلفون من بعدكم و
 الناس حديث عهد باجابتة فاجبه اعل شى
 يجمع عليه من بعدكم فاجتمع روى صحاب
 محمد صلى الله عليه وسلم ان يتطروا
 اخرجنازة كبر عليها النبي صلى الله عليه
 وسلم حين قبض فياخذون به ويرفضون ما
 سوى ذلك فنظروا فوجدوا اخرجنازة كبر
 عليها رسول الله صلى الله عليه وسلم ارجا
 اخرج محمد وعنه الحسن عن عمر بن
 الخطاب ان قال اللباس با صلوة على الميت
 من الزوج اخرج محمد وعنه ابن عمر انه
 كان يقول كان المسلمون حين قدموا
 المدينة يجمعون متخفون الصلوة عليهم
 يتادى لها فتكلموا ايو ما في ذلك فقال
 بعضهم اتخذوا ناقوسا مثل ناقوس
 النصارى وقال بعضهم بل بوقا مثل
 قرن اليهود فقال عمر ولا تجشون رجلا
 يتادى بالصلوة فقال رسول الله صلى الله
 عليه وسلم يا بلال قم فناد بالصلوة اخرج
 البخارى وعنه جابر بن سمرة قال شكى
 اهل الكوفة سعد الى عمر فعزله واستعمل
 عليهم عمرا فاشكوا حتى ذكره وانه لا
 يحسن لصلى فارس الى فقال يا ابا اسحاق
 ان هؤلاء يزعمون بانك لا تحسن تصلى
 قال انا والله فاني كنت اصلى بهم صلوة
 رسول الله صلى الله عليه وسلم ما ابرم
 عنها اصلى صلوة العشاء فاركده في
 الاولين وانخفت في الاخرين قال ذلك
 انظر بك يا ابا اسحق اخرج البخارى
 وعنه ربيعة قال قرأ عمر بن الخطاب
 رضى الله عنه يوم الجمعة على المنبر
 سورة النمل حتى اذ اجار السجدة تزل
 فسجد وسجد الناس حتى اذا كانت
 الجمعة القابلة قرأ بها حتى اذ اجار
 السجدة قال يا ايها الناس اتانمرا
 بالسجود فمن سجد فقد اصاب ومن لم
 يسجد فلا ثم عليه ولم يسجد عمر اخرج
 البخارى وعنه عمر بن الخطاب انه قال
 سمعت هشام بن عكيم بن حزام يقرأ
 سورة الفرقان على غير ما قرأها وكان
 رسول الله صلى الله عليه وسلم هو الذي
 اقرن بها فقلت ان اجعل عليه ثم اهدت
 حتى انصرف ثم لبته بردا ثم فحيت
 برسول الله صلى الله عليه وسلم فقلت
 يا رسول الله انى سمعت هذا يقرأ سورة
 الفرقان على غير ما اقرن بها فقال رسول
 الله صلى الله عليه وسلم

عليه وسلم سلمه ثم قال اقرأ فقرة القارة التي سمعته ليقر فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم هكذا أنزلت ثم قال لي
 اقرأ فقراتها فقال هكذا أنزلت ان هذا القرآن أنزل على سبعة احرف فاقرأوا منه ما تيسر اخرج مالك عن ابن
 شهاب عن ابي سلمة بن عبد الرحمن بن عوف عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يرغب
 في قيام رمضان من غير ان يامر بعزيمة فيقول من قام رمضان ايماناً واحتساباً غفر له ما تقدم من ذنبه
 قال ابن شهاب فتوفي رسول الله صلى الله عليه وسلم والامر على ذلك ثم كان الامر على ذلك في خلافة
 ابي بكر الصديق وصدر من خلافة عمر بن الخطاب رضي الله عنهما اخرج مالك عنه عن عروة بن الزبير عن عبد
 بن عبد القاري انه قال خرجت مع عمر بن الخطاب في رمضان الى المسجد فاذا الناس اذراع متبقرقون
 يصلي الرجل ويصلي بصلوته الربط فقال عمر والى لاري لوجعت هؤلاء على قاري واحد كان امثال جمعهم
 على ابي بن كعب قال ثم خرجت مع ليلة اخرى والناس يصلون بصلوة قارئهم فقال عمر نعمت البدعة هذه
 والتي تسامون عنها افضل من التي تقومون يعني آخر الليل وكان الناس يقومون اول اخرج مالك عن عمر انه
 قال هشتت يوماً فقبلت وانا صائم واتي رسول الله صلى الله عليه وسلم فقلت صنعت اليوم امر عظيم
 فقبلت وانا صائم فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اريت لو تهممت ما روت صائم قال فقلت
 لا باس بذلك فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم قميم وعن ابراهيم قال افطر عمر بن الخطاب رضي الله عنه
 واصحابه في يوم غيم ظنوا ان الشمس قد غابت قال فطلعت الشمس فقال عمر رضي الله عنه ما تعرضنا بحجف نتم
 هذا اليوم ثم نقضى يوماً مكانه اخرج محمد وعنه ابي هريرة قال لما توفي رسول الله صلى الله عليه وسلم وكان ابو بكر
 وكفر من كفر من العرب فقال عمر كيف تقاتل الناس وقد قال رسول الله صلى الله عليه وسلم امرتان اقاتلت
 الناس حتى يقولوا لا اله الا الله فمن قالها فقد عصم مني ماله ونفسه الا بحقه وحسابه على الله فقال والله لا اقاتل
 من فرق بين الصلوة والزكوة فان الزكوة حق المال والله لا يسعوني عناقا كانوا يؤدونها الى رسول الله
 صلى الله عليه وسلم تقاتلتهم على منهما قال عمر فوالله ما هو الا ان فشرح الصدوق في بكرة فخرت انه اتى اخرج البخاري
 وعن انس ان ابا بكر كتب له هذا الكتاب لما وجه الى البحرين بسم الله الرحمن الرحيم هذه فريضة الصدقة التي
 فرض رسول الله صلى الله عليه وسلم على المسلمين والتي امر الله بها رسول الله فذكر الحديث بطوله اخرج البخاري وعنه

احاديث متعلق بصوم

صحيح بخروج بالسلامت
 يعني بان وبال كلوك
 محفوظ فوايد بود
 في اسلام كه ديگر كراي
 كشته باشد
 يا مال كس كلف
 نموده شلاواين حكم
 ظاهرست وكم بطن
 برخواست وچين است
 مخ وصابه على الصلوة

احاديث متعلق زكوة

مالک انه قرأ کتاب عمر بن الخطاب فی الصدقات قال وجدت فی اسم السد الرحمن الرحیم ذاک کتاب الصدقة
فذكر الحدیث بطول اخرجه فی الموطا عن انس بن سیرین عن انس بن مالک قال کان عمر بن الخطاب قضی السد
عن عیبة عن انس بن مالک مصدقا لابل البصرة قال فاراد بی ان اعمل له قطط لاحتی تکتب لی عهد عمر
بن الخطاب لندی کتب لک فکتب لی ان اتخد من اموال المسلمین ربع العشر ومن اموال اهل الذمّة
افا اختلفوا بها للتجارة نصف العشر ومن اموال اهل الحرب عشر اخرجه محمد وعن سلیمان بن يسار ان اهل الشام
قالوا لابی عبیده بن جرح قد من خیلنا ورقینا صدقة فابی ثم کتب لى عمر بن الخطاب فابی عمر ثم کلموه
ايضا فکتب لى عمر فکتب لى عمران اجبوا فخذوا منهم وارودوا عليهم وازرق رقیتم اخرجه مالک وعن
سفيان بن عیبة السدان عمر بن الخطاب بعثه مصدقا فكان یعد علی الناس بالسخل فقالوا تعد علينا بالسخل
ولانا تعد منهابا فلما قدم علی عمر بن الخطاب ذکر ذلک له فقال عمر نعم تعد عليهم بالسخلة بخلمها الراعی ولانا تعد
ولانا تعد الا لکولة ولا الریاء ولا الماخص ولا فعل الفم وانا تعد الجندة والثنیة وذلك عدل بین فذادنا تعد وخياره
اخرجه مالک وعن جعفر بن محمد بن علی عن ابيه ان عمر بن الخطاب ذکر للمجوس فقال ما ادری کیف صنع فی
امره قال عبد الرحمن بن عوف اشهد سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول سنوا بهم سنة اهل الکتاب
اخرجه مالک وعن اسلم ان عمر بن الخطاب ضرب بالبحرية علی اهل الذهب ربعه ونازیر علی اهل الورق الجدين بها
مع ذلک لزلق المسلمين وضیافة ثلثة ايام اخرجه مالک وعن عیبة قال سمعت عمر بن الخطاب یقول حملت علی
فرس عتیق فی سبیل الله وكان الریال الذی هو عنده قد اضاعه فارودت ان اشتریه منه ونظنت انه
یا لعمري خص قال فسالت عن ذلک رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال لا تشتره وان اعطاکه بدرهم
واحذفان العاند فی صدقة کا لکعب یعود فی قیسا اخرجه مالک وعن القاسم ان عمر بن الخطاب قال لاهل
ماشان الناس یا تون شتا واکتم مدهنون اهلوا افرایتم السلال اخرجه مالک وعن عبد المعبن بن عمران
عمر بن الخطاب قال افضلوا بین حکمکم و عمرکم فان ذلک اتم بجر احدکم واکتم لعمرته ان یعتمرنی فیکفر الشهر حکم
اخرجه مالک وعن ابن عمر قال لما فتح بان للمصران اتوا عمر فقالوا یا امیر المؤمنین ان رسول الله
صلی الله علیه وسلم حلا اهل نجد قرنا و هو جور عن طرفینا انا ان اردنا قرنا شق علینا قال فانظر واحد وانا

ایضا فکتب لى عمر فکتب لى عمران اجبوا فخذوا منهم وارودوا عليهم وازرق رقیتم اخرجه مالک وعن سفيان بن عیبة السدان عمر بن الخطاب بعثه مصدقا فكان یعد علی الناس بالسخل فقالوا تعد علينا بالسخل ولانا تعد منهابا فلما قدم علی عمر بن الخطاب ذکر ذلک له فقال عمر نعم تعد عليهم بالسخلة بخلمها الراعی ولانا تعد ولانا تعد الا لکولة ولا الریاء ولا الماخص ولا فعل الفم وانا تعد الجندة والثنیة وذلك عدل بین فذادنا تعد وخياره اخرجه مالک وعن جعفر بن محمد بن علی عن ابيه ان عمر بن الخطاب ذکر للمجوس فقال ما ادری کیف صنع فی امره قال عبد الرحمن بن عوف اشهد سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول سنوا بهم سنة اهل الکتاب اخرجه مالک وعن اسلم ان عمر بن الخطاب ضرب بالبحرية علی اهل الذهب ربعه ونازیر علی اهل الورق الجدين بها مع ذلک لزلق المسلمين وضیافة ثلثة ايام اخرجه مالک وعن عیبة قال سمعت عمر بن الخطاب یقول حملت علی فرس عتیق فی سبیل الله وكان الریال الذی هو عنده قد اضاعه فارودت ان اشتریه منه ونظنت انه یا لعمري خص قال فسالت عن ذلک رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال لا تشتره وان اعطاکه بدرهم واحذفان العاند فی صدقة کا لکعب یعود فی قیسا اخرجه مالک وعن القاسم ان عمر بن الخطاب قال لاهل ماشان الناس یا تون شتا واکتم مدهنون اهلوا افرایتم السلال اخرجه مالک وعن عبد المعبن بن عمران عمر بن الخطاب قال افضلوا بین حکمکم و عمرکم فان ذلک اتم بجر احدکم واکتم لعمرته ان یعتمرنی فیکفر الشهر حکم اخرجه مالک وعن ابن عمر قال لما فتح بان للمصران اتوا عمر فقالوا یا امیر المؤمنین ان رسول الله صلی الله علیه وسلم حلا اهل نجد قرنا و هو جور عن طرفینا انا ان اردنا قرنا شق علینا قال فانظر واحد وانا

من طريقكم فحلم فأت عرق اخرج البخاري وعن ابي موسى قال بعثني النبي صلى الله عليه وسلم الى قومي
 باليمن فحجبت وهو بالبطن فذكر حديث التحمل الى ان قال فقدم عمر فقال ان ناخذ بكتاب الله فانه يامرنا
 بالتمام قال الله تعالى واتموا الحج والعمرة لله وان ناخذ بنبوته النبي صلى الله عليه وسلم فانه لم يحل حتى يحرم الله
 اخرج البخاري بسنيه درينجاوهي واقع في شود که اکثر مشتعلين بحديث بان وهم در مانده اند و آن آنست
 که ميگويند که فاروق اعظم از قرآن و تمتع نهی مي فرمود و اين خطاست آنچه بعد تمتع ببلغ فقير معلوم شده
 آنست که چون آنحضرت صلى الله عليه وسلم در حجة الوداع صحاب را امر فرمود بفسخ حج بعمرة جمعى را گمان افتاد
 وظيفه ستمهاين فسخ است فاروق اعظم بابلغ و بوجه اين گمان را رد فرمود و التزام فسخ را انکار نمود و
 اصل تمتع و قرآن را ليکن الفاظ رواة مختلف شدند و او بام تا برگشتند و حق آنست که گفته شد و اعظم
 و عن ابي وائل قال جلست مع شيبه على الكرسي في الكعبة فقال لقد جلس هذا المجلس عمر فقال لقد
 ان لا ادع فيها صفراء ولا بيضارا الا قسمت قلت ان صاحبك لم يفعل قال بما المران اقتدى بها اخرج
 البخاري و عن زيد بن اسلم عن ابيه قال رايت عمر بن الخطاب قبل الحجر وقال لولا انى رايت رسول
 الله صلى الله عليه وسلم قبلك ما قبلتك و في رواية اما والله انى لا علم انك حجر لا تضر ولا تنفع و لولا انى
 رايت النبي صلى الله عليه وسلم استلمك ما استلمك فاستلمه بسنيه غرض فاروق از اين كلام نفى او بام
 عرب بود که از جاهليت بسى بر ايشان نگذشته و در جاهليت مالوف بودند بعبادت صنم و ليل اين سنى
 قول عبد المدين السائب است قال كنت فبين بنى البيت فاخذت حجر فسويته فوضعت الى جنب البيت
 فكنت اعبده و ان كان ليكون في البيت الشئ فالجث به اليه حتى كان يوم البن طيب فبعثت به اليه
 فصبوه عليه رواه الحاكم و عن زيد بن اسلم عن ابيه ان عمر قال مالنا وللرمل كنا راينا به المشركين
 وقد اهلكهم الله ثم قال شئ صنع رسول الله صلى الله عليه وسلم فلما نخب ان نترکه اخرج البخاري و عن عمر
 بن ميمون قال شهدت عمر صلى الله عليه وسلم و وقف فقال ان المشركين كانوا الاضيضون حتى تطلع الشمس
 و يقولون اشرق نبير و ان النبي صلى الله عليه وسلم خالفهم ثم افاض قبل ان تطلع الشمس اخرج البخاري
 و عن ابى هريرة انه اقبل من البحرين حتى اذا كان بالرندة وجد ركبا من اهل العراق محرمين فساووه

معنى الاده ساختم كذا
 در كبره و در كبره بدون
 تقويمى كذا و در كبره
 قديم بزرگ و در كبره
 و مراد از صاحبين آنست
 صلى الله عليه وسلم
 كبر است
 آنست
 و در كبره
 است بخونه
 بخى تابان
 شای صح تا کرد از شمس
 دستور بابت بگو
 آقا بنده بگو
 از بنده آنحضرت صلى الله
 عليه وسلم خلافاً اينست
 كذا و غيره از طبع روان
 شد

عن لحم صيد وجده عند اهل الرتبة فامرهم بالكله قال ثم اني شككت فيما امرتهم به فلما قدمت المدينة خرجت
 ذلك لعمري بن الخطاب فقال ماذا امرتهم به قال امرتهم بالكله فقال عمرو امرتهم بغير ذلك ففعلت بك تيواعد
 اخرج مالك عن ابن شهاب بن عمر بن الخطاب مر بقسطنطين في الحرم اخرج به مالك عن عبد الرحمن بن عبد القادر
 انه طاف بالبصرة مع عمر بن الخطاب بعد صلوة الصبح فلما قضى عمر طوافه نظر فلم ير الشمس فركب حتى انزل بذي طوى
 فصلى ركعتين لخرج به مالك عن يحيى بن سعيد بن عمر بن الخطاب ورجلا من مراء النظر ان لم يكن وقع البيت حتى
 وقع البيت اخرج به مالك عن سليمان بن يسار بن الاسود جاز يوم النحر وعمر بن الخطاب ينحصر بدنه فقال
 يا امير المؤمنين انظرنا العدة كنا نرى ان هذا اليوم يوم عرفة فقال عمر اهدى لي بكه فطف انت ومن بهك
 انحر واهديا ان كان محكم ثم اهلقتوا واقصر واوارجوا فاذا كان عام قابل فحجوا واهدوا فمن لم يجد فصيام ثلثة ايام
 وسبعة اذ ارجع اخرج به مالك عن يحيى بن سعيد انه قال اخرجني سليمان بن يسار بن ابا ايوب الانصاري فخرج حاجا
 اذا كان بالنازية من طريق مكة فمسل رواه وانه قدم على عمر بن الخطاب يوم النحر فذكر له ذلك فقال عمر بن
 الخطاب اصنع بالصنع المستم ثم قد حملت فاذا ادركك الحج قابلا فاحج واهد ما استيسر من الهدى اخرج به مالك عن
 زيد بن اسلم ان رجلا جاز الى عمر بن الخطاب فقال يا امير المؤمنين اني اصببت جراوات بسوطي وانا محرم
 فقال له عمر بطعم قمبضة من طعام اخرج به مالك وعنه ابي الزبير الملكي ان عمر بن الخطاب قضى في الصبح كبش
 وفي الغزال اجنزة وفي الارزب البناق وفي السير بوع بجفيرة اخرج به مالك وعنه محمد بن سيرين ان رجلا جاز الى
 عمر بن الخطاب فقال اني اجريت وصاحب لي فرسين الى ثغرة ثنية فاصنبا نظيبا او نحن محرمان فلما اترى
 فقال عمر لرجل الى جنبه تعال حتى احكم انا وانت قال فحكما عليه بعنزة فولى الرجل وهو يقول هذا امير المؤمنين
 لا يستطيع ان يحكم في طلبي حتى دوام رجلا يحكم معه فسمع عمر قول الرجل فدعاه فسأله هل تعرف سورة المائدة فقال
 لا قال فهل تعرف هذا الرجل الذي حكم سمي فقال لا فقال عمر واخبرني انك تعرف سورة المائدة لا وجعتك
 ثم اثم قال ان الله تبارك وتعالى يقول في كتابه يحكم بؤذاعل منكم هيا بلع الكعبته هذا عبد الرحمن بن
 حوف اخرج به مالك من كتاب النكاح والطلاق وعنه سعيد بن المسيب بن عمر بن الخطاب قضى في المرة الاولى
 رجلا الرجل انما اخرجت السور فقد وجب عليه الصداق اخرج به مالك وعنه ابي الزبير الملكي ان عمر بن

قوله

Marfat.com

الخطاباتي بکاح لم يشهد عليه الارجل وامرأة فقال هذا الكاح الشر ولا اجنيه ولو كنت تقدمت فيه لرحمت
 اخرج مالک وعمر سليمان بن يسار ان طليحة الاسديّة كانت تحت رشيد الثقفي فطلقها ففكحت في عدها ففكها
 عمر بن الخطاب ضرب زوجها بالحققة ضربات وفرق بينهما الحريث اخرج مالک وعمر عبد الصمد بن عتبة بن مسعود
 ان عمر بن الخطاب سئل عن المرأة وابنتها من ملك اليمين لوطا اهدىها بعد الاخرى فقال عمر احب ان اجنيهما
 جميعا ونهى عن ذلك اخرج مالک وعمر عروة بن الزبير ان عروة بنت حكيم دخلت على عمر بن الخطاب فقالت ان
 ربيعة بن ابيته تتمتع بامرأة مؤلدة فجعلت منه فخرج عمر بن الخطاب فزعا بجزيرة رواه فقال هذه المتعة ولو كنت
 فيها لرحمت وعمر سعيد بن المسيب قال قال عمر بن الخطاب يا رجل تزوج امرأة وبها جنون او جذام او برص
 فمتسها فلها صداقها كاملا وذلك لزوجها عزم على ولها اخرج مالک وعمر مالک انه بلغه انه كتب الى عمر بن الخطاب
 من العراق ان رجلا قال لامرأته جبلك على غاريك فكتب عمر بن الخطاب لبل عاملة ان يهره يوافيني بك في الموسم
 فبينما عمر يطوف بالببيت اذ لقيه الرجل فسلم عليه فقال لعمر من انت فقال انا الرجل الذي امرت ان اجلب
 عليك فقال عمر ساك برب هذا البيت ما روت بقولك جبلك على غاريك فقال الرجل يا امير المؤمنين
 لو اختلفتني في غير هذا الموضع ما صدقتك اروت بذلك لفراق فقال عمر بن الخطاب هو ما روت اخرج الموطا
 وعمر سعيد بن المسيب ان عمر بن الخطاب قال يا امرأة فقدت زوجها فلم تدري اين هو فانها تنظر اربع سنين ثم
 تعد اربعة اشهر وعشرا ثم تحل اخرج مالک وعمر انه قال قال عمر بن الخطاب يا امرأة طلقت فحاضت حيضة
 او حيضين ثم رفعتها حيضها فانها تنظر تسعة اشهر فان بان بها حمل فذلك والا اعتدت بعد التسعة الا شهر
 ثلثة اشهر ثم حلت اخرج مالک وعمر مالک انه قال بلغني ان عمر بن الخطاب قال في المرأة يطلقها زوجها وهو غاف
 عنها ثم راجعها فلا تبغها رجعة وقد بلغها طلاقه اياها فتزوجت انه ان دخل بها زوجها الاخر ولم يدخل لها فلا
 سبيل لزوجها الاول الذي كان طلقها اليها اخرج في الموطا وعن الحسن عن عمر بن الخطاب ان المرأة تتفخر
 ان زوجها لا يصل اليها فاجله ولا فلما انقضى الحول لم يصل اليها خيرة فاخترت نفسها ففرق بينهما عمر
 وجعلها تطليقة بانته اخرج احمد وعمر ابن عباس قال كان اطلاق عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم والى بكر
 وستين من خلافة عمر طلاق الثلث واحدة فقال عمران الناس قد سجدوا في امر كانت لهم فيه اناة فلو

بكر وعمر وسكون في التوقيت
 فاه متفق برؤف يعني در ١٢٥
 يعني شهر اربعة
 سكون ابن نادان امر به بكذا
 واداه است بكذا ١١٥

امضیناہ علیہم فاصفہ علیہم اخرجہ بحاکم و عن عمر بن الخطاب انہ قال لا یمن من فوج ذوات الاحساب اللہ
 ان کفار اخرجہ محمد و عن ابراہیم ان ابانکف طلق امرأته تطلیقة ثم فاب فاشهد علی رجعتها ولم یلینها ذلک حتی
 تزوجت فجار و قد هیت تزف الی زوجها فاتی عمر بن الخطاب بنی المدینه فذکر ذلک له فکتب الی عامله ان
 اورد کتبا ولم یدخل بها فمواحق بها وان وجدته قد دخل بها فی امرأته قال فوجدت بالیلة البساقه وقع علیها و
 هذا الی عامل عمر رضی المدینه فاجبره فعلم انہ جاز بامر بن اخرجہ محمد و عن سعید بن المسیب ان عمر بن الخطاب قام
 علی منبره فحمد المدون اثنی علیه فقال الا لا تغالوا فی صدقات النساء فانها لو كانت مکرمة فی الدنیا و تقوی
 عند المدکان اولکم بها نبیکم صلی المد علیہ وسلم ما زیدت امرأة من لسا ره و لابناته علی شتی عشرة اوقیة و ذ
 اربع مائة و ستم و ثمانین درهما اخرجہ بحاکم و عن ابی هريرة قال سمعت عمر بن الخطاب یقول ایما امرأة طلعت
 زوجها تطلیقة واحدة او تطلیقتین ثم ترکها حتی تحل و تلحق زوجها غیره فیموت عنها او یطلقها ثم ینکحها زوجها
 الاول فانها تكون عنده علی ما بقی من طلاقها اخرجہ مالک و عن نافع عن رجل من الانصار ان عمر بن الخطاب
 قال لو وضعت زوجها علی سریر لم یر فی من بعد خلعت اخرجہ مالک و عن سعید بن المسیب ان عمر بن الخطاب
 کان یرید المتوفی عنهن ازواجهن من البیة و یسمن اخرجہ مالک و عن العیثم بن ابی العیثم عن عمر بن الخطاب
 قال لو اخلعت بقاص شعر یا جاز ذلک اخرجہ مالک و عن عبد المد بن عمر قال جاز رجل الی عمر بن الخطاب
 فقال انه کان لی ولیة و کنت اطأ با فمعت امرأتی الیها فاضعتها فخلت علیها فقالت دونک فقه
 ارضعتها فقال عمر و بها و انت جارتیک فانما الرضاة رضاعة الصغیر اخرجہ مالک و عن ابراہیم ان عمر
 بن الخطاب کان یقول فی المرأة اذا خیر با زوجها فان اختارتہ فی امرأته وان اختارت نفسها فی تطلیقة
 و زوجها الملک بها اخرجہ محمد و عن عطار بن یسار ان معاویة بن ابی سفیان باع سقایة من فیه لب و ورق
 با کثر من ذرنا فقال لوالد الدرداد سمعت رسول المد صلی المد علیہ وسلم یخبر عن مثل هذا الا مثلا بمثل
 فقال له معاویة ما یری بمثل هذا فقال والد الدرداد من یغدر لی من معاویة انا اخرجہ عن رسول المد
 صلی المد علیہ وسلم و یخبرنی عن رأیه لاساکنک بارض انت بها ثم قدم الوالد المد الی عمر بن الخطاب فذکر له
 ذلک فکتب عمر بن الخطاب الی معاویة ان لا یبیع مثل ذلک الا مثلا بمثل و ذرنا بوزن اخرجہ مالک

فقالت لک عمر بن الخطاب
 و عن ابی هريرة قال سمعت عمر بن الخطاب یقول ایما امرأة طلعت
 زوجها تطلیقة واحدة او تطلیقتین ثم ترکها حتى تحل و تلحق زوجها غیره فیموت عنها او یطلقها ثم ینکحها زوجها
 الاول فانها تكون عنده علی ما بقی من طلاقها اخرجہ مالک و عن نافع عن رجل من الانصار ان عمر بن الخطاب
 قال لو وضعت زوجها علی سریر لم یر فی من بعد خلعت اخرجہ مالک و عن سعید بن المسیب ان عمر بن الخطاب
 کان یرید المتوفی عنهن ازواجهن من البیة و یسمن اخرجہ مالک و عن العیثم بن ابی العیثم عن عمر بن الخطاب
 قال لو اخلعت بقاص شعر یا جاز ذلک اخرجہ مالک و عن عبد المد بن عمر قال جاز رجل الی عمر بن الخطاب
 فقال انه کان لی ولیة و کنت اطأ با فمعت امرأتی الیها فاضعتها فخلت علیها فقالت دونک فقه
 ارضعتها فقال عمر و بها و انت جارتیک فانما الرضاة رضاعة الصغیر اخرجہ مالک و عن ابراہیم ان عمر
 بن الخطاب کان یقول فی المرأة اذا خیر با زوجها فان اختارتہ فی امرأته وان اختارت نفسها فی تطلیقة
 و زوجها الملک بها اخرجہ محمد و عن عطار بن یسار ان معاویة بن ابی سفیان باع سقایة من فیه لب و ورق
 با کثر من ذرنا فقال لوالد الدرداد سمعت رسول المد صلی المد علیہ وسلم یخبر عن مثل هذا الا مثلا بمثل
 فقال له معاویة ما یری بمثل هذا فقال والد الدرداد من یغدر لی من معاویة انا اخرجہ عن رسول المد
 صلی المد علیہ وسلم و یخبرنی عن رأیه لاساکنک بارض انت بها ثم قدم الوالد المد الی عمر بن الخطاب فذکر له
 ذلک فکتب عمر بن الخطاب الی معاویة ان لا یبیع مثل ذلک الا مثلا بمثل و ذرنا بوزن اخرجہ مالک

فانما الرضاة رضاعة الصغیر

وعن عبد السدين عمران عمر بن الخطاب قال لا تتبعوا الذهب بالذهب لا مثلاً بمثل ولا تشقوا بعضها على بعض ولا تبئوا الورق بالورق الا مثلاً بمثل ولا تشقوا بعضها على بعض ولا تبئوا الورق بالذهب اصحاباً غائب الاخرنا جزوان ستنظر كل ان يبلغ بيته فلما تنظره الى اخاف عليك الربا والربا هو الربوا اخرجه مالك وعن مالك بن اوس انه التمس صرافاً مائة دينار قال فدعا الى طلحة بن عبد المطلب^{صلى الله عليه وسلم} واصطفا منى واخذ الذهب يقبلها في يديه ثم قال حتى ياتي خازني من الغابة وعمر بن الخطاب يستمع فقال عمر لا والسد لا الفارقة حتى تاخذ منه ثم قال قل رسول الله صلى الله عليه وسلم الذهب بالورق بالابا بار وبار بالبر بالبر بالابا بار وبار والتمر بالتمر بالابا بار وبار والشعير بالشعير بالابا بار وبار اخرجه مالك وعن نافع ان حكيم بن حزام اتباع طعاما امر به عمر بن الخطاب للناس فباع حكيم الطعام قبل ان يستوفيه فيبلغ ذلك عمر بن الخطاب فرده عليه وقال لا تبع طعاما تبعته حتى تستوفيه اخرجه مالك وعن نافع عن عبد السدين عمران عمر بن الخطاب قبل من باع عبدا وله مال فماله للبايع الا ان يشترط المبتاع اخرجه مالك وعن ابن شهاب ان عبد السدين مسعود اتباع جارية من امراته زينب ثقيفة واشترطت عليه انك ان بعها في لي بالثمن الذي تبعتها به فسأل عبد السدين مسعود عن ذلك عمر بن الخطاب فقال عمر بن الخطاب لا تقر بها وفيها شرط لاهد اخرجه مالك وعن مالك انه بلغه ان عمر بن الخطاب قال لا حكرة في سوقنا لا بعد رجال بايديهم فضول من ادباب رزق من ارزاق المنزل بساقتنا فيحكرونه علينا ولكن اياها جلب على عمود كبدته في الشار والصيد فذلك ضيف عمر فليبيع كيف يشاء المد وليمسك كيف يشاء المد اخرجه في الموطا وعن مالك انه بلغه ان عمر بن الخطاب قال في رجل اسلف طعاما على ان يعطيه اياه في بلد اخر ففكره ذلك عمر بن الخطاب وقال فاقبل اكل اخرجه في الموطا وعامل عمر الناس على ان جاء عمر باليد من عنده فله الشطر وان جاؤا بالبند فلم يكد اخرجه البخاري تعليقا وعن ابن عمر النبي صلى الله عليه وسلم عامل اهل خيبر اشطرا يخرجها من نديع او تمر فكان يعطى ازواجه مائة وستة ثمانون وستة عشر ون وستة عشر قسم عمر خير فخير ازواج النبي صلى الله عليه وسلم ان تقطع لهن من المار والارض او يضي لهن فتمنهن من اخصار الارض فمنهن من اخصار الوصي فكانت عالسة اخصارت الارض اخرجه البخاري وعن اسلم قال قال عمر لولا آخر المسلمين

منشئ ارض بالكسر
بمعنى زياد في نقصان وتقصير
انما يقال استعنى على
بمعنى زياد في نقصان وتقصير
بمعنى زياد في نقصان وتقصير
بمعنى زياد في نقصان وتقصير
بمعنى زياد في نقصان وتقصير
بمعنى زياد في نقصان وتقصير
بمعنى زياد في نقصان وتقصير

اطاربت سلق اطاربت
اماد بن سلق سلف
سكون كاف بسلف بن سلق
وعن سلق بن سلق
سلق بن سلق
سلق بن سلق
سلق بن سلق
سلق بن سلق
سلق بن سلق
سلق بن سلق
سلق بن سلق

ما فتحت قرية الا سمها بين اهلها كما قسم النبي صلى الله عليه وسلم خيبر لخيرته البخاري ومن عرودة عن عائشة عن
 النبي صلى الله عليه وسلم قال من اضرنا ليست لاحد فهو احق وقال عروة وقضى به عمر في خلافة اخرجه البخاري
 قال ابو عبد الله بلعتا ان النبي صلى الله عليه وسلم جرحي البقيع وان عمرى السرف والرغبة اخرجه البخاري في الصحيح
 وعن ابن عم قال اصاب ارضنا خيبر قال رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال اصبنا ارضنا لم اصاب الا قطر النفس
 عندي فكيف تامرني به قال ان شئت حبست اصلمها وتصدق بها فتصدق بها عمران لا يباع اصلمها ولا يورث
 ولا يورث للفقير او القرى والرقاب في سبيل الله وابن السبيل لا جناح على من وليها ان ياكل منها بالمعروف غير
 متمول اخرجه ابو داود وعنه ابراهيم عن عمر بن الخطاب انه كان ينادي على منبر رسول الله صلى الله عليه وسلم
 في بيع اموات الاولاد انه حرام اذا ولدت الامه سيد ما تقنت وليس عليها بعد ذلك ريق اخرجه محمد وعنه يحيى
 بن سعيد عن سعيد بن المسيب ان عمر بن الخطاب احتصم اليه مسلم ويهودى فزاعى عمر بن الخطاب ان الحق لليهودى
 فقضى له عمر فقال لليهودى والله لقد قضيت بالحق فنصر به عمر بن الخطاب بالدره ثم قال وما يدريك فقال
 اليهودى انما نجد انه ليس قاض لقضى بالحق الا كان عن يمينه ملك عن شماله ملك استدانه ويوفقانه للحق ما دام
 مع الحق فاذا ترك الحق عرفا وتركا اخرجه مالك عن سبيته بن ابى عبد الرحمان انه قال قدم على عمر بن الخطاب
 رجل من اهل العراق فقال لقد جئتكم لامر بالراس ولا ذنبا قال عمر بن الخطاب ما هو قال شهادة الزور
 ظهرت بارضا فقال عمر وقد كان ذلك قال نعم قال عمر والسيد لا يورث رجل في الاسلام بغير العدل اخرجه مالك
 وعنه مالك انه بلغه ان عمر بن الخطاب قبال لا يجوز شهادة خصم ولا ظنين اخرجه في الموطا وعنه عبد الرحمن بن محمد
 بن عبد الله بن عبد القاري عن ابيه انه قال قدم على عمر بن الخطاب رجل من قبل ابي موسى الاشعري فسأل
 عن الناس فاخرجه ثم قال له عمر بن الخطاب بل كان فيكم من مغتر بخرجه فقال نعم رجل كفر بعد اسلام قال فما فعلت
 به قال قربناه ففرضنا عنقه فقال عمر افلا حستموه ثلاثا واظهرتموه كل يوم رغيها واستبقتموه لعله يتوب بل يبع
 امر الله تعالى ثم قال عمر اللهم اني لم اضرو ولم امر ولم ارض اذ بلغني اخرجه مالك وعنه سنين ابي جميله رجل من بني
 سليمان وجد منبوز فاني زلمان عمر بن الخطاب قبال فحببت به الى عمر بن الخطاب فقال ما حملك على اخذ هذه
 الفسقة فقال وجدتها ضالعة فاخذتها فقال عمر لقيت يا امير المؤمنين انه رجل صالح فقال عمر اذ هو يهرب حرولا
 في حيا

الا وهو مستحق له امواله

الا وهو مستحق له امواله

منه العيينه اسم قائله
 انما هي وابغضت كما يجب
 ينبغي فبما ذكره في الحديث
 انما هو مستحق له امواله
 فكل ما يدعى بالفساد
 في الحديث مستحق له امواله

ولاره وعلينا نقفتم اخرج به مالک وعن سليمان بن يسار ان عمر بن الخطاب كان يليط اولاد السجلمية
 بمن ادعاهم في الاسلام فاتي رجلان كلاهما يدعى ولد امراة فدعا عمر بن الخطاب قالوا فنظر اليهما فقال
 القائف لقد اشترى كافيهم فصر به عمر بن الخطاب بالدرة ثم دعي المرأة فقال اخبرني خبرك فقالت كان هذا
 لاحد الرجليين يايتني وبي في ابل لا يلهما فلما يفارقها حتى يظن او تظن انه قد استمر بها جبل ثم انصرف
 عنهما فاهرت عليه واما ثم خلف عليها هذا يعني الاخر فلما ادري من ايها هو قال فكلب القائف فقال عمر للغلام
 وال ايها شئت اخرج به مالک وعن مالک انه بلغه ان عمر بن الخطاب وعثمان بن عفان قضى احدهما في
 امراة غرت رجلا نفسها وذكرت انها حرة فولدت له اولادا فقضى ان يهدى ولده بمثلهم اخرج به في الموطا
 وعن عبد المدين عمران عمر بن الخطاب قال ما بال رجال يطئون ولا يدعهم ثم يعبرونهم لم تاتي وليدة
 يعترف سيدا بان قد لم بها الا احقت به ولد با فاعزوا بعد ذلك واتروا اخرج به مالک وعنه ان عمر بن
 الخطاب قال من احبى ارضا ميتة فهي له اخرج به مالک وعن يحيى المازني ان الضحاك بن خليفة ساق خليفا
 العريض والردان ميمر به في ارض محمد بن مسلمة فابي محمد فقال له الضحاك لم تمنعني وهو لك منفعة تشرب
 اولاد اخر او لا الضحك فابي محمد فكلم فيه الضحاك عمر بن الخطاب فدعا عمر بن الخطاب محمد بن مسلمة فامر ان
 سبيله فقال محمد لا والدم فقال عمر لم تمنع احاك ما ينفعه وهو لك نافع تسقى به اولاد اخر او هو لا الضحك فقال
 محمد بن مسلمة لا والدم فقال عمر والمدين بن بر ولوعلى بطنك فامر عمر ان يمر بفصل الضحاك اخرج به مالک وعن عمر بن
 المازني عن ابيه انه قال كان في حال طهره يبع لعبد الرحمن بن عوف فاراد عبد الرحمن بن عوف ان يحواله الى
 ناحية من احوال طهرى اقرب ارضه فمنعه صاحب احوال فكلم عبد الرحمن بن عوف عمر بن الخطاب ذلك فقضى عمر
 لعبد الرحمن بن عوف بتجوليه اخرج به مالک وعن يحيى بن عبد الرحمان بن حاطبان رقيقا لخطيب سرقوا ناقة
 رجل من مزنية فاتخذها فرقع ذلك الى عمر بن الخطاب فامر عمر كثير بن الصلت ان يقطع ايديهم ثم قال عمر ان
 تجيعهم ثم قال عمر والسد لا غرمك غرمنا ليق عليك ثم قال للمزني كم ثمن نافتك فقال المزني كنت والدم منها
 من ابعثته درهم فقال عمر عطه ثمانمائة درهم اخرج به مالک عن عبد الرحمن بن عبد القاري ان عمر بن الخطاب قال
 ما بال رجال يحلون ابناءهم غلاما يسكونها فان مات ابن احمد ثم قال مالي بيدي لم اعط احد اوان مات فهو

ابو القاسم بن سفيان بن عيينة

ابو جهم بن عوف

ابو جهم بن عوف

هو لاني قد كنت اعطيت اياه من نخل نخلة فلم يحجز بالذي نخلها حتى يكون ان مات لورثة فهي باطل اخرجه مالك عن
 ابى غطفان المزني ان عمر بن الخطاب قال من وهب ميتة لصلته رحم علي ووجه صدقة فانه لا يرجع فيها ومن وهب
 ميتة يرى انه اراد بها الثواب فهو علي ميتة يرجع فيها اذ لم يرض منها اخرجه مالك وعنه معاوية بن عبد المدين بن
 الجهمي ان اياه اخبره انه تزل منزل قوم بطريق الشام فوجد صرة فيها ثمانون دينارا فذكرها لعمر بن الخطاب فقال
 له عمر فما على ابواب المسجد واذا كرا بكل من ياتي من اشام سنة فاذا حضرت السنة فشا كما اخرج به مالك عن
 سليمان بن يسار ان ثابت بن الضحاك الانصاري اخبره انه وجد لغيره يا حرة فعقله ثم ذكر لعمر بن الخطاب فاجاب عمر
 بن الخطاب ان يعرفه لمثل مات فقال له ثابت انه قد شغلني عن ضيعتي فقال له عمر ارسله حيث وجدته اخرجه
 عن سعيد بن المسيب ان عمر بن الخطاب قال وهو مستظله الى الكعبة من اخذ ضالة فهو ضال اخرجه مالك
 وعنه مالك انه سمع ابن شهاب يقول كانت ضوال الابل في زمان عمر بن الخطاب بلا موبة بناج لا يسها
 حتى اذا كان زمان عثمان بن عفان لم تعبر فيها ثم تلج فاذا اجابها اعطى ثمنها اخرجه في الموطا وعنه يحيى بن
 سعيد انه قال سمعت العاصم بن محمد يقول كانت عن عمر بن الخطاب امرأة من الانصار فولدت له عاصم بن عمر
 انه فارقه فاجاب عمر بن الخطاب قبار فوجد ابنه عاصم يلعب في المسجد فاخذ بعضه فوضعه بين يديه على الدابة فاودعه
 حبة الفلام فتازعه اياه حتى اتيا ابا بكر الصديق فقال عمر اني وقالت المرأة اني فقال ابو بكر خذ منها ومنية قال
 فما ارجعه عن الكلام اخرجه مالك عن عمر بن عبد الرحمن بن ولاف المزني ان رجلا من جنينة كان يسبق الحاج فشيخي
 الرواحل فيغلي اياهم ليسرع السير يسبق الحاج فافلس فرجع امره الى عمر بن الخطاب فقال ابا بعد ايهما الناس فان
 الا سيفع اسيفع جنينة رضى من دينه وامانته بان يقال سبق الحاج والا وانا وان معرضا فاصبح قد دين بين
 كان له عليه دين فلياسا بالخذة تقسم له منهم واياكم والدين فان اوله هم واخره حرب اخرجه مالك وعنه مالك
 انه بلغه ان عمر بن الخطاب قوم الدية على اهل القرى فجعلها على اهل الذهب لاف دينار وعلى اهل الورق
 اثني عشر الف ودرهم اخرجه في الموطا وعنه عبدة السلماني عن عمر بن الخطاب قال على اهل الودق من
 الدية عشرة الاف ودرهم وعلى اهل الذهب لاف دينار وعلى اهل البقر مائة بقرة وعلى اهل الابل مائة من
 الابل وعلى اهل النعم الغاشاة وعلى اهل الحلل مائة حلة اخرجه محمد وعنه ابن شهاب عن كحول وعنه عطاء

الحاج فشيخي
 الرواحل فيغلي اياهم ليسرع السير يسبق الحاج فافلس فرجع امره الى عمر بن الخطاب فقال ابا بعد ايهما الناس فان
 الا سيفع اسيفع جنينة رضى من دينه وامانته بان يقال سبق الحاج والا وانا وان معرضا فاصبح قد دين بين
 كان له عليه دين فلياسا بالخذة تقسم له منهم واياكم والدين فان اوله هم واخره حرب اخرجه مالك وعنه مالك
 انه بلغه ان عمر بن الخطاب قوم الدية على اهل القرى فجعلها على اهل الذهب لاف دينار وعلى اهل الورق
 اثني عشر الف ودرهم اخرجه في الموطا وعنه عبدة السلماني عن عمر بن الخطاب قال على اهل الودق من
 الدية عشرة الاف ودرهم وعلى اهل الذهب لاف دينار وعلى اهل البقر مائة بقرة وعلى اهل الابل مائة من
 الابل وعلى اهل النعم الغاشاة وعلى اهل الحلل مائة حلة اخرجه محمد وعنه ابن شهاب عن كحول وعنه عطاء

الحاج فشيخي
 الرواحل فيغلي اياهم ليسرع السير يسبق الحاج فافلس فرجع امره الى عمر بن الخطاب فقال ابا بعد ايهما الناس فان
 الا سيفع اسيفع جنينة رضى من دينه وامانته بان يقال سبق الحاج والا وانا وان معرضا فاصبح قد دين بين
 كان له عليه دين فلياسا بالخذة تقسم له منهم واياكم والدين فان اوله هم واخره حرب اخرجه مالك وعنه مالك
 انه بلغه ان عمر بن الخطاب قوم الدية على اهل القرى فجعلها على اهل الذهب لاف دينار وعلى اهل الورق
 اثني عشر الف ودرهم اخرجه في الموطا وعنه عبدة السلماني عن عمر بن الخطاب قال على اهل الودق من
 الدية عشرة الاف ودرهم وعلى اهل الذهب لاف دينار وعلى اهل البقر مائة بقرة وعلى اهل الابل مائة من
 الابل وعلى اهل النعم الغاشاة وعلى اهل الحلل مائة حلة اخرجه محمد وعنه ابن شهاب عن كحول وعنه عطاء

قالوا ادركنا الناس على ان دية المسلم المحرم على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم مائة من الابل فقوم عمر بن الخطاب
الدية على اهل القرى الف دينار واثني عشر الف درهم اخرجوه البغوي في شرح السنة وفي رواية له عن عمر بن الخطاب
ابيه عن جده قال كان قيمة الدية على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم ثمانمائة دينار وثمانية آلاف درهم ودية اهل اللات
يومئذ على نصف من دية المسلمين قال فكان كذلك حتى استخلف عمر فقام خطيبا فقال ان الابل قد غلت قال
ففضها عمر على اهل الذهب الف دينار وعلى اهل الورق اثني عشر الفا وعلى اهل البقر مائة بقرة وعلى اهل الشاة الف شاة
وعلى اهل الحبل مائة حلة قال وترك دية اهل الذمة لم يرفعها فخرج من الدية رواه شرح السنة وعن المغيرة بن شعبه قال
نشدهم الناس اسمع من النبي صلى الله عليه وسلم احد منكم في الجنتين فقام المغيرة فقال قضى فيه عبد او امة فنشد الناس ايضا
فقام للقضى له فقال قضى النبي صلى الله عليه وسلم لي به عبد او امة فنشد الناس ايضا فقام للقضى عليه فقال قضى النبي
صلى الله عليه وسلم على غرة عبد او امة فقلت القضى على في الاكل والشرب لا استهل ولا نطق ان تطله فهو حق بالطل
فهم النبي صلى الله عليه وسلم معه فقال اشعر فقال عمر لولا بلغني من قضاء النبي صلى الله عليه وسلم بحلته دية بين يدي اخرج
الداري وعن ابن شهاب بن عمر بن الخطاب نشد الناس بمنى من كان عنده علم من الدية ان يخبرني فقام الضحاك
بن سفيان الكلابي فقال كتب الي رسول الله صلى الله عليه وسلم ان اورث امرأة اشيم النصبالي من دية زوجها فقال
له عمر بن الخطاب دخل ابيك فلما نزل عمر بن الخطاب خبره الضحاك فقضى بذلك عمر بن الخطاب قال ابن شهاب
وكان قتل اشيم خطأ اخرجته مالك عن عمرو بن شعيب بن رجلا من بني بليقال له فتاة خذف ابنه سيف فاصاب
ساقه فشرى في جرحه فمات فقدم سراقه بن جشم على عمر بن الخطاب فذكر ذلك فقال له عمر اعدوا ما قد يد عشر من مائة
حتى اقدم عليك فلما قدم عليه عمر اخذ من تلك الابل ثلثين حقة وثلثين جذقة والبعير خلفه ثم قال ابن ابي عمير
انا ذاقته فذبحها فان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال للقاتل شئ اخرجته مالك عن ابراهيم بن عمر بن الخطاب اتي برجل قد
قتل عمرا فله يقتله فبعض الاوليا فقام يقتله فقال عبد المدين مسعود كانت النفس لهم جميعا فلما عفي هذا حي النفس فلما
يستطيع ان ياخذ حقه يعني الذي لم يعف حتى ياخذ حقه غيره قال فماترى قال اري ان تجعل الدية عيسى في الم
وترفع عنه حقة الذي عفي قال عمرو بن ابي ذكوان اخرجته محمد بن سعيد بن المسيب بن عمر بن الخطاب قتل
نفس اربعة او سبعة برجل واحد قتلوه قتل غيلة وقال عمر لولا ان عليا اهل صنعوا لقتلتم جميعا اخرجته مالك

Marfat.com

الاصحاح

وعنه ان عمر بن الخطاب قال في خطبة قبل موته ايها الناس قد سنت لكم السنن ووضعت لكم الضر والنس
وتركتكم على الواضحة الآن فصلوا بالناس ميئاً وشمالاً وضرب باصدي يديه على الاخرى ثم قال ايهاكم ان
تهلكوا عن آية الرجم ان يقول قائل انما لاجد حدين في كتاب الله فقد رجم رسول الله صلى الله عليه وسلم
ورجمنا والذي نفسي بيده لولا ان يقول الناس زاد عمر بن الخطاب في كتاب الله لكتبها الشيخ والشيخة
اذا زنيا فارجموها التبتة فانما قد قرنا بما اخرج به مالك وعنه الشعبي عن عمر بن الخطاب قال اذا قر الرجل بولده
طرفة عين فليس له ان يفيها اخرج به محمد وعنه صفية بنت ابى عبيدان ابابكر الصديق اتى برجل قد وقع على
جارية بكر فاجلبها ثم اعترف على نفسه بالزنا ولم يكن احسن فامر به ابو بكر فجلده احد ثم نفى الى ذلك اخرج به مالك
وعنه نافع ان عبدا كان يقوم على رقيق الخمس فانه استكره جارية من ذلك الرقيق فوقع بها فجلده عمر بن
الخطاب ونفاه ولم يجلد الوليدة لانه استكرهها اخرج به مالك وعنه عبد الله بن عباس المخزومي قال امرني
عمر بن الخطاب في فتيته من قرئش فجلدنا ولائد من ولاد الامارة خمسين خمسين في الزنا اخرج به مالك وعنه
ابى الزناد انه قال جلد عمر بن عبد العزيز عبدان في فرية ثمانين قال ابو الزناد فسالت عبد الله بن عامر
بن ربيعة عن ذلك فقال ادركت عمر بن الخطاب وعثمان بن عفان والخلقاء لم يجرأ فماريت اصداً
جلد عبدان في فرية اكثر من اربعين اخرج به مالك وعنه عمرة بنت عبد الرحمن ان رجلين استبانا في زمان عمر
بن الخطاب فقال احداهما لآخر والله ابى تران دلالة بزانة فاستشارني ذلك عمر بن الخطاب فقال
قائل مدح اباه وامه وقال آخرون قد كان لابيه وامه مدح غير غير ان ترى ان تجلده احد فجلده عمر بن الخطاب
احد ثمانين اخرج به مالك وعنه ربيعة بن ابى عبد الرحمن ان عمر بن الخطاب قال لرجل خرج بجارية لاملته
معها في سفر فاصابها ففارت امراته فذكرت ذلك لعمر بن الخطاب فسأله عن ذلك فقال وتهيالي
فقال عمر لست تنى البينة ولا ينيك باجمارك قال فاعترف امراته انها وتهيالي اخرج به مالك وعنه
السائب بن يزيد ان عبد الله بن عمرو بن الخطاب جاب بعلام الى عمر بن الخطاب فقال له اقطع يد غلامى هذا
فانه سرق فقال له عمر ماذا سرق فقال سرق امرأة لامرأتى ثمانون درهم فقال عمر اقطع يد غلامى
فان سرق متاعكم اخرج به مالك وعنه ابن عباس رضى الله عنهما قال ان الشراب كانوا يضرهون على

عمر رسول الله صلى الله عليه وسلم بالأيدي والنعال حتى توفي رسول الله صلى الله عليه وسلم وكانوا في خلافة
 ابني بكر أكثر منهم في عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال أبو بكر رضي الله عنه لوفرننا لهم حد افتوحوا
 مما كانوا يضربون في عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم فكان أبو بكر يجلد بهم أربعين حتى توفي ثم قام من بعده
 عمر فجلدهم كذلك أربعين حتى أتى برجل من المهاجرين الأولين وقد كان شرب فامر به أن يجلد فقال
 لم تجلدني بميني وبينك كتاب الله عز وجل فقال عمر رضي الله عنه في أي كتاب الله تجلدني لا أجلك فقال
 ان الله تعالى يقول في كتابه ليس على الذين آمنوا و عملوا الصالحات جناح فيما طعموا الآية فانا من الذين
 آمنوا و عملوا الصالحات ثم اتقوا و آمنوا ثم اتقوا و احسنوا شهدنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم بما
 والحديثية و الخندق و المشاهد فقال عمر رضي الله عنه الا تردون عليه ما يقول فقال ابن عباس ان هؤلاء
 الآيات انزلت عند الماضين و حجة على الباقي لان الله عز وجل يقول يا ايها الذين آمنوا انما اتخروا الخمر و الميسر
 و الانصاب و الازلام حرم من عمل الشيطان ثم قرأ حتى انقذ الآية الاخرى و من كان من الذين آمنوا
 و عملوا الصالحات ثم اتقوا و آمنوا ثم اتقوا و احسنوا فان الله عز وجل قد نهي ان يشرب الخمر فقال عمر رضي
 الله عنه صدقت فماذا ترون فقال علي رضي الله عنه نرى انه اذا شرب ساكر و اذا ساكر فزهي و اذا هذى
 افترى و علي المقري ثمانون جلدة فامر عمر رضي الله عنه فجلد ثمانين اخرجه الحاكم و عن مبرة الكلبي قال
 ارسلني خالد بن الوليد الى عمر فاتيته و هو في المسجد فقلت ان خالد بن الوليد ارسلني اليك و هو يقتر عليك
 و طلحة و الزبير رضي الله عنهم تسكنون معه في المسجد فقلت ان خالد بن الوليد ارسلني اليك و هو يقتر عليك
 السلام و يقول ان الناس قد اتهموك في الخمر و تحاقروا السقوة فقال عمر هم هؤلاء عندك فسلم فقال
 علي نراه اذا ساكر فزهي و اذا هذى افترى و علي المقري ثمانون فقال عمر بلغ صاحبك ما قال فجلد خالد
 ثمانين و جلد عمر ثمانين و كان عمر اذا أتى بالرجل القوي المنهك في الشرب جلدته ثمانين و اذا أتى بالرجل
 الضعيف الذي كانت سنة الزلة جلدته أربعين ثم جلد عثمان ثمانين و أربعين اخرجه الحاكم و عن السائب
 بن يزيد ان عمر بن الخطاب خرج عياله فقال اني وجدت من فلان ربح الشراب فزعم انه شرب بالطلا
 وانا سائل عما شرب فان كان يسكر جلدته احد فجلده عمر بن الخطاب كما جلدت بالمال و عن ثوبان بن

يعني يوم في خردون
 كورد چون مست شود
 بیهوشه گوید چون پیوده
 گوید تمست زانکه بیرون
 کهنه زانکه بیرون
 بعض ترا می فرماید
 عدد خوردن شراب
 معین بن جودان
 قیاس معین کرده است

السلي ان عمر بن الخطاب استشار في الخمر يشربها الرجل فقال له علي بن ابي طالب نرى ان تجلده ثمانين
فانه اذا شرب سكر واذا سكر نهدى واذا نهدى افترى او كما قال جلده عمر ثمانين اخرج مالك وعمر بن
الخطاب انه سل عن عبد العبد في الخمر فقال بلغني ان عليه نصف حد المحرم في الخمر وان عمر بن الخطاب وعثمان
بن عفان وعبد المدين عمر قد جلدوا عبدهم نصف حد المحرم في الخمر اخرج مالك وعمر بن محمود بن لبيد الانصاري
ان عمر بن الخطاب حين قدم الشام سلك اليماني الشام وبار الارض وثقلها وقالوا لا يصلحنا الا بالاشراب
فقال عمر اشربوا العسل فقالوا لا يصلحنا العسل فقال رجل من اهل الارض هل لك ان تجعل للناس
من هذا الشراب شيئا لا يسكر قال نعم فطنجوه حتى ذهب منه الثلثان وبقى الثلث فالتوا بغير فادخل
فيه عمر اصبعه ثم رفع يده فقبها تيمط فقال هذا الطلار هذا مثل طلار الابل فامرهم عمر ان يشربوا وفقا
له عيادة بن الحياست احللتها والسد فقال عمر كلاء والسد اللهم اني لا اهل لهم شيئا حرمت عليهم ولا احرم عليهم
شيئا احللتهم لهم اخرج مالك وعمر بن قيس بن حازم قال اتيت النبي صلى الله عليه وسلم لا بالية فحجبت وقد
قبض ابو بكر قائم مقامه فاطال الثناء واكثر البكار قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول
كفر بالسد استغفار من نسب وان دق وادعار نسب لا يعرف اخرج الدارمي وعمر بن ابراهيم قال قال
عبد الله كان عمر اذا سلك طريقا وجدناه سهلا وانه قال في زوج واليوس للزوج النصف وللمام
ثلث ما بقي اخرج الدارمي وعمر بن عبد الله قال كان عمر اذا سلك طريقا اتبعناه فيه ووجدناه سهلا وانه
تخصي في امرأة واليوس من اربعة فاعطى المرأة الربع والام ثلث ما بقي والاب سهمين اخرج الدارمي
وعمر بن ابراهيم في زوج وام واخوة لاب وام واخوة لام قال كان عمر وعبد الله وزيد يشركون قال عمر لم
يزدهم الاب الا قربا اخرج الدارمي وعمر بن عباس وابن الزبير ان ابا بكر جعل السجد ابا اخرج الدارمي وعمر
الشعبي قال كان عمر يقاسم الجديع والناوين فاذا ازدادوا اعطاه الثلث وكان يعطيه مع الولد
السدس اخرج الدارمي وعمر بن مروان بن الحكم ان عمر بن الخطاب لما طمن استشار بهم في السجد فقال اني
كنت رايت في السجد رايا فان لم يتيمم ان يتبعوه فاتبعوه فقال له عثمان ان تتبعك فانه اشهد و
ان تتبع راى الشيخ فلنمذو الراى كان اخرج الدارمي وعمر بن زيد بن ثابت انه كتب اليه معاوية يسأله

اخرج شيخنا اخرج

اخرج شيخنا اخرج

عن الجدة فكتب اليه زيد بن ثابت انك كتبت الي تسألني عن الجدة والعلم وذلك ما لم يكن ليقضى فيه
 الا الامر يعني الخلفاء وقد حضرت الخليفتين قبلك يعطيانك النصف مع الاخ الواحد والثلاث مع الاخر
 فان كثرة الاخوة لم يتقصوه من الثلث اخرجهم مالك وعن قبيصة بن ذؤيب انه قال جارت الجدة الى ابى بكر
 الصديق تسالته ميراثا فقال لها ابو بكر مالك في كتاب المدنى واعلمت لك في سنة رسول الله
 صلى الله عليه وسلم شيئا فرجى حتى اسأل الناس فسأل الناس فقال المغيرة بن شعبه حضرت رسول
 صلى الله عليه وسلم اعطابا السدس فقال ابو بكر هل معك غيرك فقام محمد بن سلمة الانصاري فقال
 ما قال المغيرة بن شعبه فانفذه بها ابو بكر الصديق ثم جارت الجدة الاخرى الى عمر بن الخطاب تسالته ميراثا
 فقال مالك في كتاب المدنى وما كان القضاء الذي قضى به الا بغيرك وما انا براء في الفراض شيئا
 ولكنه ذلك السدس فان اجتمعتما فيه فهو بينكما واتيكما خلت به فمولاها اخرجهم مالك وعن زيد بن اسلم
 ان عمر بن الخطاب سأل رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الكلمات فقال له رسول الله صلى الله عليه
 وسلم كيفيك من ذلك الآية التي انزلت في آخر سورة النساء اخرجهم مالك وعن الشعبي قال سئل ابو بكر عن
 الكلمات فقال انى ساقول فيها برى فان كان صوابا فمن الصدوان كان خطأ فمنى ومن الشيطان
 اراه ما خلا الوالد والولد فلما اتخلف عمر فقال انى لا يتخى الصدان ارو شيئا قال ابو بكر اخرجهم الدارمى وعن
 الضحاك بن قيس ان عمر قضى فى اهل طاعون عمورس اول طاعون فى الاسلام انهم كانوا اذا كانوا من
 قبل الاب سوار فبنوا الام حق واذا كان بعضهم اقرب من بعض باب فهم الحق بالمال اخرجهم الدارمى
 وعن سليمان بن يسار ان محمد بن الاشعث اخبره ان عمته له يهودية او نصرانية توفيت وان محمد بن الاشعث
 ذكر ذلك لعمر بن الخطاب وقال له من يرثها فقال له عمر بن الخطاب يرثها اهل دينها ثم اتى عثمان بن
 عفان فسالته عن ذلك فقال عثمان اترانى نسيت ما قال لك عمر بن الخطاب يرثها اهل دينها اخرجهم
 مالك وعن الشعبي قال كتب عمر بن الخطاب الى شرح ان لا يورث العميل الا بينية وان جارت به فى
 خرقتها اخرجهم الدارمى وعن سعيد بن المسيب يقول ابى عمر بن الخطاب ان يورث احد من الامام
 الا احدا ولد فى العرب اخرجهم مالك وعن عبد الرحمن بن حنظلة الزرقى عن مولى لقرش كان قد

ميل برقتن ابر
 كيك از بلاد خود حالت
 خودى در بلاد اسلام
 آفته شود بعض اوقات
 كه جيل بخي محمد بن
 بن طهره كه كسى ديگر را
 گويد كه در ارض من پاره
 من است تا كه ميراث دار
 از سواى او بخود كوشد
 پس قولش بدون گواه
 سينده نخواهد بود

يقال له ابن مسرى انه قال كنت جالساً عند عمر بن الخطاب فلما صلى الظهر قال يا ايها الذي علم ذلك الكتاب
 كعبه في شان العمرة يسأل منها ويستخبر فيها فأتى به يزفاه عاتورا ووقع فيه ما فهمنا ذلك الكتاب فيه ثم
 قال لورضيك السدا قرأك اخرج مالك وعن الشعبي قال عمر لا يرث قاتل خطأ ولا عمدا اخرج الدارمي وعن
 ابراهيم قال قال عمر اذا كانت امة تحت الملوكة فولدت لعلها فانه يعتق بعق امه وولاه له والى امه
 فاذا اعتق العبد حبه الولاد الى موالى ابيه اخرج الدارمي وعن علا بن زياد ان رجلا سأل عمر بن الخطاب
 فقال ان دار ثي كلابه فاوصى بالنصف قال لا قال فالثالث قال لا قال فالرابع قال لا قال فالخمس
 قال لا حتى صار الى العشر فقال اوص بالعشر اخرج الدارمي وعن عبد المدين ابي ربيعة ان عمر بن الخطاب
 قال يحدث الرجل في وصيته ما شارو ملاك الوصية اخرج الدارمي وعن يحيى بن سعيد ان ابا بكر
 الصديق بعث جيو شالي الشام فخرج ميثي مع يزيد بن ابي سفيان وكان امير ربيع من تملك للربيع
 فزعموا ان يزيد قال لابي بكر امان تركب واما ان انزل فقال ابو بكر يا انت بنازل وانا ابراك
 اني احتببت خطاي هذه في سبيل الله ثم قال لا انك ستجد قوم اذعموا انهم جسدوا انفسهم في سبيل الله
 فذبحهم وما زعموا انهم جسدوا انفسهم له وستجد قوما فخصوا عن اوساطهم من الشعر فاضرب ما فخصوا
 منه بالسيف واني سويك بعشر لا تقتلن امرأة ولا صبيتا ولا كبير ابرهرا ولا تقطعن شجرة اشجار ولا تحرقن
 عامرا ولا تعقرن شاة ولا بعير الا لاكله ولا تحرقن نخلا ولا تمرقن ولا تعقرن ولا تعقلن ولا تحرقن اخرج مالكا عن
 ابن عباس ان الخمس كان في عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم على خمسة اسهم للذوالرسول سهم ولذوي
 القربى سهم وللتيامي وللساكين وابن السبيل ثلثية سهم ثم قسمه ابو بكر الصديق وعمر الفاروق وعثمان
 والتويرين رضي الله عنهم على ثلثية سهم وسقط سهم الرسول وسهم ذى القربى وقسم على الثلثة الباقيين ثم
 سأل علي بن ابي طالب رضي الله عنه على ما قسمه عليه ابو بكر وعمر وعثمان اخرج القاضي ابو يوسف في كتاب
 الرجوع وعن عبد الرحمن ابن ابي ليلى قال سمعت عليا يقول قلت يا رسول الله ان اريت ابن
 بني حنظلة من الخمس فاقسمه جيتك كيلا نياز منا احد بعدك فافعل قال فولا نية رسول الله صلى الله عليه
 وسلم فقسمة جيتك ثم ولا نية ابو بكر الصديق فقسمة جيتك ثم ولا نية عمر بن الخطاب فقسمة جيتك حتى اذا كانت

الاربعون تسعون وخمسون
 الاربون تسعون وخمسون

الاربعون تسعون وخمسون

آخر سنة عمر بن الخطاب رضي الله عنه فأتاه مال كثير فعزل حقه ثم ارسل الى فقال خذ فاقسمه فقلت يا
 امير المؤمنين بنا عنده العام غني وبالمسلمين اليه حاجته فزوه عليهم تلك السنة ولم يدعنا اليه احد بعد عمر بن
 الخطاب رضي الله عنه حتى قمت اما سقاني هذا فلقيتني العباس بن عبد المطلب بعد خروجي من عنده فقال
 يا علي لقد حرقنا الغداة شيئا لا يريد علينا ابد الى يوم القيامة اخرجني ابو يوسف وعن الزهري ان نجدة كتب
 الى ابن عباس يساله عن سهم ذوى القربى لمن هو فكتب اليه ابن عباس كتبت الى تسالني عن سهم
 ذوى القربى لمن هو وهو لونا وان عمر بن الخطاب وعانا الى ان نيك منه بما و تقضى عنه عن منصرنا
 ونجدهم منه عا لنا فابينا الا ان يسلم لنا فابى ذلك علينا اخرجني ابو يوسف ومن حديث عائشة رضي الله
 عنها كانت فاطمة رضي الله عنها تسال ابا بكر نصيبها مما ترك رسول الله صلى الله عليه وسلم من خير وفدك
 وصدقة بالمدينة فابى ابو بكر عليها ذلك وقال ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا نورث ما تركنا صن
 وقال است تارك شيئا كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يعمل به الا علمت به فابى اخشى ان تركت شيئا
 من امره ان ازيغ فاما صدقة بالمدينة فدفعها عمر الى علي وعباس واما خير وفدك فاسكها عمر وقال بها
 صدقة رسول الله صلى الله عليه وسلم كانتا حقوقه التي تعروه ونوابه وامرهما الى من ولي الامر قال فما
 علي ذلك الى اليوم اخرجني البخاري ومن حديث مالك بن اوس قال عمر اشدوا الشدكم بالمد الذي باؤ
 تقوم السماره الارض بل تعلمون ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا نورث ما تركنا صدقة يريد
 رسول الله صلى الله عليه وسلم نفسه فقال الرهيط قد قال ذلك فاقبل عمر علي وعباس فقال اشد كما
 تعلمان ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قد قال ذلك قال نعم قد قال ذلك قال عمر فاني احدكم عن
 الامران المد قد خص رسول الله في هذا المعنى بشي لم يعط احد غيره ثم قرأ ما قاله رسول الله صلى الله عليه وسلم الى قوله قد
 وكانت هذه فالصحة لرسول الله صلى الله عليه وسلم والمد ما اختاروا وذكروا استاثر بها عليكم وقد اعطاكم
 وشها فيكم حتى بقي منها هذا المال فكان رسول الله صلى الله عليه وسلم ينفق على اهل بيته نفقة سنتهم من
 المال ثم ياخذ ما بقي فيجعل مال المد فعمل رسول الله صلى الله عليه وسلم بذلك حيوة الشدكم بالمد
 تعلمون ذلك قالوا نعم فقال ابو بكر انما الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقبضها ابو بكر فعمل فيها بما عمل

عن علي قال قال رسول
 الله صلى الله عليه وسلم
 خمس فوضعت مواضع
 رسول الله صلى الله عليه وسلم
 وحياته الى بكره وحياته ثم قال
 قال فده علي فقال خذ
 فقلت لا اريد به قال خذ
 فانتم احبها فقلت قد
 شئتم عن فجلدني
 بيت المال ايسر
 صلح ام سائر التار
 كبر ودفني توه
 فوضعت مواضع
 رسول الله صلى الله عليه وسلم
 وحياته الى بكره وحياته ثم قال
 قال فده علي فقال خذ
 فقلت لا اريد به قال خذ
 فانتم احبها فقلت قد
 شئتم عن فجلدني
 بيت المال ايسر
 صلح ام سائر التار
 كبر ودفني توه

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم والحمد للہ انما صدق بار راشد تابع للحق ثم توفي السديا بكرة فقلت انما ولي ابى بكر
 فقبطها سنتين من امرتى اعمل فيها باعمل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وما عمل فيها ابو بكر والحمد للہ انما فيها
 لصادق بار راشد تابع للحق ثم جتماني تكلماني وكلتكما واحدة وامركما واحد عيتي يا عباس تسألني نصيبك
 من ابن اخيك وجبارني هذا يريد عليا يريد نصيبا مرته من ابها فقلت لكما ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 قال لا نورث ما تركنا صدقة فلما بداني ان ادفع اليكما قلت ان شئتما دفعتها اليكما على ان عليكما عهد
 ويشا قد تعلمان فيها باعمل فيها رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وما عمل فيها ابو بكر وما عملت فيها نذوليتها
 فقلتها ادفعها اليها فبذلك دفعتها اليكما فاشدكم بالسهرل دفعتها اليها بذاك قال الربط نعم ثم اقبل على
 علي وعباس فقال اشدكما بل دفعتها اليكما بذاك قال لا نعم قال فلتمسان مني قضاء غير ذلك فواللہ
 الذي باؤنه تقوم السمار والارض لا اقبض فيها قضاء غير ذلك فان عجزت ما عنها فادفعها الي فاني اكني كما يا
 اخريه البخاري وعن ابى يوسف عن غير واحد من علماء اهل المدينة في قصته وضع النخرج على اهل العراق
 والشام ان اهل الشام والعراق اكثر واعلى عمر وقالوا لا تكلف ما افار المد علينا باساقنا على قوم لم يحضروا
 ولم يشهدوا ولا بنا قوم ولا بنا نعم ولم يحضروا وكان عمر لا يريد على ان يقول هذا راى قالوا فاستشروا
 فاستشار المهاجرين الاولين فاختلفوا فاما عبد الرحمن بن عوف فكان راى ان يقسم لهم حقوقهم وراى
 عثمان وعلي وطلحة راى عمر رضى اللہ عنہم فارسل الى عشرة من الانصار خمسة من الاوس وخمسة من
 الخزرج من كبرائهم واشرفهم فلما اجتمعوا حمد اللہ واشتري عليه بما هو امله واستحقه ثم قال اني لم ازجلكم الا ان
 تشركوا في امانتي فيما حملت من اموركم فاني واحد كما صدكم وانتم ايوم تقرون بالحق خافضى من خافضى ووفى
 من وافضى اريدان متبعوا الذي هو جو اى حكم من المد كتاب ينطق بالحق فواللہ لمن كنت نطقت
 باسم اريده ما اردت به الا الحق قالوا قد نسمع يا امير المؤمنين قال قد سمعتم كلام هؤلاء القوم الذين زعموا
 اني انظلمهم حقوقهم واني اعوذ باللہ ان اركب ظلما لمن كنت ظلمتهم شيئا هو لهم واعطيتهم غيرهم لقد شققت لمن
 رايت انه لم يبق شئ يفتح بعد ارض كسرى وقد غنمنا اللہ اموالهم وارضهم وعلوهم ففقت ما غنموا من مال
 اورثه بين اهلهم واخرجت خمس فوجهت على وجهه وانما في توجيهه ورايت ان اجلس للاضمين بعلوجبا

منه في يوم الجمعة
 من سنة ١٠٠٠
 في يوم الجمعة

منه في يوم الجمعة
 من سنة ١٠٠٠
 في يوم الجمعة

واضح عليهم فيها النخرج وفي رقابهم بحزيرة يودونها فيكون شيئا للمسلمين للمقاتلة والذرية ولمن يأتي بعدهم
 ارأيتم هذه الثغور ^{بها} بلها من رجال يلزمونها ارأيتم هذه المدن العظام والشام والجزيرة والكوفة والبصرة ومصر
 لها من ان ^{لشحن} بالجيوش وادرار العطار عليهم فمن اين يعطى هؤلاء اذا قسمت الارضين والعلوج فقالوا
 جميعا الراى رايتك فسمع ما قلت وما ريت ان لم تشحن هذه الثغور وهذه المدن بالرجال ويحبري عليهم
 ما يقوون به رجح اهل الكفر الى مدتهم فقال قد بان لي الامر فمن رجل له جزالة وعقل يضع الارض سواها
 ويضع على العلوج ما يتحملون فاجتمعوا على عثمان بن حنيف وقالوا له نبشثه الى اهم من ذلك فان له
 بصرا وعقلا وتجربة فاسرع اليه عمر فولاه مساحه ارض السواد فادت بجباية سواد الكوفة قبل ان يموت
 عمر بعام مائة الف الف والدمهم يومئذ درهم ودانقان ونصف كانت الدرهم يومئذ وزن الدرهم مثل
 وزن المشقال اخرجته في كتابنا نخرج وعن حبيب بن ابى ثابت ان اصحاب رسول الله صلى الله عليه
 وسلم وجماعة المسلمين ارادوا عمر بن الخطاب ان يقسم الشام كما قسم رسول الله صلى الله عليه وسلم خيبر وان كان
 اشد الناس عليه في ذلك الزبير بن العوام وبلال بن رباح فقال عمر اذا اترك من بعدكم من المسلمين لا شئ
 لهم ثم قال اللهم الكفتى بلالا واصحابه قال وراى المسلمون ان الطاعون الذى اصابهم لعجواس كان عن
 وعوة عمر قال وتركم عمر فتمته يودون النخرج الى المسلمين اخرجته ابو يوسف وعن مالك بن اوس بن الحندان
 قال فذكر عمر بن الخطاب يوما الفئى فقال ما انا حق لهذا الفئى منكم وما احد منا باحق به من احدنا انا على سنان
 من كتاب البدر عز وجل وقسم رسول الله صلى الله عليه وسلم ارضه والرجل وبلائه والرجل وعياله والرجل وحاجته
 اخرجته ابو داود وعنه قال فذكر عمر بن الخطاب انما الصدقات للفقراء والمساكين والعاملين حتى يبلغ علمهم
 حكيم فقال هذه لهؤلاء ثم قرروا علموا ان ما غنتم من شئى فان لخدمه الرسول حتى يبلغ وابن السبيل ثم
 قال هذه لهؤلاء ثم قرأ ما افاد الله على رسوله من اهل القرى حتى يبلغ للفقراء ثم قرأ الذين جاؤا من بعدهم
 ثم قال هذه ستوعبت المسلمين عامه قلن عشت فلينا تين الراعى وهو لبس وحمير نصيب منها لم يعرق فيها
 جبينه رواه في شرح السنه وعن ابراهيم بن عبد الرحمن بن عوف قال لما اتى عمر بكبوز كسرى قال له عبد
 بن ارقم الزهرى الا تجعلها في بيت المال حتى تقسمها فقال لا يظلمها سقف حتى امضيها فامر بها فوضعت

فانزل على وقدمه واد
 معنى حاست وقدمه كقول
 ومعنى هذا معنى تقدمه كقول
 ومعنى انك مستحق في ان
 فوهبته في بعض تقدم
 معنى است واد بعضه با
 يعنى كارتايمان من بعضي
 عيال واد بعضي اصليج ايمان
 سبب متفاوت بينه وبنوه
 دراصل قسمت هم كسرت
 وسكون راى
 موطا وادور
 اخرجت من اهل البيت وجميع
 موطا وسكون هم كقول
 از عين ومعنى البرق فها
 عينه انما اورا شقت به
 فواهم حصة خود بدون
 شقت فديانت
 مع بلانهم موصد وشد
 مبلين جاره واين في تقديرا
 استفهامت معنى اياها است
 واد انك انك اياها است

في سوح المسجد وباتوا بالحرس منها فلما أصبح امر بها فكشف عنها فرأى فيها من الحمر والبضار ما يكاد يتلأأ منه
 البصر قال فبكى عمر فقال له عبد الرحمن بن عوف ما يبكيك يا امير المؤمنين فوالله ان كان هذا اليوم يوم شكر
 يوم سرور و يوم فرح فقال عمر كلان هذا لم يعطه قوم قط الا التقى منهم العداوة والبغضاء ثم قال انكامل لهم بالصالح
 ام نحو فقال علي بن ابي طالب لم ثم دعاهم ثم دعا علي بن ابي طالب فحدثهم ثم دعا علي بن ابي طالب فحدثهم
 الدواوين و فرض للمهاجرين لكل رجل منهم ثمانية آلاف درهم في كل سنة وللانصار لكل واحد منهم اربع آلاف
 درهم و فرض لازواج النبي لكل امرأة منهم اثني عشر الف درهم الا صفية و جويرية لكل واحدة منهما ستة آلاف
 درهم قال سمع عن الزهري و قتادة قال فرض عمر لاهل بدر المهاجرين منهم لكل رجل ستة آلاف درهم اخرجه
 البغوي في شرح السنة و عن ابى جعفر محمد بن علي ان عمر لما دون الدواوين قال بمن ترون ان ابراهيم
 له ابر بالاقرب قال لا تقرب يك قال بل ابر بالاقرب قال لا تقرب بالاقرب برسول الله صلى الله عليه
 وسلم قال سمع عن بشام بن عروة عن ابيه قال نحى الزبير نفسه من الديوان حين قتل عمر و محي عبد الله
 بن الزبير نفسه حين قتل عثمان رواه ايضا في شرح السنة و اما تربيت كرون شيخين صحابه و سائر است
 له به هاج تربيت آنحضرت صلى الله عليه وسلم پس طول و عرضي دارد كه اين اوراق متحمل آن نمي تواند
 شد ليكن ناچار است از ذكر بعض احاديث كه شواهد اين معنى باشند پس از جمله تربيت صديق عمر فاروق
 را تشديد كردن در قتال اهل ر و دست عن ابى هريرة قال لما توفي رسول الله صلى الله عليه وسلم و كان
 ابو بكر و كعب بن كعب من العرب فقال عمر كيف تعامل الناس و قد قال رسول الله صلى الله عليه وسلم است
 ان اقاتل الناس حتى يقولوا لا اله الا الله فمن قالها فقد عصم مني ماله و نفسه الا بحد و حساب علي السلام
 و السلام قاتلن من فرق بين الصلوة و الزكوة فان الزكوة حق للمال و الصدقة سعيونا عنا فانوا لودوا
 الى رسول الله صلى الله عليه وسلم تعالتم على منعا قال عمر فوالله لو ان قتلهم صلى الله عليه وسلم لي كبر فمرفق
 و عن عمر ذكر عنده ابو بكر فبكي فقال و دوت ان على كلمة شمل عملي و ما واحد من ايامه و ليته و ليه من ليلا فذكر ليلا فذكر ليلا
 قال و لما يورثه فلما قبض رسول الله صلى الله عليه وسلم ارتدت العرب و قالوا لا نؤذي زكوة فقال ابو
 سعوى فقال لا مما بدتم عليه فقلت يا خليفة رسول الله بلغ الناس و ارفق بهم فقال الجبار ابي بلية

وخوار في الاسلام انه قد انقطع الوحي وتم الدين انيقص وانما حي رواه رزين وعن ابن عمر قال لما قبض
رسول الله صلى الله عليه وسلم كان ابو بكر في ناحية المدينة فجار فضل على رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو
مسيحي فوضع فاه على جبين رسول الله صلى الله عليه وسلم فجعل يقبله ويكلمه ويقول يا ابي انت وامى طبت
حياتك وطبت ميتك فلما خرج من الحرم من الخطاب وهو يقول يا ابي انت وامى طبت
حتى يقتل المنافقين وحتى يخزي الله المنافقين قال وكانوا قد استبشروا بموت رسول الله صلى الله عليه وسلم
وسلم فرفعوا رؤسهم فقال يا ايها الرجل اربع على نفسك فان رسول الله صلى الله عليه وسلم قد مات الم تسمع
يقول انك ميت وانهم ميتون وقال وما جعلنا لبشر من قبلك خلاقا ان مسّت فمهم الحالدون قال
ثم اتى بغيره فصدده محمد الصادق عليه ثم قال ايها الناس ان كان محمد الحكم الذي تعبدون فان الحكم قد مات
وان كان الحكم الذي في السماء فان الحكم لم يميت ثم تلا وما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل فان
او قتل القلبتم على اعقابكم حتى ختم الآية ثم نزل وقد استبشروا المسلمون بذلك وشهد فرحم واخذت المنا فقند
الكاتبه قال عبد المدين عمر فوالذي نفسي بيده فكانا كانت على وجوهنا غطية فكشفت اخرج ابن ابي شيبة
وعن زبير بن العمار عن ابن سابط قال لما حضرت ابا بكر الوفاة ارسل الي عمر يستخلفه فقال الناس استخلف
علينا قطا غليظا او قد ملكنا كان افظوا غلظ فماذا تقول لربك اذا القيته وقد استخلفت علينا عمر قال
انفوني بيلي اقول اللهم امرت خير اهلك ثم ارسل الي عمر فقال اني اوصيك بوصيته ان حفظتها ان لك عليك
حقا في الليل لا يقبله في النهار وحقا في النهار لا يقبله في الليل وانه لا يقبل نافلة حتى تؤدى الفريضة وانما
خفت موازين من خفت موازينه يوم القيمة باتباعهم الباطل في الدنيا وخفته عليهم وحق الميزان لا يوضع
فيه الا الباطل ان يكون خفيفا وانما ثقلت موازين من ثقلت موازينه يوم القيمة باتباعهم الحق في
الدنيا وثقله عليهم وحق الميزان لا يوضع فيه الا الحق ان يكون ثقيلا فان انت حفظت وصيتي هذه فلما
يكونن فاشباح اليك من الموت ولا بد منه وان انت ضيعت قولى هذا فلا يكن اليك من
الموت ولن تعجزه اخره ابو يوسف ورواه ابن ابي شيبة عن زبير ولم يذكر ابن سابط وفي رواية الم تر ان
اهل النجدة بصالح ما عملوا وتجاوز عن سيئاتهم فيقول القائل انما بلغ هؤلاء ذكرا اهل النار بسبى ما عملوا

قطر لفتح فادشدت
لا اخرج بمعنى بد فويلنا
بمعنى تحت لو دخل

ورد عليهم سلام ما علموا فيقولون القائل انما خير من هؤلاء وذكرا آية الرمة وآية العذاب فيكون المؤمن راغباً راسياً
 ولا يفتني على السر غير الحق ولا يفتني بيده الى التهلكة فان انت حفظت قولي هذا فلا يمين فاسباً حساباً ليك من
 الموت ولا بد لك منه وان انت ضيعت قولي هذا فلا يمين فاسباً البغض اليك منه ولن تعجزه اخرجه
 مصنفه وعن اسما ربت ميمس قال ليا ابن الخطاب الي انما خلفك نظراً لما خلقت ورائي وقد صحبت
 رسول الله صلى الله عليه وسلم فرأيت من اثره انفساً على نفسه والها على الهة حتى ان كنا ننتقل نهدي الى اهل
 من نفوس ما ياتينا عنه وقد صحبتني فرأيتني انما اتبعته سبيل من كان قبلي والهدى ما نمت فخلت ولا توهمت
 فسوت والى لعل السبيل ما زغت وان اول ما اذرك يا عمر تفك ان كل نفس شهوة فاذا اعطيتها
 كماوت في غيبها واذا ذكها هؤلاء النفر من اصحاب محمد صلى الله عليه وسلم الذين قد استنحت اجوافهم وطمعت بالصباهم
 واجب كل امرئ منهم نفسه وان لهم خيرة عند ربه واحدة منهم فاياك ان تكون واعلم انهم من يزوروا منك فاضتر
 ما خفت السلك مستقيمين باستقامت طريقتك هذه وصيتي اقرأ عليك السلام اخرجه ابو يوسف وعن
 عبد الله بن بكيم قال خطبنا ابو بكر بن فقال اما بعد فاني اوصيكم بتقوى الله وان تمنوا عليه ما هو الهة وان
 تخطوا الرتبة بالبرية وتجمعوا الاسحاف بالمسئلة فان الله اشنى على ذكر يا واهل بيته فقال انهم كانوا يسارعون
 في الخيرات ويدهون سائر فباورهم ساءوا كانوا الساشيعين ثم علموا عباد الله ان الله قد اراد من بجهه انفسكم فاحذروا
 على ذلك مواثيقكم واشتري منكم القليل الغالي بالكثير الباقي هذا كتاب الله فيكم لا تفتني بجائبه ولا يظني
 نوره فصدهوا بقوله واتصوا كتابه واستبصروا فيه ليوم النظرة فانما خلقكم للعبادة ووكلكم الكرام الكاتبين
 يعلمون ما تفعلون ثم علموا عباد الله انكم تغدون وتروحون في اهل قد غيب عنكم علمه فان سقطتم ان
 تنقضي الاجال وانتم في عمل الله فافعلوا ولن تستطيعوا ذلك الا بالله فسا بقوا في مهل آجالكم قبل ان
 تنقضي فيسروكم على اسوار اعمالكم فان اتوا ما جعلوا آجالهم لغيرهم ونسوا انفسهم فانها كم ان تكونوا امثالهم
 قالوا لوجه النوا فان وراكم طالباً حثيثاً سرية اخرجه ابو يوسف وابن ابي شيبة وعن انس قال كان
 ابو بكر خطيباً فيذكر به خلق الانسان فيقول خلق من مجرى البول من من فيذكر حتى يتقذر لصد لفسه
 اخرجه ابن ابي شيبة وعن عروة بن مسلمي قال قال ابو بكر اكلوا فان لم تبكوا فبأكلوا اخرجه ابن ابي شيبة وعن

عثمان بن عفان ان رجلا من اصحاب النبي صلى الله عليه وسلم حين توفي النبي صلى الله عليه وسلم حزوا عليه حتى كانوا بعضهم يوسوس قال عثمان فكنتم منهم فبينما انا جالس في ظل اطم من الاطام مر علي عمر وسلم علي فلم اشعرا نه مردلا سلم فانطلق عمر حتى دخل على ابي بكر فقال له اما يحبك اني مسرت علي عثمان فسلمت عليه فلم يرد علي السلام واقبل بهو والبكر في ولايته ابي بكر حتى سلما علي جميعا ثم قال ابو بكر جاري اخوك عمر قدكر انه مر عليك فسلم فلم ترد عليه السلام فما الذي حملك على ذلك قال قلت ما فعلت فقال عمر بل والى الله فعلت ولكنها عتبكم يا بني امية قال قلت والله ما شعرت انك مررت ولا سلمت قال ابو بكر صدق عثمان وقد شغلك عن ذلك امر فقلت اجل قال ما هو فقال عثمان توفي الله تعالى عز وجل بنبيه صلى الله عليه وسلم قيل ان نساكه عن نجاة هذا الامر قال ابو بكر قد سالت عن ذلك قال فقلت اليه فقلت له يا ابي انت وامى انت احق بها قال ابو بكر قلت يا رسول الله ما نجاة هذا الامر فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم من قبل سنى الكلمة التي عرضت على عمى فرد ما على فهو له نجاة اخرجه احمد وعن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم ان فاطمة بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم سالت ابا بكر بعد وفاة رسول الله صلى الله عليه وسلم ان يقسم لها ميراثها ما ترك رسول الله صلى الله عليه وسلم مما افار الله عليه فقال لها ابو بكر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا نورث ما تركنا صدقة قال فغضبت فاطمة فخرجت ابا بكر فلم تزل مهاجرة حتى توفيت قال وعاشت بعد وفاة رسول الله صلى الله عليه وسلم تسعة اشهر قال وكانت فاطمة تسأل ابا بكر نصيبها مما ترك رسول الله صلى الله عليه وسلم من خيبر وفدك صدقة بالمدينة فابى ابو بكر عليها ذلك وقال ست تارك شيئا كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يعمل به الا عملت به واني اخشى ان تركت شيئا من امره ان اربيع فاما صدقة بالمدينة فدفعها عمر الى علي وعباس فعليه عليها علي فاما خيبر وفدك فاسكها عمر وقال بها صدقة رسول الله صلى الله عليه وسلم كانتا حقوقه التي تعروه ونوابه وامرهما الى من ولي الامر قال فما على ذلك اليوم اخرجه احمد وعن ابي سلمة البجلي عن ابي بكر الصديق قال سمعته يخاطب للناس مرة حين تخلف فقال ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قام عام الاول مقامى هذا وبكى ابو بكر فقال اسال الله العفو والعافية فان الناس لم يعطوا

يعنى ابن خصلت كروا ب
سلام بكونه علامت قباب
شماست
عقب در اوقت بمقتضى
طبيعت بشرى لا بد و چون
حديث لا نورث ما تركنا
ساخت عقب فذكره
وهو ان يعنى القباض انه
علاقات است من شراكت
كلى كروا بسلام وغيره
نه يهد كذا في الحديث

بعد اليقين شيئا خيرا من العافية وعليةم بالصدق فانه في باجته واياكم والكذب فان مع الفجور وهما في النار
 ولا تقاطعوا ولا تباغضوا ولا تتحاسدوا ولا تباغضوا ولا تباغضوا ولا تتحاسدوا ولا تتحاسدوا ولا تتحاسدوا
 قال كنت اذا سمعت من رسول الله صلى الله عليه وسلم حديثا نفعتني الصد باشا سنة واذا صدقني عنه غيري
 اختلفه فاذا اختلف لي صدقته وان ابا بكر صدقني وصدق ابو بكر انه سمع النبي صلى الله عليه وسلم قال يا من
 رجل يذنب ذنبا فيتوضا فيحسن الوضوء قال مسعد بن عيسى وقال سفيان ثم يصلي ركعتين فيستغفر الله
 عز وجل الاغفر له اخرجيه الله وعن ابي هريرة الاسلمي انه قال كنا عند ابي بكر الصديق في عمل فغضب على
 رجل من المسلمين فاشتد غضبه عليه جدا فلما رأيت ذلك قلت يا خليفة رسول الله اضرب عنقه فلما
 ذكرت القتل صرف عن ذلك الحديث اجمع الى غير ذلك من النحو فلما افرقتنا ارسل الي بعد ذلك ابو بكر الصديق
 فقال يا ابا هريرة ما قلت قال ونسيت الذي قلت وقلت ذكره قال اما تذكر ما قلت قال قلت
 لا والله قال ارايت حين رايتني غضبت على الرجل فقلت و اضرب عنقه يا خليفة رسول الله صلى الله
 عليه وسلم اما تذكر ذلك او كنت فاعلا ذاك قال قلت نعم والله والان ان امرتي فعلت قال
 ويحك او ويلك ان تلك والدماهي لاحد بعد محمد صلى الله عليه وسلم اخرجيه احمد وعن الحسن البصري ان رجلا
 قال لعمر بن الخطاب اتق الله يا عمر فاشكر عليه فقال له قائل اسكت فقد اشرت فقال له عمر وعنه لا خير فيهم
 ان لم يقولوا لنا ولا خير فينا ان لم تقبل واوشك ان ترد على قائلها اخرجيه ابو يوسف وعن ابي المليح
 بن ساسمة الهذلي قال خطب عمر بن الخطاب فقال يا ايها الرعا ان لنا عليكم حق النسيئة بالغيب الموتة
 على الخيبر بها الرعا انه ليس من علم احب الي الله ولا اعم تقعا من علم امام ورقعه وليس من جهل الغرض
 ولا اعم ضررا من جهل امام وخرقه وانه من ياتقه بالعافية فيما بين ظهرانيه يعطى العافية من فوقه اخرجيه ابو يوسف
 وعن ابن عباس قال دخلت على امير المؤمنين عمر بن الخطاب فقلت يا امير المؤمنين اسلمت
 حين كفر الناس وجاهدت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم حين خذ الناس قبض رسول الله صلى الله عليه وسلم
 وهو عنك راض ولم يختلف في خلافتك اثنان وقلت شيئا فقال احمد على فاجدت عليه فقال والله
 الذي لا اله الا الله ان لي ما على الارض من صفراء وبيضا لا فتديت به من هول المطلاع اخرجيه ابو يوسف

وعن عطار الكلامي قال خطب عمر الناس فحمد الله وأثنى عليه ثم قال أما بعد إني أوصيكم بتقوى الله الذي
 يبقى ويهلك من سواه الذي بطاعته ينفع أوليائه وبمحصيته يضرب أعدائه فأليس لها لك ملك مخدرة في تعد
 ضلالة حسبها هدى ولا في ترك حق حسبها ضلالة وإن أخطأ تعاهد الراعي من رعيتيه تعاهد بهم بالذي ليس لهم
 في وظائف دينهم الذي هداهم الله وإنما علينا أن نأمرهم بما أمرهم الله من طاعته وإن نهاهم عما نهاهم الله
 عنه من محصيته وإن نقيم أمر الله في قلوب الناس وبعيدهم ولأننا نأمرهم بالخلق إلا وأن الله فضل الصلوة
 وجعل لها شروطاً فمن شرطها الوضوء والخشوع والركوع والسجود واعلموا أيها الناس إن الطمع فقهوان
 اليأس غنى وفي الغزاة راحة من خطايا السوء واعلموا أنه من لم يرض عن الله فيما كرهه من قضاءه لم يؤد
 إليه ويحب كنه شكره واعلموا أن الله تعالى عبداً يمتنون الباطل بوجهه ويحيون الحق بذكره يرغبوا ويرهبوا
 فرهبوا إن خافوا فلما يأسوا فالجبر ومن اليقين بالمرغيبين فخلصوا بالمرغيبين فخلصوا بالمرغيبين فخلصوا
 عنهم الحيوة عليهم نعمة والموت لهم كرامة أخرجهم أبو يوسف وعن زبير الياقوت قال لما أوصى عمر قال أوصى الخليفة
 من بعدي بتقوى الله وأوصيه بالمهاجرين الأولين إن يعرف لهم حقهم وكرامتهم وأوصيه بالانصار الذين
 تبؤوا الدار والأيمان إن يقبل من محسنهم ويتجاوز عن سيئهم وأوصيه بأهل الأسفار فأنهم رددوا الإسلام
 وغنم العدو وجياة المال إن لا يؤخذ منهم إلا فضلهم عن رضا منهم وأوصيه بالاعراب فأنهم أصل العرب
 وماودة الإسلام إن يؤخذ من عواصي أموالهم فيسروا على فقرهم وأوصيه بدمته الله وذمته رسول الله إن يوفى لهم
 بعهدهم وإن يقاتل من وراءهم ولا يكلفوا فوق طاقتهم أخرجهم أبو يوسف وعن سعدان بن أبي طلحة إن
 عمر خطب يوم جمعة فذكر نبى الله صلى الله عليه وسلم وذكر أبائهم وقال إني قد رأيت ويكاد تقرني وإن الله
 لم يكن ليضيع دينه ولا خلافة والذى بعث به نبيه صلى الله عليه وسلم فإن عجل بأمرفا خلافة شوري بين
 هؤلاء الستة الذين توفى رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو عنهم راض وإني قد علمت أن قوماً سيظنون
 في هذا الأمر أنا ضرتهم سيدي هذه على الإسلام فإن فعلوا فاولئك أعداء الله الكفرة والضلال وإني
 لأدع بعدي شيئاً أهم إلي من الكلالة وما أغلظني رسول الله صلى الله عليه وسلم في شيء ما صاحبه ما غلظ
 لي في الكلالة وما راجعني شيء ما راجعني في الكلالة حتى طعن بأبصاره في صدرى وقال يا عمر ألا تكفيك آية

الصحف التي في آخر سورة النصار فان اعش اقصى فيها قضيتها تفيض بها من يقهر القرآن ومن لا يقهر
 القرآن ثم قال اللهم اني اشهدك على امراء الانصار فانما بعثتهم ليعلمون الناس دينهم ومنته نبينهم صلى الله عليه
 وسلم وتقسيموا فيهم فيهم وليعبدوا عليهم ويرفعوا الي ما اشكل عليهم من امرهم ايها الناس انكم تاكلون شحرتين لا
 اراهما الا جيلين لقد رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا وجد ريحها من الرجل في المسجد امر به فاختد بيده
 فخرج الى البقيع ومن اكلها فليمتها طمنا اخر جراحه وعنه خالد بن معدان قال دخل عبد المدين الابطم على
 عمر بن عبد العزيز مع العامة فلم يفتحا لهم الا وهو بين يديه يكلمهم محمد الواشي عليه ثم قال ابا بعد فان الله
 خلق الخلق نفيا عن طاعتهم آمننا لمعصيتهم والناس يؤمنون في المنازل والمراني مختلفون فالعرب باشرة
 تلك المنازل اهل البحر واهل البر واهل البر يتبازرون في طيبات الدنيا ورخا عيشها لا يساون
 السخرى مع ولا يتلون له كتابا يستهم في النار وحيم اعي الحس مع الا لا يخصي من المرفوب عنه والمرفوب
 فلما اراد السدان ينشر عليهم رحمة بعث اليهم رسولا من انفسهم عزيزا عليه ما علمتم حريصا عليكم بالمؤمنين روف
 زيم صلى الله تعالى عليه وعليهم السلام ورحمة الله وبركاته فلم ينعهم ذلك ان جرعه في جسمه ونقبوه في
 رسمه ومعه كتاب من المناطق لا يقوم الا باذنه ولا يرسل الا باذنه ولا يقدم ولا يؤخر الا باذنه فلما
 امر بالغزوة وحمل على اجماد انبسط لامر الله لوشه فابج المدحمة واجاز كلمته واظهر دعوته وفارق الدنيا قيا
 نقيا ثم قام بعده ابو بكر فسلك سنته واخذ سبيله وارادت العرب او من فعل ذلك منهم فابى ان يقبل
 منهم بعد رسول الله صلى الله عليه وسلم الا الذي كان قابلا لتسرع السيوف من اغما واما واولئك الذين
 في شعلبا ثم تكسب باهل الحق اهل الباطل فلم يبرح يقطع اوصالهم وليتقى الارض وما بهم حتى ادخلهم
 في الذي خرجوا منه وقررهم بالذي نظروا عنه وقد كان اصاب من مال مكة ايرتوي عليه وجشتمه
 ارضعت ولدا له قرامى ذلك عند موة غصته في حلقه فادى ذلك الى الخليفة من بعده وفارق الدنيا
 نقيا نقيا على منهاج صاحبه ثم قام بعده عمر بن الخطاب فمصر الامصار وتغلظ الشدة بالدين وحسن
 ذراعيه وشمر عن ساقيه واعد للامور اقرباها وللحرب اتها فلما اصابه قمين المغيرة بن شعبه اغراب
 عباس يسال الناس هل يثبتون قائمك فلما قيل قمين المغيرة بن شعبه اهمل بجدرية ان لا يكون اصاب

از اوائل اهل جبريل
 اسرار فانما في ايشان
 از سنگ درشت و كنج نغز
 و اولاد اهل جبريل و بيان
 و اولاد اهل جبريل
 ر سکن ايشان
 عی شکر از ان خیمها
 یعنی چشمه و اولاد اهل جبریل
 عی شکر از ان خیمها
 سوه که در یکون موصوفه
 نیا ایشان میل را گزیدند و بیابان
 و در کنج نغز و ایشان می

ذوق في النفس فتحج عليه بانه اما استحل منه بما استحل من حقه وقد كان اصحاب من مال السبعة وثمانين الفاً
 فكمس بهار باعه وكره بها كفاية اولاده فاذا انا الى الخليفة من بعده وفارق الدنيا تقياً نقياً على منهاج صاحب
 ثم انك يا عمر بنى الدنيا ولدتك ملوكها والتمسك ثديها ونبت فيها تلمسها مظانها فلما وليتها اليها حيث
 القاها الصخرتها وجوتها وقدرتها الاما تزودت منها فاحمد لمد الذي جلا بك هو تبتا وكشف بك كرتبا
 فامض ولا تلتفت فانه لا يعز على الحق شئ ولا ينيل على الباطل شئ اقول قولى هذا واستغفر العدى
 وللمؤمنين وللمؤمنات قال ابو يوب فكان عمر بن عبد العزيز يقول في الشئ قال لي ابن الاتهم امض
 ولا تلتفت اخرج الدارمي وعن سالم بن عبد الدار قال دخل رجل من اصحاب رسول الله صلى الله
 عليه وسلم المسجد يوم الجمعة وعمر بن الخطاب يخطب فقال عمر اية ساعة هذه فقال يا امير المؤمنين انقلب
 من السوق فسمعت النداء فارتدت على ان توضات فقال عمر الوضوء ايضا وقد علمت ان رسول الله
 صلى الله عليه وسلم كان يامر بالنعل اخرج مالك واصحاب بهم حديث تفسير كروه انه بانك مراد ابن
 مبهم حضرت عثمان است وعمر بن عمرو بن ميمون الاودي ان عمر بن الخطاب لما حضر قال ادعوا لي
 عليا وطلحة والزبير وعثمان وعبد الرحمن بن عوف وسعد قال فلم يكلم احد منهم الا عليا وعثمان فقال
 يا علي لعلى هؤلاء القوم يعرفون لك قرابتك واماك المد من العلم والفقه فائق الدوان وليت
 هذا الامر فلما ترفعن بنى فلان على رقاب الناس وقال لعثمان يا عثمان ان هؤلاء القوم لعلم يعرفون
 لك صهرك من رسول الله صلى الله عليه وسلم وستك وشرفك فان انت وليت هذا الامر فائق الشد
 ولا ترفع بنى فلان على رقاب الناس فقال ادعوا لي صبيبا فقال صل بالناس ثلثا وجمع هؤلاء الربط
 فليخولوا فان اجبروا على رجل فاضر لوارس من خالفهم اخرج ابن ابي شيبة وعن اسلم انه حين بولع بالي كبر
 بعد رسول الله صلى الله عليه وسلم كان علي وزبير يدخلان على فاطمة بنت رسول الله صلى الله عليه
 وسلم فيشاورونها ويرتجعون في امرهم فلما بلغ ذلك عمر بن الخطاب خرج حتى دخل على فاطمة فقال يا
 رسول الله صلى الله عليه وسلم والدم من الخلق احد احب اليانا من ابيك واما من احد احب اليانا بعد ابيك
 منك وايم الله ذلك بانى ان اجتمع هؤلاء التفر عندك ان امرهم ان يحرق عليهم البيت قال فلما خرج

عمر جادو یا فقالت تعلمون ان عمر قد جازنی وقد حلف بالمدین منتم لیجر قرن علیکم البیت وایم المدین بمضین لما
حلف علیه فانصرفوا راشدين فروراکم ولا ترجعوا الی فانصرفوا عنها فلم يرجعوا الیه حتی بايعوا الابی بکر
اخرجه ابن ابی شیبہ وعن اسلم مولى عمران عمر بن الخطاب رأى علی طلحة بن عبید المدنی یاصبونا وهو
محرّم فقال عمر ما هذا الثوب المصبوغ یا طلحة فقال طلحة یا امیر المؤمنین انما هو مدر فقال عمر انکم ایها الریاضة
یفتدی بکم الناس فلو ان رجلا جالسا رأى هذا الثوب فقال ان طلحة بن عبید المدنی کان یلبس الثیاب
المصبغة فی الاحرام فلما لبسوا ایها الریاضة من هذه الثیاب المصبغة اخرجهم مالک و عن جابر بن عبد
قال سمعت عمر بن الخطاب یقول لطلحة بن عبید المدنی اراک قد شعشت واغیرت منذ توفی رسول
المدنی علیه وسلم لعک سارک یا طلحة اماره ابن عمک قال معاذ المدنی لا جدرکم ان لا اقل ذلك
سمعت رسول المدنی علیه وسلم یقول الی لا علم کلمة لا یقولها رجل عند ما حضرت الموت الا وجدوه
لما روجوا من یخرج من جسده وكانت له نور الیوم القيمة فلم اسأل رسول المدنی علیه وسلم عنها ولم
یخبرنی بها فذک الذی دخلنی قال عمر فانا اعلمها قال فلما احدث فهاهی قال هی الکلمة الی قال لعلها
الا المدنی قال طلحة صدقت اخرجهم احمد و عن عبد المدنی بن عباس فی قصته سرخ قیادی عمر بن الخطاب الی مصعب
علی ظهر فاصبحوا علیه فقال ابو عبیدة افرأ من قدر المدنی فقال عمر و غیرک قالها یا ابا عبیدة لعم نضر من قدر
المدنی قدر المدنی لو كانت لک اهل فبسطت وادیاله عدوتان احدیها نخبة و الاخری جدره الیس ان
رعیت انخبة فیهما بقدر المدنی وان رعیت اجدیه رعیتها بقدر المدنی اخرجهم مالک و عن عبایة بن رفاعه
قال بلغ عمران سعد المایبی القصر قال القصر الصعوبة فبعث الیه محمد بن مسلمة فلما قدم اخرج زنده و او
ناره و اتباع حطبا بدرهم وقیل لبعده ان رجلا فعل کذا و کذا فقال ذلک محمد بن مسلمة خرج الیه فحلف
بالمدنی ما قاله فقال نووی عنک الذی تقول و تفعل ما امرنا به فاحرق الباب ثم اقبل یعرض علیه ان
یزوده فابی فخرج فقدم علی عمر فخرج الیه فصار ذی بابه و رجوعه تسع عشرة فقال لولا حسن النطن یک رأیاً
انک لم توفعنا قال بلی ارسل یقر السلام و یعتذر و یحلف بالمدنی ما قاله قال فهل زودک شیئاً قال
لا قال فما نسک ان تزودنی انت قال الی کرهت ان امرک فیکون لک البارد و یکون الی الحار
ان المدنی

ع
صیغته من قول
انما نزل یعنی قول
سال که سلمان عطف
رویدگی بکثرت در پیش
باشد و چه در آن که
بسیب بناریه باریک
رویدگی در آن باشد
که تو آنرا نخواستی
بود و مقصود آنکه در حق
و در ایام آمدن تو بدین
زود کردی
تو نمی آید که در حق
سازد آنجا که

وحولى اهل المدينة قد قتلهم اجمع وقد سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول لا يشيع الرجل رجلا
 جاره اخرجيه احمد وعن سليمان بن خنظلة قال اتينا ابي ابن كعب فنحدث اليه فلما قام قمتا ونحن نمشي
 خلفه فرمقنا عمر بن الخطاب فصر به عمر بالمدية قال فالتقاه بدمراعيه فقال يا امير المؤمنين ما تصنع قال او ما
 ترى فقلت للمبتوع مذلة للتابع اخرجيه الدارمي وعن محمد بن سيرين قال قال عمر لابن مسعود الم ابنا
 او ابنت انك تفتي وليست يا امير المؤمنين حاربا من تولى قاربا اخرجيه الدارمي وعن تميم الدارمي قال
 تطاول الناس في البصرة في زمن عمر بن الخطاب فقال عمر يا معشر العرب لا ترض الارض ان لا اسلام
 الا بجماعة ولا جماعة الا بامارة ولا اماراة الا بطاعة فمن سوده قومته على الفقه كان حيوة له ولهم ومن سوده
 قومته على غير فقه كان هلاك له ولهم اخرجيه الدارمي وعن عبد الله بن مسعود قال لما قبض النبي صلى الله
 عليه وسلم واستخلفوا ابا بكر وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم بعث معاذا الى اليمن فاستعمل ابو بكر عمر
 على الموسم فلقى معاذا بكة ومعه رقيق فقال ما هؤلاء قال هؤلاء اهدوا لي وهؤلاء لابي بكر فقال له
 عمر اني اريك ان تاتي بهم ابا بكر قال فلقية من الغد فقال يا ابن الخطاب لقد اتيتني البشارة وانا انزوا
 النار وانت اخذت بحزبي ويا ابا بكر قال فاتي بهم ابا بكر فقال هؤلاء اهدوا لي وهؤلاء لابي بكر قال
 فانا سلمنا لك هديتك فخرج معاذا الى الصلوة فاذا هم يصلون خلفه فقال معاذا لمن تصلون قالوا
 لسعد بن زيد قال فاسم له فاعتقهم اخرجيه الحاكم وعن حذيفة بن اليمان انه تزوج يهودية بالمدائن فكتب
 اليه عمر بن الخطاب ان خل سبيلها فكتب اليه احرام هي يا امير المؤمنين فكتب اليه اعزم عليك ان
 لا تصنع كتابي حتى تخلي سبيلها فاني اخاف ان يقدي بك المسلمون فيختاروا نسا اهل الذمة بحالهم
 وكفى بذلك فتنه لنساء المسلمين اخرجيه محمد بن سعد بن سويد قال كتب عمر الى ابي موسى اما بعد
 فان سعد الرعاة من سعديت به رعيتته وان اشقى الرعاة عند المد من شقيت به رعيتته اياك ان ترفع
 فيرفع عمالك فيكون مثلك عند المد مثل البهجة نظرت الى خضرة من الارض فزلعت فيها تبغى بذلك
 السمن وانا تحفها في سمنها والسلام عليك اخرجيه ابن ابي شيبة وعن سفيان قال كتب عمر الى ابي
 موسى انك لمن تنال الآخرة بشئ افضل من الزهد في الدنيا اخرجيه ابن ابي شيبة وعن يحيى بن

دل امرت انزلو حار
 مبعثي لمر اخرجيه
 فاشته باخذ وقار مبعثي
 فخرجوا كرمون براحت
 بود مبعثي اخرجيه
 وانا جان بانكس والركن
 كرمي لراحت من است
 فيميراج حجابك است

سعیدان عمر بن الخطاب اور کجا بر بن عبد المدومعه جمال کچھ فقال ما هذا فقال يا امير المؤمنين قد مننا
 الى اللحم فاشتريت بدرهم لها فقال عمر ما يريد احدكم ان يطوى بطنه من جاره او ابن عمه اين يذهب
 عنك هذه الآية اذ تبتم طيبا تكلم في حيو تكلم الدنيا واستمعتم بها اخرج به مالك وعمر بن عمر قال دخل عليه
 عمر وهو على ما دته فامسح له عن صدره المجلس فقال بسم الله ثم ضرب بيده فلقم لقمته ثم شئى باخرى ثم قال
 انى لا تجد طعم دسم وما هو بدسم اللحم قال عبد المدومير المؤمنين انى خرجت الى السوق اطلب السمين
 لا شريه فوجدته غاليا فاشتريت بدرهم من المنزول وحملت عليه بدرهم سمنا فاروت ان تميز و
 عيالى عظماء فقال عمر ما اجتماع رسول الله صلى الله عليه وسلم قط الا اكل احدها وتصدق بالآله
 قال عبد المدومير المؤمنين فلن يجتمع عندي الا فعلت ذلك قال ما كنت لافعل اخرج ابن ماجه
 وعن ابن عباس قال كان عمر يدخنى مع اشياخ بدر فكان بعضهم وجد في نفسه فقال لم يدخنى نه سنا
 لنا انبار مشله فقال عمر انه من حيث علمتم قد عافات يوم فادخله معهم فماريت انه عانى يومئذ الا ليرحمهم
 قال ما تقولون فى قول الله اذا جاز نصر الله والفتح فقال بعضهم امرنا ان نحمد الله ونستغفره اذ انصرنا
 وفتح علينا وسكت بعضهم فلم يقل شيئا فقال لى اذ لك تقول يا ابن عباس فقلت لا قال فما
 تقول قلت هو اجل رسول الله صلى الله عليه وسلم اعلمه له قال اذا جاز نصر الله والفتح وذلك علامته
 ابلك فسبح بحمد ربك واستغفره انه كان توابا فقال عمر ما اعلم منها الا ما تقول اخرج البخارى وعمر بن ابى
 فراس قال خطب عمر بن الخطاب فقال يا ايها الناس الا انما كنا نعمر فكم اذ بين ظهرنا النبى صلى الله
 عليه وسلم واذا نزل الوحي واذا باننا الله من اخباركم الا وان النبى صلى الله عليه وسلم قد انطلق وقد
 انقطع الوحي وانما نعرفكم بالقول لكم من اظهر سنكم خيرا طيبا خيرا وحبينا عليه ومن اظهر لنا شرنا
 شرنا وبنضنا عليه سائركم بينكم وبين ربكم الا انه قد اتى على عين وانا احب ان من قر القرآن يري
 الله وما عنده فقد خيل الى باخرة الا ان رجلا قد قرأوه ويريدون به ما عند الناس فاريدوا الله تعال
 واريدوا بما علمكم الا انى والسما رسل عمالى اليكم ليضربوا ابشاركم ولا ياتخذوا منكم ولكن ارسل اليكم
 ليعلمكم دينكم ورسولكم فمن فعل به سوى ذلك فليفرعه الى فوالذى نفسى بيده اذ لا قصه منه فوشب

عمر بن العاص فقال يا امير المؤمنين اورايت ان كان رجل من المسلمين على رعيته فادب بعض علمته
 انك تقتصه منه فقال اي والذي نفس عمر بيده اذ الاقتصه منه وقد رايت رسول الله صلى الله
 عليه وسلم يقتص من نفسه الا لا تضربوا المسلمين فقتلوهم ولا تجزئوهم فقتلوهم ولا تمنعوا حقوقهم
 فتكفروهم ولا تنزلوهم الغياض فتضيعوهم اخرجه احمد وعنه عياض الاشعري قال شهدت ابي مروك و
 علينا خمسة امرار ابو عبدة بن الجراح ويزيد بن ابي سفيان ابن حسنة و خالد بن الوليد وعياض بن ابي
 عياض هذا بالذي حدث سما قال وقال عمر اذا كان قتال فحليكم ابو عبدة قال فكتبنا اليه انه قد جاش
 الينا الموت واستمدناه فكتب الينا انه قد جاني كتابكم تسدوني واكنى اولكم علي من هو اعز نصر او احمر
 جند المدعز وجل فاستنصروه فان محمد اصلي الله عليه وسلم قد نصر يوم بدر في اقل من عدكم فاذا اتاكم
 كتابي هذا فقاتلوهم ولا تراجبوني قال فقاتلناهم فزناهم وقتلناهم اربع فرسخ اخرجه احمد وعنه زيد
 بن اسلم قال كتب ابو عبدة بن الجراح الى عمر بن الخطاب يذكر له جموعا من الروم وما يتخوف منهم
 فكتب اليه عمر اما بعد فانه مهاينرل بعبد مومن من مننرل شديد يحبل الدر بعدة فرجا وانه لن يغلب
 عسر لسيرن وان الدر ليقول في كتابه يا ايها الذين آمنوا اصبروا وصابروا واولوا بطوا واقوال الدر لعلمكم
 تفعلون اخرجه مالك وعنه يحيى بن سعيدان عمر بن الخطاب كان يقول كرم للمومن تقواه ودينه حبه
 ومروته خلقه واجرته اوجين غر انزلنضهما الدر حيث يشاء فاجبان ليعر عن ابيه وامه واجرته ليقا تل
 من لا يوب به الى رحله والقتل حتف من الخوف والشهيد من اعسب نفسه على الدر اخرجه مالك
 وعنه ابي عثمان النهدي قال انا انا كتاب عمر بن الخطاب ونحن باؤريجان مع عتبة بن فرقد ابا بعد تزويج
 وارتموا واتعلوا والقوا الخفاف والقوا السراويل وعليكم بلباس ابيكم اسمعيل واياكم والنعمة وذي
 العجم وعليكم بالشمس فانها حمام العرب وتمعدوا واخشوشنوا واخشوشنوا واخلو لقوا واعطوا الريب
 استنهاوا تزوا نرو اوارمو الاغراض وفي رواية وانزوا على ظهور الخيل نرو اواستقبلوا بوجوهكم
 الشمس فانها حمامات العرب اخرجه البغوي في شرح السنة اما اتصاف شيخين بصفات كاملة بعبه كرا نرا
 ودر عرف زمان ما طر لقت گویند از خوف خشية ومحبت وفتاد مرضى خدا تعا در رسول او صلی الله علیه وسلم

بمعنی جمع کردن شکر و سپاس
 و باز داشتن ایشان از بدی علی بن ابی طالب
 خود را از آنکه در قرآن
 ان مع العسر یسر و در بار آمده
 عسر و در دو جا هم ف باللام
 هست و الذي است و در
 بر دو جا که هست دوم هم
 اول است
 یعنی شکر و سپاس
 و این که از ایل قضاقت
 بودند ایشو شکر یعنی خوشنود
 در لباس و فرزند کینه از خود
 یعنی شکر و سپاس
 و از نرو انرا یعنی حبه
 سوار شود بر ما
 انشورسب فی ذلک
 الجبار و الخلف فی ذلک
 يكون اعداء انا موسی

عمر بن العاص فقال يا امير المؤمنين اورايت ان كان رجل من المسلمين على رعيته فادب بعض علمته

و تعظیم جانب خدا تعالی و رسول او صلی الله علیه وسلم و نصیحت قرآن و ایستادن نزدیک او امر و نواهی
 او و ورع و زهد و اعراض از دنیا و تعلق از معاش و مانند آن پس بطریق اتم بود و ظهور خرق عوائد
 تربیت الهی ایشان را بر وی و مانند آن از ایشان بسیار مروی شده و شواهد آن معنی بسیار است حدیثی
 چند ازین جمله نیز روایت کنیم عن الضحاک قال رای ابو بکر الصدیق طیرا واقعا علی شجرة فقال طوبی
 لک یا طیر و الله لو دوت انی کنت مثلک تقع علی الشجرة و تاكل من الثمر ثم تطير و لیس علیک حساب
 و لا عذاب و الله انی لو دوت انی کنت شجرة الی جانب الطريق مر علی جبل فاخذ لی فادخلنی فاء
 کلنی ثم ازوردنی ثم اخرجنی بعر و لم اکن بشرا اخرج به ابن ابی شیبته و عن محمد بن ابراهیم قال لما تزلت
 ان الذین یغضون اصواتهم عند رسول الله و الذین امتحن الله قلوبهم للتقوی قال ابو بکر الصدیق
 یا رسول الله لا کلک الا کما فی السراحتی التی السراحتی ابن ابی شیبته و عن مجاهد قال قام ابو بکر خطیبا فقال
 البشر و انی ارجوان تیمم الله فی الامر حتی تشبعوا من الزیت و انجرت اخرج به ابن ابی شیبته و عن مسیون
 قال اتی ابو بکر یوافرا سحبا من فقال ما یبئند من صید و لا فخص من شجر الا باضتعت من التبع اخرج به
 ابن ابی شیبته و عن ابی السفر قال دخل علی ابی بکر ناس من اخوانه یعودونه فی مرضه فقالوا له یا
 رسول الله صلی الله علیه وسلم لاندعو لک طیبا ینظر الیک قال قد نظر الی قالوا فاذا قال لک قال
 قال انی فعال لما یرید اخرج به ابن ابی شیبته و عن عبد الرحمن بن ابی بکر قال ان صحابا لصفحة كانوا یاس
 قهر ران البنی صلی الله علیه وسلم قال من کان عنده طعام اسنین فلیذهب شیالث و من کان عنده
 طعام اربعة فلیذهب بنجاس و حادس و ان ابابکر جابله و انطلق البنی صلی الله علیه وسلم بعشیره
 و ان ابابکر تعشی عند البنی صلی الله علیه وسلم فجاء مضی من اللیل باشاره فقال لامرأة صلی
 من اضیافک قال او ما عشیتهم قالت ابواحتی تجبی ففضبت قال و الله لا اطعمه ابد فحلفت المرأة
 ان لا تطعمه و حلف الاضیاف ان لا یطعموه قال ابو بکر کان هذا من الشیطان فدعا بالاطعام فاکل
 و اکلوا جمیعا فجعلوا الایر فعمون لقمه الاریت من اسغلبا اکثر منها فقال لامرأة یا اخت نبی فراس ما هذا
 قالت و قره یعنی انما الان لا اکثر منها قبل ذلک ثلث مرار فاکلوا و بعث بها الی البنی صلی الله علیه

وسلم فذكر انه اكل منها متفق عليه وعن يحيى بن سعيد انه قال بلغني ان ابا بكر الصديق قال لعائشة و هو ^{لصخر}
 في كم كفن رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالت في ثلثه ثواب مريض سحوتيه فقال ابو بكر خذوا هذا الثوب
 ثوبا عليه قد صاب به مشق اوز عفران فاغسلوه ثم كفنوني فسمع ثوبين آخرين فقالت عائشة و يا هذا
 فقال ابو بكر الحنفي ارجع الى الجدي من الميت و انما هذا للمهله اخرج به مالك وعن عائشة زوج النبي صلى الله
 عليه وسلم انها قالت ان ابا بكر الصديق كان نخلها حاد و عشرين وسق من مال بالغابة فلما حضرته الوفاة
 قال و الله يا نبيته ما من الناس احب الي غني بعدي منك و لا اعز علي فقرا بعدي منك و اني كنت
 نخلتك حاد و عشرين وسقا فلو كنت جدوتيه و اخترتيه كان لك و انما هو اليوم مال و ارث و انما هما
 اخواك و اخطاك فاقسموه علي كتاب الله قالت عائشة فقلت يا ابا بكر و الله لو كان كذا و كذا لتركته انما
 هي اسما من الاخرى فقال ذو بطن نبت خارجة اراه جارية اخرج به مالك و در شواهد النبوة از ابو سعود
 انصاري منقول است كه گفته است اسلام ابو بكر شبيه لوجي است زيرا كه وى گفته است كه شى پيش
 از بعثت رسول الله صلى الله عليه وسلم در خواب و ديدم كه نوري عظيم از آسمان فرود آمد و بر بام كعبه
 افتاد و در ملكه همچ خانه مانند كه از آن نور چيزى بان در نيامد پس آن همه انوار جمع شدند و يك نور گشتند
 همچنان كه اول بود بخانه من در آمد و من در خانه خود را برستم با داذ آن خواب را بكي از احبار بود گفتم
 و تعبيران خواستم گفت اين از قبيل اضغاث احلام است و اعتبارى ندارد چون روزگارى برين
 كه نشت در بعضى تجارات ريجور كه مسكن بجز ار اهب بود رسيدم و تعبیر خواب خود را از وى پرسيدم
 گفت توجه كسى گفتم كه مروى ام از قریش گفت خدا تعالى در میان شما پيغمبرى خواهد برانگيخت و تو در
 ايام حيات وى وزير وى خواهى بود و بعد از وفات وى خليفه وى پس چون رسول الله صلى الله
 عليه وسلم مبعوث شد مرا با سلام خواند گفتم هر پيغمبر را وىلى بوده است بر نبوت وى و ليل تو وصيت
 گفت و ليل نبوت من آن خوابى كه و ديدى و آن خبر در جواب تو گفتم كه آن را اعتبارى نيست
 در بجز آن كه تعبیر آن چنين است و چنين من گفتم ترا باين كه خبر كرد گفتم جبرئيل گفتم من از تو پيغمبر
 و ليل و برهان نمى طلبم زياده از اين اشهدان لا اله الا الله و حده لا شريك له و اشهد انك عبده و رسول

كلامه بن پيغمبر
 است به قول النبي كاذبه
 و انما اول بيت
 و جعل بين
 جانزيه
 و بر و منى در سبب

بعد از آن رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود که هیچکس را با سلام دعوت نکردم که در اول توقف و ترود نکرد
 مگر ابو بکر که چون دید دعوت کردم تصدیق کرد و گفت که تو رسول خدای وی صدیق اکبر است و نیز در
 شواهد مذکور است که امیر المؤمنین ابو بکر صدیق گفته است که روزی در ایام جاهلیت در سایه درختی
 نشسته بودم ناگاه دیدم که شاخه ازان درخت میل بجانب من کرد چنانکه بس من رسید من ازان
 می نگرستم می گفتم که این چه خواهد بود آوازی ازان درخت بگوش من آمد که پیغمبری در فلان وقت
 بیرون خواهد آمد می باید که تو سعادت مندترین مردمان باشی بوی گفتم روشن تر بگویی که آن پیغمبر
 کیست و نام وی چیست گفت محمد بن عبد المذنب بن عبد المطلب بن هاشم گفتم وی صاحب ایمن
 و حبیب من است ازان درخت عهد بستم که هرگاه وی مبعوث شود مرا بشارت دهی چون وی
 مبعوث شد ازان درخت آواز آمد بجد باش و اتمام لن اسی یا ابو قحافة که وی بوی آمد سوگند
 برب موسی که هیچکس بر تو در اسلام سبقت نخواهد گرفت چون با ما دردم بسوی رسول الله صلی الله
 علیه وسلم رفتم چون مرادید گفت ای ابو بکر ترا بنجد تعالی در رسول وی میخوانم گفتم اشهد انک رسول الله
 صلی الله علیه وسلم بکنک باحق سرجامی پس بوی ایمان آوردم و تصدیق وی کردم و نیز در شواهد
 از ابو بکر صدیق منقول است که در مرض آخر خود گفت که امشب در تفویض امر خلافت بکراستنا و کردم
 و از خدا تعالی خواستم که مرا بر آنچه رضای وی دران باشد توفیق دهد گفتم سیدانید که دروغ نخواهم گفت
 و کدام عاقل در وقت ملاقات خدا تعالی اقرار بر وی روا دارد و فریفتن مسلمانان بدرونه جائز شمارد
 بعد گفتند ای خلیفه رسول خدا هیچکس را در صدق تو شک نیست بگو آنچه میگوئی در آخر شب خواب بر من
 غلبه کرد رسول الله صلی الله علیه وسلم دیدم که دو جامه سفید پوشیده بود و اطراف آن جامه باراسن
 جمع میکردم ناگاه آن دو جامه سفید سبز شدن و درخشیدن گرفت چنانکه نور آن دیده بیننده را می بود
 و بر دو جانب رسول الله صلی الله علیه وسلم دو مرد بلند بالا بودند در فایت حسن و جمال لباس ایشان
 سر بایه سر و بر پس رسول الله صلی الله علیه وسلم مرا سلام کرد و در شرف مصافحه شرف ساخت و دست
 مبارک بر سینه من نهادن و خندان و واضطرابی که در خود می یافتم ساکن شد گفتم ای ابو بکر شستیاق با

بملاقات تو بسیار است وقت نشد که پیش ما آئی من در خواب چندان گریستم که اهل من از آن خبر و از شدت
 بعد از آن مرا خبر دادند پس گفتم و اشوقاه الیک یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود که اندکی مانده است
 که وصال بی تو بهم فراق دست دهد بعد از آن گفت خدا تعالی ترا در تفویض خلافت اختیار داد و گفتم
 یا رسول اللہ تو اختیار کن رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمود که والی رعیت ساز عامل صادق قوی رود
 را که مرضی است در زمین و آسمان و پاکیزه ترین روزگار است اعنی عمر بن الخطاب پس گفت این
 دو مرد وزیران تو اند در دنیا و مددگاران تو اند در وقت وفات و همسایگان تو در بهشت بعد از آن
 مرا سلام کرد و آن دو مرد نیز مرا سلام کردند و گفتند خلاص یافتی از مکر و تو صدیقی در آسمان و تو
 صدیقی در میان ملائکه و صدیقی در زمین و صدیقی در میان خلق گفتم یا رسول اللہ پدر و مادر
 من فدای تو بگو این دو مرد کیانند که من مثل ایشان ندیدم فرمود که این دو فرشته کریم جبرئیل
 و میکائیل است برفت و من بیدار شدم رخساره از آب دیده تر و اهل بیت من بر بالین من گریان
 عن ابن شهاب قال رای النبی صلی اللہ علیہ وسلم رویا فقصها علی ابی بکر فقال یا ابا بکر رأیت کانی
 استبقت انا وانت در جنب بقتک بمراقبتین و نصف فقال یا رسول اللہ یبضک اللہ الی رحمة و
 و مغفرة و اعیش بعدک سنتین و نصفاً مغزولاً بن سعد عن نافع قال بلغنا ان عمر بن الخطاب قال
 فی ولدی رجل یوجه شیء من ینی فیملأ الارض عدلاً قال نافع لا احسبه الا عمر بن عبد العزیز مغزولاً
 للبهیقی و عن زید بن اسلم عن ابیه ان عمر بن الخطاب دخل علی ابی بکر الصدیق و هو یحذب لسانه
 فقال عمر غفر اللہ لک فقال ابو بکر هذا و ردنی الموار و اخرجہ مالک و عن زید بن اسلم ان عمر بن الخطاب
 کان یقول اللهم انی اسالک شهادة فی سبیلک و وفاة بیدرسولک اخرجہ مالک و عن زید بن
 اسلم انه قال شرب عمر بن الخطاب لبناً فاعجبه فقال الذی سقاه من این هذا اللبن فاجبره انه یدرد
 علی ما قد سماه فاذا نعم من نعم الصدقة و هم یسقون فخلبوا لی من الباهتا فجعلته فی سقائی فموتها فادخل
 عمر بن الخطاب یدیه فاه فاستقاه اخرجہ مالک و عن ابیه ان عمر بن الخطاب کان یصلی من اللیل
 ما شمار اللہ حتی اذا کان من آخر اللیل ایقظ اهلہ للصلوة یقول لهم الصلوة الصلوة ثم یتلو هذه الآیة

وأمر مالك بالصلاة واحمله عليها لانسالك رزقا نحن نرزقك والعاقبة للمتقوي اخرج مالك وعنه عن
 ابيانه قال عمر بن الخطاب ان في الظهيرة ناقة عمي ا فقال عمر وفيها الى اهل بيت يتفجعون بها قال
 فقلت وهي عمي ا قال لقيط وبنابا لابل قال فقلت كيف تاكل من الارض قال فقال عمر من نعم
 البخرية هي ام من نعم الصدقة فقلت بل من نعم البخرية فقال عمر والمدار وتم اكلها فقلت والسدان
 عليها اسم نعم البخرية فامر بها عمر فخرت وكانت عنده صحاف تسع فلما يكون فاكلته ولا طريفة الا جعل منها
 في تلك الصحاف فبعث بها الى ازواج النبي صلى الله عليه وسلم ويكون الذي يبعث به الى حفصة ابنته
 من آخر ذلك فان كان فيه نقصان كان في حظ حفصة قال فجعل في تلك الصحاف من لحم ملك البخرية
 فبعث بها الى ازواج النبي صلى الله عليه وسلم وامر بالبقية من لحم ملك البخرية ورفضه فدا عليه المهاجرين
 والانصار اخرج مالك وعنه انه قال خرج عبد الله وعبد الله ابنا عمر بن الخطاب في جيش الى العراق فلما
 قتلوا ا على ابي موسى الأشعري وهو امير البصرة فرحب بهما وسهل ثم قال لو اقدر لهما على امر نفعكما به
 فعلت ثم قال بلى هنا مال من مال السدريدان البعث بالى امير المؤمنين فاسلفكما قنبا عان
 به ستاعا من ستاع العراق ثم مبعثا بالمدنية فتوديان راس المال الى امير المؤمنين ويكون لهما
 الربح فقالا وودنا ففعل وكتب الى عمر بن الخطاب ان ياخذ منهما المال فلما قد باعا فارجا فلما وفعلا
 ذلك الى عمر بن الخطاب قال اكل الجيش اسلفه مثل ما اسلفكما قال لا فقال عمر بن الخطاب يا امير المؤمنين
 فاسلفكما اذيا المال ورجه فاما عبد الله فسكت واما عبد الله فقال يا امير المؤمنين هذا لو نقص
 المال او لك بضمناه فقال عمر اذ يا فسكت عبد الله ورجه عبد الله فقال رجل من جلساء عمر يا
 امير المؤمنين لو جعلت قراضا فقال عمر قد جعلت قراضا فانخذ عمر راس المال ونصف ربحه واخذ عبد الله
 وعبد الله نصف ربح المال اخرج مالك عن عمر بن الخطاب انه مر بالبقيع فقال السلام عليكم يا اهل
 القبور اتباركم عندنا ان نساكم قد تروجن ودياركم قد سكنت واموالكم قد فرقت فاجاب بالتفايا عمر
 ابن الخطاب اتبارنا عندنا قد مناه فقد وجدناه وما انقصناه فقد ربحناه وما اخلصناه فقد خسرناه فخر
 لابن ابي الدنيا في كتاب القبور بسند فيه شتم عن يحيى بن الربيع بن خرايم قال سمعت من يذكر عمر بن الخطاب

ذهب إلى قبر شبيب فاداه يافلان ولمن خاف مقام ربه جنتان فاجابه الفتى من داخل القبر يا عمر قد
 اعطانيهما بلى في الجنة مرتين والقصة بطوله معزولان عساكرو عن يحيى بن سعيد بن المسيب انه سمع
 لما صد عمر بن الخطاب من منى ما نوح بالابح ثم كوم كومة ثم طح عليها رواه واستلقى ثم يد يد على السماء
 فقال اللهم كبرت سنّي وضعفت قوتی وانتشرت رعيتی فاقضني اليك غير مضجع ولا مفطر ثم قدم
 المدينة في عقب ذي الحجة فخطب الناس ثم قال ايها الناس قد سنت لكم السنن وفرضت لكم الفرائض
 وتركتكم على الواضحة الا ان تفضلوا بالناس بيثيا وشمالا وضرب باحدى يديه على الاخرى ثم قال ايكم ان
 تملكوا عن آية الرحيم ان يقول قائل انما نجد حديث في كتاب الله فقد رجم رسول الله صلى الله عليه وسلم
 ورجمنا والذي نفسي بيده لولا ان يقول الناس زاد عمر بن الخطاب في كتاب الله لكتبها الشيخ والشجة
 اذ اني قارحها بالبتة فانا قد قرأنا ما قال يحيى قال سعيد بن المسيب فما اسلح ذو الحجة حتى قتل عمر
 بن الخطاب اخرجه مالك وعنه ان عمر بن الخطاب قال لرجل ما سمك فقال حجرة قال ابن مسعود
 ابن شهاب قال ممن قال من احرقه قال ابن مسعود قال حجرة النار قال باها قال بذات
 نطى فقال عمر ادركك اهلك فقد احترقوا قال فكان كما قال عمر بن الخطاب اخرجه مالك وعنه ان عمر بن الخطاب
 كان ياكل خبزا لسمين فدعا رجلا من اهل البادية فجعل ياكل ويشبع باللقمة وضرب الصخرة فقال له عمر كانك
 متقفر فقال والده ما اكلت سمنا ولا رأيت اكلابه متذكرا فقال عمرا اكل السمين حتى يحيى الناس من اول
 ما يحيون اخرجه مالك وعنه ان عمر بن الخطاب قال ايكم واللحم فان له ضراوة كضراوة الخمر اخرجه مالك وعنه
 اسحق بن عبد الله بن ابي طلحة انه قال قال انس بن مالك رأيت عمر بن الخطاب وهو يؤم من المومنين
 وقد رقع بين كتفيه برقع ثلاث بعد بعضها فوق بعض اخرجه مالك وعنه انس بن مالك قال رأيت
 عمر بن الخطاب وهو يؤم من المومنين يطرح له صاع من تمر فياكله حتى ياكل حشوها اخرجه مالك وعنه
 انه سمع عمر بن الخطاب وسلم عليه رجل فرد عليه السلام ثم سأل عمر الرجل كيف انت قال احمد ايك الله
 فقال عمر ذلك الذي اردت منك اخرجه مالك وعنه قال سمعت عمر بن الخطاب وخرجت معي حتى
 دخل حائطاً فسمعتة يقول وبنتي ومينيه جدار وهو في جوف الحائط عمر بن الخطاب امير المومنين بنجر

له
 شيخنا اسم فامل ان افاد
 شيخنا عبدون نان له
 ناخوشه ودر متقرب
 خالی از طعام بود ۱۲

يا ابن الخطاب لتتقين السواد ليعذبك اخرجته مالك وعمر قيس قال لما قدم عمر الشام متقبلا للناس وهو
على بعيرة فقالوا يا امير المؤمنين لو كنت بمزدونا يلطاك عظام الناس ووجودهم فقال عمر لا اراكم ههنا انما
الامر من ههنا واثار سيده الى السماء خلوا سبيل جملي اخرجته ابن ابي شيبة وعمر شقيق قال كتب عمر ان
الدينا خضرة حلوة فمن اخذها بحقها كان ثمنها ان يبارك له فيه ومن اخذها بغير ذلك كان كالمثل الثمر
لا يشبع اخرجته ابن ابي شيبة وعمر محمد بن شهاب قال قال عمر لا تعرض فيما لا يعينك واعترزل صدق
واحفظ من خيلك الا الامين فان الامين من القوم لا يعادله شيء ولا تصحب الفاجر فيعلمك
من فجوره ولا تفش اليه سره واستشر في امرك الذين يخشون الله اخرجته ابن ابي شيبة وعمر محمد بن
المنكدر قال دخل رسول الله صلى الله عليه وسلم على ابي بكر فراه ثقيلا فخرج من عنده فدخل على عائشة
فخبرها بوجع ابي بكر فدخل ابو بكر ليتهاون فقالت عائشة ابي يدخل فحبل النبي صلى الله عليه وسلم تعجب لما
عجل الله فيه من العافية فقال يا هو الا ان خرجت من عندي فعوفيت فانا اني جسر يعل عليه السلام
فحطني سطة فتمت وقد برت معزولا بن ابي الدنيا وابن عساكر عن صالح بن كيسان قال قال
عمر بن نضلة رايت سماء الدنيا افرجت بلي حتى دخلتها حتى انتهت الى السماء السابعة ثم انتهت الى
سدة المنتهى فقيل لي هذا مشترك فوضعتها على ابي بكر الصديق وكان اعبر الناس فقال ابشر يا بشا
فقتل بعد ذلك بيوم في غزوة ذي قرد معزولا بن سعد قال ابن اسحق وبلغني ان رسول الله صلى الله عليه وسلم
قال لابي بكر وهو حاضر ثقيفا اني رايت اني اهديتلى قبعة ملوثة زبد افنقر بايديك فارق ما فيها فقال
ابو بكر يا رسول الله ما اظن ان تدرك منهم يومك هذا ما تريد قال ولانا اراى ذلك معزولا للبيهقي وعمر
محمد بن سوقة قال اتيت نعيم بن ابي هند فاخرج الى صحيفة فاذا فيها من ابي عبدة بن الجراح وسواد
بن جيل الى عمر بن الخطاب سلام عليك اما بعد فانا عهدناك وامر نفسك لك فتم فاجت وقرت
امر نه الاترا حمر با واصفر با واسود با علبس بين يديك الشرف والوضيع والعدو والصدوق وكل
حصه من العدل فانظر كيف انت عند ذلك يا عمر فانا نخذرك يوم اتعنوفيه الوجوه ونحرف فيه القلوب
وتقطع فيه الحجج ملك فمرهم بحبيرة واهل خلق واخرون له يرجون رحمة ويخافون عقابه فانا كنا نحمدت

ان امرئذ الامم سيرج في اخر زمانها ان يكون اخوان العلانية اعداء السرية وانا نعوذ بالهدى منزل
 كتابنا سوى المنزل الذي نزل من قلوبنا فانا كتبنا به نصيحة لك ومسلام عليك فكتب اليها من عمر
 بن الخطاب الى ابي عبيدة ومعاوية بن جبل السلام عليكم انا بعد فانكما كتبتما الى تذكر ان انكما عهدتاني
 وامر نفسي الى مهم واني قد صحبت قد وليت امرئذ الامم احمد باواسود ما يجلس بين يدي الشريف
 الوضيع والعدو والصدوق ولكل حصته من ذلك وكتبتما كيف انت عند ذلك يا عمر وانه لا حول ولا قوة
 الا بالله وكتبتما تحذرا في ما حضرت به الامم قبلنا وقد يما كان اختلاف الليل والنهار باجال الناس
 يقربان كل بعيد ويبلبان كل جديد ويأتیان لكل موعود حتى يصير الناس الى منازلهم من اجتهد والتنا
 وكتبتما تذكر ان انكما كتبتما تحذران ان امرئذ الامم سيرج في اخر زمانها ان يكون اخوان العلانية اعداء
 السرية ولستم باولئك ليس هذا بزمان ذلك وان ذلك زمان يظهر فيه الرغبة والرغبة يكون رغبة
 بعض الناس الى بعض لصالح ونياهم درهته بعض الناس من بعض وكتبتما به نصيحة تعطاني بالله
 انزل كتابا سوى المنزل الذي نزل من قلوبكما وانكما كتبتما به نصيحة وقد صدقتم فلانما الكتاب الى
 فانه لا غنى عنكما والسلام عليكم اخرج ابن ابي شيبة وعمر بن حفص عن عمر بن الخطاب انه كان يقول
 اللهم اني اعوذ بك ان تاخذني على غرة او تدبرني في غفلة او تجعلني من الغافلين اخرج ابن ابي شيبة
 وعمر بن ابيار بن نمير قال والدم ما نخلت لعمر الدقيق قط الا وانا له عاص اخرج ابن ابي شيبة وعمر بن
 قال كان عمر بن الخطاب يمر بالآية في ورده فحيفة البكار فيسكي حتى يسقط حتى يلزم بيته حتى يعاد بحسبه
 مر ايضا اخرج ابن ابي شيبة وعنه كان عمر ممشي في طريق ومعه عبد الله بن عمر فرأى جارية تهزول فمش
 مرة وتقوم اخرى فقال يا بوس هذه باه من يعرف نباه فقال عبد الله بن عمر والسراحي بناتك قال
 بناتي قال نعم قال من هي قال نبت عبد الله بن عمر قال ويملك يا عبد الله بن عمر اهلكتها هزل اللقال
 ما صنع منقنا عندك فنظر اليه فقال ما عندي غير ان تكسب بناتك كما تكسب الاقوام لا والله لا لك
 عندي الا سمك مع المسلمين اخرج ابن ابي شيبة وعمر بن ابي عن عمر بن الخطاب انه قال في خطبة
 انفسكم قبل ان تجاسبوا ذرنا انفسكم قبل ان توزنوا للعرض الاكبر يوم تعرضون لما تحق منكم خافية

ع

واي برسخ ابن جارية
 كبت كخبرش ابان

اخرج ابن ابي شيبة وعنه عبد الله بن عدي بن ابي ابيار قال قال عثمان العبد اذا تواضع لسد رفع الشـ
 حكيمته وقال انتعش نعيشك المدفون في نفسه صغير وفي النفس الناس كبير وان العبد اذا تعظم وجهه لوجه
 وبه صمد الى الارض وقال احنا احنا ك المدفون في نفسه كبير وفي النفس الناس صغير حتى لموا حصر
 عندهم من خنزير اخرج ابن ابي شيبة وعنه رجل من غفار عن ابيه قال اقبلت بطعام احملة من ابحار
 على ابل من ابل الصدقة فتصنفا عمر فاعجبه بكر فيها قلت خذ يا امير المؤمنين فضرب بيده على كتفي فقال
 والسدانا باحق به من رجل من بني غفار اخرج ابن ابي شيبة وعنه عون بن عبد الله بن عتبة قال
 قال عمر جالسوا التوايين فانهم ارق شئ افضدة اخرج ابن ابي شيبة وعنه يحيى بن جعدة قال قال
 عمر لولا ان اسير في سبيل السدوا لضع جنبي لسدني التراب او اجالس قوما يلتقطون طيب الكلام كما
 يلتقط التمر الحليست ان اكون قد تحقت بالسد اخرج ابن ابي شيبة وعنه الاعمش عن شيخ قال قال عمر
 من اراد الحق فليتل بالبرز يعني يظهر امره اخرج ابن ابي شيبة وعنه الضحاك قال كتب عمر بن الخطاب
 الى ابي موسى اما بعد فان القوة في العمل ان لا تخرجوا عمل اليوم لغد فانكم اذا فعلتم ذلك تدارك
 عليكم الاعمال فلم تدروا ايها تخذون فاضعمتم فاذا خيرتم بين امرين احدهما للدنيا والاخر للآخرة فاحسوا
 امر الآخرة على امر الدنيا فان الدنيا تفنى وان الآخرة تبقى كونوا من المد على وجل وتعلموا كتاب السد فاش
 ينابيع العلم وريح القلوب اخرج ابن ابي شيبة وعنه ابي عثمان قال قال عمر اشكر غنيمته العابد اخرج
 ابن ابي شيبة وعنه عطار الخراساني قال اجلس عمر بن الخطاب على جاسية فخرج اليهم من العشي قالوا
 ما حبسك فقال غسلت ثيابي فلما جفت خرجت اليكم اخرج ابن ابي شيبة وعنه عبد الرحمن بن ابي
 ليلى قال قال قدم على عمر ناس من العراق فرأى كأنهم ياكلون تقذرا افراطا فقال ما هذا يا اهل العراق
 وشئت ان يدعق بي كما يدعق لكم لفعلت ولكنا نستيقى من دنيا نانا نجد في اخرنا اما سمعتم قال
 اذ تبسم طيبا تكلم في حيوتكم الدنيا واستمتم بها اخرج ابن ابي شيبة وعنه عاصم بن عمر قال كان عمر يقول
 يحفظ السد لكون كان عاصم بن ثابت بن الاعرج نذر ان لا يمش مشركا ولا يمش مشركا فتمتبه السد
 بعد وفاته كما اتفق منهم في حيوته اخرج ابن ابي شيبة وعنه الرزق بن بزيع قال سمعت ابن عمر

يعني به نفوس تجارة
 كخدمه لان شان
 ايشان پر كلف بنو
 ١٣

قال كان عمر بن الخطاب يوتي بخنجره ولحمه ولبنه وزيتيه ويلقه وياكل ثم يميص اصابعه ويقول هكذا
يسح يدية بيديه ويقول هذه منا ويل آل عمر خزيمة ابن ابي شيبه وعن ابي بلج قال قال عمر الدنيا
في الآخرة الا كنفجة ارنب خزيمة ابن ابي شيبه وعن حبيب قال قدم اناس من العراق على عمر وفيهم جبر
بن عبد الله قال فاما هم بجفنة قد صنعت بخنجر زيت قال فقال لهم قد ارسى ما تقدمون اليه فاشي
تريدون حلوا وحامضا وباروا وادوا وقد في البطون اخرج ابن ابي شيبه وعنه عن بعض اصحاب
عن عمر انه دعى الى طعام وكانوا اذا جاوروا بلون خلطه بصاحبه اخرج ابن ابي شيبه وعنه عن عبد الله بن عامر
قال رايت عمر بن الخطاب اخذت من الارض فقال ليتني هذه التبتة ليتني لم اكل شيئا ليت اتى
لم تلدن لي ليتني كنت نسيا نسيا اخرج ابن ابي شيبه وعنه ابن عمر قال كان راس عمر على حجرى فقال ضعه
لا أم لك فقال ويلى ويل ام عمران لم يغفر لي ربى اخرج ابن ابي شيبه وعنه حجة قال قال عمران
الفجور هكذا وعطى راسه الى حاصبيه الا ان البركة واكشف راسه اخرج ابن ابي شيبه وعنه انس قال غلا السحر
وغلا الطعام بالمدينة على عهد عمر فجعل ياكل الشعير فاستنكره بطنه فاهوى بيده الى بطنه فقال والسحر
ما هو الا ما ترى حتى يوحى الله على المسلمين اخرج ابن ابي شيبه وعنه عبد الله بن عامر قال خرجت
مع عمر فمأرتيه مضطربا فسطا حتى يرجح قال قلت فباي شئى كان يستنظر به قال يطرح النطع على
الشجرة يستنظر به اخرج ابن ابي شيبه وعنه حميد بن عبد الرحمن قال قال عمر لو هلك حمل من ولد النصارى
ضيا فابشاطى الفرات خشيت ان يسألنى المدعنه اخرج ابن ابي شيبه وعنه بشر بن عمر قال لما
اتى عمر بن الخطاب الشام اتى يسردون فركب عليه فلما هنزه نزل عنه وضرب وجهه وقال تبك الشدة
وقبح من علمك هذا اخرج ابن ابي شيبه وعنه حذيفة قال دخلت على عمر وهو قاعد على جذع فى داره
وهو يحدث نفسه فدوت منه فقلت ما الذى اهلك يا امير المؤمنين فقال هكذا بيده واشار بها قال
قلت ما الذى اهلك فوالله لو رأيتك امرانك لثكره لقومناك قال الذى لا اله الا هو لو رأيت منى
امر انكروني لقوتتموه فقلت الذى لا اله الا هو لو رأيت منك امر انكرو لقومناك قال ففرح
بذلك فرح شديدا وقال الحمد لله الذى جعل فيكم اصحاب محمد صلى الله عليه وسلم من الذين اذا رأى

١٠
نفسه نقيح لون بغيره
بنت بغيره ونيا بغيره
آخرت بمنزلة حبه حزين
سنت ومقصودا كرمى
موت دنيا يست ١٢

منى امرائكمه فومنى اخربه ابن ابى شيبة وعن اسلم قال كنت آلى عمر بالصلى من التمر فيقول يا اسلم
 ست عني قشره فاحسفه فياكله اخربه ابن ابى شيبة وعن ميكائيل شيخ من اهل خراسان قال كان عمر
 اذا قام من الليل قال قد رى مقامى وتعلم حاجتى فارحبنى من عندك يا الله سبحانه وتعالى
 سبحانالى قد مضت لى ورحمتى فاذا قضى صلوته قال اللهم لا ارسى شيئا من الدنيا يدوم ولا ارى حالا
 فيها تستقيم اللهم اجعلنى انطق فيها بعلم واصمت فيها بعلم اللهم لا تكسر لى من الدنيا فاطنى ولا تقل لى منها
 قانسى فان ما قل وكفى خير مما كثر والهى اخربه ابن ابى شيبة وعن على بن الاقمر قال كان عمر بن الخطاب
 يطعم الناس بالمدينة وهو يطوف عليهم وبيده عصا فخر به رجل ياكل بشماله فقال يا عبد الملك هينك قال
 يا عبد الله انما مشغولة قال فمضى ثم مر به وهو ياكل بشماله فقال يا عبد الملك هينك قال يا عبد الله انما
 مشغولة ثلاث مرات قال وما شغلها قال اصيبت يوم سوية قال فجلس عمر عنده سبى فجعل يقول له من
 يرضيك من غسل راسك وثيابك من يصنع كذا وكذا فدهاله بجاوم وامر له براحله وطعام وما يصلحه وما
 ينبغي له حتى رفع اصحاب محمد صلى الله عليه وسلم اصواتهم يدعون الله ثم قاروا من رافته بالرجل واهتاهم
 بالرسولين اخربه محمد وعنه معدان بن ابى طلحة السمرى ان عمر بن الخطاب قام خطيبا يوم جمعة او خطب
 يوم جمعة فحمد الله واثنى عليه ثم ذكر بنى السد صلى الله عليه وسلم وابا بكر ثم قال ايها الناس انى قدر ايت
 رويك ان دينا احمر تقرنى تقرتين ولا ارى ذلك الا حضور اجلى وان الناس يا مروتنى ان تخلف وان
 السد لم يكن ليضيع دينه وخلافته والذي بعث به نبية فان عجل لى امر فان خلافة شورى بين هؤلاء الرسل
 الستة الذين توفى رسول السد صلى الله عليه وسلم وهو منهم راض فليهم بالعتيم له فاستمعوا له واطيعوا واخبر
 ابن ابى شيبة وروى عن عمر قال فى النصارى من حجة التى لم ينج بعد با احمد سد ولا الاله الا الله يعطى
 من يشاء ما يشاء لقد كنت بهذا الواوى يعنى ضجنان ارعى ابلا للخطاب وكان قنظا غليظا يعجبى اذا
 علمت ويضربنى اذا قصرت وقد اجبت ووسيت وليس نبي ودين السد احد لاشاه ثم مثل

فاصفه بلعيني
 لا اذن الام وبعني
 بلست انزادور
 ساكردم

يعنى الاله ويودى المال والولد	لا شى ما ترى يعنى بشاشة
وانخلد قد حاولت عاد فما خلدوا	لم تغن عن هرمز يواخر اسنه

والانس والجن فيما بينهما يرو *	ولا سليمان از تجرى الرياح له
من كل اوب اليها وافديفد	اين الملوك التي كانت لعزتها
لا بد من درده لو ما كما وردوا	حوض هنالک مورد بلا کذب

وروى عن عمر انه قال حين احتضر وراسه في حجر ابنه عبد المده

اطلوم تنفسى غير انى مسلم	اصلى الصلوة كلها واصوم
اخرجه ابن عبد البر فى الاستيعاب وعن عائشة قالت ناحت الجن على عمر قبل ان يقتل ثلاثا	
فقات	

البعدي قيل بالمدينة اظلمت	له الارض تهتن العضاة باسوق
جزى المدخيرا من امام وبارك	يد المدنى ذاك الاويم الممزق
فمن ليع او يركب جناحى نعماته	ليدرك ما قدمت بالامس سبق
قضيت امورا ثم غادرت بعدها	بوالق من الكما همالم تفتق
وما كنت اخشى ان يكون وفاته	بكفى سبي اذرق العين مطرق

اخرجه فى الاستيعاب ووردت فقات مذکور است روى الامام المستغفرى باساده عن مالك بن انس عن نافع عن ابن عمر بن الخطاب خطب الناس بالمدينة فقال يا سارية بن زعيم الجبل الجبل من استرعى الذئب فقد ظلم قال فانكر الناس ذكر سارية وسارية بالعراق فقال الناس لعلى انا سمعنا يذکر سارية وسارية بالعراق على المنبر فقال ويحكم دعوا عمر فقلما دخل فى شى الاخرج منه فلم يلبث ان جاد رسول ان سارية تقى العدو فتمزهم ثم جار بالغنيمه الى سفح الجبل فاراد العدو ان يحووا بمنهم وبين الغنيمه وسفح الجبل فاتاهم نداء من السما يا سارية بن زعيم الجبل الجبل من استرعى الذئب فقد ظلم قال وكانوا يرون ان صوت عمر هو الذى سمعوه وروى الامام المستغفرى ايضا باساده انه لما تحت مصر اتي اهلها الى عمرو بن العاص فقالوا يا ايها الامير ان نيلنا هذه ستة

يعنى هم كسى كنى بورد
باندى شترى غنيمتو
تا كرى بايد حالى را كدرى
بشقيهم رسيندى انگس
سبون نو ايد كرى بى
از حاجت خود بى نو ايد
بى غلام
بى غلام
تفق بى شكافه
تدعى ان شجيا ستوا
و سربا و ده اند

لا تجرى الا بها قال لهم وما ذلك قالوا اذا كانت اثنتا عشرة ليلة خلون من هذا الشهر عمدنا الى جارتها بكنز
 ابويها فارخصينا ابويها فجعلنا عليهما من الحلى والثياب افضل مما يكون ثم القيينا ما في هذا النيل فقال عمرو
 هذا الامر لا يكون ابدا في الاسلام وان الاسلام يهدم ما كان قبله فاقاموا ثلثة اشهر للبحري قليلا وكثيرا
 حتى هموا بالجمار فلما لاي ذلك عمر وكتب الى عمر بن الخطاب بذلك فكتب عمر انك قد اصبت الذي فعلت
 فان الاسلام يهدم ما كان قبله وبعث سيطاقته في داخل كتابه وكتب اليه اني قد بعثت اليك سيطاقه
 في داخل كتابي فالتقي في النيل فلما قدم الكتاب الى عمرو بن العاص اخذ البطاقه ففحصها فاذا فيها من
 عبد الله بن عمرو بن العاص من قبلك فلما تجروا وكان البدر الواحد القهار
 هو الذي يجريك فنسال البدر الواحد القهار ان يجريك فالتقي البطاقه في النيل وقد تها اهل مصر للجلاء
 وانخرج منها لانها لا تقوم مصلحتهم فيها الا بالنيل فاصبحوا وقد جرى البدر تعالى ستة عشر ذراعاً في ليلة واحدة
 وقطع البدر تعالى تلك السنة السور عن اهل مصر الى اليوم اما ما ترجميله حضرت صديق الكبر
 رضى الله عنه پس از انجمله قوت نسب براعت جمال ووجاهت اوست قال ابو عمر في الاستيعاب وقال
 مصعب بن زياد وطلحة بن اهل النسب انما سمي ابو بكر بقره لانها لم يكن في نسبه شيء يعاب به وقال
 الليث بن سعد وجماعة معه انما قيل له عتيق بجماله وعتاقه وجهه وفيه ايضا كان في اجدالته وجهاً رئيساً
 من روساء القریش واليه كانت الاشواق في اجدالته والاشواق الديات كان اذا حمل شيئاً قالت فصح
 قریش صدقوه وامضوا حالته وجماله من قام معه ابو بكر وان احتملها غيره خذوه ولم يصدقوه وفيه ايضا
 انه كان قد حرم الخمر في اجدالته هو وثمان واز انجمله نست که اعلم ناس بود بالنسب قریش وایام آن گنا
 شیخ من الانصار ان عمر بن الخطاب حين اوتى بسيف النعمان بن المنذر وما جبير بن مطعم وكان جبير
 بن مطعم النسب قریش قریش والعرب قاطبة وكان يقول انما اخذت النسب من ابي بكر الصديق
 وكان ابو بكر النسب لعرب فسلمه اياه ثم قال فمن كان يا جبير النعمان بن المنذر قال كان من اشد انصر
 بن معد وقال ابن هشام واسم ابي بكر عبد الله وعتيق لقب له بحسن وجهه وعتقه وقال ابن اسحاق
 وكان ابو بكر رجلاً بالفاقومه محباً سهلاً وكان النسب قریش قریش واعلم قریش بها وبما كان فيها

تحدثت صديقاً عن اهل مصر

شادگو وشتن در شهرت
 بجای آورد گوشت گویند که فغان
 از شعله ایی فلان است بیخ
 بخار دارد وایشان
 سنانی لاجرم

من خیر و شر و کان رجلاً تا جبراً اذا خلق و معروف و کان رجال قومہ یا تونہ و یا لغونہ لغیر واحد من الامر لعلم
 و تجارتہ و حسن مجالستہ الحدیث و پیش از نبوت با آنحضرت طرق مجت و فدائی و زید فی قصتہ و بلال
 النبی صلی اللہ علیہ وسلم الی الشام مع عمہ ابی طالب قبل النبوة و رجوعہ بسبب قول الراهب قال انشدکم
 بالمد اکیم ولیہ قال ابو طالب انما فلم یزل یبئناشده حتی رده ابو طالب و بعث معہ ابوبکر بلالاً و زوده
 الی یثرب من الکعب و الزیت اخرجہ الترمذی و حسنہ الحاکم و صححہ و آنچه بعض فاس بسبب صغیر سن صدیق
 دوران وقت و عدم اشتراک بلال الی بعد الاسلام سبباً و میکنند مجرد و ہم است زیرا کہ ممکن است از اہل
 کیاست مثل این خیر با کہ در صغیر سن ظاهر شوند و جائز است کہ بلال را بطریق اجارہ یا عاریت ہمراہ گرفتہ
 باشند و المد اعلم و عن انس بن مالک قال اقبل نبی اللہ صلی اللہ علیہ وسلم الی المدینتہ و ہو معروف
 ابابکر و ابوبکر شیخ یعرف و النبی صلی اللہ علیہ وسلم شاب لا یعرف فیلقتی الرجل ابابکر فبقول یا ابابکر من ہذا
 الرجل الذی بین یدیک فیقول ہذا الرجل الذی یمدنی السبیل قال فحسبنا بحسبنا انما یعنی الطریق
 و انما یعنی سبیل الخیر فالتفت ابوبکر فاذا ہو بفارس قد یحکم فقال یا رسول اللہ ہذا فارس قد یحق بنا
 فالتفت نبی اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فقال اللهم اصرعہ فصرعہ فرسہ ثم قام یحکم فقال یا نبی اللہ سرنی بما
 شئت قال فقف مکانک لا تترکن احداً یحق بنا الحدیث اخرجہ البخاری و اخرج ابو عمر فی قصتہ التمد
 حسان لہجاء قریش قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کیف تبوہم و انما تبوہم و کیف تبوہم یا سفیان و ہون
 عمی فقال و اللہ لاسلک منہم کما تسل الشعرة من العجمین فقال لہ ایت ابابکر فانه اعلم بالنسب القوم
 منک فکان بمضی الی ابی بکر لیقف علی النسب فبقول لہ کف عن فلانہ و فلانہ و اذکر فلانہ و فلانہ فحسبنا
 ببوہم فلما سمعت قریش شعر حسان قالوا ان ہذا شعر ما غاب عنہ ابن ابی قحافة اہی و از آنجملہ آنست کہ
 چون آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مبعوث شد اول کسیکہ از احرار بالغین ایمان آورد ابوبکر صدیق بود
 باجماع اہل تاریخ آری ایشان اختلاف دارند در اول مطلق بعضی گفته اند ابوبکر صدیق است و جمعی
 گفته اند علی مرتضی بعد اتفاق بر آنکہ علی مرتضی صغیر بود و کفالت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کما ہو
 بسوط فی سیرۃ ابن اسحق و طائفہ خدیجہ و زید بن حارثہ را ذکر کردند فقیر در اینجا کلمتہ دار و آن آنست کہ

رسال در روز جمعه سن ۱۰۶
 شام چون رسید بصری بصری بصری
 کہ از اجارہ یا عاریت بود آنحضرت را
 بصفات علامات پیغمبر آن زمان
 کہ در کتب سابقہ دیدہ بود و در این کتاب
 علی بدل بن ربیع المؤمن
 ابی بکر اشتراک بلال الی بعد الاسلام
 اعتقاد ما تہ شی و ذمی و ہون
 الصغیر بقیہ نبئناشده عن ابوبکر
 علامات دین نبوت و قبل لونی
 لہ شام و مشرق و قبل لونی
 ابن سبین لہ و قول
 کان یالی کبرا
 استیجاب میگوی بینه خاک کہ
 ہکا و فوات بلال در سال است
 ہند و شصت و سہ سال ہوا
 پس لا محالہ و ہ سال ہوا
 باشد چون سفر شام سال ہوا
 ازین شریف واقع شد تا کہ
 در این ایام مثل دو سال باشد اجاو
 در شام و ہمچنین داشتہ باشد و اگر
 در سال ہوا سال ہوا
 بلال در شام سال ہوا
 آید یکم از اجارہ یا عاریت
 در ایام سفر شام مثل سال ہوا
 از اجارہ یا عاریت ہوا
 از اجارہ یا عاریت ہوا

اولیت در تصدیق بجهت آن از ما اثر معدود شده است که حاصل است بر اسلام مردمان و جالب است
 قلوب ایشان را و این معنی بجز بحر باغ مشهور بین الناس مطاع در میان ایشان میسر نیست پس این
 اثر خاص بابی بکر صدیق باشد فافهم و عن عمر موعلی عن غیره قال سئل محمد بن کعب القهرطی عن اول
 من اسلم اعلی او ابوبکر فقال سبحان الله علی اولهما اسلاما و انما شبه علی الناس لان علیا اخی اسلامه
 من ابی طالب و اسلم ابوبکر فافهم اسلامه اخرجه ابو عمر فی الاستیعاب و همین است وجه تطبیق در احادیث
 مختلفه عن ابراهیم النخعی قال اول من اسلم ابوبکر و عن الشیبی قال سالت ابن عباس او سل ای انک
 کان اول اسلاما فقال اما سمعت قول حسان بن ثابت **هـ**

اذا نذرت سبحوا من اخی نقة	فاذکر اخاک ابا بکر یا فعلا
خیر البریه اقا یا واعد لها	بعد النبی و او قایما با عملا
و الثانی السالی المحمود مشهده	و اول الناس منهم صدق الرسلا

وردی بحریه عن ابی نقره قال قال ابوبکر علی انا اسلمت قبلك فی حدیث ذکره فلم ینکر علیه اخرجه ابو عمر
 و تصدیق حضرت صدیق غیر کثرت بود و غیر طلب مجزه و لهذا آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود دعوائی صحاح
 فانکم قلتم لی کذب و قال لی صدقت و انما بجملة آنست که در ابتدای اسلام و ضعف و غربت او اثره
 عظیمه از و ظاهر شد یکی آنکه از بعین الف در اسلام بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم و صحابه صرف کرد و عن
 بشام بن عروه عن ابيه قال اسلم ابوبکر و له اربعون الف الفقهها کلها علی رسول الله صلی الله علیه وسلم
 و فی سبیل الله و لهذا آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود ما نفعنی مال ما نفعنی مال ابی بکر اخرجه ابو عمر قال ان اسن
 الناس علی فی مال صحبته ابوبکر اخرجه البخاری و قال بالاحد عندنا ید الا و قد کافینا ما خلا ابابکر فان را عندنا
 یدیکافیه الله بهایوم القیوم و ما نفعنی مال احد قط ما نفعنی مال ابی بکر اخرجه الترمذی و دیگر آنکه بفت کسرا
 از غلامان قریش که در تصدیق قدم راسخ داشتند و موالی ایشان ایشانرا تعذیب نمی کردند خرید کرده
 از او ساخت فی الاستیعاب و اعشق ابوبکر سینه کانا یغذون فی الله منهم بلال و عامر بن فهیر و عن
 عامر بن عبد الله بن الزبیر قال قال ابو قحافة لابی بکر بنی انی اراک تعشق رقابا تصعفا فافهم انک اذا

فعلت ما فعلت اعتقت رجالا جلدهم ينعونك ويقومون دونك فقال ابو بكر يا ابت اني انما اريد ما يريد الله
 عز وجل قال فيتحدث الناس انه ما نزل هؤلاء الآيات الا فيه وفيما قال له ابو جهم فاما من اعطى واتقى
 وصدق باحسنى الى قوله وما لاحد عنده من نعمة تجزى الا ابتغاء وجه ربه الاعلى اخرج ابن اسحق وفي قصته
 عدوان المشركين على المستضعفين فكان بلال مولى ابي بكر بعض بني حنيفة وكان صادق الاسلام طاهر
 القلب فكان امية بن خلف يخبره اذا حيت الظهيرة فيطرحه على ظهره في بطحا ركة ثم يامر بالصخرة العظيمة
 فتوضع على صدره ثم يقول لا والعد لا تنزل هكذا حتى تموت او تكفر بحمد وتعب اللات والعزى فيقول
 وهو في ذلك احد حتى ترهب ابو بكر الصديق يوما وهم يصنعون ذلك به وكانت دار ابي بكر في بني حنيفة
 الامية الاتقى السفي بن المسكين حتى متى فقال انت افسدتنا فالتقه مما ترى فقال ابو بكر افعل عندي
 علام اسود واجلد منه واقوى على دينك اعطيكه به قال قد قبلت قال هو لك فاعطاه ابو بكر غلامه ذلك
 واخذته فاعتقه ثم اعتق معه على الاسلام قبل ان يهاجر الى المدينة استرقاب بلال سابعهم عامر بن فهيرة
 شهيد بدر واحد وقتل يوم بئر معونة شهيد وام عيس وزبيرة واصيب بصر باصين اعتقها فقالت قریش
 ما ذهب بصر بالالات والعزى فقالت كذبوا وبيت الاعداء تضر اللات والعزى ولا تنفعان فرد الاعداء
 لها البصر با واعتق المدينة وبنيتها وكانت لامرأة من بني عبد الدار فمر بها وقد بعثت ما سيدتها بطحين لها وهي
 تقول والعد لا اعتقكم ابد فقال ابو بكر خل يا ام فلان فقالت خل انت افسدتها فاعتقها قال فبكم هات
 كذا وكذا قال قد اخذتها وهما حرتان ارجيا اليها طينها قالتا ولفرغتمه يا ابكر ثم تروى اليها قال وذلك ان شمتا
 ومتر بجارية بنى مؤمل حى من بنى عدى بن كعب كانت مسلمة وعمر بن الخطاب يعذبها لترك الاسلام
 وهو لو منته مشترك وهو يضر بها حتى افاضل قال انى اعذر اليك انى لم اتركك لاملالك فتقول كذلك فعل
 بك فاتباعها ابو بكر فاعتقها اخرج ابن اسحق سوم انك بردست ابو بكر صديق جميعي از نجبار قریش اسلام
 آورده قال ابن اسحق فلما اسلم ابو بكر اظهر اسلامه ودعا الى الله عز وجل والى رسول الله صلى الله عليه
 وسلم وكان ابو بكر رجلا مالفا لقومه محبا سهلا فاجعل يدعوا الى الاسلام من وثق به من قومه ممن يفتشاه
 ويحبس اليه فاسلم به عاتق بن عثمان بن عفان والزبير بن العوام وعبد الرحمن بن عوف وسعد بن

ابی وقاص و طلحة بن عبید اللہ بن جبار بہم ابی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم میں استجاہوالہ واسلموا وصلوا
 ودریجا نکتہ باید فهمید کہ این جماعت بنبار قریش بودند و ہر یکی از قبیلہ قویہ بود و در قبیلہ خود تملک تمام
 داشت پس اسلام ایشان بحقیقت کسرہ قبائل قریش باشد و برہم زدن سورۃ کفر امام عثمان پس
 اوسط بنی عبد شمس بود و نیز اوسط بنی اسد و سعد و عبد الرحمن اوسط بنی زہرہ و طلحہ اوسط بنی تیم و از انجملہ
 آنست کہ چون قریش بایزای آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم برخاستند حضرت صدیق در دفع شر ایشان
 جان خود را وقایہ جان آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ساخت و عن اسماء بنت ابی بکر انہم قالوا لہا ما اشد ما
 رایت المشرکین بلغوا من رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قالت کان المشرکون قعودا فی المسجد الحرام قد ذکر
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و ما یقول فی الہتم فیناہم کذا کذا دخل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم المسجد
 فقاموا الیہ و کان اذا سألوہ عن شیء صدقتم فقالوا الاست تقول فی الہتم کذا کذا قال بلی فمشنوا بہ
 باجمہم فاتی الصریح الی ابی بکر فقیل لہ ادرک صاحبک فخرج ابو بکر حتی دخل المسجد فوجد رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم فالتاس مجتمعون علیہ فقال ویلکم القتلون رجلا ان یقول ربی اللہ وقد جاہلکم بالبیتا
 من ربکم قال فلو اعن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم واقبلوا علی ابی بکر یضربونہ قالت فرج الینا فحمل
 لایس شینا من فدائرہ الا جاہلہ و هو یقول تبارکت یا ذابجلال والا کرام اخرجہ ابو عمر عن عروہ بن الزبیر
 قال سالت عبد اللہ بن عمر عن اشد ما صنع المشرکون برسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال رایت عقبہ
 بن ابی سعید جبار الی النبی صلی اللہ علیہ وسلم و هو یصلی فوضع رداہ فی عنقہ فمخفقہ بہ خنقا شدیدا فجاہل ابو بکر
 حتی وقع عنہ فقال القتلون رجلا ان یقول ربی اللہ وقد جاہلکم بالبیتا من ربکم اخرجہ البخاری
 و از انجملہ آنست کہ حضرت صدیق اول کسی است کہ مسجد بنا کرد و اعلان اسلام نمود و عن عائشہ زوج
 النبی صلی اللہ علیہ وسلم انہا قالت لم اعقل ابوی قط الا و ہما یدیان الدین و لم یمیر علینا یوم الایاتینا
 قیہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم طر فی النہار کبیرہ و عشیہ فلما ابتلی المسلمون خرج ابو بکر مساجرا نحو ارض
 السبئیہ حتی اذا بلغ بکر النہا و لقیہ ابن الدغنہ و ہو سید القارۃ فقال ابن تریدیا ابابکر فقال ابو بکر اخرج
 قومی فاریدان الی فی الارض و اعبد ربی فقال ابن الدغنہ شلک یا ابابکر لا یخرج و لا یتخرج انت

تكسب المحدثوم وتصل الرحم وتحمل الكل وتقرى الضيف وتعين على نواب الحق فاناك جارا رجوع واعبد ربك
 بيلك فرجع وارتحل معه ابن الدغنة نطاف ابن الدغنة عثية في اشرف قریش فقال لهم ان ابابكر لا يخرج
 مثله ولا يخرج اتخرجون رجلا يكسب المحدثوم ويصل الرحم ويحمل الكل ويقرى الضيف ويعين على نواب
 الحق فلم يكذب قریش بجوار ابن الدغنة وقالوا لابن الدغنة ما ابابكر فليعبد به في داره فليصل فيها ويقر
 ماشاء ولا يؤذينا بذلك ولا يستعلن به فانا نخشى ان يفتن نساءنا وابنائنا فقال ذلك ابن الدغنة
 لابي بكر فلبث ابو بكر بذلك يعبد به في داره ولا يستعلن بصلوته ولا يقرأ في غير داره ثم بد الابی بكر فابتنى
 مسجد البقاع داره وكان يصلي فيه ويقرأ القرآن فيقذف عليه نساء المشركين وابنائهم يعجبون منه وينظرون
 اليه وكان ابو بكر رجلا باكيا لا يملك عينه اذا قرأ القرآن وافزع ذلك اشرف قریش من المشركين فاسلوا
 الى ابن الدغنة فقدم عليهم فقالوا اننا كنا اجزنا ابابكر بجوارك على ان يعبد به في داره فقد جاوز ذلك فابتنى
 مسجد البقاع داره فاعلمن بالصلوة والقرارة فيه وانا قد خشينا ان يفتن نساءنا وابنائنا فانهم فان احب
 ان يقتصر على ان يعبد به في داره فعل وان الى الان يعلن بذلك فاسله ان يرد اليك ذمتك فاننا
 قد كرهنا ان نخفرك وسنا مقرين لابي بكر الاستعلان قالت عائشة قاتى ابن الدغنة الى ابى بكر فقال
 قد علمت الذي عاقدت لك عليه فانما ان تقتصر على ذلك واما ان ترجع الى ذمتى فاني لا احب ان تسمع
 العرباني انخرت في رجل عقدت له فقال ابو بكر فاني ارد اليك جوارك وارضى بجوار السد اخرج به البخاري
 وازانجه انت كصديق بجهت اعداء كلمة اسلام ورفعه فلبه فارس بر روم مرابنه كرو عن ابن عباس
 قال كان المسلمون يحبون ان يظهروا روم على فارس لانهم اهل الكتاب وكان المشركون يحبون ان يظهروا
 فارس على الروم لانهم اهل اوثان قد كره ذلك المسلمون لابي بكر فذكر ذلك ابو بكر للنبي صلى الله عليه وسلم
 فقال النبي صلى الله عليه وسلم اما انهم سيمون فذكر ابو بكر لهم ذلك فقال اجعل بيننا وبينك اجلا فان
 ظهر واما ان لنا كذا وكذا وان ظهرنا كان لك كذا وكذا فاجعل بينهم اجل خمس سنين فلم يظهروا وقد كره ذلك ابو بكر
 النبي صلى الله عليه وسلم فقال الاجلة دون العشرة قال فظهرت الروم بعد ذلك فذكر ذلك قول الم غلبت
 الروم في ادنى الارض وهم من بعد عليهم سيغلبون قال فغلبت الروم ثم غلبت بعد الامر من قبل

ومن بعد یومئذ یفرح المؤمنون بنصر الله قال سفیان وسمعت انهم ظهر الیوم بدر اخرجوا الحاکم وازا بنجله
 آنست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم تا در مکہ بود صبح و شام هر روز بخانه صدیق نبی آمد عن عائشة قالت
 لم اعقل ابوی قط الا و بهایه بینان الدین ولم یمیر علینا یوم الا یا تینا فیہ رسول الله صلی الله علیه وسلم طر
 النهار بکرة وعشیه اخرجہ البخاری وازا بنجله آنست که چون حضرت خدیجه تنوخی شد صدیق عائشة را در عقب آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم در آورد و در آن باب دبی که بهتر از آن صورت نه بند در عایت نمود عن حبیب مولى عمروة
 قال لما ماتت خدیجة حزین علیها النبى صلی الله علیه وسلم فاتاه ابو بکر عائشة فقال یا رسول الله هذه مذہب
 ببعض خزنگ وان فی هذه خلفا من خدیجة ثم رد ما فکان رسول الله صلی الله علیه وسلم مختلف الی ابی بکر
 الحدیث اخرجہ الحاکم من طریق محمد بن عمرو عن عائشة قالت قد منا المدینة فمضت مع عیال ابی بکر ونزل
 الی رسول الله صلی الله علیه وسلم وهو یومئذ بنی المسجد و ابیاتنا حول المسجد فانزل فیها الہد و کتنا ایامنا فی
 منزل ابی بکر قال ابو بکر یا رسول الله ما یمتک ان تمینی باہلک فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم
 الصداق فاعطاه ابو بکر اثنتی عشر اوقیة ونشأ فبعث رسول الله صلی الله علیه وسلم الینا نبی بی رسول الله
 صلی الله علیه وسلم فی بیتی ہذا الذی انا فیہ اخرجہ الحاکم من طریق محمد بن عمرو وازا بنجله آنست کہ چون معراج
 مستحق شد اول کسی کہ بآن تصدیق نمود ابو بکر صدیق بود عن عائشة قالت لما اسری النبى صلی الله علیه
 وسلم الی المسجد الاقصی اصبح یحدث الناس بذلک فارتدنا من ممن کان امنوا بہ و صدقوه الحدیث اخرجہ
 الحاکم وقد ذکرناہ من قبل وازا بنجله آنست کہ چون آنحضرت صلی الله علیه وسلم ہجرت فرمود بسوی مدینہ
 صدیق رفیق آنحضرت شد و این خدمت نبوی از دست او سر انجام یافت کہ خدا تعالی بآن تنوہ
 فرمود ثانی اشین اذ ہما فی الغار و آنحضرت صلی الله علیه وسلم بآن ستودہ کہ حملنی ابو بکر الی دار البجوة و مع
 و ثانی او در سہل اسلام ظاہر شد عن عائشة ان النبى صلی الله علیه وسلم قال للمسلمین انی اری
 دار ہجر تکم ذات نحل بین لاتبین و ہما الحمران فما جرسن باجر قبل المدینہ و رجع عامۃ من کان باجر
 بارض بختہ الی المدینہ و تہجر ابو بکر قبل المدینہ فقال لہ رسول الله صلی الله علیه وسلم علی سبک
 قالن ارجوان یوون فقال ابو بکر وہل ترجو ذلک بابی انت دای قال نعم فجلس ابو بکر نفسہ علی

رسول الله صلى الله عليه وسلم وعلف راحلتين كانتا عنده ورق السموم بخط اربعة اشهر قال ابن شهاب قال عروة قالت
عائشة فبينما نحن يوماً جلوساً في بيت ابي بكر في تحفة الظهيرة اذ قال قائل لابي بكر يا رسول الله صلى الله عليه وسلم مقنعا
في ساعته لم يكن يا تينا فيها فقال ابو بكر قد اذنت لي اومي والدم ما جاز به هذه الساعة الامر قالت فجاور رسول الله صلى الله
عليه وسلم فاستاذن فاذن له فدخل فقال النبي صلى الله عليه وسلم لا بكر يخرج من عندك فقال ابو بكر انما هم اهلك يا ابي انت وامي
يا رسول الله قال فاني قد اذن لي في الخروج قال ابو بكر الصياحة يا ابي انت وامي يا رسول الله قال رسول
الله صلى الله عليه وسلم قال ابو بكر فخذ يا ابي انت وامي يا رسول الله احدى راحلتى يا تين قال رسول الله
صلى الله عليه وسلم بالثمن قالت عائشة فجزناهما احثا اجهازا صنعنا لهما سفرة في حراب فقطعت اسمائت
ابي بكر قطعة من نظاقها فربطت به على فم ابراب فلذلك سميت ذات النظاقين قالت ثم لحق رسول الله
صلى الله عليه وسلم والابو بكر نجار في جبل ثور فكننا فيه ثلث ليالٍ بمبيت عندهما عبد الله بن ابي بكر وهو فقام
شاب ثقف لقن فيدج من عندهما بسحر فيصبح مع قریش بمكة كبئت فلما سمع امر ابي ابيك اذ ان به ال او عاه
يا تيسما نخبر ذلك حين نخلط الظلام ويرعى عليهما عامر بن فهيرة مولى ابي بكر من غنم فهيرة عليهما
حين يذهب ساعة من العشا فيبيتان في رسل وهو لبن منحما ورضيفها حتى ينفق لهما عامر بن فهيرة
بنجلس ففعل ذلك في كل ليلة من تلك الليالي الثلث واستاجر رسول الله صلى الله عليه وسلم والابو بكر
رجلا من بني الدليل وهو من بني عبد بن عدى يا ديا خرتيا وانخرت الما هرب بالهداية قد غمس حلقاني
آل العاص بن وائل السهمي وهو على دين كفار قریش فامناه فدعا اليه راحلتيهما وواعده غار ثور بعد
ثلث ليالٍ براحلتيهما صبح ثلاث وانطلق معهما عامر بن فهيرة والدليل فاخذ بهم طريق السواصل اخرجت النجاري
واذا بنجلا آنتت كه چون غزوه بدر واقع شد ماثر عظيم از صديق ظاهر گشت ثانی آنحضرت بود در قریش
و چون آنحضرت صلى الله عليه وسلم دعا کرد گفت حيا يا رسول الله قد نحتت على ربك ومعنى اين كلام
تزدیک فقير است كه ابو بكر صديق مله شد بانكه دعا باجابت مقرون شد و اين صورت از جمله آن واقعا
است كه الهام صحابه سبقت نمود در ان بروحي انگاه صي بر حسب الهام ايشان فرود آمد بلكه حقيقت همين
الهام وحى است بسوى آنحضرت صلى الله عليه وسلم بان وجهه كه چون ايشان مله شدند آنحضرت صلى الله

رضيف بنفق فهدوكم بمجره
شهرتلك تاب داره شده كه
نقل آن دور شود ۱۱
عنى طفا بكر على ابي
عندى بمضى فدون باين عادت
اب بود كه وقت بم سوگند ادين
كاسه يوزن شويو يا بكر في الودعة
وهم كس از حاف من در ان وقت
فقد راني انذفت و انجام اذ انك
اين كس حيفت ال ماص بان
و ابل بعد ۱۲

علیه وسلم بغر است صاوتة خویش دریافت که این خاطر از جانب مدبر سموات وارض است و این فرستادگی
 باطنی است چنانکه در قصه اذان در ویا عبد الله بن زید و قیاس فاروق را تصویب فرمود و در لیلۃ القدر بر روی
 جسمی از صحابه اعتماد نمود الی غیر ذلک من الوقائع و این وجه احسن وجه است درین باب و الله اعلم بالصواب
 عن ابن عباس قال قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم یوم بدر اللهم انی اشدک عبدک وودک اللهم ان شئت
 لم تعبد فاخذ ابو بکر سیدہ فقال حبک فخرج و هو یقول سینرم الجمع ویولون الدر بخرجه البخاری و چون
 آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم از عرش برآمده متوجه کارزار شد میزد یا میسره آن بصدیق وادو جبرئیل
 یا سیکائیل همراه شد عن علی قال بنیا انا مع من قلب بیدر از جارت ریح شدیدة لم ار مثلها قط ثم
 ترسبت ثم جارت ریح شدیدة لم ار مثلها قط الا التي كانت قبلها ثم ذسبت ثم جارت ریح شدیدة لم ار مثلها قط الا التي
 كانت قبلها فكانت الريح الاکبر یئیل نزل فی الف من الملائکة مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وكانت الريح الثانیة
 سیکائیل نزل فی الف من الملائکة یمین رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وكان ابو بکر عن یمین و كانت الريح الثالثة اسیر یئیل
 فی الف من الملائکة عن یمین رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فانا المیدة فلما همز اللہ لعا اعداه جعلنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 فحیرت بی فوعدت علی عقبی فدعوت اللہ عزوجل فامسکنی فلما استعویت علیها طغنت بیدی بنده فی
 القوم حتی اختضب بنه انسی دنا و اشار الی ابطاخره الحاکم و عن ابن عباس ان ابی صلی اللہ علیہ
 وسلم قال یوم بدر هذا جبرئیل آخذ براس فرسه علی اذات الحرب بخرجه البخاری و چون اسیران بدر آمدند
 آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مشورت کردند با ابو بکر صدیق و مشوره اداخذند ابودا آنحضرت همان را اختیار
 کردند و عن عبد الله بن مسعود قال لما کان یوم بدر قال لهم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ما تقولون فی
 هؤلاء الاساری فقال عبد الله بن رواحه انت فی واد کثیر اسطرب فاضرم نار ثم القهم فیها فقال
 لعباس رضی اللہ عنہ قطع اللد رحک فقال عمر فاوتمم و رؤسائهم قاتلوا و کذبوا فاضرب اعناقهم بعد
 فقال ابو بکر عشیر تک و قومک ثم دخل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فقال ما تقولون فی هؤلاء ان مثل
 هؤلاء کمثل اتوة لهم کانوا من قبلهم قال لوی رب لا تمد علی الارض من الکافر من دیار و قال و سبی
 ربنا اطمس علی اسمهم و اشد و علی قلوبهم اللایه و قال ابراهیم فمن تبغنی فانه منی و من هصالی فانک

تغفور رحیم و قال عیسی ان تعذبهم فانهم عبادک وان تعفر لهم فانک انت الغزیر الحکیم و اتهم قوم بکرم عیلة فلما
نیفلتس احد منکم الالبغداء و لضرته عتق اخرجه الحاکم و از انجمله الست که چون غزوه احد متحقق شد صدیق نهاد
سعی در کشف بلای آنحضرت صلی الله علیه وسلم بجاء آورد قال ابن اسحق فلما عرف المسلمون رسول الله
صلی الله علیه وسلم نهضوا به و نهض معهم نحو الشعب معه ابو بکر الصدیق و عمر بن الخطاب و علی بن ابیطالب
و طلحة بن عبید الله و الزبیر بن العوام و الحارث بن الصمة و ربهط من المسلمین عن عائشة قالت قال ابو بکر
الصدیق لما حال الناس عن رسول الله صلی الله علیه وسلم یوم احد کنت اول من فارقت به من
بعد فاذا انما برجل قد اعتقنی من خلفی یرید رسول الله صلی الله علیه وسلم فاذا هو ابو عبیده بن الجراح الحدیث
اخرجه الحاکم و مراد از جولان در نیجانه قرار است بلکه متفرق شدن از آنحضرت صلی الله علیه وسلم بسبب آمدن
فوج کفار در فوج آنحضرت صلی الله علیه وسلم و چون ابوسفیان تفحص میکرد احوال فوج آنحضرت را همین
سه کس را نام برد زیرا که از همین سه کس می رسید و من حدیث ابی اسحق البدر اشرف ابوسفیان فقال انی القوم
مخبر فقال لا تجیبوه فقال انی القوم ابن ابی قحافة فقال لا تجیبوه فقال انی القوم ابن الخطاب فقال
لا تجیبوه فقال ان هؤلاء قتلوا فلو كانوا احياء لاجابوا فلم یملک عمر نفسه فقال کذبت یا عدو الله البقی الله
لک ما یخبرک اخرجه البخاری و چون آنحضرت صلی الله علیه وسلم بتعاقب اهل احد متوجه شد صدیق از
حاضران آن واقعه بود عن عائشة فی قوله تعالی الذین استجابوا لله و الرسول الا انهم قالوا لعلنا نلحق
اخی کان ابواک منهم الزبیر و ابو بکر لما اصاب نبی الله صلی الله علیه وسلم ما اصاب یوم احد فانصرف عنه
المشركون و خاف ان یرجعوا فقال من یدهب فی اثرهم فانتدب منهم سبعون رجلا کان فیهم ابو بکر و الزبیر
اخرجه البخاری و از انجمله الست که در غزوه خندق یک جانبی بدست صدیق دادند و الا ان مسیح صدیق
تر و یک خندق موجود است و از انجمله الست که در غزوه بدر سبع حضرت عائشه شام شدند و منافقان
اچنه نمی بایست گفتند و صدیق را در آن حادثه ناثر جمیده متحقق شد عن عائشة فی قصة الافا کانت شهید
رسول الله صلی الله علیه وسلم ثم قال اما بعد یا عائشة انه قد بلغنی عنک کذا و کذا فان کنت بریة فی سیر
الله و ان کنت الممیت بذنب فاستغفری الله و توبلی الیه فان العبد اذا اُسرف ثم تاب تاب الله علیه
از سبب

بعضی تفسیر نام چشم خورد
است در چهار و این غزوه را
غزوه فی مصلحت هم نامند

قالت فلما قضى رسول الله صلى الله عليه وسلم مقالة قلبين ^{بديهة} معي حتى ما احس منه قطرة فقلت لا ابي اجب عنه
رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال ابي والله ما اوري ما اقول لرسول الله صلى الله عليه وسلم اخرجني البخاري
وعنها قالت قال ابو بكر الصديق وكان يفتق على سطح بن اناثة لقرايته منه وقهره والله لا الفتق على سطح
شيئا ابرأ بعد الذي قال لعاشته ما قال فانزل الله عز وجل ولا ياتل اولوا الفضل منكم والسعة الى قوله انهم
يؤمنون قال ابو بكر الصديق بنى والساني لاحسان يعفر الله لي فرجع الى سطح النفقة التي كان يفتق عليه قال
والله لا انتزعتها منها ابرأ اخرجني البخاري قال ابن عباس قال الله تعالى لا ابي بكر قد جعلت فيك يا ابا بكر
الفضل والمهنة بالهدى وصلة الرحم وجعلت عندك السنة فتعطف على سطح فله قرابته وله حجرة وله مسكنة
واكره الواحد في الوسيط واز انجمه انست ^{على يد النبي} كدر غزوه حديبية ما اثر جميله ارضه يفتق ظاهره وفي قصة ابي بكر
قال غررة عند ذلك اى محمد اريت ان استاصلت امر قومك بل سمعت باحد من الغرب اجتاح اصله قبلك
وان تكن الاخرى فاني والله لاري وجو يا واني لاري اشوا با من الناس خليقا ان يفروا ويدعوك
فقال له ابو بكر ^{بديهة} انظر اللات انهن نفر عنهن وندمه فقال من ذاقوا ابو بكر فقال اما والذي نفسي بيده
لو لا يد كانت لك عندي لم اجزك بها لاجبتك وفيه ايضا فقال عمر بن الخطاب فانت بنى الله صلى الله
عليه وسلم فقلت انت بنى الله حقاً قال بل قلت انسا على الحق وعدونا على الباطل قال بل قلت فلم
نعطى الدنيا في دنيا اذا قال اني رسول الله ولست اعصيه وهو ناصرى قلت او ليس كنت تحذنا
انا سناتي البيت فنطوف به قال بل انا خبرتك انما تايه العام قلت لا قال فانك آتية ومطوف قال
فانت يا ابا بكر فقلت يا ابا بكر اليس هذا بنى الله حقاً قال بل قلت انسا على الحق وعدونا على الباطل قل
بل قلت فلم نعطى الدنيا في دنيا اذا قال ايها الرجل انه رسول الله وليس يعصى ربه وهو ناصرى فانك
بغيره فوالله انه على الحق قلت اليس كان يحذنا اناسنا البيت فنطوف به قال بل قال انا خبرتك انك
تاتيه العام قلت لا قال فانك آتية ومطوف به قال نعم فعلت لذلك اعمالا اخرجني البخاري وفي رواية بعثتني
من خزاعة وسار النبي صلى الله عليه وسلم حتى كان بعدير الا شطاط اناه عينه قال ان قرينا جمعوا جموعا
وقد يهواك الاحابيش وهم مقاتلون وصادوك عن البيت وامنوك فقال اشير واياها الناس

اصح من غير هذا
امر از منس مني كيون
وغيره من قوله يا ابا بكر
كروفت فقلت يا ابا بكر
تتمت است وبن جلالكم
ست

على اترون ان اميل الى عيالهم وذراري هؤلاء الذين يريدون ان يصعدوا عن البيت فان يا تونا كان
 الله قد قطع عينا من المشركين والاتركناهم محرومين قال ابو بكر يا رسول الله خرجت عامد الله البيت
 لا تريد قتل احد ولا حرب احد فتوجه له فمن صدنا عنه قائلنا قال امضوا على اسم الله اخرجوا بنجاره
 واز انجمله انت كذريه جافر شهده وسجما كذا كذا فتح بردت مرتضى شد عن سلمة بن الاكوع قال بعث
 رسول الله صلى الله عليه وسلم ابا بكر الى بعض حصون خيبر فقاتل وجهد ولم يكن فتح اخرج الحاكم وعنه بريدة
 الاسلمى قال كان رسول الله صلى الله عليه وسلم بما اخذته الشقيقة فيلبث اليوم واليومين لا يخرج فلما نزل
 بخيبر اخذته الشقيقة فلم يخرج الى الناس وان ابا بكر اخذ رايته رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم نهض فقاتل
 قتالا شديدا ثم دفع اخرج الحاكم واز انجمله انت كذريه جافر شهده وسجما كذا كذا فتح بردت مرتضى شد عن سلمة بن
 الاكوع قال امر رسول الله صلى الله عليه وسلم ابا بكر فغزونا ناسا من بني فزارة فلما دلونا من الماء امرنا ابو بكر
 فعرسنا فلما صلينا الصبح امرنا ابو بكر فثنا الغارة قال فوردنا الماء فقلنا به من قتلنا فانصرف عنق من
 الناس وفيهم الذراري والنساء قد كادوا يسبقون الى الجبل فطرحناهما بينهم وبين الجبل فلما راوا السم
 وقفوا فحبت بهم اسوقهم الى ابي بكر وفيهم امرأة من بني فزارة عليها تشع من اوم سها انبته لها من احسن الحرب
 قال فنقلني ابو بكر انبتهما قال فقدست المدينة فلقيني رسول الله صلى الله عليه وسلم فقلت والسيار رسول
 الله ما كشت لها ثوبا وهي لك يا رسول الله فبعث بها رسول الله صلى الله عليه وسلم الى مكة ففادى بها
 اسارى من المسلمين كانوا في ايدي المشركين اخرج الحاكم واز انجمله انت كذريه جافر شهده وسجما كذا كذا فتح بردت مرتضى شد عن سلمة بن
 الاكوع قال امر رسول الله صلى الله عليه وسلم ابا بكر فغزونا ناسا من بني فزارة فلما دلونا من الماء امرنا ابو بكر
 فعرسنا فلما صلينا الصبح امرنا ابو بكر فثنا الغارة قال فوردنا الماء فقلنا به من قتلنا فانصرف عنق من
 الناس وفيهم الذراري والنساء قد كادوا يسبقون الى الجبل فطرحناهما بينهم وبين الجبل فلما راوا السم
 وقفوا فحبت بهم اسوقهم الى ابي بكر وفيهم امرأة من بني فزارة عليها تشع من اوم سها انبته لها من احسن الحرب
 قال فنقلني ابو بكر انبتهما قال فقدست المدينة فلقيني رسول الله صلى الله عليه وسلم فقلت والسيار رسول
 الله ما كشت لها ثوبا وهي لك يا رسول الله فبعث بها رسول الله صلى الله عليه وسلم الى مكة ففادى بها
 اسارى من المسلمين كانوا في ايدي المشركين اخرج الحاكم واز انجمله انت كذريه جافر شهده وسجما كذا كذا فتح بردت مرتضى شد عن سلمة بن
 الاكوع قال امر رسول الله صلى الله عليه وسلم ابا بكر فغزونا ناسا من بني فزارة فلما دلونا من الماء امرنا ابو بكر
 فعرسنا فلما صلينا الصبح امرنا ابو بكر فثنا الغارة قال فوردنا الماء فقلنا به من قتلنا فانصرف عنق من
 الناس وفيهم الذراري والنساء قد كادوا يسبقون الى الجبل فطرحناهما بينهم وبين الجبل فلما راوا السم
 وقفوا فحبت بهم اسوقهم الى ابي بكر وفيهم امرأة من بني فزارة عليها تشع من اوم سها انبته لها من احسن الحرب
 قال فنقلني ابو بكر انبتهما قال فقدست المدينة فلقيني رسول الله صلى الله عليه وسلم فقلت والسيار رسول
 الله ما كشت لها ثوبا وهي لك يا رسول الله فبعث بها رسول الله صلى الله عليه وسلم الى مكة ففادى بها

اذ انك روينا الكورس
 ضعيف مثل سوري في ايام
 يا ضحاها في كرم

اسلم فاسلم الحديث وقال علي بن ابي طالب هذه الآية في ابي بكر لعني قوله تعالى حتى اذا بلغ اشده وبلغ اربعين سنة اسلم ابواه جميعا ولم يجمع لاحد من الصحابة المهاجرين ابواه غيره اوصاه الله بما ولزم ذلك من بعده
 اخرج الواحدي وعنه موسى بن عقبه سلم يدرك اربعة النبي صلى الله عليه وسلم الا هؤلاء ابو قحافة وابو بكر وابنه
 عبد الرحمن وابو عتيق بن عبد الرحمن بن ابي بكر اخرج الواحدي وعنه ابن عمر قال لما دخل رسول الله صلى
 عليه وسلم عام الفتح راى الناس يطمن وجوه الخيل بالخمر فبسم الى ابي بكر وقال يا ابا بكر كيف قال حسان بن
 ثابت فانشده ابو بكر رضی اللہ عنہ

مدست نیتى ان لم تردنا	تشرانقع من كنفى كذا
يناز من الاستر مسرعات	يلطمهن بانفس النساء

فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ادخلوا من حيث قال حسان بن جريرة الحاكم وفي قصة حسين بن علي
 ابي قتادة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من اقام بيته على قبيل قلد فله سلبه فقلت لا تمس بيته
 على قبيل فتم ارحم الله همدلي فجلست ثم بدلي فذكرت امره لرسول الله صلى الله عليه وسلم فقال رجل من جلساء
 سلاح هذا قبيل اندي يذكرة عندى فارضه منى فقال ابو بكر كلما تعطيه اصيغ من قشرش وتدع اسدا من
 اسد الله يقاتل عن الله ورسوله قال فقام رسول الله صلى الله عليه وسلم فاداه التي فاشترت منه خرافا
 فكان اول مال تملكته اخرج البخاري قال ابن اسحاق وقد بلغني ان رسول الله صلى الله عليه وسلم
 قال لابي بكر الصديق وهو حاضر ثقينا يا ابا بكر اريت انى اهديت الى قبلة مملوءة زباد فتقر باو ك ففراق
 ما فيها فقال ابو بكر يا نضر بن انس تدرك منهم بواك هاتر يد فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم وانا لارى
 ذلك وفي قصة غنم حسين قال ابن اسحق واعطى عباس بن مرداس ابا عبد الله ففانها فيها
 رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال رعايت النبي صلى الله عليه وسلم

فاصبح نهى ونسب العبيد	بين عينية والا قسرع
وما كان حسن ولا عايس	يقوقان مرداس نفة مجمع
وما كنت دون امرئ منها	ومن تضع اليوم لا يرفع

ع
 اسلم فاسلم الحديث وقال علي بن ابي طالب هذه الآية في ابي بكر لعني قوله تعالى حتى اذا بلغ اشده وبلغ اربعين سنة اسلم ابواه جميعا ولم يجمع لاحد من الصحابة المهاجرين ابواه غيره اوصاه الله بما ولزم ذلك من بعده
 اخرج الواحدي وعنه موسى بن عقبه سلم يدرك اربعة النبي صلى الله عليه وسلم الا هؤلاء ابو قحافة وابو بكر وابنه
 عبد الرحمن وابو عتيق بن عبد الرحمن بن ابي بكر اخرج الواحدي وعنه ابن عمر قال لما دخل رسول الله صلى
 عليه وسلم عام الفتح راى الناس يطمن وجوه الخيل بالخمر فبسم الى ابي بكر وقال يا ابا بكر كيف قال حسان بن
 ثابت فانشده ابو بكر رضی اللہ عنہ
 فاقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ادخلوا من حيث قال حسان بن جريرة الحاكم وفي قصة حسين بن علي
 ابي قتادة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من اقام بيته على قبيل قلد فله سلبه فقلت لا تمس بيته
 على قبيل فتم ارحم الله همدلي فجلست ثم بدلي فذكرت امره لرسول الله صلى الله عليه وسلم فقال رجل من جلساء
 سلاح هذا قبيل اندي يذكرة عندى فارضه منى فقال ابو بكر كلما تعطيه اصيغ من قشرش وتدع اسدا من
 اسد الله يقاتل عن الله ورسوله قال فقام رسول الله صلى الله عليه وسلم فاداه التي فاشترت منه خرافا
 فكان اول مال تملكته اخرج البخاري قال ابن اسحاق وقد بلغني ان رسول الله صلى الله عليه وسلم
 قال لابي بكر الصديق وهو حاضر ثقينا يا ابا بكر اريت انى اهديت الى قبلة مملوءة زباد فتقر باو ك ففراق
 ما فيها فقال ابو بكر يا نضر بن انس تدرك منهم بواك هاتر يد فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم وانا لارى
 ذلك وفي قصة غنم حسين قال ابن اسحق واعطى عباس بن مرداس ابا عبد الله ففانها فيها
 رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال رعايت النبي صلى الله عليه وسلم
 فاصبح نهى ونسب العبيد
 وما كان حسن ولا عايس
 وما كنت دون امرئ منها
 بين عينية والا قسرع
 يقوقان مرداس نفة مجمع
 ومن تضع اليوم لا يرفع

فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذهبوا فاقطعوا عنی لسانہ فاعطوه حتی رضی فكان ذلک قطع لسانہ
 والذي امر به رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فقال له رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انت القائل فاصبح
 نبی و نسیب العبدین الاقرع و عینہ فقال ابو بکر الصدیق بن عیینہ والاقرع فقال رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم ہما واحد فقال ابو بکر الصدیق اشہد انک لما قال اللہ وما علمناہ الشعر وما ینبغی لہ
 واز انجملہ انت کہ چون غزوہ تبوک واقع شد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم تخفض فرمود بر تہمت جیشتر
 و صدیق را خدا تعالی نصیب و فی ازان عطا فرمود عن اسم قال سمعت عمر بن الخطاب یقول امرنا
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان تصدق ووافق ذلک عندی ما لا فقلت الیوم اسبق ابابکر ان
 سبقتہ یوما قال فحبت بنصف ما لی فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ما القیت لابلک قلت مثلہ
 واتی ابو بکر بکل ما عنده فقال یا ابابکر ما القیت لابلک فقال القیت لہم اللہ ورسولہ قلت لا اسبق
 الی شیء ابدأ الخیر بہ الترنزی واز انجملہ انت کہ در سال آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم صلی اللہ علیہ وسلم صلی اللہ علیہ وسلم
 میرج شد و اینجا غلطی است وآن آنست کہ جمعی دانند کہ فرستادن حضرت مرتضیٰ عززل ابو بکر صدیق
 بود و تحقیق آنست کہ امیر حج ابو بکر صدیق بود و پیغام براتہ تحویل علی مرتضیٰ عن محمد بن علی انہ لما نزلت
 براتہ علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وقد کان بعث ابابکر للصدیق لیقیم الناس الحج قبیل لہ یا رسول اللہ
 لو بعثت بہا الی الی بکر فقال لا یودی عنی الا رجل من اہل بیتی ثم دعا علی بن ابی طالب فقال اخرج
 بہذہ القصة من صدر براتہ واذن فی الناس یوم النحر اذا اجتمعوا یعنی انہ لا یدخل الحجۃ کافر ولا یخرج بعد
 العام مشرک ولا یطوف بالبیت عریان ومن کان لہ عند رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عمدہ فہولہ الی
 مدتہ فخرج علی بن ابی طالب علی ناقۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حتی ادرك ابابکر فلما رآہ ابو بکر قال
 امیر او ما مور قال بل ما مور ثم مضیا فاقام ابو بکرہ للناس الحج والعرب اذا ذاک فی تلك الساعۃ علی
 ستار لہم من الحج التي كانوا علیہا فی الجاہلیۃ حتی اذا کان یوم النحر قام علی بن ابی طالب فاذن فی
 الناس بالذی امرہ بہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فقال ایہا الناس انہ لا یدخل الحجۃ کافر ولا
 یخرج بعدہ العام مشرک ولا یطوف بالبیت عریان ومن کان لہ عند رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

عند الی مرة فهو له الی مدته فلم یج بعد ذلك العام مشرک ولم یطف بالبیت عریان ثم قدما علی رسول الله
 صلی الله علیه وسلم وكان هذا من براءة فبین كان من أهل الشکر من أهل العهد العام الی المدّة الی الی الجبل المسمی رواه
 ابن اسحق وکن ابن عباس بان رسول الله صلی الله علیه وسلم بعث ابا بکر وامره ان ینادی بهؤلاء
 الکلمات فاتبعه علیا فبینا ابوبکر بعض الطريق اذ سمع رغا ناقة رسول الله صلی الله علیه وسلم فخرج ابوبکر
 فزعا قطن انه رسول الله صلی الله علیه وسلم فاذا علی فرجع الیه کتاب رسول الله صلی الله علیه وسلم قد امر
 علی للموسم وامر علیا ان ینادی بهؤلاء الکلمات فقام علی فی ایام التشریق قنادی ان السدبری من
 المشرکین ورسوله فیحوا فی الارض اربعة اشهر لا یحمن بعد العام مشرک ولا یطوفن بالبیت عریان ولا
 یدخل الجنة الامون فكان علی ینادی بها فاذبح قام ابوبکر فیرید قنادی اخرجه الحکم واز انجدت کدر
 حجة الوداع اذ قال انخضت صلی الله علیه وسلم بمذالمه خود انداخت عن اسمار نبت الی بکر قالت فرجنا
 مع رسول الله صلی الله علیه وسلم حجاجا وان زماله رسول الله صلی الله علیه وسلم فذمالة الی بکر واحدة
 فتشر لنا العرج وكانت زماله مع فلام الی بکر قالت فجلس رسول الله صلی الله علیه وسلم وجلت عانت
 الی جنبه وجلس ابوبکر الی جنب رسول الله صلی الله علیه وسلم من الشق الآخر وجلت الی جنب الی منتظر
 غلامه وزمالة متی یا تمنا فاطم العلام بشی ماسعه بعیره قالت فقال له ابوبکر ان بعیرک قال اضلنی
 الی لیتة قالت فقام ابوبکر یضربه ویقول بعیر واحد اضلک وانت واحد رجل فما یرید رسول الله صلی الله
 علیه وسلم علی ان تبسم ویقول انظر والی هذا المحرم ما یصنع اخرجه الحکم واز انجدت کدر چون انخضت
 صلی الله علیه وسلم مریض شدند در باب صدیق عنایت با کردند وتفویض امامت بوی نمودند ودرین
 باب میانند عظیم فرمودند قال ابن اسحق قال الزهیری حدثنی ابوبکر بن بشیر ان رسول الله صلی الله
 علیه وسلم خرج عاصبا راسه حتی جلس علی المنبر ثم کان اول ما تکلم به انه صلی علی اصحاب احد واستغفر لهم
 فاکثر الصلوة علیهم ثم قال ان عبدا من عباد الله خیر السدین الدنیا والآخره وین ما عنده فاختر
 ما عند الله قال ففهمها ابوبکر وعرف ان نفسه یرید فیکی وقال بل نحن نفدیکم بانفسنا وابتارنا قال
 فقال علی رسلك یا ابوبکر ثم قال انظر وانی هذه الابواب للافظة فی المسجد فسدوا بالابیت الی بکر قال

ابن ہشام فی بعض الروایات الایاب ابی بکر فانی لا اعلم احد کان افضل فی الصحبۃ عندی یدامنتہ
وقال ابن اسحق وحدثنی عبدالرحمن بن عبدالسد عن بعض آل ابی سعید بن المعلی ان رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم قال یومئذ فی کلامہ ہذا فانی لو کنت متخذاً من العباد خلیلاً لاتخذت ابابکر خلیلاً و لکن صحبۃ و اخاء
ایمان حتی یجمع اللہ بیننا عندہ قال ابن شہاب حدثنی عبدالملک بن ابی بکر بن عبدالرحمن عن ابی عیین
عبدالسد بن زمرۃ قال لما استقر ^{المرض} رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وانا عنده فی نفر من المسلمین قال دعاه
بلال الی الصلوۃ فقال مروا من لیصلی بالناس قال فخرجت فاذا عمر فی الناس وکان ابوبکر غائباً
فقلت تم یا عمر فصل بالناس قال فقام عمر فلما کبر سجد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم صوته وکان عمر
رجلاً مجرباً قال فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فلین ابوبکر یا ابی اللہ ذلک و المسلمون قال فبعث
الی ابی بکر فجاء بعد ان صلی عمر تک الصلوۃ فصلی بالناس قال قال عبدالسد بن زمرۃ قال لی عمر و تحک
ماذا صنعت لی یا ابن زمرۃ و اللہ ما طننت حین امرت الالان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم امرک بذاک
و لولا ذلک ما صلیت بالناس قال قلت ما امرنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و لکننی حین لم ابا بکر
رایتک اتق من حضر بالصلوۃ بالناس و چون انخرفت صلی اللہ علیہ وسلم متونی شدت اختلائی و اتع
و روفا انخرفت صلی اللہ علیہ وسلم و ثابت ترین ہما ابوبکر صدیق بود و این علامت شدہ صحوات
و بلوغ بمرتبہ خلافت و ارشاد و بعد ازین صحابہ بطوع و رغبت بصدیق اکبر بیعت کردند و علی سر تقضی
بعد از شش ماہ موافقت نمود و اعتراف کرد و بفضیلت صدیق و گفت مانع بجز آن نبود کہ مارا
در مشورت شریک نکرند از حیث ماغباری در خاطر خود گرفتیم و در خلافت خود اعظم ماثر کہ از وی
ظاہر شد قال اہل ردت بود و دوران باب ہمتی عجیب نصیب و شد و بسوی او ہست اشارت قولہ تعالی
و من یرتد منکم عن دینہ فسوف یأتی اللہ بقوم یحکمونہ بالآیۃ و جمع قرآن نمود کہ منت او بر جمیع
مسلمانان ثابت است و شروع در فتح شام و عراق کرد و فائل شام و عراق فتح شد و این فتح گویا
جمیع قسوع اسلام شد و آخر ماثر کہ از انجباب بظہور رسید نصب عمر بن الخطاب بود و وصحت رای او
درین باب کا شمس فی رابعۃ النہار برنگینان ظاہر شد و اللہ اعلم و ماثرہ عظیمہ کہ احد رضی اللہ عنہما و وفات

۳ و قال ابن اسحاق

ظاهر شد و فن است نزدیک آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و سعید بن المسیب از حدیث ابو موسیٰ کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بر جای در میان شیخین نشسته اند و حضرت عثمان مقابل آنحضرت نشست این سخن بطریق اشاره نمیده است و اینجا معلوم میشود کہ دفن آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کمرستی است کہ خدا تعالیٰ شیخین را بان برگزیده امری است اتفاقی کہ کیف ماکان واقع شد -

اما اثر جمیلہ فاروق اعظم رضی اللہ عنہ

پس از آنجمله آنست کہ قبل از اسلام در قریش تکلیفی و صوتی تمام داشت قال ابو عمر قال الزبیر صحابہ انساب کان عمر بن الخطاب من اشراف قریش والیہ کانت السفارة فی اجمالیہ ذلک ان قریشا کانت اذا وقعت بنہم حربا و بینہم و بین غیرہم بعثوہ سفیرا وان نافرہم منافرا و فاخرہم سفیرا بعثوہ منافرا و سفیرا و رضوا بہ ذکرہ فی الاستیعاب و از آنجمله آنست در اسلام خود مراد بود نہ مرید مخلص بود مخلص بوستان بین المؤمنین و کثرتہ اسباب مقتضیہ اسلام از ہین جهت است گویا درین راہ نہ و آمد تا آنکہ از در دیوار او را اندک کردند و بر جوان نعمت نیامد تا آنکہ کمر بہ زبان نخواندند عن عبد السمیتر عمر قال قال عمر بنیا انانم عند التہم از جابر بن عبد اللہ قد بجز فخرج بہ صا رخ لم اسع صلا خا قطا شد صوتا سنہ یقول یا جلیج امر بنجیم رجل فصیح یقول لا الہ الا اللہ فوثب القوم قلت لا اریح حتی اعلم اولادہ انہم نادے یا جلیج امر بنجیم رجل فصیح یقول لا الہ الا اللہ فتمت فمات شبنان قیل ہذا نبی اخرجہ البخاری قال ابن اسحق و کان اسلام عمر بن الخطاب فیما بلننی ان اختہ فاطمہ بنت الخطاب کانت عند سعید بن زید بن عمرو بن نفیل و کانت قد اسلمت و اسلم زوجها سعید بن زید و ہم مستخفون باسلامہم من عمر و کان نعیم بن عبد اللہ النخام رجل من قومہ من نجدی بن کعب قد اسلم و قد کان یخفی باسلامہ فرقا من قومہ و قد کان جناب بن اللات یختلف الی فاطمہ بنت الخطاب یقرء بالقرآن فخرج عمر یوما متوشحا سیفیرید رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم در ہما من اصحابہ و قد ذکرہ الہ انہم قد اجتمعوا فی بیت عند الصفا و ہم قریب من اربعین من بین رجال و نسا و مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

بگویند صدق را بگویند

عمر بن عبد المطلب ابو بكر بن ابي قحافة الصديق وعلی ابن ابی طالب ورجال من المسلمين مكان
 اقام مع رسول الله صلى الله عليه وسلم مكة ولم يخرج فممن خرج الى ارض الحبشة فلقية نعيم بن عبد الله
 فقال ابن تميم يا عمر فقال اريد محمد بن الصباي الذي فرق امر قريش وسفه احلامها وعاب نبيها وسب
 الهما فاقبله فقال له نعيم والله لقد عرتك نفسك من نفسك يا عمر ترى نبي عبد مناف تاركك تمشي على الارض
 وقد قلت محمد افلا ترجع الى اهل بيتك فتقيم امرهم قال واي اهل بيتي قال ختنك واهل عمك سعيد بن
 زيد بن عمرو واخوك فاطمة بنت الخطاب فقد والله اسلما وتالبع محمد اعلی ونيه فعليك بها قال فرجع
 عامدا الى اخيه وختنه وعندهما جناب بن الارت مع صحيفة فيها طه لغيرها اياها فلما سمعوا حسن عمر تغيب
 جناب في مخدع لهم اذ في بعض البيت واخذت فاطمة الصحيفة فجعلتها تحت فخذها وقد سمع عمر حين ذاك
 البيت قرارة جناب عليها فلما دخل قال ما هذه المهمة التي سمعت قال لا ما سمعت شيئا قال بلى
 والله لقد اخبرت انكما تالبع محمد اعلی ونيه ولبطش نختنه سعيد بن زيد فقامت اليه فاخته فاطمة بنت
 الخطاب لتكف عن زوجها فصر بها فصرها فلما فعل ذلك قالت اخيه وختنه نعم قد اسلمنا وامننا بالله
 ورسوله فاصنع ما بدا لك ولما راى عمر ما باخته من الدم ندم على ما صنع فارعوى فقال لا ختني اعطيني
 هذه الصحيفة التي سمعتكم تقررون انفا انظر ما هذا الذي جاء به محمد وكان عمر كاتبها فلما قال ذلك قالت له
 اخيه اما تخشاك عليها قال لا تخافني وحلف لها بالهبة ليسرهما اذا قررا اليها فلما قال ذلك طمعت
 اسلامه فقالت له يا اخي انك نجس على شمر لكانه وان لا يمسه الا الطاهر فقام عمر فاعتسل فاعطته
 الصحيفة وفيها طه فقرأها فلما قرأ منها صدرا قال ما احسن هذا الكلام واكرمه فلما سمع بذلك خياب خرج اليه
 فقال يا عمر والله اني لارجوان يكون الله قد خصك بدعوة نبية واني سمعت امس وهو يقول اللهم ايد
 الاسلام بابي الحكم بن هشام او بعمر بن الخطاب فانه الله يا عمر فقال له عمر عند ذلك فدلتني يا خباب
 على محمد حتى آتته فاسلم فقال خياب هو في بيت عند الصفا وسمه نعر من اصحابه فاخذ عمر سيفه وتوشحه
 ثم عمدا الى رسول الله صلى الله عليه وسلم واصحابه فضرب عليهم الباب فلما سمعوا صوته قام رجل من اصحاب
 رسول الله صلى الله عليه وسلم فنظر من خلف الباب فراه متوشحا بالسيف فرجع الى رسول الله صلى الله عليه وسلم

بعضهم يرمي ويبلغه
 فانه لا يدان به من ثناء
 يوشه في خزانه در خانه تان

عليه وسلم وهو فزع فقال يا رسول الله هذا عمر بن الخطاب متوشحا بالسيف فقال حمزة بن عبد المطلب
 فاذن له فالتك ان جاريه خير اذ لناه وان جاريه شر اقلنا به سيفه فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم
 اذن له فاذن له الرطل ونهض اليه رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى لقيه في الحجرة فاخذ بحجره واوجع
 رءوسه ثم حمزة حبيذة شديدة فقال يا جاريه يا ابن الخطاب فوالله اري ان تنتهي حتى ينزل الله
 بك قارعة فقال عمر يا رسول الله حبتك لا ومن باله ورسوله وبما جارسن عند الله قال فكبير رسول الله
 صلى الله عليه وسلم تكبيرة عرف اهل البيت من اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم ان عمر قد اسلم
 فتفرق اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم من مكانهم وقد عزوا في انفسهم حين اسلم عمر مع اسلام
 حمزة وعرفوا انها سيمعان رسول الله صلى الله عليه وسلم ويتصفون بهما من عدوهم وقال ابن حق
 وحديثي عبد الله بن ابي نجيح المكي عن صحابه وعطار ومجاهد وعن من روى ذلك ان اسلام عمر فيما تحذوا به
 عنه انه كان يقول كنت للاسلام مباحدا وكنت صاحب عمر في اهل بيته اجها واشربها وكان لنا
 مجلس يجتمع فيه رجال من قريش بالبحرورة عند دور آل عمر بن عبد بن عمران المخزومي قال فخرجت
 اليه ليلة اريد جلستي اولئك في مجلسهم ذلك قال فحتم فلم اجد منهم احد اقال فقلت لو اني جئت فلانا انهار
 وكان بكرة مبيع الخمر لعلني اجد عنده خمر فاشر ب منها قال فخرجت فجدته فلم اجد فقلت فلوانى جئت الكعبة
 فطفت بها سبعا او سبعين قال فحبت المسجد اريد ان اطوف بالكعبة فاذا رسول الله صلى الله عليه وسلم
 قائم يصلي وكان اذا صلى استقبل الشام وجعل الكعبة بينه وبين الشام فكان مصلاها بين الركنين
 الركن الاسود والركن اليماني قال فقلت حين رايتهم والى اتمعت لمحمة الليلة حتى اسمع ما يقول
 قال فقلت لمن دنوت منه لا روعت فحبت من قبل الحجر فقلت تحت ثيابها فجلت اشى رويد
 ورسول الله صلى الله عليه وسلم قائم يصلي يقرا القرآن حتى قمت في قبلة مستقبله يا بني وببلا ثياب
 الكعبة فلما سمعت القرآن رقق له قلبي فبكيت ودخلني الاسلام فلم ازل قائما في مسكاني فلما حتى
 تقضى رسول الله صلى الله عليه وسلم صلوته ثم انصرف وكان اذا انصرف خرج على دار ابن ابي حسين وكانت
 طرية حتى يخرج المني ثم يسلك من دار عباس بن عبد المطلب ومن دار ابن ابي هريرة بن عوف الزبير

ثم على دار الاخش بن شمر حتى يدخل بيته وكان مسكنه صلى الله عليه وسلم في الدار الرقطة التي كانت بيد
 معاوية بن ابي سفيان قال عمر فتبعت حتى اذا دخل بين دار عباس ودار ابن ابي سلمة فلما سمع رسول
 الله صلى الله عليه وسلم عرفني فظن رسول الله صلى الله عليه وسلم اني انا تبعته لا وزيه فبعضي ثم قال
 ما جارك يا ابن الخطاب هذه الساعة قال قلت جئت لا اومن بالمد وبرسوله وباجار من عند المد
 قال فحمد رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم قال قد هلك المد يا عمر ثم مسح صدرى وودعنى بالثياب
 ثم انصرفت عن رسول الله صلى الله عليه وسلم ودخل رسول الله صلى الله عليه وسلم بيته وازواجه الست
 چون مسلمان شد اعلان اسلام خود کرد و درين باب تشويش بسيارى مقاساة نمود قال ابن
 اسحق وحدثني نافع مولى عبد المدين عمر بن ابن عمر قال لما اسلم عمر قال اى قریش انقل للحديث
 قيل له جميل بن معمر الجعفي قال فعند ابيه قال عبد المدين عمر وندوت اتبع اثره والنظر ما يفعل في انا اعلام
 اعقل كلما ريت حتى جاره فقال اعلمت يا جميل اني اسلمت ودخلت في دين محمد صلى الله عليه وسلم
 قال فوالله ما رجعت حتى قام بجر داره واتبعت عمر واتبعت ابي حتى اذا قام على باب المسجد صرخ باعلى صوت
 يا معشر قریش واهم في انديهم حول الكعبة ^{ابن ابن الخطاب} قال ابن الخطاب قد صبا قال يقول عمر من خلفه كذب
 ولكنى قد اسلمت وشهدت ان لا اله الا الله وان محمدا عبده ورسوله وثار واليه فابرح يقا تلهم يقا
 حتى قامت الشمس على رؤسهم قال وطلع فقعده وقاسوا على راسه وهو يقول افعلوا ما بدا لكم فاحلفوا
 لو كنا ثمانمائة رجل لقد تركنا بالكم او تركتموا بنا قال فبينما هو على ذلك اذا قبل شيخ من قریش عليه حلة
 جبرة وقميص موشى حتى وقف عليهم فقال ماشا نكم قالوا صبا عمر قال فمعه رجل اختار لنفسه امر فنادا تريه
 اترون نبى ^{بنى} عدى بن كعب يسلمون لكم صاحبهم هكذا اخلوا عن الرجل قال فوالله كانا كنا لاثوابا كسطعنا
 قال فقلت لابي بعد ان باجر الى المدينة يا ايت من الرجل الذى زجر القوم عنك بكمه يوم اسلمت
 وهم يقا تلونك قال ذلك اى بنى العاص بن وائل السهمى قال ابن اسحق وحدثني عبد الرحمن بن كعب
 عن بعض آل عمر وبعض اهلهم قال قال عمر لما اسلمت تلك الليلة تذكرت اى اهل مكة اشد رسول
 الله صلى الله عليه وسلم عداوة حتى آيته فاخبره اني قد اسلمت قال قلت ابو جميل وكان عمر ابنا النخعي

بم اواز بنى على قوم يدي
 فاروق است يخي ايامي بندي
 كعدويان عمر فاروق را بنما
 باين حالت فواهند پرسد
 جانش فواهند ساخت

Marfat.com

بنت هشام ابن المغيرة قال فاقبلت عيين صحبت حتى ضربت عليه باه قال فخرج الى ابو جهل فقال مرحبا
 ابلي يا ابن اختي يا جبارك قال جيت لاختيركاني قد امنت بالثدور برسوله محمد وصدقت باجابه قال فنضرب
 الباب في وجهي وقال قبحك الله وقبح ما جئت به وعن عبد الله بن عمر قال لما اسلم عمر اجتمع الناس عند
 داره وقالوا اصبا عمر وانا غلام فوق ظهره بنى فجار رجل عليه قبار من ديباج فقال فصبا عمر فماذا كان فانار جابر
 فرأيت الناس تصدعوا عنه فقلت من هذا قالوا العاص بن وائل اخرج به الهجاري وانا نجله التست ك
 مسلمان بسبب وعزير شند واطلان اسلام نمودند عن ابن مسعود قال ما زلنا اعزقه منذ اسلم
 عمر اخرج به احكام قال ابن اسحق ولما قدم عمر بن العاص وعبد الله بن ابي ربيعة على قريش ولم يدركوا
 ما طلبوا وردتهم النجاشي بايكريمون واسلم عمر بن الخطاب وكان رجلا ذا شكيمة لا يرام ما ولا ظهره اتنع
 به اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم وبجزة حتى عارضوا قريشا فكان عبد الله بن مسعود يقول لانا
 تقدر على ان نصلى عند الكعبة حتى اسلم عمر بن الخطاب فلما اسلم قاتل قريشا حتى صلى عند الكعبة وصلينا
 معه وعن سعد بن ابراهيم قال قال عبد الله بن مسعود ان اسلام عمر كان فتحا وان هجرة كانت نصر
 وان امارته كانت رحمة ولقد كنا نصلى عند الكعبة حتى اسلم عمر فلما اسلم قاتل قريشا حتى صلى عند الكعبة
 وصلينا معه اخرج به ابن هشام في زيادته على السيرة واز انجله التست ك هجرت كرد پيش از آن حضرت صلى الله
 عليه وسلم عن البراء بن عازب قال اول من قدم علينا مصعب بن عمير و ابن ام مكتوم وكانوا يعرفون
 الناس فقدم بلال وسعد وعمار بن ياسر ثم قدم عمر بن الخطاب في عشرين من اصحاب النبي صلى الله
 عليه وسلم ثم قدم النبي صلى الله عليه وسلم اخرج به البخاري واز انجله التست ك در غزوه بدر ماثر جميله از فاروق ظاهر شه
 عن ابن عباس ان النبي صلى الله عليه وسلم قال لاصحابه يومئذ اني قد عرفت ان رجالا من بني شمر
 وغيرهم قد خرجوا كرا لا حاجة لهم لبعثنا فمن لقي احد من بني شمر فلا يقتله ^{لحق} وكن يا بخري بن هشام فلا يقتله من ^{العصا}
 ابن عبد المطلب ثم رسول الله صلى الله عليه وسلم فلا يقتله فانما خرج مستكرا قال فقال ابو جندب فقتل
 ابائنا وابنائنا واخواننا وعشيرتنا وسترنا لعباس والذين لقيته لالحمة السيف قال فبلغت رسول
 الله صلى الله عليه وسلم فقال لعمر بن الخطاب يا ابا حفص قال عمر والسدانة لاول يوم كئاني في رسول الله

صلى الله عليه وسلم بابي حفص الضرب وجمعه رسول الله بالسيف فقال عمر يا رسول الله وعني فلما ضرب
 عنقه بالسيف فوالله لقد نافع فكان ابو حذيفة يقول ما انا باس من تلك الكلمة التي قلت يومئذ
 ولا زال منها خائفا الا ان يكفر بعني الشهادة فقتل يوم اليمامة شهيدا اخرج ابن اسحق وعمر بن
 عباس قال حدثني عمر بن الخطاب فذكر قصة بدر الى ان قال فاستشار رسول الله صلى الله عليه
 وسلم ابابكر وعمر وعلي فقال ابو بكر يا نبي الله هؤلاء بنو لعمري والعشيرة والاخوان فاني ارى ان تاخذ
 منهم الفدية فيكون ما اخذنا منهم قوة لنا على الكفار وعسى المدان يهديم فيكونون لنا عضدا فقال
 رسول الله صلى الله عليه وسلم ما ترى يا ابن الخطاب قال قلت والله ما اري الا ابو بكر ولكنني ارى ان تكلمني
 من فلان قريب لعمر فاضرب عنقه حتى يعلم المدانة ليست في قلوبنا هوارة للمشركين هؤلاء اصنادهم
 والمتمهم وقادتهم فهوى رسول الله صلى الله عليه وسلم ما قال ابو بكر ولم يوافق فاحذ منهم الغدار فلما كان من
 الغد قال عمر غدوت الى النبي صلى الله عليه وسلم فاذا هو قاعد وابو بكر واذا هما يبكيان فقلت يا رسول
 الله اخبرني ما ذابك انت وصاحبك فان وجدت بكاء بكيت وان لم اجد بكاء رتباكيت بساكنما قال
 فقال النبي صلى الله عليه وسلم الذي عرض على اصحابك من الفداء لقد عرض على عذابكم ادنى من هذه
 الشجرة لشجرة قريظة وانزل الدر عز وجل ما كان لنبى ان يكون له سرى حتى تخين في الارض الى لولا
 كتاب من الله سبق لمسكم فيما اخذتم من الفداء ثم اهل العتائم فلما كان يوم احد من العام المقبل عوقبوا
 باصنعوا اليوم بدر من اخذهم الفداء فقتل منهم سبعون وقر اصحاب النبي صلى الله عليه وسلم عن النبي
 صلى الله عليه وسلم وكسرت رجليه وشميت البيضة على راسه وسال الدم على وجهه وانزل الله تعالى
 اولما اصابكم مصيبة قد اصابتم مثلها قلتم انى هذا قل هو من عندنا ان الله على كل شىء قدير ياخذكم
 الفداء اخرج احمد وعمر بن عرفة بن الزبير في قصة عمير بن وهيب فبينما عمر بن الخطاب في نفر من المسلمين
 يتحدثون عن يوم بدر ويذكرون ما اكرمهم الله به وما اراهم به من عدوهم اذ نظر عمر بن الخطاب الى عمير بن وهيب
 حين اتاخ على باب المسجد فتوشى السيف فقال هذا الكلب عدو الله عمير بن وهيب ما جارا البشير
 وهو الذي حرش بيننا وخرنا للقوم يوم بدر ثم دخل عمر على رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال

یا نبی المدینہ اعدو المدینیز بن و ہیب قد جہار متوشحا السیف قال فادخلہ علی قال فاقبل عمر حتی اخذ بجماک
 سیفہ فی عنقہ قلبہ بہا وقال للرجال ممن کان معہ من الانصار ادخلوا علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 فاجلسوا عنده واحذروا علیہ من ہذا الخبیث فانہ غیر یامون ثم دخل بہ علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 وعمر اخذ بجماک سیفہ فی عنقہ قال ارسلہ یا عمر اذون یا عمیر فذنی الحدیث بطولہ وفیہ معجزۃ اخرجہ ابن اسحق
 واز انجلا آنت کہ ماثر جمیلہ در غزوہ احد از فاروق ظاہر شد قال ابن اسحق فبینا رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم یا شعب سے اولئک نفر من اصحابہ ذملت عالیۃ من قریش الجبل فقال رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم اللہم انہ لا ینبغی لہم ان یعلونا فقال تل عمر بن الخطاب و رہط معہ من المهاجرین حتی
 اہبطوہم من الجبل ذکرہ فی السیرۃ قال ابن اسحق ان اباسفیان حین اراد الانصراف اشرف علی
 الجبل ثم صرخ با علی صوتہ فقال ان الحرب سجال یوم یوم بدر اعل ہل فقال رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم تم یا عمر فاجیبہ فقال اللہ علی واجل لاسوار قتلتا ثانی النجۃ و قتلتکم فی النار فلما اجاب عمر
 اباسفیان قال لہ ابوسفیان ہلم الی یا عمر فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عمر ایۃ فانظر ما شانہ
 فجارہ فقال لہ ابوسفیان انشدک اللہ یا عمر اقلنا محمد اقال عمر اللہم لا وانہ لیس مع کلامک الا ان کل
 انت اصدق عندی من ابن قیتہ و ابر یقول ابن قیتہ لم انی قتلت محمد و از انجلا آنت کہ ذرینہ
 سیما نمودن جابر بن عبد اللہ ان عمر بن الخطاب جبار یوم الخندق بعد ما غربت الشمس جعل سبب
 کفار قریش وقال یا رسول اللہ ما کدت ان اصلی حتی کادت الشمس تغرب قال النبی صلی اللہ علیہ
 وسلم واللہ ما صلیتہا فتنہ لناع النبی صلی اللہ علیہ وسلم بطمان فتوضأ للصلوۃ وتوضأ نالما فصلی العصر
 بعد ما غربت الشمس ثم صلی بعد ما المغرب بخریب البجاری و از انجلا آنت کہ در غزوہ نبی مصطلق ان حضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم فاروق را عظیم فرمودند رفیق بر عیت و استر از سبب اختلاف ایشان و این صلی
 است عظیم از اصول خلافت قال ابن اسحق فی قصۃ ججاء النعمانی اجیر عمر و قول عبد اللہ بن ابی
 ما قال فقال عمر بن الخطاب سر بہ عباد بن بشر فقتلہ فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نکیت یا عمر
 اذا تحدث الناس ان محمد یقتل اصحابہ ولكن ایدن بالرحیل فمحدثی عاصم بن عمران عبد اللہ بن عبد اللہ

سجال با کسر جمع جبل با فتح
 بنی مدینہ معنی انکہ جبل
 من دوست گاہی است
 کہ گاہی است کہ

ابن ابى الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال يا رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قد بلغني انك تريد
 قتل عبد المدين ابى فيما بلغك عنه فان كنت لابد فاعلا فمرتى به فانما احمل اليك راسه فوالله لقد
 علمت ان يخرج ما كان بهما من رجل ابر لوالده منى الى اخشى ان تامر به غيرى فيقتله فلما تدنى نفسى
 انظر الى قاتل عبد المدين ابى ميسى فى الناس فاقتله فاقتل موثبا بكار فادخل النار فقال رسول
 الله صلى الله عليه وسلم بل تترقب به ونحن صحتة بالقى معنا وجعل بعد ذلك اذا حدثت احدثت كان قومه
 هم الذين يعاتبونه وياخذونه ويعتفونه فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لعمر بن الخطاب حين بلغه
 ذلك من شأنهم كيف ترى يا عمر ام والله لو قتلته يوم قتلت الى اقتله لارعدت له انفا لو امرت انك ليوم
 تقتله تقتله قال قال عمر وقد علمت لامر رسول الله صلى الله عليه وسلم اعظم بركة من امرى وازنجه
 انبت كه در غزوه حديبية حيث اسلام بر فاروق غلبه كرو وبتبريت نبوى تسكين يافت قال ابن
 اسحق فلما التام الامر ولم يبق بينهما الا الكتاب وثب عمر بن الخطاب فاتى ابا بكر فقال يا ابا بكر ليس
 برسول الله قال بلى قال اولسا بالمسلمين قال بلى قال اوليسوا بالمشركين قال بلى قال فعلى
 لعظى الدنية فى ديننا قال ابو بكر يا عمر الزم غزوه فانى اشهد انه رسول الله قال عمر انما اشهد انه رسول
 صلى الله عليه وسلم اتى رسول الله فقال يا رسول الله استبرأ لى قال اولسا بالمسلمين قال بلى قال
 اوليسوا بالمشركين قال بلى قال فعلى لعظى الدنية فى ديننا قال انا عبد الله ورسوله ولن اخالف امره
 ولن يفتينى قال فكان عمر يقول ما زلت اصوم والصدق واصلى واعتق من الذى صنعت يوسد
 مخافة كلامى الذى تكلمت به حين رجوت ان يكون خيرا وقال ابن اسحق فوثب عمر بن الخطاب مع
 ابى جهندل ميسى الى جانبه ويقول اصبر يا ابا جهندل فانما هم المشركون وانما دم احد هم دم كلب قال
 سيدى قائم السيف منه قال يقول عمر رجوت ان ياخذ السيف فيضرب به اياه قال فخصن الرجل
 يابيه ونفذت القضية وازنجه انست كه در غزوه خيبر سعيها از فاروق سيد آمد قال ابن اسحق
 محمد بن ابراهيم التيمي عن ابى الهيثم من نصر الاسلمى ان اياه حدثه انه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم
 يقول فى مسير الى خيبر لعاصم بن الاكوع انزل يا ابن الاكوع فحدثنا من ههنا منك قال فنزل يرخن

برسول الصلی اللہ علیہ وسلم فقال

والسول اللہ ما ہتدینا	ولا تصدقنا ولا صلینا
انا اذا قوم نبوا علینا	وان ارادوا قمتہ ابعینا
فانزلن سکتہ علینا	وثبت الاقدام ان لا قینا

فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یرحمک ربکما فقال عمر بن الخطاب وجبت والحدیث رسول اللہ لولا
 استغناہ ففعل یوم خیر شہیداً بایہ دانست کہ قول مرتضیٰ علی سار النبی صلی اللہ علیہ وسلم الی خیر فلما اتا
 بعث عمر وبعث الناس الی مدینتہم او قصرہم فقاتلوہم فلم یلبثوا ان ہزموہم واصحابہ فجاروا یحییونہ
 وکعبہم اخرجہ الحاکم نہ مراد از ان حقیقہ جہن است بلکہ این کلمہ ایست بلیغہ چون ہم درینجا اتمام بود در حین
 شجاعت را محصور ساختند در اتمام و ترک اتمام را بعین نامیدہ والا اینجا جنگ بود بصرہ بالملاحظہ
 سلامت لشکر موافق و از انجملہ آنست کہ در غزوہ قح در قصہ حاطب بن ابی بلتعنہ فاروق را غیرتے
 برخواست پس آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ارشاد فرمودند کہ من معاملہ فقال عمر انہ قد خان اللہ ورسولہ
 والمؤمنین فدعی فلما ضرب عنقہ فقال ایس من اہل بدر فقال لعل اللہ اطلع علی اہل بدر فقال اعلوا
 ما شئتم فقد وجبت لکم الجنة او فقد غفرت لکم قد سمعت عینا عمر وقال اللہ ورسولہ اعلم اخرجہ البھارے
 ودر باب ابی سفیان نیز چہنیں واقع شد قال ابن اسحق فی حدیث العیاس وشعاۃ لابی سفیان
 مررت ببنائ عمر بن الخطاب قال من ہذا و قام الی فلما رای ابی سفیان علی عجز الدابة قال ابو سفیان
 عدو اللہ اللہ اللہ ای اکمن منک بغیر عقد ولا عہد ثم خرج یشہد نحر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وکففت
 البغلۃ فسبقہ بالتسبیح الدابة البیطیۃ الرجل البیطی قال فاقحمت عن البغلۃ فدخلت علی رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم ودخل علیہ عمر فقال یا رسول اللہ ابی سفیان قد اکمن اللہ منہ بغیر عقد ولا عہد قد
 قاضرب عنقہ قل قلت یا رسول اللہ انی قد اخرجتہ ثم جلست الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فالتفت
 براسہ فقلت واللہ لا یناجیہ اللیلۃ دونی قال فلما اکثر عمر فی شأنہ قال قلت مہللاً یا عمر فواللہ لو کان
 من رجال نبی عدی بن کعب ما قلت ہذا ولكنک قد عرفت انہ من رجال نبی عبد مناف فقال مسلماً

بہ
 بخبر ان شفع نہ سستی ما را
 ابو یوسفی کہ این کسی از وہدی
 ماندا و شفع ہی نہ میز سبب
 مروی از ش از صفا آنوقت
 صلی اللہ علیہ وسلم فقتلہ
 درینجا اتمام بود در حین
 حاضر بودند انکس شہیدان

Marfat.com

یا عباس فوالله لاسلامک یوم اسلمت کان احب الی من اسلام الخطاب لوالاسلم و فی قصه رؤیا للنبی
صلی الله علیه وسلم فی الطائف و تعبیر ابی بکر لها ثم ان خویله بنت حکیم بن امیته وهی امراه عثمان بن مظعون
قالت یا رسول الله اعطني ان فتح الله علیک الطائف علی بادیته بنت غیلان او علی الفارغه بنت
عقیل و كانت من اهل نساء ثقیف و ذکر لی ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لهما و ان کان
لم یؤذن لی فی ثقیف یا خویله فخر جبت خویله فذکرت ذلک لعمر بن الخطاب ففضل عمر علی رسول الله
فقال یا رسول الله ما حدیث حدثته خویله زعمت انک قلت قال قد قلت قال قال عمر او ما اذن فیهم
یا رسول الله قال لا قال افلا اذن بالرحیل قال بلی قال فاذن عمر بالرحیل و عن عبد الله بن
عمر بن العاص قیل له هل حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم حین کلمه التیمی یوم حنین قال نعم
جاءه رجل من تمیم یقال له ذوا الخویصره فوقف علیه و هو یعطی الناس فقال یا محمد قد رایت ما صحت
فی هذا الیوم فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم اجل فکیف رایت قال لم اراک عدلت قال فغضب
النبی صلی الله علیه وسلم فقال و یکک اذا لم یکن العدل عندی فعند من یکون فقال عمر بن الخطاب
یا رسول الله لا نقله قال لا دعوه فانه ستکون له شیعه یتعمقون فی الدین حتی ینخر جوامنه کما ینخرج
السهم من الرئیة ینظر فی النصل فلما یوجد شیء ثم فی القدر فلما یوجد شیء ثم فی الفوق فلما یوجد شیء سبق
الفترش و الدم اخرجه ابن اسحق فی السیره و بعد از آن حضرت صلی الله علیه وسلم فاروق اعظم در خلافت
صدیق سخی عظیم بتقدیم رسانید و در ایام صدیق نائب خلیفه و مشیر او و قاضی او بود عن ابراهیم النخعی
قال اول من ولی ابوبکر شیئا من امور المسلمین عمر بن الخطاب لاه القضاء فكان اول قاض فی
الاسلام و قال اتقض بین الناس فالی فی شغل اخرجه ابو عمرو و چون نوبت خلافت بفاروق رسید
سیاستی بردست او واقع شد که غیر نبی بران قادر نباشد و هیچ خلیفه را مانند آن نصیب نشد و اگر عقل
سلیم را اعمال نمایم در اموری که خلافت انبیاء را می شاید بهتر از حال وی تصور نگردد زیرا که حضرت
پیامبر صلی الله علیه وسلم بدو چیز مشغول بودند یکی تعلیم علم از کتاب و سنت که مشتمل است بر عبادات
واحسان و تدبیر منزل و سیاست مدینه و حکمت اخلاق و انواع تدکیر و فاروق اعظم بعد از آنکه بشارة

در روز نوزدهم صفر
که بسوی اوتیر اقلند و فصل
بمعنی بیان و قدم با کلمه
و بیت در فوق بالفم معنی
و مقصود حدیث الکلمه ان فرقة
فواج مدین که آمده از آن
و اینند که از آن برون
خواهند داشت چنانکه از
شکایت آن در میم و در بوجوم
آعت از هم گین
فون آنچه
بجان و جویب و سوزان
از روی نوار که کرد ما

عظیم و در باب علم از آنحضرت صلی الله علیه وسلم یافته بود و تقدیر فیما کان قبلكم محدثون فان یکفی فی استیصال
 فانه عمر و قال ان الله جعل الحق علی لسان عمر و قلبه و قال علی ما کننا تبعان السکینه تنطق علی لسان عمر
 و آنحضرت صلی الله علیه وسلم در رؤیا دیدند که قدحی از شیر با آنحضرت صلی الله علیه وسلم رسیده است فشربت
 حتی رایت الری یخرج من اطفاری ثم اعطیت فضلی عمر قالوا فما اولت ذلک یا رسول الله قال العلم
 و در قصص بسیار آیات بر حسب جهت او انزل شده بود و این دلالت میکند بر موافقت جزع عقلی نفس
 ناطقه و بجزع عقلی حضرات انبیا بعد این همه شریک صدیق شد در تالیف قرآن و در هر شهری مقرب
 و محدثی را فرستاد و اهتمام بلیغ نمود و در آنکه کمی و زیادت واقع نشود و مسأله را که محقق بودند تخص کس و در صحاب
 استفسار نمود تا آنکه حدیث ظاهر شد و اگر ظاهر شد صحابه را مبع کرد و در آن باب مشورت نمود تا آنکه اتفاق
 بر قولی واقع شد و ترتیب کتاب سنت و اجماع و قیاس و بی آورد و سه ماعقل تحریف نمود و از خویش
 در علم و لاسلم نمی کرد و از رشد و در سنن و غیر آن زجر فرمود چنانکه علمای صحابه همه گواهی دادند که وی
 اعلم زمان خود است و امامت است تامه بامت و فی الاستیعاب ولی الخلفاء بعد ابی بکر و علی
 له بها یوم مات ابو بکر بخلاف سه شلت عشره فلیان سیره و انزل نفسه من مال الله بنسرت رجل من
 الناس و فتح الله الفتوح بالشام و العراق و مصر و دون الله و اوین فی العطاء و رتب الناس فییه
 علی سوا بقیم و کان لایخاف فی المدیونه لائم و هو الذی نور شهر رمضان لصلوة الاشفاع فییه و اخرج
 من الهجرة الذی بایدی الناس الی الیوم و هو اول من ستمی باسم المؤمنین و هو اول من اتخذه الدرة
 و کان نقش خاتمته فی بالموت و اعطایا عمر دیگر جهاد و کفار و فاروق بعد از آنکه از آنحضرت صلی الله
 علیه وسلم درین باب بشارات عظیم یافته بود ثم استجالت عمر با فاضل با عمر بن الخطاب فلم ار عبقریه من
 الناس نیرع نیرع عمر حتی ضربت الناس بعطن و الذی نفسی بیده ما تعیک الشیطان ساکا فجا الی
 سلک نجای غیر فیک و این دلالت میکند بر موافقت جزع عقلی نفس ناطقه و بجزع عقلی حضرات انبیا بعد
 نیمه تحمل اعباء جهاد و بوجهی نمود که خوبتر از آن صورت نگیرد و قال الیافعی فی السنة الرابعة عشر فتمت
 و شق صلحنا سن الی عبیده و عنوة من خالد ثم امضیت صلیا و فیها کانت وقعة جسر الی عبیده و فیها

فتحت بلعبيك وحصص صلحا وهر ب هر قل عظيم الروم الى القسطنطينية في السنة الخامسة عشر كانت وقعة
اليرموك وكان المسلمون ثلثين الفا والروم ازيد من مائة الف فمزوا جبله العسائي وقتلوا الروم
مرة بعد اخرى حتى ابادوهم بالقتل وهرهت البقية من تحت الليل وفيها وقعة القادسية بالعراق وكان
المسلمون نحو ^{الملكوتهم} اربعين الف وثلثمائة الف في السنة السادسة عشر فتحت حلب الطاكية صلحا
وفيها انشأ ابو عبدة بالمرير المؤمنين كوفة وفيها نزل عمر على بيت المقدس وكان المسلمون قد حاصروا
تلك المدينة المباركة فطال حصارهم فقال لهم اهلها لا تتبعوا قتلن لفتحها الا رجل نحن نعرفه له علامة عنده
فان كان اما علم به تلك العلامة سلمنا باله من غير قتال فارسل المسلمون الى عمر يخبرونه بذلك فكب
عمر ارجله وتوجه الى بيت المقدس وكان معه غلام له يعاقبه في الركوب نوبة بنوبة وقد تزود شعير او تمر
وزيتا وعليه مرقعة لم ينزل يطوي القفار الليل والنهار الى ان قرب من بيت المقدس فلقاه
المسلمون قالوا له ما ينبغي ان يري المشركون امير المؤمنين في هذه البيعة ولم يزلوا به حتى اليسوا
لباسا غير باركبه فرسا وجد به الفرس واخلد شئ من العجب فنزل عن الفرس وترع اللباس
ولبس المرقعة وقال اقبلوني ثم سلك في هذه البيعة الى ان وصل فلما راه المشركون من الكفا
كبروا وقالوا هذا هو فتحو الالباب وفي السنة السابعة عشر افتتح ابو موسى الابهواز وفيها كانت وقعة
حلولا وقتل من المشركين مقلعة عظيمة وبلغت الغنائم ثمانية عشر الف الف وقيل ثلثين الف
الف وفي السنة الثامنة عشر الموصل والسوس وتستر وفي السنة التاسعة عشر فتحت تكريت وقيسارية
وفي سنة عشرين افتتح عمرو بن العاص بعض ديار مصر وفي سنة احدى وعشرين فتح مصر وكانت وقعة
نهاوند ودامت المصاف فيها ثلثة ايام ثم جارت النصر وفي سنة اثنين وعشرين فتحت آذربيجان
على يد المغيرة بن شعبة ومدينة نهاوند صلحا والدينور مع همدان عنوة على يد حذيفة وطرطلس المغرب
على يد عمرو بن العاص وفيها فتحت جرجان ودرر ورضه الاحباب مذكورة است كه در زمان خلافت
وي هزار و سوس و شش شهر بالوايع ولواحق ان فتح شد و چهار هزار مسجد ساخته گشت و چهار هزار
كنيسه خراب گردید و يك هزار و نه صد منبر چوب بر محاريب جوامع بجهت خطبه جمعه بنا كردند انتهى

در اینجا دو نکته باید فهمید یکی آنکه قول هر مرزبان ولایت میکند بر آنکه همه عالم بمنزل یک مرغ بود سرش عراق
 که محل شستن کسری بود و در جناح او فارس و روم و یک پائے ترکستان و دیگر مغرب و ترکستان
 پس کسری بقیقت فتح تمام عالم است من جبرین مبتد قال بعث عمر الناس فی افکار الامصار
 یقاتلون المشرکین فاسلم لهم مرزبان فقال انی مستشیرک فی معازری فبده قال نعم مثلها و مثل ربینها
 سن الناس من عدو المسلمین مثل فایرله راس و له جناحان و له رجلان فان کسر احد الجناحین
 نصفت الرجل الجناح و الراس فان کسر الجناح الاخر نصفت الرجلان و الراس فان شخ الراس
 ذهب الرجلان و الجناحان و الراس فالراس کسری و الجناح قیصر و الجناح الاخر فارس فمر المسلمین
 علیه و اخرج البخاری دیگر آنکه فرق بسیار است در میان فوج کشی حضرت فاروق و فوج کشی جمعی که
 بعد از آنکه در عرب بادشاهی و فوج کشی نبود و روم سپاهیان نمیدانستند و مقابله کسری
 و قیصر در خاطر ایشان نیگذاشت حضرت فاروق مردم را صنعت سپاهیان آموخت و لشکر بارها
 در پیشی را که در اول ایشان بود بر انداخت و جمعی که بعد از حضرت عمر فوج کشی کردند از فوج اماره و مستعد
 با گرقتند و چیزی که رسوم آن معلوم بود و قواعد آن نمهد با تمام رسانیدند و ایشان بینها با جمله در قده
 سا و سه کلام تطویل انجامید و از حد اختصار بیرون رفت اما چون مضمون عند ذکر اصحابین منزل
 البرکات منظور بود کج معنیان قلم از ان اطباب و جمعی نداشت ملخص سخن آنست که اصل نبوت اراده
 خیر است به نسبت افراد نبی آدم و از الهمالات و مظالم از ایشان به بعث انسانی که افضل افراد
 انسان باشد و در سخن تلمو این خصلت متحقق شد و ان انعقاد اراده است در ملکوت بنصب قلیف
 که ستم باشد کاری را که عمل آن نبی موس ساخته و متوسط باشد در میان پیغامبر و امت او
 در تبلیغ علوم و چون این اراده نیابت و استخلاف است و مقصود بجز تمام امرا و اول نیست تبلیغ
 همان شریعت سابقه است بغیر جمعی و عصمت از اصل نبوت بون با من دارد و این معنی در سخن
 چنانکه میباید و می شایر متحقق شد و یکی از خواص نبوت زیادت است در خبر علمی نفس ناطقه و تلمو او
 که در غیر نبی نباشد فهم معنی شریعت است بآنکه محدث و ملهم باشد و این خصلت نیز در سخن ثابت است

دیگر از خواص نبوت زیادت است در جزو عملی نفس ناطقه باعتبار ارشاد و فیض صحبت و تالیف بر امر
 خیر و ظاهراً هر است که کسی غیر شیخین بمرتبه شیخین نرسید بلکه بعد از ایشان اختلاف آرا و سفک و مادی پیدا شد
 و سوم از خواص نبوت زیادت است در جزو عملی باعتبار فتوح و جمع اهل اسلام و تالیف ایشان و تالیف
 الهی درین باب و اگر کسی در احوال شیخین و فتوح ایشان تامل کند بداند که گویا با دعوت الهی در ایام
 شیخین با جزو عملی برخورد و گردباد فتوح لاتعد و لا تحصى احوادث نمود و اعانت شیخین در حال ضعف
 اسلام نیز برهن گشت و نشر علوم آنحضرت صلی الله علیه و سلم که از دست شیخین ظاهر شد از مظهرین شمر
 است بلکه اگر کسی را دیده حق شناس باشد شک نکند و آنگاه هر مسئله از مسائل دین که در زمان شیخین
 مسبین نشد همانست محل اختلاف در مذاهب اربعه گویا اصل مذاهب اربعه اجماعیات شیخین افتاده
 اما این سخن بکسی که سرمایه علم او بجز قدوری و وقایه نباشد نتوان گفت این را استحضار اصول و امهات
 می باید پس هر شخصی می باید که در حال خود تامل نماید که بچه چیز از نهود و نجوس ممتاز شده است
 اول چیز که بدان ممتاز شده است قرآن است و مؤلف قرآن در مصحف شیخین و احکام فقه و عقائد
 حق و اجماع کتبه در مسائل اجماعیه و واضح کننده مسائل خفیه و قیاس کننده مشورت صحابه حضرت
 عمر است و در هر شهری محدثی و مقرنی را نصب کننده حضرت عمر است و سبب شائع بودن اسلام
 در میان بلدان ایشان اندکین بحقیقت منت اول حضرت حق راست تبارک و تعالی که بحضرت
 خود عرب و عجم را از ضلالت متراکه دار بمانید در رسول بطوائف ناس فرستاد و قرآن نازل نمود و ملت
 اسلام در اقلیم شائع ساخت و منت دیگر رسول کریم راست صلی الله علیه و سلم که بر دست وی انبیا
 نعمتها بر روی کار آمد و منت سوم شیخین راست که قرآن و سنت و احکام اسلام را بارسانیدند و کسر
 کسری و قصر قیصر پر دست ایشان واقع شد و ایشان سبب هدایت سائر عرب و عجم گشتند و آن
 عرب و عجم سبب هدایت تمام عالم پس انکار فضل ایشان و قائل نشدن بمنت ایشان از انکار
 بدیهیات است فائده بیخ میدانی که اهل سنت و جماعت چه تفضیل شیخین و چه انجمنین در عقائد
 خود ذکر کرده اند و این فرق از کجا آمده است بدانکه واجب اول بر مکلف آنست که منقاد حکم خدا تعالی

و پنیامبر شود و دل خود را مصمم کند که آنچه از خدا پنیامبر آمده است بر همان عمل کند عقیده و عملاً و این مرتبه
 در اصل ایمان داخل است و واجب ثانی آنست که طلب کند طریقی که بآن بشناسد که امر خدا تعالی و رسول
 و حجیت و اگر این طریقی را بخوید از رتبه تقیه شرع برمی آید و ملحد گردد و باز این طریق را طریقی میباید که بوجه
 تواتر یا شهرت یا اتفاق آراء بدان مؤدی بمقصد باشد و الا اتخاذ احکام ملت را از غیر اعتقاد باشد
 و اعتقاد منحصر است در یقین و غالب رای و پیش وی آنچه از ملت است بحقیقت و آنچه موسوس
 است در آن ممتاز نگردد و در ورطات لاتعد و لا تحصى افتد و در ملت محمدیه واقع آنست که آنچه مستواتر
 است قرآن است و جامع آن شیخین اند و نزدیک مخالف آراء و اختلاف حروف امروز هیچ طریق تمیاز
 در میان حق و باطل غیر اعتماد بر شیخین نیست و اگر این را باور نمیکنی تا مل کن که اگر کسی پرسد که مؤذّن
 چرا از قرآن شد و مدار قنوت چرا از قرآن نیست و اما تداّن هیچ جوابی غیر اعتماد بر صحاح عثمانیه
 و قرار داد ایشان نخواهی یافت و این همه فرع عمل شیخین است و آنچه مشهور است و متفق علیه بسیار
 فرق اهل سنت همانست که از شیخین ثابت شده بعد از اتفاق که در زمان شیخین حاصل شده چیزی
 قلیل است اما این نکته کسی که سرمایه نقد او شرح و قایه و منهاج باشد نمی تواند دانست آنرا عالمی بخبری
 باید با بجملا ازین جهت تفضیل شیخین اصلی عظیم شد از اصول اعتقاد تا آنرا استحکام نکنند عوض و مطالب
 تفضیلیه علی وجه البصیره نباشد و این سخن بدان ماند که در مذاهب فروع هر مقلدی بنجد تمام افضلیت
 امام خود اثبات میکند اصحاب فی ذلک امام اخطأ و بدون این افضلیت عزم تقلید او در فروع پیدا نمیشود
 لیکن این مقلدان بغور سخن نرسیده اند بیک وجه اصابت نمودند و بیک وجه خطا حفظت
 شیا و غایت عنک شیاره این سخن حق است که تا اعتقاد افضلیت مبلغ قرآن و سنت و بین
 سعانی برود نکند خاطر بر اخذ شرائع جمع نگردد لیکن اگر ایشان را التساع در علم میبود میدانستند که
 کتاب و سنت و آثار فقهای صحابه و تابعین اجتماعاً و اختلافاً با قاعده که از شیخین در ترتیب کتاب
 و سنت یا اجماع و قیاس منقول است مقید میگردد و اند بجدی متعین با اعتبار کلیه و اجمال غیر متعین
 با اعتبار جزئیه و تفصیل پس کسی که آن اسلوب را فهم کرد و مقید شد در احکام شرع بطوری خاص

و تفصیلی که بعد از آن آید مثل تفصیل این مذاهب است بجزج و تفریح و آنرا نهایتی نیست و مقتضای آن مره نیست پس اگر این مقدمه را بر شگافیم منکشف گردد اعتقاد قرن اول و ثانی و ثالث که مشهور با تخریب و اختلاف قرون اولی و دایمست عصا که بدون تثبیت بدانان شیخین و اعتقاد فضیلت ایشان و ترجیح اجماعیات ایشان و پذیرفتن آنچه از جانب ایشان بوده است علاجی ندارد و نیز این سخن بدان ماند که شیعه قائل شده اند بانکه امام می باید که افضل امت باشد معصوم و مقرض الطاقه منصوب من عند الله و رسوله و این قول متضمن حق و باطل هر دو شده است قول محقق آنست که فضیلت امت نسبت اهل خلافت نبوت که مقنن قوانین و مسلخ شرع و مروج دین ایشان اند لازم است و الا اعتماد کلی حاصل نشود و بجای عصمت حفظ الهی و تائید رحمانی بحسب عاده الهی باید اثبات نمود و بجای افتراض طاعت و نصب من عند الله و رسوله اختلاف نبص و اشاره می باید ذکر کرد تا سخن درست گردد اهل سنت و جماعت همین قول محقق منقح در شیخین بلکه در خلفای اربعه اثبات نمودند تفصیل این اجمال آنکه فضیلت که میگویند در طبقه اولی میباید که هنگام احکام دین و ترویج شریعت و تقنین قوانین آن بودند در ملک مخصوص زیرا که در ملک مخصوص حامل علم دیگر شد و اصحاب دولت دیگر چنانکه فتوی در اصل موقوف بود به علم کثیر احوال آنهمه فتوی با منقح کرده نوشته اند احوال عبارت دانی می باید دلیس و عصمت باعتبار جری عادت میباید زیرا که جمیع معاملات مردمان و گردش معاش ایشان بر عادت است زیرا اصل معقول و این مقدمه را شواهد از عرف شرح بسیار است و در تخصیص نص شرح اشاره معتمد چنانکه آنحضرت صلی الله علیه و سلم بر صدیق اکبر کرد و صدیق آنخلافت کرد فاروق را کافی است اینست اصل این مسئله قدر برتر شد تکمله چون درین اوراق قلم بسیرت شیخین جاری شد لازم آمد که بحسب تاثیر چیزی از احوال سیرت ختنین و آثار جمیله ایشان نوشته شود.

اما آثار جمیله ذی النورین رضی

پس از آنکه آنست که از اشرف قریش بود بیضا بنت عبد المطلب عمه آنحضرت صلی الله علیه و سلم

آوردی النورین علی العینه

بدو بود ام الام وی و در جاہلیت زنا و فحش را ترکب نشد بقضای عقل کامل خود و وی از انجمن است که
 در اول اسلام بشرف اسلام شرف شدند چنانکه نبذی از ان در مناقب صدیق اکبر گذشت بعد از ان ایضا
 خود را بر اسلام تحمل نمود و بعد از ان آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در الشرف مصاہرت مشرف ساختند بعد از ان
 بجانب حبشہ ہجرت نمود برای خدا تعالی بعد از ان بدینہ ہجرت نمود و وی یکی از انجمن است کہ جمع کرد قرآن
 را از ہاجرین و در شام آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم حاضر شد الا بدو واحد و بیعت حدیبیہ و بعد المدینہ عمر بیان
 نمود کہ او را در ہر یکی ازین سہ نوبت شرفی محبت حاصل شد اما در بدر سببش بیماری جگر گوشہ آنحضرت بود صلی اللہ
 علیہ وسلم و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمود ان لک اجر رجل ممن شہد بدرا و سہ و اما در احد پس خدا تعالی آیہ فرستاد
 و قدر عفا عنکم پس تخلف کان لم یکن گشت اما در حدیبیہ پس آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم عثمان را بہت مصلحت
 فرستاد و این بیعت و رغبت او واقع شد پس آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمود ان عثمان فی حاجۃ اللہ
 و حاجۃ رسولہ ہدی و ہدیہ عثمان و در خرید کردن بیدار و در تہنیز حبشہ عسرت از وی فضیلتی نمایان
 کار آمد و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمودند ما ضر عثمان ما عمل بعد الیوم و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمود من
 یزید فی مسجدنا بخیر منہافی الجنۃ پس ذوالنورین موضع پنج ساریہ خرید کرده در مسجد زیادہ نمود و تہنیز نمود
 ہمیشہ عسرت را تہنیز و خمیسین بعیر و خمیسین فرس کہ تمام الفنا بودند و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمودند اسکن
 یا تہنیز فانا علیک نبی و صدیق و شہیدان و گواہی دادن کہ این شخص در وقت فتنہ بر
 حق خواهد بود و فرمود لعل اللہ لقیمصک قیصافان ارادوک علی خلعہ فلا تخلع لحم و حضرت ذی
 النورین در حد ذات خود متصف بود بجای آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمود الا استیجی من حیل
 یستیجی منہ الملائکہ و این سخن عمق دارد و آن آنست کہ اگر منصفی در احوال حضرت ذی النورین
 کامل کند در یا بد کہ ہر بارے کہ فتنہ میباشد حضرت عثمان خون جگر خورد و باز مبالغہ در انتقام تمام
 نمود و این معنی ناشی از انجام نفس است از غرض در مقصای جو شش و خروش شایع
 آنرا بلفظ حیا تعبیر نمود و بکثرت عبادت در صحیح مسلم از عمران منقول است ما جبار یوم
 الا و ہو یزید علیہ لظفر یعنی غسل بسیار میکند و این دلالت میکند بر وجدان نور طہارت و از صوم

و هر تلاوت قرآن و صلوة لیل و اعناق رقاب و اتفاق بر مساکین مرتبه کامل نصیب او شد و از
 افشای علم آنحضرت صلی الله علیه و سلم نصیب و آن بود که عالم را متفق ساخت بر یک مصحف و مصلحت
 که درین امر متحقق است مخفی نیست و روایت کرد قرآن را چنانکه سلسله بعضی قرآن سبعة با و میرسد و در
 اشاعت اسلام و ترفیه مسلمانان مرتبه او فی نصیب او شد و تا نواحی کابل در طرف مشرق برد
 او مفتوح گشت و از جانب روم تا شهر قسطنطنیه غلبه اسلام رسید پس او را خلافت نبوت بهر دو شعب
 خود درست شد و از خبیثت او آنست که روایت کرده شده است آنکه کان اذا وقف علی قبر بکی حتی یبل
 بحیثه فقیل اتذکر الجنة و النار فلا تبکی و تبکی من هنا فقال ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال ان
 القبر اول منزل من منازل الآخرة فان نجاسته فابعده الیسر منه و ان لم یج منه فما بعده اشد منه قال
 و قال رسول الله صلی الله علیه و سلم ما رایت منظر اقطالا و القبر اقلع منه اخرجیه الترمذی و از فضائل او
 قال رسول الله صلی الله علیه و سلم و هو فی نفر من کبار المهاجرین لیبعض کل رجل منکم الی کفوه فنهض
 النبی صلی الله علیه و سلم الی عثمان فاعتنقه و قال انت ولی فی الدنیا و الآخرة و قال لطلحة یا طلحة
 انه لیس من نبی الا دلله رفیق من امته معه فی الجنة فان عثمان رفیقی و معی فی الجنة و قال کثیر بن
 اعفی عثمان فی الیوم الذی قتل فیہ فاستیقظ فقال لولا ان یقول الناس تمنی عثمان الفتنة لکنتم
 قلنا اصحابک لکن فحدثنا نقول ما یقول الناس فقال انی رایت رسول الله صلی الله علیه و سلم
 فی منامی یذوق انک شاهد معنا الجمعة و عن ابن عمر ان عثمان اصبح فحدث فقال رایت النبی صلی الله
 علیه و سلم فی المنام اللیلة فقال یا عثمان افطر عندنا فاصبح عثمان صائما فقتل من یومہ اخرج الحاكم
 هذه الاحادیث

واما علی مرتضیٰ رضی الله عنہ

پس فضائل او بسیار است و مناقب او بیشمار اول باشمی است که او را با شمیہ بزاد
 و تولد او در خانه کعبه بود و این فضیلتی است که پیش از وی بان متصف نبود الا یک شخص و آن حکیم

از علی مرتضیٰ رضی الله عنہ

Marfat.com

بن حرام است کذا فی المتدرک و در تفسیر آنحضرت صلی الله علیه و سلم تربیت یافت و اول کسی است که ایمان
 آورد بر یک قول و بر قول ثانی اول مسلم ابو بکر صدیق است و صهر آنحضرت صلی الله علیه و سلم و اولاد
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم از صلبا و باقی ماندند در وقت هجرت بر فراش آنحضرت صلی الله علیه
 و سلم خفت تا مردمان گمان نکنند که آنحضرت برآمده است و در وقت مواخاة با آنحضرت شرف مواخا
 یافت و در بدر او و حمزه و عبیده مبارزت کردند با پهلوانان قریش و غالب آمدند و باز از آن بگذشتند
 تا آنکه روز قیامت در محاصره کفار اول همی که استاده شوند وی با دو یار خود باشد و در احد سی نمایان
 از وی ظاهر شد و از تابان بود در آن معرکه و در خندق عمرو بن و در آنکه پهلوان قریش بود کشت
 و در خیمه متخلف شد بحجت ردی که عارض وی شده بود بعد از آن توفیق الهی یا را و شد که با وجود
 رد بخدمت آنحضرت صلی الله علیه و سلم پیوست و بدعای آنحضرت صلی الله علیه و سلم از درد شفایا
 و فتح قلعه بردست او واقع شد و در آن باب فضیلت تا مسکه که سابعث فدا رجلا بحب الله و رسول
 و بحبه الله و رسول میسرش شد و در موطن بسیار حامل لوا، آنحضرت بود و در سال نهم شرف
 تبلیغ برآه که لیلینة الانا و ریل منی شرف شد و در غزوه تبوک جا نشین آنحضرت شد و در این
 و در آن باب فضیلت عظمی انت منی بمنزلة بارون من موسی نصیبا و شد و در سال آخرین
 از هجرت آنحضرت صلی الله علیه و سلم بکومت یمن تعیین فرمودند و قلعه بدست او مفتوح شد
 و چون جاریه را از خمس تسری نمود قیل و قال در مردمان فاش شد آنحضرت صلی الله علیه و سلم بر آن
 او غیرت کردند و از انبای او منع فرمودند و فرمودند بوسنی و اناسنه و در غدیر خم خطبه فرمودند
 که من کنتم مولاه فعلی مولاه و در وقت سباه چون اهل بیت را حاضر کردند و دیدن نیز حاضر
 ساختند و در دعا اللهم هؤلاء اهل بیتی فطهرهم تطهیرا داخل شد بلکه رئیس ایشانان شد و آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم در حق او فرمود لایحیبا علیا متافق و لایبغضه مومن از جهت آنکه بر حق
 عمل میکرد و شدید بود در امر الله و چون امر فرمود بسد ابواب بابا و در مستثنی گردانید زیرا که
 شرف همسایگی آنحضرت صلی الله علیه و سلم شرف بود و قربا و مطلوب بود این بود شرح قیام

او بیک جناح نبوت که افشار اسلام است و نصرت او در یک جناح دیگر از جناحین خلافت نبوت که
 افشار علم است آنگاه حیل از وی ظاهر شدند که تعلیم قرآن و تاحال روایت او باقیست که بعضی قرار
 سبوع از وی روایت دارند و یکی از بکترین است در روایت حدیث و قضایا بسیار در ایام خلافت
 بردست او ظاهر شد و در میان مروان ماند و آنحضرت صلی الله علیه و سلم او را بعلم گواهی دادند که انامدینه
 الحکمه و علی باها و تفوق در فضا که افضا کم علی و کان عمر تیعوز بالمد من معضله لیس لها ابوالحسن و
 قال علی سلونی عن کتاب المد فوالله ما من آیه الا وانا اعلم ابلیس نزلت ام نهار ام فی سهل او فی جبل
 و در سرعت انتقال زمین که شعبه عظیم است از شعبات حکمت نصیب او فی یافت قصص بیشتر روایت
 کرده اند محاسبات و قیقه و تبنیه باخذ مسله از کتاب و سنت و قواعد مقررہ مسلمہ و در زهد و رعایت احتیاط
 بیت المال و تجوز در مالک و مشرب و بلبس و قلت میل بسوی قرابت خود در قسمت بیت المال ذروه علیا
 نصیب و شدائی غیر ذلک من مناقبه الجمله باید دانست که امام احمد بن حنبل گفته است ما جارا لاحد من
 اصحاب رسول الله صلی الله علیه و سلم من الفضائل ما جارا لعلی بن ابی طالب و سرور نیجا آنتست که در زمان
 خلافت او مروان مختلف شدند بروی و جمعی سب طعن اظهار نمودند پس بقیه اصحاب سعی بلیغ کردند در
 روایت فضائل او تا مد آن باب فساد باشد از آنجمله قول آنحضرت صلی الله علیه و سلم در غدیر خم کانی قدوت
 فاجبت وانی قد ترکتم فیکم الثقلیں احدیها اکبر من الآخر کتاب المد و معترتی فانظر و کیف تخلفونی فیها فانما
 من تیفرق حتی یرد علی السخض ثم قال ان المد عز وجل مولائے وانا ولی کل مؤمن ثم اخذ بید علی
 فقال من کنت ولیه فهذا ولیه اللهم و آل من والاه و عاده من عاده و معنی این حدیث و جوب محبت اهل
 بیت است و اعتقاد فضائل ایشان و تعظیم و تجلیل ایشان و قال علی رضی الله عنه انی عبد المد و
 رسوله وانا الصدیق الاکبر لا یتقولها بعدی الا کاذب صلیت قبل الناس سبع سنین و معنی این حدیث
 آنتست که در زمان خلافت او کسی مانند او نبود چنانکه خذیفه گفت در وقت بیعت او لا یتالیج بعدی
 الا سغرا و ابتر و قال رسول الله صلی الله علیه و سلم من اذی علیا فقد اذانی و قال انت منی
 وانا منک و قال من اطاع علیا فقد اطاعنی و من عصا علیا فقد عصانی و قال من سب

علیاً فقد سبني وقال علي وعانني رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال يا علي ان فيك من عيسى
 مثلاً البنضه اليهودي تتهبتوا امره واحبه النصارى تتهبتوا امره بالمتشرية التي ليس لها وقال علي الا
 انه يهلك في محب مطري باليس في ومبغض مقري بحل شانه علي ان سيهتني الاوانه
 ست بني دلايوسى الى ولكنى اعمل بكتاب الله وسنة نبيه صلى الله عليه وسلم ما استطعت مما امرتكم
 بن طاعة الله فحق عليكم طاعته فيما اوجبتكم او كرهتكم وما امرتكم بمعصية انا وغيرى فلا طاعة لاحد في
 معصية الله عز وجل انما الطاعة في المعروف وقال صلى الله عليه وسلم لعلي انت تبين لائت
 اختلافوا فيه وقال يا علي ان لك كنزاً في الجنة وقال يا علي من فارقتني فقد فارقت الله
 من فارقك يا علي فقد فارقتني وقال انا سيد ولد آدم وعلي سيد العرب واين اشارة يبرعت
 سب اوست وقال اللهم ادرك الحق مع حيث دار وقال لا قطعن العماقه فقال له جبرئيل اونس علي
 قال او علي بن ابي طالب واين اشارت بقتل حرورية است وقال انا مدينة العلم وعلي باها
 قال له هذا امير البررة وقاتل الفجرة وقال علي قال رسول الله صلى الله عليه وسلم انت
 نذروانا الهاد وقال يا فاطمة اما ترضين ان الله عز وجل اطع الى اهل بيتي فاختر رجلين احدهما
 س والآخر بعلك وقدم لرسول الله صلى الله عليه وسلم فرخ مشو فقال اللهم اتني حاجب
 فك اليك يا كل من من هذا الطير فجا علي فاكلامه وقال صلى الله عليه وسلم لنبى عمر
 لم يوايى في الدنيا والآخرة وا قبل علي رجل منكم فابوا فقال لعلي انت وليي في
 دنيا والآخرة واين واقع ميش از هجرت بود واخر رسول الله صلى الله عليه وسلم ثوبه فوضع
 علي وفاطمة وحسن وحسين قال انما يريد الله ليزهيب عنكم الرجس اهل البيت ويطهركم
 ببرائته ضعيف گوید در آیه تطهیر قوم راسته غلط افتاده است قومی گفتند که این آیت نازل
 شده است در ازدواج و سیاق و سباق آیت انرا تکذیب سے کند و قوی گفت
 در دعاء آنحضرت صلى الله عليه وسلم در باب مرتضی ذرہ حسن و حسین رضی اللہ عنہم
 تشدہ است واين نیز کذب است زیرا کہ حدیث در صحیح مسلم مذکور شدہ است

آیت تطهیر اور این حدیث

و اهل حدیث مجمع اند بر صحت آن و قومی گفته اند که این آیه دلالت میکند بر آنکه هر که از اشرف ائمه
 برود عقاب و عتاب نخواهد بود زیرا که مراد از اراده درین آیه اراده تکوینی است و این نیز غلط است
 بلکه مراد اراده تشریحی است چنانکه سیاق آیت بران دلالت میکند و معنی اراده تشریحی آنست که او
 امر را مشروع ساخت بوجهی که مقتضی باشد بمصالح مثل آیه صوم یرید الله بکم الیسر و لایرید بکم العسر
 و آیه یرید الله لیسین لکم و یرید لکم سنن الذین من قبلکم و تیوب علیکم و الله علیم حکیم و الله یرید ان یتوب
 علیکم و یرید الذین یتبعون الشهوات ان تمیلوا میلا عظیما و حق آنست که آیه در مخاطبه ازواج است
 معنی اراده اراده تشریحی است و آنحضرت صلی علیه و سلم دعا کردند برای این کرام بحجت مناسبت
 اراده تشریحی با اراده تکوینی و خدا تعالی آن دعا را بدرجه اجابت رسانید و ایشانان
 بمشرب بهشت شدند باقطع و سدر رسول الله صلی الله علیه و سلم ابواب المسجد غیر باب علی فکان
 یدخل المسجد جنبا و هو طریق لیس له طریق غیره قال رسول الله صلی الله علیه و سلم ایها الناس لا
 تشکوا علیا فوالله لاشی فی ذات الله و فی سبیل الله و قال علی العثنی رسول الله صلی الله
 علیه و سلم الی الیمن فقلت یا رسول الله انی رجل شاب و انه یرد علی من القضا ما لا علم لی به
 قال فوضع یده علی صدری و قال اللهم ثبت لسانه و اهد قلبه فما شککت فی القضا اودت فی
 قضا بعد و دخل صلی الله علیه و سلم علی فاطمة فقال انی وایاک و هذا النائم یعنی علیا و هما یعنی
 الحسن و الحسین یعنی مکان واحد یوم القیمة و قال صلی الله علیه و سلم اشتاقت الی الجنة الی ثلثة علی و عمار
 و سلمان و قال یا علی الا اعلمک کلمات ان قلتمن فخرک علی انک مغفور لک لا اله الا الله
 العلی العظیم لا اله الا الله الحلیم الکریم سبحان الله رب العرش العظیم و الحمد لله رب العالمین و مر
 صلی الله علیه و سلم بجدیقه فقال علی یا رسول الله ما احسنها من جدیقه فقال لک فی الجنة حسن
 منها و قال علی تقاتل الناکثین و القاسطین و اللمارقین و قال علی و عمار الا احدکم کما شتی
 رجلین قلنا بلی یا رسول الله قال احمر ثمود و الذی عقر الناقة و الذی یضربک یا علی علی نذ
 یعنی قرنه حتی تیل نذ من الدم یعنی بحیثه و قال صلی الله علیه و سلم انظر الی علی عبادة و قال علی

ناکثین از نکت است یعنی
 عند غلظت و مراد از ان اهل طایفه
 حمل هستند که اول با علی رضی
 بیعت کردند باز بیعت شکست
 با او قتال نمودند و او قاسطین
 اهل شام اند و از یارین بیان

و فاطمه و حسن و حسین اما حرب لمن حاربتم و سلم لمن سالمتم و قال اجبوا المد لما یقتد و کم من نعمه
 و اجبونی بحساب الله و اجبوا اهل بیتی بحسبی و قال مثل اهل بیتی فیکم مثل سفینتہ نوح من رکبها نجی و
 من تخلف عنها غرق و مثل خطیبی اسرائیل اخرج اسماکم هذه الاحادیث کله ان فی المستدرک و بآیه
 و انست که در ایام خلافت حضرت مرتضیٰ فتنه با برخواست که ایام او را استیجاب نمود و او را
 از جهاد و کفار و انتظام ملک باز داشت و اهل زبان بسبب آن فتنه بروی مختلف شدند و در آن
 مقصود ما سر و آن قصص نیست بلکه بیان عقیده اشاعره در آن واقعات لا غیر اصل این فتنه
 آن بود که قومی از مصریان که شازصحا به بودند و نه از تابعین لم با حسان بلکه بقلت تدین خصوص
 و بی بدیناوی معروف بسبب کینه های چند بدین شریف آمدند و بر ذوالنورین تفسیق نمودند
 مدعا ایشان آنکه یکی از سه کار قبول نماید خلع خلافت کند یا عزل و نصب امر او امصار بطور مال گذار
 یا او را بکشیم ذوالنورین بسبب وصیت آنحضرت صلی الله علیه و سلم که لعل الله یقیمک قبصا فان
 ارادوک علی خلع فلا تخلع لم خلع خلافت اختیار نمود و عزل و نصب بر طور ایشان گذاشت چون
 معروف خلع بود بان نیز رضی نشد پس انجمه بدینا مدحاصره کردند و صحابه حاضرین از نصرت تو
 نمودند جمعی بگمان آنکه کار تا بکشتن نخواهد رسید بلکه سفیدان اصلاح آن کینه با کرده باز خواهند
 گشت و جمعی بان سبب که عاجز شدند از انفراد در مقاومت اعدا و جردی النورین در دفع
 آن اشرا و انعقاد اجتمع بر قتال ایشان نیافتند و ذوالنورین کن کخیز ابی آدم اختیار نمود
 و بعد از محنت های بسیار شربت شهادت چشید و بعد از قتل ذی النورین آن جماعه که بگمان آنکه
 قتل واقع نخواهد شد توقف نموده بودند متاسف و محزون گشتند و تلافی ماسبق بقدر امکان
 نمودند و قاتلان بجز آنکه چاهای حضرت مرتضیٰ برزد و با او بیعت گفتند علما بی نیافتند پس در باب
 عقد خلافت او از همه بیشتر سعی کردند و دوم موافقت او کردند و کیف ما کان عقد بیعت واقع
 شد بعد از آن صحابه کرام مثل طلحه و زبیر و عاتشه رضی الله عنهم با جمعی از بنی امیه پیوسته قصد
 بصره نمودند بان زعم که طلب قصاص نمایند و اگر امیر موئین استیفاء قصاص نماید نکث

بیعت نمودہ جنگی بجزغیر ازیر کہ این بیعت چون بسے قاتلان واقع شدہ بود آتر بیعت فتنہ تصور نمودہ
 بودند حضرت مرتضیٰ از مدینہ شریفہ بقصد اصلاح امر ایشان برآمد و چون کار از اصلاح گذشت از مدینہ
 مدو طلب نمود و بکوفہ رسید و از اہل کوفہ کیفیاً امکان بیعت گرفت و در مقابلہ اہل بصرہ صف کشید و حرب
 جمل واقع شد و شد آنچه شد بعد از ان معاویہ بن ابی سفیان امیر شام بہین ارادہ حرکت نمود و در صفین
 تلامتے صفین واقع شد و بعد گفتگوی بسیار حکیم حکیمین مقرر گشت و بسبب حکیم خسر ق متسع شد
 و اختلاف زیادہ تر بر روی کار آمد و در بلاد اسلام حکم امیر شام جاری شد و اکثر امرار مرتضیٰ
 جاہا سے خود گذاشتہ فرار نمودند و امیر شام از اہل شام بیعت خلافت گرفت و چون حال بر این
 منوال شد جمعے از بند ہبان کہ اتہاز فرصت نیمودند بر بستند و در حرور مجتمع شدند حضرت
 مرتضیٰ بقتال ایشان نہضت فرمود ایشانرا قتل نمود و این واقعہ یکے از مناقب مرتضیٰ ^{نام قریب کہ در ان خواجہ ابوالباچہ}
 بعد از ان لیسے از ان خوارج کہ در حدیث شریف اشق القوم در شان او آمدہ قصد حضرت مرتضیٰ
 کرد و شہید ساخت انیت انچہ اہل سیر بر ان مجمع اند و موافقان و مخالفان بر ان متفق الا
 آنکہ در تاویل این واقعہ ہا مختلف شدہ اند و در معذور داشتن و نامعذور داشتن متفرق گشتند
 با بجمہ عقیدہ اہل سنت آنست کہ مرتضیٰ از شرکت در قتل زے النورین برے بود چنانکہ خود
 آن معنی مکرر بر سر منہر بیان فرمود و ہمچنین عائشہ و طلحہ و زبیر ازین لوث ہری بودند اے
 بعض قرآن مثل سے آن قاتلان در عقد بیعت مرتضیٰ و بودن ایشان در حبش مرتضیٰ
 و عدم استیفاء قصاص از ایشان مشارطنون فاسدہ شد و بحقیقت لوثے ازین ماجرا
 بدامن پاک مرتضیٰ رسید قال النووے و اما عثمان فخلافتہ صحیحة بالاجماع و قتل مظلوماً و قتل
 فسقة لان موجبات القتل مضبوطة ولم یجر منه ما یقتضیہ ولم یشارك فی قتل احد من الصحابة
 و اما قتلتہ ہج و رعاع من غوغا، القبائل و سفلة الاطراف و الاراذل تخربوا و قصدہ من مصر
 فحجرت الصحابة اسمحرون عن دفعہم فحروہ حتی قتلوہ رضی اللہ عنہ و اما علی فخلافتہ
 صحیحة بالاجماع و کان ہوا خلیفہ فی وقتہ و لا خلافتہ لیسرہ و اما معاویہ فہو من العدول

بغیر از ان
 بعد از ان
 استنارہ
 شریک
 سید
 نامیدہ

انفصلا، والصحابه النبوا رضی اللہ عنہم واما المحروب التي جرت فكانت لكل طائفه شبهة اعتقد تصويب
 انفسها بسببها وكلمهم عدول و متاولون في حروبهم وغير باء ولم يخرج شئ من ذلك احد منهم من العدة
 لانهم مجتهدون اختلفوا في محل الاجتهاد كما يختلف المجتهدون بعدهم في مسائل الدنيا وغير باء ولا
 يلزم من ذلك بغض احدهم واعلم ان سبب تلك الحروب ان القضايا كانت مشبهة فلشدة
 اشتباها اختلف اجتهادهم وصاروا ثلثة اقسام قسم ظهر لهم بالاجتهاد ان الحق في هذا الطرف وان
 الحق في باغ فوجب عليهم نصرته و قتال الباغي عليه فيما اعتقدوه ففعلوا ذلك ولم يكن محل من غير
 صفة التاخر عن مساعدة امام العدل في قتال البغاة في اعتقادهم وقسم عكس هؤلاء اظهر لهم
 بالاجتهاد ان الحق في الطرف الآخر فوجب عليهم مساعدته و قتال الباغي عليه وقسم ثالث شبهت
 عليهم القصة وتغير وا فيها فلم يظهر لهم ترجيح احد الطرفين فاعتزلوا القرابين وكان هذا الاعتزال هو
 الواجب في حق هؤلاء لانه لا محل الاقدام على قتال مسلم حتى يظهر انه مستحق لذلك ولو ظهر لهؤلاء
 رجحان احد الطرفين وانه الحق لما جاز لهم التاخر عن نصرته في قتال البغاة عليهم فكلهم معذورون
 رضی اللہ عنہم ولذا اتفق اهل الحق ومن يعتد به في الاجماع على قبول شهادتهم ورواياتهم وكل
 عد التهم رضی اللہ عنہم بالجملة در زمان خلافت مرتضى مردم چهار گروه گشتند جمعی با حضرت مرتضى رفیق
 شدند و دلیل ایشان آنست که مرتضى بهتر من مردم است درین عصر و حق است بخلافت
 و جمعی که مانعت میکنند راه بفساد دارند و احوال فساد و ستمی در نظام خلافت مطلوب است
 و جمعی دیگر مخالف شدند و بجنگ برآمدند شبه ایشان آنکه خلافت مرتضى منعقد نشده است
 و بیعت اهل مدینه بکبره بود یا بسبب اغراض یا جتهاد و بیعت اهل کوفه هم همچنان و در قتل
 حضرت عثمان شرکت داشت و با قاتلان ایشان شتمی و انیمعنی را مسقط عدالت میدانستند
 و در قصه تحکیم خود را خلع کردند و بحقیقت مرتضى از لوث قتل مبرا بود اما بظاہر شبهه گونہ می آمد
 ازین جهت آن مخالفان در مقابل مرتضى مجتهد مخطی بودند قال سیدی عبدالقادر فی الغیبة
 و اما قتال طلحة و الزبیر و عائشة و معاوية رضی اللہ عنہم فقد نص الامام احمد علی الامساک

عن ذلك وجميع ما شجر بينهم من منازعة و منافرة و خصومة لان المد تعالی نیریل ذلك من بينهم
 يوم القيامة كما قال عز من قائل و ترعنا ما فی صدورهم من عل انونا علی سرر متقابلین
 و لان علیا كان علی الحق فی قتاله لانه كان یعقد صحته امامته علی بابینا من اتفاق اهل الحل
 و العقد من الصحابة علی امامته و خلافة فمن خرج عن ذلك و ناصبه حربیا كان او باغیا خارجا
 علی الامام فجاز قتاله و من قاتله من معاوية و طلحة و الزبير طلبوا ثار عثمان بن عفان خلیفه حق
 المقتول ظلما و الذین قتلوه كانوا فی عسكر علی فكل ذهب الی تاویل صحیح فاحسن احوالنا الاساس
 فی ذلك و ردوهم الی السد عزوجل و هو احکم الحاکمین و هو خیر الفاضلین و درینجا نکته باید دانست
 که در حدیث آمده در باب عمار تقیة الفقه الباغیة یدعوهم الی الجنة و یدعونه الی النار و معنی این حدیث
 نزدیک فقیر آنست که مر تفضی افضل اهل زمان خود بود در ایام خلافت خود و اگر خلافت با فضل
 زمان راجع شود و اقامت احکام شرعیة خوبتر صورت گیرد و اگر با فضل زمان رجوع نکند تماون
 و احکام شرعیة واقع شود و اول موصل است بجنبت و ثانی بنابرین معنی این حدیث آنست
 که عمار همراه افضل اهل زمان و احق ایشان بخلافت در وقت خود خواهد بود و چون معنی حدیث
 باین وجه تفسیر کردیم تفصیلت عظمی باشد در حق مر تفضی و طرف مقابل معذور باشد بسبب
 خطا و اجتهاد و قد قال النبی صلی الله علیه و سلم المجتهد یخطئ و یصیب جمعی دیگر از فقهای صحابه
 مثل سعد بن ابی وقاص و عبد المذنب عمر و اسامة بن زید و ابو موسی و ابو سعود تقاعد کردند
 و دلیل ایشان آن بود که آنحضرت صلی الله علیه و سلم امر کرد بقعود در ایام فتنه و این حدیث متواتر
 است و از جنگ در میان مسلمانان نبی فرمود و ایشان با اینهمه شای حضرت مر تفضی میکردند
 و ذکر سابقا و می نمودند و اذرا حق باخلافه میدستند از کلام بعضی شبه در عقد خلافت معلوم
 میشود و از کلام بعضی نه تمثیه گمان اکثر ناس آنست که متمسک این جماعه عموماست نهی است از قتال
 مسلمین و آن بحقیقت مخصوص است بقتال همراه امام حق اگر چه ایشان انیقسم نفصیدند و این
 ظن از بعضی الظن است بلکه مستند ایشان احادیث متواتره است و نهی از این قتال باوصاف

نکته

و علمای آنکه بران منطبق یافتند و ستون این احادیث از دود صد زیاده در کتب متداوله مذکور
 است و حساب طرق مشعبه و از حد احصا بیرون بلکه از متبع احوال چنان قیاس در میشود که مستند
 که قتال نمودن قیاس است که اگر نصرت خلیفه نکنند فساد عالم لازم می آید و سعی در انحال فساد و مأمور
 به است در شرع و عموماً جواز قتال با ظالمان و استحقاق مرتضی خلافت را بسوابق و خصائص
 خود و مستند این فروعی نصوص که روان قیاس درین مسئله کند و مخصوص عموماً باشد و الله
 اعلم در اینجا فقیرانگته ایست و آن آنست که هر چند احتمال فساد مطلوب است بدون اقرار
 نفوس و بدون هیچ مرجع میسر نمی آید لهذا اجماع اهل حق واقع است بر آنکه نزدیک ممکن خلیفه که
 شروط خلافت را جمع نموده است قتال نباید کرد و با خلیفه جا بر راه مخالفت نباید سپرد و آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم نور فرست در یافتند که این فساد تشنه نیست چنانکه حضرت امام حسن رضی
 در تفسیر سوره قدر روشن تر بیان کردان النبی صلی الله علیه و سلم رای نبی امیه علی منبر فساد
 ذلک فشرلت انا اعطیناک الکوثر یا محمد یعنی نهرا فی البخته و نزلت انا اترناہ فی لیلۃ القدر و ما اورد
 مالیلۃ القدر لیلۃ القدر خیر من الف شهر علیها بعدک نبوا امیة یا محمد قال القاسم بن الفضل فحدثنا
 قاذابی الف شهر لایزید یوما و لانیقص رواه الترمذی پس منع کردند از اقدام بر حروب فرمودند
 سکون فتنه القاعد فیها خیر من القائم و این حدیث بدرجه تواتر رسیده و مخصوص عموماً گشته و
 این معنی نه با قیاس عقلی مساومت میکند و نه با استحقاق مرتضی خلافت را جنگ دارد و قد
 ترشد و جمعی خوارج شدند و مذہب باطل که ترک خبر واحد و تعمق در دین و غیر آنست پیش گرفتند
 و سعد بن ابی وقاص گفته که آیه و میقتضون عهد المدین بعد میثاق و یقطعون ما امر المدین ان
 یوصل و رشان ایشان نازل شده و در حدیث امر بقتال ایشان وارد گشته و مقاتله با ایشان
 یکی از آثار عظیم مرتضی است و یکی از نصرت دین که از آنجناب ظاهر شد قائده در حدیث آمده
 است که آنحضرت صلی الله علیه و سلم اشاره فرمودند شخصی از خوارج که این شخص فساد تفرق
 است من خواهد شد و در شان حضرت مرتضی وارد شده یا علی ان فیک من عیسی مثلاً انجسته

نقطه

معجزه عظیمه

اليهود حتی بہتوا امرہ واجرہ انصاری حتی انزلوہ بالمنزلۃ الّتی لیس لہا وقال علی الاوانہ یہلک فی
 محب مطری بالیسف و مبغض مقتری یحلمہ شنائی علی ان بہتنی درین دو حدیث معجزہ ایست
 عظیمہ وان اخبار است آنچه پیش آمد و باستقرار معلوم میشود کہ تفرق است بہین اسباب راجع
 است تفصیل این اجمال آنکہ جمعی کہ بحر و راجع شدہ فساد و با پیش آوردند از تتبع احوال ایشان
 و تفحص اقوال صحابہ و تابعین آنجا کہ بعض بدعات را بحر و راجع نسبت کردہ اند دانستہ میشود کہ
 عقائد باطلہ ایشان راجع بود بسبب اصل کی آنکہ آنچه در شریعت موافق معقول ایشان نمی افتاد
 بشرطی کہ در قرآن بان تصریح واقع شدہ باشد رد میکردند و تکذیب روات نمودند مانند روایت
 خدا تعالی در سعاد و عذاب قبر و وزن اعمال و شفاعت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و عفو کبای
 خروج اہل کبائر از دوزخ در آخر امر و حوض کوثر و غیر آن دیگر آنکہ اخبار اہل کتب مخصوص قواعد کلیہ
 میباشد از خص و غیر آن معتبر نمیداشتند مانند آنکہ میگفتند کہ قضای صلوات بر جانہ فیض
 است مثل صوم سوم آنکہ تشدد در دین و اخذ اعمال شاقہ تجویزی نمودند مانند وصال و صوم
 و ہر و غیر آن و چون این فرقه ضالہ بمساعی جمیلہ حضرت مرتضی برہم خورد بقایای این فرقه باقی
 ماندند و عقائد خود را برنگ و دیگر تقریر نمودند معتزلہ اصل اول را پیش گرفتند و راہ تاویل و صرف
 از ظاہر سلوک نمودند کہ اہمون از تکذیب است و غالبان از اصحاب اللہ اصل دوم را حکام
 نمودند و مراد ما از اصحاب اللہ آنانند کہ ترک اخبار اہل کتب سبب قواعد مقررہ خویش نہ صحاب
 قیاس زیرا کہ قیاس اصل رابع است از اصول دین و متقشف از صوفیہ اصل سوم را اخذ نمودند
 و مراد ما ازین صوفیہ غیر سید الطائفہ و امثال و اتباع اوست بلکہ جمعی کہ ترک اسباب و لورعات
 را ندہ پیش گرفتہ بودند و اعدا حضرت مرتضی کہ بعد اوت او شقی میشدند سب کنندگان او نیدان
 از بقایای ایشان جمعی در عمان ہستند و اخبار او کہ حب ایشان از حد اعتدال بہر و ن رفت
 بسیار ندانان سہ قوم بر روی کارند اسماعیلیہ کہ زندقہ صرف اند و اما سبہ کہ بحقیقت منکر
 فتنم نبوت اند و زید یہ کہ فتنہ مقاتلات بین المسلمین را ایشان نشانہ اند باز این فرق

Marfat.com

مشعب شده اند بفرقها بسیار که تعدد ایشان عسر دارد و حضرت مرتضی بر سیت از لوث ایشان
 و انیمعی از خطبای و ظاهری است و المد اعلم مقدمه ساجده در بیان رجحان شیخین بر غیر خویش
 مدین خصال که مناط فصل کلی آنرا نهاده ایم و پیش از حوض در مقدمه نکتہ چند تفسیر بر کتیم تاوض
 در مقصود بوجه بصیرت واقع شود نکتہ اولی باید دانست که سته المدبران جاری شده که
 بنندگان مقرب با و تعالی در همه صفات کمال برابر نباشند بلکه متفاوت باشند در کارخانه الهی
 حکم ابو بکر در کار است چنانکه شدت عمر بهم در کار است نمی بینی که انبیا صلوات المد علیهم که خلاصه شبر
 و افضل نبی آدم ایشانند و نقصان هیچ وجه در میان ایشان نیست در صفات کمال مختلف اند
 داود و سلیمان ملوک بودند و عیسی و یونس اهل تجرید و نومی نبی که قاعده سلطنت بدون امر
 و سپاهیان و اهل قلم راست نمی نشینند و امام صفت ریاست و فوج کشی و صل و عقد مصالح
 ملکی مطلوب است و در سپاهیان صفت شجاعت و پیلوانی مطلوب است و در اهل قلم کیاست
 و کاروانی مطلوب است کار ملک بدون اجتماع این همه میسر نمیشود و کاری که از یکی نمی آید از
 دیگری نمی آید و در سیت اجتماعی سلطنت همه مطلوب اند همچنین در نبوت کبری که جامع خلافت
 و رسالت باشد همه این امور مطلوب اند حسان بن ثابت بشعر و مدح آنحضرت صلی المد علیہ وسلم
 بشیر بهشت شد و ابی بن کعب بحفظ قرآن و عبد المد بن مسعود بفقہ و قرآن و خالد بن ولید
 و خلفا را راجع به هر چند جامع بودند در اکثر صفات کمال اما باعتبار کثرت و قلت مختلف و متفاوت
 بودند صحبت دائمه با خلوص محبت و قنار کلی و خود را در مرضی آنحضرت صلی المد علیہ وسلم گم کردن
 بوحشی که در هیچ حال راه مخالفت اگر چه در ادنی چیزی باشد نه پاید و جان فشانی و بذل مال
 و جاه و حسب آنحضرت صلی المد علیہ وسلم و در افشار اسلام خصیصه ایست که حضرت صدیق
 بان تفوق نمود و قیام بکل و عقد ملت و تمیید اسلام در اقطار ارض با ملاحظه جانب تعظیم
 آنحضرت صلی المد علیہ وسلم خصیصه ایست که حضرت فاروق بان تفوق نمود و اعانت به مال
 در هر موطنی و حسن سلوک بهیستین آنحضرت صلی المد علیہ وسلم و صلوات رحام بوحشی که خوبتر از آن

متصور نشود و کمال حیا که عبارت از انجام نفس است در وقت ثوران داعیه شهوت و غضب یا
 وافر از نور طهارت و عبادت و تلاوت و قیام بعبادات مالیه از اعتناق و انفاق خصیصه ایست که
 حضرت ذی النورین بآن تفوق نمود و قرابت قریبه با آنحضرت صلی الله علیه و سلم همیشه در
 تربیت آنحضرت بمنزله فرزند در تربیت والد خود بود و با نجابت کامله و شجاعت وافر که به پهلوانی
 معتبر شود و زهد کامل و ورع عظیم که بولایت مناسب است و ذکا و ثاقب و سرعت انتقال باخذ مسلم
 در قضایا و فصاحت کامله خصیصه ایست که حضرت مرتضی بآن تفوق نمود آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 بتفوق هر یکی باین خصال از سایر مسلمین گواهی دادند اخرج الترمذی ان رسول الله صلی الله علیه
 و سلم قال ارحم امتی با متی ابو بکر و اشد هم فی امر المد عمر و اشد هم حیا عثمان و افضاهم علی و اعلمهم
 بالحلال و الحرام معاذ بن جبل و افرضهم زید بن ثابت و اقرأهم ابی بن کعب لکل قوم امین امین
 هذه الامة ابو عبیده بن الجراح و ما اظلت انخرف اولا اقلت الغبراء اصدق لجة من ابی ذر شیبی
 فی ورعه و اخرج الساجم عن النزال بن سبرة قال و افضنا علیا طیب النفس و هو یخرج قفلناه حدیثنا
 عن اصحابک فقال کل اصحاب رسول الله صلی الله علیه و سلم اصحابی فقلنا حدیثنا عن ابی بکر فقال
 ذلک امر سماه الله صدیقا علی لسان جبریل و محمد صلی الله علیهما و اخرج ابن عبد البر عن طارق
 قال جاء ناس الی ابن عباس فقالوا اجنناک نسألك فقال سلوا عما شئتم فقالوا ای رجل کان
 ابو بکر قال کان خیر کلا و قال کان خیر کله علی حدة کانت فیه قالوا فای رجل کان عمر قال کان کالطیر
 السحر الذی لیظن ان له فی کل طریق شمر کا قالوا فای رجل کان عثمان قال رجل الهیة نومیة عن
 یقظة قالوا فای رجل کان علی قال کان کقدر علی جو فہ علما و علما و باسا و نجدة مع قرابة من
 رسول الله صلی الله علیه و سلم و کان لیظن ان لن یدیده الی شئی الا اناله فمأیدیه الی شئی فماله
 باجملة یحکس از اهل عقل نمیتواند گفت که غیر حضرت مرتضی در با شمیة نسبت مبارزت اقران مانند
 حضرت مرتضی بود چنانکه نمیتواند گفت که غیر فاروق در حسن سیاست امت و تدبیر امور فتح و
 دورینی مانند فاروق بود چنانکه نمیتواند گفت که در صحبت دامه بارضا جوئی و قناعت و قد نسبت

آنحضرت صلی الله علیه وسلم از اول اسلام تا آخر و بذل اموال و هیچ مثل صدیق بود چنانکه نمیتواند گفت که
 غیر ذی النورین در انفاق و اعتناق و حیا و کظم غیظ و ترک خوض در فتنه نزدیک همیابودن آن
 مانند ذی النورین بود هر کسی را بر کار سزاقتند و میل او اندر دلش انداختند و
 نکته ثانیه باید دانست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم ترجیح غیب بود و آنچه از مناقب هر یکی از
 صحابه بیان فرمود هر کسی را بفضیلتی که در وی بود عاقبت الامر همان فضیلت بر وی کار آمد
 اختصاص داد آبی بن کعب را سید القراء گفت و فرمود که خدا تعالی مرا فرموده است که سوره
 لم یکن را تعلیم تو کنم ابی گفت او سمانی السدقال نعم قدرت عینا ابی هیچ میدانی که نکته در تخصیص
 ابی چیست آنست که سلسله جماعه عظیمه از قرابت مرحومه بواسطه او بجناب رسالت رسیدن
 مقدر بود و عبدالمدین مسعود را چنان فرمود که ما امر کم ابن ام عبدمنذون و ما اقر کم فاقروه برای
 آنکه سلسله فقه و قرارت بهم غیر از امت بجناب رسالت بواسطه او رسیدن مقدر بود و در حق
 خالد چنان فرمود سیف من سیوف السد برای آنکه فتوح بسیار بردست او شدنی بود و در حق سعد
 چنان فرمود عسی ان تبقى حتی یتفتح بک اقوام و یضربک آخرون برای آنکه فتح عراق و حکومت آن
 بردست او شدنی بود و در حق ابو عبیده چنان گفت امین هذه الامه ابو عبیده برای آنکه حل و
 عقد شام بردست او افتادن بود و در حق عمرو بن العاص چنان گفت نعم المال الصالح للرجل
 الصالح برای آن گفت که ایالت مصر او را بودنی بود و در حق معاویه چنان گفت ان ولیت
 امر الناس فاحسن الیهم برای آن گفت که خلافت آخری رسیدنی بود و در حق ابن عباس چنان
 کرد اللهم علمه الكتاب برای آن گفت که تفسیر قرآن بردست او شدنی بود و در حق انس چنان
 کرد اللهم اکثراله و ولده برای آنکه او را این معنی شدنی بود و در حق ابو ذر چنان گفت شبهه سیفی
 الزید برای آنکه این صفت در وی کامل بود و ابو هریره را چنان گفت علم یدک و نجات او کثرت
 روایت حدیث مشاهده فرموده بود و در حق شعیب چنان گفت اقمه و بالذین من بعدی ابی بکر
 و عمر برای آنکه خلافت ایشان مقدر بود و با بجملة ترجمانیت غیب کمال او و غیر اینها از فضیلت

است کسی که هر یکی از مناقب صحابه را جدا گانه نشناخته و متذکر است هر یکی از دیگری علیحدت است
 است پس ممکن نیست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم شخصی را بخلافات و لوازم آن مثلاً بشتر کند و نمی
 بروی کار نیاید پس کسی اگر بشارت صحیحه برای غیر آنکه آثار آن امر از وی ظاهر شوند روایت کند
 محال گفته است و اگر بشارت بخیری که واقع شد روایت کرده شود صورت واقع پیش از
 متبع ندیده او میکند غامض تر ازین آنست که زیدیه گمان میبرد که در شرع امامت را حق فاطمیه
 ساختند فقیر میگویند این گمان ایشان فاسد است زیرا که تکلیف بخیر است که بچگاه نبود از مثل
 این مظهر اتم نهایت مستبعد است زیرا که این فیض از همان موطن می آید که تقدیر حوادث از آنجا
 است و اگر بخیرین بود لطف نباشد بلکه تقریب باشد بمعصیت نعوذ بالله من سوء الاعتقاد و چون
 می فهمد که شارع مسائل عبادات و معاملات و مناکحات و جراحات و قضا و حدود و بیان کرد و
 شروط خلافت عظمی بیان نکرد بهین سبب که در اکثر امت خلافت بشر و ط خود بودنی نیست
 پس شفقت بر امت ترک تصریح بان است تا ضروریات دین را عاصی نشوند و الله اعلم
 بحقیقه الحال نکتة ثالثة آنحضرت صلی الله علیه وسلم قدر شناس ترین مردمان بودند و او فی
 ایشان بزرگوار و اصل ایشان ارحام را و احسن ایشان در مراعات حقوق پس بسیار است که
 صلوات ارحام را رعایت فرماید و برای ایشان غضب کند و در حق عباس چنان فرماید او باشعرت
 یا عمران عم الرجل صنو ابیه و در حق سیدتنا فاطمه رضی الله عنها چنان گوید یا زینب یا زینب یا زینب
 ان نبی فلان یساذنوننی ان ینکحوا بتم علی بن ابیطالب فلا آذن لهم ثم لا آذن لهم در حق ابو بکر صدیق
 چنان فرماید یا بل انتم تارکوا لی صاحبی در حق علی چنان فرماید هو منی و انما منه یوزنی ما اذاه من کنت
 مولاه فعلی مولاه من سب علیا فقد سبنی و برای علی چنان حلف کند که ان علیا دجید فی بطنه
 من صا در حق انصار چنان فرماید الا انصار شعار والناس و تارکوا انتم من احبب الناس الی پس
 مرد منصف را لابد است از آنکه مراتب ارحام و خصوصیات که از قرابت نیز جدا بفهمد و آنچه مناسط
 مدح در امور دینی که متعلق اتصاف بصفته خلافت نبوت با اعتبار هر دو شعبه او باشد اعتبار

کند مثلا کلمه انما بوسنی و انما منه بیان کمال خصوصیت قرابت است و ادا حقوق ارحام است بمثل
 فصل کلی مساس ندارد بان دلیل که آنحضرت صلی الله علیه و سلم چنانکه در حق حضرت مرتضی و زینب
 رضی الله عنهما این کلمه گفت همچنان در حق عباس بن علی کلمه نطق فرمود و باز فرود آمد و در حق
 دره بنت ابی اسب همان کلمه یعنی ادا نمود و کما اخرج به احمد عن دره بنت ابی اسب قالت کنت
 عند عائشه فدخل النبي صلی الله علیه و سلم فقال اتیونی بوضوء و قالت فابتدرت انا و عائشه
 الکوثر فیدرت و اخذته فتوضا فرغ بصره الی اوطرفه الی و قال انت منی و انما منک ازینجا دانسته
 شد که این کلمه برای صلوات هم است نه از باب فصل و در صدقات نبی تیمم فرمود نه صدقات
 قومنا باز در فضائل اسلام و غفار و جهنیه و مزینیه را بر نبی تیمم تفصیل داد پس دانسته شد که این ضابطه
 بمعنی صلوات ارحام است نه از باب فصل و همچنین من سبه فقد سبنی و من افاه فقد افانی از تفصیل
 وصل ارحام است بان دلیل که بمثل این کلمه در حق عباس و مانند او متکلم شده اند کلمت العسر
 لفظ احب و مانند آن در حق جمعی وارد شده و آنرا بحسب قرائن و خصوصیات احوال بمعنی سنا
 باید فرود آورد و مثلا گوئیم که حسب بچند و جسمی باشد حسب مرد و نساء خود را و حسب مرد و اولاد خود را
 و حسب کالی کالی را بسبب موافقت در کمال و حسب مرد تیمم را باعتبار آنکه محل شفقت است
 و محبت تمیز شیخ خود را و هر یک ازین محبت با جدا از دیگری فهمیده میشود و زیادت یک نوع
 نسبت فردی و زیادت نوع دیگر به نسبت فرد دیگر معقول میگردد پس اگر آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم یکبار عالتیه صدقیه را احبب الناس گویند و دیگر جا اسامه را و سوم جا صدیق اکبر را و جا
 چهارم علی مرتضی را تناقض نباشد بلکه در هر حدیث اشاره باشد محبت خاص فافهم نکته
 خامسه سابقا مذکور شد که حقیقت فصل وجود یک چیز است در دو شخص و رجحان یکی بر دیگری
 در آن خصلت الآن باید دانست که این رجحان گاهی باعتبار انواع این خصلت باشد پس
 در یکی نوعی ظاهر شود و در دیگری نوع دیگر و نوع اول انفع باشد در صنعتی که صنم باعتبار آن
 صنعت میرود از نوع ثانی مثلا شجاعت دو قسم است شجاعت پهلوانی و شجاعت ملوک

وشجاعت ملوک انفع است در خلافت کبری و مثلاً صفت علم شعبه بای بسیار دار و سرعت انتقال
 زبهن باخذ مسله و خروج از محل اشتباه و تعارض اوله بوجهی که بآن فن که سخن در آن میرود مناسب
 باشد نظیر آنکه در علم منقول هر که اوثق باشد در حفظ و حدیث او نکارت ندارد بهتر است از کسی که
 فهم ثاقب دارد و او بام در حدیث او داخل شوند و مثلاً زهد و نوع است زهد اولیا که نفرت
 است از دنیا و ترک مداخلت نمایند را سوا زهدانیا که طمع خود را طرح ساخته اصلاح عالم کنند
 و مداخلت نمایند در مال و جاه بوجهی که بهتر از آن متصور نگردد و لدون فی السد و گاهی باعتبار ظهور
 آثار آن خصلت از یکی بتکرار بوجهی که دانسته شود که ملکه یکی از نسخ است از ملکه دیگر فاقم نکته
 ساده عقل تجویز میکند که شخصی با پیغامبر صحبت نداشته باشد بلکه آشنانشده تقدیر الهی
 جاری شود بآنکه این شخص را مستحق بعضی کار بای مقصوده پیغامبر سازند و خدا تعالی پیغامبر را
 باین سر مطلع فرماید پس پیغامبر آنرا خلیفه خود سازد و وی بهترین امت باشد و دیگران رعیت
 او و این فضیلت علمیه است و نیز تجویز میکند که شخصی در اول بعثت پیغامبر باعتبار اتفاق
 و تالیف قوم و سعی جمیل در افتشائے دین و برهم زدن اعدا و مستقر ساختن قواعد ملت اعانتها
 کرده باشد و نظر رحمت الهی که بجانب پیغامبری باشد باعتبار این خصال درین شخص کار خود
 بکند و بعد از آن هم بحضور او پیغامبر متوفی شود و وی افضل امت باشد و دیگران تابع او و
 این فضیلت علمیه است از منت الهی در حق شیخین آنست که هر دو نوع فضیلت راجع کرده اند
 پس اگر در فضیلت ثانیه جمعی باشند شیخین مساوی الاقدام در گمان کسی باشند لاسم که فضل کلی
 بران دائر باشد زیرا که ایشان جمع بین الفضیلتین کرده اند نکته سابعه خدا تعالی خواست
 که دین خود را بواسطه پیغمبر خود در آفاق منتشر گرداند و این معنی بدون علما و قراء که از آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم علم قرآن و سنت روایت کنند متصور نمیشد پس بر زبان مبارک آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم فضائل جماعه از صحابه جاری ساخت تا حث باشد بر اخذ علم قرآن
 از ایشان و آن فضائل بمنزل اجازت نامه بای محدثین است براسے تلامذه خود تا قوی که

رجال را با اقوال نعتی و اندیشه شناخت باری اقوال را بر رجال شناسند و درین فضائل جمیع علما صحابه
 مشترک اند چنانکه از کتب حدیث ظاهر است انا مدنیۃ العلم و علی با بها ازین باب است و اقرکم
 الی و اعلمکم با کلال و اسرار معاذ نیز ازین باب چون این نکته بانذکور شد باصل سخن رویم که
 شیخین افضل اند از سایر صحابه قال المد تعالی لایستوی منکم من انفق من قبل الفتح و قاتل
 اولئک اعظم درجه من الذین انفقوا من بعد و قاتلوا و کلا وعدا لمدی لایستوی
 منکم من انفق من قبل الفتح و قاتل یعنی فتح مکه قال مقاتل لایستوی فی الفضل من انفق
 مال و قاتل العدو من قبل فتح مکه مع من انفق من بعد و قاتل قال الکلبی فی روایة محمد بن
 الفضل نزلت فی الی بکر تدل علی ہذا ان کان اول من انفق المال علی رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم فی سبیل اللہ و اول من قاتل علی الاسلام قال ابن مسعود اول من اظهر اسلامہ
 سیدہ النبی صلی اللہ علیہ وسلم و ابو بکر و قد شہدہ النبی صلی اللہ علیہ وسلم بانفاق مال قبل الفتح
 فیما اخبرنا عبد اللہ بن اسحق باسنادہ عن ابن عمر قال بینا النبی صلی اللہ علیہ وسلم جالس و عنده
 ابو بکر الصدیق علیہ عبارة قد خلها علی صدره بخلال اذ نزل علیہ جبریل فاقرأه من اللہ السلام
 فقال یا محمد مالی اری ابابکر علیہ عبارة قد خلها علی صدره بخلال قال یا جبریل انفق مال
 قبل الفتح علی قال فاقرأه من اللہ السلام و قل ل یقول لک ربک اراض انت عنی فی
 فقرک ہذا ام ساخط فالتفت النبی صلی اللہ علیہ وسلم الی الی بکر فقال یا ابابکر ہذا جبریل اقرک
 من اللہ السلام و یقول لک ربک اراض انت عنی فی فقرک ہذا ام ساخط قال فیکی ابو بکر
 فقال علی ربی اغضب انا عن ربی اراض انا عن ربی اراض و قوله اولئک اعظم درجه من
 الذین انفقوا من بعد و قاتلوا قال عطاء درجات الجنة تفاضل فالذین انفقوا من قبل
 الفتح فی افضلها قال الزجلج لان المتقدمین تالم من المشقة اکثر مما نال من بعدہم و کانت
 اجناسہم ایضا انقد و کلا وعدا الحسنی کلا الفرقین وعدا لمدی لایستوی شیخین نسبت
 یعنی کہ بعد فتح کہ مسلمان شدند پس مبطوق این آیه کریمہ و اما جمعی کثیر از انصار و مهاجرین

اولین که در اصل این صفات شریک اند پس بمفهوم این آیه زیر که فحواشی آیت دلالت میکند بر
 هر چند اعانت پیغمبر در قتال و اتفاق سابق تر فضل زیاده تر پس حال عباس و خالد ظاهر شد
 و همچنان جمعی که در اول اعانتها کردند اما در آخر نماندند تا اعانت کنند مثل حمزه و مصعب بن عمیر
 و همچنان اما آنکه نشر علوم کردند لیکن نصرت اسلام باعتبار جهاد از ایشان ظاهر نشد مانند ابی بن
 کعب و عبد المذنب مسعود و معاذ بن جبل آنچه در انجانی باید کرد حال مرتضی است پس میگویم
 اما افضلیت شیخین باعتبار تشبه باراده بعثت پس بدو وجهی باید دانست یکی بشارات هر چه
 که در منامات واقع شد مصلح آمد بحال شیخین نه بحال مرتضی دوم آنچه واقع شد در خارج زیرا که
 وجود خارجی مبین و مفسر بشارات صادق مصدوق است پس آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 در حق شیخین بشارات دادند که خلیفه خواهند شد و کار دین از دست ایشان منتظم خواهد شد و فتوح
 بسیار بر دست ایشان از کفن غیب بظهور خواهد رسید و واقع شد آنچه بشارات دادند بحلاف
 مرتضی که فتوح اسلام در ایام خلافت وی متحقق نشد و خود چه امکان دارد که آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم بشارات دهد بخیری که واقع نشود سوال اگر کوئی هر چیزی که در عالم حادث میشود باراده
 الهیه است چه خیر و چه شر و منامات مبین و منجز آمد است پس منامات و بشارات موجب
 فضیلت چرا باشند و تشبه بانبیا از جهت منامات چرا حاصل شود چو آپا گویم اری ولیکن عدلی
 که از ملوک ظاهری شود هم باراده الهیه است و عدلی که از انبیا ظاهر میشود هم باراده الهیه و همچنین
 تعلیم علمی که از علما میباشد و تعلیم علمی که از انبیا بوجود می آید و لابد میان هر دو طبقه بودن باطن است
 پس تا مل باید کرد که فرق از کجا خاست مبدء فرق آنست که این را بمنزل سنگ و چوب میگردانند
 و کار را سرانجام میدهند و نفس او آنچه او را برای آن نصب کرده اند نمی فهمد و رنگ آن اراده
 را در خود جانی دهد و نفس او متلون بلون اراده الهیه نمیکرد و بتجدد میشود برای خدمت اراده
 الهیه و مانند تیر سیه است که بجانب کفار انرا اندازند و کافران کشته تقویت دین نمایند تیر سیه
 فضیلت و کدام قربت و پیغام بر بسبب حقوق بلاء اعلیٰ میشناسد که از وی چه چیز اراده کرده اند

درنگی از اراده الهیه در نفس او فرو می رود و از آن رنگ در نفس او شعبه با بسیار ظاهری گردد بعد
از آن قوی عقلیه و قلبیه همه در نفسی السد بکارهای خویش متوجه میشوند نشان بین المرقتین و چون
نبوت منقطع شد شبهه باین فضیلت بجز آن صورت نیگیرد که همان اراده الهیه که در سینه پیغامبر
ظهور فرموده در بعض امور که صود پیغامبر بلا علی پیش از اتمام آن مقدر شده تقاضا نماید
که نوعی از نسبت پیغامبر در آن مداخلت کند و بحسب صورت بردست دیگری ظهور نماید
پس این سننات مخبرند بآنکه اتمام این امور بردست فلان و فلان واقع خواهد شد و این
سننات و بشارات باظهار کمال رضای خود در آن باب و تربیت پیغامبر صلی الله علیه و سلم
ظواهر و باطن ایشانرا و استخلاف ایشان نبص و اشاره تمهید اصول آن کار با و تاسیس قواعد
آن مطالبها مداخلت پیغامبر است در آن امر پس احساس میکند به نیابت پیغامبر در آن
امر و رنگانی معنی در نفس ناطقه او فرو میرود و قوی قلبیه و عقلیه او را در هیچان می آرد و گویا
جاریه از جوارح پیغامبر میگردد و در رحمت خاص الهی که در حق پیغامبر صرف بود در حق
او نیز همان رحمت کار میکند ازین جهت این بشارات و استخلاف مناط فضیلت شدند
و چون این نکته بنظر اکثر علماء نرسیده است ازین بشارات حسابی نگرفته اند و در باب فضائل
بر آن اعتقاد کلی نکرده اند و لکن الحق ما قلت اما فضیلت شیخین باعتبار شبهه در جز علمی پس از جهت
آنست که علم را دو نوع است نوعی که مخصوص شیخین است ادخل است در خلافت نبوت از
نوعی که مخصوص بمرتضی است و تفصیل این اجمال موقوف است بر دو تحقیق تحقیق اول
فاروق و مرتضی هر دو بیشترند بر زیادة جز علمی بصریح احادیث و صدیق اکبر بدلاله ضمنی
رحمیت اقتدا و بالذین من بعدی ابی بکر و عمر زیرا که مقتدا نمیشد الا ممتاز در علم لیکن از متبع
نار منقول از ایشان ظاهر میشود که حضرت مرتضی زیادة تر بود در سرعت انتقال بآنچه مسلم
نما محاسبات عمیده قیاسات دقیقه از وی بشمار روایت کرده شده است و فاروق در وقت
مقا و اجماع بوی بیشتر اعتنا نمودی چنانکه در مسائل بسیار تحریر نمودیم عن حسن ابن المصنف

ان عليا كان ياليمين فاحتقر واثر بته للاسد فجارح حتى وقع فوقع فيها رجل وتعلق باخر وتعلق بالآخر باخر وتعلق
 الآخر باخر حتى صاروا اربعة فجزهم الاسد فيها فمنهم من مات فيها ومنهم من اخرج فمات قال فتنازعوا في
 ذلك حتى اخذوا السلاح قال فاتاهم علي فقال وليكم تقساؤن ما لي انسان في شان اربعة انا سي
 تحالوا اقبض بينكم بقضار فان رضىتم به والا فارتفعوا الى النبي صلى الله عليه وسلم قال فقضى للماول ربع
 ويته وللثاني ثلث ويته وللثالث نصف ويته وللرابع الدية الكاملة قال فرضي بعضهم وكره بعضهم وجعل
 الدية على قبائل الذين ارتدوا قال فارتفعوا الى النبي صلى الله عليه وسلم وكان متكئا فاجبتي قال سا
 بينكم بقضار قال فاجبر ان عليا قضى بكذا وكذا قال فامضى قضاه اخرج احمد وعنه زيد بن ارقم قال
 بينا انا عند رسول الله صلى الله عليه وسلم اذ جاءه رجل من اهل اليمن فجعل يحدث النبي صلى الله عليه وسلم
 ويخبره فقال يا رسول الله اتى عليا ثلثة نفر يختمون في ولد ووقعوا على امرأة في طهر واحد فقال
 للثنتين طيبا نساء بهذا الولد ثم قال انتم شركاء متشاكسون اني اقرع بينكم فمن قرع له فعليه الولد وثلث
 الدية لصاحبه فاقرع بينهم فقرع احد بهم فذرع اليه الولد وضحك النبي صلى الله عليه وسلم حتى بدت نواجذه او
 اضراسه اخرج ابن ماجه وعنه زيد بن جبير قال جلس رجلان يتعديان مع احد هما خمسة ارغفة ومع الآخر ثلثة
 ارغفة فلما وضعا العذارين ايديهما برهما رجل فسلم فقالا اجلس للعداء فجلسوا كل معهما واستوفوا في الكلام
 الارغفة الثمانية فقام الرجل فطرح اليهما ثمانية وراهم وقال خذوا هذا عوضا مما اكلت لكم وثلثة من طعامكما
 وقال صاحب الخمس الارغفة لي خمسة وراهم ولك ثلثة وقال صاحب الارغفة الثلثة لارضى الا ان يكون
 الدرهم بيننا نصفين وارتفعوا الى امير المؤمنين علي ابن ابي طالب فقضا عليه قصتهما فقال لصاحب الثلثة
 قد عرض عليك صاحبك ما عرض وخبره اكثر من خبرك فارض بالثلثة فقال لا والله لا رضيت منه الا بمر
 فقال علي ليس لك في مراحي الا درهم واحد وله سبعة فقال الرجل سبحان الله يا امير المؤمنين هو يعرض
 علي ثلثة فلم ارض واشترت على باخذها فلم ارض وتقول لي الان انه لا يجب لي في مراحي الا درهم
 واحد فقال له علي عرض عليك صاحبك ان تاخذ الثلثة صلما فقلت لا ارضى الا بمر ارحي ولا يجب
 لك في مراحي الا واحد فقال لا الرجل فعرضني بالوجه في مراحي حتى اقبل فقال علي ليس الثمانية

بعض زواجره يكون
 بوجه منى كذا
 بجملة خبره كذا
 سلم في بعض
 يوم تشيخه
 بجملة منى كذا
 من اذان حتى
 في ايامه كذا

الا فخره اربعة وعشرون ثلثا اكلتموها وانتم ثلثه انفس ولا يعلم الا اكثر منكم اكلوا ولا الاقل فتملأون في اكلكم
 على السواد قال بلی قال فاكلت انت ثمانية اكلات وانما لك تسعة اكلات واكل صاحبك ثمانية اكلات
 واربعة عشر ثلثا اكل منها ثمانية وبقی اربعة واكل لك واحد من تسعة ولك واحد بواحدك وله سبعة
 فقال الرجل رضيت الآن اخرجه ابو عمر فی الاستیعاب ودر مسئله عول گفت صار ثمنها تسعا و فاروق
 زیاده تر بود در مناظره و مشاوره در مسائل شرعیة تا اقصیه متعارضه بسجد و همه علماء را با پنجه
 موج است قائل کنایه اختلاف از میان مردمان مرتفع شود و اصل ثالث که اجماع است متحقق
 گردد لهذا ابن مسعود گفته است کان عمر اذا سلک مسلکاً وجدناه سهلاً و در زمان حضرت مرتضی
 اجماعی منعقد نگشت و مشاورتی با علماء در میان نہ آمد و علمی که در همه اهل اسلام شائع گردید ظاهر
 نشد و این معنی بهر شخصی که ادنی معرفتی با ثار سلف داشت باشد واضح غیر محتاج به بیانست و
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم با اختصاص هر یکی بصفتش اشاره فرموده جای که در باب فاروق
 فرموده فاولته الیرین و در باب مرتضی فرموده افضالم علی و انما مدنیة العلم و علی با بهانه یراک
 قضا سو قوف بر سرعت انتقال ذہن است و حکمت نیز همچنان و دین عبارت از چیزیست
 که مردمان بروی جمع شوند و از صاحب ملت نقل کنند و اصحاب مرتضی مختلف شدند و در فهم کلام
 او و بندها سستی رو نهادند مثلاً جمعی از وی روایت کردند تبیریه خود از شرکت در دم عثمان و
 جمعی از کلام وی رضاء قتل وی فهم کردند که قتلہ الله و انما معه قال ابن سیرین رواه ابن ابی
 شیبہ همچنین در هر حادثه مشکله از فقه و غیر آن مثل تحریم متعده و غسل رطلین کلمهای دقیقه از
 حضرت مرتضی شنیدند و در تطبیق آن متحیر ماندند و فتح باب اختلاف واقع شد و اصحاب حضرت
 فاروق در اکثر احوال همین یک مدعا از کلام وی فهمیدند و بروی مختلف نشدند و در آنچه رای
 اوست متحیر نگشتند فاروق خود باین نکته ایما نموده است جای که گفته ان الفجر کبذا و غطی
 رسالی حاجبیه الا ان الیر کبذا و کشف راسه و احتیاج بسجیدن واقیسه متعارضه بمشالی واضح کنیم
 مثلاً وزن کردن شیر سرعت انتقال بان نصبه مرتضویه است و سجیدن او با اوله شرعیه

و تنبیه بانکه بسیاری از وجود معرفت حال که اطبا بان قائل اند و تجربه بان شهادت میدهند در
 شرع معتبر نیست مثل آنکه علامت بلوغ اشتقاق از تنبیه اطبا دانسته اند و در شریعت بجز بلوغ
 خسته عشر و احتلام و احوال و حیض و نبات عانه معتبر نداشته اند پس ^{مرفق بینی} وزن شیر بهر چند اصلی
 داشته باشد در مظان کلیه شرع معتبر نداشته اند و لهذا در ندرت بسیار راجع حکم این مسئله بجز شهادت
 یا یحیی نگفته اند این سخیدن خصیصه فاروقیه است و مثلاً تنبیه بانکه قرعه در امور مشتمل بر فصل
 کننده است از حوائص مرفضویه است و شست و اودن او بانکه قرعه در جای است که حقوق
 مساوی جمع شوند نه برای اثبات حقی و مثلاً در صورتیکه شخصی خبر دهد بانکه برادر فلانی محترم
 شده ام و باین سبب از یتی بفلانی لاحق شود علم مرفضوی حاکم بان است که او را در آفتاب
 ایستاده کنند و بر سایه او در روز نندزیرا که عالم خیال ظل عالم شهادت است و علم فاروقی حاکم
 بان است که او را زجر ی یا تنبیهی کنند تا روع باشد از ایدمانند آنکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم
 از سب اموات کافرین منع کردند که لا تودوا الایحیاء و مانند آنکه حضرت عمر از سب منع نمود و تحقیق
 ثانی اشبه بخلافت نبوت آنست که همان علوم که از انبیا منقول است در مردمان مشهور کرده
 آید آنچه مجمل است او را در اجمال گذاشته شود و آنچه مفصل است بتفصیل بیان کرده آید زیرا که
 شارع هیچ چیز مجمل نگذاشته الا از جهت حکمتی در اجمال او و مفصل نساخته الا از جهت مصلحت
 تفصیل او و سنت انبیا علیهم الصلوات آنست که عمل مقصود تر باشد از علم و علم بقدرت
 نفوس عالم القافر مانید و سخن دقیق با ایشان گویند و چنان نگویند که افهام مخاطبین متجسس
 یا مستشرق شوند بانکه و رای آنچه بر زبان گویند در دل چیزی دیگر پنهان کرده باشند باین علی
 که به نیابت تعلیم آن کنند هر چند حواله بصاحب علم بیشتر باشد و استبداد رای کمتر و هر چند تقلید
 زیاده تر و غرض بعقل کمتر و هر چند خروج از مضائق اختلاف بیشتر و اجماع آرا بیشتر نیابت قوی
 تر و خلافت محکم تر ازین فاصض تر گویم فضیلتی که بملفاز حاصل است آنست که علم موسس و عمده
 پیغامبر را که بدرجه شهرت نرسیده شهرت رسانند تا جرحه باشد از جوارح پیغامبر در تمام امراء

و علوم حادثه اگر چه بدقت نظر زیاده باشد بکوی نمی آرد در حجب بار صمد بودن از جوارح بیغیا میر
 و لهذا اصحاب با وجود آنکه چندان تدقیق سخن نکرده اند مقبول تر اند عند الله و عند الرسول و عند الصالحین
 من المؤمنین و معقولیان زمان ما هر چند دقیقه شناس اند از فیض الهی دور ترند نه خدا سے
 کوری خفاش چشم بینائی که نخیر زرخ آفتاب نیم شبی است و این سخن به نسبت معقولیان
 زمان ما که بعلوم مستند مشغول شده از میراث انبیاء محروم مانده اند گفته شد بدانکه تعالی
 و ایام هم طریق الحق و از حضرت مرتضی مردم چیز با نقل کرده اند چون تفتیش آن چیز با از جهت
 اسناد کرده می شود آن همه متلاشی میگردد و اما جغیر بعضی و مصحف فاطمه پس باطل است بطریق
 تو از مرتضی نقل کرده شده عن ابی الطفیل قال سئل علی بن خصم رسول الله صلی الله علیه
 و سلم بشی فقال ما خصنا رسول الله صلی الله علیه و سلم بشی لم یعم به الناس كافة الا ما کان فی قلب
 سینتی هذا قال فاخرج صحیفه فیها مکتوب لعن المدمن ذیج یغیر المدمن المدمن سرق منا اللرض
 و لعن المدمن لعن والدیه و لعن المدمن آدی محمد ثا اخرج احمد و اسانید متواتره این حدیث
 هر که خواهد در سند امام احمد مطالعه نماید و اما معارف دقیقه علم وحدت وجود پس باطل است
 یا اتفاق جمله علم از جناب مرتضی زیرا که جمله علم از جناب وی اهل سنت اند یا امامیه یا زیدیه و
 یا استقرار امام معلوم میشود که غیر این هر سه فرقی جمع است بر حمل علم از انجناب نکرده اند اما اهل
 سنت پس علم وحدت وجود در طبقه صحابه و تابعین و تبع تابعین اصلاً مذکور نبود و علم اهل
 نقل هرگز آراء اندسته اند از متاخرین آنانکه باین قائل شده اند مستند ایشان کشف است نقل
 اگر بطریق اعتبار سخن ازین باب گفته باشند آنرا با بحث مله ساس نیست و اما زیدیه پس راه
 ولایت را یکی منکرند و این راه از ائمه خود نقل میکنند خلفا من سلف و اما امامیه پس آنها
 نیز منکرند کمالاً مخفی پس این علوم اگر از حضرت مرتضی مروی میبود و لا محاله یکی ازین سه فرقی
 آنرا نقل میکرد و بران قائل میشد و اما زیدیه بیات پس حال آن زمان رسواتر است که اختیار
 بمنزله بیان داشته باشد آنچه از ان جناب ثابت شده پس علم سنت است و فقه و تهذیب

ع
 خصوصیات ازین جهت است که
 در کتب معتبره ازین جهت است که
 جبر و تصدق نام

در حدیث

در حدیث

نفس و حمل علم از وی در زمین ابواب با یکدیگر به بردوات مشغول اندوگوی و چوگان در میان دانند
 و اگر بغرض چیزی ازین ابواب ثابت شود از جنس خلافت نبوت نیست و با بحث ما ساسر
 مدارد و آنچه ازین علوم از حضرت مرتضی روایت کرده شده وی بآن متفرد نیست یکی از علماء
 صحابه است و روایات او همدوش روایات عبدالعزیز بن مسعود و مثلاً از بیته که از وی ادراک
 کرده میشود همان خصلت است که ذکر آن کردیم اما افضلیت شیخین باعتبار تشبیه در جزئیات نفس
 ناطقه نسبت سیاست مدن و ترتیب حیوش پس امری است ظاهر کاشمش فی راجع النهار
 و وقت شیخین عالم مجتمع بود برای واحد و اختلاف در میان ایشان نی همه با هم متفق مشغول
 بهما و کفار بودند نداشتند علی الکفار رحما بنهم صفت حال ایشان بود و در ایام حضرت مرتضی اختلاف
 در اختلاف واقع شد و مردمان احزاب متحزب گشتند سیوف مسلمین از کفار مغمو گشت و در میان
 خود با مسلول و هر تدبیری که برای رد این بلی انتظامی واقع شد خرق را تمسح ساخت و عامداً
 بامنی و اطمینانی نشد تا آنکه همه امر از دست مرتضی برآمد و بجز حوالی کوفه در تصرف ماند آن
 نیز با هزاران منازعت و مزاحمت موافق و مخالف بر اصل این حکایت متفق اند هر چند
 در تصویب و تخطیه و در معذور داشتن و عکس آن مختلف باشند سوال اگر گوی که فتح عراق
 و شام و مصر و کس کسری و قصر قیصر و همه امت را بمنزل یک تن ساختن بعد آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم ستم است که بسبب مورخانی بوده باشد مثلاً تعلق اراده حق عز و علا بتایید اسلام و غلبه مسلمین
 بر کافرین کما قال عز من قائل و لقد سبقنا لکما العبادنا المرسلین انهم لهم المنصورون و ان
 جندنا لهم الغالبون و مثلاً مردمان در عصر اول خوی فتنه و فساد نداشتند و این خصلت آهسته
 آهسته در میان ایشان پیدا شد و بیکرکت صحبت آنحضرت صلی الله علیه و سلم رغبت قوی داشتند
 در جهاد و چون زمان آنحضرت صلی الله علیه و سلم بید شد آن برکت مستتر گشت و درین صورت
 این امور مثبت افضلیت نباشد اگر متقدم در زمان متاخر می بود احوال متاخر بر روی
 کار می آمد و اگر متاخر در زمان متقدم می بود احوال متقدم متحقق میشد جواب گوئیم که فیض الهی

هر چند متوقف نیست بر استعدادی دون استعدادی لیکن سته السدر بران جاری شده که فیض الهی
 جاری نمیشود مگر بر دست کسی که مستعد آن باشد پس از جریان فیض الهی بر دست کسی فضل
 او میتوان شناخت و لاسلم که در عصر اول نومی فتنه داشتند نمی بینی که بعد وفات آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم بسیاری مرتد گشتند و جمیع قائم نمیشد الا در سته مسجد حرام و مسجد مدینه و مسجد جوالی بتذکر
 صاحب شخین همه رجوع کردند باسلام و اگر جائز باشد که از شخصی اعمال حسنه ظاهر می شود و بر
 اتفاق حمل کنند و آن افعال را بخلقی راسخ منسوب سازند قاعده عقل باطل شود و سفسطه
 لازم آید و اگر بر سنت الهی حواله کنند و از ان افعال مدعی و ذمی بصاحب آن رجوع نشود قاعده
 امر معروف و نهی منکر و تفاضل بین الناس برانداخته گردد و همین مقال جاری شود در
 و اوصاف مدحیه اولی اعتباری نباشد بجانک هذابتهان عظیم یکی از دلائل بطلان این ظن است
 که صحابه که این جماعه را دیدند و صحبت داشتند از افعال ایشان باخلاق ایشان پے بردند و آن
 اخلاق را در وصف هر یکی بیان نمودند چنانکه از ابن عباس نقل کردیم و بعد اللتیا و اللتی آنچه
 مدار افضلیت در خلافت نبوت است جارحه از جوارح پیغامبر بودن است و اتمام کار پیغامبر بعد
 از صعود او بر رفیق اعلی بر دست خلقای او باصل اخلاق مثل شجاعت و حکمت کارند پریم
 چون این معنی در شخین یا فقیه معتقد افضلیت ایشان شدیم سوال اگر گوی که مقصود حضرت
 ازین حروب با ظهار حق بود و نفی باطل پس حروب دنییه بحقیقت نوعی از جهاد باشد جواب گوییم که
 شبه نیست در آنکه قصد حضرت ترضی بجز اصلاح نبود و از همین جهت لوثی ازین مقاتلات
 بدامن او زید اما جارحه بودن از جوارح پیغامبر غیر مسلم است زیرا که اگر نفی این فساد با مقدر
 میبود آنحضرت صلی الله علیه و سلم بان امر میکردند و نبوعی از سبب دوران مداخلت می نمودند
 چنانکه در فتح شام و عراق فرمودند و آن سبب منتج ثمرات خود می بود چون نفی این فساد با واقع نشد
 بلکه هر تدبیری منعکس گشت دانستیم که از ان جنس نیستند که آنحضرت صلی الله علیه و سلم از
 ترویج خدا تعالی بان موعود شده باشند و چون پیش از اتمام متوفی شدند دیگری بان قیام

نمود و بر دست دیگری صورت گرفت اری این معنی در قتال خوارج متحقق است و بشارت آنحضرت
صلی الله علیه وسلم در آن حادثه واقع و حضرت مرتضی خود این واقعه را بیان کرده عن ابی کثیر
الانصار قال كنت مع سیدی مع علی بن ابی طالب حیث قتل اهل النهر و ان کان الناس
وجدوا فی انفسهم من قتلهم فقال علی یا ایها الناس ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قد حدثنا باقوام
یمرقون من الدین کما یمرق السهم من الرمیة ثم لا یرجعون فیها ابدا حتی یرجع السهم علی فوقه و ان
آیة ذلک ان فیهم رجلا اسود و خرج الید احدی یدیہ کشدی المرأة لها حلیة کحلته ثدی المرأة حولہ سبع
بلبات فالتمسوه فانی اراه فیهم فالتمسوه فوجدوه فکبر علی فقال العدا کبر صدق المدور رسول
وانه لمتقلد قوسا له عربیة فاخذها بیده فجعل یطعن بها فی مخد حبة ویقول صدق المدور رسول
و کبر الناس حین راوه و استبشروا و ذهب عنهم ما كانوا یجدونه اخرجه احمد و عن الحسن عن
قیس بن عباد قال کنا مع علی فلکان افا شهید شهیدا و اشرف علی الکتیة او هبط او یا قتل سبحان
المدور صدق المدور رسول فقلت له رجل من نبی بشکر اطلق بنا الی امیر المؤمنین حتی نسال
عن قول صدق المدور رسول قال فالطلقنا الیه فقلنا یا امیر المؤمنین یا بنی ناک اذا شهدت شهیدا
او هبطت او یا او اشرفت علی الکتیة قلت صدق المدور رسول فهل شهد رسول الله صلی الله علیه وسلم
طیبه و سلم الیک شینانی ذلک قال فاعرض عنا و انحننا علیه فلما راى ذلک قال و الله ما عهدت
رسول الله صلی الله علیه وسلم عهد الا شیئا عهدت الناس و لکن الناس قعوا علی عثمان فقتلوه و کان
غیبری فیہ اسودا حالدا و فعلنا منی ثم الی رایت الی احکم بهذا الامر فوثبت علیه فالمد اعلم انما
اخطانا ما اخرجه احمد اما افضلیت شیخین باعقاب زیادت و در خبر علی نفس ناطقه نسبت ما غیرت
در نفوس هاشمیان و سحاله کنندگان بواسطه استماع این جماعه اقوال الشاذرا و مشاهیر بنی عامه
احوال و اقوال الشاذرا پس ظاهر است اما شایر اقوال پس بیان آن آنست که مسلمین در
زمان شیخین متفق بودند باخذ نسبت ظاهر که معتبر بقصد است و باطنی که معتبر باحسان و طریقت
است و موافقه شیخین اصحاب را باین دو طریق و تا در پادشاهان با وجود آنکه شرف صحت

لا یخرج فیهم
و لکن یسکنون
ان یسکنون
یا غیر ذلک
صعبی

آنحضرت صلی الله علیه وسلم دریافتند و با شیخین در اصل صحبت و علم و جهاد همسان بودند مانند
 سعد بن ابی وقاص و معاذ بن جبل و ابو عبیده بن الجراح و خدیجه و عبد المذنب مسعود شواهد
 این بسیار است تا جایی که ناظر تعجب شود و داند که این تاثیر غیبی است **۵** بیت حق است
 این از خلق نیست **۶** بیت این مرد صاحب دلق نیست **۷** قصه بنا کردن سعد بن ابی وقاص
 خانه را و نصب کردن دروازه بر اسلوب خانه های اکاسره باز شکستن آن بموعظت فاروق
 مشهور است و عزل خالد بن ولید شجاعت و جملالت که داشت و مواخذه کردن فاروق او را
 بر صله شاعری و عدم ثوران نقتله ازان و تهدیدات فاروق عمرو بن العاص را و امثال او
 در کتب تاریخ و رقاق مذکور است و تقریر او مساکل را و اجتماع آراء بر آنچه مقتضای رای او بود
 مثل حادثه وضع خراج در کتب آثار مسطور است چون نوبت خلافت بمرتضی رسید قلوب ایشان
 متفرق شدند و نقوس ایشان سر بر آوردند و در مسئله اثبات خلافت و هو از تحکیم و عذر از متقیان
 قصاص حضرت ذی النورین هر چند تقریر مطول تر شد معلق تر گشت و شبهات بیشتر
 در میان آمدند و لایسما از صاحبها بر یکس از رای خود برگشت و این حکایتها را موافق و مخالف
 هر دو متفق اند اگر چه هر یکی سر و حکایت بمقتضای مذهب خود کرده باشد و اما تاثیر احوال پس
 ازان میتوان دانست که مصاحبان شیخین همه متادب مانند بشریعت و راغب بهمان
 و از کسی حرکتی شیعیه ظاهر نشد و مصاحبان حضرت مرتضی اکثر ایشان سپاهی نشان بودند
 اهل طبع و حرص و حقد و حسد و با حضرت مرتضی خلوص محبت نداشتند و نه رسوخ انقیاد چنانکه
 جناب مرتضی مکرر از ایشان بر سر منبر شکایت بامی کرد که کاشکی اهل کوفه را صرف کنیم یا اهل شام
 مانند صرف در اہم و دنا نیرده کس را و ہم یکی بستانم و بیوفائی با از ایشان ظاهر شد چنانکه
 تا حال الکوفی لایوفی مثل سائر است و با حسن مجتبی و حسین شهید کربلا رضی الله عنهما پنجاه
 بیوفائی با کردند و محتاج بیان نیست و جمعی که خلوص محبت و رسوخ انقیاد داشتند در اعتقاد
 خود شیر و گداز افتادند جمعی از اطراف کردند در اعتقاد و تعظیم انبیا را ساینده اند که حد غیر نبی نباشد و

حضرت مرتضیٰ ایشان را ازین افراط مکرر باز میداشت و ایشان منزه نشدند چنانکه قصه با
بسیار نسبت به انجاء که در صحابه طعن میکردند منقول است و جمعی تفریط کردند و در آنچه در حق اوست
بایست و جمعی متوسط الحال بودند و ایشان اصحاب عبدالمدرین مسعود بودند و در حمل کلام او
بر معنی مناسب نیز مختلف شدند جمعی اینهمه مبالغه با و تاکید با که بر سر منبر میفرمود اصغایمیکل
و میگفتند مرد محارب است میگوید خلاف آنچه در خاطر دارد و همین عقیده فاسده تخم نماهیب
فاسده شد از تقیه و اختیار آنچه مخالف جمهور باشد چنانکه شیعه میگویند و جمعی حمل کردند کلام
او را و آنچه موافق جماعه باشد و ایشان اصحاب عبدالمدرین مسعود بودند و روایات ایشان
همانست عمده نزدیک اهل سنت و جماعت پس اگر تاثیر صحبت مرتضیٰ ایشان را می گرفت این
اختلافها پیدا نمیشد چنانکه در زمان آنحضرت صلی الله علیه و سلم و شیخین پیدا نشد سوال اگر گوئی
که حضرت مرتضیٰ بمرحوم دعوت می نمود و شیخین از مرتضیٰ یک پایه فرود ترمی آمدند و یا گوئی
مخاطبات مرتضیٰ غامض تر بود و عامه را دست بمعانی کلام او نرسید و شیخین در کلام سهل
التناول افتاده می گفتند یا گوئی احوال مرتضیٰ تجرد و ملکیت مامل تر بود و احوال شیخین به بشریت
و احتیاط مناسب تر و مناسبتر شرط است در میان موثر و متاثر پس اختلاف قوم هم ناشی
از کمال و افضلیت مرتضیٰ است و اگر مرتضیٰ ایشان را آنچه می بایست ارشاد فرمود و ایشان
بقول او کار نکردند نقص انجاء عاصیه ثابت میشود و نقص مرتضیٰ چنانکه جمعی بآنحضرت
صلی الله علیه و سلم نگرویدند و بسبب نگردیدن ایشان نقصی بآنحضرت صلی الله علیه و سلم
عائد نشد بلکه دائره شقاوت بر ایشان افتاد جواب گوئیم بحق هیچ نقصی بمرتضیٰ عائد نیست
و نذهب اهل سنت اثبات نقص بمرتضیٰ بوجهی از وجه نیست بحد در فضیلت و افضلیت
یا اعتبار تشبیه به پیغمبر صلی الله علیه و سلم می رود و خدا تعالی در باب منت بر پیغمبر و بر اصحاب
او میفرماید هو الذی ایدک بنصره و بالمؤمنین و الف بین قلوبهم و انفق ما فی الارض جمیعا
ما الفنت بین قلوبهم و قال و اذکروا نعمه الله علیکم اذ کنتم اعداء قال ف بین قلوبکم فاجتمعتم

انونا و معلوم است بوجهی که امکان شک ندارد که عرب پیش از زمان آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 اجهل ناس و اقطع ایشان بودند با رحام خدا تعالی همه را بغیض صحبت آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 متفق ساخت و تالیف فرمود و اهل بر و جوارس ضنّب و یر بوع را متاوب با و ابانیا گردانید
 و هر کسی بر حسب استعداد خود از مانده کرم آنحضرت صلی الله علیه و سلم فائده گرفت الا هر باروی تهرمی
 که ختم الله علی قلوبهم و علی سمعهم و علی ابصارهم غشاوه حال وی است و همچنین در زمان شیخین اکثر
 ناس بر حسب استعداد بهره برداشتند الا اشقیای چند پس میزان رحمت عامه ظهور لطف است
 در حق اکثر افراد انسان تکلیف آن را بجهت در همین صفت که رکن اعظم نبوت و خلافت همین
 تواند بود دسته الله و دسته رسل الله است که هر الحق را باشد مدارات بر آینه زد تا سبونی باشد که
 بپاران امراض نفسانی بگلو تو اند فرود بردند از خص در شریعت نازل شدند و آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم با منافقان مدارات نمود و نیز دسته رسل الله است که مخاطبات فامضه با ایشان
 القانناید تا دل ایشان تحیر نگردد و با ایشان بر روش ایشان باشند تا اخذ فیض تو اند کرد
 و لهذا خدا تعالی آدمیان را پیغامبر ساخت نه ملائکه را چنانکه در قرآن عظیم مکرر بیان فرمود پس
 شباهت کامله با انبیاء همین است که باین نوع معامله کنند و هر که این صفت در وی اکمل وی
 افضل است باشد با اعتبار شرف ملت و پرورش اهل ملت و همین است تفسیر افضلیت در خلافت
 پس مانع از ظهور این صفت هر چه باشد خواه شدت مربع و غموض قول و غلبه تجر و یا غیر آن از
 کمال نیابت و تمام خلافت و اتمام ترشیه با پیغامبران در آنچه نفع ملت عائد است باز داشته
 است و این سخن است که بر سبیل تشبیه گفته می شود و الا اگر مرحق را بر شگافیم به نسبت تجر
 در ماکل و ملائیس و تظلل معاش و مانند آن مسلم است و با مبحث ما تعلق ندارد و اختصاص
 آن مسلم نیست و اگر به نسبت اموری که بخلافت و ریاست تعلق دارد و به نسبت ترک
 معاملات مسلمین که نظر آن اعظم است بگوئیم مرحق بجانب شیخین است و نهایت امر مرخصی
 آن باشد که لاله و لا علیه و اگر به نسبت قلت اعتنا با بیف جمعی که همراه او بودند اعتبار کنیم پس

مباحثی تا یف ایشان است چنانکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم کردند زیرا که انتظام مسلمین چون بغیر
 این معنی مستحق نشود و این معنی یکی از امور مهمه باشد و همچنین اگر غموض سخن را بر شگافیم به نسبت
 علوم دقیقه محل بحث نیست بلکه واقع هم نیست چنانکه تفصیل بیان کردیم و اگر نسبت توریج
 در سخن و دور دور رفتن در مقتضای احزاب خدعه اعتبار کنیم موجب مدحی نباشد و همچنین در
 مائل بودن تجرد با وجود آنکه مداخلات و منازعات و کشش و کوشش که سابقاً از پیغمبر خلیفه مثل
 آن ظاهر نشد اگر چه نتیج ثمرات نگردید گنجایش تسلیم ندارد و چون با آن است در آنکه همه عرب بعد از آنکه
 در فضائل نفس ازین مهاکک صعبه نبض آنحضرت صلی الله علیه وسلم بقدر استعداد خود با خلاص
 شوند الا ماردی ستمردی که ختم الله علی قلوبهم صفت اوست و قلیل ما بود همه عرب بعد خلاص
 از زبانی و تمرن بر فضائل در مهاکک صعبه واقع شوند بقدر استعداد خود با الا هر نیک بختی که بود
 حوادث نیکبختی او را نه جنبانند و قلیل ما بود و اگر چه این چیز با در جلالت مرتضی قدح نمیکند زیرا که در آن
 مخالفان بران مخالفان است فقط لیکن چون رجوع ثواب اعمال به پیشوای قوم امر مقرر است
 می باید که احوال اعمال تابعان شیخین زیاده ماند شود و بجز مرتضی اجر بعضی تابعان عامد شود
 و از دیگران تا اجر عامد شود و نه وزیر و این معنی در افضلیت کافی است اما افضلیت شیخین باعتبار
 تحمل اعباء دعوت پس بیان او است که اعباء دعوت سه نوع بوده اند نوعی که پیش از هجرت
 بود و وقتی که آنحضرت صلی الله علیه وسلم اظهار دعوت اسلام نمودند و عرب همه بکفر و انکار برخاستند
 و باید گیر بر این امر اتفاق نموده باینکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم و اصحاب مشغول گشتند در وقت
 صدیق اکبر و عمر فاروق سبب کسر جماعه کفار و قتل حدیثان گشتند چنانکه تقریر بر آن گذشت که
 صدیق اول کسی است از احرار باغین که مسلمان شد و بر فقر اصحابه اتفاق نمود و آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم فرمودند ما نفعی مال احد ما نفعی مال ابی بکر و در شاق آنحضرت صلی الله
 علیه وسلم نصرت داد و فاروق سبب عزت اسلام و غلبه سلیمان گردید بخلاف مرتضی که در آن
 عصر صغیر بود زیرا که وقت اسلام هفت ساله بود و یا ده ساله عن عمر سولی عفره قال سئل محمد بن

القدر علی عن اول من اسلم اعلی ابو بکر قال سبحان الله علی اولها اسلاما وانا اشتبه علی الناس
 لان علی اخفی اسلامه من ابی طالب واسلم ابو بکر فانظر اسلامه ولا شک عندنا ان علیا اولها
 اسلاما اخرج ابو عمر فی الاستیعاب وعن جبهه العرفی قال رایت علیا ضحک علی المنبر لم اراه ضحک
 ضحکا اکثر منه حتی بدت نواجذه ثم قال ذکر ت قول ابی طالب ظهر علینا ابو طالب انما مع رسول
 الله صلی الله علیه وسلم ونحن نصلي بطن نخله فقال ما ذاقنا صنعا انما ابن اخی فدعا رسول الله
 صلی الله علیه وسلم الی الاسلام فقال ما بالذی تصنعان باس او بالذی تقولان باس ان
 والله لا تعلون لی استی ابا وضحک تعجبا بقول ابیه ثم قال اللهم لا تعرف ان عبد الک من هذه الامم
 عبدک قبلی غیر نیک ثلاث مرار لقد صلیت قبل ان یصلی الناس سبعا اخرج احمد وروی که بعد
 از هجرت بود تا وفات آنحضرت صلی الله علیه وسلم و شیخین و مر تفسی ابد استراک و در تحویل احوال جواد
 مختلف شدند مر تفسی بشجاعت پهلوانی پیش قدمی کرد و شیخین بشورت که شعبه ایست از شیخ
 ملوک و امر او اگر کسی تا مل بلنج و استقره تمام بکار برود باند که آنحضرت صلی الله علیه وسلم قد
 که با شیخین مشوره کرده اند و اصفا و صلاح دید ایشان نهوده با دیگری نگرده اند و انجمنی
 و حکایات ظاهریست و نوعی که بعد وفات آنحضرت صلی الله علیه وسلم ظاهر شد در امور و که در
 بخت آنحضرت داخل بود کما قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ادبیت مفاتیح الارض لیکن
 صعود آنحضرت صلی الله علیه وسلم ببلاده اعلی پیش از ظهور آن مقدر بود پس شیخین بطریق نیابت
 آنحضرتی را در امر انجام دادند و در ان باب هیچ لاحقی را حقوق با ایشان ممکن نشد چه های مساوات
 و مساقت و حضرت مر تفسی انیمنی را روشن تر از ان سو گفت سبق رسول الله صلی الله علیه وسلم
 و تثنی ابو بکر و ثلث عمر ثم خطبتنا فقتنه فهو ما اشار الله و این قول از مر تفسی بطریق نیابت
 کرده شده و هر که اسانید آن میجواید در مسند ان نظر کنه و حضرت مر تفسی در ایام خلافت خود
 شغل مناقشها و منازعه با اقتاد و در ایام او هیچ بلد مفتوح نشد و هیچ قبیله فاسد نگردد و کینه
 با کلید مسدود ماند پس باعتبار تحمل عبا و جواد شیخین افضل از جرح شدند باید دانست که شیخین

و قسم است شجاعت پهلوانان و شجاعت امر شجاعت پهلوانان غلبه بر اقران است در بیابان
 بقوت کبش و ثبات قلب و شجاعت امر فتح بلاد و نهیمت دادن جیوش است بسیار است
 و حسن استعمال آنها در مواضع آنها با ثبات قلب و زیادت عقل و عدالت و دانستن هر چه در وقت
 مطلوب است از صلح و جنگ و تانی و مجتبت و دانستن معرفت هر یک از افراد حبش و کار
 مطلوب گرفتن از ایشان و گاهی این دو شجاعت مفترق میشوند چنانکه غنم موصوف بود
 بشجاعت پهلوانی فقط و امیر تیمور بشجاعت امر فقط پس تیمور اشجع ملوک بود هر چند منقول
 نشد که با پهلوانی مبارزت کرده باشد و او را از پا افکنده باشد و هر چند حضرات خلفا هم منصف
 بودند بر دو شجاعت اما حضرات شیخین را فضل بود در شجاعت امر و حضرت مر تفضی از زیادت
 بود در شجاعت پهلوانان و این معنی بدیهی است نسبت کسی که سیرت کسی همه ایشان و آثار منقول
 همه از ایشان دانسته باشد و شجاعت امر النفع است در تمشیت ملت و شجاعت پهلوانان
 نیز در آن دخلی دارد بقدر خود و لهذا نصیب آنحضرت صلی الله علیه و سلم که میزان شرف و فضل
 است و نتهای آن از شجاعت امر او فراتر بود نسبت شجاعت پهلوانان و همچنان از
 روسا و دین و دنیا شده آمده است اما افضلیت شیخین باعتبار نشر علوم دین بیان آن است
 که افضل علوم قرآن عظیم است و جمع کننده قرآن و نصب کننده قاریان در آفاق شیخین
 اند و حضرت مر تفضی هر چند روایت قرآن کرده است اما روایت آن نکرده اند الا اصحاب عبد
 بن مسعود از اهل کوفه مثل زرین حبش و ابو عبد الرحمن السلمی و ایشان اول بار قرآن را بر
 عبد الله بن مسعود خوانده بودند و بر مر تفضی دوباره گذرانیدند و اگر نمیگذرانیدند هم روایت ایشان
 صحیح می بود عن سعد بن عبیده عن ابی عبد الرحمن السلمی عن عثمان عن النبی صلی الله علیه و سلم
 قال خیرکم من تعلم القرآن و علمه قال و اقرانی ابو عبد الرحمن فی امره عثمان حتی کان الحجاج
 قال و ذلک الذی اقعنی مقعدی بنی اخرجہ البخاری و بعد از قرآن عظیم حدیث آنحضرت است
 صلی الله علیه و سلم و فاروق محدثین را در آفاق فرستاد و اصل علم حدیث همانست از جمله ایشان

توضیح

عبدالمعین مسعود بود در کوفه و روایت او در کوفه ثابت است و از جمله ایشان ابو موسی و جمعی دیگر
 در بصره و همچنان در شام جمعی از صحابه امام تفضی در بلاد کسی انصب نکرده و در حدیث مثل عبدالمعین مسعود است
 لیکن اینجا فرقی است که اهل حدیث از او است و آن آنست که صحاب عبدالمعین مسعود ثقات و فقها اند و روایت حضرت
 تفضی لشکریان مستور بحال حدیث تفضی بدرجه صحت نرسیده است الا آنچه صحاب عبدالمعین مسعود روایت کرده
 اند عن ابن ابی ملیکه قال کتبت الی ابن عباس سالان کتیب لی کتابا و یخفی عنی نقال ولدنا صحابنا احتار
 الامور اختیار او اخصی عنه قال فدعا بقضار علی فجعل کتیب منه اشیار و میر به الشی فیقول و الله
 ما قضی بهذا علی الا ان یکون ضل و عن ابی اسحق قال لما احدثوا ملک الاشیار بعد علی قال
 رجل من اصحاب علی قاتلمم السدای علم افند و الفسد و او عن ابن عباس قال سمعت المنقره
 یقول لم یکن یصدق علی علی فی الحدیث عنه الا من اصحاب عبدالمعین مسعود و بنی القناد
 الشیخه مسلم فی مقدمه صحیح و اما اهل مدینه و اهل شام از حضرت تفضی حدیث ندارند الا قلیلی
 و بعد از قرآن و حدیث مدار اسلام بر فقه است و اجماعات فقه مسائل اجماعیه عمر فاروق است
 و اگر اکثر اهل اسلام را بنظر امتحان نگاه کنی حنفیان و مالکیان و شافعیان اند اما نه سبب مالک
 پس بنا آن موطا است و در موطا از روایت تفضی بجز چند حدیث مرفوعه و چند اثر شمرده شده
 منقول نیست و همچنین در مسند ابی حنیفه و آثار امام محمد که بنای فقه حنفیه است از روایت تفضی
 بجز چند حدیث مرفوعه و چند اثر شمرده شده زیاد از آنچه در موطا است بقلیلی منقول نیست و همچنین
 در مسند شافعی که بنای مذهب شافعیه است از روایت تفضی بجز چند حدیث مرفوعه و چند اثر
 منقول که نسبت احادیث مرویه از دیگران در نهایت قلت است منقول نیست و کسی
 که بر اصول و اجماعات این مذاهباطلاع دارد شک نمیکند در آنکه اصل این مذاهبا سائل
 اجماعیه فاروق است و آن مانند امر مشترک است در میان همه آنها بعد از ان اعتماد بر فقهار
 صحابه از اهل مدینه مانند ابن عمر و عائشه و فقها اسبوع از کبار تابعین مدینه و زینبیری دانند
 آن از صفار تابعین مدینه اصل مذاهبا مالک است که صورت خاص مذاهبا و از ان پیدا

عبدالمعین مسعود روایت کرده است
 و در حدیث تفضی از او است
 و در کوفه و بصره و شام
 و در بلاد کسی انصب نکرده
 و در حدیث مثل عبدالمعین
 مسعود است لیکن اینجا
 فرقی است که اهل حدیث
 از او است و آن آنست که
 صحاب عبدالمعین مسعود
 ثقات و فقها اند و روایت
 حضرت تفضی لشکریان
 مستور بحال حدیث تفضی
 بدرجه صحت نرسیده است
 الا آنچه صحاب عبدالمعین
 مسعود روایت کرده اند
 عن ابن ابی ملیکه قال
 کتبت الی ابن عباس سالان
 کتیب لی کتابا و یخفی
 عنی نقال ولدنا صحابنا
 احتار الامور اختیار او
 اخصی عنه قال فدعا
 بقضار علی فجعل کتیب
 منه اشیار و میر به
 الشی فیقول و الله ما
 قضی بهذا علی الا ان
 یکون ضل و عن ابی
 اسحق قال لما احدثوا
 ملک الاشیار بعد علی
 قال رجل من اصحاب
 علی قاتلمم السدای علم
 افند و الفسد و او عن
 ابن عباس قال سمعت
 المنقره یقول لم یکن
 یصدق علی علی فی
 الحدیث عنه الا من
 اصحاب عبدالمعین
 مسعود و بنی القناد
 الشیخه مسلم فی
 مقدمه صحیح و اما
 اهل مدینه و اهل شام
 از حضرت تفضی حدیث
 ندارند الا قلیلی و
 بعد از قرآن و حدیث
 مدار اسلام بر فقه
 است و اجماعات فقه
 مسائل اجماعیه عمر
 فاروق است و اگر
 اکثر اهل اسلام را
 بنظر امتحان نگاه
 کنی حنفیان و مالکیان
 و شافعیان اند اما
 نه سبب مالک پس بنا
 آن موطا است و در
 موطا از روایت تفضی
 بجز چند حدیث مرفوعه
 و چند اثر شمرده
 شده منقول نیست
 و همچنین در مسند
 ابی حنیفه و آثار
 امام محمد که بنای
 فقه حنفیه است از
 روایت تفضی بجز
 چند حدیث مرفوعه
 و چند اثر شمرده
 شده زیاد از آنچه
 در موطا است بقلیلی
 منقول نیست و
 همچنین در مسند
 شافعی که بنای
 مذهب شافعیه است
 از روایت تفضی
 بجز چند حدیث
 مرفوعه و چند اثر
 منقول که نسبت
 احادیث مرویه از
 دیگران در نهایت
 قلت است منقول
 نیست و کسی که
 بر اصول و اجماعات
 این مذاهباطلاع
 دارد در آنکه اصل
 این مذاهبا سائل
 اجماعیه فاروق
 است و آن مانند امر
 مشترک است در
 میان همه آنها
 بعد از ان اعتماد
 بر فقهار صحابه
 از اهل مدینه
 مانند ابن عمر
 و عائشه و فقها
 اسبوع از کبار
 تابعین مدینه
 و زینبیری
 دانند آن از
 صفار تابعین
 مدینه اصل
 مذاهبا مالک
 است که صورت
 خاص مذاهبا
 و از ان پیدا

باچنین اعتماد بر قنادی عبدالعبد بن مسعود در غالب حال و بر قضایاے مرتضیٰ در بعض
 احوال بان شمر که اصحاب عبدالعبد بن مسعود روایت کرده باشند و اثبات نموده و بعد از آن
 بر تحقیقات ابراهیم نخعی و شعبی و تحریجات ایشان اصل مذہب ابی حنیفہ است کہ سبب آن صورت
 خاص مذہب و پیدا شده و همچنین تفقیح معتد فقہائی مکہ و مدینہ و عرض اقوال ایشان بر
 احادیث مرفوعہ و تثقیف آنها بر قواعد اصول و تطبیق مختلفات از آنها و مانند آن سبب صورت
 خاص مذہب شافعی شده است و جمع و تنقیح احادیث مرتضیٰ و آثار مرتضیٰ نیست اما انمعنی را
 بجز باہر در اصول و امہات این مذہب نمیتواند شناخت و بعد از آن علم سیر در قانق است
 و حضرت مرتضیٰ یکی است از علماء صحابہ درین باب متساوی القدم با عبدالعبد بن مسعود و غیر
 آن اما استناد و نحو حضرت مرتضیٰ پس امریست اعتباری و نقلی بان صحیح نشدہ عن عاصم عن
 مورق العجلی قال قال عمر بن الخطاب تعلموا الفرائض واللحن والسنن كما تعلمون القرآن
 اخرجہ الدارمی و فی الدر المنیر اللحن سیرید تعلموا لغة العرب باعراہبا و فی المکناف فی تفسیر قولہ تعالیٰ
 ان المدبری من المشرکین و رسولہ فی تاویل روایتہ و رسولہ با بجر علی الجوار و قبل علی القسم
 کقولہ لعمرك و حکلی ان اعرابیا سمع رجلا یقرأ ما فقال ان کان المدبری من رسولہ فانما منہ
 قلبہ الرجل الی عمر فحکلی الی قرارتہ فعندہ بالمرء تبعلیم العربیۃ اتی و این قصہ دلالت میکند
 بر آنکہ عجمیانرا مقید ساختن بنحو نشاء ان فاروق بود اما تصوف بمعنی سلوک و تہذیب باطن
 پس نمی بینم کہ حضرت مرتضیٰ در روایت این باب اکثر باشد از ابن مسعود و ابن عمر مثلاً
 سوال اگر گوی کہ حضرت مرتضیٰ اعلم ناس بود بقرآن و سنن و مردمان از وی آنہ روایت
 کردند اما بسبب سوء تحمل ایشان علم او مختلط شد و استغناء تام بان متحقق نگشت پس افضلیت
 مرتضیٰ را ازین معنی چه خلل رسید جواب گوئیم آری فضل مرتضیٰ را فی نفسہ انمعنی خلل نکرد و نہ
 استحقاق او خلافت را و ہمین است عقیدہ ما ولیکن نیابت پیغمبر از جهت جازح بودن
 در آنچه خدا تعالیٰ اجمال پیغمبر را داد و تفصیل او بر دست یکی از امتیان او مطلوب بود خلل نمایان

زیرا که خلیفه پیغامبر بحقیقت مانند نسی است که در دیان نالی باشد ۵ او بجز نالی و ما جزنی
 نایم ۴ او دمی بی ما و مالی وی نه ایم ۴ پس اراده الهی مستعد میشود و ظهور علم و رشد در افراد
 انسان در رفع مظالم ایشان و انقیاد عالم انیمعنی را از اراده برگزستخلف نیست کما قال عزیر
 قائل ولقد سبقتم کلتمنا لعبادنا المرسلین انتم لهم المنصورون وان جندنا لهم الغالبون و این
 بمشابه آنست که در دل نالی غزلی بهم میرسد که مقام راست با عشاق را مثلاد در ضمن فلان
 غزل بسراید بعد از آن رنگی ازین اراده در قوای عقلیه و قلبیه پیغامبر فرود می آید و قوای
 او را با فعال مناسبه بآن مقصد در بجان می آرد و پیغامبر منقاد این رنگ شده به روش
 حکم در سینه این مقصود داخل میفرماید و این بمشابه آنست که نالی صوتی از گلو می خود
 بر می آرد که اجمال همان نفس است که بر روی کار خواهد آمد اما برای رفع صوت یا تحسین آن
 نی را بر دست میگیرد و بر دیان خود می نهد بعد از آن بجان اراده الهی بواسطه همت پیغامبر
 و عزیمت او و داخلیت او و نسبت او در نفس شخصی که مستعد آن کار بوده است کار میکند
 و از وی آن افعال انشائی نماید و این بمشابه آنست که از نی صوتی حزین بر سنجید و او سنجی
 بیش نیست نیست معنی خلافت نبوت و این فضیلتی است قطع نظر از قابلیت و استعداد
 اگر در فضیلت جمعی مشترک باشد و اراده الهی تخصیص یکی از آن جمع کند با اعتبار مصالحی که
 خدا تعالی بعلم آن متفرد است این شخص افضل است باشد و نائب مطلق پیغامبر انبیا
 بافضل مطلوب است نه وجود بالقوة و تفاضل انبیا از همین جهت بکثرت امت واقع است
 در حدیث معراج آمده است که حضرت موسی علیه السلام چون کثرت امت آنحضرت صلی الله
 علیه وسلم و یدند رقت کردند و گفتند ببت بعدی فلام یدخل الجنة من امته اکثر من یدخل
 من امتی و آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمودند ترو جوفانی سکاثر کلم الامم اگر وجود بالفعل این
 فضیلت مطلوب نبود چه کثرت طلب میکردند حال آنکه فضل آنحضرت صلی الله علیه وسلم
 فی نفسه همانست که سابق بود پس وجود خارجی اینجا شرح اراده الهی میکند و هر چند کثرت

فائده واقع شود خلافت نبوت محکم تر باشد و این فضیلت امری است که تا عارف تحقیقا
و متلقا بان رنگین نشود کند آن نداند در حجاب او را بر سایر فضائل نفهمد و این فقیر تاراج این
بستان نشمید بآن اثنائش و این بختی است که لفظ علیّه تعلق دارد لهذا بسط سخن درین
مسئله نمی کنم و این فضیلت بحسب حقیقت خود مشروط باستعدادی نیست که چون
ساقی شوی و در تنگ نظری نمی باند به بقدر بجز باشد وسعت آغوش ساحلها به لیکن
سته المبران جاری شده که این فضیلت ندهند مگر کسی را که جامع فضائل شتی باشد
جبله و کسبا و مدتها رحمت الهی که به پیغامبر متوجه شده بود در ضمن آن پیغامبر باین شخص
نیز کار خود کرده باشد و اخلاق کامله داشته باشد و علوم پیغامبر بوجه کامل اخذ کرده بود
شرطیه این شروط ازین جهت برخاسته است اما افضلیت شیخین باعتبار صفات قلبیه که
آز العرف اهل زمان بطریقت تعبیر کنند پس بدو وجه بیان کنیم اول آنکه زهدم ترضی از قسم
زهد اولیا بود و زهد شیخین مانند زهد انبیا و ورع مر ترضی از قسم ورع اولیا بود و ورع شیخین مانند
ورع انبیا و دلیل واضح برین مدعا آنست که اتفاق جمیع اهل تاریخ است بر آنکه ورع مر ترضی
زهد او سبب عدم انتظام خلافت او شد و ورع شیخین زهد ایشان سبب انتظام خلافت
ایشان گشت و معلوم است که اوصاف کامله انبیا بوجهی واقع است که مانع ریاست عالم
نمی شود بخلاف زهد اولیا و وجه ثانی آنکه اعظم انواع زهد آنست که بے رغبتی کند در خلافت
که صورت جاه است بلکه اگر بحقیقت رجوع کنیم زهد ترک مقتضای نفس خود است هر چه باشد
پس اگر شخصی که مقتضای نفس او مال است نه جاه زهد او ترک مال باشد از خوف خدا یا بجهت
تفرغ برای ذکر او نه ترک جاه و شخصی که مقتضای نفس او جاه باشد نه مال زهد او ترک جاه
باشد نه ترک مال پس حضرت مر ترضی سعی با کرد برای خلافت و جنگها بعمل آوردند میر بانمود
هر چند این همه بر حسب اجتهاد وی باشد و بر خست شرع لیکن کسی که اصل این حادثه با
از وی واقع نشد حال او اصفی است از کسیکه باین حادثه با افتاد و اعظم انواع ورع آنست

که ترک کند مقالمات را بمن المسلمین زیرا که قتال فطر او اعظم است و اثم او شد پس اگر چه در شرع
و جهاباحت یافته شود با دنی شبه ترک نماید و این مقالمات در شیخین واقع نشد بخلاف حال
مرتضی و همچنین تواضع اعظم انواع او تواضع با قرآن خود دست در وقتی که بالیشان در آن فن
همنان باشند شیخین با اهل علم و با مستحقین خلافت در زمان خود بجای تواضع داشتند
زیاده از حضرت مرتضی و همچنین هر صفتی از این صفات چون بر شگافتم انواع بسیار دارد
و اعظم انواع آن در شیخین می یابیم و اگر زهد و ورع بمعنی تقلل در معاش بگیریم فضل حضرت
مرتضی بحسب آن نیز محل تامل است عن محمد بن کعب القزلی ان علیا قال لقد رايتني مع رسول
الله صلی الله علیه وسلم وانی لاربط الحجر علی بطنی من اجمع و ان صدقتی الیوم لاربعون الفاً
و فی روایة و ان صدقة مالی لتبلغ اربعین الفاً دیناراً خرج احمد و اگر بمعنی احتیاط در تصرف
بیت المال اعتبار کنیم همه در آن مساوی الاقدام انداز قصص اختصاص حضرت مرتضی
بآن ظاهر نمی شود سوال اگر گوی که مداخلات و منازعات حضرت مرتضی درین امور همه
سد و فی السد بود و بهر سی که کرد بنا بر بقای تام و معرفت کامله کرد اینجا توکل با سباب جمع
میتواند شد پس انیمغنی با افضلیت از جهت ورع و زهد و توکل و تواضع و مانند آن منافاة
ندارد جواب گویم احسنت بعبور سخن فرود رفتی و آنچه تحقیق است درین باب آوردی اما هنوز
عمق سخن باقی است با حفظت شیدا و غایت عنک اشیا و در اینجا شبه نیست که حضرت
مرتضی از کمالان و کلمان بود و مثل این حرکات از مثل حضرت مرتضی نمی آید مگر اللدنی
و این سی با با توکل و زهد منافات ندارد اما آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمودت ان روح القدس
انفت فی روعی ان نفساً لاموت حتی تسکمل زرقها الا فاحلوا فی الطلب و درین حدیث شایسته
است بمعرفت و قیقه از علم سلوک و آن آنست که آدمی در مبتدا توجیه الی الله افعال را بخود
مستند میگرداند و وی بحقیقت قدری است در طریقت هر چند با اعتبار شریعت استی باشد
بعد از آن ترقی میکند تبوحید پس همه حرکات عالم را مستندی بنید بفاعل واحد مثل استنانه

حرکات بعت با دھره بازی با و ساوی کہ درای ستر شسته است و وی درین حالت جبری
 است و طریقت بعد از ان ہر دو صفت در وی جمع میشوند و رویت یکی از دیگری مانع نمی آید
 و درین حالت متوسط شد در قدر و حیر و قابل شد بامر بین الامرین و رجوع نمود بمرتبہ علوم
 اہل سنت و سنی گشت و طریقت بعد از ان اورالباس و دیگری پوشانند در نظر اوست
 میکنند اسباب را ہر چند کہ این اسباب ستانی توحید او نیست بلکہ ہر چند اسباب بیشتر توحید
 اور زیادہ تر ابا این ہمہ اجمال فی الطلب پیش مے آرد چنانکہ از فلمات لسان وی و مجاری
 احوال وی مستفاد میشود کہ ازین ہمہ وارستہ است و حالت اولی حال اولیاست و حالت
 ثانیہ مقام انبیا کہ بوارثت ایشان کمل اولیا بان مشرف میشوند بچنین در اول حالت اولی
 بزبان ذکر میگوید و دل او عین ذکر شدہ است بعد از ان ترقی میکند و دل او عین ذکر میگردد
 و از ذکر زبانی مستغنی میشود بلکہ آنرا نمیتواند کرد بعد از ان تفرقہ واقع میشود در میان زبان وی
 و دل وی زبان وی بکلام ناس متکلم است و دل او عین ذکر است و این حال اولیاست
 بعد از ان اورالباس و دیگری پوشانند و رغبت میدہند بکردار اور در مقام ذاکران میگزارند
 و این مقام انبیا است و اند حضرت انبیا با وجود کمال خود اور ع ناس بودند و از ہر ایشان
 واعبد ایشان نمی مینی کہ مولانا جلال الدین رومی قدس سرہ میفرماید

استماعی انشا باللہ
 گفتن و کار خود بنیت
 او را سزاوارند سنی انکہ
 کار خود را بنیت بزن
 سخت دل مردمان است
 این قدر کہ مانع ازین است
 حالت طاری است
 زبیدار بسیار است
 بزبان انشا باللہ گویند
 و دل شان باین صفت
 جفت بیانشد
 حضرت سلیمان تغافل از
 خود زہاد و دیرہ تمنای
 کردند کہ در جہان ہند
 زبان خود بگفت کہ ای
 پروردگار من در میان
 جنگ شد و از انشا باللہ
 گفتند کسی حال نگرفت من
 زبانا مد شکر بی ناقص زاد
 بین سوا فتنہ شد
 از حضرت موسی
 ظہر فتنہ دیندارانند
 دل مردم تا بچون کرد
 برسد کہ از نو دانی است
 نمود کہ من مانع ترین است
 بستم در انشا باللہ گفتند
 غاب شکر کسی بنوا
 ضمیر بود کہ زرق
 عالم زرق

<p>ترک استننا مردم قسوت است نہ ہمین گفتن کہ عارض حالت است</p>	<p>ای بسا ناوردہ استننا بگفت جان او با جان استننا است جغت</p>
<p>و شک نیست کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم با کمل معنی استننا متصف بودند ہنہد اسواخذہ کرده شد ایشانرا بر ترک استننا و چند روز وحی نیامد و بعد از ان نازل شد و لا تقولن شیئ الی فاعل ذلک عمدا الا ان یشاء اللہ و حضرت سلیمان علیہ السلام لانحالت بحقیقت استننا متصف بودند محمد را بر ترک لفظ استننا اسواخذہ واقع شد و حضرت موسی علیہ الصلوٰۃ والسلام با انہمہ جلالت گفتند انا علم پس برین کلمہ عتاب کردہ شد با بجلہ خواہر انبیا و ورثہ ایشان</p>	

مائل می باشد بقصدالی الله بعد از آنکه از سیر فی الله و باله همه فراغ حاصل کرده اند و سرانجام همه
آنست که سالک را بقانید بندگی بصورت اصل حیلت او پس انبیا و ورثه ایشان در اصل حیلت
بوضعی مخلوق میشوند که قوت ملکیه ایشان قوی تر باشد و قوت بهیمیة ایشان با وجود قوت خود
منصیح بصیغ ملکیه و متاثر از وی بود بمنزله شعله سراج که با الطبع مائل بعلو است و بعد از فنا
صورتیکه ایشان را میدهند همان میل بعلو و تفصیح قوت بهیمیة بصیغ قوت ملکیه خواهد بود بخلاف
غیر ایشان و همین است وجه جمع در اقوال مختلفه امه سلوک خواجہ نقشبند قدس سره بطریق تمثیل
فرمودند سه موسی اندر درخت آتش دیدند سبز تر میشد آن درخت از نار و شہوت و
حرص مرد صاحب دل و انجمنین دان و انجمنین انکار و بعضی اتباع خواجہ نقشبند گفته اند که
غضب ظالی و باقی اشد است از غضب عامی و سیدی عبد القادر قدس سره میفرمایند که بعد
حصول فنا و بقا مجاہد و دیگر پیش می آید و کسر نفس دیگر بار لازم می شود پس هر یکی از ایشان
بیتاقی خبر داده است و اختلاف الاقوال باختلاف الاحوال و این مسئله یکی از غوامض علم
سلوک است فتمیز تر شد ایمت تقریر پنجمه درین رساله از دلیل نقلی و عقلی بر تفضیل شیخین اقامت
نموده ایم بقیة الکلام دفع شبهات مخالفان است و ما را درین رساله با جوب امامیه و زیدیه کار
نیت مناظره ایشان بر طور دیگر می باید نه با حادیت صحیحین و مانند آن و بعد از قطع نظر از امامیه
و زیدیه با استقرار معلوم شده که مخالفان و متوافقان درین مسئله گروه اند جمعی که مشتغل اند
بعلم کلام بصیر طوسی شبهات چند بر ہم دوخته اعتقاد ایشان را منحل ساخته است و ایشان برود
آن شبهات قادر زنده تعلید سلف صاع خود دست آور ساخته اند کما یظهر من کلام العصد
و التفتازانی و غیرها و ماده شبهه ایشان عدم تنقیح فضل کلی است از غیر آن و جمعی که ناظرند در علم
حدیث بطریق و راقیه نه بطریق تحقیق و اجتهاد پس قادر زنده بر جمع مختلفات حدیث و مستط
اشاره هر حدیث جدا از دیگری تفصیحند و از استادان محقق سماعی حدیث را فرنگ گرفتند و
عقلی که ایشان را پیش آمده در همین مسئله است تماثل در بسیاری از مسائل فقه کلام و

علو از شدت غیر
و با جوب امامی
سید زیدیه و غیر
و این است و غیر
بکار آورده اند

و پالم کرده اند و صوفی طایفه ملت مصطفی گشته نه تقلید سلف را محکم کرده و نه طرق اجتهاد و تحقیق را استوار نموده کلامی تنگ کبک در گوش کرده تنگ خوشنیتن بهم فراموش کرده و جمعی که مشتغل از معلوم صوفیه و رفع سلاسل صوفیه بحضرت مرتضی که در میان ایشان مشهور شده است دست آورده از حقیقت کار غافل ماندند یا مکاشفات و اعتبارات شیخ نجی الدین بن عربی و امثال او در کتابها دیده بظاهر آن مغرور شده اند و هر چند نخاصمه با این سه فریق از آن بیشتر است که درین عجاله الوقت استیفاء آن توان کرد لیکن مقصود در اینجا اشاره باصول این شبهات و ایما باهتات طرق تفسی از آن است و مالا بدرک کلمه لایترک کلمه و آنرا در ضمن سه فصل بیان کنیم

فصل اول

اگر گوی که صاحب تجربه اثبات کرده است افضلیت حضرت مرتضی را بر سایر صحابه جای که گفته است و علی افضل لکثرة جهاده و عظم بلاهه فی وقایع النبوی صلی الله علیه وسلم و لم يبلغ احد درجه فی غزاة بدر و احد و الاحزاب خیر و حنین و رجعت الصحابة الیه فی اکثر الوقایع بعد غلظهم و قال النبوی صلی الله علیه وسلم افضالکم علی و استند الفضلاء فی جمیع العلوم الیه و اخیر هو بذلک و لقوله تعالی و اتقوا لکثرة سخاؤه و کان از به الناس بعد النبوی صلی الله علیه وسلم و اعبدوا و احلمهم و اشرهم خلقا و اطلقهم و جهاد و اقدم ایمانا و افصح لسانا و اسد هم رایا و اکثر هم حصا علی اقامه حدود الله و احفظهم لکتاب الله العزیز و لاجباره بالغیب و استجابة دعائه و ظهور المعجزات منه و اختصاصه بالتقرات و الاخوة و وجوب المحبة و النصرة و مساواة الانبیاء و خیر الطائر و المنترلة و الغدیر و لا تنفوا سبق کفره و لکثرة الاستفعا به و تمیزه بالکمالات النفسانیة و البدنیة و النخاریة جواب گوئیم مشار این شبهات عدم تمیز است در میان فضل کلی و فضل جزئی و عدم تفرقه است در میان اوصافی که بان تشبه کند غیر نبی بانبی از جهت نبوت او و عدم تنقیح است مصنفی را از فضیلت که باعتبار ریاست ملت و خلافت انبیا بکار آید از صنفی دیگر که در این معنی بکار نیاید اگر چه

اصل قضیلت مشترک باشد و این بحث را سابقا شرح کردیم و باک نیست از ما در نکلت متمیزه از آن
 باید دانست که خدا تعالی در کتاب عظیم میفرماید الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی پس ما در
 اصل امر ملت التفات بغیر پیغمبر نیست بجهت با محصور است بر اخذ از پیغمبر صلی الله علیه و سلم
 و سرایه سعادت همان علم ما خود از آنحضرت میدانیم زیرا که شریعت همانست که از آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم اخذ نموده ایم و آن مفسوخ نمی شود و غیر آنحضرت را منقوض الطاقه بعینه نمیدانیم آری
 در روایت شریعت از آنحضرت صلی الله علیه و سلم و فهم معانی آن محتاجیم بصحابه و تابعین مجتهدین
 و محدثین و هدایت و نعمت همان است که خدا تعالی آنحضرت را صلی الله علیه و سلم داد آری بعض
 چیزها موعود بود و آنحضرت صلی الله علیه و سلم پیش از انجا از آن موعود بر فوق اعلی صعود فرمود
 حکمته لا یعلمها الا الله تعالی پس انجا موعود واقع شد بر دست بعض اصحاب آنحضرت پس هر وقت
 که طیبین در علوم ملیه فضل کلی ذکر کنند مقصود ایشان نیست الا تشبیه با آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 و باوصاف او باعتبار نبوت او و واسط بودن در میان امت و آنحضرت بوجهی که اگر این
 واسطه را اعتبار نکنیم سلسله اخذ گسسته گردد و نیابت آنحضرت صلی الله علیه و سلم بآن معنی که
 آن امور موعوده بر دست کسی ظاهر شود باصل اخلاق و اعمال فضل کلی تعلق ندارد الا
 بالعرض و آن است که آن اخلاق و اعمال مغضی به نیابت آنحضرت گردد و تحمل عبارات
 بواسطه او واقع شود در زمان نبی اسرائیل ممکن بود که یک نبی متوفی شود و جهادی و پدیده
 که از دست وی می آمد بدست دیگری ظاهر کنند و وی نبی آن قوم باشد بعد نبی اول خواه
 نبی اول اختلاف کرده باشد یا نه و نیز ممکن بود که شخصی پیغمبری را اعانتها کرده باشد و ابعاب
 دعوت را تحمل نموده باشد مخصوصه و جهادا و اتفاقا و وی افضل امت باشد بآن جهت که
 رحمت الهی در ضمن پیغمبر شامل حال او شده و نیز ممکن است که شخصی پیدا شود که قوی علمیه
 و عملیه او مناسبت تمام داشته باشد با پیغمبر ازین جهت افضل امت باشد هر چند از
 کارها که پیغمبر در مدت حیات خود کرده بود از تحمل اعباد دعوت چیزی از وی بظهور نرسید

و چون نبوت منقطع شد صورت اولی بعینها ممکن نیست بلکه اقرب شئی با ظهور موعود پیغامبر
 است بر دست وی بعد تسبیب پیغامبر در آن امر بوجه بسیار و هر سه از این خصلت در شیخین
 مستحق بودند و صحابه بقدر استعداد خود با درین امور داخل اند و حضرت مرتضی که یکی از کماکان
 و کملمان است بطریق اولی باصول این صفات متصف است اما تشبه شیخین به پیغامبر درین
 خصال باعتبار بیته اجتماعیه اتم بود از تشبه مرتضی و چون تحریر مدعا باین وجه کردیم معارضات
 و مانعات تشکیلین از هم پاشید معذاتنبیه بر بعضی احوال شبهات ضرورت است قول لکثرة جهاد
 و عظم بباره فی وقایع النبوی صلی الله علیه و سلم فی غزاة بدر و احد و الاخراب و خیر و چنین باید دانست
 که مشار این فضائل اعانت پیغامبر است در تحمل اعبار پیغامبر و آن اعانت بچند وجه مستحق
 میشود هر چند شیخین و مرتضی جامع بودند در اصل این وجه اعانت شیخین قبل از هجرت و بعد
 وفات آنحضرت صلی الله علیه و سلم بیشتر بود از اعانت مرتضی و اعانت در ایام دولت آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم بعد هجرت بتدریس و مانند آن از شیخین زیاد تر واقع شد و از حضرت مرتضی
 شجاعت پهلوانی زیاد تر ظهور پیوست پس اینهمه چیزها مناقب عظیمه و فضائل جليلة او
 شدند و حق از دلکامادر اصل تشبه شیخین اقوی و اولی و افضل باشد و اگر در هر وجه تفصیلت
 و هر صفت او افضلیت واقع شود این محال است و شته السد بان جاری نشده است که
 مقربان همه در هر امر مساوی باشند لیکن افضلیت باعتبار اصول این خصال است که تحمل
 اعبار دعوت است قول و رجعت الصحابة الیه فی اکثر اوقات بعد غلظتهم انهم باید دانست که حضرت
 فاروق و حضرت مرتضی هر دو بشیر اند زیادت علم و حکمت چنانکه در احادیث بسیار آمده است
 اما علم دو قسم است یکی سرعت انتقال ذهن بجاخذ مسئله از شریعت یا عقل دیگر نشست دلون
 مسائل شریعت و تامل کردن در آنکه این انتقال یا انتقال دیگر در قواعد مبسوط شریعت
 کدام مناسب تر است تفصیل این اجمال آنست که اعلی انواع علوم آنست که خدا تعالی
 وحی فرستد بر پیغامبر خود و وی بحق یقین حقیقت آن بشناسد و حق را از باطل منبذ کند و جوی

شبه را در انجا داخل نباشد و این مخصوص بحضرات انبیاست و بعد از آن خروج است از مسائل
 بسو طو در ملت که شکی نیست با هم بسوی چیزی که در آن شبه نباشد نه من متواتر و تصریح صحیح حساب
 ملت و اجماع جمله ملت تا آنچه بقطع ثابت شد از غیر آن فرق کرده شود و انفع در ملت اسلام و شبه
 معلوم انبیان نوع ثانی است حضرت فاروق چون مسئله مشتبیه میشد بجهت خروج از مضیق اشتباه
 بسره حد یقین مشاورت با اصحاب میفرمود تا بسجد که سخن کدام یک ارجح و احق است و این امری
 است مشهور و کلمه حق اگر از کسی ظاهر میشد تا کش او بی میفرمود میگفتند لولا فلان املاک عمر
 و این کلمه در حق مرتضی و معاذ بن جبل و زید بن ثابت از ایشان محفوظ است و ستایش کردن
 فاروق ابی بن کعب و معاذ بن جبل و ابن مسعود و ابو عبیده بن الجراح بر السنه مذکور بحقیقت
 امتی را در کشف حقائق بروجه ثانی لابد است از مشاورت و استعانت چنانکه نامه که حضرت عمر
 به ابو در و ان نوشته است گواهی میدهد بلکه حضرت عمر منظور نظر خود در رفع کلمه اسلام ساخته بود و آنرا
 کار خود که برای آن پیدا شده و از تقاسیم رحمت نصیب او گشته گرفته بود و اعلا کلمه حق که موقوف
 است بر چیزی بای بسیار مثل تنقیح علم شریعت و مثل جهاد اعداء الله و مثل سیاست مسلمان
 بوجهی که منقضی باشد با من ایشان و اطمینان ایشان و هر یکی ازین سه خصلت فروع بسیار دارد
 و اقامت بر نوعی بدون معاونان میسر نیست و از هر که اعانتی در چیزی از آن چیز بامی یافت
 از استتایش بی میفرمود و حق او بر ذمه خود میدانست چنانکه با دوشاه عادل و انما چون پیش نهاد
 خود فتح بلاد و ملک گیری میکند هر سپهوانی را ستایش مینماید و قدر او می شناسد و همچنین اهل
 قلم را و اطمینان را و همچنین هر رومی را صاحب مدافع را و همچنین منهی اخبار را و همچنین
 راه نمائید در ابقا اعدا بادشاه عالمگیر هر فتحی که در دکن واقع میشد بنام ناظم صوبه کابل مینوشت
 و او را خلدت فاخره و در مقابل آن میداد بان سبب که فتح این ملک موقوف است بر ارتفاع
 تشویش خاطر از حیوش توران و ایران و سبب ارتفاع تشویش صوبه کابل بوده است و بعد
 ازین همه حکایت رحیم مخبوفه چنانکه در سند احمد مذکور است دلالت نمیکند بر غلط فاروق عن

عطاء بن السائب عن ابي طبيان الجهمي ان عمر بن الخطاب اتى بامرأة قد زنت فامر برجمها
 فذهبوا باليرجوبيا فلقيم على فقال ما هذه قالوا زنت فامر عمر برجمها فانتزعاها على من ايد يحم و
 ردوهم فرجوا الى عمر فقال ما ردكم قالوا ردنا على قال ما فعل هذا على الاشئ قد علمه فارس الى
 على فجاد وهو شبه المنضب فقال ما لك ردت بهولار قال اما سمعت النبي صلى الله عليه وسلم
 يقول رفع العلم عن ثلثة عن النائم حتى يستيقظ وعن الصغير حتى يكبر وعن المبلى حتى يعقل قال
 بلى قال على فان هذه تبلاة بنى فلان فلعله انا باء وهو بها فقال عمر لا ادري قال وانا لا ادري
 فلم يرجمها اخرجها احد بله حكم او برجم صحح بود از جهت زنا او و مسئله عدم اقامت حد بر مجنون نسي
 معلوم بود نزد يك فاروق و عدم تفشيش از جنون نسي منكر نبود زيرا كه فقها مجمع اند بر آنكه چون
 شخصي پيش قاضي اقرار كند و محامل جنون بروي ظاهر نباشد لازم نيست قاضي تفشيش
 از آنكه مجنون است يا نيست و مثل اين را غلط نمي توان گفت بلكه مثل آن از آنحضرت صلى الله
 عليه وسلم واقع شده عن علقمة بن وائل الكندي عن ابيه ان امرأة خرجت على عهد النبي صلى الله
 عليه وسلم تريد الصلوة فتلقاها رجل فجلها ففرضي حاجته منها فصاحت فانطلق ومربها رجل
 فقالت ان ذاك الرجل فعل بي كذا وكذا فانطلقوا فاخذوا الرجل الذي ظنت انه وقع عليها
 فالتوا بها فقالت نعم هو هذا فالتوا به رسول الله صلى الله عليه وسلم فلما امر به ليرجم قام صاحبها الذي
 وقع عليها فقال يا رسول الله انا صاحبها فقال لها اذ بهي فقد غفر الله لك وقال للرجل قولا
 حسنا وقال للرجل الذي وقع عليها ارحم به اخرجته الترمذي پس وقتيكه مثل اين امر كمان عسمت
 آنحضرت را صلى الله عليه وسلم خلع نكرده باشد افضليت فاروق را چه خلل رساند بلكه غلط از حضرت
 مرتضى واقع شد و آن غلط و نفس مسئله فقير بود در قصه احراق مرتد و عبد السدين عباس بران
 متنبه ساخت عن عكرمة ان عليا حرق قوما ارتدوا عن الاسلام فبلغ ذلك ابن عباس فقال
 لو كنت انا اقتلتهم لتقول رسول الله صلى الله عليه وسلم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من
 بيل دينه فاقتلوه ولم يكن لاحرقهم لان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا تعذبوا بعباد الله

فیبلغ ذرک علیا فقال صدق ابن عباس اخرجہ الترمذی بلکه قضایای فاروق بمحضهم فیض
 از فقہمای صحابہ میبود اگر فی الجمله اخرجانی و در قضا واقع میشد در معرض مباحثه می آمد سہمذا انگشت
 نہ ہاوندگر بر قدری اسیر و دران مسائل جای تفتیش باقی است و قضایای حضرت مرتضی
 بمحض صحابہ واقع نمیشد و لیکن کہ غلط با و بسیار دران مستور مینامد و چون عبدالسد بن عباس بر جملہ
 مرتضی مطلع شد اعتراض نمود عن ابن ابی ملیکہ قال کتبت الی ابن عباس اسالہ ان یتب
 کتابا و یخفی عنی فقال ولدنا صحاحنا احتار لہ الامور اختیارا و احفی عنہ قال فدعا بقضا علی فحمل
 یتب منہ اشیا و غیرہ الشی فیقول والسما قضی بہذا علی الا ان یکون ضل اخرجہ مسلم فی
 مقدمہ صحیحہ پس عدم ذکر غلطات حضرت مرتضی در کتب متداولہ بحجت احتفار علم او و احتیاط
 قضایای او است چون رواۃ او مستور اسما ل غیر حفاظ بودہ اند قولہ وقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم
 اقضاکم علی باید دانست کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ہر شخصی را از فضلا صحابہ بفضیلتی اختصاص
 داده است و بکمالی مشرف نموده در باب شیخین فرمودہ است اقتدوا باللذین من بعدی
 و سید اکہول اہل النجۃ ابو بکر و عمر و در باب فاروق فرمودہ ما سلک فجا الاسلک الشیطان
 فجا غیرہ و در کتبای قمی و ابن بعلم و دین بشارت داده و در باب حضرت مرتضی فرمودہ
 اقضاکم علی و در باب ابی بن کعب فرمودہ اقراکم ابی و در باب عبدالسد بن مسعود فرمودہ
 اقراوا القرآن من الرقبۃ ابن ام عبد قید ابی اسحدیث و در ضیت لکم ما رضی ابن ام عبد و در باب
 سعاد بن جبیل فرمودہ اعلمکم بالحلل و الحرام سعاد و در باب زید بن ثابت فرمودہ افرضکم
 زید و در باب ابو عبیدہ بن الجراح فرمودہ لكل امۃ امین و امین ہذہ الامۃ ابو عبیدہ و در باب
 زبیر فرمودہ لكل نبی حواری و حواری الزبیر و در باب حضرت عائشہ فرمودہ خذوا ربیع العلم
 من ہذہ الخیرہ پس اختصاص داد ہر یکی را بفضیلتی و لا بد اینچہ فرمودہ راست است و اختصاص
 آن شخص بآن صفت متحقق است حالا دران اوصاف نظر باید کرد کہ امام یکا افضل است
 سلامت فطرت بر ان گواہی میدہد کہ معتقد بودن و سید کمول جنت بودن از سہل قوی است

فاول است بر افضلیت تفصیل این اجمال آنکه بعد اجتماع شروط اجتهاد هر که سرعت انتقال
 بآنند مسئله بیشتر دارد و اوقاضی گویند زیرا که در قضا اگر بطریق تحقیق باشد نه بطریق تقلید مثل
 قضاة زمان ما آنچه زیاده از همه مطلوب است سرعت انتقال ذهن است و هر که حساب زیاده
 تر میداند فرض است و هر که طریق اداء مخارج و مانند آن و حفظ احرف مسموعه از زبان مختصر
 صلی الله علیه و سلم بیشتر دارد اقرار است و هر که در سنن ماثوره در بیع و سنکحات و کتاب الاطعمه
 و الاشریه و اللباس و غیر آن غرض کتده تر است اعلم بجمال و حرام است و هر که حافظ روایت
 بیشتر است حقیق است بآنکه ربع علم از وی گیرند و هر که فقه و قرآن هر دو را شناخت با حسن بی
 وسلاست ذهن حقیق است بآنکه رضای او را اتباع کنند این همه شرح خروج نفس است بکمال
 خود در قوت علمیه خود اما خروج نفس بکمال خود در قوت عملیه خود پس آن نیز شعبه بار بسیار دارد
 بعضی را بجواری تعبیر فرمود و بعضی را بامین و از خروج بکمال قوتین دفعه واحده با سم مقتدا
 و سید کبول اهل انجته تعبیر فرمود زیرا که مفهوم مقتدا و سید ریاست و علم و اکیلیت در هر دو
 سیاطینند و حضرت مرتضی انیمضی را روشن تر بیان کرد که گفت انا لکم ذریه خیر لکم منی امیر قولم
 و استند الفضلانی جمیع العلوم الیه باید دانست که حضرت مرتضی یکی از کاملان و کمالان است
 و حقیق است بآنکه جمیع فضلا با و استناد کنند لیکن در خارج اگر کسی را دیده حق شناس باشد
 بضرورت عقل میداند که استناد جمیع فضلا بشیخین اکثر است از استناد ایشان بحضرت مرتضی
 تفصیل این اجمال آنکه فضلا را چون بر شگافیم چند جماعه اند قرا و فقها و محدثین و مفسرین
 و اصولیین و صوفیه و متکلمین و اهل عربیت اما قرا پس اشهر ایشان هفت کس اند و اصل
 نزد ایشان اختیار موافقت روایت است با رسم مصحف عثمانی و مصحف عثمانی با خود از شیخین
 است و روایت قرارت با نواع مختلفه بود و فیصل کننده این اختلاف رجوع است بقرا و داد
 شیخین لا غیر و سلسله این قران میرسد الالبغی که فاروق ایشان را بجهت تعلیم قرآن نصب نمود
 مگر زین جیش و ابو عبد الرحمن السلمی که بعد از آنکه قرآن را بر عبد السلام بن سعید گذرانیده بودند

بر مرقی دو بار گذر آید و آنچه امر فکری روایت مرقی پیش قره باقی است روایت این دو کس است
فقط و اکثر روایت ایشان از عبدالسد بن مسعود است اما قها پس شهر ایشان حنفیان و شافعیان
و مالکیان اند و بنای مذهب ایشان اجماعیات فاروق است و اجماعات کتب ایشان از مرقی
روایت ندارند الا اندکی و کسی که در نیا شبیه دارد گو سوطا و مسند شافعی و آثار امام محمد و مسند ابی حنیفه
بین و اما محدثین پس اقوی حدیث و اکثر آن پیش ایشان روایت ابو هریره و ابن عمر و عائشه
و عبدالسد بن مسعود و عبدالسد بن عباس و انس و ابوسعید خدری و جابر است و ایشان کسی بکترین
اند و بعد از ایشان جمعی که فاروق ایشان را در آفاق نصب کرده بودند چون ابو موسی بصره و ابو ذر
شام و عبدالسد بن عمرو بن العاص و علی بن القیاس و چون تحقیق درمی نگرم علم همه ایشان
سمعت است از شیخین یا آنست که از شیخین روایت کرده اند و ارسال نموده یا آنست که اصل
حدیث ایشان را مسوع بود از آنحضرت صلی الله علیه و سلم اما تحقیق و مثبت کرده اند آنرا از شیخین و
اهل مدینه و اهل شام و اهل یمن و اهل مصر از مرقی روایت نماند الا در غایت قلت و اهل کوفه
روایت دارند اما پیش محدثین اکثر روایه حضرت مرقی مستور بحال اند فیه حفاظ و روایت از مرقی
پیش ایشان صحیح نشده است الا از قبل اصحاب عبدالسد بن مسعود عن ابن عباس قال سمعت
الغزیرة یقول لم یکن یصدق علی علی بن ابی طالب حدیث عن الامام اصحاب عبدالسد بن مسعود و ترجمه مسلم
فی مقدمه صحیح و چون حضرت مرقی در خطب و مجالس شیخین حاضر میشد و در مشاوه مسائل فقهیه
مشارکت میکرد در اجماعات علم حدیث اتم او با نموده است از شیخین چنانکه از تتبع قراین احوال
ظاهر میشود مهند از اکثرین نیست و از حدیث او صحیح نشده است الا اندکی بلکه یکی از عجایب است
که مثل ابو هریره که صحبت او با آنحضرت صلی الله علیه و سلم قلیل است و در فقه به پایه ما و بسیار
قرود تر از مرقی پنجاه حدیث روایت کرده باشد و ثقات از وی آنرا یاد گرفته باشند و حضرت
مرقی با وجود صحبت دائمه و کمال فقاہت و تمام حفظ و انضمام استماع از صدیق و فادوق بسیار
از حدیث با مسموعات خویش و عدم مانع از روایت که عبارت از قلت بقا است بعد

آنحضرت صلی الله علیه و سلم چنانچه در صدیق اکبر بوده است یا اشتغال با سوزناس در تمام عمر خود
 چنانکه در فاروق بود یا قلت اشتغال بمشاورت در مسائل فقهیه چنانکه در طلحه و زبیر بود و مثنای
 در از بعد نبیه باشد و روایت نکند و مردمان از وی حدیث یاد نگیرند باز در کوفه چون روایت کند
 حدیث او تا پانصد نه رسد و آن نیز مختل گردد و بشرط صحت نزد اقلیلی و لکن الله یفعل ما یرید
 و اما اصولیین پس اول کسی که قواعد کلیه آن علم ضبط نموده است شافعی است در مقدمه کتاب
 ام و در رساله که برای عبدالرحمن بن مهدی نوشته و آنچه از اصول ترتیب کتاب و سنت و اجماع
 و قیاس آورده همه ماخوذ است از کلام شیخین و مستخرج است از صنع ایشان بلکه این فقیر تا حال
 مطلع نشده است بر مسئله اصولیه که ماخوذ باشد از کلام مرفعی فقط یا مستخرج باشد از کلام او و بسیار
 از مسائل اصول از کلام عرب و اسالیب استعمالات ایشان مستخرج است هر چند شاهی
 از حدیث نیز یافته شود مثل عموم جمع محلی بلام که حدیث اذ اقلت و علی عباد الله الصالحین
 اصاب کل عبد صالح فی السماء و الارض بدان شهادت میدهد و بسیاری از مسائل اصول امر
 جبلی است که جبلت انسان بآن حکم می کند مثل ترجیح نص بر ظاهر یا ترجیح حدیث راوی که حفظ
 واقع باشد بر حدیث غیر آن و مثل ترجیح بکثرت رواه نه ماخوذ از اوائل و در اینجا با علم اصول تعلق
 ندارد و باینچس از صحابه علی السوار بعد از آن دایره تمسح شد و هر حال مذہبی برای مذہب خود
 اصول درست کرد و حنفیان برای احکام مذہب خود اصلی چند تراشیدند مثل انخاص بسین
 فلما یلحقه البیان العام قطعی کاخاص المفهوم المخالف غیر معتبر الترجیح بکثرة الرواۃ غیر معتبر الزیاده
 علی الکتاب نسخ الی غیر ذلک و غالباً سرمایه اصول ایشان اظهار فرقی است در آنچه خلاف قواعد
 مشهور ایشان در ظاهر الرواۃ یافته شود این را با کلام صحابه چه ربط و کلام تعلق و مستکلمان اصول
 مذہب ایشان عقیده اهل سنت و جماعت است مجرور از دلائل عقلیه و اصول آن از شیخین
 منقول است مثل مسئله ایمان بقدر و اسما حسنی و صفات علیا و عذاب قبر و رویت خدا تعالی
 و عصمت انبیا و غیر آن اما آنچه ملحق کرده اند از مقولات عشره و مباحث اسور عامه آنرا با کلام

سچکس از صحابه ربطی نیست بدعتی است صرف استناد آن بصحاب و جہی نذر و اما تفسیر و عربیت
 پس منشا اشتغال بان فاروق بوده است چنانکہ قصہ با بسیار بران دلالت میکنند و ابن عباس
 را ہی از عربیہ سر و اوہ است کما شہدہ جوابہ عن سوالات نافع بن الازرق و آہستہ آہستہ زیادہ
 تر شد و قصہ الفاعل مرفوع و المفعول منصوب و المضاف الیہ مجرور و راعی ہذا النحو اصلا صحیح نشدہ
 شبہہ بفقہریات است و اگر نفیر فرض صحیح شود و این قدر گفتا کند و راستنا و نحو حضرت مرتضیٰ قصہ
 با بسیار مانند آن میتوان آورد کہ فاروق در آنہا مسائل و دقیقہ عربیت بیان کردہ مانند آنکہ
 قول فاروق لن یغلب عسر یسر من اخرجہ مالک گویم آن اشارت است بقاعدہ مشہورہ
 اذا اعید اسم معرفہ فهو و اذا اعید نکرۃ فلیس ہو ہو و اما صوفیہ پس تہذیب باطن بصحت و غیر
 آن از شیخین منقول است و اتصال حسن بصری ب حضرت مرتضیٰ و لیس خرقة ب مرتضیٰ امری است
 باطل کہ شیعہ و اہل سنت ہر دو منکر آن اند و دون اثباتہ خرطہ القناد قولہ و اخبر ہو بذلک باید
 دانست کہ اظہار کمال خود از اہل کمال خصوصاً بہ نیت صحیحہ مانند ترغیب ناس براخذ علم از وی
 مثلاً مستنکر نیست و انیمعی از مرتضیٰ و عبد المدین مسعود و ابی بن کعب و غیر ایشان منقول
 است عن ابی الطفیل قال شہدت علیا یخطب و ہو یقول سلنی عن کتاب المدف و المدامس
 آتہ الا وانا علم البیل نزلت ام نہار ام فی سہل ام فی جبل اخرجہ ابو عمر عن شقیق بن سلمہ قال
 لما امر عثمان فی المصاحف بما امر قام عبد المدین مسعود خطیباً فقال تاملونی ان اقر القرآن علی
 قرۃ نذیر بن ثابت و الذی نفسی بیدہ لقد اخذت من فی رسول المد صلی اللہ علیہ وسلم سبعین
 سورۃ و ان زید بن ثابت نذروا تہ یلعب مع الغلمان و المد ما نزل من القرآن شیء الا وانا
 اعلم فی اسی شیء نزل و ما احد اعلم بکتاب المد منی و لو اعلم احد تبلیغنیہ الابل اعلم بکتاب المد
 منی لا تمیثہ ثم اتی ما قال فقال و ما نا بخیر کم قال شقیق فقعدت فی الحق فیہا اصحاب رسول
 صلی اللہ علیہ وسلم فما سمعت احد انکر علیہ و لا رد ما قال اخرجہ ابو عمر و غالب بر شیخین طریق توضیح
 و نیایش و ترک حظ نفس خود بود چنانکہ قصہ با بسیار بر این معنی دلالت میکنند عن الضحاک قال

راي ابو بكر الصديق طير واقعا على شجرة فقال طوبى لك يا طير والمدودوت انى كنت مثلك تقع
 شجرة وتاكل من الثمر وتطير وليس عليك حساب ولا عذاب والمدودوت انى كنت شجرة الى جانب
 الطريق مرت على جبل فاخذنى فادخلنى فاه فلا كنتى ثم ازدرولى ثم اخرجنى بعروم الكن بشير اخرج
 ابن ابى شيبه وعن عبد المدين عامر قال رايت عمر بن الخطاب قد تبنته من الارض فقال لعنتى
 هذه التنبهت لى لم اك شيئا لست اذى لم تلمدى لعنتى كنت نيا نسيا اخرج ابن ابى شيبه وعن المسور
 بن مخزومه قال لما طعن عمر بن عبد المطلب فقال له ابن عباس وكانه يجزعه يا امير المؤمنين لا اكل ذلك
 فقد صحبت رسول الله صلى الله عليه وسلم فاحسنت صحبتته ثم فارقت وهو عنك راض ثم صحبت المسلمين
 فاحسنت صحبتهم ولئن فارقتهم لتفارقنهم وهم عنك راضون قال اما ما ذكرت من صحبت رسول الله صلى
 عليه وسلم ورضاه فذلك من من المدين به على واما ترى من جزعى فهو من اجلك ومن اجل
 اصحابك والمدوان لى طلاع الارض ذهباً لا قدرت به من عذاب المد قبل ان اراه اخرج بن الجار
 وروينا عن عمر انه قال حين احتضر وراسه فى حجر ابنه عبد المدين فطوم نفسه غير انى مسلم صلى الصلوة
 كلها واصوم اخرج ابو عمر وسراين همه اختلاف حال اهل المدينة همه مقربان الى دريك حالت
 نيباشند ميگويند كه غالب بر حضرت عيسى عليه السلام انبساط وانس بود وغالب بر حضرت يحيى
 عليه السلام خوف و خشيت و اكابر اهل طريقت و در ترجيح ميان اين دو حالت تكلم کرده اند شيخ
 در قول قدمى بنده على رقبه كل ولى من اولياء المد ترجيح طريق نياليش و تواضع ميكنند و اشاره
 نيمآيد بآنكه سبب شطخ و تقاخر اشراق نفس است از انس روح حظ خود را و اين مسئله دراز است با عمل
 انسب نجلافت انبى ايد تصور است زير كه مطلوب اهم اينجا آموختن است عامته را كه از اين قلم كلام
 باز اينه تا در فتنه واقع نشوند چون مسلمين در زمان آنحضرت صلى الله عليه وسلم آشنا نبودند لا تبريت
 معصوم مفترض الطاعة اول خيزرى كه شخمين بآن اعتنا نمودند بيان فرق بود در ميان حال
 پيغمبر و غير او و عن ابن ابى مليكة قال قيل لابي بكر يا خليفة الله فقال انا خليفة رسول الله صلى الله
 عليه وسلم وانا راض به اخرج احمد و عن ابى برزة الاسلمى قال انظر رجل لابي بكر الصديق فقال

لا
 در استدلال كفى
 غلبه مد المد
 انما سبب كانت
 نيباشند ميگويند
 كه غالب بر حضرت
 عيسى عليه السلام
 انبساط وانس بود
 وغالب بر حضرت
 يحيى عليه السلام
 خوف و خشيت
 است لهدا بر خليفة
 المد راضى نشود
 گفت انا خليفة
 رسول الله صلى الله
 عليه وسلم

ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہما قال قال ماہی لاصحابہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن ابی قریش
 قال خطب عمر بن الخطاب فقال یا ایہا الناس ۱۵۱ ما کان لکم اذین من ظہرنا البنی صلی اللہ
 علیہ وسلم واذین نزل الوحی ونبأنا اللہ من اخبارکم الا وان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قد انطلق وقد
 انقطع الوحی وانا لکم بانقول لکم من اظہر منکم خیر اظہر من خیر اوجبتناہ علیہ ومن اظہر منکم لنا
 شر اظہر من شر اذ ابغضناہ علیہ سرارکم منکم وین ربکم اخرجنا محمد و ترک اظہار کمالات خود گویا بجهت
 پرورش ہمین مقصد ہم دانستہ بودند قولہ وبقولہ تعالیٰ و انفسا فی المواقف و شرحہ وجہ الاحتمالہ
 ان قولہ و انفسا لم یرد بہ نفس النبی لان الانسان لا یدعو نفسه بل المراد بہ علی علی ما دللت علیہ
 الاخبار و لیس نفس علی محمد حقیقۃ فلما دللنا و اذ ترک العمل فی النبوة بقی حجۃ فی الباقی و قد یخ
 ان المراد علی وحده باید دانست کہ تخصیص مباہلہ باین صورت ازین جهت واقع شدہ است
 کہ عادت عرب در مباہلہ احضار اولاد و اقارب بودند انحضرت صلی اللہ علیہ وسلم اولاد و اقارب
 خود را حاضر ساختند پس مناظر این فضیلت قرابت است و ما را در اینجا بحثی نیست و فضل علی
 را بآن تعلقی نہ و دعوت نفس تنها اگر چه معقول نیست در باب مشاکلہ این و مانند این جائز
 است قال اللہ تعالیٰ تعلم ما فی نفسی و لا اعلم ما فی نفسک و جمع ضمیر بجهت مناسبت مذبح واقع
 شدہ و از متبع احادیث معلوم شد کہ انت منی و انا منک و مانند آن از باب صلہ رحمی نہ
 از باب فضل حضرت عباس را بچنین فرمودند و درہ نیت الی لباب نیز بچنین و قوم بنی
 جیہ را نیز بچنین و معنی این کلمہ در امثال این رعایت یک جهت است نہ عام در جمیع
 امثال مثلارایت اسدایرمی بیان شجاعت آن راعی است نہ اثبات انیاب و لطفاً قولہ
 شتر سناہ باید دانست کہ در اتصاف حضرت مرتضیٰ پسنا و سایر اوصاف کمال هیچ شبہ نیست
 نہ در زیادت او در آن بر بسیاری از صحابہ سبشی کہ در لغت تفصیل شمیم است و سخاوت و سخاوت
 است سخاوت شخص از مال خاص خود و سخاوت او از بیت المال بصرف آن بر مصرف
 در جہ کمال و اسایغ بطیب نفس و کشادگی سینہ چنانکہ در حدیث شریف آمدہ است انما انزل اللہ

الذی لعیلی ما امر به طیبہ بذک لنفسه احد المتصدقین و حضرت شیخین را از ہر دو قسم ہم او فی نصیب شدہ
بود زیادہ از حضرت مرتضیٰ النوع اول پس اہل سیر متفق اند بر آنکہ صدیق اموال کثیرہ قبل از ہجرت
و بعد از ہجرت بر آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم اتفاق نمودہ است عن ہشام بن عروہ عن اسیہ قال
اسلم ابو بکر و لہ اربعون الفا الفقا فقہا کلہا علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و فی سبیل اللہ اخرج ابو عمر عن
اسامہ بن ابی بکر قالت لما خرج رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و خرج ابو بکر معہ احتمل ابو بکر مالہ کلمہ معہ
خمسة آلاف درہم او سمعہ فانطلق بہا معہ قالت فدخل علینا جدی ابو جحافہ و قد ذهب بصرہ فقا
والمدنی لاراه قد جمعکم بالہ مع نفسه قالت قلت کلاما یابست انہ قد ترک لنا خیرا کثیرا قالت فانذرت
احجارا فوضعتہا فی کوة البیت ثم وضعت علیہا ثوبا ثم اخذت بیدہ فقلت ضع یا ابنت یدک علی
ہذا المال قالت فوضع یدہ علیہ فقال لا یاس اذا کان ترک لکم ہذا فقد احسن و فی ہذا بلاغ لکم و او
ما ترک لنا شیئا و لکنی اردت ان اسکن الشیخ بذک اخرجہ ابن اسحق و فی تفسیر آیہ الذین ینفقوا
اموالہم باللیل والنهار سرا و علانیة انما قبل نزلت فی ابی بکر الصدیق حین تصدق باربعین الف
دینار عشرۃ باللیل و عشرۃ بالنهار و عشرۃ فی السمر و عشرۃ فی العلانیة و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
تتویہ فرمودند بسجاوت صدیق در حدیث مستفیض بان من آمن الناس علی فی صحبہ و مالہ ابو بکر
و در غزوة تبوک جمیع مال خود را تصدق نمود و در آیہ النفق من قبل الفتح و قاتل حدیث اتفاق تصدق
گذشت و فاروق نیز مرات کثیرہ اتفاق نمود چنانچہ در غزوة تبوک نصف مال اتفاق نمود و از
حضرت مرتضیٰ مثل این چیز ہا اصلا مستقول نیست بلکہ پیش از ہجرت صغیر بود و در حجر تربیت آنحضرت
صلی اللہ علیہ وسلم و بعد از ہجرت صلح بود چنانکہ قصہ ترویج حضرت فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا بر ان
ولالت سیکند النوع ثانی پس شیخین گفتنی بودند در ایام خلافت خود با دنی مال یقوم بہ العیش و البیت
المال اتفاق ایشان ازان واضح تر است کہ بہ بیان احتیاج داشتہ باشد و در ایام خلافت حضرت
مرتضیٰ عشر عشر آن واقع نشد و قصہ عقیل و مغاضبت او بحضرت مرتضیٰ بحبت قلت معاشر
و خروج او بسوی معاویہ مشہور است و فی الاستیعاب نیز عمون ان معاویہ قال یو یا بحضرت

ہذا ابو زید بولایا علمتہ بانی خیر لہ من انبیہ لما اقام عندنا وترکہ فقال انہی خیر لہ فی دینی و انت خیر لہ فی دنیا فی قد
 اثرت دنیا و ہمال المد خاتمہ خیر و فیہ ایضا قال معاویہ اعنت علی علی ثلثات کان رجلا رجلا با انظر
 ستر و کنت کتو ما سری و کان فی انجبت جنبدہ و اشدہ اختلافا علیہ و کنت فی الطوح جنبدہ و اقلہ خلایفا
 علی و لما نظر باصحاب الجبل لم اشک ان بعض جنبدہ سید ذلک و ہنا فی دینیہ و لو نظر و ابہ کان و ہنا
 فی شوکتہ و مہند انکنت احب الی قریش منہ لانی کنت اعظیم و کان بمنعم حکم رایت من قاطع
 الی و نا فرعنہ و در آثار قصہ لامن الارضیف الجنادل مشہور است قولہ و کان از ہر الناس بعد
 البنی صلی اللہ علیہ وسلم باید دانست کہ حضرت مرتضیٰ لامحالہ نصیب و فی داشت از زہد و اخبار
 زہدی بسیار صحیح شدہ و در حمان او بر بسیاری از صحابہ نیز متحقق است اما بہ نسبت شیخین محل تامل
 است زیرا کہ بی رغبتی بدنیہ اعظم آن بی رغبتی است در خلافت و انیمعی در صدیق و فاروق بوجہ
 اتم ظاہر شد قال ابو بکر و اللہ ما طلبتہا فی لیل و لاناہر بخلاف حضرت مرتضیٰ کہ سیمہ اور طلبتہا نشأ
 خلافت و استمر آن بکار برد و اگر بغور سخن فروروند و بگویند کہ این اقامتہ لامر اللہ بود پس
 بچنین قیام حضرت شیخین بخلاف لامر اللہ بود و عدم سعی ایشان و سعی حضرت مرتضیٰ فاروق
 بین شود و سعد بن ابی وقاص گواہی داد با کلمتہ حضرت فاروق در زہد و اہل ابی شیبہ و پنچہ
 از احوال شیخین متقول است تغلل و قناعت است بقلیل و عدم بسط بدوریت المال و قصص
 انیمعی بیشمار است و اگر بناظر ہر مردم مراعاتہ جمعی کہ جہاد از ایشان سر انجام یا بد یا عدم وضع
 دیوان بر سوابق گیریم مسلم نیست کہ مستلزم افضلیت باشد و الکلام فی الافضلیتہ لانی الفضیلۃ
 زیرا کہ زہد و قسوت زہدیشان صوفیہ و زہد شیوخ ایشان زہدیشان دست شستن است
 از اشغال بکلی و ترک اکساب و ترک مداخلت در معاملہائے مردم و زہد شیوخ آنست کہ
 با وجود بی رغبتی بمقتضای شرع و بمقتضای حقوق بریکی کہ خدا تعالیٰ آنرا مقرر فرمودہ است کار
 کنند و آن کار را بوجہ نیک سر انجام دهند و با وجود بی رغبتی تمام و نفرت کلی اند دنیا و این زہد
 منصب با نبیا و وارثان ایشان است پس چون شیخین در خلافت آمدند آنرا با امر اللہ و لہ و لہ

و بحول الصدوق و بقوة الصدوقی سر انجام دادند که زیاده از آن مقدور نشد و ایشان را درین مسئله
 اسوه حسنه بود بحضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم که زهد و جمیع اوصاف کمال و زفات شریف
 ایشان بنحایت خود رسیده و زیاده از آن متصور نیست با اهل و عیال خود صحبت میداشتند
 و ایفای حق هر ذی حق میفرمودند و اقامت امور خلافت بوجهی که اعقل پادشاهان از آن
 عاجز باشد نمیدادند و تدبیر با دور منظور میفرمودند و ترغیب مردم بآل و غیر آن میکردند از سر
 حضرت مرضی معلوم میشود که زهد و عدم التفات ایشان بتبریت مردم در اعطاء و غیر آن ایشان را
 از استیلاء بر اهل زمان خود باز داشت و مرضی این معنی را روشن تر بیان کرد و آن حدیث از او
 متواتر است سبق رسول الله صلی الله علیه و سلم و ثنی ابو بکر و ثلث عمر ثم احد ثلثا احد ثلثا احد ثلثا احد
 فیها ما یشاء قوله و اعبد هم باید دانست که در کثرت عبادت حضرت مرضی و رحمان او بر بسیاری
 از صحابه در آن فضیلت هیچ شبه نیست اما افضلیت او نسبت شعیب بن غیر مسلم است عن الزهیری
 قال اخبرنی علی بن الحسین ان حسین بن علی الخیر ان علی بن ابی طالب خیره ان رسول الله
 صلی الله علیه و سلم طرقة و فاطمة بنت البنی صلی الله علیه و سلم فقال الا تصلیان فقلت یا رسول الله
 انفسا بید الله فاذا شاء الله ان یبعثنا بعثنا فانصرف حسین قلت ذلک ولم یرجع الی شیئی ثم
 سمعته و هو یقول یضرب فخذة و هو یقول و کان الانسان اکثر شیء جدلا اخرج به البخاری و فی روایت
 لاحد دخل علی رسول الله صلی الله علیه و سلم و علی فاطمة من اللیل فایقظنا للصلاة قال ثم یرجع
 الی بیتی فصلی هو یا من اللیل قال فلم یسمع لنا حشا قال فرجع الینا فایقظنا و قال قوما فصلیا قال
 فجلست وانا اعک عینی و اقول انا و الله ما نصلی الا ما کتب الله لنا انما انفسا بید الله فاذا شاء الله
 ان یبعثنا بعثنا قال فوالی رسول الله صلی الله علیه و سلم و هو یقول و یضرب بیده علی فخذة ما
 نصلی الا ما کتب الله لنا انما نصلی الا ما کتب الله لنا و کان الانسان اکثر شیء جدلا و عن سیرة علی
 قالت قال علی کنت رجلا نوما و کنت اذا صلیت المغرب و علی ثیابی نمت ثم قال یحیی بن سعید
 فانام قبل العشاء فالت رسول الله صلی الله علیه و سلم عن ذلک ففرخص لی اخرج به احمد و عن ابی

قتاده قال ان رسول الله صلى الله عليه وسلم خرج ليلة فاذا هو بابي بكر يصلي وهو يخف من صوتة ومعه عمر
 وهو يصلي رافعا صوتة قال فلما اجتمعوا عند النبي صلى الله عليه وسلم قال يا ابا بكر مررت بك وانت
 تصلي تخف من صوتك قال قد سمعت من ناجيت يا رسول الله وقال بعمر مررت بك وانت
 تصلي رافعا صوتك فقال يا رسول الله اقط الوسيان واطرد الشيطان فقال النبي صلى الله عليه
 وسلم يا ابا بكر ارفع من صوتك شيئا وقال بعمر اخفض من صوتك شيئا اخرج به الوداد ووروي الترمذي
 نحوه واگر این قائل ترک ایشان نوافل زاید را در وقت خلافت خویش دست آویز نموده است
 فقط صرف است زیرا که جهاد و قیام با مسولین یکی از طاعات عظیمه است بسیار است که این طاعات
 فاضل باشند بکثیری از طاعات غیر تعدیه و در نیجالت عبد را جرطاماتی که بسبب این اشغال آزار
 نتوانست کرد مینویسند چنانکه در حدیث صحیح آمده است قوله واحلمهم واشرفهم خلقا واطلقهم وجاهلهم
 المواقف حتی نسبالی الدعایه باید دانست که حسن خلق و طلاق وجه نه همین مزاج است فقط
 بلکه مرتبه هر کسی شایسته است کلمه مر تفضویه لا من الارضیف ابجا اول و اخطب السک الحفره
 و انظره عند ذکرا بی هریره با کلمه فاروق لولا فلان لسلک عمر باید سنجید و معالده که حضرت مرتضی
 در باب عقیل مرعی داشت و عقیل بان سبب از وی جدا شده بشام رفت با خلق حضرت مصطفی
 صلی الله علیه وسلم که عباس را بال کثیر تالیف فرمودند باید سنجید و بحقیقت طلاق وجه را با خلافت
 ربطی نیست الا بالعرض و آن آنست که این طلاق سبب تالیف قلوب و ترک اختلاف بر
 خلیفه می شود و تالیف و ترک اختلاف سبب من عام و اطمینان مسلمین میگردد و چون این
 مطلب از دست شیخین خوبتر از حضرت مرتضی متحقق شد طلاق وجه را کجا گنجانند مباح است
 لا عبره بالمنظرة بعد حصول المنیة و بعد ازین همه رهمان مرتضی در اصل طلاق که خالی از دعابت
 باشد غیر مسلم است عن ابن عباس قال قدم عینة بن حصن بن حذیفه فنزل علی ابن اخیه بحرن
 فیس کان من النفر الذین یدینهم عمر و کان القراء اصحاب مجالس عمر و مشاوره کما لاکا تو
 و شایاناً فقال عینة لابن اخیه یا ابن اخی لک وجه عند هذا الامیر فاستاذن لی علی ان یسألک

لكا عليه قال ابن عباس فاستاذن الحرة عينية فاذن له عمر فلما دخل عليه قال يا ابن الخطاب فوالله
 ما تعطينا الجزل ولا تحكم بيننا بالعدل فغضب عمر حتى هم ان يوقع به فقال الحرة يا امير المؤمنين ان
 عز وجل قال لنبية خذ العفو وامن بالعرف واعرض عن الجاهلين وان هذا من الجاهلين فوالله
 ما جاوزها عمر حين تلاها عليه وكان وقفا عند كتاب لسد اخرج به البخاري وورثته خود به ابو عبدة
 ومعاذ بن جبل نوشت وكتبتما به نصيحة تعظاني بالبدان انزل كتابكما سوى للشر الذي نزل من
 قلوبكما وانكما كتبتما به وقد صدقتم فلما دعا الكتاب الي فانه لا غنى عنكما والسلام عليكما وعن حذيفة
 قال دخلت على عمرو وهو قاعد على جريح في دارة وهو يحدث نفسه فدوت منه فقلت ما الذي يبكي
 والصدور انيا منك امر انكره لقومناك قال الصد الذي لا اله الا هو لورا تيممني امر انكره وقومتموه
 فقلت الصد الذي لا اله الا هو لورا يناك امر انكره لقومناك قال ففرح بذلك فرحاشد يد او قال
 احمد لسد الذي جعل فيكم اصحاب محمد صلى الله عليه وسلم من الذي اذا راى امر انكره قومه اخرج
 ابن ابي شيبة وفي آية والذين اتبعوهم باحسان قال ابي بن كعب الصد لقد انزلها الصد على جبريل
 وانزلها جبريل على محمد فلم يسم فيها الخطاب لا انبه فخرج عمر وهو يقول الصد الكبر الصد الكبر اخرج به الحاكم
 وكلمه لولا فلان لهلك عمر در حق جنيد بن صحابه صحج شده ان غايت است در طلاق وجع عن زياد
 قال جابر رجل الى علي بن ابي طالب فسأله عن الوضوء فقال ابد باليمين او بشمال فاطرط علي
 به ثم دعا با فبدر بالشمال قبل اليمين اخرج به الدر قطني وعن زياد بن عبد الصد النخعي قال كنا جلوسا
 مع علي في المسجد الا عظم والكوفة يومئذ بها خصائص فجاره للموزن فقال الصلوة يا امير المؤمنين العصر
 فقال اجلس فجلس ثم دعا فقال فلنا فقال علي هذا الكلب يعلمنا بالسنن اخرج به الدر قطني قوله
 واقدمهم ايماننا بايد دانست كه اهل تاريخ مختلف اند كه حضرت صديق اول ايشان است باعتبار ايمان
 يا مرتضى بعد از انكه اتفاق دارند بر انكه خديجه رضي الله عنها مقدم تر است بر همه ايشان قال ابن
 اسحق آمنت به خديجه نبت فولد وصدقت با جارية ووازنته علي امره وكانت اول من آمن
 بالصد عز وجل ورسوله وصدقت با جارية فتخف الصد بذلك عن رسول الله صلى الله عليه وسلم

جمع فصل بالضم بوني
 خانه که از آن دور
 سازند با فزون
 از خصائص بالکسر بونی
 در چه در سون

استنباط مسائل فقهیه از باب قضایا بجائی نیست چنانکه آنحضرت صلی الله علیه و سلم فرمود اقتضای علم
 و فاروقی چون تعداد ما تر صحابه میکرد میگفت اقتضای علم امام در حل و عقد امور خلافت رجحان
 مرتضی با اعتبار این خصلت بر شیخین غیر مسلم است زیرا که صدیق در وقت ارتداد و عرب تدبیر
 اندیشید و همه شمر فواید خویش گشتند و فاروق در فتح قادسیه و یرموک و بنا بصره و کوفه و صلوات
 بنحاطر بست و همه آنها شمر خیرات بسیار و منافع بسیار گشتند بخلاف حضرت مرتضی که در ایام
 خلافت خود هر تدبیری که اندیشید منعکس گشت و شمر خلاف مطلوب شد و اهل راس در
 هر حادثه مشوره دادند و مشوره ایشان پیش مرتضی درجه پذیرائی نیافت ابن عباس اینهمه
 ماجرا را اجمالاً تقریر کرده قال کان والدی قد ملی علماً و حلماً من رجل غیره سابقه و قرابته فقلنا
 اشرفنا علی شیء من الدنیا الا فاته اخرج ابو عمر و امام حسن مجتبی رضی الله عنه تفصیلاً عن طارق
 ابن شهاب قال جاءنا قتل عثمان فذكر القصة حتى اذا كنت بالربذة اذا علی بها فصلی بهم العصر
 فلما سلم اسند ظهري فی مسجدنا و استقبال القوم قال فقام الیه الحسن بن علی یكلمه و هو یسبکی قال
 فقال له علی تکلم ولا تخن حسین البجاریة قال امرتک صین حضر الناس هذا الرجل ان تاتی مکة
 فتقیم بها فعصیتنی ثم امرتک صین قتل ان تلزم بیتک حتی ترجع الی العرب عوازیب احلامها
 فلو کنت فی حجر صلب لضربوا الیک ابا طالبل حتی یسخر جوک من حجرک فعصیتنی و انا انشدک
 بالمدان تاتی العراق فتقتل بحال مضیعة قال فقال علی اما قولک اتی مکة فلم کن بالرجل الذی
 تتحل لے مکة و اما قولک قتل الناس عثمان فما ذنبی ان کان الناس قتلوه الحدیث اخرج
 ابن ابی شیبته پس سدا درای نتوان شناخت الا بانکه هر تدبیری که اندیشید شمر برکات گردد
 یا چون تراحم واقع شود در آراء و وی رای زند خارج مصدق رای او گردد و این معنی در شیخین بوجه
 اتم ظهور نمود بخلاف مرتضی رضی الله عنه قوله و اکثر هم حرصاً علی اقامته احد و باید دانست که
 شک نیست در آنکه حضرت مرتضی و شیخین همه حرص داشتند بر اقامت حدود و مداهنت
 در آن نمیکردند لیکن در اینجا سخنی باقیست و آن آنست که حرص بر اقامت حدود و قسم

عوازب جمع عازب
 یعنی کسی که در وقت شام
 از خانه بیرون آید
 اصطلاح
 و مقصود از آنکه عقول
 بنشینند تا آنکه عقول
 عرب که درین وقت
 از راه شده اند بر حال
 خود رجوع نمایند

می باشد یکی آنکه با وجود کثرت رغبت اگر مسئله مختلف فیهاست در اقامت حدود تانی نماید تا آنکه
 اجماع متحقق شود و اختلاف متلاشی گردد و حق از باطل امتیاز یابد و گواهی علی وجه مثبت
 گردد و این تانی عین حق است زیرا که غرض از اقامت حدود نیست مگر اتمثال امر الهی و طلب
 امر تا اتمثال او کرده شود طریق اوست بلکه اتمثال در نیصورت مذموم است و همچنین تانی
 نمودن تا آنکه قوم را بر اقامت ان تالیف کند تا نزاع از میان ایشان بر خیزد و فتنه ثوران
 نکند و نفس محدود و نفوس عشیرة او بحیث بر خیزند و این سنت آنحضرت است صلی الله
 علیه و سلم لهذا در قصه افک فرمود من یعدرنی من رجل اذانی فی اہلی و در حدیث آمده است
 که اگر سارق در دار الحرب سرقه کند در آن محل قطع ید نماید کرد قسم دوم آنکه آدمی مثل مغلوب
 و سکران باشد و درین چیز با فکر نکند غالب بر شیخین طریق اولی بود چنانکه قصه فیروز نیلمی
 بران دلالت میکنند و عمر بن عبدالعزیز بان اشارتے لطیفه کرده است عن نافع قال قال
 عبد الملک بن عمر عمر بن عبد العزیز یا امیر المؤمنین ما ینعک ان تقضی الذی ترید فوالذی
 تقضی سیده ما ابالی لو غلبت بی و یک فیہ القدر قال و حق ہذا منک یا بنی قال نعم و اللہ
 قال الحمد للذی جعل لی من ذریتی من بعینی علی امر ربی یا بنی لو ہدیت الناس بالذکر
 تقول لم آمن ان ینکروا یا فاذا انکروا لم اجد بدا من السیف ولا خیر فی خیر لایاتی الا بالسیف
 یا بنی انی اروض الناس ریاضۃ الصعبان یطیل لی عمر قالی ارجوان ینفذ اللہ لے شیئا
 وان تعد علی منیۃ فقد علم اللہ الذی ارید اخرجہ ابن ابی شیبہ وان اوفق است بیاست واقرب
 است بسنت و حضرت مرتضی و جہ ثانی را اختیار میفرمود لهذا با مغیرہ بن شعبہ گفت وقت
 خوف اختلاف و تہیافتہ اگر بر دست یا بجم رجم کنم و او در ہمان شب بگریخت و با اہل شام
 بیوست و شد آنچه شد و همچنین است قصه عبد اللہ بن عمر با وجود آنکہ در قصاص ذی
 التورین توقف فرمود بلکه ہمین استعجاب است کہ باعث عدم انتظام امر خلافت او شد
 و با بطل غالب بر حضرت مرتضی طریق اولی او سکر و غلبہ بود و غالب بر شیخین طریق صحیح

اگر چه شیخ زید در
 سن و حد باید بود
 سائل از کجا بیاید
 و ان نکر مرگ
 از تار و پود
 از تار و پود

و تانی و دور بینی و این را حضرت ابن عباس واضح تر بیان نمود حیث قال کان عمر بنی
 من بعید و کان شدید الحذر و کان علی لا یقصد شیئا الا ان یظن انه سیفعله فما فعله قولا و احتظمه
 لکتاب الله باید دانست که حفظ کتاب الله فضیلتی است موجود در شیخین و ذی النورین و مر
 و عبد المدین مسعود و ابی بن کعب همه ایشان و افضلیت مرتضی در آن مسلم نیست قطع نظر
 از تفصیل اخبار و سیر ایشان اینقدر خود متیقن است که صدیق دو نیم سال بعد آنحضرت صلی
 علیه و سلم اقامت جمعه و جماعات نمود و فاروق ده سال کسری نیاوده در جمعه و جماعات
 اقامت نمود و معلوم است که ایشان قرارت طویلیم بنحو اندک عن هشام بن عمرو عن ابیه
 ان ابابکر الصدیق صلی الصبح فقرأ فیها سورة البقرة فی الرکتین کلینهما اخرجیه مالک عن هشام
 بن عمرو عن ابیه انه سمع عبد المدین عامر بن ربیعہ یقول صلیتا و ارار عمر بن الخطاب الصبح
 فقرأ فیها سورة یوسف و سورة الحج قرآة بطیئة قال نقلت و المداد القد کان یقوم حین یطلع
 الفجر فقال اجل اخرجیه مالک و مرتضی و ابی بن کعب و عبد المدین مسعود لا محاله همه ائمه امیران
 و با وجود اینهمه معلوم نیست که کسی گاهی انگشت اعتراض در قرأت قرآن بر شیخین نهاد باشد و هیچ شایسته حفظ حافظ بهتر
 از آن متصور نیست که مددگار بر حفظ تلاوت کرده باشد و ایشان هیچ اعتراض بر تلاوت او نکنند بلکه قرآن چنان
 معلوم میشود که حضرت مرتضی استمداد ما از شیخین در حفظ کتاب الله نموده است از آن جهت که مدتها دراز در جمعه
 و جماعات قرارت طویل ایشان میشنید و آنچه آنحضرت صلی الله علیه و سلم شنیده بود مثبت
 و متحقق تر میگشت چنانکه قاری چون خلف قاری دیگر مدتی نماز گذارد بطریق ادا و حفظ
 آیات محکم ترمی شود چنانچه هر قاری بر خود تجربه کرده باشد و این مثبت و متحقق نیز حقی طریق
 هر چند فرود تر باشد از حق اول قول و لاخباره بالغیب استجابة دعاء و ظهور المعجزات من
 باید دانست که خوارق عادات از شیخین و مرتضی همه ایشان منقول است لیکن اینجا شیخ
 باقی است و آن آنست که کرامات شیخین با رسیده اند بطریق نقل صحیح بخلاف کرامات مرتضی
 از آنجمله حدیث زیادت طعام که در صحیح بخاری موجود است و از آنجمله قول عبد المدین عمر فاروق

چیزی را نمیگفت اظنه کذا الا بچنان میبود بخاری آنرا روایت کرده و از آنجمله قصه یا ساریه یا بجل
 که بطریق متعدده روایت کرده شده است که قریب بر وجه صحیح است از آنجمله قصه و عارفان وقت
 خود وقت رجوع از حج که در موطا مذکور است بسند صحیح و از آنجمله خبر داودن او بموت خود پیش از موت
 بر و سر و زو آن قصه بطریق متعدده در مسند احمد مذکور است و نزدیک بصحت است و از آنجمله
 خواب دیدن صدیق در ابتدا ایمان و در وقت موت خود که بسند غریب مذکور است و از آنجمله
 قصه نیل که بسند غریب لا باس به مذکور است الی غیر ذلک ملایم و در حفظ الحدیث یا ساریه هم
 و اینهمه بعد از آن است که مقام صحابه مقتضی ظهور کرامات نبود چنانکه شیخ الشیوخ رمز می از آن
 سر داده و بعد از آنکه نزدیک اهل کشف و وجدان مقرر شده که مقام خلافت مقتضی قلت ظهور
 کرامات است چنانکه صاحب فصوص بان اشاره کرده است در قصه حضرت سلیمان علیه السلام
 فکیف که این هر دو مانع بهم آمده باشند قول و اختصاصه بالقرا به باید دانست که رجحان حضرت
 مرتضی در قرابت آنحضرت صلی الله علیه و سلم امر ظاهر است هر چند اصل قرابت قریشیه صاحب
 در شخصین هم یافته شد اما ملازمت او با افضلیتی که ما را بان کار است غیرین است و گاهی
 تکلف کرده می شود برای اثبات ملازمت نقلاً و عقلاً اما نقل پس خدا تعالی میفرماید و اولوا
 الارحام بعضهم اولى ببعض فی کتاب الله و آن عام است در خلافت و غیر آن و اما عقل پس
 عقلاً هر طبقه تنفق اند بر آنکه بعد مردن باو شاهای باو شاه نمیکردند الا کسی را که از این بیت
 او باشد اتفاق طوائف اکاسره فارس و قیاصره روم و خواقین ترک و تبا بعد همین غیر ایشان
 بر این امر واقع نشده است الا بجهت مصالحی که بدون این رسم فوت میشود و مانند آنکه
 انقیاد مروان اهل بیت بادشاه اول را اسهل است از انقیاد ایشان غیر اهل بیت اول
 و مانند آنکه اهل بیت بادشاه اول اعرف اند بطریق سیاست از غیر خویش و این سفسطه
 صرف و باطل محض است از جهت آنکه این آیت نازل شده است در میراث مال با اتفاق
 است و در قضا و امام جماعت بدون و مثل کن نازل نیست با اتفاق است و در خلافت

نیز نازل نیست قطعا و الا اجماع برخلاف آن منعقد نمیشد و عادت قاضیه است بر آنکه مستحق
 خلافت با نیمی در هر زمانی بان تمسک میگرد و لیس فلیس و علی التسلیم احق بان عباس بود
 نه مرتضی زیرا که در ولایت ذوالارحام بطریق ارث و ولایه موالی عباس حاجب بود مرتضی
 را ولایتی دیگر در شرع معهود نیست و اتفاق طوائف کفار را درین معترض آوردن طرفه بی مزگی
 دارد بلکه این اتفاق مثل اتفاق انسانست بر بسطید بر بیت المال بغیر از آن شرع بلکه توریست
 ناص است بر آن که احق بلکه کسی است که قابلیت آن وارد و از نبی اسرائیل باشد و در آن
 دوران جاری نیست بلکه اگر ایشان را دیده حق شناس میبود قیاس میگردند خلافت نبوت را
 بر نبوت پس چنانکه خدا تعالی نبوت را در نبی اسرائیل نهاد و آن شائع بود در جمیع اسباط
 نبی اسرائیل بعد حضرت موسی پیغامبر یوشع شدند فرزندان حضرت یارون و نه از سبط لاوی
 بعد از آن حضرت داود از سبط یهودا پیدا شدند از سبط لاوی و علی هذا القیاس پس همچنین
 در شریعت ما خلافت حق قریش شد و آن شائع است در بطون قریش هر که از آن میان
 بصفتا تسو متصف شد حقیق خلافت است و تحقق خلافت بالفعل موقوف است بر
 اجماع یا وصیت یا تسلط کما بین فی موضع و چون مصالح در شخین بوجه اتم یافته شد آن منظر
 را کجا گنجایش اعتبار ماند قوله والا حوة باید دانست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم حضرت صدیق
 را فرموده اند و لکنه اخی و صاحبی و در حق فاروق فرموده اند یا اخی اشر کنانی دعادک
 اما عقد مواخاة بحضرت مرتضی خاص است و آنرا با بحث ما ربط نیست حالات اتمل باید کرد که
 کدام مصلحت مقتضی تعیین هر دو و شخص شده است در عقد مواخات پس آنچه متبادر است
 بدین سبب تتبع قرآن حال آنست که عرب مالوف بودند بصلا ارحام و اقارب یکدیگر را تعهد
 میگردند در حال مرض و در حال سفر و مانند آن و چون آنحضرت صلی الله علیه وسلم و اصحاب
 هجرت کردند و رفته تو اصل ارحام از هم گسست آنحضرت صلی الله علیه وسلم عقد مواخات را
 بجائی آن ارحام نصب فرمودند تا بان مواخات یکی تعهد دیگری نماید در مرض و در حال

نسبت در فرق یکی با دیگری مانند فرق برادر حقیقی با برادر خود پس آن موافقات را مبنی ساخت بر سهولت
 رفیق و کهنه بر کفایت و نظیر بودن در فضل و علم و مانند آن لهذا در یک موافقات بعضی انصار را
 با قریش موافقات داد و در یک موافقات بعضی موالی را با صحیح عرب و فاضل و معقول چنانکه
 از تفحص مقرر موافقات از سیرت ابن اسحق و غیر آن معلوم میشود زیرا که بسیار است که در معاشرت
 طبیعت دو کس از موالی و عرب موافقت کنند طبیعت دو کس از عرب و بسیار است که در معاشرت
 متساوتین در فضل با هم رفیق باشند از نظیرین در فضل که خانه بار ایشان متباعد باشد و
 بذالقیاس پس موافقات دلیل ارفیق است در بعضی وجوه لا غیر و معتمد قصه موافقات مشعر بر آن
 است که آنحضرت صلی الله علیه و سلم باعتبار حاجت خود بچکس را برادر خود ساخت زیرا که آنحضرت
 را صلی الله علیه و سلم رفقا و خدم بسیار بودند از مهاجرین و انصار و چون رقی و بکائی در حضرت
 مرتضی مشاهده فرمود بجهت حاجت او او را تشریف انوت داد و این شبیهه بآن است که چون
 اختلاف کلمه نبی بنجار دید و تعیین یکی از ایشان مناسب نبود خود تقیبا ایشان شد حاجتم
 الیه لا حاجته الیه من ابن عمر قال انمی رسول الله صلی الله علیه و سلم بین اصحابه فجار علی تدس عنیا
 فقال اخیت بین اصحابک ولم تلوانخ بینی و بین احد فقال رسول الله صلی الله علیه و سلم انت انمی
 فی الدنيا و الآخرة اخرجہ الترمذی قال ابن اسحق حدثنی عاصم بن عمرو بن قتادة الانصاری انه
 لما مات ابو امامة سعد بن زیدارة اجتمعت بنو بنجار الی رسول الله صلی الله علیه و سلم و کان ابو
 امامة یقیم فقالوا لیه یا رسول الله ان هذا قد کان متناحیث قد علمت فاجعل منار جلا سکانه
 یقیم من امرنا ما کان یقیم فقال رسول الله صلی الله علیه و سلم لهم انتم اخوانی و انما لمانیکم و انما لمانیکم
 و کره رسول الله صلی الله علیه و سلم ان یخص بها بعضهم دون بعض فکان من فضل نبی بنجار الذ
 یعدون علی قومهم ان کان رسول الله صلی الله علیه و سلم یقیمهم ذکره فی السیرة قوله یوجب المجره
 اشاره میکند بآیه لا اسألكم اجرا الا المودة فی القربی و حدیث حب علی آیه الایمان و بغض علی
 آیه الشقاق و حدیث انما حرب من حاربکم و سلم من سلمکم باید دانست که محبت اهل بیت آنحضرت

صلی اللہ علیہ وسلم و تعظیم و توقیر ایشان بچندین تعظیم و توقیر ازواج آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم یکی از واجبات
اسلام است و در اینجا خلافت و موثرونیجا با شتمت است یا از اهل بیت آنحضرت بودن عرفا هر چند بجهت قربت
نیاشد مانند اسامه مخصوص حضرت امیر و این آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم از ایداد حضرت عباس منع فرمودند و با کرام او
امر کردند عن عبدالمطلب بن ریحان العباس دخل علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم غضبا و اناعنده فقال یا غضبک
قال یا رسول اللہ مالنا و تقمیرش اذ املنا قوا بینهم لما قوه بوجوه مبشرة و اذا لقونا لقونا بالغير ذلک
فغضب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حتی احمر وجهه ثم قال والذي نفسی بیده لا یدخل قلبی رجل
الا یان حتی یحکم لشد و لرسوله ثم قال ایها الناس من اذی عمی فقد اذانی فانما عم الرجل صنوایه
و در حدیث آمده است یا ابن الخطاب ان عم الرجل صنوایه در بخارے مذکور است
و در باب حضرت عائشه صدیقه آیات نازل شد و ایداد او و توقف در تبریه او که موجب ایداد
آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم میشد تا کجا با رسا نید قال اللہ تعالی و لولا فضل اللہ علیکم و رحمته لم تسکم
فیما افترتم فیہ عذاب عظیم اذ تلقونه باستنکم و تقولون یا فواکم مالیس لکم به علم و تحسبونہ نبیا و هو
عند اللہ عظیم و لولا اذ سمعتموه قلتم ما یكون لنا ان نکلم بهذا سبحانک ما ند ابهتان عظیم و حضرت شیخین
سوالی آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم مثل ام ایمن و اسامه توقیر از ایداد و وصف میکردند عن عمر انه
فرض لا سامة فی ثلثة آلاف و خمسمائة و فرض لعبد اللہ بن عمر فی ثلثة آلاف فقال عبد اللہ
بن عمر لایه فضلت اسامة علی فوالد ما سبقنی الی مشهد قال لان زیدا کان احب الی رسول
صلی اللہ علیہ وسلم من ابیک و کان اسامة احب الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم منک فاشرت
حسب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم علی حی اخرجہ الترنذی و انیمعنی موجب فضیلتی در نفس انکسر
نیباشد فکیف افضلیت باعتبار تشبه بانبیا و چنانکه محبت اهل بیت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
بابی است از ابواب شریعت محبت شیخین و سایر اهل سوابق و اهل فضل نیز بابی است از ابواب
شریعت کما ورد اهل انتم تارکولی صاحبی و قال اقتدوا بالذین من بعدی و انیمعنی بدو وجه معلل
میگرد و تعظیم اهل سوابق از مهاجرین و انصار و بر همین قاعده مخرج است حدیث انس

ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال آية الايمان حب الانصار و آية النفاق بغض الانصار متفق عليه
 وعن البراد قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول للانصار لا یجہم الاموسن ولا ینعضم
 الامنافق فمن اجہم اجبه المدون من الغضم الغض المد متفق علیه عن عبد المذین منغل قال قال
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم المد المد فی اصحابی المد المد فی اصحابی لا تتخذوہم غرضا من یوی
 فمن اجہم فاجہم ومن الغضم فینعضم الغضم ومن آذاہم فقد آذانی ومن آذانی فقد آذی المد
 من آذی المد فیوشک ان یافذہ اخرجہ الترمذی و تعظیم حملہ علم و تشبہین بانبیاء از جهت صفات
 نبوت مثل شخین و ابن مسعود و علماء است و شواہد ان معنی بسیار است معہذا علماء در آیه لا اسئلکم
 علیہ اجر الا المودۃ فی القرطبی مختلف اند عن طاوس عن ابن عباس رضی اللہ عنہما انه سئل عن
 قوله الا المودۃ فی القرطبی فقال سید بن جبیر قرطبی آل محمد فقال ابن عباس عجلت ان الذی صلی
 علیہ وسلم لم یکن یظن من قریش الا کان لہ فیہم قرابۃ فقال الا ان تصلوا ما بینی و بینکم من القرابۃ
 اخرجہ البخاری و گویند سبب تخصیص مرتضی درین احادیث باین کلمات مبارکات با وجود شرا
 جمیع اہل بیت در آن است کہ مرتضی شدید بود در امر الہی و انرا با شہد مدارات نمی آمیخت و
 باب تسری در قصہ یمن قیل و قالی بیان آمدہ بود پس حکمت شرع تقاضا نمود کہ بنزد اہتمام
 حال او را مخصوص گردانند چنانکہ در تخصیص صلوة فجر و عشا بنزد اہتمام و اہمال آنرا علامت
 تفاق مقرر نمودن گفتند و اللہ اعلم بالصواب قولہ والنصرۃ عطف است بر وجوب چنانکہ
 تقریر کتاب اربعین امام رازی کہ بہات طوسی از ہما نجا منقول است دلالت میکند و آن
 اشارہ است بنزول آیہ و ان تظاہر علیہ فان المد ہو مولاه و جبیر علی و صالح المؤمنین
 در باب مرتضی باید دانست کہ نزول این آیہ در شان مرتضی ممنوع است بلکہ در شان شخین
 تا نزل شدہ است و ان معنی نقل مستفیض از جمعی از فضلا و صحابہ صحیح شدہ و سابق آیہ نیز باین
 دلالت میکند چنانکہ واحدی بان اشارہ نمودہ است و نزول آن در باب مرتضی نقل صحیح
 ثابت شدہ عن ابی امامتہ انہ قال فی قولہ تعالی فان المد ہو مولاه و جبیر علی و صالح المؤمنین

ابو بکر و عمر اخرجہ احکام و شواہد ان در اول مجتہد ذکر کردیم قال الواحدی قال عطاء عن ابن عباس
 یرید ابابکر و عمر و قال ابن عباس قال حدثنی عمر قال لما اعتزل نبی اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نسارہ
 و خلعت علیہ و اناری فی وجہہ ان غضب فقلت یا رسول اللہ ما لیشق علیک من شان النساء
 فان کنت طلقتہن فان اللہ سواک و ملائکتہ و جبرئیل و میکائیل و انابو بکر و المؤمنون سواک
 و قلما تکلمت و احمد اللہ بکلام الارحوت ان یکون اللہ یصدق قولی الذی اقول و نزلت ہذا لایۃ
 و ان لظاہر علیہ فان اللہ ہو مولاه و جبرئیل و صالح المؤمنین و الملائکۃ بعد ذلک ظہیر و اخرج الضیاء
 عن عبد اللہ بن مسعود عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم فی قوله و صالح المؤمنین قال صالح المؤمنین ابو بکر
 و عمر قال الواحدی معنی الایۃ ان تعاد تما علی ایثار النبی صلی اللہ علیہ وسلم فان ابوبکر لما لایوافقا کما
 و لا یتطلبان ہر ان معکما فانما ولی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و علی التشریح اگر اثری ازین باب
 ثابت شود تحقیق آنست کہ صالح المؤمنین جنس است ہر کہ از صالح مؤمنین باشد در ان جنس
 داخل است اگر جمعی شیخین را ذکر کرده باشند و جمعی مرضی را اشکال بہم نمیرسد زیرا کہ عرض ازین
 ہر دو تفسیر و تصویر صورتہ صالح است نہ ہر دو ہمہ ایشان رضوان اللہ علیہم در صالح المؤمنین
 داخل اند بغير شک و در نصرت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بذل کنندہ اموال و ہج بودند جز اہم
 المدخیل قولہ و مساواة الانبیاء باید دانست کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در احادیث بسیار تشبہ
 داده اند صحابہ را با انبیاء و مستقط ایشان درین تشبہ وجود وصفی است از اوصاف مختصہ آن پیغمبر
 چنانکہ ابو ذر را با حضرت عیسی تشبہ داده اند در زہد و حضرت صدیق را با حضرت عیسی در رفیق با
 خود و حضرت فاروق را با حضرت نوح در تشدید بر امت خود و ابو موسی را با حضرت داؤد بحسن صوت
 عن عبد اللہ بن مسعود فی قصۃ مشاورۃ النبی صلی اللہ علیہ وسلم مع ابی بکر و عمر فی اساری بدر
 قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ما تقولون فی ہولاء ان مثل ہولاء کمثل اخوة لکم کالوا من
 قبلکم قال نوح ربنا تدر علی الارض من الکافرین و یاراد قال موسی ربنا اطمس علی اموالہم و
 اشد و علی قلوبہم الایۃ و قال ایما یم ربنا نمن اخلصن کثیرا من الناس فمن تبغنی فانه منی و کذا

مصالی قائم ففور صوم قال عیسیٰ ان تعدیم فانهم عبادک وان انفقر لهم فانک انت الغنیزة الکلک انخرجوا کلکم وکمن
 ایمنان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال لیس ابامو لقل اعطیت من ارامن من ابریل داود متفق علیہ عن ابی ذر قال قال
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انما اقلت الخیر من لجز صدق وللا او من ابی ذر شیبی بن مریم یعنی الزید
 انزیر الترنندی الاستیعاب رد من النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال ابو ذر استی شیبی عیسیٰ بن مریم فی زبدہ وردی من
 ستره ان ینظر الی تواضع عیسیٰ بن مریم فلینظر الی ابی ذر اخرجہ ابو عمر باز فرود تر آمدند و تشبیه دادند
 قاری قرآنرا بہ بنی و بسیار سے از احادیث دلالت میکند بر مضمون علماء استی کا بنیاری
 اسرئیل پس تشبیه بانبیاء دلالت میکند بر وجود فضیلتی و انیمعنی مشترک است در بسیاری
 از صحابہ نہ بر فضیلتی کہ مادر صد بیان آیم قولہ و خبر الطیر عن انس قال کان عند النبی صلی اللہ
 علیہ وسلم طیر فقال اللهم انی باحب خلقک الیک یا کل معنی ہذا الطیر فجار علی فاکل معہ اخرجہ الترنندی
 باید دانست کہ در باب شخین نیز مثل این فضائل وارد شدہ تجلی اللہ تعالیٰ لابی بک خواستہ
 ولناس عامتہ ما طلعت الشمس علی رجل خیر من عمر و نیز باید دانست کہ لفظ احب در حق
 بسیاری از صحابہ واقع شدہ است قطع معارضہ یکی از سہ وجہ میتواند شد یا این است کہ گوئیم
 حسب بچند نوع میباشد حسب مردنسا خود را و گاہی احب خوانند و این حسب ارادہ کنند و حسب مرد
 اولاد و اقارب خود را و حسب مرد متیم را و حسب مرد شیخ خود را و حسب مرد مشارک خود را در فضل
 و جہی کہ در احادیث آمدہ بتامل و فکر میتوان بر یکی ازین معانی فرود آورد چنانکہ عائشہ صدیقہ
 گفت کان ابو بکر احب الناس الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ثم عمر بعد از ان خود عائشہ صدیقہ
 گفت لو استخلف رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لاستخلف ابابکر ثم عمر بعد از ان خود گفت عن جمیع
 بن عمیر قال دخلت مع عمی علی عائشہ فسالت اسی الناس کان احب الی رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم قالت فاطمہ فقیل من الرجال قالت زوجہا اخرجہ الترنندی پس دانستہ شد کہ مراد از
 اجبتہ در حدیث اول حسب تشبہ در فضائل است کہ سناط استخلاف میشود و در حدیث ثانی
 حسب اولاد و اقارب یا آیمت کہ گوئیم حسب متعلق میشود بصفات محمودہ کہ بسبب آن

نزدیک خدا تعالی و رسول او محبوب و مرضی گردد و هر صفت را مقامی است از رضا و حب پس
 جائز است که یکی احب باشد بصفتی مثل صفت پہلوانی و مبارزت اعدا و دیگر احب باشد بصفتی
 دیگر مثل حل و عقد خلافت یا آنست که احب بمعنی من الاحب باشد پس صفتی از محبوبین
 بر حجتان بر سایر محبوبین موصوف باشد و احب لفظی است که بازای هر فردی از این صفت
 میتوان اطلاق کرد قوله والمنزلة اشاره میکند بقصه تبوک عن سعد بن ابی وقاص قال قال
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لعلی انت منی بمنزلة بارون من موسی الا ان لابنی بعدی بایده
 دانست که مدلول این حدیث نیست الا استخلاف مرتضی بر مدینه در غزوه تبوک و تشبیه
 دادن این استخلاف با استخلاف موسی بارون در وقت سفر خود بجانب طور و معنی بعدی
 اینجا غیر است چنانکه در آیه فمن یدیه من بعد اللہ گفته اند بعدتیه زمانی زیرا که حضرت بارون
 بعد حضرت موسی باقی ماندند تا ایشانرا بعدتیه زمانیه ثابت بود و از حضرت مرتضی آنرا استیفا
 کنند پس حاصل اینست که حضرت موسی در ایام نبوت خود حضرت بارون را خلیفه ساخته بودند
 و حضرت بارون از اهل بیت حضرت موسی بودند و جامع بودند در نیابت نبوت و اصابت
 در نبوت و حضرت مرتضی مثل حضرت بارون است در بودن از اهل بیت پیغمبر در نیابت
 نبوت بحسب احکام متعلقه بکومت مدینه در اصالت نبوت پس ازین حدیث تفصیلت
 مرتضی مفهوم شد از جهت حاکم ساختن بر مدینه و استحقاق او حکومت را و تشبیه پیغمبری
 نه افضلیت بر تخمین و چنان معلوم میشود که حضرت مرتضی اعانت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
 در شجاعت پہلوانی و مبارزت اعدا محصور دانسته بود و باعانتی که در نیابت میباشداعتنا
 نمیکرد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم که مرئی ظاهر و باطن است قصد فرمود که راهی نماید باعانت
 نیابت و شان آنرا در چشم مرتضی پس منعم گرداند پس ارشاد فرمود که این همان منصب است
 که حضرت بارون اعانت نمود حضرت موسی را و ناہیک بہا دلالت میکند بر بمعنی قصه
 مفصله عن ابن المسیب عن سعد بن ابی وقاص ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من خرج

فی غزوة تبوک استخلف علیاً علی المدینة فقال علی یا رسول اللہ ما کنت احب الی من ذریعتی
 الا وانا سحک فقال او ما ترضی ان تکون منی بمنزلة یارون من موسی غیر انه لانی لبعدی لکن
 احمد و شواهد این حدیث بسیارند و درجه تواتر رسیده اند کما لا یخفی علی شایسته فن حدیث قوله و انما
 یأید و انست که آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم حضرت مرتضی را حاکم مین ساخته بود و او از مال
 نفس جاریه را تسری نمود و قیل و قال درین باب بسیار شد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
 امر فرمود بجهت مرتضی و درین باب تاکید هر چه تا متر معید داشت که من کنت مولاه ای محبوب
 فعلی مولاه و این حدیث شبیه بان است که فرمود من کان یؤمن بالذکر فلیکرم ضیفه و قد
 ابلی هریره در باب حسن بن علی قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اللهم انی احبه فاجبه و احب
 من بحبه و عن اسامة بن زید عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم کان یاخذه و احسن فیقول اللهم اجهما
 فانی اجهما اخرجه البخاری و برنعمنی احادیث بسیار دلالت میکند در باب عباس و غیر آن و
 احادیث بعض آن مفسر بعض اند عن البربرین عازب و زید بن ارقم ان رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم لما ترل بعذیر تخم اخذ بیید علی فقال استم تعلمون انی اولى بالمؤمنین من انفسهم قالوا
 بلی قال استم تعلمون انی اولى بكل مؤمن من نفسه قالوا بلی فقال اللهم من کنت مولاه
 فعلى مولاه اللهم وال من والاه و عاد من عاداه فلیقمه عمر بعد ذلک فقال رب نبیا یا ابن ابی
 طالب صحت و اسمیت مولی کل مؤمن و مؤمنة اخرجه احمد و عن زید بن ارقم قال قال رسول
 اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یوما فینا خطیباً باریعاً خماً بین مکة و المدینة فحمد اللہ و اشنی علیہ و عظم
 و ذکر ثم قال اما بعد الا ایها الناس انما انابشیر یوشک ان یتیحی رسول ربی فاجیبوا تمارک
 فیکم الثقلین و لهما کتاب اللد فی الہدی و النور فخذوا بکتاب اللہ و استمسکوا به فمحت علی کتاب اللہ
 و رغیب فیہ ثم قال و اهل بیتی اذ کرکم اللد فی اهل بیتی و اذ کرکم اللد فی اهل بیتی و فی روایتی
 اللد هو جبل السد من اتجبه کان علی الہدی و من ترک کان علی الضلالة اخرجه مسلم و عن
 زید بن ارقم قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انی تمارک فیکم ما ان تمسکتم بربن تفضلوا

در حدیثی که در این باب است
 از امام باقر علیه السلام روایت شده است
 که من کنت مولاه ای محبوب
 فعلی مولاه و این حدیث
 شبیه بان است که فرمود
 من کان یؤمن بالذکر
 فلیکرم ضیفه و قد
 ابلی هریره در باب حسن
 بن علی قال رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم
 اللهم انی احبه فاجبه
 و احب من بحبه و عن
 اسامة بن زید عن النبی
 صلی اللہ علیہ وسلم
 کان یاخذه و احسن
 فیقول اللهم اجهما
 فانی اجهما اخرجه
 البخاری و برنعمنی
 احادیث بسیار دلالت
 میکند در باب عباس
 و غیر آن و احادیث
 بعض آن مفسر بعض
 اند عن البربرین عازب
 و زید بن ارقم ان
 رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم لما ترل
 بعذیر تخم اخذ بیید
 علی فقال استم
 تعلمون انی اولى
 بالمؤمنین من
 انفسهم قالوا
 بلی قال استم
 تعلمون انی اولى
 بكل مؤمن من
 نفسه قالوا بلی
 فقال اللهم من
 کنت مولاه فعلى
 مولاه اللهم وال
 من والاه و عاد
 من عاداه فلیقمه
 عمر بعد ذلک
 فقال رب نبیا یا
 ابن ابی طالب
 صحت و اسمیت
 مولی کل مؤمن
 و مؤمنة اخرجه
 احمد و عن زید
 بن ارقم قال
 قال رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ
 وسلم یوما
 فینا خطیباً
 باریعاً خماً
 بین مکة و
 المدینة فحمد
 اللہ و اشنی
 علیہ و عظم
 و ذکر ثم
 قال اما بعد
 الا ایها
 الناس انما
 انابشیر
 یوشک ان
 یتیحی رسول
 ربی فاجیبوا
 تمارک
 فیکم
 الثقلین
 و لهما
 کتاب
 اللد فی
 الہدی
 و النور
 فخذوا
 بکتاب
 اللہ و
 استمسکوا
 به فمحت
 علی کتاب
 اللہ و
 رغیب
 فیہ
 ثم
 قال
 و اهل
 بیتی
 اذ کرکم
 اللد فی
 اهل
 بیتی
 و اذ
 کرکم
 اللد فی
 اهل
 بیتی
 و فی
 روایتی
 اللد
 هو
 جبل
 السد
 من
 اتجبه
 کان
 علی
 الہدی
 و من
 ترک
 کان
 علی
 الضلالة
 اخرجه
 مسلم
 و عن
 زید
 بن
 ارقم
 قال
 قال
 رسول
 اللہ
 صلی
 اللہ
 علیہ
 وسلم
 انی
 تمارک
 فیکم
 ما ان
 تمسکتم
 بربن
 تفضلوا

بعدى احدهما اعظم من الآخر كتاب لدحبل ممدود من السماء الى الارض وعترتى اهل بيتى
 ولن لفيتر قاحتى يرد على الحوض فانظر واكيف تخلفونى فيها اخرجبه الترمذى وعن مريد قلاسى
 قال غزوت مع على الى اليمن فرأيت منه جفوة قدمت على رسول الله صلى الله عليه وسلم
 فذكرت عليا فتنقصة فرأيت وجه رسول الله صلى الله عليه وسلم يتغير فقال يا بريدة الست اولى
 بالمؤمنين من انفسهم قلت بلى يا رسول الله فقال من كنت مولاه فعلى مولاه اخرجبه الحاكم
 وعن عمران بن حصين قال بعث رسول الله صلى الله عليه وسلم جيشا واستعمل عليهم على ابن
 ابي طالب فمضى فى السرية فاصاب جارية فانكروا عليه ولعاقدوا الربعة من اصحاب رسول
 الله صلى الله عليه وسلم فقالوا اذا اقتيا رسول الله صلى الله عليه وسلم اخبرناه بما صنع على وكان
 المسلمون اذ ارجوا من سفر بدو ابر رسول الله صلى الله عليه وسلم فسلموا عليه ثم انصرفوا الى
 رحالم فلما قدمت السرية سلموا على النبى صلى الله عليه وسلم فقام احد الربعة فقال يا رسول الله
 لم ترى على بن ابي طالب صنع كذا وكذا فاعرض عنه رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم قام
 الثانى فقال مثل مقالة فاعرض عنه ثم قام اليه الثالث فقال مثل مقالة فاعرض عنه
 ثم قام الرابع فقال مثل ما قالوا فاقبل اليه رسول الله صلى الله عليه وسلم والغضب يعرف
 فى وجهه فقال ما تريدون من على ما تريدون من على ما تريدون من على ان عليا منى وانا
 منه وهوولى كل مؤمن من بعدى اخرجبه الترمذى وعن البراء قال بعث النبى صلى الله عليه
 وسلم جيشين وامر على احدهما على ابن ابي طالب وعلى الآخر خالد بن الوليد وقال اذا كان
 القتال فعلى قال فافتح على حصنا فاخذ منه جارية فكتب معى خالد كتابا الى النبى صلى الله عليه
 وسلم يشي به قال فقدست على النبى صلى الله عليه وسلم فقرا الكتاب فتغير لونه ثم قال ما ترى فى
 رجل يحب رسول الله ويحبه رسول الله قال قلت اعوذ بالله من غضب الله ومن غضب
 رسوله وانا انا رسول فسكت اخرجبه الترمذى پس قول ان حضرت صلى الله عليه وسلم ما ان تمسكتم
 به لن تفصلوا محمول است بر محبت اهل بيت و معنى لن يتغير قال است كما وجوب عمل برقران

اقی است و جو بجهت اهل بیت نیز باقی است و در آخرت چنانکه ثواب عمل بر قرآن خواهند یافت
 بر محبت اهل بیت نیز ثواب خواهند یافت و همین است عقیده اهل سنت حیانا المد تعالی علی
 نبیة اهل بیت النبى صلی الله علیه وسلم و اصحابه و اما تا علی ذلک بفضل و منته و آن مشایخ بظهور
 الفتح است ان دمار کم و اموالکم و اعراضکم علیکم حرام کحرمته یو کم بذانی شهر کم بذانی بلد کم بذاقوله و
 انتقاد سبق کفره باید دانست که انتقاد سبق کفر اگر دلیل افضلیت باشد قرن متأخر از قرن صحابه
 بهتر باشند و لیس فلیس بلکه در حدیث آمده است الاسلام یحب ما قبله بلکه در حدیث آمده عن
 ابی هریره ان النبى صلی الله علیه وسلم قال الناس تبع لقریش فی هذا الشان مسلمهم تبع لمسلم
 و کافرهم تبع لکافرهم الناس معاون خیار هم فی ابی اهلیمه خیار هم فی الاسلام اذا فقهوا تجدون
 من خیر الناس اشد الناس کراهه لهذا الشان تنی یقع فیہ اخرجه البخاری قوله و کثرة الانتفاع
 به باید دانست که فی الحقیقت کثرة انتفاع در اسلام شیخین واقع شده است زیرا که جمیع قرآن
 و حمل ناس بر روایت حدیث و تنقیح مسائل شرعی و فتح عرب و عجم بر دست شیخین واقع شده
 و اکثر اهل اسلام مالکیان و حنفیان و شافعیان اند و اصل مذاهبا ایشان معتد است بر مسائل
 جماعیه فاروق بخرد و سالی چند بر آثار ترضی اعتماد دارند و بر دست مرفعی فتح اسلام واقع
 نشد و در هیچ فنی از فنون شرع اعتماد کلی بر آثار ترضی نپلور نیامد و بر دست ایشان خلافت
 منقطع نگشت پس انتفاع است شیخین اعظم است از انتفاع ایشان بر ترضی بلکه مقرر است که
 بکثرت اتباع ثواب بتبعوع میرسد و اتباع شیخین اهل سنت اند که غالب و فاش در بلدان
 اسلام ایشان اند و از ذریت حضرت مرفعی سه فرقه ضاله برآمدند که هیچ تقصیر نکردند در بر عهد
 بن محمدی اگر حفظ و تعالی شامل حال این ملت نبود می از آن جمله شیخ امامیه که نزدیک ایشان
 آن نقل ثقات ثابت نیست زیرا که نقل صحابه و قرار سه بعد پیش ایشان حجت نیست و روایت
 از ائمه ایشان منقطع و همچنین احادیث مرفوعه روایت ندارند و استفاضه احادیث پیش ایشان
 خصوصیت و در حقیقت زندقه پیش گرفته اند و زیدیه اکثر عقائد اسلامیه را که با حدیث

۲
 نسخ صحیح است از نسخ
 کتب معتبره
 و کتب معتبره
 و کتب معتبره
 و کتب معتبره
 و کتب معتبره

ثابت شده منکرند و سبب جنگها و جمل باشند و اسما علییه خود را خست اندازند همه بحقیقت ندرب
ایشان است کردن اسلام است و بدعات بشمار در عقیده و عمل اهل اسلام ازین سه فرقی
پیدا شده که تفصیل آن طوی تمام میطلبد اگر چه حضرت مرتضی از لوث ایشان بری است و وبال
ایشان راجع نیست مگر ایشان لیکن ثواب هم از جهت ایشان بحضرت مرتضی راجع نشد پس
بشخصین انتفاع بیشتر شد و انتفاع از ایشان غیر مشوب است بضرر و ثوابی که شخصین راجع است
با اعتبار تابعان اکثر است از ثوابی که بحضرت مرتضی راجع شود پس شخصین افضل اند با اعتبار کثرت
ثواب قوله و تمیزه بالکمالات النفسانیة و البدنیة و النخارجیة تفصیله علی مافی شرح المواقف ان
فصیلة المرء علی غیره انما یکون بالاسن الکمالات و قد اجتمع فی علی منها ما تفرق فی الصحابة و هی
امور الاول العلم و علی اعلم الصحابة لانه کان فی غایة الذکار و احرص علی العلم و محمد صلی الله
علیه وسلم اعلم الناس و احرصهم علی ارشاد و کان فی صغره فی حجره و فی کبره حناله یدخل علیه
کل وقت و ذلک الذی ذکرناه من صفاته و صفات معلمه تقیضی بلوغه فی العلم کل مبلغ و اما
البکر فانه وصل نجد منه فی کبره و کان یصل الیه فی الیوم مرة او مرتین و الثانی الزید اشهر
عن سع اتساع البواب لدنیا علیہ ترک التعم و تحش فی الماکل و الملابس و لم یتفت الی الملاد
حتی قال للدنیا طلقک ثلاثا الثالث الکرم قد اشهر عنه انه یوثر المحابیح و المساکین علی نفسه
و کان ذلک عادة منه حتی تصدق فی الصلوة بخاتمه و نزل فی شأنه ما نزل علی مامر و تصدق
ایضا فی لیالی صیامه المنذورة بما کان فی قطوره و نزل فیه و یطعمون الطعام علی حبه مسکینا
و تیما و اسیرا و الاربع الشجاعة و تواتر کفاحته للحرب لقاء الابطال و قتل اکابر السجایة حتی قال
علیه السلام یوم الاحزاب لضربة علی خیر من عبادة الثقلیین و تواتر وقایعه فی خیر و غیره انما سر
حسن خلقه قد اشهر ذلک منه حتی نسب الی الدعایة و قد قال علیه السلام حسن الخلق من الایمان
السادس من یدقوته حتی قلع باب خیر بقوته و قال ما قلعت باب خیر بقوته جمالیة بل بقوة
الهیة السابع نسبة و قرب من الرسول صلی الله علیه وسلم نسا و مصانیرة و هو غیر خفی و عباس

جمع اسم فاعل از
اخوان یعنی خاندان کردن
دشمن شدی و لایم
پرو دایر و جامع بعضی
مجا بان است

و انکان عم النبی صلی اللہ علیہ وسلم لکن کان اخا عبد المومن الالباب و ابو طالب اخاه من الاب الام
 الثامن اختصاصه بمصاحبه فاطمة سیده نساء العالمین و ولدین کاحسن و احسین و جماعه اشبا
 اهل الجنة کمکس و در فی الحدیث ثم اولاد هوالارممن اتفق الانام علی فضلهم باید دانست که
 اصل سخن و ماده اختلاف در مسئله تفضیل همین نکته شده است و حقیقت این مسئله نمیتوان
 فهمید الا بعد فحس از وجوبی که مدار فضل کلی میشود نخست این نکته را بخاطر می باید آورد که فضل
 کلی در هر صناعت جداست و کسی که عاجز شد از آنکه یقین کند که در روزمره علما مدار فضل کلی
 بحال صورت و کمال نسب و مانند آن نمیشود و الا ابو صنیفه و شافعی و مالک و احمد نسبت احاد
 علیه علم افضل نمیشدند و در روزمره سپاهیان علم و خطا حسن و قوت تالیف شعر مدار فضل کلی
 میشود و الا احاد ناس از رستم گوی مسابقت میر یزدند و در روزمره حدادان فروسیت و شجاعت
 مدار فضل کلی نمیشود با و در مسائل علمیه مباحثه نمیتوان کرد زیرا که یا ملید محض است یا منکر بدیهیات
 است باز این نکته را بخاطر می باید آورد که نزدیک تا بجان انبیا صلوات اللہ علیهم هیچ تفصیلتی بالاتر
 تشبیه با نبی در کمالاتی که ایشان از جهت نبوت حاصل شده نیست و لهذا علما و اولیا و روافد
 و سنگان دین از جهت امر معروف و نهی منکر و جهاد اعدا افضل است آمدند از سپاهیان
 و در بار و زاید باشند بر ایشان بکثیری و از اصحاب اموال و محاسبان و امثال ایشان و از
 مدینه نیز بدیهی است منکر آن مکار است باز این نکته را بخاطر می باید آورد که اخلاقی و اعمالی
 حضرت صلی اللہ علیہ وسلم بهت نبوت آنرا بجهت تمام اعتدای میگردند و بصیبت و از جزئیات آن
 قی بکلیات آن انتقال میباید کرد و مادر مقدمه را بجهت آنرا باقصی الغایه منقح ساخته و در
 مدینه خامه بیان کردیم که کمال تشبیه با آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آنست که نفس شخصی بنیاد
 تشبیه با نفس پیغمبر از جهت قوت علمی و عملی بلکه احق بخلاف آنست که قوت عملی
 باشد از قوت علمی زیرا که اهل ملت را با علوم جدیده که غیر نبی آنرا اکتساب کنند از جهت
 کمال یا از جهت تلقی از غیب اگر بالفرض واقع شود کار نیست کار ایشان با علوم پیغمبر

است فقط و احتیاج بقوت علمی بحجت حسن تعلیم لخصوص پیغمبر است یا استنباط احکام از وی یا تفصیل
 مجمل وی یا ترجیح بعضی محتملات وی یا تحصیل اتفاق آراء بر آنچه حق است و مانند آن باز قوت
 عملی نفس ناطقه مصروف است بدو وجه وجهی که بان نظام مدینه درست کند و وجهی که بان انفاض
 فرماید ایتلاف جماعت بر ملت حق و مانند آن باز بیان کردیم که پیغمبر چهار خصلت دارد و آن
 غیر او در آن چهار خصلت چیست باز تشبه در بعثت که بمنزله جاره الهی بودن است چیست باز اعما
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم که در مدت نبوت خود آنرا به اعتنا تمام میگرداند چیست پس چون انیمه
 مدار فضل کلی باشد باید دید که همه بیست اجتماعیه در کدام صحابی بیشتر یافته شده انیمه فضل کلی
 که اصحاب شریعت بان اعتنا کنند پس این شخص اگر اصطلاح اهل شریعت و اصطلاح اهل
 حکمت عملیه که عوام ناس آنرا میشناسند جدا نمایی فهمد این را باید فهماند و اگر اصطلاح اهل شریعت
 را بر بعضی این فضائل دون بعضی فرود آورده است سبب زکار بعضی چیست و اگر اصطلاحی
 دیگری میخواهد غیر اصطلاح شریعت نزاع نقلی است خارج از بحث شریعت و بعد از نیمه در جهان
 مرضی بر شیخین درین صفات من جمیع جهات اشکال قائم است زیرا که علم شعبه های بسیار
 دارد اگر علم مرضی در سرعت انتقال زیاد تر بود علم شیخین باعتبار تکلیف و نشست و اودن
 زیاد تر بود و اگر اخبار از هر حضرت مرضی منقول است از حضرت شیخین نیز مثل آن منقول است
 و شیخین را در هر جا به رجحان است و بسط مال و تسلیم رعیت قول امیر را در زمان شیخین زیاد
 بود از زمان حضرت مرضی پس زهد شیخین اقوی و اکمل بوده است از هر حضرت مرضی و کرم
 شیخین در زمان آنحضرت صلی الله علیه و سلم از مال خاص خویش و بعد آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 از بیت المال زیاد است اصناف مضاعفه از کرم حضرت مرضی چه در زمان آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم و چه بعد از آن حضرت و اگر کسی را در اینجا شبهه باشد باید که حکایات حضرت شیخین و حضرت
 مرضی را استقران نماید و یکی را با دیگری بسجده تصدق بخاتم در صلوة و تصدق در لیالی صیام
 مندوره چنانکه ذکر میکنند ثابت نیست و اگر بالفرض ثابت شود آنرا با اتفاقات حضرت

صدیق قبل از هجرت و بعد هجرت باید سنجید بلکه بر جان مرتضی باین معنی تقوه نمیکند آن الا جاهلی
 که اصلا اخبار ایشان مطلع نباشد و اگر در شجاعت پهلوانی و قوت جسمانی حضرت مرتضی راجح
 بود در شجاعت ملوک و سیاست مدن شیخین ارجح بودند و این معنی بمنزله محسوس است نزدیک
 کسی که مطلع باشد بر اخبار همه ایشان و بیشیک در حسن خلقی که مفضی باطینان خواطر و قطع
 مسازعات گردد شیخین ارجح بودند از حضرت مرتضی فی الاستیعاب فی قصه عاتکه و تروج
 عبدالمدر بن ابی بکر بهائتم شهد عبدالمطالغ مع رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمی بهم
 نهائنه بعد بالمدينة فقالت عاتکه ترثیه

<p>ترثیه بخیر الناس بعد نبیهم قایت ولا تنفک عینی ^{سختی} فلسد عینا من رای مشله ^{مشکل} اذا شرعت فیہ الاسته فاضها</p>	<p>و بعد ابی بکر و ما کان قصدا علیک ولا تنفک جلدی ^{جلبدی} اعبرا اگر و احمی فی الهیاج و اصبرا الی الموت حتی یرک لرحم احمر</p>
---	--

فتردها زید بن الخطاب علی اختلاف فی ذلک فقتل عنها یوم الیامته شهید اثم تروجها عمر
 بن الخطاب فی سنه ثمانی عشره من الهجرة فادلم علیها و دعا اصحاب رسول الله صلی الله علیه
 و سلم و فیم علی بن ابی طالب فقال له یا امیر المؤمنین و عنی اکلم عاتکه قال نعم فاخذ علی
 یحسانا بخدر ثم قال یا عدیه نفسیا

<p>قایت لا تنفک عینی ^{سختی} قسریره</p>	<p>علیک و لا تنفک جلدی ^{جلبدی} اصفرا</p>
---	---

فبکت فقال عمر ما دعاک الی هذا یا اباحسن کل النساء لیفعلن هذا یرجوا ابو عمر و اگر حضرت مرتضی
 قرابت قریبه بود چه اتم داشت قرب مدفن و قرب مبعث و قرب در دخول جنت و مانند
 آن وجه امتیاز شیخین شده است و اگر حضرت مرتضی زوجه مثل حضرت فاطمه رضی الله
 عنها داشت حضرت صدیق دستری داشت مثل عائشه که ده آیه از قرآن در براره او
 نازل شد و ربع علم از وی روایت کردند و شرف اختصاص زوجیه النبوی صلی الله علیه وسلم

فی الدنیا و الآخرة یافته و فاروق دختری داشت مثل حفصه که جبرئیل صومعه و قوامه در شان
 او فرموده و اگر در اولاد حضرت مرتضی اخبار اعلام پیدا شده اند غیر ایشان نیز پیدا شده اند که مصدر
 اضلال عالم گشته و نشاء اسماعیلیه و زیدیه و امامیه بوده در تاریخ قریب صد علوی را توان
 یافت که خروج کرده عالمی را بیا داده اند آخر همه خود نیز بیا در فتنه و از اولاد شخین بیچکس پیدا
 نشد الا ائمه هدی مثل عبدالممد بن عمر و حضرت عائشه و سالم و قاسم و عبید الممد بن عمر عمری
 و غیر ایشان و بعد از ان ائمه طریقه مانند شیخ شهاب الدین سهروردی و اصحاب تصنیف مانند
 امام رازی و صاحب مشکوٰۃ و غیر ایشان و جماعات بسیار بسبب ایشان مهتدی شدند
 عوام لالتناس و لاعلیم و بیچکس از ایشان خروج نکرد و سبب تقابل مسلمین نگشت و بعد
 ازین همه میگوئیم اگر بودن شخصی با شمی الابوین در فصل کلی تاثیر داشته باشد با مبارزه و
 مکافحه اقران یا کثرت اولاد از صلب شخصی موثر باشد می باید که حضرت مرتضی افضل باشند
 از حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم و اگر گویند این فضائل را در جنب نبوت تاثیر نیست
 و تاثیر آن با در مادن نبی است گوئیم این فضائل را چنانکه در جنب نبوت تاثیر نیست چنان
 تاثیر نیست در جنب تشبه با بنیاد کمالاتی که از جهت نبوت صادر شده اند و تاثیر این
 فضائل در مادن نبی و مادن تشبهین با بنیاد هرنی شود و بعد ازین همه جمیع آنچه متاخر
 معتزله بسط نموده اند چنانکه امام رازی در کتاب راجعین از ایشان نقل کرده و نصیر طوسی آنرا
 اختصار نموده همه حجج ما است در افضلیت حضرت مرتضی بر جمعی که در ایام خلافت او بودند و
 باصل این معتر فیم و بثبوت آن تمسکیم در محل خود نه نسبت شخین نیست آنچه درین درای
 از جواب شبهات نصیر طوسی و معتزله میسر شد و لاجول و لاقوة الا بالله سوال اگر گوئی که ملازم است
 در استخلاف و افضلیت که در صدر مجتذکر کرده مسلم نیست زیرا که ممکن است که حضرت
 مرتضی افضل باشد فی نفسه با چون آباء و اخوان و عشائر قریش را در غزوات آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم گشته بود و بر حق دعوت بنمود و آنرا با بدلات نمی آمیخت و در امضا خود استعمال

بکرمی و عوام از تسلیم حکم او بامیکردند و بالطبع متغیر بود پس آنحضرت صلی الله علیه و سلم که طبیب
نفوس بودند باین سبب غیر او را در استخلاف بروی مقدم ساختند چنانکه مثلاً طبیب میدانند که ایارجات
در تنقیه دماغ ابلغ است لیکن چون مریض را می بیند که دواء اشع را بخلق نمیتواند کشید آنرا میگذارد و
عدول میکند بمعاین دیگر که در باب تنقیه دماغ مفضول باشد بکثیری از ایارجات یا میدانند که
فصد الفع اشیا است در علاج امراض دموی لیکن ضعف مریض می بیند و از آن در میگذرد و بسو
بعض اشربه و همچنین در طوائف عرب و عجم اولاد ملوک را که مفضول میباشند در بسیاری از فضائل
پادشاه میسازند چون میدانند که رعیت قبول افضل نخواهند کرد الا بعد تشویشات بسیار جواب
گویم و جوه ملازمت ذکر کردیم از آنجمله است که در وقت اراده اصلاح عالم و توافق اصلاح او ببلعث
پیغامبر لازم است اختلاف تشبه به پیغامبر زیرا که استخلاف مفضول با اعتبار تشبه به پیغامبر از
جبت صفات پیغامبری با اراده این اصلاح سفه و ظلم است و چون قبح از خدا تعالی مسلوب است
و ظلم از پیغامبر و تقنی لازم آمد که استخلاف مفضول مسلوب تقنی باشد قوله چون ابا و انخوان
انحر باید دانست که اگر قتل آبا و انخوان قریش فقط سبب متفرط بلع قریش بودی میبایست که قتل
از آنحضرت صلی الله علیه و سلم زیاده از حضرت مرتضی متغیر میشدند زیرا که هر کسی را که مرتضی کشت و هر
کسی را که غیر حضرت مرتضی از مهاجرین و انصار کشتند قتل همه منسوب است با آنحضرت صلی الله علیه
و سلم و پیش همادانی و افاضی ظاهر بود که مشار این مقالات آنحضرت است صلی الله علیه و سلم
و با وجود انیمه با آنحضرت کمال اعتقاد و انقیاد داشتند و امر ایشان مو تلف شد اشد ایتلاف
قال الله تعالی و اذکر و انعمه الله علیکم اذ کنتم اعداء فالف بین قلوبکم فاصبحتم نعمة انخوانا و قال هو الذ
ایک نبصره و بالمؤمنین و الف بین قلوبهم لوانفقت ما فی الارض جمیعاً ما الفت بین قلوبهم و لکن
الف بینهم انه عزیز حکیم بلکه علت نمیتواند شد مگر وجود این سبب با عدم تالیف بر وفق تالیف
آنحضرت صلی الله علیه و سلم زیرا که آنحضرت صلی الله علیه و سلم با قریش و سایر قبائل مقالات
عظیمة در میان آورد و صورت مخالفت نهایت خود رسید و نفرت طالع کفار بغایت متحقق شد

چنانکہ در احادیث بسیار معلوم میشود اما ہمہ این تنفسان بجز وانکہ در نظر مبارک آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آمدند و بقوت تالیف و جمع کہ از نفس نفیس آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم جوش مینزد و مشمول شدند اینهمہ تنقیر از ہم پاشید و محبت و اذعان و تسلیم بجای آن نشست عن عائشہ قالت جارت ہند بنت عتبہ فقالت یا رسول اللہ ما کان علی ظہر الارض من اهل جنات احب الی ان ینزلوا من اهل جبارک ثم ما اصبح الیوم علی ظہر الارض اهل جنات احب الی ان یعزوا من اهل جناتک اخرجہ البخاری و فی قصہ ثمامتہ بن اثال فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اطلقوا ثمامتہ فانطلق الی النخل قریب من المسجد فاغتسل ثم دخل المسجد فقال اشهد ان لا اله الا اللہ و اشهد ان محمدا عبده و رسوله یا محمد و اللہ ما کان علی وجہ الارض وجہ الغضب الی من وجہک فقد اصبح وجہک احب لوجہ کلہا الی و اللہ ما کان من دین الغضب الی من دینک فاصبح دینک احب لدین کلہ الی و اللہ ما کان من بلد الغضب الی من بلدک فاصبح بلدک احب لبلد کلہا الی اخرجہ مسلم و قال عمرو بن العاص صین آنحضرت انی کنت علی ثلاثہ اطباء و لیس منہما طبق الاعرفت نفسی فیہا کنت اول شیء کافر و کنت اشد الناس علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فلومت یومئذ لوجبت لی النار فلما بایعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کنت اشد الناس حیار منہ فمالارت عینی من رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فلومت یومئذ قال الناس ہذا عمرو اسلم و کان علی خیر و مات علی خیر احوالہ فرجی لہ الجنۃ ثم تلبست بعد ذلک بالسلطان و اشیا فلما اورد اعلیٰ ام لی اخرجہ ابو عمر فی الاستیعاب و انمعنی نہ در یک حدیث مروی شدہ بلکہ قصص ہشمار بر آن دلالت میکنند و این رکنی است عظیم از ارکان نبوت و نمودی ازین خصالت در شیخین یا نہ شدہ کہ ہمہ در خلافت ایشان مو تلف شد و نزاع از میان ایشان برخاست نہ در حضرت مرتضیٰ کہ فتح باب اختلاف و تنازع در زمان خلافت ایشان زیادہ از حد واقع شد و انمعنی یکی از وجوہ تفضیل شیخین است بر حضرت مرتضیٰ بلکہ اگر کسی را دیدہ حق شناس باشد بداند کہ تنقیرش از شیخین بیشتر بود از تنقیر ایشان از حضرت مرتضیٰ در وقت خلافت حضرت صدیق ابوسفیان پیش حضرت مرتضیٰ آمد و گفت ای نبی ما شتم چہ را رضی شدید بانکہ خلافت در اقل قریش ازل

ایشان باشد الی آخر القصة چون حضرت صدیق بخلافت فاروق وصیت نمود گفتند که عمر غلط و قضا ظم
 دارد و چون خلیفه شود افظا و غلط خواهد بود و در حدیث صحیح آمده در شان فاروق ترک الحقی و مال من صدق
 با وجود اینکه بقوت تالیفی که خدا تعالی در نفوس ایشان دو بعیت نهاده بود انتمه نفرت متلاشی شد
 و محبتها مکان آن نفرتها در خواطر ایشان نشست و کلمه همه متفق شد بر صدق و اسلام و جهاد و
 اگر باد شه بر در پیرزن + بیاید تو اینوا چه سبک کن + قوله بمر الحقی دعوتی نمود باید دانست که
 اصل شریعت دفع حرج است و طلب عزیمت از اقویا و طلب رخصت از ضعیفا چنانکه در زمان
 آنحضرت صلی الله علیه وسلم و زمان شیخین واقع شد پس مرا حقی که زیاده از سنت آنحضرت است صلی
 علیه وسلم مناط فضیلت بلکه فضیلت نمیتواند شد و مرا حقی که سنت آنحضرت صلی الله علیه وسلم است
 سبب تشتت کلمه و اختلاف قلوب نیگردد و اینقدر باید دانست که انبیا مبعوث نشده اند مگر
 بجهت اصلاح نفوس عامه که بمقتضای قوت شهویه و غضبیه کار میکنند اگر این مردمان مذهب
 میبودند و میر از آفات نفس شده احتیاج به بعثت انبیا نمی بود پس مدارات ما این نفوس در
 اصل نبوت داخل است و همچنین در تشبه با نبیا علیهم السلام از جهت امور که مشایخ نبوت است
 ۵ با همین مردمان بیاید ساخت چه توان کرد مردمان این اند بلکه اگر کسی تامل ببلنج بکند
 برود بداند که عزل والی شام که از حضرت مرتضی واقع شد سبب اختلاف قوم گشت و صرف خلافت
 از نبی با شتم و انصار که در او اهل خلافت حضرت صدیق بظهور آمد سبب اختلاف نگردد و عزل خالد
 در عین معرکه با وجود عزتی و شوکتی که داشت در خلافت حضرت فاروق سبب اختلاف رعیت
 شد و سوجب این فرق نیست الا تا ایند آبی که بحسب حقیقت و قوت تالیف و جمع که از نفوس
 ایشان فواره صفت جوش میزند بحسب صورت قول طیب میداند که ایارجات انحر باید دانست
 درین مثال جوری واقع شده تفصیلاش آنکه اگر دوائی با مزاج اکثر افراد نبی آدم موافق افتد
 با مزاج قلیلی مخالف میتوان گفت که فصل کلی این دوا است و آنرا نفع میتوان نامید و اگر
 مزاج اکثر افراد موافقت نکند و با مزاج قلیلی موافقت کند و آنرا فصل کلی نمیتوان دلو و با نفع

و در طایفه استثنایی
 در آن صحن
 که دست و پدیده
 نیست مانند
 غل بندگی است
 مجازات اگر چه
 از آنجا که
 از آنجا که

نتوان تعبیر کرد بلکه استعمال صحیح درین باب آنست که گویند فلان خاصیت درین دو اقوی است
 اما بجهت مانعی در بدن انسان استعمال نتوان کرد همچنین در صورت ضعف قوت تالیف و جمع
 بنسبت اکثر افراد نبی آدم و یه نسبت حل و عقد امور خلافت نتوان گفت که فضل کلی موجود است
 و بسبب مانعی استخلاف متحقق نشد قواله در طوائف عرب و عجم اولاد ملوک را که مفضول باشند آن
 باید دانست که درین مثال نیز بوری واقع شده بیانش آنست که بر دانندگان تاریخ پوشیده
 نیست که آل قضی رئیس قریش بودند در جاهلیت و چون آنحضرت صلی الله علیه و سلم از میان ایشان
 پیدا شد ریاست ایشان دو بالما گشت خصوصاً حضرت مرتضی که قرابت قریبه داشت با آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم در بادی رای چنان مفهوم میشد که خلافت او با طینان نفوس و قبول طبایع
 و عدم تشویش اقرب باشد پس ازین معنی که اقرب بود بر رسم و عادت و ادعی بود بتالیف ناس عدل
 نکرند شیخین الا از جهت امری مهمی که در برابر آن این وجوه را تا شیری نیست پس سائل گمان
 میکند که قصه طوائف عرب و عجم شاهد دعوی او است و بحقیقت این قصه شاهد صدق است بر
 تفصیل شیخین اگر منصفی درنگرد البته بفهمد که شیخین را باعتبار نسب و قوت بطنی که ایشان از آن
 بودند رجحانی متحقق نبود و نه در هیچ خصیصتی که اهل رسم و عادت بان اعتنا میکنند بلکه اختیار شیخین
 برای خلافت در نفس آنحضرت صلی الله علیه و سلم اولاد در اجتهاد و صحابه ثانیاً و ظهور رجحان ایشان
 در امضای امور خلافت با حسن وجه تا اثباتی بر هیچ رسم و عادت که اذیان اهل رسم و ادراک
 آن کنند نیست بلکه بر وفق حکمت الهیه است چنانکه در قصه طالوت آمده و قال لهم نبیهم ان الله قد
 بعث لکم طالوت ملکاً قالوا انی یکون له المملک علینا ونحن احق بالمملک منه ولم یأت سعة من
 المال قال ان الله اصطفاه علیکم و زادہ بسطة فی العلم و الجسم و الله یوتی من یشاء و الله
 واسع علیم باجملازین تحقیق که نوشته بم معلوم شد که حاصل کلام این سائل بعد تنقیح و تهذیب
 طلب دلیل ملازم است در میان استخلاف کذا و کذا و افضلیت و آن خود امری است سبب
 بوجه بسیار و اگر تسلیم این نمیکند بگوئیم و بشنویم و ایراد مانعی از استخلاف در نظر او قاضی در

افضلیت نیست و نشان این ناطق عدم امکان است در تحقیق افضلیتی که مادر صد و آنیم پس خودین
 سائل اعتراف میکند بعد افضلیت از آنچه که میدانند رسول اگر گویی که نصرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم
 و اعلاء کلمة الله و جهاد عرب و عجم و جمع قرآن و فتح بلدان و نشر دین و امانت مسلمین را اجزا افضل کلی
 دانسته ششمین را افضل گفته و بر معنی دارد میشود و وجه بسیار از اشکالات یکی آنکه اشاعره در کتب خود
 مثل شرح مواقف و شرح عقاید افضلیت باعتبار کثرت ثواب تقریر کرده اند پس وجه افضلیت
 غیر آن ثابت کردن خرق اتفاق ایشان باشد دوم آنکه اگر وجه فصل این امور باشند باید که معاً
 و سایر ملوک که فتح بلدان بر دست ایشان واقع شد افضل باشند از حضرت مرتضی و آن مخالف اجماع
 است سوم آنکه مشابهت درین امور عارضیه است یا پیغامبران با وجود این مشابهت ذایقه هم باید
 تا افضلیت حاصل شود زیرا که در حدیث آمده است ان الله یؤید الدین بالرجل الفاجر پس امر
 که از فاجران هم می آید چگونه سبب افضلیت باشد چهارم آنکه بسیار پیغامبران بودند که بجزین کسر
 با ایشان ایمان نیاوردند پس معلوم شد که نشر دین لازم نبوت نیست و در تشبه با نبیای فتح بلدان
 و جمع قرآن نمیتواند بود و اگر تشبه با پیغمبر صلی الله علیه وسلم بخصوصه اراده کرده است بگوئیم تشبه
 آن انبیا که جمیع کثیر با ایشان نگرویدند بحضرت پیغامبر ما تم بود از تشبه غیر انبیا بس تشبه پیغامبر ما
 چیزی دیگری باید غیر فتح بلدان و نشر دین پنجم آنکه اگر فتح بلدان و نشر دین مهبط افضلیت باشد
 بیاید که فاروق افضل باشد از صدیق و آن باطل است باجماع ششم آنکه اگر نشر دین و فتح
 بلدان و جهاد و اعداء در زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم اراده کرده است حضرت مرتضی اکثر بود در جهاد
 چنانکه در بدر و احد و خیبر واقع شد و اگر بعد آنحضرت صلی الله علیه وسلم اراده کرده است آن خود
 در زمان وفات آنحضرت صلی الله علیه وسلم متحقق نبود لاجرا افضلیتی نبی باید که اتفاق صحابه
 بر صدیق معلول بان تواند شد جواب گوئیم سبب این شبهات عدم احاطه است بچوناب کلام بانه تنها
 اعلاء کلمة الله و جهاد عرب و عجم و فتح بلدان و جمع قرآن سبب افضل کلی نماند ایم بلکه آن یک شبهت
 منمورد تشبه با نبی بسیار که انهم سبب اصل راجع میشوند یکی تشبه بقرات پیغامبر در جزیر علمی و علمی که منعم

بودن و موافقت رای با وحی و حسن سیاست مدنیه و افاضت الفت و اجتماع بر کلمه حق از شعبه یابی
 اوست و دوم اعانت پیغمبر در تحمل اعباء دعوت ببدل اسوال و مبع و مشاوره و جهاد سوم
 نیابت پیغمبر با تمام اموری که خدا تعالی پیغمبر را صلی الله علیه و سلم برای آن مبعوث فرستاد
 بود و وعده داده و حکمت الهی اقتضای نقل آنحضرت کرد صلی الله علیه و سلم بلاء اعلیٰ پیش از وجود
 قول اشاعره در کتب خود از فضیلت را باعتبار کثرت ثواب اثبات کرده اند باید دانست اشاعره
 دو صنف اند صنفی اهل حدیث و صنفی اهل کلام مثل امام رازی و قاضی بیضاوی و قاضی عیاض
 آنچه ما درین رساله مذکور کرده ایم اصل آن ما خود است از مجموع کلام محدثین و متکلمین هر چند
 و مناظره و مباحثه اختراع کرده باشیم استدلال بقول الله تعالی و عدل الذین امنوا منکم و
 عملوا الصالحات لیستخلفنهم الایة امام رازی در ربیعین آورده است و منامات و نص و اشارت
 در کتب اصول ذکر کرده اند و انواع فضائل شیخین در کتب حدیث مبسوط است و متکلمین نیز بعضی
 آنها استدلال کرده مثل اقدم و بالذین من بعدی و امام رازی باجماع استدلال کرده و محدثین
 نیز حکایت آن مبسوطاً نقل کرده اند و اصل اعانت را امام رازی تفسیر کرده است فی جواب
 قولهم ان علیاً کان اکثر جهاداً حیث قال الجهاد علی اقسام منها جهاد مع النفس و منها جهاد
 مع العدو بالحد و الجواب عنها و منها جهاد مع العدو بالسیف و السنان اما جهاد مع النفس فلان
 ان علیاً کان اقوی فیہ من ابی بکر و اما جهاد مع العدو بالحد و الدعوة الی الله فکان امر ابی بکر
 فیہ اتم و الدلیل علیہ من وجوه الاول انه لما اسلم ابو بکر اشتغل فی تلک الایام بالدعوة الی الله
 تعالیٰ فدعا الی الله عثمان و طلحة و الزبیر و سعد بن ابی وقاص و عثمان بن مظعون و یثرب و اهل
 اکابر الصحابة و جاز بهم الی رسول الله صلی الله علیه و سلم حتی اسلموا علی یدیه و حصل بسبب تلک
 للاسلام قوة عظيمة فحصل بسبب اسلام ابی بکر هذه القوة العظيمة اما علی فحين اسلم لم یصل
 سبباً للاسلام غیره و من المعلوم ان هذه الطاعة مما لا یوازیها شیء من الطاعات الثانی ان ابی بکر
 لما اسلم کان ابدانی منازعة الکفار و فی المناظره معهم و بقی رسول الله صلی الله علیه و سلم ثلثة عشر

سه في مكة ثم انتقل الى المدينة وبقى هناك سنة اخرى ثم نزلت آية القتال والو بكرة في تلك السنة
 الطويلة في مكة والمدينة في الدين فيسريين الذين خالفوه وسالجه رسول الله صلى الله عليه وسلم
 واما علي فانه في ذلك الوقت كان صغير السن ما كان يخالط القوم ثم ان بعد نزول آية القتال
 اشتغل علي بقتال الكفار فثبت ان ابتداء الجهاد كان لابن ابي بكر واخره لعلي واصل تشبه بنات
 بينا سبر در جز علمی وعلی محدثین ذکر کرده اند در فضائل شیخین قد کروا حمدیها وکان بعدی نبی لکان
 عمر وقد کان فیما قبلکم من الامم محدثون فان یکن من امتی احد فمترالی غیر ذلک واصل نیابت تقریر
 کردن در اخلاق شیخین و سیرت ایشان و فتح بلدان و جمع قرآن و غیر آن در کتب سیر مذکور است و
 قول ایشان که افضلیت در ثواب است اجمال اینجه خصالی است که بیان آن کردیم زیرا که زیاد
 در ثواب یا بسبب کمال نفس است چنانکه ابن عباس ذکر کرده است فی شرح السنه یا باعتبار شمول
 رحمت الهی بودن چنانکه اهل سوابق از مهاجرین و انصار بودند یا بسبب آنکه اسلام متاخران
 مستغرق است بر اسلام مستقدمان و در حدیث آمده است الدال علی الخیر کفعله پس شیخین جامع بود
 درین سلفیست و آنچه ذکر کردیم تفصیل و تنقیح وجوه اکثریت ثواب است قوله اگر وجه فضل این
 امور باشد ملوک دیگر افضل باشند از حضرت مرتضی باید دانست که بون بائن است در مجاہداتی
 که در زمان شیخین واقع شد و مجاہداتی که بعد از مرتضی واقع شد بیان آن آنست که آنحضرت صلی الله
 علیه وسلم بیشتر شدند بفتح بلاد کسری و قیصر و کسری بیض و احمر و آن یکی از امور بود که بعثت آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم بجهت آن واقع شد لیکن عروج آنحضرت صلی الله علیه وسلم ببلاد اعلی پیش از
 تمام آن مقدر گشت و اہم مہمات پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم آن بود که آن سوعود و ظاہر گردید
 پس شیخین را بجهت آن خلیفه ساختند و شیخین نیز انیمعنی را دانستند و اروہ الہیہ چنانکه در نفس
 نفیس آنحضرت صلی الله علیه وسلم تاثیر نموده قوی علمیه علیہ را برنگارید باد در حرکت آورده بود
 و علم اثر پذیر آن اروہ گشت همچنان بواسطه آنحضرت صلی الله علیه وسلم و نفیس شیخین ظهور نموده
 تاثیر عمیقی احداث فرمود و با قیوض و فتوح زور حرکت آورد و عالم سامت بسامت اثر پذیر آن نفیس

گشت بوجهی که هر دو کی و غیبی بشناسد که تا نید غیبی است خارج از امور عادیه ازین جهت این سکه
جمیده مناقب شیخین گشتند نفوس نقیله ایشان آن بودند که ان الله ینطق علی لسان عمر باسلاک عمر
نجا الاسلاک الشیطان فجا غیره و قال علی ما کنا نبعد ان السکینه ینطق علی لسان عمر و عنایت الهی
در تربیت ملت مصطفویه این بود لهذا امری که در هیچ تاریخ واقع نشده بود درین عصر ظهور پیدا
که در عرصه سبت سال اقالیم شام و تحت تصرف اسلام آمدند اما ملوک دیگر پس حال ایشان
مثل حال سنگ و چوب است که از دست ایشان کاری سرانجام میدهند و نفوس ایشان
از فضیلت عاریست و بسیار است که به نیت نفسانیت جنگ کنند هر چند منقضی بخیر هم باشد
و اگر منصفی در فتوح خلفای ثلثه و فتوح غیر ایشان تامل کند فرق عظیم در آن نماید بوجه بسیار کمی
آنکه اقالیمی که در زمان خلفا مفتوح شد همه منفرد گشتند برای اسلام و شعائر اسلام باکمل وجه
در آن ظهور نمود بخلاف اقالیمی که من بعد مفتوح شد مثل ترکستان و هند و فرنگ و حبشه که برای
اسلام منفرد نگشتند و شعائر اسلام در آنجا کما ینبغی ظهور نمود و دوم آنکه فتوحات خلفا با وجود
کثرت آن در زمان قلیل واقع شد و فتوحات جمعی که من بعد بودند با وجود قلت آن دراز منند
متطاوله صورت گرفت سوم آنکه فتوح خلفا بوجهی واقع شد که بقانون شرع راست آید در مثل
تقسیم غنائم و وضع خراج و اخذ جزیه بخلاف فتوح ملوکی که من بعد پیدا شدند چنانکه در زمان
انحضرت صلی الله علیه و سلم وجه ارض مجتمع بود در تصرف دو پادشاه کسره و قیصر و ملوک نواحی ایشان
را باج میدادند پس کسره و دو پادشاه بحقیقت فتح جمیع ارض است اگر چه صورت فتح و فتنه بعد
و فتنه متحقق شده باشد کسی که بر تاریخ اکاسره و قیصره مطلع باشد و فتوح اسلام را دانسته
باشد در نجاتشک نمیتواند کرد پس این وجه و مانند آن دلالت میکند بر آنکه تا نید غیبی که در زمان
خلفا بود در زمان ملوک ظاهر نشد و نه عشرت عشرت آن مهذب را پادشاهی مسلمانی که سبب رواج
اسلام گشته است به نیت صحیح خیرات بسیار در جریده اعمال او ثابت است نبص شریعت و آن
فضیلتی عظیم است هر چند نسبت فضائل شیخین ظهوری نداشته باشد قول و این مشابهاست

عارضیه است باید دانست که نفل آنحضرت صلی الله علیه و سلم بودن در کمالات نبوت او اتم سناسبات است
 ۵ اقوام انوان صدق بنیم نسب و من المودة لم یعدل به سبب و چنانکه انبیاء نبوا العلامات انما یومونهم
 واحد و اما تهم شتی همچنین معنی که نبی است و خلافت کارسای انبیاء را سرانجام میدهند نبوا العلامات انما
 هر چند یکی پیشی باشد یکی روی معصوم چون جان زردوم بود گویند از پیش میباش و مهند اقرب
 نسبت و محبت و ائمه و اعانت در تحمل اعباء دعوت موجود و معلوم است قوله کاری که از فایز آن
 می آید چگونه سبب فضیلت باشد باید دانست که درین کلمه طرزه جوری واقع شده است اگر مراد
 سائل آنست که شیخین منافق بودند و اعمال به نیت صا و قد از ایشان صا و نیشد تا موجب جبر با
 باید که بر دوز کار خود بگیرد و فکر ایمان خود کند چندین احادیث ستواتره را که در فضائل شیخین و بشارت
 ایشان وارد شده و گواهی بکمال ایشان در زمین و علم داده چه جواب خواهد گفت و اگر مرادش آنست
 که هر چند شیخین از اهل فضل و کمال بودند اما نصرت دین و جهاد و عدا الله الثوابی در آخرت ندارد و موجب
 فضیلت نمیشود آیه لایستوی منکم من انفق من قبل الفتح و قاتل اولئکنا اعظم درجه من الذین
 انفقوا من بعد و قاتلوا و کلا و عد الله الحسنى را چه فهمیده است و آنرا بر کدام محل فرود آورده است و
 از احادیث ستواتره که در شان جهاد وارد شده چه جواب خواهد داد قوله و فتح بلدان لازم نبوت است
 باید دانست که موافقت در فضائل با پیغمبر صلی الله علیه و سلم بچند وجه میتوان شد یکی تماثلت
 در صفت نبوت و این معنی فقط در انبیاء خواهد بود چنانکه حدیث الانبیاء نبوا العلامات بران دلالت
 میکند و همان است نهایت در تفصیلت که در جنبه و فضائل دیگر را اعتدای نیست و بعد آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم کسی با این معنی موافقت با آنحضرت نمیتواند کرد سبب انقطاع نبوت در گریختن
 در خبر علمی و عملی نفس ناطقه فی الجمله و این معنی در غیر انبیاء متصور است چنانکه حدیث ولاتقی بعدی
 من النبوة الا بالبشرات دلالت میکند و آن در شیخین متمم است چنانکه ذکر کردیم سوم موافقت
 در اعمال متقرب که آنحضرت صلی الله علیه و سلم بان ماسور بودند و در دنیا اختلاف انحصار دائم واقع
 است بعضی انبیاء مجید و ماسور شده اند پس جهاد در حق ایشان و در شریعت ایشان از اعمال

۲۱
 اینست که شیخین از اهل فضل و کمال بودند اما نصرت دین و جهاد و عدا الله الثوابی در آخرت ندارد و موجب فضیلت نمیشود آیه لایستوی منکم من انفق من قبل الفتح و قاتل اولئکنا اعظم درجه من الذین انفقوا من بعد و قاتلوا و کلا و عد الله الحسنى را چه فهمیده است و آنرا بر کدام محل فرود آورده است و از احادیث ستواتره که در شان جهاد وارد شده چه جواب خواهد داد قوله و فتح بلدان لازم نبوت است باید دانست که موافقت در فضائل با پیغمبر صلی الله علیه و سلم بچند وجه میتوان شد یکی تماثلت در صفت نبوت و این معنی فقط در انبیاء خواهد بود چنانکه حدیث الانبیاء نبوا العلامات بران دلالت میکند و همان است نهایت در تفصیلت که در جنبه و فضائل دیگر را اعتدای نیست و بعد آنحضرت صلی الله علیه و سلم کسی با این معنی موافقت با آنحضرت نمیتواند کرد سبب انقطاع نبوت در گریختن در خبر علمی و عملی نفس ناطقه فی الجمله و این معنی در غیر انبیاء متصور است چنانکه حدیث ولاتقی بعدی من النبوة الا بالبشرات دلالت میکند و آن در شیخین متمم است چنانکه ذکر کردیم سوم موافقت در اعمال متقرب که آنحضرت صلی الله علیه و سلم بان ماسور بودند و در دنیا اختلاف انحصار دائم واقع است بعضی انبیاء مجید و ماسور شده اند پس جهاد در حق ایشان و در شریعت ایشان از اعمال

قربت نبوت تا با فضیلت چه رسد و در شریعت ما اعظم قربات است و مدار فضیلت گشته چنانکه
 آیه لا یتوی منکم من الفتح من قبل الفتح و قاتل اولئک اعظم درجه من الذین انفقوا من بعد
 قاتلوا بران دلالت میکند پس در قول اول لازم نبوت نیست پس مدار فضیلت نباشد اگر لازم
 لازم اصل صفت نبوت داشته است تفریح مدار فضیلت نبودن بران باطل است یا همین آیه کریمه
 و اگر مراد مقتضای نبوت حضرت پیغمبر ما و آنچه از جهت پیغامبری آنرا بجا آوردند از جهت
 بشریت و نه از جهت قریشیت و مانند آن داشته است قضیه قائمه بآنکه فتح بلدان لازم نبوت
 نیست باطل است بلکه مقتضای نبوت آنحضرت است صلی الله علیه و سلم و از همین جهت بجا
 آورده اند قوله باید که فاروق افضل باشد از صدیق باید دانست چنانکه آنحضرت صلی الله
 تسبیب نمودند در امور جهاد و نشر دین و شیخین آنرا با تمام رسانیدند آنهمه اجمال بود و اینهمه تفصیل
 همچنین صدیق تسبیب نمود درین امور پس خلیفه ساخت فاروق را و ابتداء فتح شام و عراق
 نمود و اتمام این امور بر دست فاروق واقع شد حال فاروق نسبت صدیق مثل حال
 صدیق است با آنحضرت صلی الله علیه و سلم قوله نشر دین آنرا باید دانست که نشر دین از شیخین
 در وقت واقع شد در وقت آنحضرت صلی الله علیه و سلم از ابتداء نبوت تا آخر وفات آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم چنانکه بسوطلا تقریر بدان کردیم و آنهمه معلوم بود نزدیک صحابه و احادیث و آیات بسیار بران
 دلالت میکند و مبارزه اقران نوعی است از نشر دین و اصل آن در شیخین موجود است و حضرت
 مرتضی زائد است در آن صفت و نوع دیگر اتفاق است و شیخین متقدمانند بان صفت و نوع سوم
 رای و مشاوره است و آنمندی در شیخین فقط موجود است مصرعه الرای قبل شجاعة الشجعان
 دیگر در وقت خلافت نبوت و آن امریست مخصوص شیخین در زمان حضرت مرتضی فتح شهری
 واقع نشد و امری ظاهر که بان نصر سلیمان و کتبت مشرکین متحقق شود صورت گرفت و آنکه سبب
 فضیلت باید که بوجبی واقع شود که بنای اتفاق صحابه باشد منع نمیتواند شد زیرا که حق تعالی
 اجمالا و تفصیلا پیغامبر خود را بان مطلع ساخته بود و از آنحضرت صلی الله علیه و سلم صحابه از اهل حقند

و دانستند که کارها عجیب تقدیر شده است که بر دست شیخین واقع خواهد شد و از زمین جهت افضل امت
 بودند چنانکه عبدالمدین عمر گفته است کنا اصحاب رسول الصلوات علیہم و سلم خیر اصحابه فقول ابو بکر ثم
 عمر ثم عثمان و این مجتث اصلا محل تعجب نیست چون حدیث وزین و تعلق بعض ایشان بعض غیر این
 در مجلس آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مذکور شد و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آنرا تصدیق کردند و نوبت چندین
 رویا در باب شیخین دیدند و اصحاب را خبر دادند بعد استماع این احادیث صحابه چو توقف کنند در آنکه امور
 عظیمه از ایشان واقع شدنی است و ایشان را در امت شانی عظیم بودنی است پس بنا بر همان معلومات
 حق خود صدیق را برای خلافت اختیار کردند و خلافت او منج ثمرات خیر شد سوال اگر گوی که با اختیار
 کردن صدیق بحجت امامت صلوة بر سایر حاضرین استدلال کرده بر افضلیت او و تحمل که حضرت
 مرتضی در آن مجمع نباشد تا افضلیت نسبت او متحقق شود و تحمل که اختیار او در امامت بحجت سن
 یا سبب تالیف امر جماعت و مانند آن باشد نه از جهت فضل کلی که بحجت ما در آن است و امکان
 دارد که در حدیث سید اکھول اهل البیت عام مخصوص باشد بر تفضی و در حدیث انک یا ابابکر اول من یرحل البیت
 من امتی مرد غیر اهل بیت باشند یا غیر حضرت مرتضی بخصوصه و در قول مرتضی خیر بقرۃ الامت ابو بکر ثم
 عمر مرد غیر مرتضی باشند زیرا که مرتضی بمنزل ذات آنحضرت بود صلی اللہ علیہ وسلم و هر چند لفظ امت
 بحسب حقیقت شامل حضرت مرتضی است اما چون بقره فضیلت مخصوص است میتوان تخصیص
 کرد چنانکه در بسیاری از مواضع استعمال فرود قوی را در عموماً داخل نمیکند جواب گوئیم ما اقتصرت
 امامت استدلال نکرده ایم بر افضلیت بلا واسطه بلکه ازین قصه فقهای صحابه مثل حضرت فاروق
 و حضرت مرتضی و ابو عبیده و ابن مسعود و جمعی غیر از انصار استدلال کردند بجلالت و استخلاف
 که در وقت خلافت نبوت و عدم مانع از خلافت افضل دلالت میکند بر افضلیت چنانکه در بطحا
 بیان کردیم و حدیث حسن بصری از قیس بن عباد دلالت میکند بر آنکه حضرت مرتضی حاضر بود در آن
 مسعری روئی الحسن البصری عن قیس بن عباد قال قال لی علی بن ابی طالب ان رسول اللہ صلی
 علیہ وسلم مرض لیالی و ایاماً ینادی بالصلوة فقیقول مروا ابابکر صلی بالناس فلما قبض رسول اللہ

صلی اللہ علیہ وسلم نظرت فاذا الصلوۃ علم الاسلام وقوام الدین فرضینا لدنیا نانا من رضی رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم لدنیا فبالبینا ابابکر اخرجه ابو عمر فی الاستیعاب و بجزو احتمال تخصیص عمومات
نیاید کرد و لفظ هو منی و انما منہ در بیج حکمی تخصیص عمومات سنت نکرد مثل نہی ترویج زاید از اربع
و مانند آن پس درین امر چه کند و نیز در اکثر طرق این حدیث الالبیین و المرسلین واقع شده و انمعنی
کالتخصیص است بر آنکه هر که غیر نبی است درین عموم داخل است چه حضرت مرتضی و چه غیر او و بسیار
از طرق خیر بنده الامتہ بران دلالت میکنند کہ ترجیح بر نفس خود قصد کرده عن اسحکم بن حجل قال قال
علی لا یفضلنی احد علی ابی بکر و عمر الا جلدتہ حد المفتری اخرجه ابو عمر فی الاستیعاب و در حدیث سابق
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و ثنی ابو بکر و ثلث عمر ثم احدثا احدانا صریح است در دخول حضرت مرتضی

فصل دوم

شبهات قومی کہ در حدیث ناظرند بطریق و راقیت از دو قسم بیرون نیست یا نیست کہ تشبث
میکند با حدیثی و اناری و اقوالی کہ موہم ط منسرت شیخین است از افضلیت یا نیست کہ تمسک
مینماید با حدیثی و اناری و اقوالی کہ موہم تفضیل حضرت مرتضی است بر شیخین جواب قسم اول اجمالاً
آنست کہ باستقرار معلوم شده کہ در عالم هیچکس نبوده است الا زبان بدگویان در قدح او جاری
شده تا آن حد کہ معتزلہ در فصل انکار عصمت انبیاء بیج پیغامبری را از ابتداء حضرت آدم تا حضرت
پیغامبر صلی اللہ علیہ وسلم نگذاشته اند کہ بوجہ بسیار بمخاصی نسبت نکرده اند و دران باب بیانات
و احادیث تمسک ننموده و همچنین منکرین عصمت ملائکہ انواع قدح در عصمت ایشان ننموده اند
و همچنین در اعجاز قرآن عظیم شبهات بسیار آورده اند چنانکہ بر شناسندگان علم کلام مخفی نیست و آن
زیادت نمیکند الا رفع منسرت پیش اہل تحقیق و اذا استک نقیصتی من ناقص و فی
الشہادۃ لی بانی کامل و پس یکی از وجوہ افضلیت شیخین میتوان دانست کہ این بدگویان با وجود
کمال عناد و تنابہی و احقاد تا این مدت با بجز همین چند شبهہ کہ در باودی رای از ہم سیر نیز دنیا فتر

باشند و نیز باید دانست که شرط امامت اختصار جمیع مسائل نیست بلکه وجود ملکه استنباط بعد از وقت
 کتاب و جمله صالحه از سنت پس اگر در بعضی مواضع اختلافی واقع شود تا تفحص اولی کنند سنائی
 اجتهاد نخواهد بود بلکه گفتم که طریق مشاوره و اجماع اعلیٰ علمی است که در امت متصور گردد و حمل کنند
 تا سبب اجماع شخین بوده اند و سوال و جواب در میان آوردن تا صورت اجماع منعقد گردد و فیصلتی
 است که شخین بآن تفرد نموده اند و تفصیلاً اشاره کردن است بجل آن شبهات پس از آن جمله آنست
 که خدا تعالی میفرماید لایزال عهدی الظالمین و ازینجا فهمیده میشود که ظالمان قابل امامت نیستند
 و ظفار ثلثه در اول کافر بودند و کافر ظالم است پس قابل امامت نبودند و درین شبهه درنگ ساز
 شبهات طرفه غلط باره یافته است زیرا که باتفاق اهل عربیت اطلاق مشتق در وقت اتصاف بمصداق
 حقیقت است و پیش از اتصاف بان مانند اطلاق غم بر عصیر و بعد فقدان اتصاف بان مانند اطلاق
 غم بر نخل مجاز است پس در وقت امامت ایشان ظالم نبودند حقیقه و اگر ازین تحقیق اغراض نظر
 کنیم تصویب بسیار مخصوص عام می تواند شد یا تند الا من تاب و آمن و عمل عملاً صالحاً فاولئک
 سیدل العالمن و احسنهم حسناً و کان الله غفوراً رحیماً و اجماع برین معنی در جمیع احکامی که متفاوت
 بین الکفر و الاسلام باشد ثابت شده و امامت نیز از همان جنس است و از آن جمله آنست که حضرت
 صدیق میراث حضرت فاطمه رضی الله عنها از فدک نداد و تحقیق درین مسئله آنست که حضرت صدیق
 استدلال نمود بحدیث نحن معاشر الانبیاء الازرت و لانورث و ان خبر متواتر است صدیق و
 فاروق و ذبی النورین و سعد و عبد الرحمن بن عوف و عائشه و ابوهریره و غیر ایشان رضی
 عنهم روایت کرده اند و حضرت مرتضی و عباس نیز زیرا که فاروق گفت انشدکما الله تعالی اهل
 تعلمان ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال ذلک قالانعم قد قال ذلک و روایت ششم صحاب
 باجمعی دیگر و رسانید ایشانان مذکور است و در وقت این قصه صحابه جمع بودند و اختلافی در میان
 دران باب واقع نشد پس تخصیص عام کتابیان لازم شد مثل تخصیص غسل حلین بحدیث
 مسح و تخصیص آیه جلد بر جم محسن و اگر بغرض غیر صدیق آن روایت نمیکرد نیز لازم میشد مانند

شافعی پس ظاہر است و اما بحدیبی حنیفه پس از آنجست که انخطاط خیر واحد از رتبه تخصیص نیست
 الا سبب حال اسنادوی و چون صدیق بیواسطه آنرا شنیده باشد چه جای انخطاط است و کلمه ویرث
 که در قصه حضرت داود و سلیمان و حضرت یحیی و زکریا آمده سابق و سیاق آن دلالت میکند بر آنکه مراد
 از این میراث علم و خلافت است قال السد تعالی و ویرث سلیمان داود و قال یا ایها الناس علمنا
 منطق الطیر و اوتینا من کل شیء ان هذا هو الفضل المبین و قال یرثنی یرث من آل یعقوب
 و ظاہر است که حضرت سلیمان در میان نوزده پسر و حضرت یحیی در میان الوف الوف از نبی است
 فخص نمیتواند شد الا بمیراث نبوت و علم و فاروق در باب بنی نضیر و مانند آن تمسک نمود بآیه
 و معقول اما آیت پس خدا تعالی میفرماید قلعد و الرسول الایه بعد از ان فرمود للفقراء المهاجرین
 پس از اینجا دانسته شد که اختصاص رسول بمنزله اختصاص خداست از جهت تصرف ویدنه از
 جهت ملک رقبه و للفقراء قرینه است بران و اما معقول پس بیان نمود که تصرف آنحضرت صلی
 علیه وسلم تصرف مالکانه نبود بلکه مثل تصرف متولی در بیت المال عن مالک بن اوس بن اشدان
 قال ذکر عمر بن الخطاب یو یا النبی فقال ما انا حق بهذا النبی منکم و ما احد منا حق به من احد الایه
 منازلتنا من کتاب الله عزوجل و قسم رسول فالرجل و قدمه و الرجل و بماره و الرجل و عیاله و الرجل
 و حاجته اخرج ابو داود و عنه قال قرأ عمر بن الخطاب ما الصدقات للفقراء و المساکین و العالمین
 حتی بلغ ینبغ حکیم فقال هذا لهؤلاء ثم قرأ و اعلموا انما نعتم من شیء فان لصد خمس و للرسول حتی
 ینبغ و ابن السبیل ثم قال هذا لهؤلاء ثم قرأ ما افار السد علی رسول من اهل القری حتی ینبغ للفقراء
 ثم قرأ و الذین جاوروا من بعدهم ثم قال هذا استوعبت المسلمین عاتمة فلئن عشت فلایاتین
 الراعی و هو بسر و حمیر نصیبه منها لم یعرق فیها جلیبه رواه فی شرح السنه و عنه قال کان فیما احتج
 به عمران قال کانت لرسول السد صلی علیه وسلم ثلث صفایا بنو النضیر و خیر و فدک فاما بنو
 النضیر فكانت حسب النوائبه و اما فدک فكانت حسب الایه و اما خیر فجزایا رسول السد صلی
 علیه وسلم ثلثه اجزا جزین بین المسلمین و جز نفقه لایه فاما فضل عن نفقه الیه جعله بین فقراء

مع صیغه یوزی است
 که عالم است که در این سخن
 خود را نیز نمیشناسد
 و نسبت بیاید

المهاجرین رواه ابو داود ورو عنه قال عمر بن الخطاب وعبد الرحمن بن عوف والزبير وسعد انشدكم
 بالصدقة يا امره تقوم السما والارض بل تعلمون ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا نورث
 ما تركنا صدقة يريد رسول الله صلى الله عليه وسلم نفسه فقال الربيع قد قال ذلك فاقبل عمر من
 علي وعباس فقال انشدكم بالصدقة بل تعلمان ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قد قال ذلك قال
 نعم قد قال ذلك قال عمر فاني احدكم عن هذا الامر ان الصدقة خص رسول الله في هذا الفعي شي لم يعط
 احد غيره ثم قرأ ما افاد الله على رسول الله من قوله قد يرثها فكانت هذه خالصة لرسول الله صلى الله عليه
 وسلم والصدقة اختار يا وونكم ولا استأثر بها عليكم قد اعطاكموه وشبها فكم حتى بقي منها هذا المال فكان
 رسول الله صلى الله عليه وسلم ينفق على اهل بيته من هذا المال ثم ياخذ ما بقي فيجعله في مال الله
 فعمل رسول الله صلى الله عليه وسلم بذلك حيوة انشدكم بالصدقة بل تعلمون ذلك قالوا نعم ثم قال لعلي
 وعباس انشدكم الله تعالى بل تعلمان ذلك قالوا نعم قال عمر ثم توفي النبي صلى الله عليه وسلم
 فقال ابو بكر انا ولي رسول الله صلى الله عليه وسلم فقبضها ابو بكر فعمل فيها بما عمل رسول الله صلى الله
 عليه وسلم والصدقة علم انه فيها صادق بار راشد تابع للحق اخرج البخاري و فاروق مدين مسلمه بوجهي تقرير
 كرد که حضرت مرتضی را با وجود آن همه علم و قوت تقریر مجال بحث نماند و همچنین عباس بانچه و با و
 سن بیان پیام توانست گفت پس این قصه یکی از شواهد فضل شخصین است در اینجا این نکته باید
 است که آنچه پیش صدیق رفیع گردند قصه میراث بود عام در بنی نضیر و متاع خانه پس تمسک به
 من معاشر الانبیاء لانورث و لانورث متبعین بود و قضیه که در پیش فاروق مرفوع گردند قضیه بنی
 نضیر بود پس نتیجه شد استدلال بمنع میراث و عدم ملک رقبه هر دو بحجت همین نکته مختلف شد
 همین در طریق استدلال فتدبراری اشکالی که اینجا وارد میشود است که حضرت فاطمه زهرا با وجود
 و دلیل شرع و نیافتن معارضی چه استاذی شود و حضرت مرتضی و عباس بعد ظهور دلیل
 عدم قدرت بر ابراد واقعی چه اشکایت کنند می باید که اهل سنت و شیعه تفسیریه چه فکر عمل این
 حال بکنند و آنچه بجا طری این بنده میگذرد آنست که انقباض زهر رفسی الله عننا سری جلی بود

و بنی النضیر و سکون
 و تفسیر و در باب
 و تفسیر بنی نضیر

و غیر مقدور و تبرک آنچه واجب شرع است از رد سلام و عیادت و مثل آن نمیشود و شکایت حضرت تفسیر
 و عباس پیش از ظهور دلیل بود لکن امر تفسیر در ایام خلافت خود رد آن نکرد بلکه اثبات آن نمود و اما قصه
 هبیه و گواهی دادن ام ایمن و امام حسن پس باطل محض است بیسم جبار و ایسی بآن صحیح نشده است تعالی
 بر و آن عبت است عن المغیره قال ان عمر بن عبدالعزیز جمع بنی مروان عین تخلف فقال ان
 رسول الله صلی الله علیه وسلم کانت له فک فکان یفوق منها ویعود منها علی صغیر بنی ہاشم و یزوج
 منها ایهم وان فاطمه سالت ان یجعلها لها فابی فکانت کذلک فی حیوة رسول الله صلی الله علیه وسلم
 حتی مضی بسبیلہ فلما ان ولی ابو بکر عمل فیها با عمل رسول الله صلی الله علیه وسلم فی حیوة حتی مضی
 فلما ان ولی عمر بن الخطاب عمل فیها بمثل ما عمل حتی مضی بسبیلہ ثم اقطعها مروان ثم صارت لعمر بن
 عبدالعزیز فرایت امر استعده رسول الله صلی الله علیه وسلم فاطمه لیس لی بحق وانی اشهدکم انی ردودها
 علی ما کانت یعنی علی عهد رسول الله صلی الله علیه وسلم و ابی بکر و عمر و راه ابو داؤد و شیعه غالبه سخن
 میراث دختر در ضیاع پیش ایشان راست نمی نشیند چنانکه کتاب کلینی بران دلالت میکند بلکه
 تخصیص آیت بلا دلیل شرع بر ایشان لازم می آید و این نه یک موضع است که ایشان خلاف
 کتاب میکنند بلکه در چندین جا باین فعل شنیع مرتکب شده اند انخبیثات للخبیثین و از ان جمله است
 که صدیق دست چپ سارق را قطع کرد و این خلاف سنت است باید دانست که اصل این
 قصه در موطان مذکور است و این قصه دلالت میکند بر آنکه آن سارق مقطوع بود یعنی در حال
 سیری او و واجب در مثل این شخص بدهب اکثر است قطع بسیار است و هوندهرب مالک است
 و اسحق و این قصه دلیل ایشان است و حنفیان گفته اند که بعد قطع ید یعنی در حال سیری حسن
 باید کرده قطع و هومروی عن علی اینجا کجا خلاف سنت واقع شد عن مالک عن عبدالرحمن بن قاسم
 عن ابیه ان رجلا من اهل الیمن اقطع الید و الرجل قدم فنزل علی ابی بکر الصدیق فتشکی الیه ان
 عامل الیمن ظلمه و کان یصلی من اللیل فیقول ابو بکر و ابیک مالیک بلیل سارق ثم انهم اقتصد
 حلیا لاسمار بنت عیس امرأة ابی بکر فحبل بطوف معهم و یقول اللهم علیک بمن یتبت اهل البیت

یعنی قلم بر او کشیدند
 و توبه کردند نیست یعنی
 گناهان نازد توبه دلیل
 بران است که در ذریع
 علی بیت بعینه مضای
 در تفسیر یعنی در شب
 قصه کند با سلام

قطع چپ

الصالح فوجدوا الحلی عند ضائع نیر عم ان الاقطع جاره به فاعترف الاقطع او شهد علیه فامر به ابو بکر
 فقطعت يده اليسرى وقال ابو بکر والسد له عاره على نفسه اشد عندى عليه من سرقة قال الامام
 اتفق اهل العلم ان السارق اذا سرق اول مرة يقطع به اليمنى ثم اذا سرق ثانيا يقطع رجله اليسرى
 ثم احتسبوا فيما سرق ثالثا بعد قطع يده ورجله فذهبوا كثر بهم الى انه يقطع يده اليسرى ثم اذا سرق
 رابعا يقطع رجله اليمنى ثم اذا سرق بعده يعزرو بحبس وهو المردى عن ابى بكر وهو قول قتادة واليه
 ذهب مالك والشافعى واسحق بن راهويه وروى عن ابى سلمة عن ابى هريرة ان رسول الله صلى
 عليه وسلم قال فى السارق ان سرق فاقطعوا يده ثم ان سرق فاقطعوا رجله ثم ان سرق فاقطعوا
 يده ثم ان سرق فاقطعوا رجله وذهب قوم الى انه اذا سرق بعد ما قطعت احدى يديه واحدى
 رجليه لم يقطع وحبس يروى عن على وبيه قال الشعبي والنخعى وحماد بن ابى سليمان واليه ذهب
 الاوزاعى وحمد واصحاب الراى رواه فى شرح السنة بلکہ اگر لقبوا عد ترجیح متوجه شویم قول صدیق ارجح
 وادق است بکتاب زير که حق تعالى میفرماید السارق والسارقة فاقطعوا ايديهما و بعد از آنکه مقطوع
 اليمنى باشد اسم سارق بر وی منطبق است پس حکم قطع يد بروى جاری باشد و يسرى متعين
 است در حق وی و این را در قطع رجل يسرى بجهت اجماع ترک کردیم و در غیر این صورت واجب
 باشد عمل بر آیت و آنرا جوانی نیست از کتاب و سنت و استحسان عقلى که انى لا یتحى من العذران
 لا يكون له يد ياكل منها ويستغنى منها و در مقابل ظاهر آیت نمیتواند شد پس ظاهر که اجتهاد صدیق اقوى
 و ارجح است و عمل جمهور بر همان است و من شجرهم از مسلمانان که چرا اطالت کرده اند در ابدرا احتمالات
 و ايراد منوع با وجود ظهور حق در روایت قصه و معرفت مذاهيب فقها و از انجمله آنست که صدیق در
 معرفت ميراث جده توقف کرد تا آنکه مغیره بن شعبه و محمد بن مسلمه خبر داد بايد و آنست که شيخین در
 مسأله که واقع ميشد تفحص احاديث میگردند و اگر نمى يافتند مشاورت میفرمودند تا آنکه اجماع مستعد
 ميشد و این اصل است از اصول دين و یکی از مناقب علم شيخین است که ایشان بان متفق بودند
 چه بلا جور است که این منقبت را در باب مطاعن ذکر کنند عجبا هو لا را این ذهاب عقولهم و از انجمله آنست

قصص مالک

که صدیق از استیفاء قصاص مالک بن نویره توقف کرد باید دانست که اهل تاریخ درین قصه مختلف اند
 جمعی نقل کرده اند که مالک بن نویره مرتد شده بود و جمعی نقل کرده اند که مرتد نبود اما خالد بعضی کلمات
 از وی شنیده بود و حکم بکفر او کرد با جمله در در اقصا از خالد اتفاق دارند از جهت ارتداد و یا از جهت
 شبهه ارتداد فی الاستیعاب و امره ای خالد ابو بکر صدیق علی الجیوش فتح المد علیہ الیمامة و غیره
 و قتل علی یدیه اکثر اهل الردة منم سلیمه و مالک بن نویره و قد اختلف فی حال مالک بن نویره قبیل
 انه قتل مسلما نظن ظننه به و کلام سعه منه و انکر علیه بوقتا در قتله و خالفه فی ذلک و اقسام ان یقال
 تحت رایتہ ابد او قبیل قتل کافر و خبره بذلک بطول ذکره انتهى با جمله حضرت صدیق را در در قصاص
 از خالد اسوة حسنة است بر رسول الله صلی الله علیه وسلم در قصه صبا ناصبانا و این مسئله اجتهادیه است
 که علماء در آن مختلف شدند و صدیق بحسب جهاد خود کار فرمود و همچنین است وظیفه خلیفه چون با جهاد
 فقهای دیگر مخالف شود و اگر این توقف قارح باشد در صدیق توقف حضرت مرتضی از استیفاء قصاص
 حضرت ذی النورین بطریق اولی قارح باشد زیرا که هیچ موجب قتل ذی النورین متحقق نبود و نه
 متوهم فما هو بواجبم هناك هو بعینه جو ابنا هسنا و از آنجمله است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم صدیق را
 گاهی بر امری از امور مسلمین متولی ساخت و چون برای رسانیدن پیغام برزده فرستادند حکم الهی
 نازل شد که عزل کرده حضرت مرتضی را بجای او فرستد پس لائق خلافت نباشد باید دانست که درین
 مقاله طرفة غلطها رفته است مثل این مقاله نیست الا مثل شخصی که گفته بود که حسن و حسین هر
 پسر معاویه قوله گاهی بر امری از امور مسلمین متولی ساخت باطل است در سریه نبی خزانه امیر
 شکر ساختند عن سلمة بن الاکوع قال امر رسول الله صلی الله علیه وسلم ابا بکر فغزونا ناسا من نبی فزنا
 فلما دوننا من الماء امرنا ابو بکر فغزنا فلما صلینا الصبح امرنا ابو بکر فغزنا ^{تفریق ما ختمت به} انبارة الحدیث اخرجها حاکم
 و عنه قال بعث رسول الله صلی الله علیه وسلم ابا بکر الی بعض حصون خيبر فقاتل وجهده ولم یکن فتح
 اخرجها حاکم و عن بريرة قال کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یباخذة الشقیقة فیلبث الیوم
 و الیومین لا یخرج فلما نزل بخيبر اخذة الشقیقة فلم یرج الی الناس و ان ابا بکر اخذ رایت رسول الله

امیر نکران صدیق

Marfat.com

صلی اللہ علیہ وسلم تم ننض فقاتل قتالا شدیداً ثم رجع اخرجہ الحاکم وعن ابی ہریرۃ ان ابابکر الصدیق بعث
فی الحجۃ التی امرہ النبی صلی اللہ علیہ وسلم علیہا قبل حجۃ الوداع یوم النحر فی ربهط یؤذن فی الناس لمن لا
یحج بعد العام مشرک ولا یطوفن بالبیت عریان اخرجہ البخاری ودر غزوہ تبوک عرض لشکر بھارہ الصدوق
مقرر گشتہ ودر جاہای دیگر نیز روایات مستحق شد چنانکہ در کتب مفصلہ مذکور است قولہ چون برای
رسانیدن پیغام بر اوراق باید دانست کہ پنجم صحیح است درین باب آنست کہ صدیق را بڑی المارت
ت فرستاد و از ان ولایت معزول نشد با اتفاق روایات و روایات مختلفہ اند و لایق تبلیغ برات دلالت اکثر حدیث آنست
کہ آن نیز و الصدوق بود و ارسال مرتضی بہت آن شد کہ عرب در صل و عقد صلح تا وقتہ کہ کسی از اہل بیت و ائمہ نمیشد
اعتقاد نمیکردند پس امر برین امر نیز صدیق بود و در صحیحین ذمہ یاد و بعض روایات دلالت میکند کہ حضرت مرتضی
درین امر مستقل بود و انیمہ معلل و ضعیف اند و بر تقدیر تسلیم حاصل سوال آنست کہ ارسال حضرت مرتضی
برای تبلیغ برات با وجود کفایت صدیق چرا شد و حاصل جواب آنکہ برای موافقت عادت عرب
کرہ شد عن ابی ہریرۃ قال بعثنی ابو بکر فی تکلیف الحجۃ فی الموزنین بعثتم یوم النحر یؤذنون یعنی الا لا یحج بعد
العام مشرک ولا یطوف بالبیت عریان ثم اردف النبی صلی اللہ علیہ وسلم علی بن ابی طالب فامرہ
ان یؤذن بعبادۃ قال ابو ہریرۃ فان من من علی فی اہل منی یوم النحر بعبادۃ وان لا یحج بعد العام
مشرک ولا یطوف بالبیت عریان الا الذی عاہدتم من المشرکین اخرجہ البخاری و عن ابن عباس
قال بعث النبی صلی اللہ علیہ وسلم ابابکر و امرہ ان ینادی بہولاء الکلمات ثم اتبعہ علیاً فیما ابو بکر
فی بعض الظہون انہ سمع رفاہا ناقہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم القصوی فخرج ابو بکر فز عاقظن
انہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فاذا علی فذبح الیہ کتاب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و امر علیاً
ان ینادی بہولاء الکلمات فانطلقا فحاجا فقام علی ایام التشریق فنادی ذمتہ اللہ و رسولہ بریتہ
من کل مشرک فسجوا فی الارض ارجہ اشہر و للبحرین بعد العام مشرک ولا یطوفن بالبیت عریان
و لایدخل البیت الا من و کان علی ینادی بہا فاذا ہی قام ابو بکر فنادی بہا اخرجہ الترمذی
و اخرج الحاکم نحوہ الیما قال فکان علی ینادی بہا فاذا ہی قام ابو ہریرۃ فنادی و عن اسل

بابن مالک قال بعث النبی صلی اللہ علیہ وسلم بسیرۃ مع ابی بکر ثم دعاه فقال لا یبغی الاحد ان ینسخ هذا
 رجل من اہلی فدعا علیا فاعطاه ایاہ اخرجه الترمذی وعن جمیع بن عمیر عن عبد اللہ بن عمران سول
 اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بعث ابابکر وعمر بسیرۃ الی اہل مکة فانطلقا فاذا ہما براكب فقالا من ہذا قال
 انا علی قال واللہ ما علمت الاخیر فاخذ علی الكتاب فذہب بہ ورجع ابو بکر وعمر الی المونینہ فقالا لانا
 یارسول اللہ فقال مالکما الاخیر ولكن قیل لی انہ لا ینسخ عنک الا انت اورجل منک اخرجه اسحاق
 وقال ہذا حدیث شاذ وامل فیہ علی جمیع بن عمیر وبعده علی اسحق بن بشر ولسانی بطریق متعددہ
 صفت اقامت حج وخطبایام حج کہ از صدیق بظہور آمدہ مفصل بیان کردہ است قولہ پس لائق
 خلافت نباشد باید دانست کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم خود تصریح فرمودہ اند بانکہ قلت بعث
 شیخین بر سر ایام علل بعثتی است کہ فضل ایشان را دو برابر سایرین از حدیث بن ایمان قال سمعت
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول لقد بعثت ان البعث الی الآفاق رجالا یعلمون الناس السنن
 والقرائن کما بعث عیسی بن مریم انحرین قیل لہ فاین انت عن ابی بکر وعمر قال انہ لا غنی لی
 عنہما انتما من الدین کا سمع والبصر اخرجه اسحاقم وعن ابی اروے الدوسے قال کنت
 حیاث عند النبی صلی اللہ علیہ وسلم فاطلع ابو بکر وعمر فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لکم اللہ
 الذی ایدئہ بہا اخرجه اسحاقم واین حکایت مشابہہ است کہ رسم و عادت خلفا جاری شدہ کہ وزیر را
 کبار العمل نمیفرستند و بر سر ایامیر غیسا ز نذریر کہ کاری عظیم تراز عمل و بعثت با ایشان حوالہ شدہ
 است و نیز این حکایت مشابہہ است کہ از محمد بن الحنفیہ سوال کردند کہ پند بزرگوار تو درود ببار
 کلامی فرماید و حسنین را نمیفرماید مشار این صیبت گفت حسنین دو دو لاد پند من نبیند و چشم
 در بدن انسان تا کار از دست و پاسر انجام یابد چشم را چو رنج باید داد و از آنجملہ است کہ آنحضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم عمرو بن العاص را بر شیخین امیر ساخت و اسامہ را بر فاروق و اگر ایشان
 افضل است بیو و ند غیر ایشان را بر ایشان امیر ساخت باید دانست کہ تا امیر خاص دلالت
 نمیکند بر فضل کلی زیرا کہ اعتماد آن بر مصلحت خاصہ است کہ در بیان کار مخصوص باشد و جائز است

از اسحاق
 کہ
 ۱

شخصی دهان کلید و بهتر آید ز کارهای دیگر مثل تولیت عمرو بن العاص یا تسلیت شخصی خاص مقصود
 مثل تسلیت ساسانه بعد موت پدر او و آنحضرت صلی الله علیه وسلم خود تصریح فرمود بانکه اختیار عمر و
 العاص ز جهت اجمیت او بود عن عمرو بن العاص ان النبی صلی الله علیه وسلم بعثت علی حبش فقات
 ما مثل قال فاتیة فقلت ای الناس احب الیک قال عائشة قلت من الرجال قال ابوی
 ثم من قال عمر فقد رجالا فسکت مخافة ان یعبثنی فی آخرهم و تحقیق درین باب آنست که
 حضرت صلی الله علیه وسلم مرلی ظاهر و باطن بودند پس همچنانکه استخلاف شیخین مقصود بود و آن نیز
 بواسطه آنست که شیخین را در بونه ریاضت اندازند تا مثل ذهاب خالص برآیند بمثل آنکه در کتب
 کلمات مشایخ صوفیه خوانده باشی که ایشان خلفا خود را که تمام مهت در تربیت آنها مقصود است اند
 و در از هر کس در بونه ریاضت می انداختند و اینمعنی مشابه آنست که چون حضرت سر قرضی در غزوه
 در حینا بتقدیم رسانید و مظنه آن شد که عجمی بخاطرش راه یابد فرمود قال ابن اسحق فلما انتهى
 الی الله صلی الله علیه وسلم الی اهل البیت سیفه انبته فاطم رضی الله عنها فقال غسلی من ہادسه یا بنتی فوالله
 صدقتی الیوم و ناولما علی بن ابی طالب سیفه فقال و هذا فاعسلی عنه و مره فوالله لقد صدقتی
 یوم فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم لمن کنت صدقت القتال لقد صدق معک سهل بن
 عرف و ابوی و جانه اخری فی السیره و چون در ضمیر سعد بن ابی وقاص عجمی مشاهده فرمود و حالجه کرد
 را عن مصعب بن سعد قال رای سعدان را فصلی علی من دونہ فقال رسول الله صلی الله علیه
 وسلم بل تصدقون و ترزقون الا نضعفوا کم اخرجہ البخاری و صدیق را از مقابلہ ظالمان بمثل آنچه
 میکنند نمی فرمود عن ابی ہریرة ان رجلا شتم ابابکر و النبی صلی الله علیه وسلم جالس یتعجب فبسم
 ما اکثر و علیه بعض قوله فغضب النبی صلی الله علیه وسلم و قام فلقمقه ابوبکر و قال یا رسول الله کلان
 تمنی و انت جالس فلما ردوت علیه بعض قوله غضبت و قمت قال کان معک ملک یرد
 یرہ فا اردوت علیه و وقع الشیطان ثم قال یا ابابکر ثلاث کلمن حق یا من عبد ظلم بظلمة فیعضو
 بها لیس عزوجل الا امر الله بانصره و ما فتح رجل باب عطیة یرید بها صلة الا زاد الله بها کثرة و ما فتح

درین باب شیخین مقصود
 است و آنست که
 در کتب کلمات
 مشایخ صوفیه
 خوانده باشی

رجل باب مسئله یرید بہا کثرتہ الازوالہ بہا قلہ رواہ احمد وعن عائشہ قالت مرّ النبی صلی اللہ علیہ
 وسلم ابی بکر و بولیعن بعض رقیقہ فانقبت الیہ فقال لعائین و صدیقین کلا ورب الکعبہ فاعتق
 ابو بکر یومئذ بعض رقیقہ ثم جا الی النبی صلی اللہ علیہ وسلم فقال لا اعود اخرجہ البیت فی شعب الایمان
 و یکی از فوائد این امر آنست کہ ایشان مطلع شوند بر ماجریات لشکر با امیر خود و آئند حال سبزی
 حسب حال او نمایند چنانکہ در کتب تاریخ یافته میشود کہ ہر کہ از بادشاہان غم لشکر و سیاد بحق یقین
 چشیدہ باشد تربیت ایشان با حسن وجه میتواند کرد و اینجا فائدہ ما مستحق شدیدی آنکہ فاروق
 از تاسیر اسامہ استنکاف نکرد مانند آنکہ جعفر بن ابی طالب از تاسیر زید استنکاف نمود و این معنی
 شایع فساد تام او از حظوظ نفس او شد و دم آنکہ فاروق را با عمر و بن العاص در بعض مسائل
 مناقشہ افتاد و صدیق ارشاد فرمود بتسلیم و ترک مناقشہ و انیمضی سبب حجان صدیق شد و
 آنکہ حضرت شیخین در ایام خلافت خویش لشکر و امر را بوجہی میداشتند کہ نظامی بہتر از ان متصور
 چون این سبق از حضرت پیغمبر یاد گرفته بودند و از انجا آنست کہ بعض محدثین ذکر کرده اند کہ در
 اختلاف نصی موجود نبود و الا اصحاب در وقت بیعت صدیق بر اجتناب اقدام نمیکردند بلکہ همان
 نص ذکرینمودند قال النووی فی شرح مسلم فی حدیث عائشہ لو کان النبی صلی اللہ علیہ وسلم
 مستخفا لا استخلف ابابکر حدیث فیہ دلالت لایل السنۃ ان خلافتہ الی بکر لیسبت بنص سن النبی
 صلی اللہ علیہ وسلم علی خلافتہ صریحا بل اجتمعت اصحابہ علی عقد خلافتہ و تقدیمہ بفضیلتہ و لو
 کان ہناک نص علیہ او علی غیرہ لم تقع المنازعة من الانصار و غیرہم اولاد و لکن حاکم النص
 مامعہ و لرجعوا الیہ و لکن تنازعوا اولاد و لم یکن ہناک نص ثم اتفقوا علی ابی بکر و استقر الامر
 و اما ما یدعیہ الشیعہ من النص علی علی و الوصیۃ لہ فباطل لا اصل لہ باتفاق المسلمین و بالاتفاق
 علی بطلان دعواہم من زین علی و اول من کذبہم علی لقولہ ما عندنا الا ما فی ہذہ الصحیفۃ الحدیث
 و لو کان عنده نص لذکرہ و لم یقل انه ذکرہ فی یوم من الایام و لان احد ذکرہ و المد اعلم و اما
 قولہ صلی اللہ علیہ وسلم فی الحدیث الذی بعدہ للمرأة عین قالت یا رسول اللہ اری ان جنت

بجود نص

فلم اجدک قال فان لم تجدنی فاستق ابا بکر فلیس فیہ نفس علی خلافتہ وامر بهما بل هو اخبار بالغیب کما
 اعلمه الله تعالی به والله اعلم انتهى باید دانست که صل این اشکال موقوف است بر تمهید مقدمات
 چند مقدمه اولی نزول وحی بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم بانواع مختلفه بود قال الله تعالی وما کان
 لیشرن یکلم الله الا وحیا اذ من وراء حجاب او برسل رسولا فیوحی باذنه ما یشاء وقال رسول الله
 صلی الله علیه وسلم حیاتی یعنی مثل صلصلة البحرس وهو اشده علی فیفصم عنی وقد وعیت عنیه قال
 واحیاتی مثل علی الملك رجلا فیکلمنی فاعنی ما یتقول قالت عائشة ولقد رایته ینزل علیه الوحی
 فی الیوم الشدید البرد فیقصم عنده وان حیته لیتفصد عرقا خرجه البخاری وورد روایا الانبیاء و
 واز انواع وحی یکی فرست صادق است چنانکه در قصه حدیبیه آمده است ما خلأت القصور ویا ذ
 لها نخلق ولكن حبسها حابس القیبل والله لا یسألونی خطة لعظیمون فیها حرمان الله الا فعلت ذلک
 وچنانکه حصول یقین باین انواع مفوض بشارع است پس چون شارع اخبار فرماید بانکه هر زب
 از انواع وحی چنان و چنین یقین حاصل شده است بهما لوقف در قبول ادعایه لاعتقاد
 ولا عملا بچنان اتمیان را نقیض آنکه فلان حکم چادر قرآن مذکور شد و فلان حکم چادر کور شد
 وچرا از جهت روایا و فرست یقین بان حاصل شد ممکن نیست و در نیتقام بجز تفویض بشارع
 و انقیاد و ادچاره نه پس نمیتوان گفت که چه مسائل صوم در قرآن مذکور شد و چه مسائل صلوة
 که حاجت بآن بیشتر است در قرآن مذکور شد و نتوان گفت که چه آنحضرت صلی الله علیه وسلم سیار قیام
 رمضان ترسیدند که فرض شود و در صلوة عید و کسوف نه ترسیدند و نتوان گفت در فلان امر چه
 جبرئیل مثل شده خبر داد و فلان امر چه بر رویا سنکشف گشت الی غیر ذلک من الشکوک والشبهات
 پس اگر کسی بگوید که در قرآن عظیم نام حضرت صدیق و فاروق چرا تبیین مذکور شد و چه انفرمودند و
 ابا بکر و عمر استغفما یا بگوید که چرا این مجمل را بر رویا آنحضرت صلی الله علیه وسلم سنکشف گردانیدند بوحی
 تسلو در قرآن یا به مثل جبرئیل برریش او باید خندید و یکی از علامات جهل و جمق او باید دانست
 مقدمه ثانیه شارع را در تبلیغ وحی بقوم خود طرق مختلفه است اگر قرآن مرقوم خود تلاوت فرمایند

صلصلة البحرس
 حیاتی یعنی
 مثل صلصلة
 البحرس
 وهو اشده
 علی فیفصم
 عنی
 و قد وعیت
 عنیه
 قال
 واحیاتی
 مثل علی
 الملك
 رجلا
 فیکلمنی
 فاعنی
 ما یتقول
 قالت
 عائشة
 ولقد رایته
 ینزل
 علیه
 الوحی
 فی الیوم
 الشدید
 البرد
 فیقصم
 عنده
 وان حیته
 لیتفصد
 عرقا
 خرجه
 البخاری
 وورد
 روایا
 الانبیاء
 و
 واز
 انواع
 وحی
 یکی
 فرست
 صادق
 است
 چنانکه
 در
 قصه
 حدیبیه
 آمده
 است
 ما
 خلأت
 القصور
 ویا
 ذ
 لها
 نخلق
 ولكن
 حبسها
 حابس
 القیبل
 والله
 لا
 یسألونی
 خطة
 لعظیمون
 فیها
 حرمان
 الله
 الا
 فعلت
 ذلک
 وچنانکه
 حصول
 یقین
 باین
 انواع
 مفوض
 بشارع
 است
 پس
 چون
 شارع
 اخبار
 فرماید
 بانکه
 هر
 زب
 از
 انواع
 وحی
 چنان
 و
 چنین
 یقین
 حاصل
 شده
 است
 بهما
 لوقف
 در
 قبول
 ادعایه
 لاعتقاد
 ولا
 عملا
 بچنان
 اتمیان
 را
 نقیض
 آنکه
 فلان
 حکم
 چادر
 قرآن
 مذکور
 شد
 و
 فلان
 حکم
 چادر
 کور
 شد
 وچرا
 از
 جهت
 روایا
 و
 فرست
 یقین
 بان
 حاصل
 شد
 ممکن
 نیست
 و
 در
 نیتقام
 بجز
 تفویض
 بشارع
 و
 انقیاد
 و
 ادچاره
 نه
 پس
 نمیتوان
 گفت
 که
 چه
 مسائل
 صوم
 در
 قرآن
 مذکور
 شد
 و
 چه
 مسائل
 صلوة
 که
 حاجت
 بآن
 بیشتر
 است
 در
 قرآن
 مذکور
 شد
 و
 نتوان
 گفت
 که
 چه
 آنحضرت
 صلی
 الله
 علیه
 وسلم
 سیار
 قیام
 رمضان
 ترسیدند
 که
 فرض
 شود
 و
 در
 صلوة
 عید
 و
 کسوف
 نه
 ترسیدند
 و
 نتوان
 گفت
 در
 فلان
 امر
 چه
 جبرئیل
 مثل
 شده
 خبر
 داد
 و
 فلان
 امر
 چه
 بر
 رویا
 سنکشف
 گشت
 الی
 غیر
 ذلک
 من
 الشکوک
 و
 الشبهات
 پس
 اگر
 کسی
 بگوید
 که
 در
 قرآن
 عظیم
 نام
 حضرت
 صدیق
 و
 فاروق
 چرا
 تبیین
 مذکور
 شد
 و
 چه
 انفرمودند
 و
 ابا
 بکر
 و
 عمر
 استغفما
 یا
 بگوید
 که
 چرا
 این
 مجمل
 را
 بر
 رویا
 آنحضرت
 صلی
 الله
 علیه
 وسلم
 سنکشف
 گردانیدند
 بوحی
 تسلو
 در
 قرآن
 یا
 به
 مثل
 جبرئیل
 برریش
 او
 باید
 خندید
 و
 یکی
 از
 علامات
 جهل
 و
 جمق
 او
 باید
 دانست
 مقدمه
 ثانیه
 شارع
 را
 در
 تبلیغ
 وحی
 بقوم
 خود
 طرق
 مختلفه
 است
 اگر
 قرآن
 مرقوم
 خود
 تلاوت
 فرمایند

وچنانکه حصول یقین باین انواع مفوض بشارع است پس چون شارع اخبار فرماید بانکه هر زب

و آن نص یا ظاهر باشد در چیزی آن نیز تبلیغ است و اگر در سنت چیزی مذکور فرماید آن نیز تبلیغ است
 و اگر ایجاب و تحریم را بصیغه امری ادا فرماید یا بدعا و عن رحم المدمن فعل کذا و کذا و عن المدمن
 فعل کذا و کذا آنهم انواع تبلیغ است و دست تقیث امتیلان از ترجیح بعضی انواع تبلیغ بر بعضی کوتاه
 است پس اگر کسی گوید چه آنحضرت صلی الله علیه و سلم خلافت خلفا را بنکر منامات بیان فرموده بصیغه
 و جواب که بحسب علیکم آنست خلفوا یا بکر و عمر و یاکوید چه در قرآن مجمل مذکور شد و در سنت مفصل این
 شخص قابل آنست که سیلی چند بر گردنش زنند نه آنکه متعرض جواب و شوند مقدمه ثالثه یکی
 از انواع تبلیغ اخبار است چیزی یا اقامت قرآن بر کمال رضایا که استبان مثلا گویند که دینی است
 چنان و چنان واقع شد با کمال تحسین و تنویر شان آن فعل یا تمام تقبیح و انکار بران پس این اخبار
 مراد صیغه امر و نهی باشد در افاده ایجاب چنانکه حضرت عیسی علیه السلام بشارت دادند به پیغمبری
 کذا و کذا که اسم واحد باشد و همین اخبار بعینه ایجاب بیان با ایشان شد و بان مکلف شدند و تبرک
 آن نافذ و آنحضرت صلی الله علیه و سلم اخبار فرمودند بنزول حضرت عیسی علیه السلام و ظهور مهدی
 و آن اخبار بعینه ایجاب قبول ایشان شد و اخبار کردند بدجال و اقامت نمودند ملائک کذبا و
 پس آن اخبار بعینه تحریم متابعت او شد و نظیر آنکه اخبار بمنزله امر و نهی میشود در شرح بسیار است
 از انجمله سن اخلاق الانبیار و الملائکه و المؤمنین کذا و کذا امر است بان چیزی با ایجاب اوند با و من
 افعال الشیاطین و اخلاق المنافقین کذا و کذا نهی است از آن تحریم یا او کراهت یا گویند ریت فی الجنت
 من فعل کذا و ریت فی النار من فعل کذا یا گویند فعل رجل کذا و کذا انفق و فعل رجل کذا و کذا اغتد
 الی غیر ذلک سن الا مشله و یکی از انواع تبلیغ اقتضای نص است حکمی را و مثال اقتضای آنست که اگر
 گویند فلان شخص از او کرد بلال را پس این کلمه دلالت میکند بر آنکه بلال عبدا بود و همچنین اگر گویند
 این شخص را حاکم ساختیم بر شما پس این کلمه دلالت میکند بر آنکه واجب است بر شما قبول احکام
 او پس خدا تعالی وقتی که وعده داد مسلمانان را بانکه جمعی را از ایشان خلیفه سازد و در منامات واضح
 اگر و ایند که مراد ازین بهم شخصین اند و اینهمه با کمال ائمتان و نهایت تحسین واجب شد خلافت

ایشان چنانکه بشارت حضرت عیسی واجب گردانید ایمان را با آنحضرت صلی الله علیه و سلم بخلاف اخبار
 باحوال ملوک جبار که متصرفان است باظهار قبایح ایشان و آنرا در حساب مصائب این است شمرده
 اند و وقتی که آنحضرت صلی الله علیه و سلم فرمود علیکم بسنتی و سنته الخلفاء الراشدين من بعدی
 باز تفسیر فرمودند که مراد شیعین اند این امر فرد با تابع ایشان نص و استخلاف ایشان شد اقتضای
 و وقتی که فرمودند لا ادری ما بقاری فیکم فاقموا بالذین من بعدی الی بکر و عمر طلب اقتدای بعض حد
 معلوم شد و استخلاف ایشان بمقتضای نص و این نیز تبیینی است مقدمه را بعد فرق است
 در بیان نص بر صحت استخلاف در رضا بان و تصریح بانکه موافق مرضی الهی است و بوجوبی واقع
 خواهد شد که می باید ویشاید و در عقد استخلاف بالفعل و دلیل این فرق آنست که گاهی یکی را از
 دیگری متفرق میشود مثلاً حضرت عیسی چون بشارت آنحضرت صلی الله علیه و سلم دادند آن نص شد
 بر صحت نبوت ایشان در استنباط ایشان شد بالفعل و چون آنحضرت صلی الله علیه و سلم اخبار کردند
 بخلاف مهدی آن نص شد در صحت خلافت مهدی نه استخلاف وی بالفعل همچنین اگر مردم
 جمع شویم بر بیت شخصی که مفضول باشد یا فاقه اکثر و در آن عقد خلافت باشد نه تصریح بانکه
 اختلاف مرضی است و بروحی که میبایست واقع شد و غرض نووی و جمعی که باین قول قائل شده
 اند آنست که این احادیث دلالت میکند بر صحت استخلاف در وقت آن نه عقد خلافت بالفعل
 بلکه عقد باجماع بود و غرض ایشان آنست که دلالت بر صحت استخلاف نمیکند کیف لا و اگر این
 نصوص بر صحت استخلاف دلالت نکند اخبار حضرت عیسی نیز دلالت نکند بر وجوب انقیاد حضرت
 پیغمبر صلی الله علیه و سلم و بان محبت قائم نشود بر نصاری و ما میگوییم این نص است بر صحت
 استخلاف ایشان بعبارت خود و معین استخلاف ایشان است بمقتضای نص پس محل اختلاف
 همین نکته واقع شد و قدری که بان تفضیل شیعین ثابت کرده شود متفق علیه است مقدمه
 خامسه اهل ملت متفق اند بر آنکه نص شارع یکی از وجه استخلاف است و نص متحقق میشود بکسب
 دو نص که یکی بهم باشد و یکی مفسر و یکی واقع شود باسم مطلق در عنوان موضوع و یکی باسم

مطلق در عنوان محمول مثل وعد اللہ الذین استنوا منکم بہم است و در یاد آنحضرت کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ
وسلم بر قلب و لو کشیدند و بعد آنحضرت حضرت صدیق و بعد صدیق فاروق مفسر و مجموع نص شد و در
استخلاف شیخین و مثلاً اقتدا بالذین من بعدی الی بکر و عمر اینجا عنوان خلافت مقتدائتہ واقع شد
و اسم شیخین مشخص نمودند و در حدیث علیکم بسنتی و سنتہ اخلافہ الراشدین من بعدی ذکر خلافت
بتعین واقع شد و ذکر شیخین بعنوان عام و علی ہذا القیاس نصوص بسیار است کہ دلالت میکنند
عند الاجتماع بر استخلاف شیخین پس اگر سائلی بگوید کہ استخلاف باین قدر متحقق نمیشود بگوئیم چرا این
حکم ممتاز نشد از احکام دیگر و اگر گوید کہ حکمت در آن چیست کہ در یک نص با اسم معین در جانب
موضوع و محمول تصریح نکردند حوالہ کنیم بر مقدمہ تبلیغ مقدمہ سادہ جماع را کہ اصل تالیف قرار
داده اند از اصول اربعہ با وجود آنکہ جماع منعقد نمیشود الا بعد قیام دلیل از کتاب و سنت و قیاس
برای دو فائدہ است یکی آنکہ بسبب جماع مسئلہ قطعی میشود و اگر جماع نمیشود بسیار است کہ قطعی نباشد
مثلاً صورتی کہ مستند جماع اینجا خبر واحد یا قیاس باشد دیگر آنکہ غالباً چون بجهتین بر مسئلہ جماع کردند
ماخذ فراموش میسازند و داعیہ نقل ماخذ فائز میگردد بجهت کفایت جماع از آن لہذا در اکثر مسائل
اجماعیہ ماخذ آنها چنانکہ میباید و میساید منقول نیست پس اصحاب فقہ مضطرب شدند با ثبات اصل
ثالث پس چون صحابہ در وقت استخلاف صدیق سہریکی نصی کہ با او بود آورد چنانکہ محفوظ است
کہ صدیق نبض الامتہ من قریش انصار را صرف کرد از خلافت و در خصوصیت ایراد این حدیث نیست
کہ سعد بن عبادہ نیز این حدیث را از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم شنیده بود پس صدیق او را بہمان
حدیث بیاورد اما قمع باشد شبہ او را واقع باشد شعب انصار را دانمغنی از روایت احمد مفہوم میشود
و حضرت فاروق بسوالی حضرت صدیق استدلال کرد و حضرت مرتضی و ابو عبیدہ و ابن مسعود تقدیم
او در امامت صلوة با بجلہ سہریکی از جہتین حاضرین را ہی مسلوک داشته و لیلی قائم نمود کہ ہمہ
مجمع اند و اصل دلالت و جاز است کہ نبض حدیث روید غیر آن نیز استدلال کرده باشند با سبب
استغنائان تفصیل از جهت انعقاد جماع و محلال اختلاف رواہ جماع ہم آن اول را تصریح کردند

در جای دیگر و تقریبات دیگر روایت آن نمودند و جائز است که چون بیعت اول بار فلتة واقع شده
 بمسئمی که حاضر بودند سهل گردند از ذکر آن و لامل و بعضی توفیق ربانی و الهام رحمانی امضای آن
 عزیمت نمودند و در وقت بیعت ثانیة آنهمه دلائل بخاطر ایشان رسید و لیکن بتقریر آن حاجت
 نیفتاد و جائز است که اعتقاد و فضیلت شیخین پیش ایشان محقق شده باشد چنانکه این عمر فرموده است
 کنا صحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم نخییرا بابر و عمر و عثمان و ماخذین اعتقاد و نصوص بسیار باشد
 که در مجالس متعدد از آنحضرت صلی الله علیه وسلم شنیده باشند و در وقت اعتقاد و خلافت بهمان
 اعتقاد ماخذ از دلائل اکتفا نمودند و در همان معتقد بنا فرمودند کما قال المر تفضی و تعلم ان الحق بهذا
 الامر باجماع در نیصورت با عدم ایراد نص مقتضی عدم وجود آن میشود و جائز است که چون اکثر دلائل
 خلافت مرکب اند از دلائل در یکی احد الظرفین من القضیه مبهم است و در دیگری مفصل نوعی از
 تامل ضرور بود و بسبب مناقشه انصار و حزن جان فرسای واقعه آنحضرت صلی الله علیه وسلم قادر نشدند
 بر تامل پس خدا تعالی متکفل امر خلافت شد و ناگهان بخاطر ایشان استخلاف صدیق الهام فرمود و
 آن معنی را بغير غرر و ذل دلیل سر انجام نمود تا وعده یابی الله و المؤمنون غیر املی بکبر است شود
 و بعد از آن آنهمه دلائل دانستند و شکر الهی بر موافقت واقعه با آنچه مطلوب بود و اگر داند و جائز است
 که چون یکی نصی ازین نصوص میدانست نه نص دیگر را و آن دیگر نص دیگر یاد داشت نه این نص
 و نمی دانستند که این نصوص در پیش که باشند و در آنوقت قادر نشدند بر ترکیب نصوص با الهام الهی
 سعی من و تو کار سر انجام یافت یا آن نصوص را دانستند اما در ترکیب آنها و فرود آوردن مطلق بر
 غموضی موجود بود و مستدل ترید که مذاکره در آن شود و علم و لانا سلم در میان آید و در آن فرصتی طلبید
 و در وقت استجمال بود پس انتقال کردند با اوله دیگر و کار را بهمان اوله سهله الحصول تمام نمودند و
 اینهمه استمالات استخراج است از قول فاروق بیتی ابی بکر کانت فلتة و لکن الله و فی شتر با و ایکم
 مثل ابی بکر قاهر میشود و در نیصورت با سکوت صحاب از نصوص مستلزم عدم نصوص میشود
 سابقه لفظ استخلاف و لفظ صحیح نص که در کلام نووی و غیر آن واقع شده محتمل معانی بسیار است

گاهی استخلاف ذکر کنند و مراد از آن استخلاف بهینه معنای در وقت وصیت بولایت عهد باشد و استخلاف
 قریب موت همه اهل حل و عقد را جمع کنند و امر نمایند به بیعت این شخص و گاهی استخلاف ذکر کنند
 و مراد از آن ایجاب استخلاف شخصی و تشریح خلافت او دارد اگر چه در وقت قریب موت نباشد
 و جمع اهل حل و عقد واحد بیعت و مانند آن نبود بلکه مثل سایر احکام شرعی که آنحضرت صلی الله علیه
 و سلم تبلیغ آن فرمودند پس نفی یکی مستلزم نفی دیگری نباشد و این وجه جمع باشد در اقاویل متعارف
 سلف و گاهی لفظ صریح ذکر نمایند و مراد آن باشد که اصلاً محتاج فکر نباشد و نه تبرک کسب نصیحت تطبیق
 مطلق بر عقید و مبهم بر مبین و نه بفهم مقتضای نص الی غیر ذلک و گاهی صریح گویند و اراده نمایند آنچه
 و ال باشد بر مدعا باقطع گو تبرک کسب نصیحت باشد یا مقتضای نص را گاهی صریح گیرند و گاهی غیر صریح
 فقها در فهم مقتضیات نصوص مختلف اند بعضی از کی باشد از بعضی و نیز این وجه تطبیق بین
 الاقایل مختلفه میشود و چون این مقدمات مهند شد بر سر حل اشکال ردیم و گوئیم حل اشکال بدو وجه
 ممکن است وجه اول تقریر کلام نووی بطریق که مخالف مختار ما در اصل غرض نباشد پس گوئیم
 که غرض نووی آنست که صحت استخلاف و آنکه این استخلاف بروقتیکه خواهد بود موافق رضای
 خواهد بود با حدیث صحیح ثابت شده و حدیث لوکان رسول الله صلی الله علیه و سلم مستخلفاً استخلفنا بکم
 صریح است در آن و عقد خلافت بالفعل باجماع بود نه نبض و این اجماع بنا بر فضیلت صدیق واقع
 شد نه بجز و اتفاق و لهذا قال النووی اجمعت الصحابة علی عقد الخلفاء و تقریر اینست و این معنی در اصل
 غرض ما که قول است بتفضیل شخصین باقطع منافات ندارد بلکه موید او است و آنکه گفته است که بیعت
 نبض من النبی صلی الله علیه و سلم علی خلافته صریحاً اشاره است باینکه اینجا نصوص بسیار اند که با
 ترکیب و تطبیق دلالت میکنند یا باقتضا اشاره نمایند و آن نووی منحل صراحت میدارد و این نزاع
 نیست مگر لفظی وجه ثانی آنست که گوئیم امام شافعی که معتقدای نووی است بلکه معتقدای جمیع
 محدثین و فقها تصریح نموده است بآنکه حدیث اریث ان جئت بعدک ثبت است خلافت صدیق
 او شافعی اعمق است باعتبار مدرک و اقوی است باعتبار نقد و استنباط و آیتی است از آیات الله

است که کلام وی آنست که این حدیث هر چند امر است آنچه جزوه را با بدن پیش صدیق در آن ولایت واقع
 است بطریق کنایه بانکه صدیق خلیفه خواهد شد چنانکه گویند فلان بر منند شسته و فلان متصرف در
 بیت المال شده کنایت است از امارت و خلافت پس بطن این حدیث اخبار است بخلاف
 صدیق و چون آنحضرت صلی الله علیه و سلم آنرا معلوم کردند و گراستی از وی ظاهر نمودند پس نازل شد
 حال او از حال تقریر و حال اخبار آنحضرت صلی الله علیه و سلم از احوال نبی اسرائیل با ترک انکار پس
 بطن این حدیث تشریح است خلافت صدیق را در اینجا باید فهمید که شافعی ازین حدیث بجهت عظم
 علم او فهم این معانی نموده است چه جای آیه و عدل الدین امنوا منکم و عملوا الصالحات مستخلفنهم
 یا احادیثی که دلالت میکنند بر تعیین سهم این آیت و حدیث علیکم بسنتی و سنته خلفاء الراشدين با حدیث
 روایت حدیث اقتدوا بالذین من بعدی الی بکر و عمر و عقیلین احادیث بسیار که تمسک بانها اوضح
 است از تمسک بحدیث عبوزه و چون این همه طریقی جمع کنیم متواتر باشد بالمعنی و دال باشد باقطع
 آنکه میگوید نوی اگر نفسی میبود البته استدلال میکردند لیکن وقت استخلاف نبص استدلال نمیکنند
 هر دو تقدیر اش منبوء بلکه بدلائل استدلال کردند از آن جمله حدیث اماست و آن اشاره فعلی قائم
 است بجای نص و صریح استخلاف چنانکه اگر پادشاهی نزدیک بموت یکی از مقربان خود را بر تخت
 نشاند و همه خواص را امر کند ب تعظیم او یا طیبی در مطب خود نزدیک موت شخصی از شاگردان خود را
 نشاند یا مدرسی در حلقه درس قریب بموت خود یکی از اصحاب خود را نشاند یا محترمی کسی بر دکان
 خود قائم گرداند نزدیک حالت ضعف خود این همه پیش جمیع طوائف کانتفریح است باستخلاف و ولایت
 عهد و حکم آن مانند حکم اشاره بدست و سر است که آوردنی است حدیث و ادوی براسه و لاجرم و این
 اشاره صریح است و در افاده حکم شبه ندارد آنحضرت صلی الله علیه و سلم غایب است که بهترین طاعات است
 بحضرت صدیق و اول فرمود تا مسند خلافت را در ضمن آن بوشی تسلیم نماید و فقهای حاضرین همه
 انیعنی را دریا فتقد و اگر اول قیل و قالی در میان آمده بود باجماع بهمین دلیل و تکرار استخار
 بهمین نص از هم پاشید و مثل این اختلاف اختلاف بود در وفات آنحضرت صلی الله علیه و سلم

که اضمحلال آن بجز در تذکر نص واقع شد پس واضح گشت که نبص یا تعریفی که مثل نص بود استناد
 کردند در اختلاف و از همان نص دانستند که آنحضرت صلی الله علیه و سلم حضرت صدیق را خلیفه ساخته
 است در این صورت با میگوئیم که اختلاف مسئله منصوص است نه مستند باجماع و معنی اجماع
 که در قصه سقیفه آمده است عقداً استخلاف بالفعل است بهیت مستاده بنا بر همان نص و اگر کسی شبهه
 طاری شده است در ولایت امامت بر استخلاف بعد انعقاد اجماع طاری شده و انتشار آن اشتراک
 استخلاف است عرفاً در میان دو معنی قال ابن اسحاق حدیثی محمد بن ابراهیم عن القاسم بن محمد
 ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال حين سمع صوت تكبير عمر في الصلوة اين ابو بكر يا ابي الله
 فلكم المسلمون فلو لا مقالته قالها عمر عند وفاته لم يشك المسلمون ان رسول الله صلی الله
 علیه و سلم قد استخلف ابا بكر ولكنه قال عند وفاته ان استخلف فقد استخلف من هو خير مني وان
 اتركهم فقد تركهم من هو خير مني فعرف الناس ان رسول الله صلی الله علیه و سلم لم يستخلف احداً
 وكان عمر اغير منهم علي ابي بكر و بعد ازین همه مع صراحت در ولایت امامت استخلاف مجرد نزاع
 نقلی است و در آن نزاع نقلی نیز حق بجانب است و از آنچه سوابق حضرت صدیق و عن ابي
 سعيد الخدري قال قال ابو بكر استحق الناس بها است ادل من اسلم است صاحب كذا
 است صاحب كذا خرجه الترمذي و ملازمست در سكوت و عدم نص و الحال بده ممنوع نیست
 جانی که مثل فاروق در آن حالت بهوش ربایه انك ميت و انهم ميتون فراموش سازد و از
 یک طرف انصار و شغب و مناقشه باشند و از یک طرف خوف اعادی سلیمان از حوالی رینه
 موجود بود کجا جایی تحقق نظر و کجا مقام استحضار جمیع ادله و آنچه مذکور شد از استخلاف در صلواته و
 الحمد لله و در آن مجمع اکثر اصحاب حاضر بودند پس گفتان نمودند بهین دلیل گویند این دلیل دیگر
 داشته باشند در وقت استیصال لازم نیست که همه تقریر کرده شود قال ابو عمر استخلف رسول الله
 صلی الله علیه و سلم علی ائمه بعده بما اظهر من الدلائل البیضاء علی مجتهدی ذلک و بالتعریف الذی
 یقوم مقام التصريح و لم یصرح بذلک لانه لم یومر فی شئ و كان لا یبغ شیئاً فی دین الله الا یوحی

واما فلان کون من ارکان الدین ومن الدلیل الواضح علی ما قلنا حدیث امرأه اتت البنی صلی المر
 علیه وسلم فسالت من شئ فامر بان ترجع الیه فقالت یا رسول الله اریت ان جبت ولم اجدک آمنی
 لموت فقال لها رسول الله صلی المر علیه وسلم ان لم تجدنی فاتی ابا بکر قال الشافعی فی هذا الحدیث
 دلیل علی ان الخلیفة بعد رسول الله صلی المر علیه وسلم ابو بکر و حدیث عبد المید بن زمعه قال کنت
 عند رسول الله صلی المر علیه وسلم وهو علیل فدعاه بلال الی الصلوة فقال لیا مروا من یصلی الناس
 فخرجت فاذا عمر فی الناس وكان ابو بکر فابا فقلت تم یا عمر فصل بالناس فقام عمر فلما کبر سمع
 رسول الله صلی المر علیه وسلم صوته وكان حجه فقال رسول الله صلی المر علیه وسلم فاین ابو بکر یابی
 ذلك والمسلمون فبعث الی ابی بکر فجاء بعد ان صلی عمر تکمل الصلوة فصلی بالناس طول عاتیه حتی
 مات صلی المر علیه وسلم وهذا ایضا واقع فی ذلك و حدیث حذیفه قال قال رسول الله صلی المر علیه
 وسلم اقتدوا بالذین من بعدی ابی بکر وعمر و اهدوا بهدی عمار و تمسکوا بهدی ابن ام عبد و عن عبد
 بن مسعود قال کان رجوع الانصار یوم سقیفه نبی ساعده بکلام قاله عمر بن الخطاب نشد تکلم بالسر
 الی تعلمون ان رسول الله صلی المر علیه وسلم امر ابا بکر ان یصلی بالناس قالوا اللهم نعم قال واکتطیب
 نفسه ان یرید من مقام اقامه فیدرس رسول الله صلی المر علیه وسلم قالوا کلنا لا تطیب
 نفسه و نستغفر الله عنه قال اجعلوا امامکم خیرکم فان رسول الله صلی المر علیه وسلم جعل امامنا خیرنا بعد
 عن علی بن ابی طالب ان رسول الله صلی المر علیه وسلم مرض لیالی وایا ما ینادی بالصلوة فیقول
 وایا بکر یصلی بالناس فلما قبض رسول الله صلی المر علیه وسلم نظرت فاذا الصلوة علم الاسلام وقوم
 یرین فرضینا لدنیا من رضی رسول الله صلی المر علیه وسلم لدیننا فبایننا ابابکر وقد ذکرنا هذا الخبر و کثیر
 له فی صحیحہ عند قول رسول الله صلی المر علیه وسلم وایا بکر یصلی بالناس فی التمهید و الحمد لله
 لا استیعاب مختصر و چنانکه حال قول نووی معلوم کردی بدانکه قول ابو عمر متخلف الی قول
 ابن سن ارکان الدین نیز نزدیک است تا مل از هم میریزد زیرا که بعد اعتراف بوجود تسبیح بعضی که
 هم مقام تصریح باشد و انظار محبت و غیر آن عدم استناد ان بوجهی اصلا سموع نمیتواند شد

و اگر بعد تبلیغ شک در استناد دومی باشد تمام مسائل فقیهه که بوحی متلو ثابت نمیشود و لفظ الاحیاء علی کلک
 اینجا صحیح نیست ما خود نباشد بجانک هذابتان عظیم بلکه مقرر در میان اهل اسلام است که بعیر
 وضوح طلب و منع از آنحضرت صلی الله علیه و سلم محل توقف نیماند و واجب میشود امتثال بان اعتقاد
 و عملاً زیرا که آن مسئله سند است بوحی ظاهری یا باجتهادی که مقرر داشته شد و آن بوحی باطن است پس
 قول او که این استخلاف بوحی نبود باطل است مگر آنکه گوئیم معنی کلام ابو عمر آنست و لم یصرح بذلك
 لانه لم یصر فی ذلک التصریح بشی و اراد بالتصریح بعض ما ذکرناه فی شرح کلام النووی و حاصل
 این توجیه رجوع میکند بانکه آنحضرت صلی الله علیه و سلم در ادراک معنی با سلوبی و ون اسلوبی متشکل
 بود نبوعی از وحی نفث فی الروح یا فرستاده یا غیر آن و اگر سائل عود کند و گوید که اگر نقص بر استخلاف
 بود صدیق چه گفت بیعت کنید بیکی ازین دو کس ابو عبیده و عمر بن الخطاب و اقدام بر بیعت غیر
 در نیصورت حرام است گوئیم از سابق قصه مفهوم میشود که حضرت صدیق میدانست که این امر حق
 او است و غرض او از تقدیم ابو عبیده و عمر نبود الا اظهار حجت خلافت خود بزبان ایشان و این
 نوعی از لطف است در برابر حجت چنانکه حضرت ایراسیم نمودند برای هذاکبر مثل آنکه شخصی بگوید که
 برای نفس خود چسبیری نخواهم لیکن از حاضرین بپرسید که حق کیست اگر حق ایشان باشد ایشان
 بگیرند و اگر حق دیگری باشد باو بدهند و غرض از اینکلام اظهار حق خود باشد باین وجه گوئیم
 یا یعوا احدی ان رضی بذلك و لم یکن معه من النص ما یدل علی خلاف ذلک و لهذا تخصیص فرمود
 این دو عزیز را زیرا که میدانست که ایشان میدانند نص را و رای ایشان مستقیم است در آن و
 و دلیل بر معنی حدیث ابی سعید خدری است قال ابو بکر است احق الناس بها است اول
 اسلام است صاحب کذا است صاحب کذا و آرا جمله آنست که ابو عمر در استیجاب بحث میکند
 حدیث ابن عمر و آنرا مسلم نمیدارد و از مع نقل میکند که تفضیل حضرت صدیق بر حضرت فاروق
 و بر تفضی متعین نیست اگر کسی فاروق را یا بر تفضی التفضیل و هر بر صدیق هیچ مضافت نیست
 میگوید که فی جمله در سلف استلانی واقع بود در تفضیل صدیق بر تفضی و شیخ عبد الحق و بلوی نقل

میکند که در سلسله تفصیل اختلاف واقع است جمعی قطعی گویند و اکثر نلی بلکہ سیاق کلام شیخ آن
 دلالت میکند کہ قول جمهور ظہیریت است ابو بکر باقلانی و امام الحرمین و امام رازی و قاضی خند و
 علامہ تفتازانی ہمہ میل میکنند بظہیریت آن قولہ بحث میکند در حدیث ابن عمر باید دانست کہ ابو عمر
 در ترجمہ ذی النورین میگوید روی یحیی بن سعید و عبدالمہد بن عمر و عبد العزیز بن ابی سلمہ عن یافع
 عن ابن عمر قال کنا نقول علی عهد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ابو بکر ثم عمر ثم عثمان ثم نسکت فیقول
 ہذا فی التفضیل و قبیل فی الخلافہ و در ترجمہ مرتضی میگوید عن ہرون بن اسحاق قال سمعت یحیی
 بن سعید بن یقول من قال ابو بکر و عمر و عثمان و علی و عرف لعلی سابقہ و فضیلہ فهو صاحب سنتہ من
 قال ابو بکر و عمر و علی و عثمان و عرف لعثمان سابقہ و فضلہ فهو صاحب سنتہ فذکر تہ ہولاء الذین
 یقولون ابو بکر و عمر و عثمان و یسکتون فتکلم فیہم بکلام غلیظ و کان یحیی بن سعید بن یقول ابو بکر و عمر و
 علی و عثمان رضی اللہ عنہم بعد از ان تاویل میکند قول یحیی بن سعید بن اسحاق قال ابو عمر من قال بجد
 ابن عمر کنا نقول علی عهد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ابو بکر ثم عمر ثم عثمان ثم نسکت یعنی فلما اقول
 و ہوالذی انکر یحیی بن سعید و تکلم فیہ بکلام غلیظ لان القائل بزرگ قد قال بخلاف ما اجمع علیہ
 اہل السنۃ من السلف و اختلف من اہل الفقہ و الاثر ان علیا افضل الناس بعد عثمان ہذا ما لم
 یختلفوا فیہ و انما اختلفوا فی تفضیل علی و عثمان و اختلف السلف ایضا فی تفضیل علی و ابی بکر
 و فی اجماع اجمع الذی وصفنا و لیل علی ان حدیث ابن عمر وہم و غلط و انہ لا یصح معناه و ان
 کان اساوہ صحیحاً و یلزم من قال بہ ان یقول بحدیث جابر و حدیث ابی سعید فبیع امہات الاولاد
 عهد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وہم لا یقولون ذلک فقد ناقضوا و بالحد التوفیق بعد از ان
 شرح میکند قول خود را و انما اختلفوا فی تفضیل علی و عثمان و اختلف السلف ایضا فی تفضیل علی
 و ابی بکر و میگوید قال ابو عمر وقف جماعۃ من اہل السنۃ فی حق علی و عثمان فلم یفضلوا واحداً منہما
 علی صاحبہ شہم مالک بن انس و یحیی بن سعید القطان و اما اختلاف السلف فی تفضیل علی فقد
 ذکر ابن ابی شیبہ فی کتابہ من ذلک ما فیہ کفایہ و اہل السنۃ الیوم علی ما ذکر تہ لک من تقدیم ابی بکر فی

افضل علی عمر و تقدیم عمر علی عثمان و تقدیم عثمان علی علی و علی بن اعلیٰ اهل حدیث من زمن محمد بن
 حنبل الا خواص من اجلة الفقهاء و ائمة العلماء فانهم علی ما ذکرنا عن مالک و یحییٰ بن سعید القطان ابن
 معین فہذا ما بین اہل الفقه و الحدیث فی ہذہ المسئلہ وہم اہل السنۃ و اما اختلاف سائر المسلمین فی ذلک
 فیطول و قد جمعتہ قوم اما قول او فقیل فی الفضل و قیل فی الخلافہ پس اشارہ است بانکہ قضاہ اہل سنت
 مختلف اند و تفضیل ذمی النورین و مرتضیٰ جمعی کہ قائل اند بتفضیل ذمی النورین بر مرتضیٰ و ہم
 معنی این حدیث چنان تقریر کنند کہ این ترتیب در افضلیت است و لا خفا فی ذلک و جمعی کہ
 بتفضیل مرتضیٰ بر ذمی النورین قائل اند وہم شریک فی قلیلہ تاویل این حدیث پیش ایشان آنست
 کہ این ترتیب بیان خلافت است پس صحابہ پیش از وقوع خلافت میدانستند کہ ہمین ترتیب واقع
 خواہد شد و درین تاویل خدشہ وارد میشود زیرا کہ این تاویل وقتی درست باشد کہ لفظ ابن عمر ہمین
 اسلوب واقع شود کہ ابو عمر ذکر کرده است و بحقیقت اصح الفاظ او آن است کہ بخاری روایت میکند عن
 یحییٰ بن سعید عن نافع عن ابن عمر قال کنا نخیر بین الناس فی زمان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 فخییرنا بابر ثم عمر ثم عثمان بن عفان و ترمذی ہر دو لفظ خارج کرده پس لفظ کنا تخیر را برداشتند و نوع
 خلافت بہ ترتیب حمل کردن تہنیت و اگر سائل عود کند و گوید غرض ابن عمر آنست کہ کنا تخیر ہم
 بہذا الترتیب فی الخلافۃ امی نقول انتظام امر الخلافۃ خیر فی زمن ابی بکر و بعدہ زمن عمر بعدہ زمن عثمان گویم
 در نیصورت خلاف واقع روانستہ باشد زیرا کہ انتظام امر خلافت در زمان فاروق بہتر بود از انتظام آن
 در زمان صدیق باتفاق جمیع اہل تاریخ و اکثر زمان خلافت صدیق در مجاہد اہل ردت گذشت و
 اگر بار دیگر عود کند و گوید امی نقول ابو بکر خیر باریج الی الخلافۃ من الصفات کحسن الاری و العلم و غیرہ
 ثم و ہم گویم ان معنی لازم فضل کلی شد زیرا کہ خلافت نبوت جمیع صفات کمال کہ سابقا شرح آن گذشت
 میخواہد پس رجوع کرد بہ ترتیب و تفضیل اما حکایت ابن معین پس بعد از تاویل در سابق و سیاق
 کلام ظاہر میشود کہ غرض ابو عمر آنست کہ انکار بر سکوت از تفضیل مرتضیٰ است نہ انکار بر مسئلہ تفضیل
 شخین و این را استدلال میکند بانکہ اتفاق واقع است بر آنکہ حضرت مرتضیٰ افضل ما س است بعد عثمان

بلکه اختلاف در نزد تفضیل علی و عثمان بلکه کلمات شریفه قلیله از سلف موهم تفضیل مرتضی است بر
 صدیق و این اختلاف هم شاهد عدل است بر آنکه اعتقاد فضیلت مرتضی در مرتبه از مراتب متحقق است
 پیش همه سکوت از افضلیت او با لکلیه خلاف اجماع است باز میگوید که نسکت بعد عثمان اگر چه در حدیث
 این عمر صحیح شده ظاهرش معمول نیست زیرا که مصداق اجماع است پس تاویل ببری او ضرور است
 مثل تاویل حدیث نصح اعمات الاولاد بانکه معنی از اصحاب مطلع نبودند بر تحریم آن از نخبه سبأ
 آن نبودن چون نص حدیث ظاهر شد در زمین آن قول متلاشی گشته همچنان سکوت تفضیل
 مرتضی فی مرتبه من المراتب که سبب عدم اطلاع بر فضائل ایشان واقع بود چون فضائل ظاهر شد
 عمل بان غیباً پدید کرد پس یک لفظ نسکت را تاویل نکند و قصه بیع اعمات را تاویل کند با خود و در
 است و میگوید در اصل صحت تفضیل مرتضی در مرتبه از مراتب بحثی نیست اما حاصل حدیث این عمر
 اخبار است بسکوت نه جزم بعدم تفضیل پس گوید عبدالمدین عمر میگوید از جمعی کثیر از صحابه آن رویا
 شنیدم و آن اخبار کثیره استماع نمودم و رای ایشان در ترتیب تفضیل و انتم و در آن ترتیب
 را داخل نیافتم و سبب این است که این بحث تفضیل خلفائی بود که امت بر ایشان مجتمع شده
 بر غیر خویش و امت بر حضرت مرتضی مجتمع نشد پس فضل مرتضی بر غیر مشاع ثلثه بابی علیّه است غیر
 بابی که در آن مباحثه داشتند یا گوئیم ماخذ این مسئله از احادیث روای و غیر آن مساکت بودند از فضل
 مرتضی بر غیر مشاع ثلثه پس سکوت از جهت انحصار بحث است در مشاع ثلثه یا انحصار دلالت اوله
 که ماخذ ایشان در آن زمان بوده است گو فصل مرتضی در احادیث دیگر ظاهر شود پس این عمر نمیگوید
 که مرتضی در مرتبه از مراتب فضیلت نداشت فی الواقع بلکه میگوید اصحاب مساکت بودند در این مسئله
 از آن قبیل بود که اصحاب در آن تکلم نمودند مثل بسیاری از مسائل فقیه که اصحاب در آنجا مباحثه
 نکرده اند و قبیل و قلی در آن از ایشان واقع نشده و تابعین من بعد ایشان فقط استنباط آن نموده
 اند بلکه در بعضی صورتها اجماع کرده اند و فصل مرتضی نیز از همان قبیل است پس اعتراض بر قول
 این عمر وارد نمیشود بلکه تشدید بر آن کسی است که حدیث این عمر را در فی فضیلت حضرت مرتضی

ولونی مرتبه سن للمراتب ذکر کرده است و بآن تمسک نموده و اگر سائل عود کند و گوید سکوت عندی
 جزم است بنقی گوئیم لاسلم جزم بنقی بود وقتی که بحث نباشد الا در جماعتی خاص یا اولی که ماخذ سئله
 سکوت عنهاست ظاهر نشده باشد و الله اعلم قوله از سمر نقل میکنند انما باید دانست که ابو عمر در ترجمه
 فاروق میگوید ذکر عبد الرزاق عن سمر قال لوان رجلا قال عمر افضل من ابی بکر یا عنقه و کذا لک
 قال علی عندی افضل من ابی بکر لم اعنفه اذا ذکر فضل الشیخین واجهها و اثنی علیها بما بها الهله فذکرت
 ذلک لک لکیع فاعجب و اشتهاه بعد ازان رو میکنند فصل اول را از قول سمر بهم در ترجمه فاروق قال
 ابو عمر یل علی ان ابابکر افضل من عمر سبقه له الی الاسلام و ما روی عن النبی صلی الله علیه و سلم انه
 قال رایت فی المنام انی وزنت بامتی فخرجت ثم وزن ابو بکر فرج ثم وزن عمر فرج و فی ہذ بیان
 واضح فی فضلہ علی عمر و قال عمر ما سبقت ابابکر الی خیر قط الا سبقتنی الیہ و لو دوت انی شعرة فی صدق
 ابی بکر و رو میکنند فصل ثانی را از قول او در ترجمه صدیق باقوال مر تفضی عن النضر بن سبرة عن
 علی قال خیر نذہ الامتہ بعد نبیہما ابو بکر و عمر و روی محمد بن الحنفیہ و عبد خیر و الوجیفہ عن علی مثلہ و
 کان علی یقول سبق رسول الله صلی الله علیه و سلم و ثنی ابو بکر و ثلث عمر ثم خبطنا فنتنه یعفو الله
 فیہا عن من یشاء و قال عبد خیر سمعت علیا یقول رحم الله ابابکر کان اول من جمع ما بین اللوحین
 و و نیما عن عبد الله بن جعفر بن ابی طالب من وجوه قال ولینا ابو بکر فحیر خلیفۃ الله رحمہ بنا و احناہ
 علینا و قال مسروق حبیب بکر و عمر و سمر و فضلہما من السنۃ و روایت می کند با سند خود از حکم بن کل قال قال علی
 لا یفضلنی احد علی ابی بکر و عمر الا جلدتہ حد المفتری پس ظاهر شد کہ ابو عمر رضی نیست باین نقل بلکه میکنند آنرا بهر دو
 وی و شیخ ابن حجر کی تاویل میکنند قول سمر بانکہ فضل علی کہ عمر ذکر کرده است فضل کلی است بلکه فضل بوجہ من الوجود پس
 بحث هر چه ذکر کند گنجایش آنست و این تاویل اقرب ینما ید بصواب و اہون است از و صرف قولہ و اختلاف سلف
 فی تفضیل ابی بکر و علی باید دانست کہ ایراد ابو عمر این جملہ را در تضاعیف کلام خود محض بری آنست
 کہ سند باشد برائی اتفاق بر تفضیل حضرت مر تفضی بر مرتبه از مراتب چنانکہ از سابق و سیاق کلام
 او واضح است پس لابد است از وجہی کہ سند یہ را مصحح باشد و زیادت ازان لازم نیست و نہ مختار

ابو عمر است و صحیح فی نفسه اما توهمی که بآن سندیت صحیح شود آنست که گوئیم که از سلف اقوالی که موهم تفضیل
مر تفضی باشد بر صدیق منقول شده است و اگر ظاهر این اقوال را بگذاریم در باب شیخین یا در باب شایخ
ثالثه بجهت قیام تفضیل مر تفضی در مرتبه از مرتبه خود البته می باید کرد تا آن اقوال را محلی پیدا نشود زیرا که
تفضیل بر صدیق متضمن است تفضیل را بر غیر شایخ ثالثه بالا اولی یا گوئیم که این اقوال ظاهر آن فضل
کلی است و اگر از ظاهر صرف کنیم فضائل جزئیة معتد بها البته می باید اثبات کرد و آن فضائل جزئیة
و تفضیل مر تفضی بر غیر شایخ ثالثه موثر خواهد بود قرینه بر آنکه این قدر برای سندیت کافی است آنست
که با قوال غیر اهل سنت که ایشان را در حل و عقد دخل نیست نیز تائید میکنند میگویند هر چند اقوال
فرق اسلامیة در مرتبه تفضیل مر تفضی مختلف افتاده است اما قدر شترک که تفضیل او است فی مرتبه
سن المراتب مجمع علیه جمیع است پس ثم نسکت بر ظاهرش نمیتوان داشت و اما آنکه فخر ابو عمر غیر از
وجه نیست و صحیح فی نفسه هم غیر این وجه نیست آنست که در کتاب خود افضلیت صدیق بر مر تفضی را
اثبات مینماید که لازمید علیه چنانکه در جواب مقرر کردیم و اگر سائلی عود کند و گوید سلیمان که ابو عمر خلیفا
اقوال سلف را درین مسئله وزنی نمی نهد و آن را معارضه مینماید با قوال متواتره مر تفضی اما اصل این
اختلاف بچه قسم میتوان کرد گوئیم مقدمه چند در حل این اختلاف بنحاطری باید آورد یکی آنکه صحابه
و تابعین همه در یک مرتبه نبودند بلکه بعضی ایشان مجتهد بودند و بعضی مقلد قال الله تعالی
لعلم الذین یستنبطونہم و حقیقت اجماع اتفاق مجتهدین است و غیر مجتهدین را در حل و عقد دخل
نیست پس دلیل ثالث از اول اربعه که اخذ بان واجب است اتفاق مجتهدین است لا غیر اگر در مسئله
بعض اهل تعلیه قوی گفته باشند و مجتهدین اتفاق نموده باشند بر قول دیگر دلیل قطعی که اخذ بان
واجب است همان قول مجتهدین خواهد بود و غیر اقوال ایشان اگر باشد و اگر نباشد موافق باشد
یا مخالف همه یکسانست دیگر آنکه پیش از وقوع اجماع اقادیل علماء مختلف میباشد و اقید متعارضه
تقریر میکنند و بعد از مناظره و مراجعه آن اختلاف منحل میگردد و اگر استقرار کرده شود در اجماعات
سلف هیچ اجماعی نتوان یافت الا در اول آنها اختلافی بوده است و بعد ازین وقت بعد و فتره

منحل گشته پس اگر سلمان فارسی در خلافت صدیق فرماید اصالبوا و اخطاروا و اخرجوا بن ابی شیبه معنیست
 که او معتبره بنظر می آید از جهت سوابق صدیق و تفویض امامت بوی اصابت نموده اند و از جهت
 سوابق مرتضی و قربت او خطا کردند و متعین است حمل قول او بر معنی زیر که اصابت و خطا هر دو با هم
 تفضیل اند پس قول بهر دو نمیتواند بود الا از جهت تعدد جهات و اعتبارات و اقیسه این قول او
 محمول است بر آنکه قبل از نظر در ترجیح و قبل از مراجعه و مناظره گفته و بعد از آن ترجیح بروی ظاهر شد
 و اتباع سبیل مؤمنین نمود و وعده یا بی السد و المؤمنون متحقق گشت سوم آنکه بعضی اهل آن عصر که
 هنوز بدرجه اجتهاد و تحقیق نرسیده بودند از جهتین تحقیق میکردند تا شبهه که در خاطر ایشان جا گرفته منحل گردد
 و این را قول ثابت نمیتوان گرفت مانند آنکه ابو جحیفه گفته است که در خاطر من متمکن شده بود که مرتضی
 افضل است از همه تا آنکه مرتضی بر سر منبر تقریر فرمودند که خیر بنده الامتة ابو بکر ثم عمر از آن با این
 خطره از خاطر من مرفوع شد چهارم آنکه اکثر سلف فضل را اعم از فضل کلی و فضل جزئی میگرفتند
 و کلمات ایشان ظاهر مناقض میشد چون اقادیل را بر قاعده تطبیق فرود آوریم آن تناقض ظاهر
 اند هم باشد مانند آنکه از امام مالک نقل میکنند که گفت من تفصیل نمیدهم بر خبر پیغمبر پس را و
 مراد او فضل جزئی است چون هر چهار قاعده را بخاطر آوردی بادی عنایت حال آن اقادیل ششم
 قسلیکه که موهم خلاف مدعا است روشن گردد و مادرازمین کنیم کلام را بعد از آنکه اصول را بدست
 آوردیم قول احوال بسیاری از متکلمان دلالت میکند بر ظنیته این مسئله باید دانست که جواب
 این اشکال بر دو وجه میتوان تقریر کرد وجه اول آنکه هر چند متکلمان اشعریه مختلف اند در قطعیت
 و ظنیت این مسئله لیکن این اختلاف ایشان شاهد دل است بر آنکه همه متفق اند بر اصل تفصیل
 و از سلف خود آن قدر تاکید و تصریح درین مسئله دیده اند که با وجود ورود شبهات از جانب مخالفان
 و تحمیر در رد بسیاری از آن شبهات ممکن نمیشود و ایشان را عدول از آن مشرب کرنا واجب است لکن
 او تقلیداً قطعاً و طناً بدان قائل اند وجه دوم آنکه شیخ ابوالحسن اشعری که راس و رئیس اهل سنت
 است و الزم ایشان است بطریق صریح و تابعین بقطعیت رفته قال النوری و اختلف العلماء

ان التفضیل المذكور قطعی اسم لا دامن قال بالقطع ابو الحسن الاشعری و قال بهم فی الفضل علی ترتیبهم
 فی الامامة و ممن قال بان اجتهادی ظنی ابو بکر بن الیاقلمانی انتهى و چون شیخ اشعری بجانب ابان
 سبالات نداریم بادون اولیس هذا اول قارورة کسرت این نه یک مسله است تنها که شیخ ابو الحسن
 دستاخران با هم دران مناظره دارند بلکه بسیاری از مسائل کلامیه از همین جنس است مثل رویت
 و کلام و عینیه وجود بامایه و مسله صفات و غیر آن کما لایحی علی متبعی علم الکلام و ما در همه این مسائل
 بکول السد و قوته اثبات مختار شیخ میکنیم بذل ذلیل او عن عزیز و در معرکه دار و گیر رجز حیدری ایتم
 ۵ انا الذی سمتنی امی حیدره و او فیهم بالصاع کیل السدره و سبب بسیاری ازین جنس
 آنست که اشاعره دو قسم اند متکلمان که در مناظره و محاصمه هم اعلی نصیب ایشان است اما در حدیث
 یحسری و توسمی ندارند مثل ابو بکر باقلانی و امام رازی و قاضی بیضاوی و قاضی عضد و ملا سعد و
 محمد ثمن که در حدیث و توسع روایات قدح او فی یافته اند اما در مناظره و محاصمه و مراجعه غور نموده
 اند مثل اجری و بیهقی و بعد ازین همه ما مردم از ریزه بر دو خوان تناول نموده ایم و کاسه هر دو
 سرفتی لیسیده ایم عجب نیست که صورت اجتماع امری ظاهر شود که در هر واحد تنها موجود نبود سه
 نرسن انیون که ساقی درمی افکنند و خریفان راند سرمانند دستاره و چون در کلام این قاطمان
 بغینت نظر کنیم ظاهر میشود که حامل آن نسبت بعضی وجود اختلاف است در سلف و ما سیر نمودیم
 اقوال آن سلف را و جمیع این اقوال منطبق یا تقسیم بر یکی ازین چهار مقدمه پس آن و هم مرتفع
 سد نسبت بعضی آخر آنست که افضلیت را محض بر اجماع صحت خلافت بنا کرده اند و ملازمت در
 صحت خلافت و افضلیت ظنی است و ما تقریر کردیم که افضلیت بوجه بسیار ثابت می شود و غیرین
 چه از جمله صبیقت بحث اول آیه لایستوی منکم من انفق من قبل الفتح و قاتل الایه بلکه از
 اول سلف معلوم میشود که عقد بیعت بعد تقریر افضلیت بود و نیز تقریر کردیم که فرق است
 اختلاف نبوت که مقدر است بثلثین سه و غیر آن افضلیت در اول شرط است نه در ثانی و
 به نسبت بعضی آخر عدم تفریح منی فصل کلی و ما تقریر کردیم منی فصل کلی

این سخن از شیخ اشعری است
 در بیان سبب نامگذاری امی حیدره
 و در بیان سبب اختلاف روایات
 در حدیث و توسع روایات
 و در بیان سبب افضلیت ظنی
 و در بیان سبب اجماع صحت خلافت
 و در بیان سبب افضلیت ظنی
 و در بیان سبب اجماع صحت خلافت
 و در بیان سبب افضلیت ظنی
 و در بیان سبب اجماع صحت خلافت

و تخدیر کردیم بحدود و به نسبت بعضی آخر تعارض احادیث فضائل و ما قطع تعارض نمودیم و هر چه
 را با اشارت بمرتبیه خاص فرود آوردیم پس وجوه اشتباه که موجب ظنیت و توقف میشد از هم پاشید
 و الحمد لله علی اظهار الحق فی المواقف و شرحه و اعلم ان مسئله الافضلیة لا مطمح فیها فی الجزم و البقیة
 و افلا دلالة للعقل بطریق الاستقلال علی الافضلیة بمعنی اکثریة فی الثواب بل مستند ما بالنقل
 و لیست هذه المسئلة مسئله تتعلق بها عمل فیکتفی فیها بالنظن الذی هو کافئ فی الاحکام العملیة بل
 ہی مسئله علمیة یتطلب فیها الیقین و النصوص المذكورة من الطرفين بعد تعارضها لا یفید القطع علی
 ما لا یخفی علی منصف لانها باسرها اما احاد او ظنیة الدلالة مع کونها متعارضة ایضا و لیس اختصاص
 بکثرة اسباب الثواب سوجبا لزیادة قطعاً بل ظلال ان الثواب تفصل من المدکما عرفته فیما سلف
 فله ان لا یشیب المطیع و یشیب غیره و ثبوت الامامة و انکان قطعیا لا یفید القطع بالافضلیة بل غایة
 انظن کیف و لا قطع بان امامة المفعول لا تصح مع وجود الفاضل لکننا وجدنا السلف قالوا بان
 افضل ابو بکر ثم عمر ثم عثمان ثم علی و حسن نظماً بهم لقیضی بانهم لو لم یعرفوا ذلك لما طبقوا علیه فوجب
 علینا اتباعهم فی ذلك القول و نقول فیما هو الحق فی الی المد تعالی قال الامدی و قدیرا و بالتفصیل
 اختصاص احد الشخصین عن الآخر اما باصل فضیلة لا وجود لها فی الآخر کالعالم و الجاهل و اما بزیادة فیها
 کونها علم مشلا و ذلك ایضا غیر مقطوع به فیما بین الصحابة اذ ما من فضیلة تبین اختصاصها بواحد منهم الا
 و یکن بیان مشارکة غیره له فیها و بتقدیر عدم المشاركة فقد یکن بیان اختصاص الآخر بفضیلة اخرى و لا
 سبیل الی التزیج بکثرة الفضائل لاحتمال ان یکون الفضیلة الواحدة ارجح من فضائل کثیرة اما
 لزیادة شرفها فی نفسها و لزیادة کمیتها فلا جزم بالافضلیة بهذا المعنی انتهى و ابن حجر در تاویل قول
 معمر لم اعنقه میگوید که ملحوظ و بنیای این عدم درستی جز این نیست که تفصیل مذکور ظنی است نه قطعی و اگر
 گویند که ظنیت تفصیل مذکور بر قول کسی که دعوی اجماع نکند و گوش بروایات شاذه که در جانب خلافت
 نقل کرده تهنه ظاهر است که حکم بنظیت آن درست نیاید که اجماع از دلائل قطعی است جوایش آنست
 در علم اصول فقه مقرون بر این شده است که اجماع دلیل قطعی است لیکن بتبیین انواع واقسامش

قطعی هم آن قسم است که در اینجا خلاف اصلا نبود آنکه در وی خلانی بود اگر چه شاذ و نادر باشد ظنی بود و از
 قطعیت برآید هر چند آن خلاف بجهت شذوذ و ندرتش معتد به نبود و مانع از انعقاد اجماع نیاید ولیکن در نقاط
 درجه وی از مرتبه قطعیت بی تاثیر می بود یا آنکه اجماعی که در آنجا است بر همین افضلیت ظنی است و اهل
 اجماع نیز قطع بدان نکرده اند چنانچه از عبارات ائمه و اشارات ایشان مفهوم میگردد پس صفت قطعیت
 درین مسئله قید محکوم به است نه عارض حکم بعد از اجماع و مسندش خبر آن نیست که چون بدلیل قطعی ثابت
 شد که خلافت بدین ترتیب است ظاهر آنست که فضیلت نیز بهم بدین طریق باشد ولیکن از ترتیب
 خلافت ترتیب افضلیت بر وجه قطع و یقین لازم نیاید ایانمی بینی که اهل سنت بر حقیقت عثمان بجلالت
 اجماع دارند و در فضیلت او خلاف پس معلوم شد که از قطعیت خلافت قطعیت افضلیت لازم نیاید
 و قطعیت افضلیت ظنیست خلافت را مستلزم نگردد و نیز حقیقت فصل همان است که ترویج و رد کار تعالی
 است و اطلاع بر آن خبر باخبار و بوحی ممکن نه و اخبار در مدح و ثنای همه ایشان ورود یافته و متعارض
 آمده است آنها که اوراک زمان وحی و مشایخه احوال آنحضرت صلی الله علیه و سلم نموده باشند بقبر این و
 امارات دریافته باشند ولیکن دیگران که نظر بر صرف دلیل و مفهوم کلام افتد و مفهوم کلام متعارض
 آید دلیل ایشان تقلید و اتباع پیشینیان و حسن ظن با ایشان بود و لکن نظر با حدیث و اخبار که در
 فضائل و کمالات اصحاب ورود یافته خبر توقف و امساک نیارد و انیمه ترجمه کلام صواعق محرقه است
 از آنجمله آنست که این احادیث دلالت نمیکند مگر بر اخبار بجلالت ایشان در زمان مستقبل و این
 معمول است بر رزاده مگونی آنرا یا تشریح مساسی نیست و بر تقدیر تسلیم مقتضای نص نیست الا تقریر
 جواز خلافت ایشان و نمیعنی دوست با آنکه مساوی یا مقضول خلیفه شود و خلافت مفضول مساوی
 با آنرا باشد لعلته مرخصه پس اقتدا با بالذین من بعدی مغشیش است بالذین اراد الله استخلافا فها ارادة
 مگونیته و الذین استخلافا فها واقع فوجب علیکم الاقتدا بهما بعد انعقاد خلافتها لان الخلیفه یجب الاقتداء
 و انکان مفضولا او مساویا و همچنین البعث بین ابی بکر و عمر اخبار است بانکه در خارج بحسب اتفاق
 واقع خواهد شد که شخین در حجره آنحضرت صلی الله علیه و سلم مدفون شوند و ازین جهت همراه آنحضرت

بسوخت گردند و این معنی مستلزم فضیلت نباشد و همچنین قول آنحضرت صلی الله علیه و سلم یا ایها المؤمنون
 ولات تیکند مگر بر آنکه در خارج بحسب اراده تکوینی خدا تعالی ابواب هر دروازه استخلاف غیر و مستون جمع
 خواهند شد بر استخلاف صدیق و ابواب هر دروازه استخلاف غیر اگر چه آن ابواب بحسب فضیلت او باشد
 و همچنین حدیث روایا و غیر آن دلالت بر وقوع آن در خارج میکند به ترتیب مذکور نه بر فضیلت باید دانست
 که حل این اشکال موقوف است بر تمهید مقدمه و آن آنست که اراده تشریحی فرج اراده تکوینی است بآن
 معنی که خدا در ازل الازل دانست که مصلحت آنست که در فلان زمان اشخاص کذا و کذا موجود شوند
 و در فلان وقت اشخاص کذا و کذا مصلحت در حق جماعه اولی آنست که چنین و چنین گفتند و مصلحت در حق
 جماعه اخری آنست که چنان و چنان کنند پس اراده فرمود خلق آنها در از منته معموده و تعیین فرمود تعلیق
 اثبات و تعذیب را بر افعال مختصه بحسب هر زمانی پس اینهمه در ازل الازل مستحق شد بعد از آن چون
 آنوقت بارید نازل کرد قضا در ملا را علی و مسبب این قضا و حظیره القدس که عبارت از مدارک ملا
 اعلی است یا چیزی دیگر قریب آن آنها تعلیقات مثبت گشت و این امر متجدد است بحسب تجدید از منته
 که در شریع الهیه تعبیر از آن بکتاب الله واقع شد قال الله تعالی کتبنا لعلین انما در سالی قال
 کتب علیکم الصیام و اینجا استعداد اشخاص و حوادثی که خلق آن مقدر شده است مقدم است برین
 تعلیقات تقدما ذاتیا و همین است سبب اختلاف شریع پس تعلیق نکر و ثواب و عقاب را بر تعظیم سبب
 و هتک حرمت آن در شریعت موسویه الاجتبی مصلحتی که ناشیه است از استعداد آن جماعه و ترتیبی که باین
 جماعه مناسب است و تعلیق نکر و ثواب و عقاب را بر اجتماع روز جمعه و ترک آن در شریعت مصطفویه
 الاجتبی مصلحتی که ناشیه است از استعداد این جماعه و ترتیبی که باین جماعه مناسب است مانند طبیعی
 که مریض محسوس در دوائی بار و میسر و مریض مسبور در دوائی حار بعد از آن نازل فرمود بر انبیا
 آن تعلیقات را و تعبیر از آن تعلیقات بطریق مختلفه واقع می شود گاهی باخبار کتب الله علیکم کذا و کذا
 و گاهی بامر و نهی افعلوا کذا و لا تفعلوا کذا و تعیین این تعلیقات اولاً و ظهور آن در طار اعلی ثانیاً همان
 است کلام نفسی و لهذا شاعره جازم اند بانکه کلام نفسی در اصل یکی است بامر و نهی و اخبار کشری در

تقیته راه نمی باید و بعربی و سریانی و صف آن نتوان کرد قال الامام الرازی ان کلام الله تعالی و
 وسیع کونه واحد فهو امر و نئی و خبر و تحقیق کلام یرجع الی حرف واحد هو ان کلام کلمه خبر لان الامر
 عبارة عن تعریف الغیر انه لو فعل لصار مستحقا للمرح و لو ترک صار مستحقا للذم و کذا القول فی الهمی و لو ان کان
 المرجع للکمل الی شیء واحد و هو الخبر صح قولنا ان کلام الله واحد انتهى و این کلام نفسی باعتبار اول قیاس
 و ازلی است و باعتبار کتابت در طار اعلی محدث متقدم از بعثت پیغامبر نه عربی و نه سریانی و باعتبار
 ظهور او بواسطه جبرئیل بر قلب پیغامبر ثانیاً محدث متأخر از بعثت پیغامبر بلسان عربی کما قال و انه
 لتشریل رب العالمین نزل به الروح الامین علی قلبک لتکون من المنتدین بلسان عربی مسبین باز
 این تعلیقاً متمسکه در طار اعلی دو قسم اند قسمی آنست که متعلق باشد شخصی بعینه و سجاوته بعینها از ان
 اشخاص از ان حوادث که عین و متمثل شده اند مثل آنکه متعلق الثواب بالایمان بحمد صلی الله علیه وسلم
 بعینه و العقاب بالکفر بعینه و قسمی آنست که متعلق باشد بوصف عام مانند آنکه متعلق الثواب بسیر الولد
 بوالده و متعلق العقاب بعقوق الولد بوالده و واقع در باب شخصین تعلیق است بشخص بعینه مثلاً نازل
 شد در طار اعلی که اراده واقع شد که در فلان وقت اختلاف کرده شود صدیق و فاروق را نازل شد تعلیق
 رضا باقتدار ایشان بعینها و تعلیق سخط بترک اقتدار ایشان بعینها اگر چه این اراده متضمن مصالح بسیار باشد
 که فهم آن همه در امکان بشر نیست و تحمل که بخت شخصین در فرمان روالی و بخت قوم در فرمان بری در
 اختلاف و مانند آن نیز از همان مصالح باشد و این کلام نفسی در افاده ایجاب و تحریم اقوی جمیع انواع حکام
 است پس خدا تعالی بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم اراده و جوب اختلاف ایشان در طار اعلی و تعلیق ثواب
 و عقاب باقتدار ترک اقتدار ایشان روشن ساخت و ایشان خلیفه شدند بکلام نفسی اولاً و تبصرجات
 آنحضرت صلی الله علیه وسلم که وال است بر ان کلام نفسی ثانیاً چون این مقدمه مبدء شد بر سر اشکالات
 مدیم قوله انیمه محمول است بر اراده تکوینی و آنرا با اراده تشریحی مساسی نیست ما میگویم خلاف واقع
 است بلکه اینجا اشاره کرده اند با اراده تکوینی ضمنش این کلمه که بالذین من بعدی و تخصیص کرده اند با اراده تشریحی
 بکلمه اقتدا هر چند مصلحت منظور درین کلام نفسی تقدیر بر سر اختلاف ایشان باشد پس چون

نظم علم مقتضی باستخلاف ایشان بود در حکمت الهی ممکن نیست که تشریح استخلاف غیر ایشان واقع
 شود چنانکه چون تقدیر الهی مبهم شد بانکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم در فلان زمان رئیس شوند و عالم
 را بواسطه ایشان علم و رشد پیدا شود و اقامت ملت عو جا بردست ایشان واقع شود و دیگری در آن
 عصر باین صفت موصوف نبود تشریحی متحقق شد بوجوب بیان آنحضرت صلی الله علیه وسلم در کلام نفسی
 اعلا و بر السنه مترجمین عن الغیب ثانیاً قوله بر تقدیر تسلیم مقتضای نص نیست انما اولاً بطریق منقصر
 که مثل او بعینه مثل جعلت الاقتدار بجد صلی الله علیه وسلم واجباً علیکم پس اینجا نتوان گفت که واجب
 اصلی آنست که اقتدا بشخصی که موصوف باین صفات باشد باید کرد و خدا تعالی دانست که در خارج
 شخص موصوف همان ذات محمد است صلی الله علیه وسلم پس واجب شد اقتدار او بالعرض و این
 دلالت نمیکند بر تفصیلت محمد صلی الله علیه وسلم زیرا که ممکن است که مفضول باشد یا مساوی لیکن ابروه
 واقع شد بقیام او نبوت سجناک بزهبتان عظیم بلکه انعقاد و جوب انقیاد محمد صلی الله علیه وسلم بعینه تفصیلت
 باشد بالاتر از جمیع فضائل پس بعد اخبار بانعقاد قضا باستخلاف و ظهور کلام نفسی اولاً بوجوب اقتدار
 ایشان ثانیاً و ظهور نص شریعت ثالثاً انهمه شکوک طاری نمیشود و در حقیقت منسرتی بعد نبوت
 ازین بالاتر تصور نیست که مانند انبیا در ملا اعلی قضا نازل شود تمثیل خلافت شخصی خاص و کلام
 نفسی با یجاب آن متحقق و نصوص شارع مبین و جوب او گردد و ما میگوئیم ثانیاً بطریق حل که
 تفصیلت و مفضولیت بدو وجه میتواند بود یکی آنکه بحجت او صافی باشد که آزاد ریاست عالم اشلوا
 و اظهار بکلمه الله عزوجل و خود لک پیچ دخل نیست و یحتمل که این مقتضی بقیام برای اصلاح
 عالم افضل نباشد باعتبار این فضل دوم تفصیلتی که از جهت تحقیق ریاست عالم و ارشاد الی دین
 و اظهار کلمه الله و امتدآن باشد و هر که مقتضی شد برئی او اصلاح عالم همانست افضل باعتبار سخن
 در تفصیلتی میبود که بحسب تشبه با نبیاست و این تفصیلت اینجا تمام متحقق شد بافضالی دیگر که باین
 خصلت تعلق ندارد کار نداریم و همین تفصیلت را اصل در تشبه با نبیا میداریم پس وجوب اقتدار بنبی
 نص فهمیدیم و اخبار بوجود استخلاف ایشان با اشاره نص و تفصیلت ایشان بالتزام و همچنین سایر

انصوح کما فصلتانی موضوعه قوله لان اخصیفة یجب الاقتدار به مساویا کان او مفضولا ما میگویم این
 احتمالات در خطاب عام مسلم است اما در خطاب خاص بهین تخصیص منشا تفصیلت می شود چنانکه خطاب
 خاص بخت رسل سبب تفصیل ایشان میگردد و بحقیقت هیچ دلیلی بر تفصیل انبیا علیهم السلام بر اقوام
 ایشانمان مانند تسلیط ایشان بر قوم و ایجاب طاعت ایشان بر قوم نمیتوان یافت فضا علی که
 بر سالت تعلق ندارند و ازین ایجاب طاعت لازم نیاید در فضل کلی توان شمرد پس از قول انصوح
 کان او مفضولا که امفضل مراد است فضل کلی که منفسر است به تشبیه انبیا یا غیر آن بر تقدیر اول بهین
 تعیین اسم ایشان و امر باقتدار ایشان مستلزم فضل کلی است و بر تقدیر ثانی به بحث ما تعلق ندارد
 و آنکه میگوید که لعنة مخرجة مغزی ندارد زیرا که رخصت تحقق نمیشود مگر بعد تشریح غریبی چون غریب
 عباد قائم شود بعد طلب غریبیت طلب رخصت میکنند و اینجا امری و تشریحی در استخلاف غیرین
 امر ظاهر نشد باز حکمت درین رخصت یا ابا کردن شیخین است از تاسیر کسی بر ایشان و بطلان یعنی
 ظاهر شد از قبول شیخین تاسیر عمر و بن العاص را و قبول فاروق تاسیر اسامه را با ابا کردن قوم و
 و شک نیست که قوم دو قسم بوده اند اهل ایمان کامل که آیه فلا وربک لایؤمنون حتی یکلموک فیما
 شکر بینیم ثم لایجدوا فی انفسهم حرجا ما قضیت ویسلموا تسلیما بیان شان ایشان است و ابا ایشان
 خصوص از مثل حضرت مرتضی که بسوالیق اسلام و بحسب سبب ممتاز بود معنی ندارد و اهل ایمان
 ضعیف که تابع رسوم بودند و ایشان خود میل داشتند با استخلاف مرتضی چنانکه از قصه ابوسفیان
 روشن می شود یا عدم انتظام خلافت بوجه کمال از دست غیر شیخین از تفصیلت ایشان در ملکه سیاست
 و جمیع و تالیف با بودن تقدیر مبهم بر استخلاف شیخین بوجهی که سعی بشیر اوردان قدرت نباشد و اینهمه
 شرح تفصیلت شیخین است و لوازم تفصیلت ایشان قوله بحسب اتفاق در جمعه آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم رفون شدند ما میگویم انشقاق ارض اولاً از آنحضرت صلی الله علیه و سلم تفصیلتی یا لازم مرتضی
 عند الله تعالی است یا نیست اگر هست کمبود شیخین دران تفصیلت باید که سبب تفوق ایشان
 بر سایر است باشد و اگر تفصیلتی نیست آنحضرت صلی الله علیه و سلم از او باب فضائل خود چنانکه فرمودند

ان فی ذلک نفسی تقدیم میجو
 لا یجوز تقدیم بنی الزین و ظاهر
 و این نظر صفت قائم است
 و هم چنین شهر در مص
 و معنی آنکه قائم نبوت از جانب
 خدا بر آنحضرت صلوات الله علیه
 سلام تابان نزد شهر و در
 و شاهد نبوت بود و
 فاعل قال است دوم از
 اندام شهید شهادتین از آن
 است یعنی اگر گاه مؤذن
 در بیگانه
 نماز یا
 بیگانه شهادتین
 زبان می آید این
 حرف ضم الاز است

و آنکه میگوید جبت قرب مدفن تالی آنحضرت صلی الله علیه وسلم شدند و در حشر اگر مدو میدارو که بدون فضیلتی
 عند الله تعالی محض قرب مکان موثر است سفسطه صرف است زیرا که امور آخرت نه بنی بر قرب و بعد مکان
 است اگر چنین بودی بعد از مدینه امکان دیگر را که قریب مدینه بودند حشر میکردند نه اهل مکه را بلکه بنی
 بر فضیلتی است خواه آن فضیلت در نفس شخص باشد خواه باعتبار طول او در امکانه فاصله مثل تضاعف
 حسات در حریمین عن ابن عمر قال دخل رسول الله صلی الله علیه وسلم المسجد واحدی یدیه علی ابی بکر و
 الاخری علی عمر فقال هكذا نبعث یوم القيمة اخرجنا بحاکم و اگر اروه کرده است که ایشانرا این فضیلت صل
 شد بسبب بودن ایشان در اشرف بقاع با فضائل نفسانی ایشان محتمل است و این نیز فضیلتی است
 از فضائل عظیمه بلکه ظاهر آنست که قرب مدفن ایشان سایه قرب مرتبه ایشان باشد چون مرتبه
 ایشان تریک بود ظلی ازین قرب در خارج افتاد و قرب مدفن اثر همان ظل است تا هر چه بزرگتر است
 بقبر آنحضرت صلی الله علیه وسلم بجا آرد از زیارت و سلام و غیر آن بقبور شیخین نیز عائد گردد و این نعمتی
 است کبیره چنانکه در تفسیر آیه و رفعنا لک ذکرک وارد شده قال الواحدی عن ابی سعید الخدری عن
 رسول الله صلی الله علیه وسلم فی قوله عز وجل و رفعنا لک ذکرک قال لی جبرئیل علیه السلام قال الله
 عز وجل فاذکرت ذکرت معی و قال الواحدی قال عطاء عن ابن عباس یرید الاذان و الاقامة و التشهد
 و الخطب علی المنابر یوم الجمعة و یوم الفطر و یوم النحر و یوم عرفة و ایام التشریق و خطبة النکاح و فی
 کل موطن و علی الدنا نیر الدرهم و کلمة الشهادة و لو ان رجلاً عبد الله و صدقه فی کل شیء و لم یشهد
 ان محمداً رسول الله لم ینتفع بشیء و کان کافر او فی هذا القول حسان بن ثابت یحج البنی صلی الله علیه
 وسلم

<p>اغتر علیه للنبوة حساتم و ضم الاله اسم البنی مع اسمه و شق له من اسمه لیسجد</p>	<p>من المد شهور یلوح و شهید اذا قال فی الخمس المؤذن الشهید فذوالعرش محمود و ذوالحمد</p>
<p>در نیصورت چنانکه خدا تعالی آنحضرت را صلی الله علیه وسلم اختیار فرمود بتقریب ذکر او با ذکر خود شیخین</p>	

باید که آنحضرت صلی الله علیه وسلم مقرون گردانید و آنرا بسببی ظاهر متعلق ساخت و آن الهام و فریاد ایشان
 است در حجب و آنحضرت صلی الله علیه وسلم و این متعلق گردانیدن شکی نیست که در حدیث وارد شده اذ
 قضی الصدیق بعد ان میوت بارض جعل له الیهما حاجة قوله یا بی الله و المؤمنون و لالت فیما یکن مکرراً
 در خارج انچه ما میگوئیم سیاق و سباق قصه دلالت بر آن میکند که آنحضرت صلی الله علیه وسلم استخلاف
 صدیق بهیچ معنای بیعت و مانند آن اراده فرموده بودند لیکن چون قصاص مبرم با استخلاف ایشان
 روشن شد توکل فرموده با سبب ظاهر میل نکرد پس در نیجا و و مطلب است مطلب اول استخلاف بمعنی
 تشریح خلافت و آن واقع شد بهیچ قول و باقوال دیگر که بدون از حد و تاخیر درین تشریح تحقق
 نگشت مطلب دوم استخلاف بمعنی جمع ناس و امر ایشان را به بیعت و مانند آن و آنرا آنحضرت صلی الله
 علیه وسلم ترک کردند بجهت توفی خدا تعالی و این بهتر شد از توفی آنحضرت صلی الله علیه وسلم چنانکه آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم در بیعت حدیثیه بهتر شد ذی النورین را از خودش قول و همچنین حدیث روایان
 باید دانست که ما زیاد از پنجاه دلیل یاد داریم بر اختلاف شیخین و مثل هر یکی ازین ادله مطالب شریعی
 ثابت میشود اکثر آنها قطعی اند و بعضی ظنی و نزدیک اجتماع ملتی میشود مکلف بعلم آنها بقطع و استخلاف
 بقطع مستلزم افضلیت ایشان است و از آنجمله آنست که فاروق ذی النورین نمیگرداند از تسعة
 الحج و قرآن و آن ثابت است بکتاب و سنت و اجماع و در معنی صحابه بر ایشان انکار کردند مخصوصاً
 حضرت مرتضی بر حضرت ذی النورین اشتهاد انکار نمود باید دانست که اصحاب مذاهب مشهوره
 روایت کرده اند قصه حبیب بن سبه عن ابی وائل ان رجلاً کان نصرانیا یقال له الصبی بن سبه فاسلم
 فاراد و اجماع و فقیر له ابد رب الحج فانی الا شعری فامر به بالعمرة و اجمع جميعاً ففعل فبنا هو طیبی اذ من زید بن
 صوحان و مسکان بن ربيعة فقال احدهما الصابیه لئذ اتصل من بعيلير له فسمعها الصبی فکذبها علیه
 فلما قدم الی عمر فذکر ذلک له فقال له عمر بدیت بسنة نبيک قال و سمعت مرة اخرى یقول و فقط بسنة
 نبيک خرج احمد و عن ابی موسی ان عمر قال لیس نسته رسول الله صلی الله علیه وسلم یعنی التسعة و لکن ان
 ان لیسوا نسته تحت الالاک ثم روه عن ابن جبابه اخرجه احمد و این قصه دلالت میکند بر آنکه فاروق انکار میکند

این حدیث در حدیث صحیح است
 این حدیث در حدیث صحیح است
 این حدیث در حدیث صحیح است
 این حدیث در حدیث صحیح است
 این حدیث در حدیث صحیح است
 این حدیث در حدیث صحیح است
 این حدیث در حدیث صحیح است
 این حدیث در حدیث صحیح است
 این حدیث در حدیث صحیح است
 این حدیث در حدیث صحیح است

این حدیث در حدیث صحیح است
 این حدیث در حدیث صحیح است
 این حدیث در حدیث صحیح است
 این حدیث در حدیث صحیح است
 این حدیث در حدیث صحیح است
 این حدیث در حدیث صحیح است
 این حدیث در حدیث صحیح است
 این حدیث در حدیث صحیح است
 این حدیث در حدیث صحیح است
 این حدیث در حدیث صحیح است

متعہ را بلکہ از مشرع میداست و علما مختلف اند معنی قول فاروق و ذی النورین بر دو قول قال
 النووی قال المازری اختلف فی المتعۃ التي نهى عنها عمر في الحج فقبيل هي فسح الحج الى العمرة وقيل هي
 العمرة في اشهر الحج ثم الحج من عامه وعلى هذا انما نهى عنها ترغيباً في الافراد الذي هو افضل لانه يعقد بطلانها
 او تحريمها وقال القاضي عياض ظاهر حديث جابر وعمران وابي موسى ان المتعۃ التي اختلفوا فيها
 انما هي فسح الحج الى العمرة قال ولهذا كان عمر يضرب بالناس عليها ولا يضربهم على مجرد التمتع في اشهر الحج
 وانما يضربهم على ما اعتقده هو وسائر الصحابة ان فسح الحج الى العمرة كان خصوصاً في تلك السنة للحكمة التي
 قدمنا ذكرها قال ابن عبد البر لا خلاف بين العلماء ان التمتع المرد بقوله تعالى فمن تمتع بالعمرة الى الحج
 فما استيسر من الهدى هو الاضحية في اشهر الحج قبيل الحج قال ومن التمتع ايضا القران لانه تمتع بسقوط
 السفر للفك لاخر من بلدة قال ومن التمتع ايضا فسح الحج الى العمرة هذا كلام القاضي قلت والمتحاران
 عمر وعثمان انما هما المتعۃ التي هي الاضحية في اشهر الحج ثم الحج من عامه و مردوهم نهى اولوية للترغيب
 في الافراد لكونه افضل وقد انعقد الاجماع بعد هذا على جواز الافراد والتمتع والقران من غير كراهية وانما اختلفوا
 في الافضل منها وقد سبقت هذه المسئلة في ادائل هذا الباب مستوفاة والبدع علم انتهى واين فقير ميگوي
 كه سركي ازين دو قول كفايت نيمكند تطبيق جميع اختلافات ايشان را بلکہ اصوب آنست كه بگويم كه
 ندهب حضرت فاروق و ذی النورین دو چیز بود معاً یکی آنكه فسح حج بعمره نباید کرد و آن مخصوص بود
 بزبان آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و همین است قول جميع امت دوران باب اختلافی بود از ابن عباس
 و غیر وی بعد از آن اختلاف مضمحل شد و عن عروة انتقال قد حج النبي صلی اللہ علیہ وسلم سابق خبرتی
 عائشة انه اول شئى بدأ به حين قدم انه توضأ ثم طاف بالبيت ثم لم يكن عمرة ثم حج ابو بكر فكان اول
 شئى بدأ به الطواف بالبيت ثم لم تكن عمرة ثم عمر مثل ذلك ثم حج عثمان فرأيت اول شئى بدأ به
 الطواف بالبيت ثم لم تكن عمرة ثم معاوية و عبد الله بن عمر ثم حجبت مع ابي الزبير بن العوام فكان
 اول شئى بدأ به الطواف بالبيت ثم لم تكن عمرة ثم رایت المهاجرين و الانصار يفعلون ذلك ثم
 لم تكن عمرة ثم آخر من رایت فعل ذلك ابن عمر ثم لم يقضها عمرة و هذا ابن عمر عندهم فلا يسألونه

اول اسدائمن مضی ما کالوا یبدأون بشیء من الطواف بالبيت ثم لا یجلون وقد رایت
 امی وخالتی تقدما لاتیذان بشیء اول من البیت تطوفان به ثم انما لا تطلان وقد اخبرتنی امی
 انما ابلت بالی واختها والزبیر وفلان وفلان بجمرة فلما مسحوا الرکن حلوا اخرجہ البخاری ویکر آنکه
 اوای نسکین بانکه میقاتین باشد و عمره در غیر اشهر حج باشد افضل است بعد از آنکه حج میقاتی باشد
 و عمره مکیه عن نافع عن عبدالسد بن عمران عمر بن الخطاب قال افصلوا ما بین حجکم و عمرکم فان ذلك
 اتم بحج احدکم و اتم عمرته ان یعتمر فی غیر اشهر الحج اخرجہ مالک و بعد از آن تمتع و قران و افضلیت صوت
 اولی خود متفق علیه است و ثانیة مذہب شافعی و مالک و چون دانستیم که غرض ایشان این بود صلا
 محل طعن نباشد طعن جمعی که در مسئلہ اولی مباحثه کردند صواب باقطع بطرف فاروق و ذی النورین
 بود و خطا بطرف ایشان و جمعی که در مسئلہ ثانیة مباحثه کردند مباحثه ایشان مثل سائر مباحثات
 مجتهدین است و امر و زاین مباحثه در مجتهدین نیز باقی است محل طعن نمی شود و این نزدیک مسئلہ
 است تنها از مسائل حج که اختلاف در آن صعب گشته که اصعب همه اختلاف ایشان است در کیفیت
 نسک آنحضرت صلی السد علیه وسلم در حجة الوداع جمعی گفته اند کلا فراد بود و حج و جمعی گفته اند تمتع بود و بسو
 بی و جمعی گفته اند قران بود و جمعی گفته اند فراد بود اول و بعد از آن داخل فرمود عمره را و این نیز
 ضعیف میگوید بعد تنقیح معلوم میشود که صحابه در صورتیکه از آنحضرت صلی السد علیه وسلم مشاهده
 کرده بودند اختلاف نکردند بلکه در معرفت وجه آن پس همه متفق اند بر آنکه احرام از ذی الحلیفه
 بود و چون یکم رسیدند اول طواف و سعی کردند و حلال نشدند و جمعی را که با ایشان همی نبود و امر
 کردند با حلال باز یوم الترویة بقصد حج برآمدند و مکیه میگفتند و بعد از آن طواف زیارت کردند و اختلاف
 دارند در آنکه این طواف طواف قدوم بود پس افراد حج باشد و باقی بر احرام مانند از جهت احرام
 حج است یا طواف عمره بود پس تمتع باشد و باقی مانند بر احرام بجهت آنست که این تمتع بسوق بی
 بود و در وقت خروج بقصد حج این تکبیر انشاء احرام حج بود یا این طواف طواف قدوم بود و سعی
 و طواف زیارت از هر دو نسک کفایت کرد و احرام نکشادن از جهت احرام قران بود یا این طواف

طواف عمره بود و سعی سعی طواف زیارت طواف حج و عقیب آن نیز سعی بوده است و همین
 کلمه اخیر نقل غریب است که حنفیه آنرا اثبات میکنند لا غیر پس معلوم شد که اختلاف در اصل قصه
 نیست بلکه اختلاف در حمل آن واقع بر محامل متعدده و این یکی از امور اجتهادیه است و الاختلاف
 فی الاجتهاد و ایات لیس ببدع منہم و مذہب منصور نزدیک شافعی و مالک آنست که نسک آنحضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم افراد بود و حج و عین است مفهوم از قصه حجه الوداع که جابر آنرا ضبط کرده است و
 رواة بروی مختلف نشدند در حکایت آن و همین است قول فاروق و ذی النورین پس متوجه شد
 ایشانرا استدلال بکتاب سنت و معقول اما کتاب پس خدا تعالی میفرماید و اتموا الحج و العمره لعلکم
 و بعد از آن میفرماید فمن تمتع بالعمرة الى الحج و آنرا در مقام رخصت ذکر مینماید و مجبوری میگردد
 بدم یا صوم و اما سنت پس آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم اختیار فرمودند افراد را حج در حجه الوداع و افراد
 بعمره را در عمرة القضاء و عمره جبرانه پس آنچه فعل آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم اکمل است هر چند دیگران
 را رخصت داده باشند بجهت روند سبب جاہلیت که العمرة فی اشهر الحج من افجر الفجر یا اول الاشیانرا
 مجرد ترخیص فرموده بود و چون در قبول رخصت استبطا کردند مبالغه کرده شد چنانکه در مسئله قبله صام
 مبالغه واقع شد و در همه این علل احادیث درست شده است و اما معقول پس شک نیست که
 اتمام حج و عمره بانکه احرام حج و عمره جدا جدا باشد افضل و اتم و اکمل است چنانکه در تضاعف حنات بسبب
 رفتن بمسجد ذکر کرده اند و در استحباب ضویری هر نماز مکتوبه ذکر نموده اند و این امری است که بر
 قائل بشرطیه احرام متوجه میشود فضلا از برای کسی که بر کثیته آن قائل است و این استدلال فاروق نموده
 است در بخاری عن ابی موسی الاشعری قال قدمت علی النبی صلی اللہ علیہ وسلم بالبطحار و یومئذ
 فقال حججت قلت نعم قال بما اهلنت قلت لیسک باهلال کا لہال النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال حسنت
 طف بالبیث و بالصفاء والمرؤة ثم ایت امرؤة من قیس فقلت لراسی ثم اهلنت باحج فقلت افسی
 بہ حتی کان فی خلا فوعم فقال ان اخذنا بکتاب اللہ فاتمنا بالتمام وان اخذنا بقول النبی صلی اللہ
 علیہ وسلم فانه لم یحل حتی یبلغ الہدی محله اخرجہ البخاری و مذہب منصور پیش حنفیان آنست که

قلت صیغہ ناضی
 مؤنث از فلابغی
 بدوزن دست کبھی
 شبیه از زمین آید

متع بود بسوق ہدی و از نہ صورت متوجہ میشود قول مرتضی و در تاویل قول مرتضی حرف دیگر ہم گفته اند کہ مختار
 مرتضی ہم افراد بوده لیکن چون دید کہ ذی النورین مباغثہ میکند در ترجمہ افراد تہر سید کہ جاہلان متوجہ را غیر
 مشروع انکارند قال النووی و اما اہلال علی بہا فقد صحیح بہ من یرجح القرآن و اجاب عنہ من یرجح
 الافراد بانہ انما اہل بہا الیتیمین جوازہما لسلطان الناس او بعضہم انہ لا یجوز القرآن و لا التمتع و انہ یتعین
 الافراد انتہی بلکہ این حرف اقرب بینما یتحقق زیرا کہ مرتضی انہما انکار نکرد در زمان فاروق حالانکہ
 وی نیز بہین قول قائل بود لیکن تا این مرتبہ ترجمہ رسیدہ بود کہ منشا تو ہم غیر مشر و عیت متوجہ و قرآن
 گردد و در نہ صورت اختلاف بالکل رفع شد الا در تقریر و الحمد لسہ باقی ماند آنکہ استدلال ذی النورین
 و لا کنا خائفین بچہ نوع متوجہ میشود قال النووی فی شرح حدیث ثم قال علی لقد علمت انما تمعننا مع
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال اجل و لکننا کنا خائفین فقولا اجل بسکون اللام ای لعم و قوله کنا
 خائفین لعلہ اراد بقوله خائفین عمرۃ القضاء سنہ سبع قبل فتح مکہ لکن لم یکن تکمل لستہ حقیقۃ التمتع انما
 کان عمرۃ و حدیثہ ضعیف میگوید معنی خائفین آنست کہ در حجۃ الوداع تیسر سیدیم از بقای مذہب
 جاہلیتہ و عدم القلاع این مذہب فاسد از قلوب مسلمین و این علت زائل گشت پس استدلال ذی
 النورین متوجہ شدہ و الحمد لسہ و از آجملہ آنست کہ فاروق نکاح متوجہ را منع کرد و بعد از آنکہ در عہد آنحضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم جائز بود و عمل می آمد باید دانست کہ این مسئلہ از جملہ آن مسائل است کہ حدیث
 بران دلالت میکند تبصریح و جمعی از صحابہ بسبب عدم بلوغ حدیث مصرح یا بسبب تاویل احادیث
 بر غیر محل او اختلاف داشتند و سعی فاروق اجماع واقع شد و اختلاف مضمحل گشت و این مسئلہ آن
 مسائل شاہد مدلل است بر فضائل فاروق و بر آنکہ وہی واسطہ بود میان آنحضرت صلی اللہ علیہ
 وسلم و امت او در تبلیغ شریعہ دنیا بت نبوت از این جهت او را مسلم شد اما صحت حدیث در ان باب
 پس از آنجست کہ جمعی از فضلاء صحابہ آنرا روایت کردند و بران عمل نمودند رئیس آن جماعہ حضرت مرتضی
 است و حدیث او در بخاری و سوطا و مسلم و باقی کتب مستداولہ صحیح شدہ است و در ذواو بہین حدیث
 بر عبد اللہ بن عباس نیز ثابت گشتہ و در بیح بن سبرہ جہنی آنرا از پدر خود روایت کرد کہ تحریم سوہد

متوجہ انصار

Marfat.com

حاصل شد و حدیث او در صحیح مسلم مذکور است و اجماع امت بر تحریم آن وقوع یافت الا شرفیذریه فلیله مثل
روافضی هر چند در من صحابا باختلافی متحقق بود و همان اختلاف سبب اهتمام حضرت فاروق شده بر
عقد اجماع و اگر سائل عود کند و گوید که حضرت مرتضیٰ انصاری از متعه روز خیمه روایت کرده و احادیث دیگر روایت
میکنند که در روز او طایس نیز بعمل آمد پس آن نیز دلیل نمیتواند شد گوئیم سائل این نقض دارد نمی کند
مگر بر مرتضیٰ زیرا که اول کسی که باین حدیث استدلال نمود و ابن عباس را التزام کرد و در خبر شدید بعمل آورد
حضرت مرتضیٰ است پس گویا میگوید مرتضیٰ غلط کرده درین استدلال و انمعنی شاهد جهل و متحقق ادوات
نزدیک اهل سنت و شیعه تفضیلیه قاطبه و حل این اشکال بر طریقی قاضی عیاض است که اصل تحریم
در خیمه واقع شد و تجدید تحریم در غزوه او طاس و حجة الوداع متحقق یافت بنا بر آنکه اجتماع عظیم بود
و عجز و بت غالب بحمل که باین امر تکلیف شوند و مثل او مثل تجدید چندین او امر است که در حجة الوداع
جهت توکید و اتمام شریعت بعمل آمد و نووی درین جواب خدشه میکند بآنکه از روایات مسلم معلوم
میشود که روز فتح متعه از جمعی واقع شد بنا بر اباحت آن در بطور جمعی دیگر آنکه در حدیث حضرت مرتضیٰ
تحریم حمرانیه مورخ است بیوم خیمه و تحریم متعه مورخ نیست بخیری لیکن عبارت موهم واقع شده
و جمعی از روایات آن و هم را محقق ساختند و مختار این عبد ضعیف همین جواب است بجهت آنکه روایات
قصه غزوه خیمه تحریم متعه ذکر نکرده اند و تحریم متعه را بغزوه خیمه مورخ ساختند
الا همین حدیث با روایات دیگر غیر زهری باین وقت مورخ نگردانیدند و اکثر طرق محتمل تاویل مذکور
است و جمع کردن حضرت مرتضیٰ تحریم متعه و حمرانیه درین حدیث نه بجهت تشریح آن هر دو است
در یک وقت بلکه بجهت آنکه ابن عباس در هر دو مسأله اختلاف داشت چنانکه بر دانندگان علم
حدیث از اجلی بدیهیات است و قاضی عیاض خدشه میکند درین جواب بآنکه روایات صحیح شده اند
طریق سفیان و غیر آن بلفظی که تاریخ بر هر دو عود میکند و میگوید که روایات ثقات محتمل منضم گو
است و روایتی که قابل این احتمال نباشد شاذ است غیر محفوظ و اینهمه مباحثه در استدلال حضرت مرتضیٰ
است اما اصل تحریم بطریق دیگر صحیح است لا غبار علیه از روایت ابو هریره و سلمه بن الاکوع و غیره

باین کلمه واستفهام اینجا انکاری است یعنی بجز وندیان خود بر زبان پیغامبر نمیرود پس آنچه فرموده
 است بآن اہتمام باید کرد و آنچه نوشتن آن ارشاد فرموده اند استفهام باید نمود و دم آنکہ جمعی گفتند
 بودند و آوردن قرطاس و دوات گفته باشند و معنی بجز اینجا کلامی است کہ بسبب ضعف آلات تکلم
 یا غلبہ پیش بر زبان و مانند آن مفہم نشود پس گفتند بطریق استفهام تقریر این سخن غیر مفہم است
 فی نفسہ یا ما ادراک نکردیم پس باید پرسید کہ مقصود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم طلب دوات و قرطاس
 است یا چیزی دیگر استفهام کنید از مقصود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم تا بار دیگر بلفظ مفہم یا اشارہ
 مفہمہ بیان مقصود فرماید تا بر حسب امر جاوے شویم و درین ہر دو صورت اشکال حاصل نشود
 و اگر غرض قائل رد آن کلام میبود و نسبت او بہندیان ابجر نمیگفت بلکہ بجز در پی آن لفظ استفہام
 نمیگفت بلکہ اعراضا عنہ و استفہام تقریر را نیز محلی است و قرنیہ کہ اینجا یافته نمی شود کما شہد بہند
 السلیم در روایات صحیحہ صریح و مشیر نیستند بآنکہ قائل ابجر حضرت فاروق بوده باشد و اگر غرض مستشکل
 کہ مقصود کتابت اختلاف حضرت مرتضی است آن خود رجم بالغیب است از کجا دانست کہ استخلاف
 او مقصود بود بلکہ حدیث حضرت مرتضی صریح است در آنکہ آن غیر استخلاف بود عن نعیم بن زید عن
 علی بن ابی طالب قال امرنی النبی صلی اللہ علیہ وسلم ان آتیہ بطبق یکتب فیہ مالا تفضل امتہ من
 بعدہ قال فحشیت ان یفوتنی نفسہ قال قلت انی احفظ واعی قال اوصی بالصلوٰۃ و الزکوٰۃ و ما
 ملکک ایما نکم اخرجہ احمد و اگر مقصود استخلاف باشد آن استخلاف صدیق بود بدلیل حدیث حضرت
 عائشہ عن عائشہ قالت قال لی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فی مرضہ ادعی لی ابا بکر یا ابا بکر یا ابا بکر
 حتی اکتب کتابا فانی اخاف ان تمینی متمن و یقول قائل انا اولی و یا بی اللہ و المؤمنون الا ابا بکر
 اخرجہ مسلم و قول فاروق حسبنا کتاب اللہ عمقی وارد مقصود او نفی ظن فاسد است یعنی کسی گمان
 نکند کہ آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم چیزی در آخر عمر خود خواستند کہ بگویند و آن معنی با تمام نہ رسید
 نمیدانم شاید نسخ بعض احکام مقرر مقصود باشد یا فریضہ دیگر آتش شریع میخواستند پس احتمال
 متطرق شد بمجمیع احکام شرعیہ و فاروق افادہ فرمود کہ خدا تعالی میفرماید الیوم اکملت لکم دینکم

و اتمت علیکم نعمتی و رضیت لکم الاسلام دینا پس هیچ احتمال متطرق نیست و آنچه القای آن منجواستند
 تاکید و تقصیر بر احکام سابقه است و قول آنحضرت صلی الله علیه و سلم قوموا عنی دلالت نمیکند مگر بر آنکه
 حسب فیه علی بر آنحضرت صلی الله علیه و سلم غالب آمد و بخصیصتی که بهتر بود از تبلیغ مشغول شدند و تنازع
 و لایبغی عند النبی صلی الله علیه و سلم تنازع قول ابن عباس است نه قول آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 و اگر منصفی بعقل خود رجوع کند بداند که اگر آنحضرت صلی الله علیه و سلم منجواستند که چیزی از اصول شرع
 تبلیغ فرمایند منع نمیکرد و ایشانرا چیزی از نفرت اصحاب توقف ایشان و اگر نفرت سبب منع
 میشد احق اوقات اینمعنی وقتی بود که جمیع عالم متفق بود بر کفر و مجتمع بر انزای آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 چون در آنوقت مسأله نفرمودند و کلامی بحق بشدت تمام ادا فرموده در نیوقت که عالم منقاد شد
 چه اگر کتمان حق فرماید و نیست این ظن الا ظن جاهلیت و نیست این گمان مگر گمان کسی که در شان
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم قدح میکند و میخواهد که اعتماد بر چیزی از امر و نبی آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 باقی نماند بجانک هذا بیتان عظیم و از انجمله آنست که حدیث ماسک عمر فجا الاسک الشیطان فجا غیره
 دلالت نمیکند بر حفظ فاروق از وساوس شیطان زیرا که ممکن است که شیطان بجهنم خود متباعد باشد
 از فاروق و بسبب تقار و سوسه کار خود بکند باید دانست که باعث این ایراد جهل است بکلام عرب
 و لقبوا اعدا اصول زیرا که این کلمه کندی است از کوتاه بودن تصرف شیطان از فاروق با پنج وجه
 مثل آنکه گویند در میان من و تو بعد ما بین المشرق و المغرب افتاده هر چند هر دو در یک مکان
 باشند یعنی بملاقه بالکلیه منقطع شده است و این انقطاع را اگر بمثل خارجی تمثیل نمایند بعد ما بین
 المشرقین و المغربین باشد یا گویند فلان در دل من در آمده است و فلان حلق مرآتنگ کرده است
 و دست فلان بر شمر که مبسوط است الی غیر ذلک و از انجمله آنست که فاروق حکم کرد بر جمیع جنونه و
 جواب آن در شبهات طوسی مفصلا بیان کردیم و گفتیم که درین مسأله معنی بقاروق عاند نمیکرد زیرا که
 قصه دلالت میکند بر آنکه فاروق این مسأله را میدانست که رجم بر جنونه لازم نیست و ذکر کردیم که
 بر قاضی لازم نیست که بعد از اقرار کسی توقف کند در امضای موجب آن بجهت احتمال جنون

سبب استیذان نماز

بر جنونه

زردن شاخ

اولیکن جنون او معلوم نبود و بانظار حضرت مر تفضی معلوم شد و از آنجمله آنست که فاروق بجای
صدوزه صد شاخ زد باید دانست که زردن شاخ از دو صورت خالی نیست یا این است که آن محدود تمام
الاعضا بود و شاخ درست او را زدند در نی صورت موافقت کرده است بسنت آنحضرت صلی اللہ
علیہ وسلم عن انس ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم ضرب فی الخمر بالبحرید و النعال و جلد البکر اربعین متفق
علیہ یا این است که این شخص ناقص الخلقه بود و صد شاخ عبارت از صد شمرخ است در یک عمر چون
و این نیز ما خود از سنت است عن سعید بن سعد بن عبادة ان سعید بن عبادة ان النبی صلی اللہ علیہ
وسلم برجل کان فی الحی مخدج سقیم فوجد علی امته من امانم حینث بها فقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم
قد والہ عشک لافیه ماتہ شمرخ فاضربوه ضرباً رواہ فی شرح السنۃ و از آنجمله آنست که فاروق در موت
آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم شک کرد باید دانست که قصه دلالت میکند بر آنکه فاروق میدانست که
بر آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم شدنی است پس مخالف آیه انک میت و انهم میتون اعتقاد نکرده بود
لیکن گمان میکرد که آنچه واقع شده است موت نیست بلکه تعطیل حواس ظاهر است بسبب اشتغال بلغم
باطن چنانکه در آثار وحی واقع میشود و شک در آنکه این واقع موت است یا غشی مصادم هیچ
نصی نبود بلکه راجع بقلبت تتبع قرآن است بسبب اشتغال قلب بجزن و معنی قول او کانی لم
اسمها نیست که استماع این آیت مائل گردانید او را به تتبع قرآن و پیش ازین میلان بآن داشت
و چون از جواب بعض مطاعن شیخین فارغ شدیم مناسب بنمایید که اجمالاً جواب مطاعن ختین نیز
تقریر نماییم تماماً للبحث چنانکه در باب فضائل نیز بهمین اسلوب تقریر کردیم پس از مطاعن ذی
النورین آنست که اقارب خود را ایشار نمود بعبایای جزیلہ و امیر گردانید ایشا ترا بر امصار و ایشا
حرکات شنید صا و رشد مثل ظهور شرب خمیر از ولید بن عقبہ و ظهور ایانت و ضرب محمد بن ابی بکر از عبد
بن ابی سرح و وقوع بغی از معاویہ و نصب زمران و توقف در اقامت حد و ولید تا آنکه حضرت
مر تفضی تشدید بلیغ نمود و عبد المذنب مسعود را ایانت کرد و مصحف او را بسوخت و ابو ذر را اخراج
فرمود و بغیر یاد محمد بن ابی بکر رسید و چون او را ولایت مصر داده بانظر فر روان کرد از عقب او

شک در وفات

مطاعن ختین

نوشت فاقلموه و این قدر است در سه و سه چهار رکعت گزارد و این مخالف سنت است و از عبد الله
 ابن عمر قصاص نگرفت و در غزوه بدر و بیعت الرضوان حاضر نشد و در زاهد بگریخت و آنجا زخمی
 کرد با وجود نهنی آنحضرت صلی الله علیه و سلم از آنجا زخمی باید دانست که این مطاعن را بر وجه جواب تلوان
 و بویکی سناقتضا و دیگر حل سناقتضا است که گوئیم مثل این چیزها از حضرت مرتضی نیز بوقوع آمده
 پس اگر این معالی قاجار باشند در خلافت ذی النورین در خلافت مرتضی نیز قاجار لازم می آید و اگر
 از آن قاجار یا جواب میگویند فما هو جوابم هو جوابنا بعینه حضرت مرتضی نیز اقارب خود را درین عراق
 و غیر آن منصوب ساخته و توقف نمود در اقامت قصاص بر قاتلان ذی النورین و امانت نمود
 ابو موسی اشعری و ابوسعود انصاری را و سبب اراقه و مار مسلیمن شد و در غزوه تبوک حاضر شد
 و در قصه افکار مسلیمن بود و در باب قتل حضرت عثمان یکبار تبری نمود چون قاتلان ذی
 النورین از تبعی آورده خاطر شدند فرمود قتل الله و اناسه و زنادقه را بسنت و این مخالف سنت
 است اما حل پس بر انداختن اشکالات است تفصیلاً قوله اقارب خود را ایشار نمود و بطلایای جزلیه
 میگوئیم که صلح و سخاکی از آن شمال است که شرعاً و عقلاً آن فضیلت کلیه حاصل میشود خود
 اگر میسر است که با قارب خود آن دهد که ذی النورین داد و در صلح ارحام آن کند که ذی النورین کرد
 محل طعن وقتی شود که از بیت المال غلول کرده باشد و این معنی ممنوع است زیرا که تمول ذی النورین
 از حاصله موال خود مشهور تر است از آنکه بزرگان احتیاج اقتضا چه در زمان آنحضرت صلی الله علیه
 و سلم و چه بعد آنحضرت و اگر از بیت المال حصه خود گرفته باشد بر وجه تفرع چنانکه شیخین میگویند یا
 بر وجه ترخص که اوسع است از آن قبایل حصه خود داد و صلح ارحام داده باشد محل طعن نیست بلکه یکی
 از فضائل عظیمه است و اگر اقارب خود را در اسلام جهاد او جیایه نفع دیده باشد و در برابر آن از
 بیت المال نصیبی و فی بایشان داده باشد نیز محل طعن نیست و بلا شبهه اقارب با و در فوج کشی و
 فتوح و ماتد آن در طولی داشتند و عطایای جزلیه او از بیت المال مخصوص نبودند با قارب بلکه
 بحسب اهل اسلام میر سید عن الحسن البصری قال سمعت عثمان یخطب ليقول یا ایها الناس ما تقرن
 بعباد بنی

علی و ما من یوم الا وانتم تقسمون فیه خیر قال الحسن و شهدت منا و یدینادی یا ایها الناس اعدوا علی
 عطیاتکم فیغدون فیاخذونها و افرۃ یا ایها الناس اعدوا علی ازراکم فیغدون فیاخذونها و افرۃ حتی و الس
 لقد سمعتہ اذ نامی ليقول علی کسوتکم فیاخذون الحلل و اعدوا علی السمن و العسل قال الحسن از راق دارۃ
 و خیر کثیر و ذات بر حسن ما علی الارض مومن یخاف مومنا الا یؤده و نیصره و یالفه فلو صبر الانصار
 علی الاثرۃ لو سہم ما كانوا فیه من العطار و الرزق و لکن لم یصبروا و سلوا السیوف مع من سل فصارت
 الکفار مغدوا و علی المسلمین مسلوا لا الی یوم القیمۃ اخرجہ ابو عمر فی الاستیعاب و ذی النورین خود جواب
 این طعن تقریر کرده عن سالم بن ابی الجحد قال دعا عثمان ناسا من اصحاب رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم فہم عمار بن یاسر فقال انی سائلکم و انی احب ان تصدقونی نشدکم اللہ تعلمون ان رسول
 اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کان یوتر قریشا علی سائر الناس و یوتر نبی ما شتم علی سائر قریش فسکت
 القوم فقال عثمان لو ان بیدی سفاحی الجنة لا اعطیتہا منی امیتہ حتی یدخلوا من عند آخرہم اخرجہ
 احمد اما قول فاروق می ترسم از انکہ نبی امیہ را بر سر مردمان نبشاند پس اشارت است بانکہ اری
 ذی النورین درین باب نتیجہ نفع نخواهد بود ہر چند وی فحتمد معذور باشد قولہ امیر گروانید ایشانرا
 بر امصار میگویم کہ نصب عزل مفوض است برای خلیفہ اگر اجتہاد خلیفہ سودی شود بانکہ از فلان
 شخص کار است سر انجام می یابد لازم می شود بروی نصب او و ظاہر است کہ اقرار با و اطوع بودند او را
 از غیر خویش و اقدربودند بر فوج کشی و مانند آن قولہ از ایشان حرکات شنیعہ بوقوع آمد میگویم ہر چه
 از ایشان بوقوع آمد نہ بامر ذی النورین بود نہ بوفق صلاح دید وی و در خلافت علم غیب خود شرط
 نیست آنچه مشروط خلافت است اجتہاد است و ذی النورین در اجتہاد تقصیر نکرد قولہ توقف کرد در
 اقامت حد بر ولید بن عقبہ میگویم توقف نبود الا بہت معرفت حقیقت حال پس این توقف مثل
 توقف آنحضرت بود صلی اللہ علیہ وسلم در اقامت حد با عترت حقیقت حال معلوم شود و فی الاستیعاب
 و قدر وی فیما ذکر الطبری انہ تعصب علیہ قوم من اہل الکوفۃ بغیا و حسدا و شہدا علیہ زورا انہ
 تقیارا خمر و ذکر القصۃ و فیما ان عثمان قال لہ یا اخی اصبر فان اللہ یا جبرک و یبور القوم بانک و نہا

فقالوا ان كان خطك فقامت بقتلنا فان كان خط غيرك فقد زور عليك وتغلب علي امرك فما تصلح
 اخلافة قلت وليس في هذا حجة بل قولهم طاهر البطلان فان الاخير ليسوا بمقصومين من تردير الاشهر
 ويقال ان الذي زور عليه مروان والدم اعلم انتهى قوله در موسم حج چهار ركعت گذارد گوئیم مذہب
 منصور نزدیک محدثین است که مسافر قصر و تمام هر دو جائز است و مذہب ذی النورین ہم
 قول بود و حجتی دیگر ہم هست که ذی النورین آنرا تقریر کرده عن عبد الله بن عبد الرحمن بن ابی ذباب
 عن ابيه ان عثمان بن عفان صلی بنی اربع ركعات فانكره الناس عليه فقال يا ايها الناس اني
 ما هيت بركة نذرت واني سمعت رسول الله صلي الله عليه وسلم يقول من تامل في بلد فليصل صلوة
 المقيم اخرج به احمد قوله از عبد الله بن عمر قصاص نگرفت میگوئیم راضی کرد اولیاء مقتول را بمال و
 در نیصورت قصاص ساقط شد و فتنه منضم گشت و این یکی از فضائل ذی النورین است این
 قصه در روضه الاحباب مفصل مذکور است قوله در غزوه بدر حاضر شد ایم گوئیم ابن عمر متکفل جواب
 آن شده است عن عثمان بن موهب قال قال جابر بن عبد الله بن عمر قال يا ابن عمر
 فقال من هولاء القوم قالوا هولاء قریش قال فمن الشيخ فيهم قالوا عبد الله بن عمر قال يا ابن عمر
 اني سألتك عن شي فحدثني هل تعلم ان عثمان فر يوم احد قال نعم قال هل تعلم انه تغيب عن بدر ولم يشهد
 قال نعم قال هل تعلم انه تغيب عن بيعة الرضوان فلم يشهد با قال نعم قال الله اكبر قال ابن عمر
 ابين لك ما فراره يوم احد فاشهد ان الله غاف عنه واما تغيبه عن بدر فانه كانت تحته بنت رسول الله
 صلي الله عليه وسلم وكانت مريضه فقال له رسول الله صلي الله عليه وسلم ان لك اجر رجل ممن شهد
 وسمه واما تغيبه عن بيعة الرضوان فلو كان احد غز بطن مكة من عثمان لبعث رسول الله
 صلي الله عليه وسلم عثمان وكان بيعة الرضوان بعد ما ذهب عثمان الى مكة فقال رسول الله صلي
 عليه وسلم بيده اليمنى هذه يد عثمان فضرب بها علي يده وقال هذه لعثمان ثم قال ابن عمر اذهب بها
 الان معك واه البخاري قوله اتخاذه حمي كرد گوئیم معنی نهی است که بجهت مال خاص خود اتخاذه
 نكند و خلفا همه مستحق بودند بر اتخاذه حمي برای مواشى بيت المال و مطاعن مرتضى دو قسم است قسم

عائش حضرت علی رضی

آنست که اهل شام و اعراب ایشان بان تکلم نموده اند و قسمی آنست که حدودیه بان قائل شده اند از کسم
 اول است آنکه مرتضی شریک شد در قتل ذی النورین بانکه مشورت داد و بغایت را و حمل کرد و ایشان را بر قتل
 او گفتند قرینه و الیه برین مشورت آنست که این جماعه بعد قتل ذی النورین سعی کردند در خلافت مرتضی
 و ناصر او شدند و مرتضی استیفاء قصاص از ایشان نکرد و ایشان را امرای لشکر خود ساخت پس معلوم
 شد که حضرت مرتضی بطلب خلافت با ایشان در ساخته بود و حق سعی ایشان مرمی میداشت و گفتند
 اگر اشاعره گویند که حضرت مرتضی تبری نموده است از مشارکت در قتل و گویند که اینمضی بجز در قرینه
 گمان کرده اند و بنیه بران قائم نشد جوالبش آنست که امر چون خلیفه راجی کشند آن کار را بر دست دیگران
 سرانجام میدهند و اخفا میکنند آنرا و قتل را بجز نسبت نمیکند و انکاری نمایند بر زبان لیکن قرآن
 سال بران دلالت میکند و جمیع شکر بسبب همان قرآن جازم میشوند نسبت قتل و شککی نمی ماند و در
 بن عقبه گفته است

اینکه مرتضی شریک شد در قتل ذی النورین بانکه مشورت داد و بغایت را و حمل کرد و ایشان را بر قتل او گفتند قرینه و الیه برین مشورت آنست که این جماعه بعد قتل ذی النورین سعی کردند در خلافت مرتضی و ناصر او شدند و مرتضی استیفاء قصاص از ایشان نکرد و ایشان را امرای لشکر خود ساخت پس معلوم شد که حضرت مرتضی بطلب خلافت با ایشان در ساخته بود و حق سعی ایشان مرمی میداشت و گفتند اگر اشاعره گویند که حضرت مرتضی تبری نموده است از مشارکت در قتل و گویند که اینمضی بجز در قرینه گمان کرده اند و بنیه بران قائم نشد جوالبش آنست که امر چون خلیفه راجی کشند آن کار را بر دست دیگران سرانجام میدهند و اخفا میکنند آنرا و قتل را بجز نسبت نمیکند و انکاری نمایند بر زبان لیکن قرآن سال بران دلالت میکند و جمیع شکر بسبب همان قرآن جازم میشوند نسبت قتل و شککی نمی ماند و در بن عقبه گفته است

<p>اذا فارغتم للاح بنم یراقبه ولا تهبوه لا تحس مناهیه سوار علی ناق تلوه و سائبه کصدع الصفا لایر لرب الصدع شاعره و عند علی سینه و حجر ایه و این نسین المار ما فاش شاریه کما فعلت یوما بکسر کے میر ازیم</p>	<p>الا مالک لیلی لا تغور کواکبه + نبی باشم رد و اسلح این اختکم نبی باشم لا تعجلو تافسانه وانا وایاکم و ما کان منکم + نبی باشم کیف التعاقد هینا عمرک لانیسی این اروی و قتله ہم قتلوه کی کیونوا مسکانه</p>
---	--

کترالی الاستیعاب باز اگر اه کرد و طلحه و زبیر را بر بیعت و امانت نمود ابو موسی اشعری را و قتل کرد
 با اهل بصره ز عایشه و طلحه و زبیر و این اول سعی است که در میان اهل اسلام مشهور شد و اول
 سفت سینه است که درین ملت پیدا گشت و دعوی خلافت کرد و بغیر حق و بران دعوی بنا کرده
 ارا قدها مسلمین نمود و اینکه گفتیم که خلافت او معتقد نبود از آنجست است که انعقاد خلافت چهار

چیز میتوان شد نص و بیعت و وصیت و تسلط و هر چهار در اینجا مفقود است اما نص پس بیان
 فقدان آنست که اگر نص میبود عادت قاضیه است بآنکه حافظ او آنرا اظهار نمی نمود زیرا که اگر حافظ
 نص در لشکر حضرت مرتضی بود سعی او تا بجای رسید که همراه او مقاتله کرد و بهلاک خود راضی شد و اطهار
 نص اهلون بود ازین همه بلا با پس چرا ترک اهلون نموده اختیار شدند نماید و اگر در لشکر مخالفان بود
 بعید است که الوف از مسلمین جمع شوند و همه کتمان حق نمایند و یکی از ایشان زبان خود را بکفر حق
 نکشاید و اگر در لشکر مرتضی نبود و نه در لشکر اعدا چون دانست که بسبب عدم اظهار نص اراقه دمار
 لازم می آید واجب بود بروی اطهار آن مثل و جوب کف اعمی از وقوع در سیر با جمله اگر نص میبود
 در نیمه شش و کوششش که در هر دو فریق واقع شد و مدتهای دراز بران گذشت البته اطهار آن
 نص میگردند و الزام خصم نمیورند و در تاریخ و دفاتر این قصه ثبت میشود و بالفرض اگر همه ساکت
 کنند لازم آید اجتماع امت بر ضلالت و قد قال النبی صلی الله علیه وسلم لا یجتمع امتی علی الضلالت اما
 بیعت پس معلوم است باقطع که جمیع اهل ارض بیعت نکردند و اهل مصر و شام بمقاتله برخاستند
 و بخلاف او راضی نشدند و اگر بیعت اهل یک شهر معتبر باشد باید که قیام حضرت امام حسن بعد و قیام
 بیعت از اهل شام برای معاویه بعد حکیم ظلم بود و خود هیچ باغی از ان عاجز نیست که از جمعی که نقی
 او باشند بیعت بستاند پس باید که غبی در عالم متحقق نشود و حضرت فاروق گفته است من با بیع
 من غیر مشوره فلای با بیع هو ولا الذی بالیة تغرة ان یقتلوا و اگر تسلیم بکنیم که بیعت اهل مدینه
 حجت باشد اینجا بیعت اهل مدینه با گراه بود و بغیر مشوره و اجتهاد بدلیل آنکه در تاریخ مذکور است
 که مصریان بر طلحه و زبیر درآمدند و از ایشان طلب بیعت کردند برای حضرت مرتضی و تخویف کردند
 ایشان را بقتل و گفتند اگر بیعت نکنید شمارا ملحق کنیم بعثمان چون ایشان را مجال نماند بیعت کردند
 بعد از ان در ظلمت شب بسوی مکه گریختند و آنجا جمع شده بجانب بصره روان گشتند و شد آنچه
 شد و همین است سنی بیعت فتنه که ابو موسی و غیر او بان احتجاج میگردند و حضرت عائشه چون
 خبر قتل حضرت عثمان شنید در میان راه توقف فرمود تا به بنید که بعد ازین چه واقع شود چون

یعنی آنکه بیعت
 بعضی از مطهره
 و اتفاق مسلمانان
 کند پس با او بیعت
 نموده شود و در
 بیان آنکه با او بیعت
 نمود است یعنی
 در دوازده امارت
 مسزول کرده بودند
 بر او و فخر این
 سنی که در دو بیعت
 جنگ کردند
 و بیعت
 و شدت و عجز
 تعجب است از
 نور سنی و نظر
 از عثمان و بنی
 است بحدیث
 سخنان بنی
 خوف تنفر

Marfat.com

تبر بیعت حضرت مرتضیٰ رسیده از میان راه برگشت و بکه رسید و استعداد حرب نمود و اگر اشاعره گویند که
 اهل صل و عقد از کبار مهاجرین و انصار بیعت کرده بودند جوالبش آنست که کبار مهاجرین در نیوقت
 طلحه و زبیر و عائشه و سعد و ابن عمر و ابو موسی و ابو سعید انصاری بودند حال طلحه و زبیر و عائشه
 خود بسین شد و سعد و ابن عمر بجهت عدم قوت یا بسبب از اسباب اولاً بیعت کردند اما در حروب با امر
 شریک نشدند و این دلالت میکند بر آنکه بیعت ایشان کلاً بیعت بود و رای ابو موسی و ابو سعید
 خود معلوم است و ابو موسی تقریر میکند که بیعتی که واقع شد بیعت فتنه بود و اسامه و ابو هریره
 و جم غیر ایشان در حروب با مرتضیٰ موافقت نکردند و این دلیل است بر آنکه شاک بودند در
 بیعت یا مکره بودند و اگر اشاعره گویند که در زمان اختلاف ذی النورین اتفاق کردند بر آنکه خلیفه یکی
 ازین دو شخص باشد چون یکی ازان دو متوفی شد اتفاق ایشان منتهی گشت در اختلاف حضرت
 مرتضیٰ جوالبش آنست که اینجا ذکر حضرت مرتضیٰ در اثنا مشاوره آمده بود بعد انعقاد رای چه در ثنای
 مشاوره احتمالاً ذکر می کنند بعد از ان قباحت بعضی محتملات ظاهر میشود و بر بعضی رای منعقد میگردد
 و این نه اتفاق است بر احد الامور مثل ادروقت تشریح اذان بعضی صحابه گفتند که ناقوس
 باید نواخت و جمعی گفتند آتش باید فروخت و طائفه بر گفتن اذان اتفاق نمودند آخر الامر تصویب
 اذان واقع شد پس نتوان گفت اگر امر در اذان میسر نیاید ناقوس باید نواخت یا آتش باید
 فروخت لا اتفاق علی احد الثلثه و بعد تسلیم جوالبش آنست که حال شخص در حقیقت با اختلاف متغیر
 میشود و گاهی این شخص احق می باشد بخلاف دیگر گاهی نه مثلاً عدل بود و ذوالرای و سمیع و بصیر
 و بعد از افسق شد و یا ستم نسیق و بی عقل و اعمی و اصم و مثلاً مردمان با شخصی متفق بودند
 و بقرائن دانسته میشد که بسبب اختلاف این شخص انتظام عالم متحقق شود و بعد از ان اکثر مردمان
 از وی متنفر شدند و بقرائن دانسته شد که بسبب اختلاف این شخص فتنه با خواهد برخاست و اگر
 مقصود اینست که اتفاق بر احد الشخصین اتفاق است بر صحت اختلافی در همان وقت
 یکن که تسلیم کرده شود لیکن آن با بحث ماربطی ندارد و اگر مقصود صحت اختلاف او است بعد از

دو از ده سال لانسلم که اتفاق ایشان بر احد الر حلیین در زمان اتفاق ایشان باشد بر یکی از ایشان
 بعد دو از ده سال یا این اتفاق لازم آن اتفاق باشد و اما وصیت فاروق پس واقع نبود بر
 حضرت مرتضی و لیکن برای کسی که اصحاب شوری بروی جمع شوند و ایشان جمع نشدند الا بر
 النورین و ذوالنورین برای مرتضی وصیت نکرده بالاتفاق بین المخالف و الموافق و اما تسلط
 پس ظاهر است که بر شام و مصر دست حضرت مرتضی نرسید و در حجاز و یمن و عراق منازعات شد
 واقع شد و بیچ وقتی برای او امر مسلم نشد و چون خلافت منعقد نگشت انیمه مقاملات معاصی که
 باشد هر گاه قتل یک مسلم آن وعید فاروق معلوم است نکیف قتل چندین هزار مسلمین بعد از نیم
 حضرت مرتضی خود را از خلافت خلع کرد و ابو موسی را وکیل خود نموده فرستاد و بعضی من الناس خلع
 کرد پس آن او عانتی از هم پاشیده و باز در طلب خلافت کوششها بکار برد هر چند آن کوشش با
 نتیج نتایج خود نگردید و اگر کسی گوید آن قدر بود از ابو موسی گویند نه سبب ابو موسی در صرف خلافت
 از مرتضی معلوم بود بسبب توقف او از بیعت و بر بیچ آفریده مخفی نبود و نیست پس اگر مقصود
 امضای رای او نبود چرا او را حکم ساختند و علی التسلیم بعد از حکم ساختن لازم شد حکم او را رضی باشند
 یا ساختند و اگر این مقدمه را حضرت مرتضی ندانند یا وجود ظهور قرآن بی عقل باشد و بی عقل لائق
 خلافت نبود و آنکه عمر و بن العاص گفته است من خلع نمیکنم معاویه را محض حق گفته است زیرا که
 معاویه قبل تحکیم دعای خلافت نکرده بود و بیعت خلافت نگرفته پس خلع از چه چیز کند اینجا غدر کجا
 در میان آمد و از قسمی که حروریه تقریر کرده اند آنست که آنحضرت صلی الله علیه و سلم در حجة الوداع
 فرموده بودند لا ترجوا بعدی کفاراً یضرب بعضکم رقاب بعض و جمعی که درین فتنه واقع شدند
 یعنی حضرت مرتضی و محاربان با او اول جماعتی است که ذوالنفت این حکم کردند و آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم فرمود القاتل و المقتول کلاهما فی النار و حضرت مرتضی تحکیم کرد ابو موسی اشعری را و خدا
 تعالی فرموده است ان احکم الامم اگر خلافت بی او بود و تحکیم رضی شد و اگر بی او نبود چرا
 و جدال مباشرت نمود قوله شریک شد و قتل عثمان میگوئیم حاش الله که مثل حضرت مرتضی

در علم دور و سوابق شریک قتل ذی النورین شود هیچ بنیه بر شرکت او قائم نشده و واهی که از عدم
استیغای قصاص ناشی شده معارض است بنحالی که سوابق هر تفسی
با تبری کلی از شرکت در قتل پیدامی شود من احسن من قیس بن عباد قال سمعت علیاً یومئذ
یقول اللهم انی ابر یا ایک من دم عثمان ولتمد طاش عقلی یوم قتل عثمان فانکرت نفسی وجاروا
الی البیتة فقلت والسرالی لایسجی من المدان ابایع قوما قتلوا رجلاً قال له رسول الله صلی الله
علیه وسلم لایسجی من یسجی منه الملائکة والی لایسجی من المدان ابایع و عثمان قتیل علی الارض لم
یدفن بعد فانصر فها فلما دفن رجع الناس فسالوا فی البیتة فقلت اللهم انی مشفق ما اقدم علیه ثم
جارت عزمیه فبايعت فلقد قالوا یا امیر المؤمنین فکانا صدع قلبی وقلت اللهم خذ منی عثمان حتی یرضی
اخرجه احکم ومن حمین احمائی قال جابر علی ابن ابی طالب لی زید بن ارقم یعوده وعنده قوم فقال
علی اسکتوا واسکتوا فوالله لاسألونی عن شی الا اخبرکم فقال زید انشدک الله انت قتلت عثمان
فاطرق علی ساقه ثم قال والذی خلق احمته ویر الغسمة ما قتلته ولا امرت بقتله اخرج اسمک ودر تاخیر
قصاص چندین وجه نقل کرده اند یکی آنکه در آن وقت مقدور حضرت مرتضی نبود بسبب کثرت آنجا
و قوت ایشان دیگر آنکه ایشان دم قصاص را بوجه آن طلب نکردند می بایست که پیش مرتضی
می آمدند و دعوی خود را عرض می کردند آنکه فوجی جمع کنند و بجا بله میباشوند سوم آنکه قاتل
بعینه معلوم نبود زیرا که در وقت قتل ذی النورین قاتلان حاضر بودند یا اهل خانه ذی النورین
لا غیر قاتلان چرا اظهار قاتل نکنند و گواهی از لیا مقتول محبت نیست چهارم آنکه آنجا بجات بودند
در وقت خلافت مرتضی رجوع کردند بطاعت خلیفه و شاید منذهب مرتضی آن باشد که چون باغی
رجوع کند بروی مواخذه قتل که در زمان نبی کرده است ثابت نمیشود یا شد حینی که سلمان شود
و من حدیث صالح بن کیسان و عبد الملک بن نوفل بن مسحق و الشعبي و ابن ابی لیلی بمعنی
واحدان علیاً قال فی خطبته من نهوض الی الجمل ان المد فرض الجهاد و جعله بصرته و ناصره و ما
صلحت دنیا و لادین الا به وانی منت بار لیتا و هی الناس و اسخا هم طلحة و اشجع الناس المزین
منت نهاده خود هم را بریکتر

نوریه فی قصاص

عبدالمذنب عباس را برای مناظره حروریه فرستاد و وی جوابهای شافی تقدیر نمود این است آنچه بر السنه
اشانزه جاریست و فیہ ما فیہ و این بنده ضعیف اعتماد ندارد برین مقالات بلکه اعتماد بنده بر احادیث صحیحہ
است عن ابی ایوب الانصاری قال امر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم علی بن ابی طالب تعال انک کتبتین و
ان قاسطین و المارقین اخرجہ احکام و عن ابی سعید نخومی ذلک پس لفظ ناکتین و قاسطین و مارقین باظهار ضم
بیج قتال باشد دلالت میکند بر آنکه این قتال حق است و همچنین لفظ امر اگر محفوظ باشد و المراد علم دلالت میکند
بر اجابت قتال یا وجوب آن و اینها اقتضا میکند که خلافت مرتضی منعقد بود و اما توقف جمعی غیر از صحابه
از محاربه پس از جهت نصوص قویہ است که دلالت میکردند بر توقف از قتال و این معنی مستلزم
عدم انعقاد خلافت نمی شود قسم دوم از شبهات و اوراقان که تشبہن مجددین اند تمسک است
بایاتے واحادیثے و آثارے که موہم تفصیل مرتضی باشد بر شیخین جواب این قسم اجمالاً آنست
که گوئیم بسیارے ازین تمسکات دلالت نمی کند مگر بر مجرد فضل مرتضی نے نفس یا بر افضلیت او
بر غیر خلفائے مثلث و آن امرے است مسلم یا بحث ما کار ندارد بلکه این ہمہ اولہ ما است کہ در اثبات
افضلیت مرتضی در مرتبہ خود بان تمسک ینمایم و بسیارے از ان تمسکات از قبیل صلوات عام است
کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بمثل آن کلمات وصل ارحام خود قصد فرمودہ است یا بحث ما اساس
ندارد و بحث ما در فضایط است کہ بسبب آن تشبہ بانبیاء من جتہ النبوة حاصل شود نہ فضائط
کہ در حکمت عملی یا در مخاطبات عوام مدار تفصیل میشود و علامت واضحہ کہ بان صلوات عام از مناقب
متنازعہ آن است کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم همان کلمہ یا نظیر آن یا جمعی کہ فرود تر اند از مرتضی
بکثیرے بالاتفاق بین الموافق و المخالف او فرمودہ است مانند انت منی و انما منک و یوزینے ما
افرے فلانا زیرا کہ ہمین کلمہ در باب عباس و ذرہ بنت ابی لہب و اسامہ و غیر ایشان ثابت شدہ آری
این کلمات اثبات فضلے میکند بعد افضلیت تشبہن بانبیاء بسیارے از تمسکات ایشان از ان
تفصیل است کہ در سناد و داعی بیدعتی موجود است و روایت داعی بیدعت در آنچه تقویت میکند اتفاقاً
بین محمد ثنن و اسد اللہ بالعقل الصراح ما خود نیست تفصیل این اجمال آنکہ در ہست مرحومہ منسوب بذرت

حضرت مرتضیٰ فرق ضالہ بسیار شده اند مانند امامیہ وزیدیہ و اسماعیلیہ و تناسخیہ و باطنیہ و غیر ایشان
و بحقیقت چندان تشعب مذہب اختلاف اراد و تفرق در اصول و فروع که از ذریت حضرت مرتضیٰ
برخاسته است بیچ تشعبی و احتمالی بوجود نیامده است و هر یکی از ایشان داعی بودند بذهب خود بلکه
بسیاری از ایشان وضع احادیث برای ترویج مذہب خود تجویز میکردند خواه این وضع صریح
باشد خواه بتاویل مثال وضع بتاویل آنست که امامیہ گفته اند هر چه از معصومی ثابت شود نسبت
آن بحضرت پیغامبر درست است زیرا که معصوم نمیکوید الا موافق علم پیغامبر و جمعی از تقریر متن
حدیث بروحی که مفهوم او را منطوق گرداند و ایامی او را صریح نماید مسابلات اندازند و جمعی بسبب
و در حدیث بروحی که خود فهمیده اند در میان قصه داخل کنند و سوق حدیث را بر هم زنند الی غیر ذلک
وزیدیہ را اتفاق افتاده است که قریب بصد بار بر سلطان وقت خروج کرده اند و خلق را بخویشتر
دعوت نموده و غرض ایشان آن بود که خلافت حق مرتضیٰ است و بعد از وی حق حسین است
و بعد از ایشان هر فاطمی عالمی که خروج بسیف کند واجب میشود خروج بروی و اینمغنی حامل
آن شد که و عاوی کاوی خود را با حدیث منقلوبه المتن و السند سؤید سازند و چون نوبت علم حدیث
بطبقه و علمی و خطیب ابن عساکر رسید این عزیزان دیدند که احادیث صحیح و حسان را مستقدین مضبوط
کرده اند و مساعی دوران بابا مانده است پس مائل شدند بجمع احادیث ضعیفه و منقلوبه که سلف
آنها دیده و دانسته گذاشته بودند و بجمع طرق غریبه غایه الغرایب که سلف با وجود کوشش بسیار آنها
نیافتند و غرض ایشان ازین جمع آن بود که بعد جمع حفاظ محدثین در این احادیث تامل کنند و
موضوعات را از حسان غیر ممتاز نمایند چنانکه اصحاب مساند طرق احادیث جمع کردند و غرض
ایشان آن بود که حفاظ محدثین بشواری و مشهور و مستفیض و صحیح و حسن و غریب ضعیف و غریب غریب
ضعیف از یکدیگر ممتاز سازند و آنچه بفقہ و تفسیر و اعتقاد و رفاق تعلق دارد در محل خود بکار برند و این
هر دو فریق را خدا تعالی محقق ساخت پس بخاری و مسلم و ترمذی و حاکم تمیز احادیث کردند و حکم
بصحت و حسن نمودند و ابوداؤد و نسائی و دارقطنی و بیہقی برای فقہ تصانیف نمودند و احادیثی که

بقیه تعلق دارد جدا ساختند و ابوالفتح و ابن مردویه و ابن جریر در تفسیر تصانیف پرداختند و احادیث منکرا
 بیات ایراد نمودند و آجری و بیهقی در عقیده خود آنچه بقائد مناسب بود و مجرب نمودند و همچنان مستأخران
 در احادیث خطیب و طبقه او تصرف نمودند این جویز موضوعات را مجرد ساخت و سخاوی در مقاصد
 حسنه حسان لغیر با از ضعاف و مناکیر نمیز نمود و سیوطی در در مشور جمع احادیث مناسبه تقریر آن نمود و قطع
 نظر از صحت و سقم تا محدثی آنها را بمیزان علم خود بسنجد و هر حدیثی را در محل خودش بگذارد و خطیب و طبقه او
 او از خود این عار را زایل ساخته اند زیرا که در مقدمات کتب خود باین مقاصد تصریح نموده اند
 جزایم السلام تعالی عن امته البنی صلی الله علیه و سلم خیر او صاحب جامع الاصول نقل کرده است که
 خطیب از شریف مرتضی برادر رضی احادیث شیعیه روایت کرده است و سیوطی در اول جمع ابجوامع
 ذکر نموده که این کتب متفرد اند باین ضعاف پس اگر کسی از جمع ابجوامع و در مشور و مانند آن احادیث
 ضعیفه جمع کند و خلاف مذہب اهل سنت و جماعت ترویج نماید با او میتوان گفت **فان**
کنت لا تدری قتلتک تصیبتہ و ان کنت تدری فال مصیبتہ عظیم و درین احادیث چیزی با است که
 با قطع معلوم البطلان است زیرا که جمیع اهل حق متفق اند بر صحیح صحیح بخاری و مسلم و آن قصه با منی
 مستفیض صحیح اند مانند قصه وفات آنحضرت صلی الله علیه و سلم بر صدر حضرت مرتضی که احادیث صحیحین
 بطلان آن شهادت میدهند و حدیث وصیت نزدیک موت آنحضرت صلی الله علیه و سلم بر مرتضی که
 بروایت صحیحین بطلان آن ظاهر شده و امر کردن آنحضرت صلی الله علیه و سلم صحابه را که چون علی مرتضی
 با کسی جنگ کنند واجب است بر شما که همراه ایشان شده با عدل بکنید که معلوم البطلان است بدو و
 یکی آنکه حضرت مرتضی نزدیک شدت احتیاج تمسک این احادیث نافرمود و رفت در تمسک بیعت
 مهاجرین و انصار که اثبات آن مشکل شد و اهل زمان شبیه باوران آوردند چنانچه النص را گذاشت
 و باین دلائل که معروض بحث و اشکال شدند تمسک نمود و دیگر آنکه در نیصورت می بایست که همه
 صحابه موافقت میکردند در جنگ و فی الحقیقت اکثر فقها در مدینه قعود کردند و در جنگ شریک نشدند
 و احتمال آنکه همه عصیان در زریده باشند بعد از آنکه حدیث را شنیده اند از سنی نمی آید این احتمال

را شیعی نے باید کہ در تعسیق و تکفیر اکثر اصحاب ولیری نماید سبھا تک نہ اہتقان عظیم ہجین حدیث
 شکایت حمزہ و عباس و در قصہ جمع ابواب الالباب علی عالی از وضع نیست زیرا کہ درین قصہ
 جمع کردہ اند در میان حمزہ و عباس حال آنکہ ہیچ گاہ حمزہ و عباس پیش آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
 در مدینہ جمع نشدہ اند حمزہ در احد شہید شدہ و عباس پیش از فتح مکہ ہجرت کرد و در راہ با آنحضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم ملاقات نمود و بعد فتح مکہ ہمراہ آنحضرت باز گشت و نیز باید دانست کہ روز مرہ
 سلف مقتضے آنست کہ در مثل نزالت نے کذا معنی دخول این فر و باشد در جملہ مدلول آیت اگر چه
 ہزاران در آن مدلول داخل باشند مثلاً اگر جمع گویند صراط مستقیم شیخین اند و جمع گویند مرتضے
 است با ہم تنانے ندارد زیرا کہ صراط مستقیم در وقت خلافت شیخین اتباع ایشان است و در وقت
 کہ حضرت مرتضے بخلافت قیام نمود و اکثر اہل ارض بخلافت او برخاستند صراط مستقیم اتباع
 مرتضے است و نیز باید دانست کہ شہد نیست کہ حضرت مرتضے از افاضل امت است و خدا تعالی
 در وی وجوہ فضیلت بحساب جمع کردہ است از ورع و شجاعت و حضور شاہد خیر و قرب نسب
 و محبت کاملہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و شدت در امر خدا تعالی و تابع مراحق شدن و نہ ہر دور دنیا
 کردن و عیمران و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم باین اوصاف تنویہ فرمودہ است در وقت بیان مناقب
 حضرت مرتضے چنانکہ تنویہ فرمودہ با اوصاف متعلقہ بخلافت در باب حضرت شیخین تنویہ فرمودہ است
 بتقدیم در قرأت قرآن در باب ابی بن کعب و در تعلیم فقہ و قرآن در باب عبدالمدین مسعود و ہر چه
 آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در باب کسی فرمودہ است بہمان صفت از میان مردم ممتاز شدہ و آثار
 از آن عزیز ظاہر و باہر گشتہ و کمال آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم اشنا شدہ است کہ گمان میکند
 کہ مناقب صحابہ مجرب و تشریف بغیر رعایت محل در ہر منقبتے یا چیزے در حق کسی فرمودہ است و آثار آن چیز ظاہر
 شدہ اما تفصیلاً پس نقل شہادت ایشان است و حل آن بار جاع بیکی از اصول سابقہ اما ایاتی کہ در ہر
 باب ذکر میکنند ہر یک از آن تصریح باسم حضرت مرتضے ندارد و نہ قرینہ از قراین حالیہ و مقالیہ بر آن قائم است
 کہ قطعاً تخصیص مرہبان توان فرمید چنانکہ آیہ فار بخت صدیق خاص است بقرینہ ہجرت کہ قرینہ تواتر است

و آیه لایاتل اولوالفضل منکم خاص است بصدیق از جهت حدیث صحیح حضرت عائشه و ذکر آن در سیاق
 قصدا فک و آیه قتال مرتدین که تاریخ شایسته تخصیص او است بصدیق و گاهی گمان کرده می شود
 که آیه تطهیر و آیه مباحه خاص باشد بر تفسیر لیکن بحقیقت آیه تطهیر در قصه ازواج است و اراده اینها
 اراده تشریحی است و فضیلت حضرت مرتضی مجرد عافی آنحضرت است صلی الله علیه و سلم نه مدلول
 آیت و همچنین انفسا و آیه مباحه شامل فوات آنحضرت صلی الله علیه و سلم و مقصود از این صوت موافقت
 عادت قوم بود عدنان در باب فضائل قوتی ندارد و غیر این قسم اقسام دیگر بسیار است قسمی که اثبات
 نزول آن در باب حضرت مرتضی بروایت صحابه صحیح شده است بغیر تعارض اما استدلال بان در فضیلت
 مرتضی نسبت شینین صحیح نیست مثل زبان حنمان اختصاصی در بیم که نزول آن در مبارزت بدر صحیح شده
 و مدار استدلال در اینجا صیغه آیت است بلکه دلالت آثار صحابه بر دخول حضرت مرتضی در آن عموم اگر چه
 دیگران نیز شریک او باشند و قسمی است که آیت عام است در جمیع مومنین و از جمعی از مفسرین صحابه
 و تابعین ثابت شد نزول آن در جمیع دیگر صدیق را یا صحابی دیگر را ذکر کرده اند و حل تعارضی است
 که غرض همه ایشان دخول این بزرگان است در عموم این آیت و قرینه که مخصوص مرتضی باشد از قصه
 سبب نزول و اختصاص و عدم در خارج شخصی معین و مانند آن ثابت نشده با اتباع قول اشهر و
 اصح مثل آیه فان المد هو مولا و جبریل و صالح المومنین قبل نزول فی علی و الاصح انها فی الشینین
 و سابقا تفصیل آن ذکر کردیم و مثل آیه انما اولیکم المد و رسول الی راکعون میگویند که در شان حضرت مرتضی
 تازل شد وقتی که خاتم خود را در حالت رکوع تصدق کرد و بحقیقت این آیت شامل است هر مومنی
 را که باین صفات متصف باشد و حسنی و بهم راکعون و بهم مدومون علی النافله و این جمله صلا الذین است
 اقامه صلوة اشارت بفرانض و بهم راکعون اشاره بنوافل و حضرت مرتضی بغیر شک داخل است در
 انجمه و شینین نیز داخل اند و از حسن بصری نقل کرده اند که مراد آنان حضرت صدیق است باز اقترا
 او باین بیم و چون دلالت میکند با کدور شان صدیق و جنود او است و قصه عبدالممدین سلام دلالت
 میکند با کدور اب مابری و انصار است و اگر ثابت شود آنحضرت مرتضی آیه سبش آن باشد

کہ وہی دین آیت بہر دو توجیہ داخل است قریباً و بعید یعنی خواہ صلہ الذین باشد خواہ حال یوتون
 و قسمی است کہ آیت محتمل چندین توجیہات باشد بوجہی کہ اقدار است بعربیت و روایت ربی بمر تفسیر
 ندارد و بوجہی ضعیفی کہ در آیه و روایت دلالت کند بر حال مرضی مثل آل یاسین و تیلوہ شاہد منہ
 استدلال باین وجہ اصلاً صحیح نیست و قسمی است کہ دو توجیہ صحیح دارد واضح آن نزول در غیر مرضی است
 مثل آیه قل لا اسألكم علیہ اجر الا المودة فی القربی قال سعید بن جبیر قرنی آل محمد و قال ابن عباس
 ما كان بطن من بطون قريش الا كان للنبی صلی اللہ علیہ وسلم فہم قرابۃ فقیل الا ان توذوننی بقربانی
 بنیکم و ہذا ہو الصیح اخبرہ البخاری و قسمی است کہ روایات ضعیفہ از مفسرین در نزول او در شان مرضی
 آمدہ و اکثر و ارجح روایات نزول آن در غیر مرضی است مثل آیه والذی جاب بالصدق و صدق بہ قبیل
 علی و قبیل ابوبکر و ہوا لاصح و آیه الذی ینفقون اسوالہم سر و علانیۃ قبیل علی و قبیل ابوبکر و ہوا لاصح
 آیه و من الناس من یشری نفسه ابتغاء مرضات اللہ قبیل خزیمہ فی صحیب بن سنان و ہوا لاصح
 قبیل فی علی و آیه اجعلتم سقایۃ الحجاج قبیل خزیمہ علی و عباس و فی جامع الاصول عن نعمان
 ابن بشیر قال كنت عند منبر النبى صلی اللہ علیہ وسلم فقال رجل يا ابا بلی ان لا اعمل عملاً بعد الا سلاماً
 ان اسقی الحجاج و قال آخر يا ابا بلی ان لا اعمل عملاً بعد الا سلاماً الا ان اعمر المسجد الحرام
 و قال آخر اجماع فی سبیل اللہ افضل مما قلتم فزجرہم ثم قال لا ترفعوا اصواتکم عند منبر رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم و ہو یوم الجمعة و لکن اذا صلیت الجمعة و خلعت کما تفتتتہ فیما اخلقتم فیہ فانزل اللہ اجعلتم سقایۃ الحجاج
 و عمارة المسجد الحرام لمن آمن بالحد و الیوم الآخر انما خرجہ مسلم و قسمی است کہ روایات ضعیفہ نایب الضعف
 بر نزول آن در شان مرضی دلالت میکنند و استدلال مثل آن از ماہران فن تفسیر نمی آید زیرا کہ ضعف
 و غرابت این روایات تمحل نیست مثل آیه یجعل لہم الرحمن و ذاد آیه اذن و اعیہ و آیه و تفوہم انہم مستعدون
 و قسمی است کہ قصہ شان نزول آن موضوع است حلال نیست ذکر او الایاری تعریف حال او مثل
 نزول سأل سائل نزدیک قول آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم من كنت مولاه فعلى مولاه و گفت کا ذری
 ان كان ما تقوله حقاً فاترل على حبر من السمار و ان باطل است از آنجست کہ سأل سائل کی است باقی

مفسرین و این قصه در مجتبه اوزاع واقع شد و نزول یوفون بالتدریج قال الحکیم الترمذی در من الحدیث
الذی تنکره القلوب حدیث لیث عن مجاهد عن ابن عباس فی قوله تعالی یوفون بالتدریج یوفون
یوما کان شمس مستطیرا و یطمعون الطعام علی حبه سکینا و یتیا و اسیر قال مرض الحسن و حسین ف ذکر انجر
بطوله الا ذکر السجدة ثم قال الحکیم الترمذی فی حدیث معتقل قال الحافظ ابن حجر فی لسان المیزان فی
ترجمه القاسم بن بهرام انه صاحب هذا الحدیث یعنی معتقله و آیه القیامی جهنم حدیث اذا کان یوم القیامه
قال الله تعالی لی و لعلی بن ابی طالب دخلوا الجنة من ارجلها و ادخلوا النار من البضبکما فذلک قوله
تعالی القیامی جهنم کل کفار عنید اخرجه ابن جوزی و فیہ سمی النحس و هو المستهم به باجملة اگر در وقت استیصال
نمی بود علل این وجه روشن تر بیان میگردیم لکن فیما قلنا کفایتی لمن کان له قلب و الفی سمع و هو
شہید مع هذا البعض امین و وجه بر تقدیر صحت دلالت بر غرض استدلال نمی نماید مانند وقفو بهم انهم سئلوا
که صادق است یا نکه حضرت مرتضی در ایام خلافت خود خلیفه حق بود پس واجب بود بر مردمان قبول
خلافت او و اگر قبول نکند مسؤل و معاتب شوند و مانند تیله شاه منته یعنی من قوم من لقال فیہ
انت منی و انما نسک لاسالکم علیہ اجر الا المودود فی القرنی و دلالت میکند بر وجوب مودت و محبت
و آن جمیع علیه و ثابت است و درین مسأله مباحثه نیست فائده طریق تمسک بآیه است که بصیغه
او تمسک کرده شود خاص باشد یا عام یا تعریف شخصی معین بشرطی که قرائن حالیه و مقالیه دال
باشند بر آن شخص بخصوصیا و صف مطلق منطبق بر شخصی بعینه بشرطی که عقل بر انحصار و صف در و ک
سببها دلالت کند و فائده اسباب نزول دو چیز است یکی آنکه اگر آن اثر صحیح باشد سببیت نزول را
قطعاً بیان نماید و دلالت میکند بر دخول صاحب قصه در عموم آیه قطعاً دیگر آنکه اگر جماعه از مفسرین
صحابه جزم کنند که نزول فی فلان غالب رای صدق مفهوم آیه باشد بر آن شخص سببیت نزول بالقطع
پس اگر آیه دال باشد بر فضیلتی وجود فضیلت در آن شخص بجانب بی دالت شود در صورت اولی
استدلال است بآیت فقط در صورت ثانیه مجموع آیت و آثار و در صورت ثالثه آثار فقط و اگر
توجیهات بسیار در آیه بهم آیند استدلال یکی ازین توجیهات بدون بیان رجحان اصحیح نبود و اما

احادیثی کہ درین باب ذکر میکنند چند قسم است قسمی صحیح یا حسن است در بخارے و مسلم و سایر کتب معتبرہ مذکور اما استدلال بان درین مدعا درست نیست و بعضی زیادات غریب و ضعیف بلکہ موضوع در ان احادیث مخلوط شدہ کہ آنرا در معرض استدلال نمیتوان آورد از آنجمله حدیث منکرہ کہ مدلول آن تشبیہ است بحضرت ہارون و استثنای نبوت یعنی حضرت ہارون جامع بودند در خصلت از اہل بیت حضرت موسی بودند و خلیفہ ایشان در وقت غیبت بجانب طور و بنی بودند و حضرت مرتضیٰ از اہل بیت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بود و خلیفہ آنحضرت در مدینہ در غزوة تبوک و بنی نبودند و اطالت تکلیفین در عدنانزل موافق معقول و منقول نمے افتد و زیادت لوکان بعدے بنی لکن زیادت مصنوعہ است و از آنجمله حدیث خم غدیر کہ مدلول آن وصیت است بموت اہل بیت و تاکید درین معنی کہ آن حکم باقیست الی یوم القیامۃ و چون از قرآن مسؤل بودند از موت اہل بیت نیز مسؤل شوند و بنی از سب اہل بیت و ایذا می ایشان و زیادت ہوا تخلیفہ بین بعدی و ہو ولیکم بعدے و مانند آن منکر و موضوع و از تعیرات شیعیہ است و از آنجمله قصہ فتح خیبر و مانند آن و اکثر این قسم در مناقب حضرت مرتضیٰ ذکر کردیم و در شہادت طوسے جواب تمسک بان تقریر نمودیم و قسمے ہست مختلف فیہ کہ حفاظ محدثین در ان مختلف اند و جمعے بوضع وضعف آن قائل اند و جمعے دیگر تعقب میکنند یا بر طریق متعددہ کہ بعضی بہ بعضی مجتمع شدہ از صرفت ضعف برے آرد و درین قسم کثرت است و مظنہ این قسم جامع ترندے است و در احادیثی کہ وی گفته است غریب او منکر و مستدرک حاکم در احادیثی کہ متفرد ہست صحیح و بطریق تمثیل حدیثی چند از آن باب ذکر کنیم حدیث ابن مسعود کنت مع النبی صلی اللہ علیہ وسلم لیلۃ ابنی آخرہ قفلت استخلف قال من قفلت علی بن ابی طالب قال انا و الذی نفسے بیدہ لمن اطاعوہ لیدخلن الجنة اجمعین اکتعین لخریہ الطبرانی فیہ میاز و تعقب ہا شواہد و المتابعات و حدیث سلمان او لکم درود علی السحوض او لکم اسلام علی بن ابی طالب خریہ ابن ابی عدی و فیہ ضعف تعقیبان حاکما خریہ بن طریق سیف و تعقب الذہبی بان سیفا کذاب حدیث انا و الحکمہ و علی باہا خریہ تاس و فی اسنادہ جماعة من المجر و حین و المجاہیل

احادیث
در اصطلاح
محدثین
آن احادیث
را گویند کہ مضمون
ہمیشگی یا شدہ
بہذا صاحبہ از
ذکر کنند
آن حدیث است
کہ مضمون ہر
تحدیث اہل
صحابی روایت
کنند در
یک است

وقال الترمذی غریب منکر و صحیحاً حکم و ذکره ابن بجزی فی الموضوعات و قال ایحافظ ابن حجر بن عسقلانی
 و هو المختار حدیث رد الشمس فی اسناده ضعف و رافضه و صحیح الطحاوی و انتصر السیوطی
 حدیث النظر الی علی عبادۃ اخرجہ جماعۃ فیہ و ضاعان و مجاہیل و مستر و کون و صحیح حکم بن حنفیہ
 طرقہ و قیل حسن تعدد طرقہ و قال العسقلانی باطل و قال الخطیب غریب حدیث امر رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم لسد الابواب لشارعہ فی المسجد و ترک باب علی اخرجہ احمد و فیہ مجهول و النسائی و فیہ مجهول
 و الخطیب فیہ مجاہیل قیل و وضعہ الرافضه و مال ابن حجر الی اثباتہ حدیث عائشہ لما حضر النبی صلی اللہ
 علیہ وسلم الموت قال دعوا الی حبیبی و آخرہ فلم یرل محتضنه حتی قبض اخرجہ الدرر قطنی و فیہ و ضلع و
 تعقب بالرد علی وضعہ بالوضع و اورده ابن بجزی فی التوابیات و لا یرقی من الضعف بحال و فیہ
 علی و ہی انہ مخالف حدیث الصحیحین مخالفہ بنیہ حدیث الی ایوب مرنا بقتال الناکثین و القاسطین
 و المارقین مع علی اخرجہ ابن حبان و غیرہ و فیہ شیعی مستر و کون صحیح حاکم من بعض طرقہ و لا شواہد یجلبہ
 حسناً غیرہ و قسمی است کہ حفاظ حدیث انرا در موضوعات ذکر کرده اند و تعقبی معتد بہ بر ان از کتب عامہ
 و این قسم اکثر است از احصاء و بطریق تخیل بعض آن ذکر کنیم حدیث یا علی اخصک بالنبیۃ و لانہ
 بعدی و تحاصم الناس بسبع الحدیث فیہ متهمون بالوضع حدیث الی ذر قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم
 علی انت اول من آمن بی و انت اول من یصافحنی و انت الصدیق الاکبر و انت الفاروق من
 الحق و الباطل و فیہ رافضی یروی المناکیح حدیث ان اخی و وزیر ی و خلیفتی من الی ذر من اترک
 بعدی یقضی دینی و یخبر موعدی علی فیہ کذاب حدیث خلعت انا و علی من نور و کنا عن بہن اخرجہ
 الی آخرہ فیہ کذاب حدیث من لم یقل علی غیر الناس فقد کفر فیہ شیعی متهم حدیث علی خیر البشر من الی
 فقد کفر فیہ من ہو امام اهل التشیع فی زمانہ و ہو المتهم بہ حدیث ابن عباس سب علی یا کل الیات
 کما تامل النار اعطی اخرجہ الخطیب قال باطل حدیث سلمان سألت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 من و صیہ قال و صینی و موضع سری و خلیفتی فی الی ذر خلف بعدی علی فیہ مجاہیل و من الی
 نہ ہب سوا حدیث کما انما خاتم النبیین كذلك علی و ذر تہ یختمون الا وصیاء الی یوم الدین فیہ

متروک و کذاب حدیث انس کنت عند النبی صلی اللہ علیہ وسلم فرأی علیاً مقبلاً فقال اتا و ہذا حجة علی امتی یوم القيمة اخرجہ الخطیب فیہ من اتم بہ حدیث علی ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال لہ معک لو اجدک وانت تحمد و فیہ کذاب حدیث علی ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال مثلی و مثل علی شجرة انا اصلها و فرعها نخ فیہ رافضی یروی المناکیر و ضعف حدیث علی قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انت و شیعتک فی الجنة فیہ کذابان حدیث ابن عباس قلت للنبی صلی اللہ علیہ وسلم للنار جواز قال نعم قلت و ما ہو قال حب علی بن ابی طالب اخرجہ الخطیب فیہ جماعة من الکذابين حدیث اول روح سلمت علی روح علی فیہ کذاب حدیث ابی ایوب قال صلی اللہ علیہ وسلم لفاطمة اما علمت ان اللہ اطعم علی اهل الارض فاتحار منهم اباک فبعثہ نبیاً ثم الثانية فاتحار بعلک فادحی الی فاکتحمہ و اتخذہ وصیاً فیہ شعی غالی لحدیث لو اجتمع الناس علی حب علی لما خلق اللہ النار فیہ کذاب حدیث عنوان صحیفة المؤمن حب علی قال ابن بجزی لا اصل لہ قال الذہبی باطل و سندہ منقطع حدیث لما عرج بی رایت علی ساق العرش مکتوباً لا اله الا اللہ محمد رسول اللہ ایدتہ بعلی و نصرته بعلی قال ابن عدی باطل و قال السخا فطابین حجر موضوع بلاریب حدیث لیلۃ عرج بی الی السماء رایت علی باب الجنة مکتوباً لا اله الا اللہ محمد رسول اللہ علی حبیب اللہ الحسن و الحسین صفوة اللہ فاطمة امہ اللہ علی منبغضہم لغتہ اللہ قال الذہبی موضوع حدیث انس قبل ان یارسول اللہ عن تاخذ العلم بعدک قال عن علی و سلمان قال الذہبی موضوع و چون حال این احادیث را باعتبار سند معلوم کردی بدین دلالت اکثر انها بر مدعی این مستدل مسلم نیست مثلاً آنچه دلالت میکند بر آنکہ حضرت مرثضی خلیفہ آنحضرت بود و وصی او اگر او را بر خلافت اولیہ فرود می آرد و ازین وصایت و وصایتی کہ در سیادت متصل و فوات آنحضرت باشد مراد میگردد آن خود باطل است باجماع صحابه و تابعین و اعتماد بر فهم سعانی شرح بر همین بزرگان است و اگر مراد از ان اتحاق خلافت میگردد و لو بعد حسین آن امری مسلم بین الفرقین و با بحث اساسی ندارد و اگر امر باطنی غیر نیابت نبوت و سیاست است اراده نماید بحث مادران نیست و نخست این مسئلہ را تحقیق حقیقت او پیر و او عدسہ لیت حق باید

ع
جواز بیعت جمیع
و حضرت داد و
بیمه در آن نیمی
در گذشتن بر
سبب در گذشتن
از آنش در آن
بست یا نه

کرد و بعد از آن اثبات میباید نمود که مدلول لفظ فضل کلی در لسان اهل شریعت همانست و درون
 یاقین المقدمین خرد افتاد و مثلانا مدینه العلم و علی باها مقرون است با حدیث بسیار در شان
 شیخین مثل حدیث اقتدوا بالذین و حدیث رویا لعین و قمیص در شان غیر شیخین مانند فضائل
 ابن مسعود و عائشه و معاذ و ابی بن کعب هر یکی از ایشان بشهرتند بعلم و امر ظاهر شده است باخذ
 علوم از ایشان و مثلا حدیث اقتصا کم علی دلالت میکند بر زیادت مرتضی در سرعت انتقال باخذ
 سلسله زیر که بعد جمع شروط اجتهاد و حال مختلف میباشد هر که اسرع است در انتقال ذهن اقصی بود و هر
 که احتفظ باشد در حلال و حرام را علم بجلال محرام است مثل معاذ بن جبل و هر که اعرف باشد بسیار
 ملت و مدینه مقتداست و هر که محاسبات را نیک و زریده فرض است الی غیر ذلک و مثلا معنی
 قول آنحضرت صلی الله علیه و سلم الوحید الشهید است که در حدیث دیگر آمده سیقتلک شقی القوم و نیز
 آمده که قوم با او جفا کنند و از ایشان سو و صحبت ادراک خواهد کرد و فرود آوردن او بر معنی که بعضی مردم
 تقریر میکنند متبادر نیست و مثلانا المنذروان الهادی دلالت میکند بر آنکه نوعی از هدایت که در
 هدایت نبوت است که مسمی بانذار باشد در مرتضی ظهور خواهد کرد و قد وجد ذلک و مثلا قول مرتضی
 انا یسوب للمؤمنین و المال یسوب لمنافقین صادق است بانکه در ایام خلافت او هر که با او
 بود بر حق بود و هر که با او مقاتله کرد برای مال بر خطا است و مثلا اوحی الی فی علی ثلاث از سید
 المسلمین و ولی المتقین و قائد الغر المحجلین حال است بر آنکه وی یکی از مکملان است و مثلانا
 سید ولد آدم و علی سید العرب حال است بر براءت نسب او در میان عرب زیرا که قسمت فرمود سادات
 را بدو قسم سیادت که بر نوع انسان است و آن از جهت نبوت است برای خود اثبات فرمود و سیادت
 که بر قبیل عرب است از جهت عربیت و آن بر براءت نسب است بر مرتضی منسوب ساخت و مثلا
 قول حضرت مرتضی انا الصدیق الاکبر لا یقولها بعدی الا کذاب صادق است بانکه در ایام خلافت
 مرتضی هیچکس در منزه او نیست در معنی صدیقیت و همین است معنی بعدی و مثلا حدیث لا یجربک
 الاموسن و لا یغضک الا منافق و حدیث من سب علیا فقد سبنی دلالت میکند بر وجوب

محبت مرتضی و تحریم سب او و آن متفق علیه است و مثلاً حدیث اراد النبى صلى الله عليه وسلم ان يغزو
 فدعا جعفر فامرته ان تخلف فقال لا تخلف احدیث الی اخره اما مرتضی ان یکون منی بمنزلة بارون
 من موسی زیادت آن معلول است بلا شبهه زیرا که آن غزوه غزوه تبوک است بلا خلاف و قد
 استشهد جعفر قبل ذلک بالموت و مثلاً حدیث یا علی انت و شیعتک فی الجنة اجمع بطرق متعدده
 ثابت شد در سند احمد و غیر آن بشارت است در حق کسانی که در قتال حروریه همراه مرتضی بودند و این
 حدیث واهی گویا تخیر همان قصه صحیح است بنحو من التصرف فی لفظ یا گوئیم صادق است بهمان جماعه
 و همچنین اکثر این احادیث واهی عند التامل ظاهر می شود که تغیر احادیث صحیح است بوجهی که سیاق آن
 متغیر شد و محتمل است محقق گردانید مثل حکم الحمی و دیک دمی تغیر انت منی و اما منک و برداننده علم حدیث
 مخفی نیست اکثر انواع وضع همین است و برین تقدیر ممکن است حمل این احادیث واهی بر معانی
 همان احادیث صحیح و زیادت تصریحی که بسبب وضع پیدا شده از نظر می باید انداخت و اما آثار
 که درین باب روایت میکنند از غیر مرتضی از ان جنس که بر تفضیل مرتضی دلالت مینماید جواب آنها سابقاً
 تقریر نمودیم و بیرونی خطاب علی فقال ان خیر نزه الامه بعد نبیها ابو بکر و عمر فقام رجل فقال انت
 یا امیر المؤمنین فقال نحن اهل بیت لا یوازینا احد و ان زیادت موضوعه است قبح الصد و اضعمها
 زیرا که در روایت محمد بن حنفیه که در بخاری موجود است آمده و هل انا الارجل من المسلمین و در اثر
 دیگر که نزدیک تبوات است آمده سبق رسول الله صلى الله عليه وسلم و نسی ابو بکر و ثلث عمر ثم خطبنا
 الفتن و قاعده اصولیه آن است که زیادتی که راجع میشود با بطلان کلام سابق و لازم می آید از و
 تدلیس جمہونا قلین و عدم فهم ایشان معنی خطاب را مثلاً استقامت و صفتی که مفهوم مخالف دارو زمان قبیل
 است که جزم باید کرد و بطلان او بیرونی فی حدیث عمر بن العاص حین قال رسول الله صلى الله
 عليه وسلم و ابو یاقلت یا رسول الله فاین علی فالتفت الی اصحابه فقال ان هذا یسألنی عن النفس
 و این زیادت باطل است در روایت هیچ یکی از ثقات یافته نشده و اگر این زیادت ثابت باشد عمر
 ابن العاص عجب کسی بود که خود با مرتضی مقاتله کند و خود او را نفس آنحضرت اعتقاد نماید این تناقض

از جهل قوم نمی آید فکیف از طول عرب حدیث ابی الطفیل عامر بن واثقه کنت علی البایع عم الشوری
 فارفعت الاصوات بنیم سمعت علیا یقول یبایع الناس لابن بکر وانا ووالدنا واولی بالامر منه واهق
 بنسبت واطعت مخالفان یرجع الناس کفار الحدیث و آخره وفیکم احد کان اخر عمده برسول الله صلی الله
 علیه وسلم عین وضعه فی حفرة غیری قالوا اللهم لا اخرج العقیلی و فیه وضاعون قال العقیلی لا اصل لهذا
 الحدیث عن علی و هذا من عمل ابن حمید حدیث ابن عباس فی علی ثلثاته آیه اخرج العقیلی فیه تر وکن
 وضعیف بایر دانست که درین زمانه جمعی هستند که کتاب مشکوٰۃ المصابیح بدست ایشان افتاده است
 و آنرا بطریق درق گردانی مطالعه کرده اند و شکوک و شبهات از بعض احادیث آن در مانع ایشان
 جا گرفته و استیجاب آن شبهات و استیفای رد آن قریب تبضیع اوقات است زیرا که مناظره با کسی
 راست آید که استعداد تحصیل یقین از اوله داشته باشد و فرق در میان شبهه که منشا آن مقدمات
 عقلیه یا دلالت نقل شده است و شبهه که مجرد وهم است دانسته بود و تطبیق در میان اوله متعارضه
 فی الظاهر میتوان داد و معتمد اگر بطریق تمثیل بر طریق رد آن شبهات مطلع کنیم دور از صواب نیست
 ان ارید الاصلاح ما استطعت از این جمله حدیثی است که از منند حضرت سر تفضی مذکور است بروایت
 امام احمد قیل یا رسول الله من نوم بعدک قال ان تو مردا ابابکر تجوده امینا ز ابدانی الدنیا راغبانی
 الآخرة وان تو مردا عمر تجوده قویا امینا لا ینخاف فی السلوته لائم وان تو مردا علی و لارا کم فاعلیین تجوده
 با و یا مهدیا یا خذ بکم الطریق المستقیم وجهه مشکال آنست که این حدیث دلالت میکند بر آنکه حضرت
 سر تفضی احق با خلفا است زیرا که هدایت صراط مستقیم بوسی حواله کرده اند لیکن بسبب عدم قبول قوم
 خلافت او را دیگران را خلیفه کرده باشند کما قال ولا اراکم فاعلیین و بحقیقت مقصود اولی ازین
 حدیث افاده آنست که این مشایخ نلثه اصل استحقاق خلافت دارند و معند هر یکی بصفتی متمیز
 است صدیق نیر بد دنیا و رغبت در آخرت و فاروق بقوت و امانت و عدم خوف ملاست از طاعت
 گفته و مرتضی تشدد فی امر الله و ترک مدارات و انیمعنی سبب عدم اجتماع ناس خواهد بود پس بطریق
 ایما فمانیده شد که باعتبار سیاست ملت و جمیع ناس بر کلمه الله شیعین افضل اند و اولی با خلفا تو

ناراکم فاعلیین

مقصود ثانوی اشاره است بانکه اول خلافت صدیق خواهد بود و ثانیا خلافت فاروق و در خلافت
مرتضی اختلافی واقع خواهد شد و تفرقی بظهور خواهد پیوست و در لفظ یا خذ بکم الطريق المستقیم و لا اراکم
فالعین فهمیده میشود نوعی از تکلیف و تشدید که خلاف طبع ایشان باشد و از غیب چون بر حضرت
صلی الله علیه و سلم صورت حادثه بعینها فایض شد شبیه که اکثر ناس را در خلافت او واقع خواهد شد نیز
فانض کر وید پس بدفع آن شبهه اتهام فرمود اگر خیر یا بخاطر شما مشکل شود انیقدر در حق مرتضی
از من یاد گیرید که وی با وی مهدی است و بصراط مستقیم میخواند پس با نیت قدمات مانوده از آن
دفع آن شبهات نماید و در باب شخین این شبهه بخاطر نخواهد افتاد تا بمرید اتهام دفع شبهه میباید کرد
تتمیم بنده ضعیف میگوید درین حدیث باعتبار فن حدیث اشکالی عظیم واقع است و آن آنست
که این حدیث را بروایت ابی اسحق سبعی عن زید بن سبیح عن علی اخراج کرده حدیثا عبد الله بن ابی
شنا اسود بن عامر ثنا عبد الحمید بن ابی جعفر یعنی الفراء عن اسیرئیل عن ابی اسحق عن زید بن سبیح
عن علی قال قیل یا رسول الله ان تو مروا بالباکر تجروه اینها زایدانی الدینار غیبی
الآخرة وان تو مروا علیا تجروه قویا اینها لایخاف فی الدنویة لائم وان تو مروا علیا و لا اراکم فاعلیس تجروه
با و یا مهدیا یا خذ بکم الطريق المستقیم و در تمام مسند علی بجز این یک طریق در یک جا این حدیث را سنا
مذکور نیست و حاکم آنرا از طریق فضیل بن مزروق عن ابی اسحق روایت کرده است و در اسناد او ضعیف است
عن فضیل بن مزروق الرواسی ثنا ابو اسحق عن زید بن سبیح عن علی قال قال رسول الله صلی الله
علیه و سلم ان تو لو ابا بکر تجروه زایدانی الدینار غیبی فی الآخرة وان تو لو اعمر تجروه قویا اینها لایخاف فی الدنویة
لائمة لائم وان تو لو اعلیا تجروه با و یا مهدیا یسلک بکم الطريق اخرجه احاکم باز جمع کرده است و احتفظ اندیش
سفیان ثوری اسناد این حدیث عن ابی اسحق عن زید بن سبیح عن حدیقه ذکر کرده اند عن سفیان ثوری
عن ابی اسحق عن زید بن سبیح عن حدیقه قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم ان ولتیمو یا الباکر فزاید
فی الدنیا راغب فی الآخرة و فی جسمه ضعف وان ولتیمو با عم فقوی امین لایخاف فی الدنویة لائم
وان ولتیمو یا علیا فهدت لقیمکم علی صراط مستقیم اخرجه احاکم و چون این اختلاف واقع شد رجوع

کریم جمعی دیگر که این حدیث را روایت کرده اند منهم شریک بن عبدالسد عن عثمان بن عمر عن شقیق بن سلمه
 من خدیفة قال قالوا یا رسول الله صلی الله علیه وسلم لو اختلفت علینا قال ان اختلف علیکم خلیفة فتوضو
 ینزل العذاب قالوا لو اختلفت علینا علینا قال انکم لا تفعلوا وان تفعلوا با تجروه با ویا مهدیا یسلک بکم
 الطریق المستقیم اخرج اجماعاً پس ظاهر شد که ذکر علی درین اسناد توهم است باز بعضی طرق حدیث
 خدیفة دلالت میکنند بر خلاف مدعای این مستشکل زیرا که روایت شقیق بن سلمه دلالت میکند بر صرف
 خلافت از مرتضی باز باید دانست که مقصود ازین حدیث آن نیست که خلافت اولاشائع باشد
 درین سه اکابر بلکه بیان اصل استحقاق خلافت و این چنان است که نزدیک تحری امور متعارضه
 را ذکر کرده اند و باخریکلمری مقرر نمایند و آنرا ترجیح دهند حالاً کار بان امور متعارضه مانند همان مقرر
 مرجع لازم شد که قول تعالی یسألونک عن النخع والمیسر قل فیها اشکم کبیر و منافع للناس و اثمها اکبر من
 نفعها و از آنجمله حدیثی است از مسند مرتضی بروایت ترمذی اللهم ادرا الحق مع حیث دارد ترمذی در
 جامع خود میگوید غریب و وجه استشکال آنست که این حدیث دلالت میکند بر معصوم بودن مرتضی
 از خطا و معصوم احق با خلافت است و بحقیقت حق دو قسم است قسمی است که همیشه بر مرکز خود
 ثابت میباشد و در نمیکنند بدون کسی و آن حق متعین عند الله است و قسمی است که دوران
 میکند با مجتهدین و با اوله ایشان مثلاً در استقبال قبله حق متعین عند الله همان جهت است که
 در خارج کعبه انجا واقع است و حق دایره جهاتی است که اهل تحری باقصی هم خود آنرا اعتقاد کردند
 همین است وجه جمع در اختلاف مسئله المجتهدون المختلفون مصیبون کلمه او المصیب احد و سائرهم
 معذورون با جمله آنحضرت صلی الله علیه وسلم دانستند که حضرت مرتضی را هنگامه با پیش خواهد آمد
 و نشیب فراز بسیار خواهد رفت پس دعا کردند که همیشه بروفق اجتهاد کار کنند و بدون اجتهاد و محض
 در کاسی نه نمایند و از آنجمله حدیثی و ان تا ساء عرفتم یزادون من حوضی فاقول اصحابی اصحابی فقیقا
 انک لا تدری ما احد ثواب احدک احد حدیث و وجه استشکال آنست که این حدیث دلالت میکند بر آنکه
 جماعه کثیر از اصحاب آنحضرت صلی الله علیه وسلم خلاف راه خواهند رفت پس اعتماد بر اجماع و اتفاق

حدیث حسن

Marfat.com

اکثرین نامند و بحقیقت ثابت شده است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرموده است در خطبه حجج الوداع
 ولا ترجعوا بعدي كفارا يضرب بعضكم رقاب بعض در اینجا معلوم شد که دامن شیخین و جمعی که اصلاً با سر
 قتال مسلمین نشده اند ازین الواث پاک است باز آنحضرت صلی الله علیه وسلم شیخین و جماعه کثیره
 از اصحاب را بشارت به بهشت داده اند فرمودند که عاقبت ایشان نجیب بود و رفیق آنحضرت باشند
 بر حوض و در بهشت و اینجا معلوم شد که دامن این عزیزان ازین الواث پاک است باز خدا تعالی
 فرمود یا ایها الذین آمنوا من یرتد منکم عن دینہ فسوف یأتی اللہ بقوم یحبهم و یحبونہ الآیة و اینجا متحقق شد
 که در مقابلہ این مرتدین مجبین و محبوبین خواهند استاد این معانی در زمان حضرت صدیق متحقق شد
 چه بلا ظلم است که در حق بشرین به بهشت با شمار ایشان با عیانها یا بصفااتی که در ایشان باشد مثل
 عمل المد اطلع علی اهل بدر الحدیث این گمان بخاطر شخصی بگذرد و کفی بزرگ دلیلا علی جملہ از انجلا
 حدیث لایزال ہذا الدین ظاہر الی ان بیعت اللہ اثنی عشر خلیفۃ کلہم من قریش و جبہ استکمال است
 کہ این حدیث ناظر است بجدہ ہب اثنا عشر یہ کہ اثبات امہ اثنا عشر کردہ اند و بحقیقت کلام آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم بمنزلہ قرآن بعض او مفسر بعض است از حدیث عبد اللہ بن مسعود ثابت شد
 است تدور رحی الاسلام خمس و ثلاثین سنتہ اوست و ثلاثین سنتہ فان یملکوا فسیل من قبلک
 وان لقیم لہم دینیہم لقیم سبعین سنتہ فالتقی و در معنی این حدیث غلط یا واقع شده و ما آنچه ازین حدیث
 بطریق تحقیق فہمیدہ ایم گوئیم ابتدا در این مدت از وقت شروع جہاد است در سنہ ثانیہ از ہجرت
 و معنی فان یملکوا شک و تردید نیست بلکہ بیان است کہ و قلع عظیمہ واقع خواہد شد بوجہی کہ
 بحسب ظاہر نظر تعمیر این چنان دانستہ شود کہ امر اسلام مضمحل گردد و شوکت اسلام و انتظام مجاہدین
 نماید باز خدا تعالی تقریبی بر روی کار رود کہ امر خلافت و اسلام باز منتظم شود و این انتظام ہفتاد سال
 ماند و واقع شد آنچه آنحضرت صلی الله علیه وسلم خبر دادند کہ در سنہ خمس و ثلاثین از وقت جہاد حادثہ قتل
 ذی النورین و تفرق مسلمین پیش آمد و در سنہ ست و ثلاثین نیز وقوعہ حمل و صفین و درین حواشی
 چون تقاتل در میان اسلام پیدا شد و جہاد کفار موقوف ماند بحسب ظاہر نظر بقرائن چنان

اثنا عشر خلیفہ

وزارت شد کہ اسلام مضحک گشت اما باز خدا تعالی خلافت را منتظم ساخت و جبار در رواج داد تا وقت ظهور نبی
 عباس و تماشای دولت نبی امیر دین وقت باز بحسب قراین فیصدہ شد کہ اسلام بر ہم خورد باز
 خدا تعالی رواجی داد تا آنکہ حادثہ چنگیزیہ پیش آمد و اشارہ بہمین حادثہ است در حدیث سعد بن
 ابی وقاص عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال انی لارجوان الالایعجز امتی عند ربی ان یوخر بانصف یوم
 فضیل سعد و کم نصف یوم قال خمس مائۃ سنۃ رواہ احمد پس آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم تارہ از خلافت
 نبوت خبر دادند و آنرا مخصوص ساختند بسی سال و خلافتی کہ بعد از ایشان باشد اورا بلک عضو
 تعبیر فرمود و تارہ از خلافت نبوت و خلافتی کہ متصل آن آید ہر دو سجا و آنرا بد و از وہ خلیفہ تعبیر
 فرمود و تارہ از ہر سہ معا و آنرا پنج مائۃ سنہ تعبیر نمود و اما آنچه این مسئلہ فہم کردہ است اصلا راست
 نمی آید بچند وجہ یکی آنکہ اینجا خلافت مذکور است نہ امامت و بالاتفاق بین الفریقین اکثر این دوازده
 کس خلیفہ نبودند دوم آنکہ نسبت ایشان بقبریش دلالت میکند بر آنکہ ہمہ از نبی ہاشم نیستند اگر
 عادت آنست کہ چون جمعی کارے کنند و انہما از یک بطن باشند نام ہمان بطن میگینند و چون از
 بطن ہاشمی جمع باشند نام قبیلہ فوقانی کہ ہمہ را جامع باشد میگینند سوم آنکہ قائلین بامد اثنی عشر
 قائل نیستند بظہور دین بلکہ میگویند از ابتدا و فوات آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم دین مختفی شد البتہ
 تقیہ میکردند و اطہار آن نمیتوانستند چنانکہ حضرت مر قاضی نیز بر اطہار مشرب خود قادر نشد چہام
 آنکہ قضیہ حرف الی آنست کہ چون دولت این اثنا عشر منقضی شود فترتی رود ہر دو ایشان قائل
 اند بآنکہ چون ائمہ اثنا عشر تمام شوند حضرت عیسی ظہور فرمایند و دین بکمال خود برسد پس نیز صورت
 غایت و مغیار است نمی آید پس تحقیق درین مسئلہ آنست کہ چہار خلیفہ راشد و بعد از ایشان سجا
 و عبد الملک و چہار پسر او و عمر بن عبد العزیز و ولید بن یزید بن عبد الملک را اعتبار کنند و از امام
 بلک مستقول است کہ عبد المد بن الزبیر حق است بآنکہ خلافت اورا باشد نسبت مخالفان
 و دبتہ ضعیف در نیجا اشکال وارد و آن آنست کہ حضرت فاروق و حضرت زبیر النورین
 کہ کردہ اند از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم چیزے کہ وال باشد بر آنکہ تسلط ابن الزبیر احتمال

حرم بجهت او یکی از مصائب امت است اخرج حدیثها احمد عن قیس بن ابی حازم قال جاء ابن الزبیر
 الی عمر بن الخطاب یسأله فی الغزو فقال عمر اهل بس فی بئیک فقد غزوت مع رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم قال فزودک علیہ فقال له عمر فی الثالثہ او التي تلینها اقعہ فی بئیک والسرانی لاجد لطف
 المدنیۃ منک ومن اصحابک ان تخرجوا فقتلوا علی اصحاب محمد صلی اللہ علیہ وسلم اخرجہ السحاکم و
 از لفظ لطف المدنیۃ معلوم میشود کہ مراد ازین حدیث واقعه جمل نیست بلکہ خروج او است بر
 خلافت و حضرت مرتضیٰ انمعنی در قصه جواب امام حسن رضی اللہ عنہ بآن اشارت نمود و امر خلافت
 بروی تنظیم نشد و نیز بدین معادیه خود ازین میان ساقط است بجهت عدم استقرار او مدت
 معتد بہا و سوسیرت او و اللہ اعلم **فصل** ۳۳ اشہات متصوفہ زمان ما برقسام است جمع از اشہات
 بر استناد سلسلہ تصوف بحضرت مرتضیٰ اعتماد نموده بتفصیل او قائل میشوند و اصل نشان این
 شبہ شجرات طرق صوفیہ است کہ آنها اتصال معروف کرخی بدو شیخ نقل میکنند با امام علی بن
 موسیٰ الرضا و بدو طالی و اتصال حسن بصری بحضرت مرتضیٰ ذکر میکنند یا ظنی دیگر کہ در نفوس
 ایشان کامن است کہ این طریقہ وصول بحق است بخلاف شریعت کہ وصول است با و امر
 حق پس حضرت مرتضیٰ امام راه وصول بحق باشد و واسطہ در میان آنحضرت صلی اللہ علیہ
 وسلم و امت او باین اعتبار و شیخین امام شریعت و واسطہ در میان آنحضرت صلی اللہ علیہ
 وسلم و امت او باین اعتبار پس حضرت مرتضیٰ افضل باشد و جمعی از ایشان گویند کہ شریعت
 اصلاح ظاہر است و ماتدرسم کہ خدائی است و ملک داری فضیلت حقیقیہ فنا و بقا و معرفت
 ذات و صفات است و صاحب این فضیلت مرتضیٰ است و کار شیخین بجز امامت رسوم سلام
 نبوده است و اصل این شبہ افسانہ یا است کہ از اسماعیلیہ و قرامطہ و دہریہ اخذ نموده اند
 و کلام بعض صوفیہ را بر معنی فرود آوردند و جمعی هستند کہ از ظاہر کلام شیخ محی الدین بن عمر
 و اتباع او تفصیل گوتہ فهم کرده اند و یکی را بدہ گرفته چیر با بدماغ خود پختہ اند و جمعی هستند
 بہ بعض واقعات خود و اسلاف خود تمسک نموده فضل کلی اثبات نموده اند و بحقیقت گواہی کے

در باب تفصیل مسموع نیست تا مسترله هر دو فهمیده باشند حفظت شیدا و غابت عنکاشیا
 و مایه خواهم که بکلام موجز مضمون تقریر بماند ایشانرا ذکر کنیم و بطریق برانداختن آنها مطلع سازیم
 سوال اگر گوی که علم دو نوع است علم بالهد و علم باحکام الهد و مطلوب در راه حق دو نوع است
 وصول بذات حق و احکام اسباب سعده وصول بحق و جلب ناس تدبیر بجا بر تبه وصول بحق و
 مانند آن دو نوع اول افضل است از نوع ثانی و واسطه در میان آنحضرت صلی الله علیه وسلم و امت
 او در نوع اول حضرت مرتضی است بچند وجه یکی عالمان علم بالهد و واصلمان بذات حق سلسل دارند
 که بعضی از بعضی آنرا اخذ کرده اند و هم این سلسل متوجه اند بحضرت مرتضی چنانکه شجرات ایشان
 بدان دلالت میکنند بشیخین زیر که هیچ سلسله از سلسل صوفیه بشیخین عاید نمیشود دوم آنکه آنحضرت
 مرتضی کلمات عجیبه از باب سلوک و معارف که دلالت میکند بر انتهای او درین باب روایت
 کرده شده است و صوفیه آن کلمات را بمنزله امثال سائر در مصنفات خود ذکر کرده اند و کلمات
 خارقه که صدور مثل آن غیر ممکن تام در طریقه صوفیه میسر نشود نقل نموده اند سوم آنکه حضرت
 مرتضی الزرق بود با آنحضرت صلی الله علیه وسلم نیا و مصاهره و صحبت و ازکی بود در فهم و ارغیب بود
 در سلوک راه خدا تعالی و توجیه آنحضرت صلی الله علیه وسلم بجانب او بیشتر از همه بود و چون قابلیت
 یسند و کوشش او با توجیه شیخ و صحبت و ائمه او و با کمال منزلت شیخ و تمام تاثیر توجیه او جمع شود میباید
 سار شاد و در شد کمال خود برسد چهارم آنکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرموده اند انما مدینه العلم و علی
 بها و ظاهراست که در علم ظاهر حضرت مرتضی با سائر صحابه بهمان بود پس معلوم شد که همان
 علم باطن است که با وجود او کرده شده پنجم آنکه اولاد حضرت مرتضی در هر زمان مصدر فیض باطن
 ده اند و هر یکی از والد خود این راه را اخذ کرده است و الولد سرلابیه جواب قوله به این سلسل
 توجیه اند بمرتضی گوئیم اتصال سلسل بحضرت مرتضی امری است مشهور بر السنه صوفیه نزدیک
 تیش آنرا اصلی ظاهر نمی شود و مشهورات دو قسم اند مشهور عند جما سیر اهل نقل مشهور نزدیک
 اند دون طایفه فاین از قسم اخیر است نزدیک طایفه صوفیه مشهور شده فقط و اصل این

نقل ضعیف است یا باطل که از تلقی کردن متاخران لقبول و هر مشهوری که چنین باشد از اعتبار
 نیست مثل نماز لیلۃ الرغائب لیلۃ النصف من شعبان و نماز ایام اسبوع الی غیر ذلک بلکه متاخرین
 بر طایفه از فرق ناس مشهورات مسلمة است در میان ایشان و باصلی صحیح رجوع نمیکند کما لا یخفی
 و دلیل بر این معنی آنست که قائلان باین سلاسل متفق اند بر آنکه بنای آن اتصال حسن بصری
 است بحضرت مرتضی و اگر اتصال حسن بصری به مرتضی متحقق نمی بود او را صحبت معتد به با مرتضی
 متحقق نمی بود و خود چنین صحبت منتفی است پس اتصال او منتفی است اما ملازمت در صحبت
 و اتصال پس از آنست که مدار اتصال خرقة است یا تلقین یا بیعت یا صحبت مستمره خرقة
 در عصر اول نبود قال المحافظ المحدث المتقن ابن وجیه و ابن الصلاح و شیخ الاسلام خاتمة
 المحدثین ابن حجر العسقلانی انه باطل و قال ابن حجر لم یصح فیہ شیء من الاخبار فی
 خبر صحیح ولا ضعیف ولا طریق من الطرق عن رسول الله صلی الله علیه وسلم و ما نقله بعضهم ان
 ابنی صلی الله علیه وسلم لبها علی و ان علیاً لبها الحسن البصری لا اصل له و شیخ الشیوخ
 شهاب الدین السهروردی گفته که الباس خرقة از جنید ثابت شده و از جنید سوای صحبت
 چیزی بثبوت نه پیوست و تلقین محض ذکر لا اله الا الله است پس شیخ هر شخص پدرا و باشد
 که در اول عمر این کلمه او را موخته یا قدری کثیر از آداب و اذکار و اشارات و این مستلزم
 صحبت است و سند که با دعوات قاضیه است بآنکه اگر حسن بصری اذکار و آداب از حضرت
 مرتضی گرفته بودی آنرا روایت میکرد و بسا چیزها که از باب قضا و فقه بواسطه با اعتبار تمام
 از حضرت مرتضی نقل کرده است چنانچه این باب را روایت نکند و حفاظ حدیث چنانچه نقل آن از وی
 نکنند و بیعت را اگر اعتبار کند باید که سلاسل پیشین اکثر باشد از سلاسل مرتضی و مرتضی را
 اتصال باشد پیشین پس پیشین افضل باشد و اگر شرط دیگر ذکر میکند باید دید آن شرط چیست
 و وجود آن در حسن بصری یافته میشود یا نه و اگر صحبت مستمره را اعتبار کنیم آن منتفی است نقل او
 عقلاً اما نقل پس از آن جهت که هر حدیثی که عن الحسن عن علی باشد پیش بخاری و مسلم و ترمذی

و ابوداؤد و غیر ہم متصل نیست و اکثر روایات حسن بصری از مرتضی بواسطه عن الحسن عن قیس بن
 عباد عن علی ہر چند زمانہ مسامحت و روایت بود اما در مطالب نقلیہ وقوع را ذکر می باید کرد نہ امکان
 را و جمعی کہ معاشرت پیش گرفته تصحیح آن کنند نزدیک محققین اہل حدیث ثابت نشدہ قال الترمذی
 فی باب الحد و دلائل الحسن سماع من علی و اخرج مسلم فی مقدمہ صحیحہ عن قتادہ انہ قال و لدی
 ما حد ثنا الحسن عن بدری مشافہتہ و فی جامع الاصول و لدی نسبتین یقتضیان خلافہ عمر بن الخطاب
 بالمدينة و قدم البصرة بعد مقتل عثمان و قيل انہ لقی علیا بالمدينة و اما بالبصرة فان رؤیتہ ایاہ لم
 یصح لانه کان فی وادی القرى متوجہا نحو البصرة حين قدم علی ابن ابي طالب بالبصرة و قيل لقی
 طلحة و عائشہ و لم یصح لہ سماع و اما عقلا باستقرار کامل معلوم شدہ کہ ہر صوفی کہ باشیخ کامل
 صحبت داشتہ ہست شی کثیر از اذکار و ادب و احوال و کرامات و اشارات او ذکر نمودہ لایما حسن
 بصری کہ فقیہ و محدث و مذکور بود چہ چیز بار وایت نمند لایما در چیز ہا بسیار محتاج شدہ بانکہ اشارت
 و قضایای او بواسطہ نقل کنند پس محال ہست کہ صحبت ستمہ حضرت مرتضی دریافتہ باشد و از
 اکثر روایت نمند این باب را باز صحبت حسن بصری مدت دراز یا جمعی از فضلا ی صحابہ ثابت
 شدہ مانند انس بن مالک و معقل بن یسار و عبدالمدین معقل و جنید و غیر ایشان و الا ایشان
 شریعت را روایت کردہ ہست فی الاستیعاب اروی الناس عن عبدالمدین معقل الحسن قال
 الحسن کان عبدالمدین معقل احد العشرة الذین بعثتم عمر الینا یفقہون الناس کان من نقباء
 الصحابہ باز او اہل طریقت و معرفت و عوامل نقش و دنیا و سبیل تفضی ازان و توزیع اوقات بر
 عبادات و مانند آن نقل کردہ از انجہ تمیزان صوفیہ از مشایخ خود نقل میکنند باز تا شہر صحبت
 ایشان در خود و منت آن تا شہر بر خود تقریر نمودہ پس نسبت حسن باین جماعہ احق و اولی باشد
 از نسبت او ب حضرت مرتضی و اگر صاحب شبہ ہو کند و گوید کہ این ہمہ علم سلوک و تصوف ہست
 کہ نسبت آن بسا رضایہ اثبات کردی و قرینہ بر نفی آن از حضرت مرتضی اقامت نمودی
 و عار انجہ پذیرفتن دل تمیز ہست از دل شیخ گو کہ در یک لمحہ باشد و گو کہ ب غیر تعلم علم سلوک

باشد و اگر تسلیم کنم که حسن بصری را هزاران شیوخ باشند اما شیخ حقیقی او همان است که دل او نسبت
 الی از دل آن شخص گرفته است گویم که تصریح حسن بصری بانیکه مرافقان معنی از صحبت حضرت
 مرتضی حاصل شد منقول نیست تا بروی اعتماد کنیم و نه این را دلیلی هست قطعی که آن ناظر نقل
 کند نه از طرف ثانی و نه از طرف مثبت باقی مانده اما مرات طینیه که بحسب استقرار اماره میسواند شده که
 دارد دیگر ناظران همه در امارات واقع است و شبیه نیست در آنکه به استقرار معلوم شده که اثر پذیرفتن
 دل تمییز از دل شیخ صحبت مستمره می طلبد خود این صاحب شبه کدام صوفی را می شناسد صوفیان
 مشهور که با شیخ خود مدتها صحبت نداشته باشد و علم سلوک نه اندوخته و کرامات و اشارات روایت
 نکرده است اینجا سخن در امارات است امکان عقلی نادر الوقوع را اینجا ذکر کردن نامناسب است
 لاسیما بحسب عاده متقدمین که آنجا اثر دل در ضمن مرققات و تذکیر و عبادات و اذکار و غیر آن
 میسود لهذا اثر دل را علیحدہ تحدید نکرده اند و در آن زمان غالباً اثر دل بتدریج و بدفعات در
 صحتهای و موعظتها ظاهر میشد پس بسیار است که باعتبار تسبب قلبی قطع نظر از علم سلوک علم اذکار
 شخص را شیوخ متعدد باشند بلکه در اکثر صورت نسبت شخصی با کسی که صحبت با او بیشتر بود احوق باشد
 از نسبت او بکسی که اکمل بود لیکن بجز یک لمح صحبت او در آن نکرده و اگر صاحب شبه عود کند و گوید
 که اماره این اثر باطن تصریحات اصحاب طرق است بانکه این طریقها ناشی شده است عن الحسن
 البصری عن امیر المؤمنین علی زری که این اکابر عرف اند باین اثر باطن اعباد از بد و ادرع بودند
 از آنکه دروغ گویند یا بغير حق تحقیق بخیر تصریح کنند پس بهر شخصی که آخذ طریق ایشان باشد و
 معتقد کمال ایشان لازم است تصدیق مقاله ایشان گویم شبه نیست در کمال معرفت ایشان
 باثر باطن و عبادت و درع ایشان و صدق ایشان لیکن در آنچه موقوف بر روایت باشد
 تصحیح روایت می باید کرد و آخذ طریق از ایشان و ملت پذیر شدن از ایشان مانع تفتیش روایت
 و بحث در ضعف و صحت مرویات ایشان نمی شود نمی بینی که شیخ ابوطالب یکی استاد صوفیه است
 و همه صوفیه از او مستند اند اجیاء و غیره و عوارف همه از کلام وی برآمده است مرویات او را در

محکم عیاری می باید آورد و بلکه اکثر روایات او در مرتبه نقدی نشیندنی که وی در آن متقدم بود فنی دیگر
است و در فن مرویات با دیگران همچنان است تا شافعی گفته است که حق مالک بر من کبیر است و حق
حق اکبر است از حق مالک و همچنین شده آمده است که در تغیش مسائل با اکابر خود مناظره میکنند
باز شجرات متقدمین را مخالف یافته ایم قال فی النسخات عبدالواحد عن کمیل بن زیاد عن علی
باز مقدم تران را از ایشان کلام معتد به درین باب نیافته ایم بلکه بعضی تصریحات و تمویحات
ایشان نبوغ گیر می یابیم که اینهمه سبب توقف در قبول انیمینی واقع شده تئیمیه باید دانست که
رسوم صوفیه در رسم تصوف در زمان صحابه و تابعین نبود ترک اکساب و لباس مرتع و ترک نکاح
نشستن در خانقاهات در آن زمان عادت نداشتند و اشارات توحید در سوزا صمحلل همه اشیا
در وجود واحد از ایشان منقول نشد آنچه از آن قرون منقول شده است توزیع اوقات بر عبادا
و احوالی که از تهذیب لطیفه عقل و قلب و نفس خیزد و این مقدمه کالبیدی است نزدیک تبع
انار سلف که بر وای صحیح در کتب معتبره مروی شده است ظن اهل زمان آنست که من بین آن
قرون از حضرت امیر المومنین علی کرم الله تعالی وجهه و حضرت حسین خاصه امثال این امور
منقول است و این ظن محل نظر است زیرا که کتب معتبره اهل سنت را متبع کردیم هیچ جا کلمه ازین باب
دیدیم نشد و از حضرت حسنین و امام زین العابدین خود روایت بسیار کم آمده است و اگر کلمات
زهدیه و وعظیه این بزرگواران شمریم آن از قبیل لطائف بارزه خواهد بود و سایر صحابه و تابعین
تیر در آن مشارک اند کمالا یعنی و اگر ظهور کرامات و خرق عادات را امتیاز کنیم آن نیز در آن طبقه
قلیل الوقوع است و غیر مخصوص بحضرت امیر و فرزند ایشان و اتصال حسن بصری بحضرت
علی کرم الله وجهه نیز محل بحث است زیرا که تجاری و مسلم و ترندی و ابوداؤد که محکم علوم
نقل اند اثبات نموده اند بلکه جزم کرده اند بعدم آن پس انساب صوفیه بطبقه تابعین در صحابه
در تهذیب لطائف بارزه و احوالی که از آن خیزد و اسالی که بان کسب کرده شود خواهد بود نه تنها
رسوم تصوف و نه باعتبار علوم اشارات و در اتصال بر محض معاشرت اکتفا کردن امری است

که سلامت ذهن ازان ابا میکنند بلکه لابد است از طول صحبت و کثرت ملازمت و حمل علوم خصوصاً
علم تهذیب نفس چون انیمقدمات واضح شدند لازم آمد که رفع سلاسل صوفیه از جهات متعدده
تقریر کنم مثلاً گویم که ابراهیم بن ادبم و فضیل عیاض بسفیان ثوری صحبت داشته اند و تهذیب
نفس حاصل کرده و سفیان ثوری از اعمش و اعمش از یاران عبدالمدر بن مسعود بواسطه و بسوا
و این مقاله اصدق و احق باشد از قول ایشان که فضیل اخذ کرده است این فن را از عبد الواحد
بن زید و وی از حسن و وی از حضرت امیر المومنین علی رضی اللہ عنہم زیرا که در کتب حدیث و طبقات
صوفیه متناسب فضیل بسفیان اظهر است از تناسب وی بعبد الواحد و اتصال حسن بصره
بحضرت امیر مدخول است و ثقات تابعین که در مدینه منوره بودند درین مرتبه البته داخل اند
پس بشمردن سلاسل ایشان و گفتفا کردن بر سلاسل جمعی از اهل عراق و خراسان نوعی از جوهر
و اصل این غلط چنان متبادر میشود که بعضی تصریحات ابوطالب مکی بوده است و چون کتاب
ابوطالب اصل تصوف است این مسئله از مشهورات ذریعه ایشان شد و شیخ ابوطالب اگر چه درین
طریق مروی عمده است در علم حدیث تساهلات بسیار دارد و در روایت الساع و تبحر از وی ظاهر میشود
تا بحال جمیع سلاسل سخن گوید درین باب آنچه نزدیک این فقیر مقرر است می نویسد هر چند بر بعضی
اهل عصر که به مشهورات قوم الفت دارند گران باشد فان الحق الحق ان یتبع سلسله تهذیب نفس
در اهل مدینه مرتقی است بایممه تابعین و اعظم ایشان امام مالک است و وی شیوخ بسیار دارد
و اکثر انتفاع از تافع است عن ابن عمر و ابن عمر با وجود ارک شرف صحبت و تربیت آنحضرت صلی اللہ
علیه وسلم با والد بزرگوار خود نیز صحبت داشته و سلسله اهل مکه مرتقی باصحاب ابن عباس و سلسله اهل
کوفه مانند داؤد طالی مرتقی است یا ائمه تابعین و اعظم ایشان سفیان ثوری عن الاعمش عن
اصحاب عبدالمدر بن مسعود و سلسله اهل بصره مرتقی است بحسن بصری و این سیرت و سلسله اهل شام
با بود در و سلسله اهل یمن بطاؤس یعنی عن ابن عباس و اللہ اعلم و فی الاستیعاب ان رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم قال رضیت لاسی ما رضی لہا ابن ام عبد علی قرارة سخطت لاسی ما سخط لہا ابن

الارسال است عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم وعن اصحابہ وارد میشود و کتب حدیثیہ الحسن عن عمر الخضر
 عن علی الحسن قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قسم انیر امیگوید کہ پیش من از نزد حضرت
 مرتضیٰ بیباید آن را ارسال میکنم بجهت خوف حجاج قوله قال الحسن سمعت علیا اگر صحیح باشد
 باین قدر صحبت معتد با ثابت نمیشود و سخن ما در صحبت معتد باست بلکه اگر بنظر انصاف تامل
 کنیم اصل خرق و تلقین را طرق بسیار تقریر میتوانم کرد و خرق و تلقین بیتی معادیه بجهت دخول
 در طریق تصوف ثابت نمیشود و چنانکہ سلسلہ بحقیقت رفع بان تا صحابہ بصفی کہ تا مجتهدین
 مرفوع میشود متصور نیست زیرا کہ بسیار چیزها است کہ مجتهد بقیاس خود گفته است و بسیار خبرهاست
 کہ تضاد را حدیث مختلفه و اقوال متعارضه بمقتضای رای خود کرده است بلکه مدار رفع اخذ نمود
 فقہ است با ستم و در قوت استنباط و فهم قوانین آن همچنان رفع سلسلہ تصوف بان صفت کہ
 مریدان بشیوخ خود میکنند متصور نیست بلکه مدار رفع اخذ اعمال و اذکار است و معرفت طریق تہذیب
 نفس و اجتناب از غوائل آن با قوت خلوص از اشیا عبادات بارواح آن و مداومت بر حفظ
 کیفیت باطن و مانند آن بسبب صحبت مستمره کاملی و حسن تربیت او و انیمعی را امارات و منطقات
 است کہ بغالب ظن بر تحقیق آن دلالت میکند و چون تتبع آن امارات میکنم سلسلہا بسیار ظاهر میشود
 و این جنس کہ احسان و تمویر باطن است مخصوص نیست باہل عراق و خراسان بلکه در ہر شہری
 از شہرهای اسلام جامعہ بودند متمیزترین معانی و اکثر ایشان مذکور اند در حلیۃ الصالحین و در عوارف
 شیخ الشیوخ اشارہ باین نکتہ میفرماید باقی ماند آنکہ جمعی در عراق از اہل این معنی با اسم صوفی
 مسمی شد نظامہر ایشان ترک اکساب و صوف پوشی و تعمق در عبادات بود و اصل این چیزها
 در حروریہ موجود بودند در صحابہ و چون حضرت مرتضیٰ حروریہ را بر انداخت و مصداق حدیث
 یا علی تقا تل علی تاویل القرآن کما قامت علی تنزیلہ بظہور رسید باین سبب احوال ظاہرہ
 حروریہ متحول شد بنظامہر صوفیہ و اسم صوفی از قبیل تسمیہ بعلامت و زبہی ظاہر است پس در
 طول این سلسلہ کہ از عراق بر آمد حضرت مرتضیٰ را سیستی واقع شد و ایضا مرتضیٰ خاتم المخلفان

اکمل کسی بود که در عراق درآمد اهل عراق از وی استفادہ نمودند و جمعی کہ عبدالممدین مسعود را در یا
 بودند علم ظاہر و باطن خود را بر حضرت مرتضیٰ درست کردند و جمعی کہ نہ در یا فتنہ بالکادمنت پذیر صحبت
 حضرت مرتضیٰ شدند و بچہ اختیار قربا ساد و علوان همین اسناد را در معرض بیان آوردند باین
 دو وجه متاخرین میل کردند بان سلسلہ را اگر باعتبار این دو وجه اختیار این سلسلہ کرده اند تقریب
 دلیل باین نتیجہ است نمی آید زیرا کہ موجب فضیلت نمیشود و مختار پیش بنده ضعیف درین مسئلہ
 وجہی دیگر است و آن ان است کہ در علوم وجدانیہ ظاہر شدہ است کہ نسبت باطنیہ صوفیہ بہ نسبت
 باطنیہ حضرت مرتضیٰ اشبہ است و ما شرح ان معنی در محل مناسب و خواہم کرد پس نفوس صوفیہ متنبہ
 شدند باین مناسبت و قلوب ایشان بآن مشرب شدند ازینجا انتساب صوفیہ بحضرت مرتضیٰ واقع
 از راه حسن بصری باشد یا کمیل یا دیگری چون اینمہ درست شد ادنی شاہدی کہ در اتصال حسن بخت
 مرتضیٰ با ایشان رسید در دل ایشان تاثیر عظیم نمود و سبب اتفاق متاخران کشت ہذا ما عند سے
 و المذاعلم بحقیقہ حال و ما ذکر خلاصہ کرد کہ این فضل کلی نمی باشد زیرا کہ امری است کہ اہل وجدان
 بان مستفرد اند اصطلح جمہور اہل شرع را بان فرود آوردن وجہی ندارد و بعد اللہ و اللہ با اگر حساب
 شبہ قول کشیری صوفیہ را در اثبات اتصال اتباع کردہ است می باید کہ قول ایشان را در تفضیل سخن
 نیز اتباع کند زیرا کہ ایشان اعراف بودند باین اتصال و آنچه این اتصال تقاضا می کند از تفضیل
 و غیر آن و اعظم این جماعہ شیخ ابوطالب کی است خواجہ محمد یار ساقدس المدسره در رسالہ قدسیہ
 ذکر فرمود اہل تحقیق بر آنند کہ امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ بعد از حضرت رسالت صلی اللہ علیہ
 وسلم از ان خلقای رسول علیہ السلام کہ بر امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ مقدم بودند ہم بہ نسبت
 باطن تربیت یافته اند و شیخ الطریقہ شیخ ابوطالب کی قدس المدسره در کتاب قوت القلوب
 فرمودہ است کہ قطب الزمان در ہر عصری الی یوم القیمہ در مرتبہ و مقام نائب بناب بود کہ صدق
 است رضی اللہ عنہ و آن سہ دیگر انا و تا کہ فرود تر از قطب نہ در ہر زمانے نائب مناسبان
 خلیفہ دیگرند امیر المؤمنین عمر و عثمان و علی رضی اللہ عنہم اجمعین در بر مثل یقین و صفت و حالت

ایشان اندوآن شش دیگر از صدیقان که صفت ایشان اینست که بهم یقوم الارض و بهم یدفع
البلار عن اهلها و بهم یدزقون و بهم یمطرون در هر زمانه نایب مناسب این شش دیگر از شش
مبشره رضوان السید علیهم اجمعین است و بعد از ابو طالب مکی شیخ عبدالصمد انصاری و امام ابو القاسم
قشیری و امام غزالی و حضرت غوث محی الدین عبدالقادر و شیخ الشیوخ سهروردی و مشایخ کردیه
و خواجهگان ماوراء النهر و خواجهگان نسویه و خواجهگان چستیه و مشایخ ساذلیه و مشایخ مدینه اندو جمع
این کبریا تصریحات است محفوظ در کتب ملفوظات ایشان که دلالت میکند بر تفضیل شخین و از جهت
شهرت آن تصریحات با احتیاج سردانها درین مقام نداریم و همچنین تصریحات متقدمین صوفیه
و متاخرین ایشان قبل از آنکه رای قرامطه در ایشان داخل شود داله بر تفضیل شخین بسیار است
و گویا نکته در آنجا آنست که ایشان دانستند که شریعت و طریقت اصل و ظاهر و بین است نسبت
باطنی فرع اوست و خفی و مستور است فضل کلی را که اصطلاح صحابه و تابعین و جمهور سلیمان است
بر آن معنی فرود آوردن و جوی ندارد و با جمله کلام درین مسئله تطویل انجامید و حاصل جواب
آنست که در مسئله اتصال حسن بصری با حضرت مرتضی طرفه حیرتی واقع است زیرا که حسن بصری
جامع است در چهار کمال و مقتدای عالم است درین چهار کمال و سلاسل او محفوظ است در
مرحومه بحسب این چهار کمال یکی علم حدیث که اهل بصره و اهل کوفه حدیث او بسیار نقل کرده اند
سند او مرسل مرفوعاً و موقوفاً علی الصحابة و اتصال او بحسب این علم با عبدالصمد بن مغفل و جنده
و الس متحقق است و هواردی الناس عن عبدالصمد بن مغفل و پیش محدثین متحقق است که بواسطه
حدیث از حضرت مرتضی ندارد و بواسطه قیس بن عباد و مانند آن بسیار دارد در اعتبار فن حدیث
درین مقدمه بحث کردن بر قاعده نیست دیگر علم فقه اهل بصره و اهل کوفه شکی کثیر از فقا و ای او
و شکی کثیر از قضایای فاروق و مرتضی و غیر ایشان بواسطه او نقل کرده اند و بران اعتماد نمود
و پیش ایشان نیز بسیاری تصریح و واسطه نقل نموده و آنچه عن الحسن عن علی مذکور شده محمول بر
رسال است سوم علم قرآنه و پیش قرآنچه حسن بصری بغیر ذکر واسطه نقل کند از حضرت مرتضی

محمول است بر سال کما جزم به شیخ القراشمس انخاری فی کتبه چهارم تذکیر و تصوف و تذکرین شی کثیر از حسن
نقل کرده اند و غالباً این فریق در رسال و اتصال بحث ندارند و قدما صوفیه چندان تصریح ندارند
اتصال و پیوستگی عن حسن عن کمال عن علی ذکر مینمایند و متاخران در شجرات اتصال تقریر مینمایند و در نقطه
حسن شبهه قائم نمی شود اگر حسن ظن باین متاخران نمی بود و نسبت بهمین عزیزان است که در حیرت
می اندازد و قوله از حضرت مر تفسیر کلمات عجیبه انچه گوئیم این کلمات نصادقالات میکنند بر مقاصد ایشان
یا اعتباراً اگر نصادقالات میگردند سه فرقه جمع کردند است خود را بر روایت از حضرت مر تفسیر و همه این
فرق تبصریح این مقاصد قائل نیستند مگر زهد و عبادت و مانند آن که هر مسلم میداند و مثل آنها
از سایر صحابه منقول است یکی اهل حدیث دیگر زیدیه سوم امامیه و اگر اعتبار اولیات میکنند آن خود
ولیات معتبره نیست و ممکن است که مثل باین اعتبار در کلام اکثر صحابه تقریر کرده شود و اکثر کلماتی
که برلسند این مردم شایع است مقلوب است و مجبول الا سائید قوله کرامات خارقه انچه گوئیم شیخ
شهاب الدین سروروی تصریح کرده است که در زمان صحابه کرامات کم ظاهر میشد و آنچه از حضرت مر تفسیر
صحیح شده مثل آن از شیخین نیز صحیح شده بل اکثر قوله حضرت مر تفسیر الزق بود گوئیم این منظره اخذ فیض
و تحقیق بکمال و تکمیل است و آن مسلم است منظره افضلیت زیرا که اکثر صوفیه بهمین اسلوب گفتند
اند که غیر قارب خلیفه ایشان بوده اند قوله انما ینحی العلم و علی بابا گوئیم این حدیث از نظر است
نحو و اربع العلم عن نزه الخیر القدر و بالذین من بعدی الی بکر و عمر رضیت لکم ما ضی ابن ام عبد و کمال
مر تفسیر در علوم دنییه و تقدم او بر بسیاری از صحابه و انسابات اشهر است از آنکه کسی نکال و بکشد بر
حمل او بر این معنی که صاحب شبهه قصد کرده است متعین نیست قوله اولاد حضرت مر تفسیر انچه گوئیم که اگر
امام محمد باقر و امام جعفر صادق را از او کرده است بغیر شبهه متصف بودند بصفات کمال از علم و روح
و عبادت و علماء صوفی این معانی از ایشان روایت کرده اند و از دیگران نیز روایت کرده اند مثل
آن یا اکثر از ان اتصال سلسله ایشان در تصوف امری است که هر سه فرقه از عالمین روایت
انجبات آن نمی کنند صاحب کلینی عداوت امام جعفر صادق با فرقه مشهوره و مشاخصه

با یکدیگر نقل میکنند و زیدیه خود اعدای این فریق اند و اجماع سلف خود بر بطلان آن نقل میکنند و
 اگر غیر ایشان اند قدیماً و حدیثاً ازین جماعت نقولی که بآن تمبر حاصل شود از غیر ایشان اصلاً یافته
 و نه کسی مدعی آنست بلکه شیخ الاسلام عبدالمد انصاری که اعرف ایشان است باحوال مشایخ میگوید
 هزار و دویست و دویست و بیست و یک از ایشان علوی نیست الا دو کس سعدون و ابراهیم او کما قال
 و این هر دو غیر مشهور اند و نه با ایشان سلاسل صوفیه میرسد و اگر از متاخرین سخنی میگویند آنهم
 از غیر ابا خود طریق گرفته اند و اتصال این جماعت بحضرت مرتضی بغیر واسط حسن و مانند آن ثابت
 نیست و بعد از آنکه شبیه نیست در آنکه ظاهر حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم احکام شریعت بود
 و طریقت خفی و مستور و اعتناء کلی آنحضرت صلی الله علیه و سلم جهاد و تعلیم و ترویج و ترغیب و ترهیباً
 احکام شریعت بود و اشارات ضمنی بجانب طریقت و اکثر آیات و احادیث بطریق تصریح و تفصیل
 اثبات شریعت میکنند و بعضی بطریق ایما و اجمال اثبات طریقت بنمایند پس فضلی که متعلق باشد
 باظهر و اصرح و با نچه اعتناء کلی بآن بود فضل کلی باشد و غیر آن هر چند نفس داعلی و اعلی باشد
 فضل جزئی است چنانکه در فن تدریس آنکه حفظ باشد اهمیت مسائل و فروع آن را و در قوه
 استنباط و سرعت انتقال فی الجملة استی و اورد فضل است از کسی که اقوی باشد در استنباط و اسرع باشد
 در انتقال و در حفظ اهمیت مسائل و فروع آن فی الجملة شکر می دارد با اصحاب فن و همچنین در فن جدوة
 شخصی که سیوف در باح بسیار میزند و بشکر مسلمان میرساند بهتر است از کسی که کم میزند و اما انجا نکلت
 مرغوبه و تخاطب مستحسنه را بکار میبرد همچنین در فن شاعران بسیار گو بهتر است از کسی که ایهام و تخنیش
 و دیگر صناعات بدیع خوب میداند اما بسیار کم میگوید سوال اگر گوی که فضل کلی که به نیابت انبیا
 علیهم السلام اتباع ایشان را حاصل میشود فنا و بقا است و معارف و حده وجود و روتیه و محلال
 کثرة در و حده و معرفت تنزلات و دوام شهود و تصفیه باطن که منتج خوارق عادات با انواع باشد
 و مانند آن است اما علم طهاره و صلوة و صوم و زکوة و حج پس رسوم ظاهر شریعت است که عوام را
 بآن الزام میکنند تا مالایدرک کله لا یشکر کله بکار داشته باشند و علم نکاح و طلاق و عتاق و بیع و تجارة

و مانند آن تدبیر مشتمل است که برای اصلاح منازل بان امر کرده اند و زیاده از رسوم که خدائی نیست و جهلاً
و قضا و جرمات رسم سلطنت عادل است و نحو و عربیه زبان دانی است و تجوید شبیه است بعرب در تلقین
پس اگر خط و ارشاد نبوه همین علوم باشد از علماء قشمر تا زشوندگی گفته است علم رسمی سر بسریل است
و قال نماز و کیفیت حاصل نه حال طبع لافسردگی بخشد امام موسوی با و در داره این کلام دیگر گوید لایحوز
و یحوز تا ابل است علم عشاق را نهایت نیست عشق را بو حیفه درس نگفت شافعی را در روایت نیست
مالک از سر عشق بخیر است خبلی را در روایت نیست او دیگری گوید علاج بر سر دار این نکته خوش سر آید
کز شافعی پسر سید امثال این مسائل و بسا کلام صوفیه چه شعر و چه شعر که ولایت میکند بر کوه سیدین
این علوم و بیان شرف علم توحید و امام غزالی که سر آمد علماء اسلام است نیز این را بطریق اشاره
سر سید و رسولان روم تیر و اشعار خود بان ایما نماید و حنیف بدست برین صحابه حضرت مرتضی باشد
زیر که سلاسل اولیا الله همه بان جناب راجع است و حاصل جمیع طرق همین معانی است پس معلوم
شد که این معانی از جناب حضرت مرتضی اخذ کرده و انجناب بوجه اتم متصف بان معانی بود بخلاف
شیخین که هیچ طریقی با ایشان نیرسد و فتح بلدان و نشر قرآن و اقامت عدل و مانند آن که از شیخین
مردی است همه صورت اسلام است صورت را با معنی چه مساوات و ادوات را با مقصود چه مناسبت
جو آب استفسار میکنم که غرض صاحب شبهه چیست اگر غرض او آن است که اعمال جوارح مانند نماز
و روزه و جهاد و حج سبب قرب و رضای نزدیک خدا تعالی نمیباشد بلکه امر باین اشیا از محض بزرگی اقامت
مصلحت عوام و تدبیر مدینه و منزل است پس این عقیده زندقه صرف است و خروج است از رتبه
اسلام زیرا که انکار ضروریات دین میشود صاحب این عقیده زنتها جنگ دارد با ملت اسلامیة بلکه
وی با جمیع ملل در جنگ است و اعتماد ملت به او بر اعمال جوارح و طلب و قرب و رضای با اعمال اکثر است
از اعتماد ملت اسلامیة بران و حینند جواب قطع این زندیق ضرب چو سیف است واجب است بروی
امر که این شخص را گردن زند و زمین را از لوث وجود او پاک سازد و اگر غرض او آنست که اینها همه
قربانند که رضای الهی و ثواب اخروی و فضیلت و افضلیت بران دُر باشد و عقوبت اخروی

و از آنجا که این مسائل
میان است یعنی
طریق مسائل فقهیه
کاتما بر دست این
عیات است بعد
موت مکتفی از
پس ملل این مسائل
را نتوانی بگردانی

وخط الہی برضوان متفرع است لیکن اشیاء نام برده احق واولی و اقرب است در معنی قربت پس ملازم
 است کہ از وی اولاً تصور حقائق این اشیاء باز دلیل اصل ثبوت این اشیاء از جهت شرع باز دلیل
 افضلیت و بر اعمال دیگر طلب کنیم فنا و بقا بمعنی تبدل اوصاف رذیلیہ باوصاف حمیدہ داخل است
 در شریعت و تحقق آن با دشمنین بیان کردیم ولیکن بمعنی غلبہ کون الحق علی کون الخلق بار و تیرہ
 اضمحلال در کثرت و سقوط احکام کثیرہ در نظر عارف باز عود انہاد نظر او در شریعت کجا اثبات کردہ اند و
 همچنین توحید بمعنی ترک عبادت غیر و استعانت بغیر از اصل شریعت است و توحید بمعنی تفرّد خدا
 بخلق خیر و شر از جوہر و اعراض و افعال عباد و غیر آن اصل مسئلہ کلامیہ است ولیکن توحیدیکہ کتب
 وحدہ وجود ذکر کردہ اند در شریعت کجا است و همچنین معرفت تنزلات از وحدہ وجدانیہ و اعیان ثابتہ
 و مرتبہ ارواح و مثال غیر آن در شریعت کجا از ان خبر دادہ اند و کجا معرفت آن امر فرمودہ و تصفیہ
 باطن بمعنی شعل باز کار و مراقبات امر حق است و وجود خوارق نیز واقع است و داخل در اصل شریعت
 لیکن امور زائدہ بر آن کہ در کتب این قوم مذکور است در شریعت کجا است و چون اصل حقائق
 این اشیاء در شریعت معلوم نباشد طلب انہا و دوران افضلیت بعرف اہل شرع بران مجال بود
 و این کہ گفتیم کہ این امور در شریعت مذکور نیستند بدو وجہ اول استقر پس دلیل شرع یا کتاب
 است یا سنت یا آثار صحابہ و تابعین کہ اجماع و اختلاف علی قولین از ان دانستہ شود یا قیاس یا
 منطوق جمیع کتاب اللہ را متبوع کردیم زیادہ از پنج علم نیافتیم علم تذکیر بالار اللہ و علم تذکیر بالام اللہ
 و علم تذکیر بوقائع حشریہ و علم احکام و علم محاصمہ با فرق ضالہ کہ شش کین و متناقضین و یہود و نصاری
 باشند و مفہومی کہ در لغت عرب یا ان اعتداد توان نمود نیز متبوع کردیم جائے اشارہ با معنی نیافتیم
 و همچنین از سنت احادیث صحیح و حسان و ضعاف بعضی کہ تحمل است و استدلال فی الجملہ ان
 توان نمود و آن ہمہ تقریباً زیادہ بزار متن است بغیر تکرار و بغیر اعتبار تعدد سبب تعدد رواۃ از صحابہ و
 تابعین و اگر بالملاحظہ این تعدد بر شمریم زیادہ از الوف الوف باشد متبوع کردیم منطوق آن محصور است
 در یا زودہ فن فن اعتصام بکتاب و سنت و فن ایمان کہ عبارت از طہارۃ و نماز روزه و زکوٰۃ و حج

وادکار و احسان و مانند آنست و فن باغبان همیشه مانند احکام تجارت و زراعت و فن تدبیر منزل و فن
 سیاست مدینه و فن ادب معاش مانند احکام خوردن و نوشیدن و پوشیدن و سخن گفتن و فن اخلاق
 و فن رفاق و فن فضائل اعمال و مناقب صحابه و فن قصص انبیا و غیر ایشان از گذشتهگان و فن
 فتن یعنی وقایعی که آنحضرت صلی الله علیه و سلم بآن خبر داده از زمان وفات خود تا دجود قیامت و فن
 بیان کیفیت مشر و صفت جنت و دوزخ و فن سیره آنحضرت صلی الله علیه و سلم و فن تفسیر و قران و فن
 علمستی از بد عالم و صفت ملائک و شیاطین و طب و نسب و غیر آن و مفهوم معتدیه نزدیک اهل شان
 نیز قتیج کریم ازین معنی خبری نیافتم و همچنین شی کثیر از آثار صحابه و تابعین منطوقاً و مفهوماً متبع
 کریم چیزی ازین باب نیافتم و محل قیاس احکام فرعی است از وجوب و حرمت و مانند آن نه این معانی
 پس به قتیج بلینج دانستم که این معانی در شریعت نیست و دلیل بران از اوله شرع نتوان اقامت
 کرد و دو باب است که باین معانی مشبیه میشوند و بحقیقت از ان نیست یکی آنکه صوفیه بعلم اعتبارات
 و اشارات متکلم میشوند و آن فی الحقیقه متولد است از حال سالک و استماع این کلام از قبیل انتقال
 خطرات است و کشیدن بعضی بعضی را بسبب ملاقات و خفیه نه از قبیل دلالت لفظ این فن را از جمله
 و اول بر مسئله ذکر کردن بی انصافی محض است دیگر آنکه در شریعت ما احسان که عبارت از استفاد
 اخلاق از بعضی از منطقات مضروب در شرع برای آنهاست مثلاً از نماز و ذکر بحضور پی بردن و از کوه
 بساحت نفس از صوم بانوار کسب پیروی سیدن و رفاق و زهد و یقین و خرق عواید همه از فروع این
 فن است و جمیع علماء اهل سنت بآن قائل و تفصیل تمام مذکور است آنرا بر توحید وجودی و تنزیل
 و غیر آن فرود آوردن و یکی از بجای دیگری شمردن سخت بی فزیه است و چه دوم آنست که در ملت
 چیزی است که فی الحقیقه از ان ملت است و چیزی است که ثابت است در ملت و فی الحقیقه
 از ان نیست مثلاً گیاهی که در زراعت برود و تا او را از زراعت دفع نکنند زراعت بکمال خود نرسد
 و هر نوع را علامتی است که بآن شناخته میشود و علامت آنچه از ملت است در حقیقت آنست که
 او اهل جمله علم که صحابه و تابعین باشند آنرا اعتقاداً و عملاً اثبات کنند اگر چه آنهاست کم شود و با خبر متلاً

گروه و علامت آن نوع دیگر آنست که اوائل جمله علم باصل آن اشنا نباشند و از ایشان منقول نباشد
 بعد از آن شیئا فشیئا حادث شود اگر چه رفته رفته استحکام پذیرد و اشاره بهین معنی واقع است
 در حدیث ما تا علیہ و اصحابی و اثر معاذ بن جبل و غیر آن و در مسائلی که صاحب شبهه تقریر میکند
 علامت ثابت موجود است زیرا که اوائل جمله دین یا بمعنی اشنا نبودند و از هیچکس ازین جماعت
 مسائل منقول نشد و در آن معانی مناظره و مباحثه در میان نیامد بعد از آن در اوائل صوفیانه
 سید الطائفه و اقران او تصریحی بآن معانی که مستحل معنی دیگر نباشد در میان نیامد بعد از آن در
 و خلوتها اجمالی از آن پیدا شد و رفته رفته بر سر مجالس و محافل مذکور کردند و در رسائل و کتب
 تدوین نمودند و بهین علامت بعینها شناختیم که معتزله و امامیه وزیدیه و اسماعلیه نوابت اند و از
 اصل ملت نیستند بلکه مارا میرسد سخن فراتر گوئیم که این مسائل را فرقی غیر ناجیه مانند معتزله و غیر
 نیز نمی شناسند پس اگر از حضرت مرتضی و ذریه او این معانی منقول میبود لاقلاً امامیه وزیدیه
 شناختند و بیان قائل می بودند و لیس فلیس بلکه مارا میرسد که ازین نیز فراتر گوئیم که این عقیده
 که پیروان نصاری تمایز قائل نیستند و اگر صاحب شبهه عموماً گوید که این علم مکنون است که سینه
 بسینه انتقال میکند اگر در شریعت دلیلی بران قائم نیست چه زیان گوئیم قال اللہ تعالی و لا تقف
 بالیس لک یا علم ان السمع و البصر و القواد کل اولک کان عنہ مسؤلاً اگر در شریعت دلیلی بران قائم
 است مسلم و اگر دلیلی بران قائم نیست حجت بدان متحقق نمیشود از کجا دانسته شد که این علوم بعینها از سینه
 فلان بسینه فلان رسید اگر سبیل معرفت آن نقل است تصحیح نقل میباید کرد و اگر در آن کشف است
 آن کشف و وجدان بر حجت نیست و به نسبت صاحب کشف نیز لازم نیست الا بشرطی که
 متحقق آن غیر معلوم است و علی تقدیر تسلیم فرود آوردن امر که اصطلاح جمهور مسلمین از صحابه تا بعین
 است بر امری که خود متفق است بوجدان آن چه قدر بی نگرها دارد و اگر مجرد تخمین میکند سفسطه صرف
 و باطل محض است یا نیست که میگویند که در هیچ روایتی نیامده است و هیچ شخصی نقل نکرده است
 و هیچ قرینه بان دلالت نموده مسمدا ما میدانیم که این علوم در سلف بود پس در نیصوره خرق

مع شد و منفسه و نقول علمیه لازم آمد هر مسئله میتوان مثل این تشویش داد پس کمی بیاید و بگوید که
 فلان ولی شما او را مرشد خلق گذا کردی و ایند سحر بود یا مشبه با کاهن یا علوم فلاسفه و زریده بود
 و طلسمات نیک میدانست و این کرامات و عواید خرق همه از همین باب بودند اگر چه ناقلی این نقل نکرد
 همچنین دیگرے گوید که این سبقت عاقلی بود و صاحب ذهن ثاقب و عالم بود و جلوم دین رسیده بمرتبه
 اجتهاد و لیکن علوم خود را مستور میداشت او هیچ قرینه بر علم خود نصیحت کرد و مردمان از و ناقل مانزند
 و هیچ خبر از و نقل نکردند و همچنین هر یکی احتمالات عقلیه نقل کند و خواهد که کارخانه نقل را خراب سازد البته
 عقلا را آنرا نخواهند پذیرد نمکنه الحال هتاد اگر صاحب شبهه عود کند و گوید اولیاء و عارفان و مرشدان
 که قرون متاخره از امت مرعوم معتقد کمال ایشان اند و تو نیز معتبر فی کمال ایشان و سلسله خود
 با ایشان میرسانی باین معانی تصریح کرده اند پس این معانی متحقق است در ملت اصلی وارد و الا
 ایشان کامل نباشند گوئیم در میان آنکه از شریعت ثابت شود و آنکه امر متحقق است فی نفسه و اگر
 تصریح کرده شود آنرا کما یبغی مخالف قواعد اسلامیه نباشد فرق ظاهر است بسیار چیز با از شریعت ثابت
 نیست و شریعت رد آن نمیکند مثلا شریعت نبغشه دافع حمی است فی نفس الامر بکلمه تجربه و حکم دلائل
 علم طب و دلیلی از شریعت بر آن قائم نیست اگر چه شرع نقیض آن که شریعت نبغشه دافع حمی نیست
 نیز بیان نکرده پس غایت تحقیق ما آنست که این مسائل را بوجهی تصریح کنیم که مخالف شریعت نباشد
 رد میکنند آنکه اثبات آن از شریعت نماند و همچنین سایر مطالب طبییه و مطالب حسابیه و تاریخ
 عجم و علم رمل و علم دعوت بلکه بسیار از مطالب علوم عربیه و کلامیه و اصولیه از این قسم است پس
 معتقد کمال ایشان بودن مستلزم آن است که این علوم را بعینها اثبات کنیم بوجهی که مخالف شریعت
 نباشند آنکه از شریعت بدینیم و افضلیتی که در شریعت ثابت است و صحابه و تابعین بدان قائل
 اند بدان دایر گردانیم و تحقیق درین مسئله آنست که قدری که از حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم بهیجا
 رسید و از صحابه تابعین و کذا و کذا تا آنکه نوبت زمانه ما رسید آن احسان است که هر متاخر از متقدم
 بدان رنگین شده و آنچه سینه بسینه منتقل میشود همان است و مقامات نیز از میان همین کیفیات

تشعب میشود و چنانکه این معانی سینه بسینه منتقل میشود و دلائل شرعیہ نیز بر آن ثابت است و از جانب
 خدا تعالی بر بیان بران قائم و فضیلت و افضلیت بران دایر اما این معانی سبیل معرفت آن کشف
 و وجدان است و سلف نیز بوجدان آنرا اسناد کرده اند نه بدلائل شرعیہ و اگر بناگاه بعض صوفیہ
 بعض آیات و احادیث را برین مطالب منطبق ساخته باشند آن تطبیق بطریق اشاره و اعتبار
 است نه بطریق دلالت معتبره در شرع و عرف و این ہمہ از کوه نفس ناطقه سر بر می آرد نه از کوه صوفیہ
 نوعیہ کہ شریعت مترجم آنست و باشد کہ شیخ ازین علوم خبر نگیرد و تلمیذ از آن خبر دهد و باشد کہ چیزی
 ازین معانی بر شیخ غالب نباشد و بر تلمیذ غالب باشد زیرا کہ خصوصیت نفس تلمیذ غیر خصوصیت
 نفس شیخ است و همچنان در ہر فن اختلاف حال تلمیذ و شیخ واقع است مثلاً شافعی بسیار
 دقیقہ دانست کہ مشائخ او نمی دانستند و ابو الحسن اشعری در استدلال راسی سلوک نمود کہ مشائخ
 اہل سنت سلوک نہ نموده بودند لیکن امام شافعی اصول علم اجہتاد کہ معرفت کتاب و سنت و
 آثار صحابہ و طریق استنباط و علم عربیہ و بسیار از فروع مفروضہ فی کل باب باب از مشائخ خود گرفت
 و اشعری اصول عقائد اہل سنت و طرق مباحثہ از مشائخ خود تحصیل نمود و همچنین شدہ آمدہ است
 کہ در ہر زمانے متاخرین و قیقہ می شناسند کہ از متقدمین آن را روایت نکرده اند لیکن چون تفصیل
 آن را ہمچنین است و متفرع بر آن ہمہ مدقحہ حسنیہ باشد فکیف آنچه خلا و اول باشد و همچنین علم سلوک کہ از اکابر اہل طرق منقول است
 تفصیل معنی اخلاص در عبادت و خشوع در آن و بیان طرق موصلہ بآن تصویر می باید کرد و از بدعات حسنیہ باید شمرده شود
 الدرعی عن ابن مسعود قال اربع یعطاهن الرجل بعد توالی ان قال والنتہ الحسنة لیسہا الرجل فیعمل بہا بعد موتہ احمدیث
 بخلاف چیزے کہ مصادوم قول او اول شود کہ آن علامت نوبت است و ترجیح نتوان دلالت متاخرین
 را بر متقدمین از جهت این دقائق و بتفصیل نتوان قائل شد قرون متاخرہ را بر قرون مشہور
 یا خیر قولہ از علماء قشر ممتاز نشوند گوئیم وجہ امتیاز اخلاص و صدق نیت است چنانکہ نمازیدگان
 اخلاص عبادت باریاست و صاحب خود را فضیلتی نمیدہد و اگر با اخلاص باشد سبب قرب
 و رضا و موجب فضیلت باشد و همچنین جمیع علومے کہ از شرع ما خود است اگر با اخلاص و نیت

انتقال امر و اعلا کلمۃ اللہ باشد موجب قرب و افضلیت است و اگر به سبب اغراض نقصانی و غلبه
 بر قرآن باشد موجب طرد و بعد قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من طلب العلم لیجاری به العلماء
 او یجاری به السفہاء اولی صرف به وجوه الناس الیہ داخلہ اللہ النار رواہ الترمذی قوله علم رسمی
 انہ ازین شعرا همان استفسار میکنم کہ سابقا نوشیتیم و علی الوجہین همان حکم میکنم کہ سابقا کردیم قوله
 بسا کلام صوفیہ انہ باید دانست کہ شک نیست در ان کہ اعمال مقربہ بہ نسبت این شخص واحد
 متفاوت است پس بحسب خصوصیت نفس او گاہی این عمل انفع است از عمل آخر پس صوفیہ
 نزدیک تربیت مریدان در احوال خاصہ ایشان سخنہا گفته اند و بعضی اعمال را بر بعضی ترجیح داده اند
 و عرض ایشان اعتبار خصوصیت نفس است اگر تبا گاہ از صوفی مثل مقولہ این کار سیکاران است
 سزده باشد تاویل او همین است نہ نکو ہیدن اعمال مقربہ فی انفسہا عاشاہم من ذلک و نیز
 اخلاص و صدق نیت در ہمہ اعمال مطلوب پس تحقیق اخلاص کہ ظہور مشاہدہ میشود مرعی کنند
 و اعمال دیگر را ذرنی نہ نهند تاویل کلام ایشان آنست کہ این اعمال بدون اخلاص و ذرنی
 ندارد و قولہ امام غزالی انہ باید دانست کہ امام غزالی کتب خود را برای علوم آخرت تصنیف کرده و
 تفصیل و تنقیص او ہمہ راجع است باخلاص و فقدان قولہ فتح بلدان انہ باید دید کہ این شخص
 بآیاتی و احادیثی کہ در فضائل جہاد و تعلیم بطریق تو اثر ثابت شدہ چہ تاویل میکند اگر برای
 محرومیت تربیب بغیر اعتماد بر فضیلتی در واقع حمل میکند نزدیک است و اگر اثبات فضیلتی میکند
 و چون فضیلت احوال قلبیہ مانوذر فضیلت شغین احوال قلبیہ و اعمال جوارح ہمہ بیان کردیم
 سوال اگر کسی گوید کہ رئیس فارغان شیخ نجی الدین عربی قدس سرہ تصریح کرده است بانکہ حضرت
 مرتضیٰ رضی اللہ عنہ از بقیہ طینت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مخلوق است و حدیث مواخاۃ
 آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بر نیمی فرود آورده است پس فضل کلی مرتضیٰ را باشد جواب گوئیم
 سئلہ تفصیل شغین امری است مانوذر شرع و حاصل بحث آنست کہ از جہت شرع فضل کلی شغین
 را حاصل است پس درین مباحثہ اولہ شرع از کتاب و سنت و اجماع و قیاس ذکر می باید کرد

ع
 بعضی بجاری
 بکجا بداند
 نماند و مجال
 بود کہ در علم
 علم او نہ
 و انہم از سخا
 و پوری از غارت
 است یعنی با ہم
 بحث کردن و علم
 از علمت و جود
 طلب بر اسرار
 است

نہ مکاشفات صوفیہ زیر لکہ از مکاشفات صوفیہ ہیج حکمی شرعی ثابت نمیشود و اگر مسامحہ کنیم و در تحقیق مسامحہ
 شیخ اکبر خوض نماید و تتبع کلام کنیم از اینجا ظاہر میشود کہ شیخ انواع قریب را بیان میکند یک نوع را بصدیق
 خاص میگرداند و آن صدیقیتہ مع القربتہ است و یک نوع را بفاروق و آن محدثیتہ است و یک نوع را
 بمرتضی و آن اخوة است و یک نوع را بزبیر و آن حواریتہ است و یک نوع را بابو عبیدہ و آن امانتہ است
 و علی ہذا القیاس اینجا اصلاً بحث فضل کلی نیست و در مواضع بسیار از فتوحات تشبہ بانبیاء مرتبہ
 دیگر مقرر نمیدانند و ولایت افراد و تسامح از انبوتہ من غیر تشریح میگوید و منقطع بعد آن حضرت صلی اللہ
 علیہ وسلم میگرداند و غرض ما درین کتاب تفضیل شیخین از ہمین جهت است و لهذا در ہر جا ازین کتاب
 فقط من حیث التشبہ بالانبیاء من حیث النبوتہ ذکر کردہ ایم و ہمان مرتبہ است کہ علماء صحابہ و تابعین
 از آن فضل کلی میگفتند و چون این معنی از فتوحات در مواضع بسیار ضمناً و تفصیلاً مذکور شدہ است نقل
 آن ہمہ عسری دارد و در مواضع از ان نبویسم از بنجملہ در آخر باب شصت و نهم میگوید در حل اشکال
 تشبہ آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم بحضرت ابراہیم علیہ السلام در صیغہ ماثورہ کہ اللہم صل علی محمد و آل
 محمد کما صلیت علی ابراہیم و آل ابراہیم حال آنکہ آن حضرت افضل اند از حضرت ابراہیم فصل فی
 اختلاف الصلوۃ — علی النبی صلی اللہ علیہ وسلم الصلوۃ یختلف حکمها باختلاف احوال المصلی
 اذا کان المصلی مخلوقاً و المصلی لہ و یختلف باختلاف المصلی علیہ اذا کان المصلی ہو اللہ سبحانہ و تعالی فلما
 الاول فمعلوم ان الانسان محل التیغیر و اختلاف الاحوال علیہ فیتختلف صلوۃ لاختلاف احوالہ و قد
 تقدیم من اختلاف احوال المصلین ما قد ذکرناہ فی ہذا الباب مثل صلوۃ المریض و صلوۃ النحیف و ما
 اختلافها باختلاف حال المصلی من اجله مثل صلوۃ الکسوف و صلوۃ الاستقار و اما اختلافها باختلاف
 المصلی علیہ فمثل صلوۃ الحق علی عبادہ سبحانہ تعالی قال اللہ سبحانہ و تعالی ان اللہ و ملائکته یصلون علی
 النبی یا ایہا الذین امنوا صلوا علیہ وسلموا تسلیماً فسأل المؤمنون رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن
 کیفیت الصلوۃ التي امرهم ان یصلوا علیہ فقال لهم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قولوا اللهم صل علی
 محمد و علی آل محمد کما صلیت علی ابراہیم و علی آل ابراہیم ای مثل صلوۃ تک علی ابراہیم و علی آل

ابراهيم فنادى بل على اختلاف الصلوة الالهية لا اختلاف احوال المصلي عليهم مقابلتهم عند المد ونظير من هذا
 الحديث فنقل ابراهيم على رسول الله صلى الله عليه وسلم ان طلب ان يصلي عليه مثل الصلوة على ابراهيم فاعلم
 ان الله سبحانه وتعالى امرنا بالصلوة على رسول الله صلى الله عليه وسلم ولم يأمرنا بالصلوة على آل الرقي الكتاب
 وجاء الا كلام في تعليم رسول الله صلى الله عليه وسلم ايانا للصلوة عليه بزيادة الصلوة على آل فما طلب من
 صلى الله عليه وسلم من الله عليه مثل صلوة على ابراهيم من حيث اعياها فان العناية الالهية برسول الله
 صلى الله عليه وسلم اتم اذ قد خص بالمو لم يخص به ابني قبله صلى الله عليه وسلم ابراهيم ولا غيره وذلك من صلوة
 سبحانه وتعالى عليه فكيف يطلب من الله سبحانه وتعالى الصلوة عليه مثل صلوة على ابراهيم من حيث عينه
 وانما المراد من ذلك ما بينك انشاء الله تعالى وذلك ان الصلوة على الشخص قد تصلى عليه من حيث عيون
 حيث يضاف اليه غيره فكان الصلوة من حيث ما يضاف اليه غيره هي الصلوة من حيث المجموع اذ للمجموع
 حكم ليس للواحد اذا انفرد فاعلم ان آل الرجل في لغة العرب هم خاصته الاقربون اليه وخاصة الانبياء عليهم
 الصلوة والسلام والهم هم الصالحون العلماء بالهدى المومنون وقد علمنا ان ابراهيم كان من آل انبياء
 رسل الله تعالى ومرتبته النبوة والرسالة قد اتفقت في الشاهد الذي لا ينفك ان يكون بعد رسول الله صلى الله عليه وسلم
 في امته نبي يشرع الله له خلاف شرع محمد صلى الله عليه وسلم ولا رسول ولا منيع للمرتبة ولا جبر بما من حيث التشرية
 ولا سيما وقد قال رسول الله صلى الله عليه وسلم فيمن حفظ القرآن العظيم ان النبوة ادرجت بين جنبيه
 وقال في المبشرات انها خبر من اجزاء النبوة فوصف بعض امته انتم قد حصل لهم المقام وان لم يكونوا
 على شرع نجا الف شرع صلى الله عليه وسلم وقد علمنا بما قال لنا صلى الله عليه وسلم ان عيسى عليه الصلوة
 والسلام ينزل فينا حكما تقطعا على فيك الصليب وتقتل انخورد ولا شك قطعاً ان رسول الله
 ونبيه وهو منزل فلا عليه الصلوة والسلام مرتبة النبوة بلا شك عند الله سبحانه وتعالى
 وبالمرتبة التشرية عند نزول فعلنا بقوله عليه الصلوة والسلام لاني بعدي ولا رسول وان النبوة
 قد انقطعت والرسالة انما يريد بها التشرية فلما كانت النبوة اشرف مرتبة واكملها نعتى اليها من
 اصطفاها الله سبحانه وتعالى من عباده علمنا ان التشرية في النبوة امر عارض يكون عيسى عليه الصلوة

والسلام ينزل فينا حكما من غير تشريع وهو نبى بلا شك فخفيت مرتبة النبوة في الحق بانقطاع التشريع ومعلوم
 ان اكل ابراهيم عليه الصلوة والسلام من النبيين والرسل الذين كانوا بعدة مثل اسحق ويعقوب
 ويوسف ومن اتى منهم من الانبياء والرسل عليهم الصلوة والسلام بالتشريع الظاهرة للدلالة على
 ان لهم مرتبة النبوة عند الله تعالى اذ رسول الله صلى الله عليه وسلم ان لم يبق من شريعته شيء الا ما
 رضى الله تعالى عنهم منهم بمرتبة النبوة عند الله سبحانه وتعالى وان لم يشترعوا ولكن البقى لهم من شريعته
 من التشريع فقال قولوا اللهم صلى على محمد وعلى آل محمد اى صل عليه من حيث ما له آل كما صليت
 ابراهيم وعلى آل ابراهيم اى من حيث انما اعطيت آل ابراهيم النبوة تشريفا لا ابراهيم قطرت نبوتهم
 بالتشريع وقد قضيت ان لا شرع بعدى فصل على وعلى آل اى بان تجعل لهم مرتبة النبوة عندك
 وان لم يشترعوا فكان من كمال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان اسحق آل بالانبياء في المرتبة وازاد
 ابراهيم ان شرعه لا يسخر وبعض شرع ابراهيم عليه الصلوة والسلام ومن بعده نسخت الشرع بعضها
 بعضا وما علمنا رسول الله صلى الله عليه وسلم الصلوة عليه على هذه الصورة الابوحى من الله سبحانه وتعالى
 وبإاراه الله تعالى وان الدعوة في ذلك مجابة فقطعنا ان في هذه الامة المرحومة من احقت ودرجة
 درجة الانبياء في النبوة عند الله سبحانه وتعالى لا في التشريع ولهذا بين رسول الله صلى الله عليه
 وسلم واكد له بقوله فلما رسول بعدى ولا نبى فاكد بالرسالة من اجل التشريع فاكرم الله تعالى رسوله
 صلى الله عليه وسلم بان جعل آل شهداء على اعم الانبياء السابقين كما جعل الانبياء عليهم الصلوة والسلام
 شهداء على اعمهم ثم انه خص هذه الامة المرحومة اعنى علماءها بارضى الله تعالى عنهم بان شرع لهم الاجتهاد
 في الاحكام وقرر حكم ما اواه اليه اجتهادهم وتعبدهم به وتعبده من قبلهم به كما كان حكم التشريع للانبياء
 عليهم الصلوة والسلام ومقلديهم ولم يكن مثل هذه الامة المرحومة نبى ما لم يكن كجوى ينزل فجعل
 وحى علماء هذه الامة المرحومة رضى الله تعالى عنهم في اجتهادهم كما قال سبحانه لنبيه صلى الله عليه وسلم
 لنحكم بين الناس بما اراك لسد فاجتهد ما حكم الا باراه الله سبحانه وتعالى في اجتهاده فهذه لغات من
 لغات التشريع ما هو عين التشريع فلما صلى الله عليه وسلم وهم المؤمنون من امته العلماء

رضی اللہ عنہم مرتبہ النبوة عندہ سبحانہ وتعالیٰ تظہر فی الآخرة وبالما علم فی الدنیا الا ہذا القدر من الاجتہاد
المشروع لہم فلم یجتہدوا فی الدین والاحکام الا بامر مشروع من عند اللہ فان اتفق ان یکون احد
من اہل البیت ہذہ المشابہة من العلم والاجتہاد ولہم ہذہ المرتبہ کاحسن والحسین وجعفر و غیرہ من
اہل البیت فقد جمعوا بین الابل والآل فلذا تجمل ان آل محمد صلی اللہ علیہ وسلم ہم اہل بیتہ خاصۃ
علیہم الصلوٰۃ والسلام لیس ہذا عند العرب وقد قال اللہ سبحانہ وتعالیٰ ادخلوا آل فرعون اشد العذاب
یرید خاصتیہ فان الآل لا یضاف ہذہ الصفۃ الا للکبیر القدر فی الدنیا فلہذا قیل لنا قولوا للصلی علی محمد
آل محمد کما صلیت علی ابراہیم امی من حیث ما ذکرناہ لاس من حیث اعیانہا خاصۃ دون المجموع فی صلوٰۃ
من حیث المجموع و ذکرناہ لانه تقدم بالزمان علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرسول اللہ صلی اللہ علیہ
وسلم قد ثبت انہ سید الناس یوم القیمۃ ومن کان ہذہ المشابہة عندہ سبحانہ وتعالیٰ کیف تحمل الصلوٰۃ
علیہ کالصلوٰۃ علی ابراہیم من حیث اعیانہا فلم یبق الا ما ذکرناہ و ہذہ المسئلۃ ہے واقوۃ البیتہ
من وقایہما قللہ محمد والمنتہ رومی عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انہ قال علماء ہذہ الامۃ کانبیاء
سائر الامم و فی روایۃ انبیاء بنی اسرائیل وان کان اسناد ہذا بحديث لیس بالقائم ولكن اور ذناہ
کما یسا لاسامعین ان علماء ہذہ الامۃ لمرجوتہ رضی اللہ تعالیٰ عنہم ورجعتنا ہم قد اکتفت بالانبیاء فی
الرتبۃ واما قول النبی صلی اللہ علیہ وسلم فی قوم یوم القیمۃ تنصب لہم منابر فی الموقف لیسوا بالانبیاء
ولا شہداء فیظہر ان انبیاء والشہداء رضی اللہ تعالیٰ عنہم ولینبئ بالشہداء ہنا الرسل فانہم شہداء علی
العمم فلایرید ہولاء ایماۃ من ذکرناہم و غیظہم ایماۃ فیما ہم فیہ من الراحة وعدم الحزن والخوف
فی ذلک الموطن والانبیاء والرسل والعلماء من ہذہ الامۃ والصالحون الوارثون درجات الانبیاء
علیہم الصلوٰۃ والسلام فانہون یملون علیہم ذلک لیکون لہم ولا اتباع وہم امنون علی انفسہم مثل الانبیاء علیہم الصلوٰۃ والسلام
انفسہم امنون بالہم ولا اتباع یخافون علیہم فافترخ خوف منہم فی ذلک الیوم فی حق نفوسہم و فی حق غیرہم کما قال اللہ
سبحانہ تعالیٰ لا یخزنہم الغرۃ الا کبریٰ علی نفوسہم و غیرہم من الانبیاء والعلماء رضی اللہ تعالیٰ عنہم کمن الانبیاء والعلماء یخافون
علی انفسہم واتباعہم فی مثل ہذا فیظہر فی ذلک الموقف فانہ انہما لیسوا بالانبیاء واتباعہم تبتت المراتب

تفضل به الصدیقین از حاصل له فی قلبه بالیس من شرط الصدقیۃ ولما من لوازمها فلیس بین ابی بکر و
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم رجل لانه صاحبہ وصدیقہ وصاحب سر فیوم من کونه صاحب سر بین الصدیقیۃ
 ونبوة التشریح ویشارک فیہ فلما یفضل علیہ من یشارک فیہ بل ہو مساو له فانہم ذلک وقال فی
 باب الثالث والثلاثین ومن اقطاب ہذا المقام عمر بن الخطاب واحمد بن حنبل رضی اللہ تعالیٰ عنہما
 وانداز قال صلی اللہ علیہ وسلم فی عمر بن الخطاب یشکر ما اعطاه اللہ من القوة یا عمر بالقیح الشیطان
 فی فح قط الاسلک فجانی غیر فحک فدل علی عصیۃ بشہادۃ المعصوم له وقد علمنا ان الشیطان بالیک
 قطبنا الالی الباطل وہو غیر فح عمر بن الخطاب فما کان عمر لیک لانی فجاج الحق بالنص فکان
 ممن لایاخذہ فی اللہ لومۃ لاکم فی جمیع مسالکہ وللحق صولۃ ولما کان الحق صعبا لم رام قویا حملہ علی
 النفوس لایحلم ولا یقبلہ بل یحجیہ ویردہ لہذا قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم ما ترک الحق لعمر من صدیق
 وصدق صلی اللہ علیہ وسلم یعنی فی الظاہر والباطن اما فی الظاہر فلعدم الانصاف وحسب الریاستہ
 وخروج الانسان عن عبودیتہ واستغالہ بالالیعینہ وعدم تفرغہ لما دعی الیہ من شغلہ بنفسہ وعلیہ
 من عیوب الناس واما فی الباطن فما ترکہ الحق لعمر فی قلبہ من صدیق فما کان له تعلق الی اللہ استغنی
 اما شرح بقیہ قصہ طینت آنت کہ خدا تعالیٰ فیض خاص چون محل خاص فرود آورد و قضیہ حکمت
 لایدہست از آنکہ ہیأت عنصریہ و ہیئات فلکیہ تقاضای تخصیص آن فیض بان محل بکرتا مقتضا
 حکمت باطل نشود پس وقتی کہ خدا تعالیٰ فیض نبوتہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نازل ساخت
 دانستہ شد کہ بدن مبارک آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مستعد فیض خاص بودہ از جانبہ آنحضرت
 اوضاع فلکیہ کہ در وقت تولد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بودہ است پس اگر این استعداد عنصری
 در شخصے یافتہ شود لا محالہ شرکتہ با آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در بعض فیوض باطنیہ از جانبہ ہمان
 شرکت حاصل شود و همچنین اگر استعداد فلکی در بعض یافتہ شود لا محالہ شرکتہ در بعض فیوض
 ظاہرہ از جانبہ ہمان شرکت حاصل شود و همچنین اگر استعداد فلکی چنانکہ در کتب تاریخ یافتہ میشود
 کہ زایچہ طالع سلطان محمود غزنوی بازایچہ طالع آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مشابہت تمام داشت از

چشمه مواضع کواکب سیاره و مناظرات آنها و قران علویین و مسعودیه شمس و مریخ و مانند آن پس فتوح
 و مجاہدات عظیم از سلطان محمود و بطور رسید علی هذا القیاس بطریق وجدان دانسته شد که استعداد عنصری
 حضرت مرتضی شبیه بود با استعداد عنصری آنحضرت صلی الله علیه وسلم و ازین جهت نوعی از قرب ب حضرت
 مرتضی حاصل شده و آن معنی بدون قرابتی قریبه حاصل نمیشود لیکن آن فضیلت جزئی است که
 تعلق بقامات ولایت دارنده از باب تشبیه بانبیاء من حیث النبوة و شیخ در بعضی مواضع حضرت
 مرتضی را بر تبه دیگر خاص میکند و اگر تحقیق آن مکاشفه میجوایی بدانکه حقیقت محمدیه نزدیک شیخ
 نه عین آنحضرت است صلی الله علیه وسلم بلکه صورتی و حده اولی که در مرتبه وجود خارجی ظاهر شده
 و آنرا از آن حقیقت محمدیه گفته است که عموم هدایت آنحضرت صلی الله علیه وسلم نوعی مناسبت
 دارد بجموع آن حقیقت و لایق هر پیغامبر است و هر صاحب رسالت فکس و تمثال آن حقیقت است و این انعکاس و
 تمثال همان است سبب هدایت و اهتدای هر که هدایت بطریق نیابت انبیا کرده است مثل ثانی شد پس بحقیقت که بطریق
 هدایت از حقیقت الوتیه مصدر هدایت شده است حقیقت محمدیه است و هر حقیقتی که بطریق کلیت ثانویه مصدر هدایت شده است
 حقیقت مرتضویه است و وجه این تسمیه آنست که شیخ چون در حقیقت آنحضرت صلی الله علیه وسلم
 از راه حقیقت حضرت مرتضی تمدق نظر فرمود این نظر نفوذ نمود از نیجا و بنشاهای خود رسید چنانکه
 نظر بر کرده بلور که مرکز آن فصلی است نفوذ میکند و با حرم میرسد از آن نیز نگینهاست که عارفان
 پیران خود را بصفتا هدایتیه مطلقه وصف کرده اند عارف روم قدس سره گفته است شمس در
 خارج اگر چه نسبت فرود میتوان هم مثل او تصویر کرد شمس جان کوی خارج آندازا شیر نبودش در دوزخ
 و در خارج تپیر شمس تبریزی که نور مطلق است آفتاب است و از انوار حق است پس مثل این چیزها
 علامات ندارند بر سلب این فضیلت از غیر آن چنانکه کلام عارف روم دلالت نمیکند بر آنکه از شمس
 تبریزی کسی قاضیتر نبود سوال اگر گوی که بعضی صوفیه واقعات عظیمه را بر فضیلت مرتضی
 دیده اند و در حدیث آمده است رویا المومن جز من است و العبدین جز من با جزا النبوة پس
 فضیلت مرتضی را باشد و تفصیل این واقعات بسیار است و چون مقصود ما ایماست

بطریق حل این اشکال نه سر آن قصص بخلافیر با تفصیل نقل آن واقعات نمی پردازیم جواب گوئیم
اجماع اهل شریعت است بر آنکه هیچ حکم از احکام شریعت بواقعات و منامات اقیان ثابت نمی شود و علی التقریر
در باب افضلیت بواقعات وقتی استیناس حاصل کرده شود که کشف نماید حال دو شخص را باعتبار اکثر وجه
معتبره در باب تشبیه بانبار که فضل کلی همان است اما چون کشف کنند حال یک شخص را فحسب هر چند علو
مقام او فمانند در بحث افضلیت آنرا نتوان گفت و اگر خواهی که بعضی آنچه از احوال شخنین و مرفعی
برین بنده ضعیف منکشف شده است بدالی ساعتی گوش نهد و دل را حاضر کن از آنچه معرفتی است
که فهم آن موقوف بر مقدمه است دقیقه بدانکه ربوبیت رب العالمین نسبت به نوع انسان منشعب
شده است بدو شعبه یکی تکوین نوع انسان دیگر تشریح برای انسان و این ربوبیت را نیکتر واضح
کنیم چون نوازه را در زمین بنشانیم و آن نوازه از اجزاء مایه و ارضیه و هوایه آنچه مناسب اوست
جذب کند و آن اجزاء را بکسوت ماده مناسبه بشویم مکتسی گرداند اما محال تصرف فرماید در آن ماده بجز
نوع خود درجه بعد درجه نخست سبز بود و برگ چندی بروی کار آرد و بعد از آن آن سبز را قوت
و تنه درخت سازد و اعصاب و اوراق ظاهر کند بعد از آن از بار و شمار پیدا آورد و کما قال تبارک و تعالی
کزرع اخرج شطاء فآزره فاستغلظ فاستوی علی سوق پس عقل خود را گرد آرد و از تره های صورت
نوعیه و احکام آن آنچه در نوازه مندرج بود همه را دفعه بعد دفعه در این شجره تماشا کن آن شجره بمنزله
مرآت است آن احکام اجمالیه مندرجه را و آن صورت نوعیه بمنزله رالی که صورت او در مرآه مشهود گردد
پس بدانکه این کیفیت اوراق و از بار و شمار و اشکال آنها و الوان و تخاطیط و طعوم آنها و خواصی که
در فن طب از آن بحث کنند از حرو و برد و مانند آن و خواصی که بخار از آن بحث میکنند از سهولت سخت
و مانند آن الی غیر ذلک من الخواص الکثیره من الیواب شتی با جمله هر چه بآن متمیز باشد این نوع شجره
از نوع دیگر بمباحکام صورت نوعیه اوست که در نوازه کامن و مندرج بود و درین ماده واضح و مشهود
گشت که قزامل قفص بقیه طاوس شود در شیبستان عدم نیز چاقان هست و مانند
نوازه و شجره منی و خون حیض که در رحم انشی از بهائم مجتمع شده صورت جنین میگیرد و قیاس کن و دائره

احکام نوع را اینجا کشاده ترین و حرکات نفس را که ساعت بساعت از قوه بفعل می آید از قبیل قوی
 ارادیه و قوی عملیه همه بآن ملحق سازد انسان تیر مانند آنست و زیاده بران از جهت ارتعاشات خاصه
 بنوع او و از مجازة نفسانیه و سعادت و شقاوة نوعیه و مانند آن پس اینها احکام نوع است که در افراد
 مشهود گشته چون فهم تو تا اینجا رسید نظر بالاتر کن شناس که نوع قالبی است و خصوصیتی است برائے تاثیر
 موجود حقیقی نه موثر بذات خودش کار زلف تست مشک افشانی اما عاشقان و مصلحت راستمن
 بر آهوی چین بسته اند پس چنانکه مصور حاذق سنگ پاره یا چوبی میگیرد دو صورتی در نهایت بجهت و
 رونق و تناسب اعضا بر و کار می آرد و فی الحقیقت حسن این صورت صحنی و نمونه ایست مرصوۃ مثل
 در فن صن مصور قبل از تصویر لے بلکه مر استعدا کلی حمل که در قوه عملیه نفس او ثابت است لهذا حکم میکنم
 برین مصور بحدق تمام بچنان در واجب جل مجده هم این احکام نوع مستتر بود در علم او تعالی بلکه
 بحسب اقتضای ذات او این قدر فرق است که این احکام در واجب بصفه قهر و تاثیر کامن بودند
 و در ملوق برنگ انقهار و تاثیر ظاهر شدند چون این دقیقه را نیز بشناختی نظر را کشاده تر کن و بدانکه
 در واجب جل مجده نوع و احکام تفصیلا همه منطوی و مندرج بود تیر تیری که ظاهر شد بصفه اقتضای او
 و در علم او تعالی که معبر بلوح محفوظ و امام مبین است همه مثل گشت در ضمن علم خودش بذات خود مستقر و
 بصفه اقتضای خود ثانیاً و در اذیان ملای اعلی که حامل عرش مکنون اند بصفه انطباع و تحمیل ثانی
 بعد از آن چون اسباب علوی و سفلیه بآن منجر شدند لکن قدر بقضا برسد و از قوه بفعل لید انسان
 مقدر انسان خارجی گشت و جمیع احکام او نمایان شد و بالفعل تربیت رب العالمین بنسبت نوع
 انسان و احکام خاصه او در کار آمد درین مرتبه ربوبیت بر و شعبه تشعب گشت ربوبت بحسب احکامی
 اعصاره او و ارادان تغیری و تحمیلی نیست از احوال و افعال و اخلاق مثل نطق و ضحک و جرات
 عین و کیاست و ارتعاشات ضروریه او و اصول بر و اشم که در رنگ الهامات طبیعی نخل و عصفور و
 سام کرده میشود و ربوبیت بحسب احکامی که بحسب تغیر اعصار او و استغیر و متحول میگردد و غرض این
 حکام متغیره تشبیه است بصورة نوبه انسان مقرون بکلم این ادوار و اعصار و تمییز اصول بر و اشم

بلباس اشباح مناسبه آن و تفصیل این نکته است چنانکه اشجار بحسب صورت نوعیه احکامی است که
 بآن احکام اعتدال نوعی حاصل میشود همچنان آن اشجار را درشتا و صیفا احکامی است مختلفه که صورت
 نوعیه او را مقرون با حکام فصل و وقت حاصل میشود با جمله و قرانات کلیه از احوال و اوضاع متغیره تبخیر
 در او آنچه موجب تشبیه تجلی اعظم میشود و آنچه موجب هیتی که ضد تشبیه است در غایت همه مکتوب میگردد چنانکه
 در احادیث بسیار بآن اشارت در رفته است و حکم صورت نوعیه بآن اوضاع یا میشود و شریعتی از آن تشبیه
 میگردد و این ابتداء عالم تکلیف است و از راه عروق ماسار یقاین تکلیف منجر میگردد بملار اعلی و انجا
 اشباح بروا تم و صورت شریعتی خاصه بآن عصر احداث میفرماید و در میان جوی که در میان احجار بهت
 ملار اعلی و تجلی اعظم واقع است صورتی مثل میگردد و در ضابان صورت و سخط لفظی آن تعلق میگردد و
 بعد از آن همین ربوبیت تشریحیه تقاضا نماید که شخصی را که جامع باشد در میان چند خصله کماله جبار
 خود سازد و در عالم بشر نمونه خود گرداند یکی از آن خصال تشبیه جبر بهت اوست تجلی اعظم دوم تشبیه
 قوت خیالیه اوست بملار اعلی و این خصلت مفضی به تعلق علوم از ملار اعلی میگردد سوم تشبیه قوه
 عملیه اوست بملار اعلی و این خصلت مفضی بعصمت و طهاره او میگردد از انام و تلبس او با انواع برد
 بقای صورت اعتدالیه صفت عدالت چهارم انسان مدنی بودن نفس او یعنی نفس ناطقه او خاصیتی دارد
 که ظل او در عالم خارج می افتد و افراد انسان آن ظل تربیتی و انتظامی خاص میگردد پنجم تأیید ملار اعلی
 در بهت و قصد او تا هر چه اندیشد ملار اعلی بواسطه مناسبت همان اندیشد و این خصلت سبب ظهور
 خرق عواید میگردد ششم اعتدال قوای ثلاثه او یعنی قوه شهویه او با وجود سبوع و نور مغلوب و مقهور
 نفس سبعیه او باشد و نفس سبعیه او با وجود کمال شدت و غلیان مقهور و مغلوب قوه عقلیه او باشد
 و قوه عقلیه او با وجود صلابت و عزانت مغلوب ملار اعلی باشد هفتم نجات مسعود او در نصرت
 او بر اعدا و الهام نجات او در قلوب اجبا و بقای ملت و دولت او تا زمان دراز چون این صفت
 خصلت در شخصی بکمال متحقق شود در پویه شریعت او را چاره خود میگردد و نمونه خود در عالم بشر
 میسازد و کلبر خود در زبان او می نهد و او را منجز ازین موطن میگردد و بحر عزیز و ذل ذلیل کا خود سر انجام

می نماید و این نفس شریفه قدسیه در عالم بشر چند کار میکند یکی آنکه مفصل گرداند علوم اجمالیه حکمیه ارتفاقاً
و اصول پروا تم که بحسب الهام افراد انسان اجمالاً قبول نموده بودند لیکن شرح آن نمیتوانستند با رسوم
باطله برخلاف علوم اجمالیه منعقد شده بود که قال رسول الله صلی الله علیه و سلم کل مولود یولد علی
الفطرة ثم ابواه یهودانه او نصرانه او مجسانه پس پیغامبر کبیت آن رسوم باطله فرماید دوم آنکه علوم
تکالیف متغیره بتغییر دوار و اعصار که نصیب این عصر شده است اجبار فرماید سوم آنکه سبب تفصیل
بعضی مجلات می شود چنانکه تا با دبان نباشد قوه روح سفینه را مصداق مستغنی کند همچنان تا زرات
این نفس نباشد تا بید روح القدس و رضا و سخط ملارا علی گره نمیخورد با بجمه چون ازین نفس
شریفه قدسیه که کامل بالفعل است نوبت بگذرد تفتیش نفوس تشبه بان بکار بریم تشبهین
با بنیاد انواع بسیار پیدا میشود بعضی تشبه بحسب بعضی خصال جزئی و بعضی تشبه بحسب اکثر
خصال کلیه اصل تشبه هر ولی و عالمی و صالحی و پادشاهی عادی را واقع است لیکن بحث ما در تشبه
بحسب کلیات می رود با بجمه ممکن است که شخصی درین خصال همه تشبیه باشد پیغامبر لیکن این
قدر فرق در میان بود که نفس پیغامبر بدون ریاضت بدنی و نفسانی و بدون توسط تشبیه
باین دولت قایل گردد و نفس این شخص توسط ریاضات و اخذ فیض از نفس پیغامبر باین دو
میرسد چنانکه عالمی متجرب تربیت کند ذکی را و نفس این ذکی بسبب تربیت این عالم تیغی گردد و
عالم متجرب شود و با حصول علم و فروع او از جهت بصیرت دون تقلید احاطه نماید و چنانکه صوفی مرشد
بعضی تلامذه مستعدین خود را تربیت کند و بعد از آنکه مرد عامی بود بقا و بقا مشرف گردد و چنانکه
در خانه کوه بجانب شمس یک شام و در محاذات او آئینه وضع کنیم و نور آئینه بر ارض افتد و نور شمس بواسطه
آئینه در خانه حلول فرماید اگر چه این شخص را بکاره ما مور نکند و چیزی از تربیت امت از او
ظاهر نشود و نیز ممکن است که شخصی قریب اسما باشد درین خصال با نبیا بحسب اصل فطره و آن
امور که در اصل بعثت پیغامبر مقصود الهی بود پیغامبر تا صیل و تاسیس آن امور فرماید و پسوند
اتمام آن واقع نشده باشد که عمر پیغامبر فتمی شود و بهلا رسالت انتقال فرماید این شخص را تم کار

او سازند و بار عنایت الهی در بادبان نفس او پیچد و آن کار بار بخت او تمام نمایند علما و عملا و فتوحا
 اگر چه این شخص با پیغامبر صحبت نداشته باشد و اخذ علوم از وی نکرده باشد و باین نکته اشاره واقع شد
 اما زینک مانند هم او نتوفینک و قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ہلک کسری فلا کسری بعدہ
 و ہلک قیصر فلا قیصر بعدہ و قال لتفتحن کنوز کسری و لتقسمنہا و قال عن ربہ ان اللہ قد ممت
 عربہم و عجمہ و انما بعثتک لا تبلیک بہم و اتبلیہم بکما حدیث و قال اللہ تعالیٰ ثم ان علینا جمعہ و قرآنہ
 و نیز ممکن است کہ شخصی قریب المآخذ باشد بہ پیغامبر در اصل فطرۃ و علوم را از پیغامبر بگیرد و ملکہ
 سیاست امت از وی حاصل کند اقامتہ للحمد و فضلا للقضایا و تعلیما للعلوم و امر ابالمعروف و نہیا
 عن المنکر و بعد از پیغامبر در امت او خلیفہ او باشد اگر چه این کار با هیچ باقی نماندہ باشد و نیز ممکن
 است کہ چون پیغامبر بعد احاطہ باین خصال متوجہ شود بدعوت خلق در یکی از وی بخلق منتقل
 گردد و شخصی دیگر ہم در حضور او مثل آئینہ نورانیت را از شمس قلب مبارک او اقتساب فرماید
 و بسبب اجتماع او با پیغامبر نورانیت بنی آدم مضاعف گردد مانند آئینہ چند کہ در حضور آفتاب بگذرانند
 و بواسطہ آنها در زمین اضواء شمس منعکس گردد و حالتی عجیب بر روی کار آید و مانند آنکہ یک شعلہ
 در خانہ تاریک آرد و آنجا آئینہا باشد منصوب در دیوار یا در حضور مشعلہ منعکس گردد و یکی دیگری
 یار شدہ نیز نگی غریب ظہور نماید و ہمین فضیلت اشارتہ است در حدیث احمد للہ الذی ایدنے
 بہا ای بابی بکرو عم و نیز در حدیث آمدہ است ابو بکر و عمر کا سمع و البصر باجمہ فضل کلی در افراد است
 یا بین خصال میباشد و افضلیت بحسب ہمین خصال می شود فضائل دیگر انقیاد و اثبات ادراک ایجاد
 نیست خلیفہ پیغامبر بحقیقت مانند منی است انیت مقدمہ کہ ہم واقعات با بزرگ موقوف است چون
 این مقدمہ مہم شد بر مقصد اصلی برویم چون در خطبۃ القدس کہ جمع ہم افاضل ناس است خوض
 نمودیم ارواح شخین و سر قضی را در یافتیم کمالات ایشان را جدا جدا فہم نمودیم ارواح شخین را با آنحضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم بمنزلہ مشعلہ یافتیم در غایتہ روشنی کہ اینها گردان گرفتہ باشند و بسبب تعاکس اضواء
 آن روشنی دو بالا شدہ باشد نوری کہ بر زمین منبسط میشود ہمہ کشتی واحد بنظر می آید نیز شعاع مشعلہ

فہرست مضامین قرۃ العینین فی تفضیل الشیخین

مضمون	نمبر صفحہ	مضمون	نمبر صفحہ	مضمون	نمبر صفحہ
نوع ہجرت نبی آنحضرت از امامت غیر	۱۲	نوع ششم جمع کردن حضرت صدیق اولی	۱۲	۲ دیباچہ کتاب	
ابن بکر صدیق -		نوع ہفتم نداد کردن ملائکہ صدیق را از	۱۲	۳ مسلک اول در ثبوت تفضیل شیخین	
نوع نوزدہم گوای رسالت آب بانگہ	۱۱	ابواب ثمانیہ جنت -	۱۱	بر سائر اصحاب از روی نقل -	
صدیق از اہل خیلا نیست -		نوع ہشتم اول کسیکہ در بہشت در آید	۱۱	تطبق در میان لفظ اشارہ خلافت در میان	
نوع ہشتم عقاب فرمودن حضرت بر اینکہ	۱۵	حضرت صدیق ست -	۱۱	۴ اشارہ در بیان حضرت فاروق و مرتضیٰ یعنی	
صدیق -		نوع نہم تجلی کردن خدای تعالیٰ بالتخصیص	۱۱	ما استخلف رسول اللہ صلعم بطور سوال جواب	
نوع ہست و یکم دعا آنحضرت اللهم اغفر لاسلام	۱۱	برای صدیق -	۱۱	و اثبات ملازمت استخلاف افضلیہ و ہجرت	
نوع ہست و دوم حصول عترت اسلام	۱۵	نوع دہم حاضر شدن حضرت صدیق بر	۱۳	۵ مسلک دوم تلویح آنحضرت صلعم	
باسلام فاروق -		حوض کوثر ہمراہ آنحضرت صلعم -	۱۳	بافضلیت شیخین جمیعاً و اصلو و اصلاً با اثبات	
نوع ہست و سوم وضع الحدیث علی علی بن	۱۱	نوع یازدہم تشریف حضرت صدیق بام	۱۱	لوازم آن	
نوع ہست و چہارم محدث بودن فاروق	۱۶	نوع دوازدهم تشریف حضرت ابن بکر بلقب صدیق	۱۶	نکتہ ہرچہ مثبت فضل صدیق ست مستلزم	
نوع ہست پنجم نسر شیطان از حضرت	۱۱	نوع سیزدہم بودن صدیق بجای وزیر	۱۱	۱۰ فضل فاروق را مثبت فضل فاروق	
فاروق -		حضرت صلعم را و تقدیم نکردن آنحضرت	۱۱	مستلزم ست فضل صدیق را -	
نوع ہست و ششم دیدن آنحضرت خانہ	۱۱	بر روی دیگرے را -	۱۱	نوع اول اثبات مرتبہ کہ لموخلت باشد	
فاروق را در بہشت -		نوع چہار دہم بودن جبریل ہمراہ صدیق	۱۱	حضرت صدیق را -	
نوع ہست ہفتم دیدن حضرت زیادت	۱۴	نوع پانزدہم احب بودن صدیق از	۱۴	۱۰ نوع دوم اثبات منت صدیق بر خود	
علم فاروق در نام بصورت لعین -		سائر صحابہ -	۱۴	نوع سوم تشریف آنحضرت مر صدیق را	
نوع ہست ہشتم دیدن آنحضرت زیادت	۱۴	نوع شانزدہم سبقت صدیق بر صحابہ	۱۴	بدر خود خبا الانو خطاب بکر -	
علم فاروق نسبت سائر صحابہ بصورت	۱۴	ببذل جمع مال -	۱۴	۱۱ نوع چہار اولیت اسلام حضرت صدیق	
تقیص -		نوع ہنزدہم امر حضرت بل امامت صدیق	۱۴	نوع پنجم نصرت داود حضرت صدیق	
نوع ہست نہم معرفت کا فاروق بوجہ	۱۴	در فتنہ نبی عمرو بن عرف -	۱۴	آنحضرت صلعم را در اول بہشت -	

مضمون	مضمون	مضمون	مضمون
۱۸	نوع سی و اول کسیکه خدائی تعالی با او صانع و معالفت کند فاروق خواهد بود۔	۱۸	نوع سی و اول کسیکه خدائی تعالی با او صانع و معالفت کند فاروق خواهد بود۔
	نوع سی و یکم فاروق بهترین کسی است که طلوع کرده است بر روی شمس۔	۱۹	نوع سی و دوم اعظم ناس در پیش است در هر فاروق خواهد بود۔
	نوع سی و دوم اعظم ناس در پیش است در هر فاروق خواهد بود۔	۲۰	نوع سی و سوم طلب کردنی آنحضرت دعا از فاروق۔
	نوع سی و چهارم دعا کردن آنحضرت در باره فاروق الیکم از سبب عتد اللیل۔	۲۱	نوع سی و پنجم دعای آنحضرت در باره فاروق ایس جمدی او عیش میداد۔
	نوع سی و ششم استبشار اهل سموات با سلام فاروق۔	۲۲	نوع سی و هفتم رسانای فاروق بهشت نوع سی و هشتم قبول فرمودن آنحضرت مشور و فاروق در طریق تبلیغ مشور علی
	نوع سی و نهم اگر بعد از آنحضرت چنانچه کنگن پوسند فاروق چنانچه بر او باشد	۲۳	نوع سی و دهم بشارت دادن آنحضرت نوع سی و یازدهم بشارت دادن آنحضرت نوع سی و دوازدهم بشارت دادن آنحضرت
	نوع سی و دهم بشارت دادن آنحضرت نوع سی و یازدهم بشارت دادن آنحضرت نوع سی و دوازدهم بشارت دادن آنحضرت	۲۴	نوع سی و سیزدهم بشارت دادن آنحضرت نوع سی و چهاردهم بشارت دادن آنحضرت نوع سی و پانزدهم بشارت دادن آنحضرت
	نوع سی و شانزدهم بشارت دادن آنحضرت نوع سی و هجدهم بشارت دادن آنحضرت نوع سی و بیستم بشارت دادن آنحضرت	۲۵	نوع سی و شانزدهم بشارت دادن آنحضرت نوع سی و هجدهم بشارت دادن آنحضرت نوع سی و بیستم بشارت دادن آنحضرت
	نوع سی و بیستم بشارت دادن آنحضرت نوع سی و بیست و یکم بشارت دادن آنحضرت نوع سی و بیست و دوم بشارت دادن آنحضرت		نوع سی و بیستم بشارت دادن آنحضرت نوع سی و بیست و یکم بشارت دادن آنحضرت نوع سی و بیست و دوم بشارت دادن آنحضرت

نمبر	مضمون	نمبر	مضمون	نمبر	مضمون
۲۵	تینچین رابا پشت بر سار عشره مشرہ	۲۶	نوع پنجم حضرت مرتضیٰ دایام خلافت	۲۶	ف اقوال سفیان
"	نوع شصت و ہشتم تینچین از نجار و رقبہ	"	خود بجایلس متعددہ انضلیت تینچین	"	تقریر لیل عقلی بر فضیلت تینچین بہت مقدمہ
"	بودند	"	بہ ترتیب بیان کرد	"	مقدمہ اولی بیان حقیقت فضل مطلقا
"	نوع شصت و نهم تینچین از اہل آبیہ الزین	۲۸	اقوال صحابہ و تابعین و فاروق رض	۲۸	مقدمہ ثانیه بیان حقیقت فضل کلی
"	استجابا لہ بودند	۲۹	اقوال عثمان رضی اللہ عنہ	"	مقدمہ ثالثہ بیان اینکه مراد از فضل کلی
"	نوع ہفتادم آنحضرت فرمودند علیکم تسبیح	۳۰	ف آثار حضرت مرتضیٰ درین باب	۳۹	اشبہ بودن بہ پیغامبر خودست در صفاتیکہ
"	دوستہ انخلفاء الراشدین المہدیین	۳۲	ف مرویات اہل بیت	"	پیغمبر را از حیثیت پیغامبری ثابت است و
"	مسک سوم بیان اجماع صحابہ	۳۳	ف اقوال بن مسعود رض	"	در تربیت کردن امت بر منہاج تربیت پیغامبر
۲۶	ذنابعین بر آنکہ فضل امت ابو بکر صدیق	"	ف اقوال صدیق رض	"	مقدمہ رابعہ راجعہ تین صفاتیکہ نبی را از جهت
"	است بعد از ان عمر	۳۴	ف اقوال ابو ذر غفاری	۴۰	نبوت حاصل شود
"	حکایتہ اجماع صراحتہ از حدیث عبداللہ	"	ف اقوال سعد بن ابی وقاص رض	"	مقدمہ خامسہ بیان حالتیکہ بہ سبب آن
"	ابن عمر رض	"	ف اقوال عمرو بن لعاص رض	"	خیر نبی را نبی تشبیہ کنند و اعانت کلی پیغامبر
"	حکایتہ اجماع دلالت بر پنج نوع است	"	ف اقوال حسان بن ثابت رض	"	بہ طور حبث بچہ قسم تصور گردد
"	نوع اول وقت انعقاد صلیقی جمعہ	۲۵	ف اشعار ابی حشیم	۴۵	ف سرمد بارہ تفخیر ل صحابہ بر ہر کہ بعد
"	حقبائی صحابہ صدیق را افضل امت	۳۵	ف اشعار ابو یحییٰ ثقفی رض	"	از ایشان باشد
"	گفتند و دیگران تسلیم کردند	"	ف اقوال حضرت عائشہ رض	"	مقدمہ سادسہ تحقیق این خصالت
"	فاروق در مجالس متعددہ بر سبب فضیلت	"	ف اقوال ابن عمر رض	۴۲	تینچین بوجہ کمال
"	صدیق بیان کرد در دوی و سوالی بیان	"	ف اقوال انس رض	۴۴	ف تشبہ و تخریج
"	نوع سوم صدیق بوقت استخلاق فاروق	"	ف اقوال ابن عباس	۵۰	ف نشر علم
۲۸	انضلیت ہی بیان کرد و انکاری پیش نہ	۳۶	ف اقوال سعید بن المسیب	۵۰	ف ہرچہ امروز از علم قرآن است فشار
"	نوع چهارم عبدالرحمن بن عوف بوقت	"	ف اقوال قاسم بن ابی بکر رض	"	آن تینچین بوده اند
"	استخلاف ذی النورین در مجمع عظیم شرط	"	ف اقوال مسروق	۵۵	ف آنچه از علم حدیث امروز بدست آوردن
"	کرد کہ بر سبب تینچین عمل کنند و مرتضیٰ بر فضیلت	"	ف اقوال حسن بصری	"	است مسلمانہ و پر دانستہ تینچین است
"	ذی النورین بر خود مناقشہ کرد نہ بر این شرط	"	ف اقوال ابن سیرین	۵۹	ف علم احکام مسلمی بر علم فقہ اقوی مسائل

نمبر	مضمون	نمبر	مضمون	نمبر	مضمون
۴۳	آن اجماعیات فاروق است	۱۴۱	فت احادیث متعلقہ حدود	۴۴	فت احادیث متعلقہ مسائل
۴۴	فت احادیث متعلقہ الہاب مسلوۃ	۱۴۲	فت احادیث متعلقہ اشرف	۴۵	فت احادیث متعلقہ اشرف
۴۵	فت احادیث متعلقہ وضو	۱۴۳	فت احادیث متعلقہ فراغت	۴۶	فت احادیث متعلقہ نماز
۴۶	فت احادیث متعلقہ حج موزہ	۱۴۴	فت احادیث متعلقہ وصایا	۴۷	فت احادیث متعلقہ اوقات نماز
۴۷	فت احادیث متعلقہ جنازہ	۱۴۵	فت احادیث متعلقہ جہاد	۴۸	فت احادیث متعلقہ نماز
۴۸	فت احادیث متعلقہ صوم	۱۴۶	فت احادیث متعلقہ منہج منہج	۴۹	فت احادیث متعلقہ جنازہ
۴۹	فت احادیث متعلقہ زکوٰۃ	۱۴۷	فت احادیث متعلقہ وصی و وصیہ	۵۰	فت احادیث متعلقہ صوم
۵۰	فت احادیث متعلقہ حج	۱۴۸	فت احادیث متعلقہ صفات کاملہ	۵۱	فت احادیث متعلقہ زکوٰۃ
۵۱	فت احادیث متعلقہ احکام	۱۴۹	فت احادیث متعلقہ طہارت گویند	۵۲	فت احادیث متعلقہ حج
۵۲	فت احادیث متعلقہ سلف	۱۵۰	فت احادیث متعلقہ اکبریت	۵۳	فت احادیث متعلقہ احکام
۵۳	فت احادیث متعلقہ مضارعت	۱۵۱	فت احادیث متعلقہ حضرت صدیق اکبر	۵۴	فت احادیث متعلقہ سلف
۵۴	فت احادیث متعلقہ وقف	۱۵۲	فت احادیث متعلقہ حضرت فاروق اعظم	۵۵	فت احادیث متعلقہ سلف
۵۵	فت احادیث متعلقہ اولاد	۱۵۳	فت احادیث متعلقہ حضرت ذی النورین	۵۶	فت احادیث متعلقہ مضارعت
۵۶	فت احادیث متعلقہ شہادت	۱۵۴	فت احادیث متعلقہ حضرت علی کرم اللہ وجہہ	۵۷	فت احادیث متعلقہ وقف
۵۷	فت احادیث متعلقہ مرتبہ	۱۵۵	فت احادیث متعلقہ مقدسہ سائبر بیان	۵۸	فت احادیث متعلقہ اولاد
۵۸	فت احادیث متعلقہ لقیط	۱۵۶	فت احادیث متعلقہ خورشید مناصب علیہ مناصب فضل کلی اند	۵۹	فت احادیث متعلقہ شہادت
۵۹	فت احادیث متعلقہ احیاء موت	۱۵۷	فت احادیث متعلقہ حکمہ اول	۶۰	فت احادیث متعلقہ مرتبہ
۶۰	فت احادیث متعلقہ سرفہ	۱۵۸	فت احادیث متعلقہ حکمہ ثانیہ	۶۱	فت احادیث متعلقہ لقیط
۶۱	فت احادیث متعلقہ بیہ	۱۵۹	فت احادیث متعلقہ حکمہ ثالثہ	۶۲	فت احادیث متعلقہ لقیط
۶۲	فت احادیث متعلقہ لقیط	۱۶۰	فت احادیث متعلقہ حکمہ رابعہ	۶۳	فت احادیث متعلقہ سرفہ
۶۳	فت احادیث متعلقہ حج	۱۶۱	فت احادیث متعلقہ حکمہ خامسہ	۶۴	فت احادیث متعلقہ بیہ
۶۴	فت احادیث متعلقہ دیت	۱۶۲	فت احادیث متعلقہ حکمہ سادسہ	۶۵	فت احادیث متعلقہ لقیط
		۱۶۳	فت احادیث متعلقہ حکمہ سابعہ	۶۶	فت احادیث متعلقہ حج
		۱۶۴	فت احادیث متعلقہ مسائل	۶۷	فت احادیث متعلقہ دیت

مضمون	تصنیف	مضمون	تصنیف	مضمون	تصنیف
سوال میں باب کہ فضل کی کجی	۳۱۰	ف ہنی از تبحر و قرآن	۲۶۱	دارد مع جواب تفصیلی	
انہی حاصل میشود فنا و لقاء و معارف حق		ف متعہ النساء	۲۶۵	فصل دوم دفع شبہات قوم کہ در حدیث	۲۲۶
وجود و انندان است آنجناب بوجہ تم		ف سلک الشیطان فجا عیور	۲۶۹	ناظر اند بہ وراقیت	
متصف بآن بودند شیخین معہ جواب		ف رحم مجنونہ	۲۷۰	ف فدک	۲۲۷
سوال رئیس عارفان محی الدین		ف زدن شاخ	۲۷۰	ف قطع لیری	۲۲۸
عربی تصریح کرده است کہ حضرت مرقی		ف شک در وفات	۲۷۱	ف جبرہ	۲۲۹
از تفسیر طینت آنحضرت صلعم مخلوق است	۳۱۴	ف مطامن ختین	۲۷۱	ف قصاص مالک بن نویرہ	۲۳۰
پس فضل کی مرقی را باشد معہ جواب		ف مطامن حضرت علی کرم اللہ وجہہ	۲۷۲	ف امیر مکران آنحضرت صدیق اکبر	۲۳۱
سوال بعض صوفیہ واقعات عظیمہ		ف جوابات	۲۷۳	ف تامل اسامہ و عمر بن العاص شیخین	۲۳۲
والہ بر فضیلت مرقی دیدہ اند و در حدیث	۳۱۵	ف وجوہ تاخیر قصاص	۲۷۴	ف در استخلاف رضی موجود نبود	۲۳۳
آمد کہ رویا المؤمن را بخیر است		ف دوم شبہات طاہرین معہ جواب	۲۷۵	ف مقدمات در حل این مشکلات	۲۳۴
مرقی را باشد معہ جواب		ف در بارہ شک آیت	۲۷۶	ف مقدمہ اولی نزول وحی بالانواع مختلفہ بود	۲۳۵
اگر خوابی کہ بعضی از احوال		ف اشارت	۲۷۷	ف مقدمہ ثانیہ در تبیین وحی شایعہ راطق مختلفہ	۲۳۶
شیخین و مرقی برین منہج ضعیف منکشف		ف لا اراکم فاعلمین	۲۷۸	ف مقدمہ ثالثہ اخبار کچھ یا اقامت قرآن	۲۳۷
شده است بدانی ساعت گوش بنویسد	۳۱۶	ف حدیث جوہن	۲۷۹	ف بحال رضایا کامت از انواع تبلیغ است	۲۳۸
و تبقہ بطور تمہید		ف اثنا عشر ظیفہ	۲۸۰	ف مقدمہ رابعہ فرق در بیان نص بر صحت	۲۳۹
چون مقدمہ ہمہ شد بر مقصد اصلی رویم	۳۱۷	ف فصل سوم شبہات متصوفاہ در بیان	۲۸۱	ف اختلاف در مضایبان	۲۴۰
توفیق آبی در مروض نامتناہی نشود و در وجود		ف اقسام است	۲۸۲	ف مقدمہ خامسہ فاسدہ اتفاق اہل ملت بر آن کہ	۲۴۱
قرۃ العین فی الفضائل شیخین مصنفہ است		سوال درین باب کہ ہمہ سلاسل توحید	۲۸۳	ف نص شایعہ کی از وجوہ استخلاف است	۲۴۲
حجۃ اللہ حضرت مولانا شاہ ولی اللہ علیہ السلام		ف اندہ حضرت مرقی و دیگر فضیلتہای مختصہ	۲۸۴	ف مقدمہ سادسہ جمیع اصطلحات از اصول	۲۴۳
و تبقہ کہ زیادت بر آن تصور نباشد از اجہام		ف ای صبی اللہ معہ جواب	۲۸۵	ف الرابعہ قرار دادہ اند برای دو قائلہ	۲۴۴
عقرا الامام محمد عبداللہ باہر جمادی الاخری		ف تفسیر در بارہ اینکه رسوم صوفیہ و رسم	۲۸۶	ف مقدمہ سابعہ لفظ استخلاف و لفظ نص صریح و کلام	۲۴۵
شکستہ است		ف تصوف در زمان سکاہ و تا بعین نبود	۲۸۷	ف نووی و غیرہ واقع شدہ متمثل معنی بسیار است	۲۴۶
طبع گردید				ف حل اشکال	۲۴۷

کاپی راجستہ بدریہ جہت سبزی با ضابطہ محفوظ

تفسیر فیہ عالم - ایضا پارہ عم پارہ تہا تک الذی توامر فقہا سیر مطبوعہ لکھنؤ میں پارہ نادر تفسیر سورتوں کی تفسیر ہے جو کتب معتبرہ اور تفسیر متعدد نادر پارہ عالم سورہ یوسف سورہ سورہ شمس سورہ اقصا سورہ نمل سورہ دخان سورہ فتح سورہ انفج سورہ یمن سورہ قحہ سورہ جمعہ احمدی - سورہ انفج سورہ طلاق پارہ کب پارہ ۱۳ تفسیر سورہ و انجور منکوم - مجتہبی تفسیر کثیرہ و ہاشیہ زیرہ مطبوعہ پارہ الم کی تفسیر ہے تفسیر فتح المکریم ترجمہ تفسیر احمدی خلاصۃ التفسیر تفسیر مریخ القرآن کامل - ۱۲ جلد از شاہ عبدالقادر تفسیر حجاب مطبوعہ مجتہبی ایضا طبع دوم اس میں صرف پارہ ۱ کی تفسیر ہے ایضا طبع سوم اس میں پارہ ۱ تفسیر ہے	والکرام سورہ تکوین سورہ ہود کی تفسیر ہے ایضا طبع چہارم اس میں پارہ تک کی تفسیر ہے - ایضا طبع پنجم سورہ ہود سے لیکر سورہ نمل کے آئینک سوا پارہ ۱ کی تفسیر ہے ایضا طبع ششم قریب الاقترام - کتاب ادب عربی تہجدی شریف مطبوعہ مطغالی نقل الرجال کا قدر بھی قطع کلان - ایضا مع ہاشیہ مصری و علم قططانی شرح بخاری کامل - ۱۲ جلد کا ذکر کچھ ملائی کشوری - ایضا مصری و ہاشیہ مصری مسلم مع نووی ۱۲ جلد - فتح مسلم مع نووی مطبوعہ سابق دو جلد گوہر مستند ایضا انصاری دہلی ۱۲ جلد آبوداؤد وحشی کشوری ابن ماجہ وحشی فاروقی ایضا مطبوعہ سابق ترذی مع شہال بوی ہاضا ذکر ابواب بنیاد صحیح و غیرہ مطبوعہ مجتہبی	سائل ترمذی مجتہبی ہاشیہ جہالی گئی ہو - سائلی شریف شرح زہر الی لکھا مولانا امام الگ وحشی مجتہبی فتح الباری شرح بخاری مصری ایضا مطبوعہ انصاری فی پارہ ایک مولانا امام محمد وحشی از مولوی عبدالمجلی کھنڈ - مشکوٰۃ شریف وحشی مع الکمال فی اسما الرجال کا قدر بھی قطع کلان - مجتہبی مع بعض وحشی عبیدہ از مترجمہ نزل اللالی السیوطی و کشف الاحوال فی نقد الرجال للرووی عبد الوہاب ایضا کا قدر بھی قطع کلان - ایضا مطبوعہ سابق مجتہبی دلایلی ایضا کللی ۱۲ - ۱۳ شرح معانی الآثار للطلحادی کامل شعانی تاضی عیاض مصری تیسرا الاصحاح امام محمد شوکانی مدظلہ کتوز الحقائق فی حدیث خیر الخلق آداب المقروان امام بخاری - ایضا کما مذکور تذکرۃ الذیہ شرح درستی مصری آثار امام محمد بستان فتیہ و حدیث اسرار کردو	تفہیم المرام لاہور تسلاام المرام مع شرح کامل انوار تسلاام شامی ہم مطبوعہ آہ ایضا کما مذکور تیسرا مولانا ابی طیب مع الاحول الغیۃ العراقی - فاروقی - تہجد الفکر شرح وحشی مجتہبی موضوعات کبیرہ فاروقی موضوعات صغیرہ تعمقات سیوطی علی موضوعات موضوعات صغیرہ از ابن جوزی - موضوعات صغیرہ و کشف الاحوال فی نقد الرجال للرووی عبد الوہاب ایضا کا قدر بھی قطع کلان - ایضا مطبوعہ سابق مجتہبی دلایلی ایضا کللی ۱۲ - ۱۳ تذکرۃ معانی الآثار للطلحادی کامل تضامی تاضی عیاض مصری تیسرا الاصحاح امام محمد شوکانی مدظلہ کتوز الحقائق فی حدیث خیر الخلق آداب المقروان امام بخاری - ایضا کما مذکور تذکرۃ الذیہ شرح درستی مصری آثار امام محمد بستان فتیہ و حدیث اسرار کردو
---	---	--	--

